

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET

I

MAILA TALVIO

KOOTUT TEOKSET

I

TÄMÄ KIRJA
ON LAINATTU
SATAKUNTALAISEN
OSAKUNNAN
KIRJASTOSTA

Pöytäkirja
OIVAT 1911

MAILA

TALVIO

*F. A. V. Hjertzellin vuosisadan
alussa ottaman valokuvan mukaan.*

Maila Talvio

KOOTUT TEOKSET

I

HAAPANIEMEN KEINU

NÄHTYÄ JA TUNNETTUA

AILI

KAKSI RAKKAUTTA

Porvoo • Helsinki

WERNER SÖDERSTRÖM

OSAKEYHTIÖ

Werner

Söderström

Osakeyhtiön

kirjapainossa

Porvoossa

1951

SISÄLLYS

HAAPANIEMEN KEINU	7
NÄHTYÄ JA TUNNETTUA	99
Metsälleni	101
Aatteensa uhri	107
Vieraalla virralla	152
Koketti	156
Öisiä vieraita	173
Onnen saari	184
Mäkelän Kallen morsiamet	187
Kevätkaihoja	201
Jouluaattona	205
Ei vierivä kivi ota sammalta	214
Helsinkiin	221
Elävänä haudattu	230
Yö Adrian merellä	235
Tuskaa	241
Kyllä sinä siihen totut!	246
Ratsastus	255
AILI	259
KAKSI RAKKAUTTA	393

HAAPANIEMEN KEINU
KUVAUKSIA SYDÄNMAAN KYLÄSTÄ

Ensimmäinen painos ilmestyi 1895

I

Kanteleen naapuritorpassa Ristolassa olivat kylänluvut. Tupa oli väkeä täynnä, pöydän takana seiso pappi, tyynenä, totisena, virsikirja kädessä. Hänen edessään pöydällä olivat kirkonkirjat. Selvällä äänellä hän määräsi virren ja käheästi sen aloitti lukkari. Kuulijakunta muodosti tasaisen kaarevan seinän, rajoittaen sitä tyhjää alaa, joka oli papin, pöydän ja penkin ympärillä. Seinävierillä istui vanhoja, sokeita, raajarikkoja, jotka sydänmaan pitkien matkojen takaa eivät enää kykene kirkkoon. Kattohirret lainehtivat savussa, ovi oli selällään ja ulkoa kuului tiukusten kilinä, kun hevoset syödessään ravistivat päitään.

— Herra Jeesu Kriste! Heitä äärettömästä kirkkaudesta säde tänne sydänmaan torppaan, meille köyhille, jotka olemme kokoontuneet kasvojesi eteen...

Pappi alkoi sillä tavalla ja kävi sitten selittämään tekstiä.

Muurin syrjällä, muitten takana tungoksessa seiso Kanteleen Miina. Hänen paksu villahuivinsa oli valunut alas olkapäille, posket hohtivat, kädet olivat ristissä, silmä pakottautui tähtäämään pappiin, mutta vastustamattomalla voimalla se tahtoi viipyä väkijoukossa, siinä, missä ikkunan ääressä seiso vilkas nuori tyttö. Miina ei ollut häntä koskaan nähnyt, mutta hän aavisti, kuka hän oli. Ja kuitenkin: saattoikohan se olla hänen sisarensa. Haapaniemen Taavin sisar! Välistä kun hän puolen hetkeä oli ikäänkuin vajoamaisillaan mietteisiin ja totisena katseli eteensä, oli hän niin Taavin näköinen, että Miinan sydän rupesi sykkimään ja posket lensivät entistään polttavammiksi. Mutta tyttö ei hetkeäkään

pysynyt hiljaa, alituisesti hän käänteli päätään. Hänen yllään oli musta, hyvin tehty takki ja pitkä palmikko oli riipuksissa, sidottuna punaisella nauhalla. Pari kertaa hän sattui katsahtamaan Miinaan, juuri kun Miina-kin katsoi häneen, ja silloin Miina ikäänkuin loukattuna kääntyi toisaalle. Mutta tyttö avasi silmänsä suoraan Miinaa kohti ja naurahti, tosin ei ääneen, mutta silmä säteili niin veitikkamaisesti, huulet ja kasvot vetäysivät sellaiseen hymyyn, että jos sillä olisi ollut ääntä, olisi sen täytynyt olla helisevää naurua. Silloin ei hän ollenkaan ollut Taavin näköinen.

Haapaniemen Aina, keinuiltojen kuuluisa ilonpitäjä! Miina hänet näki ensi kerran, vaikka hän oli hänestä kuullut puhuttavan niin paljon, varsinkin tänä viimeisenä vuonna. Ristolan väet, jotka olivat kotoisin Tuusjärven tilan maalta, olivat olleet haapaniemeläisten naapureja ja tiesivät kertoa heistä paljon juttuja. Vasta kaksi vuottahan he olivat asuneet Haapaniemessä. Mutta jo sinäkin aikana isännän ahneus ja pahuus ja poikien juoppous olivat ehtineet tulla kuuluisiksi näillä mailla. Emännästä, joka oli ollut rikkaan Tuusjärven talon tytär ja hyvä ihminen, kerrottiin, että hän surusta ja mielikarvaudesta oli kuollut. Aina, ainoa tytär keikkui keinnulla kesäyöt umpeensa, keinu oli järven rannalla, siellä viljeltiin viinaa, keitettiin kahvia, pojat löivät korttia ja tanssittivat kylän tyttöjä ...

Ja kuitenkin oli Taavin kuva alituisesti Miinan mielessä ... Syysmarkkinoilla hän oli hänet nähnyt ja kerran tanssissa Ristolassa. Mutta eivät he olleet vaihtaneet ainoatakaan sanaa keskenään. Ja kuitenkin sekaantui tuo ventovieras mies Miinan uniin ja pani hänet päivälläkin hymyilemään, kun hän vaan sattui olemaan yksin, niin ettei kukaan nähnyt...

Ja jos Taavi edes olisi hänet erityisesti huomannut! Muut miehet hänet kyllä näkivät ja sulhasia tuli tuontuostakin tavottelemaan Kanteleen ainoaa tyttärtä, mutta Taavi ei tullut. Taavi ei koskaan ollut suunnannut katsettaan Miinaan, Taavi ei välittänyt, ainoa, josta Miina olisi välittänyt.

Taavi oli niin kaunis: tumma tukka, pitkät kalpeahkot kasvot, silmät syvät, suun piirteet hyvänluontoiset,

melkein jalot, otsalla erottautui ihossa arpi. Ristolan Santra oli kertonut sen arven synnystä, miten Taavi kerran talkoossa oli saanut haavan otsaansa. Ei hän sentään itse ollut ottanut osaa tappeluun, hän oli mennyt riitaisia erottamaan ja siinä häntä löivät...

Miinan näitä miettiessä, tarttui joku hänen käsivarteensa.

— Miina, kuiskasi Ristolan Santra hänen korvaansa.

— Tule pois kahville!

Miina säpsähti. Pyhä toimitus oli loppunut, hän oli muurin syrjällä seisomassa ja Haapaniemen tyttären hymyilevä katse oli häneen tähdätty. Santra vei hänet ruokahuoneeseen, jossa joitakuita emäntiä ennestään oli istumassa mikä penkillä, mikä permannolla tai kynnyksellä. Heidän päänsä olivat kurotetut likelle toisiaan, he nauroivat kuin harakkaparvi roskaläjän ympärillä, ja Miina saattoi heti kuulla, että he puhuivat haapanieme-läisistä.

— Mitenkä minä en olisi heitä tuntenut, me kun olimme naapureina monet monituiset vuodet!

Se oli Ristolan emännän ääni. Miina näki muitten emäntien joukosta oman äitinsäkin totiset kasvot.

— Haapaniemen isäntä ei ole parempia kuin sauna-kestin lapsi, syntynyt on siinä Hannulassa Aitjärven rannalla, jossa nyt asuu Antti ukko poikineen.

— Ja mimmoiseksi mahdiksi se nyt on paisunut!

— Näin minä sen jo tyttönä ollessani markkinoilla. Voi niitä päiviä! Miten monta tyttöä lienee eläessään vietellyt, miten monta syntiin saatellut... !

— Tuo Aina tytär on ihan isänsä näköä ja luontoa. Ja heittiöitä ovat kaikki pojat. Äiti niillä kuitenkin kuului olleen kunnon ihminen. On sekin raukka saanut kärsiä. Se Hermannin kuuluu olevan vaimolleen niin paha...

Miina kuunteli kankeana, uskaltamatta katsella ympärilleen.

— Mutta se keinu, sitä vastaan pitäisi oikein papin saarnata, sillä eivät ne vähemmällä sitä heitä. Josta leviää sellaista pahennusta, jossa vietetään niin rumaa elämää, ettei siitä ilkeä puhua...

Kanteleen emännän lause jäi kesken, sillä Haapanie-

men tytär astui sisään Ristolán Santran seurassa. Niíata nytkáyttáen hán tervehti kaikkia ja kaikki niiasivat hánelle takaisin.

— Kuinka monella hevosella te olette táállá? kysyi Santra kaataessaan kahvia, jotakin sanoakseen.

— Kahdella vain, toisella Hermanní ja Alviina, toisella Taavi, Kalle ja miná. Palvelijat tulivat jalkaisin.

— Maijastiina on kotona tietysti?

— Tietysti. Mihinkáhan tuo kotoa ... !

Aina loi silmänsá alas ja hörppási kahvia. Hänen kätensä olivat vilusta punertavat, mutta pienet, vasemman káden pisimmássá sormessa hánellä oli leveá hopeasormus, jonka kannassa kiílsi punainen kivi. Hänen kasvonsa olivat kalpeat ja pitkát niinkuin hänen veljensäkin, tukka oli musta, síleásti työnnetty pois otsalta. Emännát katselivat háneén totisesti eivátká pitkáán aikaan puhuneet mitáán keskenáán. Yksi toisensa perástá he sitten jättivät huoneen. Tytöt jáívät sinne yksin, mutta mieliala pysyi kankeana. Santra painui ákkiá alas Ainan káttá kohden.

— Aika korea sormus! Ei tuollaista anna muut kuin sulhaset.

Ainan koko olento lensi hymyksi. Várahtelevien silmäkansien alta aukeni silmä niin táynná vallattomuutta ja säteilevää, leikkivää veitikkamaisuutta, ettei Miina hámmástykseltáán saanut sanaa suustaan.

— Sulhaselta? Mitá vielä! Miná sen löysin, oikein totta.

— Sieltákó keinun juurelta? kysyi Santra.

Ainan silmä oli jo peitossa pitkien ripsien alla ja keinua mainitessa levisi puna hänen poskilleen.

— En sieltá! Talvella miná sen löysin — ja tuvan permannolta. Pistin sormeeni, periköön siitä oikea omistaja.

Hán nauroi. Miinalta oli kaikki naurunhalu poissa. Haapaniemen tyttären nauru ei houkutellut muita tyttöjä nauramaan. Miina tarkasti hántá ylpeásti. Hán oli vartaloltaan lyhyenlántá, hento ja notkealiikkeinen kuin kissa. Oliko hán kaunis? Eipá Miinan mielestä. Mutta ei hán myöskáán ollut ruma. Kun olisi saanut selville, mitä kaikkia hänen silmiensä kiíltó sisálsi. Niissä oli tuhansia vivahduksia.

Viimeinen minkä Miina hänestä sinä päivänä näki, oli kuinka hän seisoj papin edessä pöydän ääressä, tavaellen alkua Johanneksen evankeliumista. Pappi hänelle ankara-
rasti muistutti, että sisälukua on parannettava ensi vuodeksi.

Taavia Miina ei saanut nähdäkseen kuin vilahduk-
selta. Eikä Taavi sitten koko talvena tullut sille puolelle käymään. Huhu vain silloin tällöin toi hänestä tietoja.

Hän haihtui jo Miinan unelmista, hänen kuvansa ei häirinnyt häntä päivällä ja usein kului pitkiä aikoja, jol-
loin ei Miina häntä edes muistanut. Hän sen huomasi itsekin ja iloitsi siitä. Sillä olisihan se ollut suoraa hul-
luutta se meneminen Haapaniemen pojalle!

Yhtenä sunnuntai-iltana oli Miina viipynyt kylällä tavallista myöhempään. Oli ollut koolla muitakin nuo-
ria ja oli leikitty. Yhdessä tytöt sitten läksivät kotiin. Ilta oli tyyni, ei ääntä mistään. Lunta oli vain siellä täällä, päivällä oli kaikki ollut sulaa, mutta yöllä oli taas kylmännyt. Taivas loisti kirkkaina ruskoina, kuun puolisko näytti kalpealta niiden rinnalla. Tytöt yltyivät laulamaan niin että raikui metsässä. Miina erosi heistä omalle tiehaaralleen, mutta ei heti malttanut mennä kotiin, vaan jäi, pellon aitaan nojautuneena, seisomaan ja katselemaan illan kauneutta.

Hän oli niin nuori, poski punersi hienoihoisena, silmät olivat harmaat kuin vesi, tukka oli vaalea ja otsa kor-
kea ja vapaa. Vaikka hän olikin ruumiiltaan hento, oli hän terveen näköinen, kasvoissa oli jotakin mieltävää, surumielistä, yksin hymyillessäkin.

Ilta oli niin hiljainen ja ihana, että olisi tahtonut itkeä.

Kuin haudasta astui kätköstään tuo kaiho, tuo kuva, jonka Miina luuli unohtaneensa. Kyyneleet nousivat hänen silmiinsä. Taavi muistui mieleen niin elävästi.

Kun Miina astui porstuaan, raoitti äiti kammarin ovea ja kutsui hänet sinne. Isä, joka tavallisesti tähän aikaan jo makasi, istui sängynlaidalla, puoleksi riisuttuna. Miina kääntyi selinpäin valoon ja näki isänsä omituisen ilmeen ja hymyn, jota hän hymyili sellaisissa tilaisuuksissa, jolloin hänen oli vaikea puhua.

— Olinko minä liian kauan? kysyi Miina, peläten että

he häntä epäilivät, tai että he kasvoista saattoivat lukea hänen tunteensa.

Hänen sydämensä sykki, veri nousi poskille ja tuli halu peittyä maan piiloon, ihmisten näkyvistä kauas pois.

— Älä nyt noin pelkää. Emmehän me ennenkään ole sinua lyöneet, isäsi enempää kuin äitisikään.

— Ei, mutta ...

— Istu nyt tuohon!

Emäntä seiso i sängyn luona ja korjasi tyynyjä, joissa ei ollut mitään korjattavaa. Kaikki vaikenivat hyvän aikaa. Miinaa jo rupesi niin vaivaamaan tämä juhlallinen alku, että hän oli huutamaisillaan: mitä Jumalan tähden sitten on tapahtunut? Isän kasvoilla vaihteli loukattu ylpeys, pilkka ja tuhat muuta tunnetta.

— No puhu nyt, sanoi emäntä kuivasti.

Ja taas vaikenivat molemmat. Miinalta rupesi pelko katoamaan ja uteliaisuus tuli sijaan. Tässä ei ollut puhe hevosesta, joka oli taittanut jalkansa, lampaasta, joka oli pudonnut kaivoon, tai lehmästä, joka oli poikinu t. Sulhasten käyntikään ei koskaan ollut luonut tällaista juhlallista vaitioloa. Sitä oli keskusteltu aivan suoraan, muitta mutkitta. Nyt oli tapahtunut jotakin tavattoman harvinaista, ennen kuulumatonta, eikä se voinut olla muuta kuin että he olivat saaneet ilmi hänen salaisuutensa. Joko hän sen tunnustaisi, pyytäisi anteeksi? Silloin lausui isä:

— No kuules nyt, kun sinua on tultu pyytämään keinupaikkaan emännäksi.

Molemmat jäivät katselemaan Miinaa, joka istui ääneti, nojaten käsivarttaan pöytään.

— Keinupaikkaan emännäksi? kertoi i hän.

— Niin, Haapaniemeen, selitti äiti.

Käsi pöydällä rupesi tärisemään, kaikki veri karkasi tytön sydämeen. Hän taivutti pään helmaansa.

— Haapaniemen Taavi kävi täällä puhemiehineen päivineen. Tuskin olit sinä päässyt lähtemään, kun kuului kulkunen tieltä. Ajattelimme että tottahan menevät tansseihin. Mutta ne ne olivat. Kammariin pyydettiin ja kahvia keitettiin. Antoivat sitten tuon viisikymmenmarkkasen — pistin kukkarooni ettei hukkuisi, rahaa se on sekin. Viikon päästä tulevat saamaan vastausta.

— Mitä sinä nyt siitä meinaat? kysyi isä, kun Miina yhä sanatonna istui samassa asennossa.

Silloin hän rupesi hillittömästi itkemään. Isä lohdutti sängynlaidalta:

— Älä huoli noin itkeä! Huomispäivänä minä toimitan rahat takaisin. Minä hullu, että minä ne otin ollenkaan! Mutta ei tahtonut kehdata niin äkkiä kieltääkään, kun et sinä itse ollut kotona. Huomenna minä ne vien.

— Ei, ei! sanoi Miina itkunsa joukosta.

— Ole huoleti lapseni, ne lähetetään pois.

Mutta Miina ei rauhoittunut. Hän pudisti päätänsä ja kielteli katkonaisesti. Äiti sanoi:

— Mitä? Eikö lähetetä? Oletko kipeä? Katso sitä, Hermanni, kuinka se on ihmeellisen näköinen. Silmät ihan nurin päässä.

— Ei se näytä oikein oikealta. Jos sinä toisit tärpättä.

Äiti oli jo menemäisillään hakemaan, kun Miina sai heille vakuutetuksi, ettei hän ollut sairas.

— Ethän sinä koskaan ole ollut noin hullu, säikähdytät vanhempasi ihan pilalle. Pitääkö tuosta niin suuttua, että kiukuissaan itkee! Haapaniemen poika saattaa olla yhtä hyvä kuin moni muukin, vaikka sillä on juoppoja veljiä ja isä on juutalainen ja sisar keikkuu yökaudet keinulla. Ei samanlaisia saman äidin lapset! No, ja saahan ne rahat poislähetetyiksi.

Miinan katse oli kirkastunut. Hän pyyhki kyyneleet silmistään.

— Voi äiti, te puolustitte häntä, sanoi hän hiljaa.

Isä oli jo sängyssä ja veti peitettä ylleen. Kääntyessään seinään päin, hän toivotti hyvää yötä ja lupasi huomenna viedä rahat pois.

Miina meni tupaan ja löysi vuoteelleen nurkassa. Ikkunasta näkyi musta reuna metsän laidassa taivaan rannalla.

Sinä yönä hän ei saanut paljon unta.

Aamulla heti suurukselta varustautui isäntä lähtemään. Se oli sovittu asia, siinä ei ollut selittämistä, siksi he eivät siitä puhuneet sen enempää. Miina näki isänsä mittaavan jyviä myllyyn, joka oli Haapaniemen tien varrella, ja hänen sydämensä sykki ahdistuksesta, mutta

hän ei saanut hänelle sanotuksi, mitä tahtoi. Kymmenettä kertaa hän astui hänen luoksensa, silloin kun hän jo veti päällystakkia ylleen ja laski lompakon povitas-kuunsa. Ja silloin puhui Miina niin tukahdutetusti, ettei isä häntä ensin ymmärtänyt.

— No mitä nyt? kysyi hän.

— Ei isä lähde.

— Mitä? Ettenkö lähde? Aiotko sinä pitää rahat?

Ja kun Miina yhä kielsi lähtemästä, luuli isäntä kuul- leensa väärin, tai että tytär laski leikkiä. Vihdoin vii- mein hänelle selvisi, että Miina aikoo pitää rahat. Her- manni heitti lompakon rahoineen pöydälle hänen eteensä ja läksi suutuksissaan ulos. Miina sai hänet pysähdy- tetyksi.

— Puhukaa nyt vähän äidille. Hänen tulee niin paha mieli.

— Mutta kuule Miina, ajatteletkohan sinä ollenkaan, mitä teet?

— Mutta sanoihan äitikin, että Taavi saattaa olla hyvä mies.

— Niin Taavi? Olkoon vain hyvä, mutta ajattele sitä toista joukkoa. Niinhän sinä menisit kuin ryövärien käsiin. Onko minulla oikeutta antaa sinun mennä? Ajat- tele tarkemmin, niin lähden vasta huomenna viemään kihlat takaisin.

— Ei se siitä parane. Isä saa viedä rahat pois, mutta sitten ei kihloja oteta enää keneltäkään.

He katselivat toisiaan parin silmänräpäyksen ajan ääneti.

— Tyttö raukka, et sinä tiedä, mitä teet.

— Mutta minkä minä sille voin!

Ja kihlat jäivät Miinalle.

Miksi se juuri oli Haapaniemen poika, mies tuosta pahennuksen pesästä? Miksei joku toinen? Isäntä ja emäntä olivat jo vuosien kuluessa tottuneet siihen aja- tukseen, että ainoa tytär on heillä vain hoidettavana, kunnes mies hänet ottaa. He olivat sitä surreet, ettei heille vanhoiksi päiviksi jäisi mitään iloa. Olivat he tosin toivoneet, että jos Miina saisi siivon miehen, he kaikki voisivat asettua asumaan yhdessä. Ja nyt tuli tämä.

Sinä päivänä ensi kerran eläessään unohti isäntä mitatun jyväsäkin aitan eteen ja emäntä kulki sen sivuitse huomaamatta sitä.

Sunnuntaina oli Taavi luvannut tulla kuulemaan päätöstä. Koska häntä sulhasena täytyi odottaa, oli emäntä jo viikolla toimittanut maltaat veteen olueksi ja leiponut rieskaa, jottei hän saisi sanoa tulleen ihan kerjäläisiin.

Lauantai-aamuna oli Miina lypsämässä karjaa äitinsä kanssa. Läävä oli matala ja pieni ja työhönsä painuneina, sanattomina olivat molemmat naiset istuneet. Kun valkoinen kissa hiipi sisään ovesta ja likeni maitosaa-
via, nousi emäntä istualtaan heittämään sitä kalikalla. Kiulu kädessä hän seisahtui keskelle navettaa pylvään viereen, joka pidatti kattoa, ja lausui Miinalle:

— Jos minä nyt sinulle jotakin kertoisin, niin kyllä se panisi sinut ajattelemaan. Ja täytyyhän minun puhua. En ole sitä kenellekään kertonut ja siitä on jo kolmatkymmentä vuotta. Täytyyhän minun nyt pakostakin kertoa, vaikka silloin lupasin vaieta.

Hän veti syvältä henkeään. Tummaraitaisen huivin sisästä näyttivät hänen kasvonsa kulmikkailta ja nenä oli suippea. Sinä yhtenä viikkona hän oli laihtunut.

— Tiedä sitten, että yhdelle meidän suvustamme on jo tullut hulluus ja turmio siitä suvusta. Ja jos poika on isäänsä, niin sinulle käy samoin. Se tyttö oli niinkuin sinäkin nuori ja kaunis. Ystävät olimme ja yhdessä kasvaneet, köyhyyydessä molemmat. Piiaksi jouduin minä sitten siihen, josta minut isäsi nai, ja se tyttö joutui Tuusjärven talolle kaupungin likellä, eikä se ollut siellä vuottakaan umpeen. Ei kestänyt häpeätään siellä. Se oli Liisa tätisi, joka nyt ihmisten pilkkana kulkee maailmalla mielipuolena.

— Sinne oli tullut yhtenä markkinoiden edellisenä iltana paljon kansaa yöksi. Muiden muassa oli ollut yksi nuori miesriiviö, korea ja vallaton. Olivat hankkineet pelimannin ja viinat ja olivat tanssineet. Se samainen mies siellä sitten rupesi poikkeilemaan ja joutui töihin-kin. Ja se se juuri Liisan runteli ja saattoi hulluksi.

Hän kyykistyi alas lypsämään, mutta Miina tuijotti

sille kohdalle, jolla hän oli seisonut, kankeasti, silmiään rävyttämättä.

— Se mies joutui sitten naimisiin saman talon tytären kanssa. Kyllä sekin vaimo sai kärsiä aikoinaan! Emäntä sai panna evästä, isäntä valjasti valakkansa ja otti piian viereensä rekeen. Enkä minä muuta sano kuin että jos poika on isäänsä, niin olet sinä onneton ihminen!

Se kertomus koski. Miinan kasvoväreet jäykkenivät jäykkenemistään.

Yöllä kellon lyödessä kahtatoista hän heräsi.

Hän oli nukkunut raskaasti ja heräsi äkkiä selkosen selväksi, pyörähti istumaan ja tuijotti mustaan seinään. Ja hänen eteensä nousi repaleinen olento, hänen tätinsä, joka hulluna kierteli maailmaa ja koristi päätään kirjavilla nauhoilla kuin markkinain marakatti.

Hänkin oli kerran ollut nuori ja onnellinen . .

Miina kytki kätensä ristiin häntä ajatellessa, paneusi sitten vuoteelle ja koetti saada unta. Sielunsa rauhan tähden hän jo päätti tehdä lopun Haapaniemen pojan pyynnöstä ja jäädä hyvään kotiinsa hyvän isän ja äidin luo.

Mutta silloin hän näki kuin jostakin kuvasta Taavin sellaisena kuin hän näki hänet ensi kerran tulevan ihmisjoukosta. Taavi otti häntä kädestä ja talutti hänet pois. He astuivat metsän halki ja tulivat järven rannalle, jossa seisoj keinu. Ja Miina sanoi: »poltetaan tuo keinu.» »Poltetaan vain», vastasi Taavi. Mutta silloin tuli tyttö, jolla oli punainen nauha palmikossa, ja kielsi. Kiven vieressä oli särkynyt pullo ja ruohossa makasi kahvipannun kansi.

Uni muuttui vähitellen hämäräksi ja ympäristöstä tuli tuttu. Kanteleen tupa, jossa kaikki nukkuivat. Kukko lauloi, kello löi. Miina katseli kaikkea erontunteen kaipauksella.

Huomenna hän tulee, hän joka tuo turmion tai autuuden. Jo tänään! Sinne ei enää ole yötäkään välillä. Onkohan hän saanut unta?

Onko ajatellut, toivonut, pelännyt? Onko uneksinut heidän kodistaan? Sinne Miina istuttaa ikkunan alle puutarhan sireenineen, orjantappuroineen, Taavi veistää penkin, jolla he voivat istua sunnuntai-iltoina. Kun-

han aika rientäisi, kunhan hän pian tulisi! On niin paljon puhuttavaa...

Hän tulikin varhain, jo ennen suurusta. Isäntä otti hänet vastaan ja vei kammariin. Miina tervehti syvällä niauksella ja sai tarjota hänelle kahvia. Sitten päätettiin kuulutuksesta ja häistä ja parin tunnin perästä otti sulhanen jäähyväiset.

Morsian katseli omituisen tunteen vallassa hänen jälkeensä. He eivät olleet vaihtaneet ainoaa sanaa siitä kaikesta, minkä Miina tunsii mielessään liikkuvan.

Eikä se parantunut, kun Taavi seuraavilla kerroilla kävi heillä. Isä vain tiedusteli pelloista ja sukulaisista. Miina itki usein tuskastuneena, ei tietänyt oikein miksi.

II

Neljä viikkoa he olivat olleet sulhasena ja morsiamena, kun Taavi yhtenä aamuna tuli pyytämään Miinaa kanssaan Haapaniemeen. Vanhemmat hiukan neuvoteltuaan päästivät hänet menemään.

Tie oli niin märkää, että oli täysi työ varjella itseään kastumasta. Miina käveli edellä, Taavi perässä. He hypelivät kiveltä kivelle, pitelivät kiinni aidoista ja Taavin täytyi välistä taitella puitakin tielle, kun sen poikki virtasi kokonaisia puroja. Kerran kantoi hän Miinan selässään kuivalle ja senjälkeen tulivat he ikäänkuin tutunomaisemmiksi, rupesivat kävelemään rinnatusten ja Miina tarttui Taavin käteen, ottaessaan häneltä niitä kukkivia pajunoksia, joita Taavi oli taittanut tienlaidasta. Kun tultiin Haapaniemen maalle, lämpeni Taavi puhumaan. Hän kertoi Tuusjärvestä, lapsuutensa kodista ja jota enemmän hän kertoi, sitä totisemmaksi kävi Miina. Hän astui niin mietteisiin vaipuneena, että oikein oli huutaa pelästyksestä, kun metsästä hyökkäsi esiin musta, relluinen pieni koirarakki, haukkuen heitä vastaan. He olivat silloin mäen rinteellä, ylempää kuului kirveeniskuja. Mies oli siellä kyyryllään veistotyössä ja hirsiläjällä istui pitkännäköinen nainen käsistöineen.

Taavin täytyi nauraa Miinan säikähdyistä. Ihmiset mäellä olivat hänen veljensä Hermannin ja tämän vaimo.

— Niiden kammarihan se jää meille vapaaksi, siksi kun menemme naimisiin. He rakentavat itselleen kaupapapuodin tähän.

Tie oli kääntynyt. Mäen takaa aukeni sileä, hiekkainen järvenranta. Jää oli kohollaan, mustana, lyijynkarvaisena, siellä täällä jo tulossa esiin vettä. Vastapäätä näkyi niemi ja niemellä harmaa talo pitkine aittarivineen aukeitten peltojen keskellä, rannalla joku puu. Niemen toisella puolella oli aava selkä ja lahden pohjassa petäjikkö. Sen tumma vihreys oli ainoa, joka toi vaihtelevaisuutta taivaan, järven, peltojen ja huoneitten harmauteen. Talo niemellä oli Haapaniemi.

— Tämä on Aitjärvi. Torppa tuolla on Hannula, jossa isä on syntynyt. Siellä vallitsee nyt oikea miesten komento, sillä vaimoa siellä ei ole minkäänlaista, ei piikanakaan. Vanha ukko käy karjassa, pojista on yksi kivulloinen ja hän lypsää lehmät ja keittää ruuan, toiset hoitavat maanviljelyksen.

Taavi taipui rannalta ottamaan kuivanutta kaislaa. Miina seisahtui äkkiä hänen eteensä ja painoi kädet rinnalleen. Hänen poskensa oli punainen kuin kypsä mansikka ahon rinteellä ja kasvoilla kuvastui tuska.

— Minä niin pelkään, etteivät ne tule minua kärsimään sinun kodissasi, sanoi hän.

— Kärsimään sinuako? Kuka ei sinua meillä kärsisi?

— Isäsi, sisaresi, tuo veljesi vaimo Alviina.

— Älähän nyt! Kyllä ne kärsivät. Isä ei ole tänään kotona. Aina on niin hyvänluontoinen, Maijastiina nyt on koukkuleuka, »tämän talon koira», joksi ne häntä haukkuvat, mutta ei häntäkään pidä pelätä.

— Onko Hermannin veljelläsi paljonkin joukkoa?

Taavi naurahti.

— Ei muita kuin Alviina ja Moppe, se koirarakki, joka on heille rakas kuin lapsi. Hermannin saattaa juomapäissään lyödä vaimoaan, mutta Moppeen hän ei koske.

Tien syrjässä oli matala kallio, sileä kuin permanto. Petäjien seassa siellä seisoi valkorunkoisia koivuja ja pylväittensä nojassa keinu. Miina säpsähti tätä näkyä. Keinu oli harmaantunut, niinkuin puu on parin talven sateitten jäljeltä ja liitekohdista välkkyi uutta rautaa ja valkoista paikkaa. Joku käsipuukin oli veistetty

uudestaan ja lastuja oli lentänyt ympärille. Ei mitään muuta merkillistä näkynyt.

- Tämä on meidän keinumme. Aina aikoo kutsua tänne vieraansa illalla, selitti Taavi. — Etkö ole kuulut siitä puhuttavan? Sanovat sen olevan huonossa huu-dossa.

— Olenhan minä vähän.

Miina kierteli. Taavi puhui keinusta niinkuin mistäkin leikkikalusta ja Miina oli kauhulla odottanut näkevänsä kortinpalasia ja pullonsirpaleita sen yhteydessä.

— En minä kiellä, ettei täällä olisi vähän liiaksikin leikitty. En aina ole ollut mukana heidän kortinlyö-neissään. Kyllä siitä sentään liikoja kielitään kylällä. Tässä on meidän suurin peltomme.

He sivuuttivat laajoja vainioita uusine aitoineen ja nurinkynnettyjä kesantoja umpeen menemäisillään olevine käyrine ojineen. Pari miestä purki aumaa ja kolmas teki kuormaa. Viisi mahtavaa aumaa seisoi vielä ihan koskematta. Ja Taavi selitti koko ajan, miten paljon kylvettiin mihinkin peltoon, miten paljon ruista oli teossa, miten suuret metsäviljelykset olivat. Kaskien määrät olivat hämmästyttävät. Riihen ohi kulkiessa kuului olkien kahinan joukosta miesääniä ja naisääniä sekaisin.

— Tuli näin sopimattomaan aikaan aumojen purkaminen. Aiottiin jättää ne syksyyn, mutta koska nyt ovat niin ahtaat ajat ja ihmisiä yhtenäen käy pyytämässä.

— Antaako isäsi rukiita lainaksi?

— Onhan se antanut.

Taavi pujahti siinä kohden aitan solaan ja Miina seurasi häntä. Karjapiha alkoi melkein heti tuvan oven alta, ei missään ollut puuta taikka pensasta, ei kuin musta karjan sotkema maa ja tuparakennuksen kivijalassa kapeana reunana vihreää nurmea. Huoneita oli sokin sokin kaikkialla, pienempiä ja suurempia. Yksi oli syrjempänä, erillään, ja siinä oli punainen ovi. Taavi viittasi siihen.

— Tuo on nyt se Hermannin ja Alviinan huone.

— Jossa siis me tulemme asumaan, ajatteli Miina.

Porstuassa tuli Aina hymyillen vastaan. Hämillään Miina ojensi hänelle kätensä, eikä Ainakaan oikein tietä-

nyt, mitenkä käyttäytyä. Molemmat punastuivat ja niiata nytkäyttivät. Taavi meni heti tupaan. Vilahdukselta Miina saattoi ovesta nähdä pitkän, laihan naisen, jonka hän arvasi Maijastiinaksi. Aina saattoi Miinan kammariin istumaan ja kun he olivat maininneet parisanaa ilmasta ja tiestä, livahti Aina matkaansa.

Porstuassa hän seisahtui ja rupesti nauramaan hiukan väkinäisesti ja tukahdutetusti, ettei kuuluisi. Sitten hän kuunteli, mitä se morsian siellä tekisi, mutta morsian mahtoi istua liikkumattomana, mahtoi sitäpaitsi ajatella, että ilma huoneessa oli ummehtunutta. Aina päätti tehdä sinne tulen. Mutta ensin hän vielä kuunteli naurua riihestä, heilautti päätään jotta sai kapean palmikon läikähtämään olkapään ylitse rinnalle, sitoi sen nauhan ja kääräisi hiustensa päätä kiehkuraksi sormiensa ympärille. Samassa avautui ovi ja kynnykselle ilmestyi Maijastiina. Oven pielessä lepäsi hänen luiseva käsivartensa, joka päättyi petolinnun jalkaa muistuttavaan käteen. Kynnet olivat pitkät ja käyrät ja nahka ryppyisää, likaisen ruskeahtavaa. Hänen pumpulikan-kaasta tehty palttoonsa oli lyhyt, kiinni rinnalta yhdellä ainoalla napilla, kaulus oli ainaisen käyttämisen tottumuksesta kääntynyt kovaksi molemmille puolille kuin tärkätty miehen kaulus ja sen alta näkyi paljas kaula. Hame oli hänellä melkein ainoana vaatekappaleena, paitsi tuota mekkoa. Se riippui lyhyenä laihan ruumiin ympärillä. Kintut olivat sukattomat, jaloissa oli nahkatohvelit, jotka käydessä kopisivat ja laahasivat. Maijastiinan ääni oli karkea ja venytetty.

— Tässäkö sinä seisot kuuntelemassa riihimiesten rähinää, senkin heilakka!

— Minä menen tekemään valkeaa, vastasi Aina välinpitämättömästi.

— Valkeaako kesällä? Paleleeko sinua nyt? No joudu sitten. Ja anna veljesi morsiamelle kahvit. Sellaista se on kun on isäntä poissa. Pitää mennä noille opettamaan ...

Ja hän ohjasi askeleitaan riiheen päin ja puheli itseksseen koko matkan. Kun Aina jo oli vienyt puusylyksen kammariin, kuului yhäkin hänen äänensä. Miina istui ihan samassa asennossa, johon Aina oli hänet jättänyt

ja katseli levottomasti oveen. Mutta se jota hän odotti, Taavi, viipyi tulemasta. Aina lateli puita pesään ja siinä kumarassaan oli hän pehmeäliikkeinen ja notkea kuin pajuinen vitsa. Selkää alas kiemurteli ohut, tumma palmikko.

— Tämän huoneeni jättivät talvella kylmille ja panivat minut sänkyineni päivineni isän huoneeseen, sanoi hän nyrpeästi.

— Miksi ei tätä sitten lämmitetä talvella?

Aina päästi pienen naurun.

— Arvelevat, että menee paljon puita.

Hän näytteli Miinalle valokuviaan ja onnentoivotuskorttiaan ja he puhuivat jo vapaammin keskenään. Koko huone oli hiukan omituisesti sisustettu. Itse Ainassakin ja hänen puvussaan oli jotakin tavattomampaa kuin muissa. Hänessä oli kaikki ikäänkuin niin höllästi kiinnitettyä, että hän saattoi sen karistaa ympäriltään milloin tahtoi. Kun he näkivät Maijastiinan tulevan pihan päässä ja kalikoitten tarttuvan hänen tohveleihinsa, nauroi Aina ääneensä.

— Häh sen koukkuleuka, kunhan tarttuisit sinne kokonaan! Ettet pääsisi enää haukkumaan! Se on niin paha tuo, ettei sitä paikkaa, jota se ei nuuskisi ja nurin kääntäisi. Varsinkin kun isä on poissa, silloin se on mahdissaan ... !

Vihdoin tuli Taavi ja hänen kanssaan hänen vanhempi veljensä Kalle, pitkä, notkealiikkeinen nuori mies. Hänen kauniit piirteensä vaihtelivat joka silmänräpäyksessä ja tavattoman sukkelaan hän puhui.

— Enhän teitä odottanut näin varhain. Luulin että tulisitte vasta illalla, ja keinulle! Olisinhan minä seisunut jo veräjällä sirttinkipaidassa, jos olisin tietänyt että veljeni morsian oli tulossa, varsinkin kun hän on noin helkkarin nätti!

Hän puristi Miinan kättä, otti kahvikupin pöydältä ja hörppäsi sen sisällön ainoassa siemauksessa, niellen vehnäisen puremattomina palasina, ja oli sitten valmis juttelemaan.

— Milloinkas häät vietetään? Vai jo kuuden viikon päästä. Niin minäkin tekisin! Täällä on jo teille valmis kammarikin. Joko on aljettu paitoja neulomaan? Jaa,

aionko minä kosimaan? Niin, nyt tuli kiire, kun nuorempi veli jo on avioliiton kynnyksellä. Valjastanpahan hevosen, ajan ensimmäiselle talolle ja jollen saa siitä, niin menen toiselle ja jollen siitä, niin menen kolmannelle tai neljännelle. Kerran eläessäni jo koetin vaimonpuolta itselleni, mutta lähettivät rahat takaisin. Hyvä se olikin, sillä ne olivat lainarahoja, niin sain senkin lainan maksetuksi.

Puhuessaan hän koko ajan kiikkui ja liikkui. Yhtäkkiä hän rykäisi, sylkäisi ja rupesi laulamaan:

Otan, otan uuden kullan, otan aikani kuluksi.

Saa se olla uusi kulta sen vanhan kultani suruksi.

Porstuasta kuului Maijastiinan ääni. Aina nykäisi Kallea hihasta.

— Älä huoli näin päivällä ja huoneessa.

— Mitä minä hänestä! nauroi Kalle.

Hän avasi oven, pisti päänsä porstuaan ja huusi sinne:

— Kun sammakko pääsee mättäälle, niin se korraa!

Vastaukseksi tuli sanatulva Maijastiinalta. Mutta silloin Kalle jo oli toisissa töissä. Hän puhutteli miestä, jota tahtoi tulemaan sisään ja jonka hän vihdoin väkivallalla sai työnnetyksi ovesta huoneeseen.

— Tämä naapurin poika ei tahdo tulla mitenkään juomaan meidän tyttäreemme nimipäiväkahvia, selitti hän.

Ainaa siinä onniteltiin häthätää. Miinakaan ei ollut muistanut, että tänään oli Ainan päivä. Mies istuutui pimeimpään nurkkaan, kertoi tulleen vain asialle, siksi hän oli niin työvaatteissa. Hän oli kookas ja tuuheatukkainen, kasvot ahavoituneet kuin merimiehellä, nenä suuri ja käyrä, huulet paksut ja suu aina hiukan auki. Juotuaan ensimmäisen kupin tahtoi hän sanoa jäähyväiset.

— Mutta mikä sinulla oli asiana? kysyi Kalle.

— Jaa asiana?

Hän tuumaili ja kävi tulipunaiseksi, sillä hän oli sen unohtanut.

— Ei suinkaan se ollut niin tärkeää.

Ja hän läksi pois.

Mutta kun ovi oli mennyt kiinni, purskahtivat sekä

Kalle että Aina hillitsemättömään nauruun ja Taavinkin täytyi hymyillä.

— Aika kelpo mies tuo Antti, sanoi Taavi.

— Niin on, sen otan minä puhemiehekseni, vakuutti Kalle.

— Silloin jää myöskin morsian tuomatta! sai Aina sanotuksi naurultaan.

Hänen kalpeille poskilleen oli valunut punaa ja koko hänen olentonsa hymyili veitikkamaisuutta.

— Vai niin, killisilmä, sanoi Kalle ja nipisti sisartaan käsivarresta.

Samassa hän juoksi ovelle, sillä Antti näkyi palaavan takaisin.

— No joko muistit?

— Jo. Ainalle olisi ollut asiaa.

Ällistyneenä ja nauruaan hilliten Aina läksi ovea kohti. Kalle asettui sen eteen sulkien häneltä tien.

— Nyt et pääse!

— Ettenkö pääsisi?

Kuin limainen kala pujahti Aina porstuaan. Kun hän tuli takaisin, olivat hänen silmänsä naurusta kosteat ja hän peitti käsillään kasvonsa.

— Hän tuli lainaamaan keritsimiä, jotta saavat lampansa kerityiksi, sanoi hän.

Aterialle kammariin tulivat myöhemmin Alviina ja Hermann. Tämä pariskunta oli kuin kaksi lintua, haidara ja tikka, ja Moppe juoksenteli heidän välillään kuin koppakuoriainen tai perhonen. Syödessä puheltiin vähän. Kalle vain nauraa hörhötteli ja Aina kantoi tuvasta ruokaa pöytään. Moppea komennettiin hiljaisuuteen. Se totteli niin kauan kuin sillä kesti luita ja lihaa.

Ja syötyään otti Hermann sen polvelleen, puhui sille ja silitteli sitä otsalta aina hännänpäähän asti, antaen sen nuoleskella kasvojaan ja pannen sitä tekemään erilaisia hyppäyksiä.

Sitten puheltiin häistä ja uutisrakennuksen valmistumisesta, kunnes Miina otti jäähyväiset.

Taavi läksi häntä saattamaan.

Oli ruvennut tuulemaan. Harmaat pilvilohkareet ajelhtivat etemmä ja jättivät taivaalle kirkasta sineä. Petäjikkö kohisi ja ilmassa virtaili hajua pihkasta ja aukea-

vista lehtisilmuista. Oli suloinen lämmin. Järven selältä vain tulvi kylmää ja hentoisa ruohonalku nuokkui, tuulen lakaistessa maanpintaa.

III

Peläten että häntä naurettaisiin, kiiruhti Antti pois näköpiiristä. Hän astui pitkin askelin poikki peltojen, ohi keinun ja petäjikön, halki viidakon, jonka syrjällä alkoivat Hannulan pellot järven rannalla. Ihan likellä kuuluivat heidän oman karjansa kellot. Isä oli siellä paimenessa. Antti näki aidan, jota olisi pitänyt korjata, näki että jänisvipu aholla oli lauennut, mutta hän ei pysähtynyt, kulki vain hitain pitkin askelin kotiin asti. Porstuassa jo hän saattoi niellä mieluista höyryä leivänpaistamisen jäljeltä. Porstuanpääkammarissa hän kaasi itselleen kaljaa ja joi oikein janonsa takaa. Tuli sitten tupaan, joka lainehti sauhun vallassa, työnsi leipäsalkoja tieltään, istuutui penkille, asetti keritsimet viereensä ja pyyhki hikeä otsaltaan. Sängyssä oli hänen veljensä pitkänään. Hän ei tosin nukkunut, mutta hän ei myöskään mitään virkahtanut. Antti, samaten äänetönnä, tuijotti leipäsalkoihin. Vihdoin nousi veli ajamaan sikoja porstuasta ja toimitti samalla pöydälle aterian.

— No? kysyi hän Antilta.

— Hänellä oli sormus sormessa, vastasi tämä.

— No sittenhän se on päätetty.

— Niinhän sitä luulisi.

He istuutuivat syömään. Veli tarkasteli huolellisesti leivänpuolikasta kädessään. Hän irroitti pehmeää sisusta, haisteli sitä ja maisteli. He olivat hakeneet ulkomaan jauhoja kaupungista ja leipää oli niistä nyt tehty ensi kerran.

— Ei tämä tule samanlaista kuin oman maan viljasta. Mitä sekoja pannevatkaan ryssät jauhoihinsa. Maku ja näkö tulevat kuin hallansyömän viljan ja hupaan menevät jauhot taikinaa tehdessä.

— Ei minulle maita ruokakaan, huokasi Antti.

Mutta hän pusersi kuitenkin suuhunsa höyryävän perunan, hörppäsi piimää päälle ja tarttui peukalolleen

ja puukkonsa kärjellä ottamaan pyrstöstä särkeä kalakupista. Sitten hän alkoi:

— Kas kun minä näen sinun kankeana kulkevan aitan ja tuvan väliä, tuossa häilävän leipäsalkojen keskellä tai kyyrylläsi lypsävän lehmää, ja kun minä sitten ajattelen, miten liukkaasti se keikkuisi Hannulan pihalla, niin minun vereni kohisevat ja kuohuvat niinkuin keväinen koski, joka on tulvillaan. Tänäänkin, miten näppärästi hän kaasi kahvia ja äidin sormus kiilsi sormessa ...

— Vai annettiin siellä kahvia, tokaisi veli väliin.

— Annettiin, vehnäiskahvia, siellä juotiin hänen nimi-päiviänsä. Hänen silmänsä nauroivat kuin taivaan tähdet lauhana syksy-yönä ja sormessa kiilsä äitimme sormuksen punainen kivi. Hän oli niin norja kuin pajuinen puu, hänen tukkansa niin lahea, hänen kätensä niin pienet. Minä en uskaltanut häneen katsella, sillä minä tunsin, että samalla olisi sisuani polttanut kuin tulisella raudalla ja pienillä käsillään hän jo oli minut vanginnut kovemmin kuin kruunu väkevilla raudoillaan ...

Antti oli unohtanut syömisensä, hän pyyhki kyyneleitä silmistään takkinsa hihalla. Veli työnsi piimätuoppia hänen eteensä ja virkkoi:

— Onhan Haapaniemen Aina suloinen, mutta äitivainajamme kaltaista ei ole maailmassa, eikä Aina muistuta häntä ensinkään. Ja pitäisipä sinun melkein hakea sellainen, joka muistuttaa äitivainajaa.

Veljekset katselivat toisiaan hetkisen ajan ääneti. Antti näytti neuvottomalta ja ällistyneeltä.

— Ja tiedän minä yhden ...

Jännityksellä Antin silmät ensin riippuivat puhuvan huulilla, mutta sitten hän loi katseensa alas, ikäänkuin käsitettyään tuon puheen tarkoituksen.

— Se on Selma Hakalasta. ... Näithän sinä hänet lukukinkereillä ollessa ja minä olen hänet nähnyt kahdestikin ja olen muiltakin tiedustellut. Kaikki häntä kilvan kiittävät. ... Älä ällisty sitä, että he ovat erilaiset, toinen on kuin kukka tai lintu, toinen kuin voisilmä puurovadissa, toinen saattaa vaikkapa kaivaa ojaa rinnallasi, toista tuskin uskaltaisi päästää rihipölyyn.

— Mutta äitimme oli yhtä paljon kukkanen kuin voisilmä, sanoi Antti, — Aina on kyllä heikkosorminen,

mutta minulla on vahvat nyrkit, hänen ei tarvitsisi pitää huolta muusta kuin sisähuushollista. Että minä pellole kuulisin hänen naurunsa helinän, että tupaan tullessani hän nauraisi vastaani, siinä olisi minulle tarpeeksi. Hän olisi ikäänkuin rasvana, joka panisi minun pyöräni kiertämään.

— Mutta et sinä Selmaakaan katuisi. Ja minä vain tahtoisin varoittaa sinua tarkasti ajattelemaan ennenkuin tuot toisen naisen tähän äitivainajamme sijalle.

— Minä en voi naida toista kuin Ainaa. En voi. Mutta rakas veljeni: nai sinä Selma ja minä jään naimattomaksi.

— Älä hulluja, enhän minä kelpaa akkaa elättämään, hyvä kun saan omankin elämäni tässä laahustetuksi loppuun asti.

Antti oli tästä keskustelusta käynyt niin alakuloiseksi, että hänen veljensä huomasi turhaksi enää ruveta viittaamaan Selmaan. Hän käänsi sentähden puheensa Ainan ja Antin häihin.

— Jospa vaan nyt Aina minut ottaisi! huokasi Antti.

— No tietysti hän ottaa, koska hän jo pitää sormessaan sinun sormustasi.

— Mutta ei se sittenkään ole varma ennenkuin minä puhemiehen kautta olen vienyt hänelle kihlat ja saanut hänen vastauksensa.

— Tottahan hän nyt vaan tietää, että sormus on sinun? kysyi hetken kuluttua veli. — Kuinka sinä teit?

— Kuinkako tein? Olin päivätyössä Haapaniemessä, luomassa tunkiolla, pojat olivat mudanvedossa. Menin sitten tupaan pyytämään kaljaa juodakseni. Sattui tupa tyhjäksi, kun Aina toi tuoppia. Minä otin sen häneltä ja hän kääntyi selin päin minuun, mutta minä ehdin huulten raosta nähdä hänen hampaansa. Ja kun minä olin laskenut kaljatuopin kädestäni, puhui minulle sisällinen ääni: »ota sormus taskustasi, pane se tytön käteen ja kysy häneltä rupeaako hän elämäsi kumppaniksi!» Mutta mitenkä Menevätkään sanat takertuneet kurkkuuni, ja minä astuin hiukan syrjään, taivutin selkääni ja pistin sormuksen permannon rakoon. Ja menin sitten takaisin tunkiolle. Enkä minä ole puhunut sen enempää, olen

vain odottanut, että hän vastaisi sormuksen kautta. Tänään se oli hänen sormessaan.

Antti kertoi tämän kymmenenteen kertaan, aina samalla hartaudella ja tarkkuudella kuin ensimmäisen kerran.

- Mutta, sanoi veli, — sinä olit varomaton. Joku olisi saattanut astua sille kohdalle.

— Mutta kivihän kiiltää, väitti Antti innokkaasti.

— Niin kiiltääkin. Se ei ole tavallinen kivi, isä oli sen ostanut markkinoilta.

Veljekset vaikenivat. Toinen heistä söi vielä, sillä hän oli huonohampainen, mutta Antti oli aikoja sitten lakanut syömästä ja istui penkillä. Kun he tunnin verran olivat vaienneet, lausui toinen:

— Ei kiistellä, veljeni. Nai sinä Aina niinkuin sydämesi kääkee. Vie mullikka kaupunkiin ja tuo sieltä kamaa niinkuin muutkin sulhaset, toimita asiiasi puhe-miehenä niinkuin muutkin tekevät.

— Isä on koko kauppaa vastaan, huokasi Antti.

— Isä meinaa vaan ettei tyttö menestyisi meidän oloissamme, hän kun on tottunut tanssiin ja höllään pitoon. Ja pahojapa hänestä on puhuttu.

— Nuorena on jalka niin keveä. Kyllä maailma tassii.

— Mutta Selma on jo valmiiksi tassittu...

Antti läksi ulos. Hän rupesi miettimään, että jospa lie-neekin parasta pysyä naimattomana niinkuin tähänkin asti. Hän meni korjaamaan aita, hän oli pahoilla mielin. Tunnin verran hän teki työtä. Silloin ratkesi nappi, joka oli välttämätön pitämässä kiinni housuja. Vieläpä se singahti niin kauas, että vaivalla löytyi. Mies piteli sitä kädessään, punnitsi sitä siinä ja alkoi ajatella.

— Sinä pikkuinen kapine, mitä ajatuksia sinä toit! Nyt menen minä tupaan ja näillä kankeilla käsilläni minä rupean neulomaan sitä housuihini. Kuinka näppärästi hän ottaisi neulan ja ennenkuin olisin ehtinyt sukeltaa hänen nauravia kasvojansa katsomaan, olisi työ jo valmis ja hän pistänyt napin reikään.

Antin mieli oli musta, kun hän astui tupaan ja seinän-raosta mustien hirsien välistä otti neulan ja lankakerän. Hänen veljensä oli tottuneempi paikkaamaan ja neulomaan, mutta Antti ei nyt pyytänyt häneltä apua. Veli

oli asettanut leipäsalot orsille, hosiolla ja hiekalla kuurrannut maitoastiat illaksi ja laittanut ne seinävierelle päivänpaisteeseen kuivamaan. Hän näki Antti-veljensä synkän muodon, seurasi häntä tupaan ja katseli hänen työtään.

— Eipä ole kangaspuitakaan ollut moneen vuoteen Hannulan tuvassa. Mutta nyt ne saadaan! sanoi hän tyytyväisenä. — Ostovaatteissa, särkistä lakkiin asti ostovaatteissa on käyty. Mutta nyt niitä saadaan! Kuuluu olevan Aina näppärä kaikissa käsitöissä.

Eivät vielä yhtään lauhtuneet Antin kasvot. Hän tuuppasi langan kaksinkertaisena paksun neulan silmään, sylki sormilleen, laittoi vankan solmun päähän ja työnsi sitten neulaa läpi kankaan, painamalla sen tylsää päätä ikkunalautaan.

— Ei tarvitse sinunkaan sitten tuossa kyniä ja vanutella. Sehän vinkuu niin surkeasti se neulakin. Johan sinä sen taitat. Anna pois, minä neulon.

Antti jätti työnsä veljelleen ja jäi tuijottamaan ulos.

— Sen pienet sormet pistelevät sitten sukkelasti kuin sukkula kankaan välystää — ja äitivainajan sormus välkky. Voi sinua onnen mies!

Jo hymyili hiukkasen Antti.

— Puree ensin, sitten nuolee! sanoi hän.

IV

Kun Aina oli saattanut Miinan ja Taavin pihalle, otti hän selvän että Maijastiina oli työssä, joka piti häntä kokonaan kahleissa: kuorimassa maitoja kirnuun. Aina kaivoi nyt sänkynsä jalkopuolelta, peitteen alta esiin pienen pussin, kaappasi tuvasta kahvirännälin ja juoksi kiireesti pihan poikki piikojen kammariin, jossa hän oli ylläpitänyt hiilosta.

Lattia oli niin likainen, että hänen täytyi kohottaa helmojansa. Pahnojen joukossa näkyi maitopytty, rikkiäinen pata ja kivivati puolillaan maitoa. Toinen puoli oli valunut lattialle. Särkyneen lautasen syrjällä ikkunalla oli pari suolaista särkeä. Sängyssä pahnojen ja ryysyjen päällä makasi likainen lampaankaritsa; nurkassa, orjilla

oli vasikka. Toisen oli emälammas hylännyt, toinen oli kipeänä. Ainan täytyi puhdistaa tuolikin, ennenkuin hän saattoi sille istuutua, polttaakseen kahvinsa. Likaisuus oli hänen luonteelleen vastenmielinen, vaikkei hän välittänyt järjestyksestä.

Karitsa sängyssä rupesi liikkumaan, se hyrisi, kapusi seisomaan, hyppäsi alas ja määkäisi.

Aina ei siitä huolinut, heilutteli vain rännäliä ja katseli hymyillen hiilokseen. Äkkiä hän naurahti.

Pitikö hänen tietää, että sormus oli Antin? Pitikö hänen mennä sitä tarjoamaan, kun ei miehellä itsellään ollut älyä tulla sitä ottamaan? Salavihkaa hän oli nähnyt, kuinka Antti oli pannut sen permannon rakoon. Siitä hän oli sen korjannut, ihmisten jaloista, ja pitänyt sitä sormessaan näytteillä, että omistaja saisi periä. Eikä omistaja ottanut, vaikka kyllä näki. Vaikka vielä olisi pitänyt sitä kihlasormuksena! Mutta oliko tuo nyt tapa kosia? Miksei hän tullut puhemiehen ja kihlojen kanssa niinkuin oikea ihminen ainakin? Mutta se oli nahjusmies ja toimeton löntikkä koko Antti!

Aina nauroi ja ajatteli edelleen.

Äkkiä pisti lammas turpansa hänen kainaloonsa. Aina tuuppi sitä pois luotaan. Se oli käynyt maitokupilla ja tahrasi hänen pukunsa. Nyt se meni kirstun luo, kaasi siellä tuohikopan, josta katkismuksen lehtiä, tulitikkuja ja muuta romua vierä lattialle. Vasikkakin nousi ja kompuroi nuuhistelemaan tulitikkuja lattialla. Tyhmän näköisinä molemmat tulivat Ainan eteen eivätkä paenneet, vaikka hän uhkasi niitä polttavalla kahvirännälillä.

— Haistelkaa nyt ja maistelkaa, huusi hän niille lähtiessään.

Käydessään jyvääitan avonaisen oven ohitse, tuli Aina tarkkaavaiseksi ja pingoitettu piirre syntyi hänen kasvoillaan. Maijastiina oli aitassa ja kanat oven suulla hänen edessään.

Olikohan se mitään huomannut? Mitähän se tarkasteli? Aina sai hänen huomionsa käännetyksi pois kertomalla, että piikojen kammarissa oli särkynyt vati. Akka sulki kiireesti oven, riensi sinne ja palasi hetken perästä, kädessä vadinpalaset, jotka hän saattoi isännän kam mariin.

Illansuussa tuli Juhana Tuusjärvi, isäntä itse, kotiin. Hevonen oli märkänä niinkuin kovan ajon jäljeltä, vaikka se maantieltä asti oli tullut käyttöä. Juhana oli käynyt huutokaupassa, josta hänen olisi tullut saada kolmatta sataa markkaa ja tiellä oli hän pistäytynyt ahdistamassa muitakin velkamiehiään, joilta saaminen näytti epävarmalta. Niin oli kiireisenä aikana kulunut hukkaan kaksi päivää. Tämä teki Juhanan mielen kiukkuiseksi ja vielä enemmän hän kiivastui avatessaan tuvan ovea ja huomattessaan, että nuotanparsijat, joiden eilen olisi pitänyt valmistua, vielä olivat työssä. Maijastiina oli kaivolla hakkaamassa sianruokaa, mutta hän kiirehti sisään iloiten siitä, että isäntä nyt torui oikein tuntuvasti. Se mitä hän kuuli, oli jatkoa edelliseen.

— Teihin ei kuulu, miten minä korjaan omani. Kartakaa etteivät minun nyrkkini rupea korjailemaan teitä tästä ... Tällaisena aikana teitä on tässä pidetty rahapalkalla, kun ruokapalkalla jo saa miehiä miten paljon hyvänsä. Joutenhan te tässä jauhaisitte talon ruokaa — mutta nyt ulos paikalla ... !

Ja isäntä kirkaisi, polkien jalkaa permantoon.

— Se loppuukin jo kohta ...

— Vai kohta! ärjäisi isäntä ja uhkasi nyrkillään. — Ulos ovesta! Minä pistelen loput itse. Vai ette lähde!

Hän seiso i vuoroin suorana, kumartui vuoroin eteenpäin ja heristeli käsiään, joita uhaten puristeli nyrkeiksi. Tukka oli tuuhea, pitkä, takana leikattu tasaiseksi ja jaettu kahden puolen, otsalta pois. Siinä oli jo harmaita hapsia tummien joukossa. Kasvot olivat kalpeat, jokainen piirre syvään uurrettu, huulet ohuet ja suun ympärillä velto piirre, nenä oli käyrä ja suippea, leuasta riippui parta harmaana, harvana kuin pukilla. Silmät kiiluivat terävinä, ääni oli läpätunkeva.

Maijastiina, peläten mahdollista kärejäjuttua, oli kadonnut ja miehet pakenivat minkä pääsivät. Juhana meni rauhoittuneempana huoneeseensa ja huusi sinne Ainan.

Tyttö astui sisään keveästi ja nuokkuen kuin heinä hiljaisessa tuulessa. Heti sattuivat hänen silmänsä vadinpalasiin nurkassa ja pieni nauru pääsi häneltä. Sit-

ten hän asettui istumaan isänsä viereen sängynlaidalle, kohotti leikillisesti leukaansa häntä vastaan ja sulki silmänsä.

— Minä olen särkenyt. Lyökää nyt, isä!

— Pitäisihän minun lyödä kun sinä olet niin huolimaaton, vastasi Juhana ja silitti tytön mustaa tukkaa.

Aina olikin taas niin ihmeen soma. Kun hän nyrpisteli nenäänsä ja päästi suunsa ilmoittamaan tyytymättömyyttä, olisi isä voinut häntä suudella niinkuin nuorena ollessaan tyttöjä tansseissa. Hänen katseensa suunnasta huomasi Juhana, että vadinpalaset häntä suututtivat.

— Älä sinä Maijastiinaa soimaa siitä että hän minulle ilmoittaa kaikki.

— Tämän talon koira, hyi!

— Tarpeellinen olemassa. Mihin olisin joutunut teidänkin kanssanne, kun jätte äidistänne niin pieniksi. Menettekö keinumaa?

— Olemmehan me aikoneet, Kalle, Alviina, Hermannin ...

Välinpitämättömästi Aina ensin koetti esitellä keinumisen, mutta ei sitten voinut pidättää nauruaan. Hän karkasi äkkiä seisomaan, peitti käsillä säteilevät silmänsä ja kiikutteli vartaloaan, jonka ympärillä vaalean punainen pumpulihame oli niin väljänä, että melkein luuli hänen voivan karistaa sen päältään, jos tahtoi.

— Taavin morsian kävi täällä, muisti hän äkkiä.

— No? kysyi Juhana.

Aina ravisti päätään.

— Olevinaan! Ja tuollainen siivo, jumalinen.

Juhanalle olivat sellaiset henkilöt vastenmieliset. Hän ei kysellyt enempää, vaan lähetti Ainan kuulostamaan, oliko sauna valmis. Mietteisiin vaipuneena hän avasi kaappinsa oven, näki että kaikki oli entisellään ja heitti sinne kudotun kukkaronsa. Sitten hän läksi saunalle. Aina ja Maijastiina olivat siellä jo joutuneet sanakiistaan, mutta Juhanan tullessa loppui riita ja Maijastiina jäi ääneti hautomaan vastoja. Sanattomana Juhana riisuutui ja paneusi pitkäkseen penkille. Suloisessa värissä hävisivät kaikki mieliharmit ja löyhyvä vastanhaju raukaisi ja sulatti jäseniä kuin sade kevätlunta. Kaikki esineet ympärillä, penkki ja kattohirret olivat kadonneet

pimeään ja ainoastaan muurin suu hohti punaisena tulikitana. Sirkat lauloivat solassa ja vihaisesti pihatti kiuas, kun Maijastiina heitti löylyä. Välistä kuului Aina laulavan, kävellessään pihamaalla. Eihän hän koskaan liikkunut laulamatta.

— Siitä se vasta oikein haukkui minulle, että isännälle kannan vadinpalaset ja muut.

Maijastiina lausui nyt sen, mitä oli mielessään hautonut koko sen ajan, jonka vastat hautuivat kiukaalla. Hän ropsotteli vastoilla, valoi vesillä, meni välillä heittämään löylyä ja tuli sitten taas hieroskelemaan Juhanaa. Tämä vain haukotteli suloista väsymystä ja vastasi, että se Aina on niin taitamaton ja lapsellinen.

— Taitamaton! murahti Maijastiina. — Kunhan vain olisi! Huolimaton se kyllä on. Kävi täällä sitten Taa-vin morsian ja silloinkos ne oikein ajoivat raivoa Kallen kanssa. Ja sitä piikojen ja renkien laiskuutta, kun . . .

— Johan minä niitä hätyytin, sanoi Juhana kärsimättömästi.

Maijastiina huomasi, että nyt ei tuohon mikään pysty. Hänellä oli sentään kerrottavana hyvin painava asia, jolle hän vähitellen valmisti alaa.

— Mitäpä minä puhun asioista, jotka eivät minuun kuulu. Koiran nimen vaan olen saanut.

— Mitä turhia. Kerro vain kerrottavasi.

Maijastiina jatkoi ikäänkuin hän ei olisi kuullut isännän viimeisiä sanoja, alakuloisella äänellä:

— Rajalan nuori emäntä kävi täällä.

Ähäh jopas virkosi! Juhana oli noussut istumaan.

— Olisikohan sillä ollut maksaa? Tuskinpa. Sillä kun vaimo tulee, niin se aina tulee rukoilemaan armoa. Niin se kävi syksylläkin ja minä hullu heitin ne oljet.

— Rajalan mies on kipeänä ja olivat myyneet mullikkansa.

— No sittenhän sieltä voisi saada jotakin, jolleivät jo ole muuttaneet mullikkaa leiväksi. — Onko käynyt muita?

— Kaksi miestä. Lupasivat huomenna tulla.

Ja nyt hän alkoi puhua siitä mitä hän niin oli valmisteellut.

Sitten kävin minä jyvääitassa panemassa sinne kisaan, kun on niin niitä hiiriä, ja annoin kanoille kauvoja .. .

— Se on turhaa, intti Juhana väliin. — Jo ne elävät nurmella.

— Mutta kun tulevat tässä häätkin. Että munisivat... Samassa raoitettiin ovea ja Ainan ääni lausui:

— Nyt menemme keinulle: että tiedätte.

— Älkää olko kauemmin kuin auringon laskuun, huusi Juhana vastaan.

Hetken kuluttua alkoi Maijastiina:

— Niin, minä kävin jyvääitassa. Kun eilisaamuna siellä kävin, panin lapion seisomaan molempien hinkaloiden väliin. Ihan osaisin tänä hetkenä sen asettaa, niinkuin silloin. Ja nyt se oli muutettu ja jyviä jäänyt permannolle. Hinkalo kyllä oli tasoitettu, kävijä oli kyllä laassut jälkensä. Mutta minua ei saa petetyksi...

— Se on mahdotonta. Etkö ole säilyttänyt avainta?

— Säilyttänyt avainta? Itse ette sitä paremmin säilytä. Se on minulla hampaitten välissä. Se jäi vain silmänräpäykseksi kammarin pöydälle, kun leipiä paistoin. Mutta silloin olivat kaikki väet työssä. Kotona ei ollut kuin Aina .. .

Viimeiset sanat akka kuiskasi ja ne lausuttuaan astui hän heti alas lauteilta heittämään lähtölöylyä.

— Älä hiidessä, kirkaisi Juhana. — Kynteni palavat.

— Kastakaa veteen kyntenne!

Matalalla äänellä Maijastiina sitten hänelle lateli kaikki pikkuseikatkin, mitkä olivat tapahtuneet hänen poissaollessaan. Miettiväisenä, tarkkaavan totisena Juhana kuunteli. Hänen hyvä mielensä oli nyt kerrassaan poissa. Kun hän oli syönyt illallisen, jäi hän yksin huoneeseensa ja avasi kaappinsa. Se oli ainoa herrasmainen huonekalu koko talossa, sillä isäntä vihasi kaikkea herrasmaista ja kaappia hän sieti vain siksi, että siinä oli niin mukavia laatikoita, ovilla varustettuja osastoja ja salaisia soppia. Sieltä sokkeloiden pimeydestä hän haeskeli ja kaiveli, otti pusseja, joista laski setelit, kun-kin lajin erikseen. Pussit muistuttivat tupakkakukkaroa ja setelit eivät ulkonäöltään paljoakaan eronneet tupakanlehdistä. Sitten tuli läkkilaatikon vuoro, jossa oli

kuparia ja toisen jossa oli hopeaa. Vihdoin löytyi sellainenkin säiliö, jossa oli kaiken karvaa, kultarahoista yhdenpennin vaskirahoihin asti — sillä hän piti niitäkin varalla: sattui välistä tarvitsemaan. Niin hän seisoi paitahisasillaan, harva, harmaa parta riippumassa rinnalla, tuuhea tukka hajallaan, kyyristyneenä hengittämään homehtuneen metallin ja likaisten seteleiden tuoksua.

Hannulan saunassa, vanhimpana seitsemästä lapsesta oli Juhana syntynyt. Isä oli renki, äiti piika, toinen oli myötäjäisinä tuonut yhteiseen pesään ruistynnörin, toinen yksikesäisen mullikan, jonka oli säästöillään ostanut. Ensimmäisen lapsensa syntyessä olivat he saunakesteinä Hannulassa. Ja Juhanan muistot siltä ajalta väikkyivät ikäänkuin saunasavussa. Milloin istui hän penkillä, paljas jalka kippurassa kiikutellen pärekoppaa, joka riippui alas katosta ja jossa veli tai sisar lepäsi viat tomuuden unessa. Milloin makasi hän vatsallaan saman kopan ääressä, joka oli nostettu lattialle siksi ajaksi kun saunaa lämmitettiin. Milloin hän yritti karata ja isä sai hänet kiinni käsipuolesta, silloin seurasi selkäsauna. Hänet tuotiin takaisin saunaan ja siellä kuluivat hänen päivänsä kunnes isä rupesi torppariksi ja Juhana pantiin paimeneen.

Väljään metsään, jossa ei kukaan kieltänyt! Hän nautti vapaudestaan aavistamattomalla riemulla, hoilotti ja huusi kallioilla, särki huvikseen linnunpesiä, ajoi edellänsä karjaa ja ratsasteli kylän hevosilla, jotka kävivät haassa laitumella. Isälle vietiin kanteita, poika sai selkäänsä, karkasi kotoa ja tuotiin takaisin. Lempeä äiti itki hänen tähtensä, isä kohteli kovuudella, mutta olisi mielellään pitänyt hänet apunaan torpassa. Pojan halu veti maailmalle. Rippikoulun käytyään läksi hän sovinnolla kodistaan ja pääsi rengiksi taloon, josta renki keskellä vuotta oli ajettu pois. Sitten hän palveli vuoden siellä, toisen täällä, kiersi koko maan, teki työtä kuin mies, joutui riitaan kaikkialla ja suoriutui aina sakoitta käräjistä. Joka markkinoilla hän mellasti, joka tans-

seissa hän oli johtajana. Raha ei häneltä koskaan kulu-
nut sillä hän ymmärsi elää toisten kustannuksella, mutta
samalla hän sai asiat sellaiseen valoon, että kaikki luuli-
vat hänen tarjonneen ja maksaneen.

Tuusjärven talossa palvellessa oli nuori tytär rakastu-
nut häneen. He menivät naimisiin, asettuivat suurelle
torpalle ja elivät yhdessä toistakymmentä vuotta. Sil-
loin kuoli vaimo ja taloon tuli Maijastiina, isännän suku-
laisia. Hänen ahneissa käsissään karttui omaisuus ja
hänen kurinsa alaisina kasvoivat lapset, mutta Juhanasta
katosivat katoamistaan lempeämmät tunteet. Hän rupesi
kovaksi kaikille muille kuin lapsilleen, joita hän ei sal-
linut kuritettavan. Moitittavaa kyllä! Kun maailma
moitti hänen poikiaan, moitti hän maailman mukana. Se
ei häneen koskenut, sillä hän ei heistä välittänyt. Mutta
tytärtään hän rakasti ja tyttärensä rakkautta hän halusi.
Sentähden hän ei kieltänyt häneltä mitään. Hän sai vaa-
tetta, hän sai huvitella. Juhanan täytyi nähdä hänen
kasvonsa iloisina, tietääkseen, ettei hänen sydämessään
vallinnut katkeruus ja viha kotia ja isää kohtaan.

Mutta Ainasta oli ruvennut nousemaan huolia ja
maailma syytti häntä, Juhanaa, siitä että tyttärestä oli
tullut viekoittelija, joka johdatti kiusaukseen koko kylän
nuorison. Isän olisi muka ensiksikin pitänyt hävittää
maaltaan se keinu. Mutta kun ei Aina viihtynyt, jollei
hän saanut huvitella!

Juhanalta veivät unen nämä ajatukset. Ja niihin hän
aina johtui takaisin, vaikka olisi ollut tärkeämpiäkin
huolia, velkamiehistäkin oli viime aikoina ollut senver-
rattomat harmit. Rahoja oli paras säilyttää lukkojen
takana, sillä pankitkin saattoivat olla epävarmat, ne kun
olivat herrojen käsissä. Vilja oli pantava maailmalle
tekemään kasvua viimeiseen kappaan, sillä kappaa antoi
koroksi kapan. Sata prosenttia! Se kelpasi. Ja oljet
tuottivat nekin. Sopisi sitten ensi vuonna heittää pois
yhden piioista, koska Taavi ottaisi siihen vaimon syö-
mään.

Ja taas sukelsi muitten ajatusten alta esiin Aina.

Olikohan hän jo kauankin noin käynyt ottamassa jyvä-
aitasta? Olihan se tavallista talonemäntien ja tyttärien
kesken, mutta ei hän sentään olisi sitä luullut omasta

tyttärestään. Tytär oli nuori, kaunis ja rikas: miksei häntä käyty pyytämässä suuriin taloihin? Ei siksi, että isä olisi tahtonut hänet naittaa, mutta hän olisi mielellään hänen isänään lähettänyt kihlarahoja takaisin ja vihdoinkin antanut hänet arvokkaimmalle, oikein suuren talon perilliselle. Mutta ne suuret perilliset eivät tahtoneet tulla, huonommat saivat rukkaset, ja löytyi sellaisiakin sulhasia, jotka leikittelivät keinulla Ainan kanssa, ja yöllä tulivat koputtamaan hänen ikkunaruuutuunsa ...

Sellaisia huolia oli hänellä, vanhalla miehellä. Se oli lapsellisuutta koko tämä hänen rakkautensa Ainaan, heikkoutta ja päänvikaa. Toinen komento oli tarpeellinen: keinu kumoon, tyttö työhön ... ! Mutta jos hän lähete kodista isälleen katkerana ...

Pintaa karmi sitä ajatellessa.

Äkkiä hän alkoi kuunnella.

Oli tyyntynyt ja väräellen vierähti ilman läpi kirkas sävel, sulava kuin linnun liverrys. Tuskin oli kaiku vaiennut, ennenkuin se soi toistamiseen, heleänä ja hellänä, kuollen uuteen kaikuunsa. Sillä tavalla ei huijannut kukaan muu kuin hänen tyttärensä Aina. Juhana seisoi vielä rahojensa ääressä, hän sulki äkkiä kaapin oven ja heittäysi vuoteelleen.

Tuo samainen Ainan huhuaminen herätti ajatuksia muuallakin.

Hannulassa olivat miehet lypsämässä lehmiään. Antti oli korjannut aitaan iltapäivällä ja työtänsä viimeistelllessä kohtasi liverrys hänen korvansa. Kädet ristissä hän sitä kuunteli, tuskin uskaltaen liikahtaa. Kun viimeinen kaiku oli rauennut, otti hän maasta kirveensä ja rautaseipäänsä ja läksi kotiin.

— Kuulitteko? sanoi hän. — Nyt se on päätetty: hänet minä tuon Hannulan pihoille äitivainajan sijalle. Hän on vain hento kukka ja livertelee kuin lintu. Mutta onhan meitä voisilmiä jo täällä ennestäänkin.

Vanha isä pyyhki silmiään kuullessaan puhuttavan vaimostansa.

— Minä olen kauan epäillyt häntä tänne ottaa, sillä hänestä on kuultu pahoja. Mutta veljesi on puhunut puolestasi ja jos tyttö sinua rakastaa, niinkuin sinä häntä,

niin Jumala teitä siunatkoon. Olkoon minusta se kaukana, että pyytäisin erottaa sitä, mitä rakkaus on yhteen sovittanut.

Antti nojasi rautalapioonsa, kädet ristissä. Sitten hän nosti päänsä.

— Nyt minä pukeudun ja riennän keinulle nuorten joukkoon näkemään, kuinka äidin punakantainen sormus kiiltää minun antamanani kihlasormuksena morsiameni sormessa.

V

Kalliolla metsän laidassa, tien varrella oli Haapaniemen keinu. Järven aava selkä aukeni siinä näköalaksi.

Ilma oli kokonaan kirkastunut ja tuulikin tyyntynyt, mutta maa pysyi sulana. Rannalle oli kokoontunut suuria jäälohkareita ja keskeltä oli järvi avoin, syvä ja tyyni. Sulamattomat jääkappaleet uiskentelivat taa-jassa, rauhallisesti, tuskin liikkuen paikalta.

Ei ollut sinä iltana kalliolla väkeä niin paljon kuin muulloin, sillä yksin lauantai-iltana ehtivät kaikki nuoret keinulle. Vain kymmenkunta poikaa ja pari kolme tyttöä oli tullut viettämään Haapaniemen tyttären nimipäiviä.

Aina istui kivellä, kohennellen pitkällä kepillä tulta, jonka päällä, seipään nenässä kahvipannu porotti. Kannolla hänen vieressään soitti hanuria Maunu, nuori naapurinpoika, joka Ainaa tavoitteli kullakseen. He kumartuivat vastatusten, kiistelivät, sopivat, nauroivat ja joskus sai Maunu kierretyksi kätensä tytön kaulaan. Keinussa kiikkui toisia toveria, toisia käveli kalliolla, Kalle ja yksi miehistä olivat lähteneet rantaan. Mies osoitti pulloa taskussaan ja kysyi:

— Tottahan teiltäkin tuodaan?

— Kyllä, kyllä, kunhan Hermannin tulee. Hänellä ovat viinavarat.

Ja Kalle keksi suuren jäälohkareen melkein pä kiinni rannassa, hypähti sen päälle ja meloutui sillä seisoen pitkin rantaa. Ympärillä humisi petäjikkö, linnut lauloivat, käki kukkui ja selällä uivista jäistä läksi kylmiä

henkäyksiä. Kalle huvitteli he hetken yksinään, mutta loisisitten katseensa rannalle.

Onkos siellä neitosten joukossa yhtään ainoaa, joka tahtois poloisen poikasen kanssa kovan onnen jakaa?

lauloi hän ja huitoi käsiään.

— Joka tahtois poloisen poikasen kanssa kylmän jääpalan jakaa? pisti Aina nauraen väliin.

Tytöt olivat heti valmiit heittämään keinun mennäksseen Kallen seuraan. Mutta keinuvat miehet eivät seisahduttaneet vauhtia. Hurjemmin ja hurjemmin keinu kiikkui, sen liitteet rusahtelivat. Tytöt huusivat ja lupasivat heittäytyä suin päin maahan. Miehet pitelivät heitä kiinni. Ja siinä syntyi molemminpuolinen kina, itku toiselta, nauru toiselta puolen ja vauhdin yltymisestä piti huolta kaksi miestä, seisoen keinussa.

— Paremmin, paremmin! huudahteli Aina mättäältäään, vaikka meno häntä jo hirvitti.

Keinu oli kiertymäisillään ympäri, kun vahvat kourat sen seisauttivat. Hermannin vaimonsa kanssa oli tullut paikalle.

— Särjette vielä koko keinun, sanoi hän komentavasti.

Keinuminen loppui sillä kertaa. Kalle sai tytön kanssaan jääkappaleelle ja siinä he yhdessä lauloivat ja hoi-lottivat. Välistä sävähytti Kalle polviaan ja silloin kirjaisi tyttö, tarttuen häneen kiinni. Hetken perästä uudisti Kalle temppunsa jotta vesi vieräisi yli jäisen pinnan, ja nauroi tytön pelästykselle. Kiven ääressä rannalla lyöttiin korttia.

Mutta Aina nosti kahvipannun tulelta. Keinu jäi silloin tyhjäksi ja kaikki kokoontuivat hänen ympärilleen.

— Kenenkäs rahoilla tänään on hankittu kahvit?

— Haapaniemen tyttären päiviähän täällä juodaan.

— Neuvossapa olen ollut, selitti Aina itse.

— Puhu nyt meille: oikeinko sovinnolla sait?

Aina heilautti päätään ja hymyili.

— Mitäs minä siitä salaan. Jos tahdotte tietää, niin oli asia näin. Eilen keskellä päivää kun »talon koira» paistoi leipiä tuvassa, otin minä jyvääitan avaimen ja lähetin jyviä kauppamieheen. Ja sain nämä kahvit sijaan.

Aina aukaisi säteilevät silmänsä ja katsoi ympärillensä.

— Sukkela varkaus, sukkela varkaus, sanottiin joka haaralta.

Varkaus! venytteli Aina loukkaantuneesti. — Hävetkää te! Että minä varastaisin, kun keskellä päivää otan sellaista, jota ei minulta koskaan ole kielletty. Isä nyt tuosta köyhtyisi ja tuota minulta kieltäisi. Eipä ...

— Oikein puhuttu! sanoi Maunu ja houkutteli Ainaa polvelle.

— Kuinka Ainan silmät kiiluvat! Ihan kuin tinanapit tai viinapullon suut ...

— Pois kahville!

— Kahvi jähtyy!

— Onko killisilmä kasvanut kiveen kiinni, kun ei ollenkaan ole liikkunut tuosta paikasta? kysäisi Kalle leikillä sisareltaan.

Saappaat märkinä, punaposkisena hän astui tyttönsä rinnalla.

— Niin minäkö? — säpsähti Aina. — En vielä. Odotin että veljeni Kalle toverineen ensin jäätyisi kiinni jää-lauttaansa. Ehkä olisin minäkin sitten kasvanut kiinni kiveen.

— Minä en rupeaisi jäätymään samalle lautalle tuon kanssa, puhui tyttö nyrpeästi, tuupaten Kallea.

— Mitäs tulit? Mielissäsi näytit olevan. Ota pois paperossi!

Kalle tarjosi hänelle kätensä. Tyttö sylkäisi siihen.

Heidän kiistellessään lauloi Aina:

Tyttö se luuli olevansa onnen kukkulalla,

Vaikka se seisoj jääkasan päällä taivaan kannen alla!

Ja kun Kalle, vedellen sauhuja paperossistaan, kietoi kätensä toisen tytön kaulaan, oli Ainalla uusi laulu valmiina:

'Otan otan uuden kullan, otan aikani kuluksi.

Saa se olla vanha kulta sen uuden kultani suruksi.

Kalle yhtyi häneen, huomaten sanat sopiviksi itselleen. Ja hylätty tyttö alkoi laulaa hänkin:

'Kasvaahan nuo järven kailat ilman kitkemättä:
Sain minä eron vanhasta heilasta ilman itkemättä.'

Ja sitten he kaikki purskahtivat nauruun ja kävivät kahvin kimppuun. Kortinlyöjät istuivat yhä innostuneina työhönsä. Lehdet läiskivät kiviseen pöytään, viinapullo kulki miehestä mieheen ja kasvot totistuivat.

Aina oli joutunut kahden pojan väliin istumaan. Hän sinkautteli siinä pilapuheita ja nauraa helisti heidän sukkeluuksilleen. Maunun kävi jo kateeksi. Ainan sormessa oli sormus, jonka antajasta hän välttämättömästi tahtoi saada selkoa. Hän hankki ruuhen, laski harmoonipelinsä tuhdolle ja sai Ainan houkutelluksi mukaansa järvelle. Pieni ruuhi luikerteli kiikkeränä jääkappaleitten välissä.

Maunu veteli peliään, Aina meloi. Hänen kätensä lepäsivät melan päässä ja hymyillen hän katseli, miten kylmät pisarat varisivat lehdeltä. Äkkiä hän survaisi melan veteen niin että pärske kasteli hänen soittajatoverinsa sekä vaatteet että soittokoneen.

— Säästäppäs tyttö vähän tätä peliä, sanoi Maunu.

— Mitä nuottia tuo oli? kysyi Aina, huolimatta kysymyksestä.

— Mistä sinä olet saanut tuon sormuksen?

Aina katseli haaveillen veteen eikä vastannut. Vesi oli omituisen mustaa ja hyvin syvänä siihen kaartui taivas. Syrjät näyttivät sinisiltä ja punersivat toisista kohdin. Ja pohja oli niin keinuvan pehmeä. Oikein olisi tehnyt mieli päästäytyä vierimään sinne alas, niinkuin lapsena oli kellinnyt heinätallin peräseinältä katonrajassa ovensuuhun permannolle tai alas ruohoista mäkeä. Pieni ruuhi luisti jättiläisjäiden välissä kuin näkinkengän kuori vain. Ja välistä katseli soutajia vastaan oma kuva ja omat kiiluvat silmät vesipeilistä. Äkkiä tyttö katsoi ylös ja väristys liukahutti hänen olkapäitään.

— Täällä tulee kylmä. Otappas jotain lystiä!

— Melo ahkerammin, niin vilu lähtee! kehoitti Maunu ja nousi.

Hän rupesi soittamaan iloista polskaa. Mutta äkkiä hän laski pelin rinnalleen, tarttui tytön käteen ja kysyi:

— Mistä tuo sormus on?

Aina purskahti nauruun ja vetäisi pois kätensä.

— Löysin tuvan permannolta.

Permannelta? epäili mies. — Kuka sen sinne olisi pannut? Kenen se on?

— Miten minä tietäisin. Kunhan kannan kädessäni löytötavarana.

— Se on minun. Anna pois tänne.

Mies ojensi jo kätensä ottaakseen sitä, mutta Ainan käsi väistyi.

— Antaisinko minä löytöpaikatta? En...

Mies asetteli peliä polvelleen ja kaivoi taskustaan viidenmarkan setelin. Hän sai sormuksen. Se mahtui tavalla hänen pikkusormeensa. Aina likisteli nauraen seteliä käsissään.

— Nythän minä sain rahaa, millä ostan teille kahvia, sanoi hän, — ettei tarvitse »varastaa».

Rannalla nousi yhtäkkiä melu. Liikuttiin ja huudettiin. Miehet seisoivat piirissä ja heittelivät toisilleen jotakin esinettä kädestä käteen. Jo tuupattiin piiriin pitkä mies, jonka silmille sidottiin huivi. Joku hullunkurinen ääni korotautui naurun ja melskeen joukosta:

— Oli kerran mies, joka meni veneellä saareen. Sieltä hän tapasi pukin, jonka istutti tuhdolleen ja sanoi sille: mies pidä perää!

— Niin mies, pidä perää, huudettiin kilvassa.

Pitkää miestä tuupittiin ja kuljetettiin kädestä. Se oli Antti.

— Viedään sokkoa sotaan, venäläistä Viipuriin, tervatynnörin tekoon. Mikäs tuossa on?

— Puuropata, vastasi Antti, joka muisti leikin varhaisimmilta nuoruutensa ajoilta.

Ymmärtäen että koko hänen onnensa saattoi riippua siitä, miten hän suoriutui leikkimisessä, esitti hän sokkoa suurimmalla hartaudella. Hän viittasi, vastatessaan leikin kysymyksiin, eteensä vakavana, tyytyväinen, joskin hiukan ujo hymy kasvoilla. Hänen korvissaan soi Ainan nauru. Ja entistä hartaammin hän viittasi eteensä ja toisti:

— Puuropata.

Hän oli sattunut osoittamaan kortinlyöjiä ja siitä nousi naurunrähäkkä. Ainan nauru erottautui selvästi. Aina oli hämmästynyt Antin nähdessään: hänhän oli mustissa

vaatteissaan oikein komea, jollei tuo ryhti olisi ollut niin veltto!

Antti oli jätetty yksin tanterelle, ympärillä hypittiin, naurettiin, häntä tuupittiin, vedettiin takista, viskattiin sammalilla, lyötiin huiveilla ja esiliinoilla. Hän vain ystävällisesti hymyili, haparoiden käsillään, joihin tarttui huivinkulmia ja siteenpäitä. Hän kieppui, kääntyi, hyppi ja kompastui — saamatta kiinni ketään.

— Älkää vaan repikö vaatteitani, pyysi hän pari kertaa.

Hiki valui jo hänen otsaltaan ja päätä rupesi pyöräyttämään, kun jokin jalka äkkiä asettui hänen eteensä. Avosylin hän ryntäsi jalkaa kohti ja tapasi silloin kiinni käden, jonka sormessa oli kannallinen sormus. Se pujahti voimakkaalla nykäyksellä hänen kädestään, ennenkuin hän sai viskatuksi huivin silmiltään.

— Kenenkä minä tapasin kiinni?

Joukko kerääntyi hänen ympärilleen.

— Sinä katsoit, rupea uudestaan! Salaa vilkaisit!

— Enpä katsonut. Kenen käden minä tapasin kiinni? Siinä oli kannallinen sormus.

Helisevä nauru kuului ja Aina juoksi pakoon, kalliota alas, Antin ryöstetty lakki kädessä. Hiekkarannalla Antti hänet saavutti ja asettui hänen eteensä. Tyttö oli paljain päin, palmikko oli auennut, hän heitti lakin Antin kasvoille, hampaat välkkyivät, silmät tuikkivat. Mies katsoi häneen lumottuna, unohtaen kaikki, hänen kätensä riippuivat laimeina, hänen tukkansa liehui silmillä. Totisille kasvoille valui hellä hyvyys.

— Aina, sinutko minä tapasin? Mutta se oli kuin miehen käsi. Vai sinä se olitkin! Missä on sormus, äitini sormus?

Aina ojensi hänelle tyhjät kätensä.

— Sormus?

Antti hämmentyi ja Aina ojensi hänelle yhä uudelleen tyhjiä sormiaan.

— Mihin sen panitte? Tapasinhan minä sen. Minä tunnen sen tuhansien joukosta.

— Pane päähäsi lakki, sanoi joku takaa ja asetti lakin hänen tuuheille hiuksilleen.

— Ei minulla ole sormusta, väitteli Aina.

Hän käänsi todistukseksen taskunsakin nurin, muiden suureksi huviksi. Antti tuijotti häneen puhumattomana.

— Sanotaan nyt sille! kehoitti joku.

— Olkoon menneeksi: minut sait kiinni. Minä rupean sokoksi.

Maunu astui esiin, mutta Antti yhä tuijotti Ainaan.

— Älä nyt enää siinä töllistele! sanoi Maunu.

— Älä minuun koske!

Antin ääni oli uhkaava ja hänen sieraimensa laajenivat. Hän ojentui suoraksi Ainan eteen.

— Missä on sormus, hopeinen, punakivinen sormus, jonka minä sormessanne näin Haapaniemessä?

— Mistä minä tiedän! sanoi Aina ensin, mutta lisäsi sitten äkkiä: — Se on tuon miehen sormessa.

— En minä tätä anna. Rehellisesti olen sen maksanut, sanoi Maunu.

Antti tarttui hänen ojennettuun käteensä ja rupesi vääntämään viidettä sormeä.

— Tuo juuri!

— Älä väännä kättäni poikki, saake . . .

— Anna pois paikalla!

Antin ääni jymisi, hänen kasvoissaan ja nyrkeissään näkyi hirvittävä voima. Ainan oli vallannut kauhu. Hän olisi tahtonut asettua heidän välilleen, mutta hän pelkäsi Anttia. He eivät kuulleet, vaikka hän heille puhui, eivätkä he huomanneet viisimarkkasta, jonka hän asetti heidän eteensä. Antin ääni ärjyi:

— Minä maksan sen kymmenin kerroin, jos annat. Vai naurat. No sitten minä sen otan väkisin. Viekää minut linnaan, kytkekää rautoihin, pankaa syömään vettä leipää, lyökää kaula poikki, sysätkää helvetin syvimpään kaivoon, te koirat, mutta sormus on minun.

Miehet olivat joka taholla käyneet häneen kiinni, mutta hän ei hellittänyt ennenkuin sai raastetuksi sormuksen käteensä. Keveästi ravisti hän luotaan ne, jotka pitelivät häntä kiinni. Sitten hän läksi, kukaan ei häntä pidättänyt. Hänen kasvonsa olivat kiven jäykät ja nyrkkiin puristettuna oli sormus. Kun hän tuli aidan luo, jota hän oli ollut korjaamassa, kun hän kuuli Ainan liverryksen, seisahtui hän ja veti henkeään. Vihdoin

hän lankesi mättäälle ja viipyi siinä aamuun asti, aitaan nojautuneena.

Kun Taavi iltayöstä palasi Miinaa saattamasta, tapasi hän keinun juurella Ainan yksinänsä. Tyttö istui mättäällä, siinä missä tulet olivat olleet, hänen kädessään oli kahvikuppi, jonka hän nähtävästi oli aikonut heittää koppaan, mutta itku oli keskeyttänyt hänen työnsä ja istuen niin että rinta kosketti polvea, nyyhkytti hän tuskaallisesti. Hiussuortuvat riippuivat hartioilla hajallaan, vaalea puku oli tahraantunut nokeen, huivi oli maassa märkänä ja likaisena kuin riepu. Taavi likeni sisartaan, seisahtui hänen eteensä ja katseli hetkisen.

— Miksi sinä tässä yksinäsi itket?

Aina säpsähti. Suuttumus leimahti hänen silmissään.

— Mitä se sinuun kuuluu. Omia surujani itken ja yksin olen siksi, että ovat minut yksin heittäneet.

Hän pyyhki kyyneleensä ja rupesi latomaan kahvitarpeita koppaan. Taavi istuutui keinuun ja kiikkui siinä hiljaa. Hänen kasvonsa olivat tyynet ja onnelliset.

— Aina parka! sanoi hän.

Ainalta pääsi katkera nauru, hän lakkasi kuitenkin nauramasta kun hän katsahti Taavin rauhallisiin kasvoihin. Pian sai Taavi hänet kertomaan illan tapahtumat. Antti, se hullu Antti oli syynä kaikkeen. Jospa hän ei milloinkaan olisi sattunut Ainan näkyviin!

— Ei, tämä keinu, tämä se on syy kaikkeen, sanoi Taavi. — Se se on revittävä.

Aina vilkaisi häneen epäluuloisesti ja purskahti sitten nauruun.

— Morsiamesi käskyjäkö sinä jo tottelet, se on tietysti tätä panetellut ja vaatinut revittäväksi. Polta, polta, eipä siitä tule montakaan sylystä puita uuninne sytykkeeksi...

— Älä nyt Aina, siitä puhuvat muutkin kuin Miina.

— Mutta sitä ei revitä eikä polteta, saat nähdä! Minä rakennan sen uudestaan. Mitä huveja täällä olisi jollei tätä olisi! Ne siivot, ne jumalaiset ihmiset tätä panettelevat. Panetelkoot vaan! Morsiamesi on juuri niitä — ja sinä myöskin! Mene matkoihisi ja anna minun olla!

Aina koppasi huivin maasta, kiersi sen palloksi ja heitti sillä Taavia. Taavi tuli tyynenä hänen viereensä

ja rupesi latomaan kahvitarpeita koppaan. Hän ei ollut kuulevinaan, vaikka sisar sätti ja pilkkasi.

— Kuinka sinä olet tullut tuollaiseksi, ihan erilaiseksi kuin kaikki me muut? sanoi Aina äkkiä hämmästyneenä, ikäänkuin hänelle nyt vasta olisi selvinnyt, että Taavi todellakin aivan erosi muista veljistään.

— Olenko minä niin toisenlainen?

— Olet kyllä. Jos olisin haukkunut Hermannia, olisi hän kiroillut ja lyönyt. Kalle olisi nauranut ja haukkunut takaisin, sinä otat vaan vastaan ja tulet vielä minua auttamaan.

— Mitähän hyötyä minun haukkumisistani nyt sitten olisi? sanoi Taavi.

— No kunhan saisit keventää pahaa sisuasi. Mutta sinä et tahdo. Sinä et ole samanlainen kuin me muut. Me olemme kaikki heittiöitä, paitsi sinä. Sinä mahdat olla äitivainajan poika, niinkuin Maijastiina sanoo.

— Älä puhu, yhtä paljon olette te muutkin.

Kotimatalla kysyi Taavi Ainalta:

— Muistatko sinä äitivainajata?

— Minäkö, joka tuskin olin puolen vuoden vanha, kun hän kuoli? En muista.

He astelivat ääneti.

— Kummoistakahan elämä Haapaniemessä olisi, jos hän eläisi? kysäisi Aina äkkiä.

Hän oli jo rauhoittunut ja käveli miettiväisenä Taavin rinnalla, joka kantoi koppaa.

— Kyllä se olisi paljon rattoisampaa kuin nyt. Äiti oli hyvä ihminen. Minä muistan hänet selvästi. Hän itki usein, äiti raukka ...

— Itki! Niinhän ihmiset sanovat. Mutta tiedätkö, sitenkin minä mieluummin kärsin Maijastiinan toraa kuin äidin itkua. Se olisi ollut ikävää ja kai hän olisi revityttänyt keinun, minun keinuni, aivan niinkuin sinä. Mutta sinä et saa repiä sitä, Taavi. Mitä meillä täällä sydänmaassa olisi, kun kirkkokin on niin kaukana, jollei sitä!

Aina pyysi katseellaan ja sanoillaan eikä päästänyt Taavia, ennenkuin Taavi lupasi, ettei hän keinuun kajoa. Silloin Aina hymyili entistä hymyään ja meni juoksupajan huoneeseensa. Hänen kyyneleensä olivat kokonaan unohtuneet.

Samana iltana, kun aurinko laski, istui Miina Kanteleessa aittansa kynnyksellä. Oli niin tyyntä, ettei hapsi hänen paljailla hartioillaan häälynnyt, ei liikahtanut lehti, ei rävähtänyt heinä korkeassa nurmikossa. Turilaat hurisivat, tarhassa kalkahti välistä katkenneesti karjankello.

Miina ei liikahtanut. Hän vain katseli pihaa, tarhaa, polkulautoja aidan molemmin puolin. Seipäät olivat kuluneet kiiltäviksi ja niiden päissä riippui ruskettuneita kerpoja, hänen omia taittamiaan. Rahilla tuvan seinuksella oli maitoastioita kumollaan kuivamassa, maassa siinä vieressä olivat äidin kopposet ja vispilän tynkä; isän harava oli pystyssä seinää vastaan. Hänen omassa pienessä puutarhassaan kukoisti. Kuinka tuttua olikin kaikki! Hän nousi vihdoin taittamaan kukkia ja järjesti ne kimpuksi. Hän tapasi nurmesta kapean kangaskaistaleen, jolla sitoi ne yhteen. Se oli jäänyt hänen häähameestaan, kun sitä oli neulottu, ja sitä koskettaessaan hän pysähtyi ajattelemaan, tuijottaen yhteen kohtaan.

Äkkiä hän hätkähti. Kukat putosivat ja unohtuivat. Hän käveli pihaa pitkin, ensin nopeasti, sitten hitaammin, nousi aidalle, katseli tarhaa, makaavia lehmiä, kaimaa, havutukkia. Hän katseli kaikkia ikäänkuin sanoakseen hyvästi. Silmiin tulivat kyöneleet.

Näitä maita ei hän enää kauan kulje. Ero tulee ja pian.

Hän asteli aittaansa ja heittäysi heinävuoteelleen. Isämeitä lukiessaan hän nukkui.

Mutta pilviä kerääntyi koko yön ja paksunemistaan paksuni taivas seuraavana päivänä. Illalla alkoi sataa ja seurasi sitten pitkä, heinänteolle haitallinen sadeaika.

VI

Se loppui kuin tilauksesta Kanteleen läksiäisiin. Aurinko nousi sinä aamuna kirkkaana, vedet päilyivät peileinä ja metsät heloittivat raikasta vihreyttään.

Kanteleen pihamaa oli kuusenhavuilla siroiteltu ja koivuja pystytetty lehtimajoiksi. Huoneet olivat sisäl-

täkin kukitetut ja vieraita tuli pitkin kujaa. Morsianta oli ollut pukemassa tuttu räätälinvaimo ja pukiessaan oli hän pitänyt Miinalle seuraa kertomalla kaikista niistä morsiamista, joita hän oli eläessään pukenu. Mutta sitten jäi Miina yksin istumaan ja tuskallisesti odotuksen aikana hän katseli saapuvia vieraita. He tulivat käyden tai ratsastaen ja kärkyt rämisivät tyhjinä perässä, kivisiä kyläteitä kun ei sopinut vapaasti kulkea. Naiset kantoivat heimojaan ja suuria myttyjään, joissa Miina tiesi löytyvän leipää ja juustoa tai muita tuomisia. Äkkiä joku tarttui lukkoon. Se oli Miinan äiti, vielä arkivaatteissaan, kalpeana ja väsyneenä.

— Etkö söisi vähän? esitteli hän ja tarjosi lautaselta pannukakkua.

— Ettekö te itse söisi. Tehän ette ole syönyt moneen päivään, sanoi Miina.

He jakoivat palasen ja istuutuivat molemmat syömään. Eivät he mitään puhuneet, katselivat vain toisiaan.

— Taidettiin syödä viimeinen yhteinen ateria tässä kodissa, sanoi äiti ja läksi huoaten ulos.

Se on sentään kaunis tuo valkoinen kahiseva huntu! ajatteli Miina. Kunhan nyt vain osaisi käyttäytyä, kun haapaniemeläisetkin tulevat!

Vieraitten joukosta huomasi hän Taavan, Hullun-Liisan tyttären, jota hän ei ollut nähnyt moneen vuoteen. Hänelle tuli omituinen ahdistuksen tunne, jonka tieltä hänen oma levottomuutensa hetkeksi väistyi. Eihän vain Liisa itse aikone tänne?

Kaukaa saapuneet sukulaiset tulivat morsianta tervehtimään. He ihailivat hänen pukuaan ja joku heltyi itkemään.

— Nyt menee kukka tästä kodista. Oletko sinä nyt asiaa ajatellut, kun jätät näin hyvän kodin?

— Täytyyhän sen kerran tapahtua kuitenkin.

— Olisit sinä voinut saada varmempiakin miehiä. Onhan tällä varoja, mutta ne ovat isän takana ja sanotaan poikien juovan.

— Paljonhan ne ihmiset puhuvat. Eihän sitä tiedä.

— Onpa sinulle laitettu uhkea puku. Aijai kuinka oletkin korea!

Taava syleili häntä takaapäin.

— Mitä kuuluu Liisa tädille? kysyi Miina.

— Kiitoksia kysymästä. Lähetti äiti paljon terveisiä. Hän asuu nyt pitäjäntuvalla.

— Sielläkö? Vai niin. Ja onko hänen siellä hyvä?

— Hän näkee niin mielellään ihmisiä ja siellähän niitä on alituisesti.

— Sehän on hauska se, sanoi Miina.

Mutta ajatuksissaan hän sääli täti raukkaa, että hän oli joutunut paikkaan, jossa hänestä varmaankin tehdään paljon pilkkaa.

— Sulhanen tulee! kuului äkkiä huuto pihamaalta.

Nuoria miehiä juoksi veräjälle ja joukolla he tarttuivat liinaharjaisen sulhashevoson suupieliin sillaikaa kun toiset ottivat vastaan puhemies ja laulajan hevoset. Huudoilla ja naurulla, viulun soidessa sulhasjoukko tuotiin pihaan.

— Katsokaa kaikki sulhaskansa, että tällä miehellä on morsiamelta saatavana paita! huusi puhemies ja viittasi yhteen miehistä.

Hän se oli, joka oli ottanut vastaan sulhasen hevosen. Kammarin oven eteen joukko seisahtui ja kaikki paljastivat päänsä. Miehet olivat mustissa vaatteissa, sulhasen sisarella oli ruskea puku, vaaleakukillinen silkkihuivi oli päästä valunut hartioille ja kukkia oli hänen kädessään. Laulaja astui nyt likelle ovea ja siirsi lakin toiselle korvalleen, ikäänkuin se olisi sisältänyt sen äänen, jota hän tarvitsi alkaakseen. Hän alkoi hyvin korkealta, silmäili katon yhdestä hirrestä toiseen, korkeimmissa äänissä hän sulki silmänsä ja kyyneleitä valui harmaalle parralle. Mutta lakkia hän piteli koko ajan korvallaan, niinkuin olisi pelännyt korvansa halkeavan omasta kimakasta äänestään. Kun pitkä virsi oli lopussa, astui joukko huoneeseen. Miina oli siellä ihan yksin.

— Terveeksi sanoi puhemies ja ojensi hänelle kätensä.

Miina niiasi Taaville ja koko joukolle. Hänen sydämensä oikein keveni, kun hän huomasi, ettei haapaniemeläisiä ollut muita kuin Aina ja Kalle. Ja samalla harmitti etteivät he katsoneet heidän pitojaan senkään arvoisiksi, että olisivat kaikki tulleet.

— Minä pyydän morsiamelle ilmoittaa, jatkoi puhe-

mies, — että tässä on se, joka päästi suitset ylkämiehen hevosen suusta.

— Paitapahanen on valmiina! vastasi Miina.

Kirkkoherra taitaa tulla, huomautti joku.

Ja sitä tietään kaikki törmäsivät huoneesta. Miina huusi Taavin takaisin.

— Miten me sitten menemme vihille? Tuletko sinä tänne, että menisimme yhdessä, tai tulenko minä yksin .. ?

— Miten vaan, sama se on minulle. Ehkä tulen tänne sinua ottamaan. Kuinka tuo kahisee kauniisti!

Hän silitti kädellään pitkin huntua. Miina punastui.

Hän sai vielä istua odottamassa koko sen ajan, jolloin pappi joi kahvia ja ihan väsyi. Silmäluomet alhaalla uskalsi hän vain silloin tällöin vilkaista totiseen mieheen pöydän ääressä ja ujosti vastata hänen kysymyksiinsä.

Vihdoin kävi hän aivan rauhalliseksi. Kun Taavi tuli häntä ottamaan, hymyili hän ja ojensi hänelle vasemman kätensä, mutta Taavi muutti hänet toiselle puolelleen. Kansanjoukossa huomasi hän äitinsä itkettynyt kasvot. Taava ja Aina seisoivat vieretysten, he olivat toistensa näköiset kuin sisarukset. Lattialla oli kukkien koristaman ryyjyn päällä kaksi valkoista tyynyä, joiden takana seisoivat pappi. Siihen Miina ja Taavi seisahtuivat. Kansanjoukko oli taajana ympärillä.

Oli tanssittu koko yö, oli syöty ja juotu. Kuokkavieraat olivat tapelleet, isännän oli täytynyt mennä miesvoimalla heitä hajoittamaan. Vanhemmat ihmiset olivat hakeneet lepoa talleissa ja aitoissa ja nuoretkin torkkuiivat tuvan penkeillä. Isäntä istui vanhempien miesten seurassa kammarissa juttelemassa. Siellä oli Taavikin. Vieraanvaraisesti isäntä kaasi lasit täyteen heti kun ne tyhjenivät. Taavia hän ei saanut juomaan. Mikä teko-pyhyys lieneekin vaivannut miestä.

— Etkö sinä koskaan juo, vai onko tässä viinassa vikaa? kysyi Kanteleen Hermanni.

— En minä siitä huoli, vaikkei siinä olekkaan vikaa, vastasi Taavi tyynesti.

— Mutta juovathan veljesi. Nytkin on Kalle ihan kuittina tuvan nurkassa. Ja minä juon, juon liikaa miehet, mutta minulta menee tänään ainoa tytär, ja sitä surua täytyy viinalla huuhdella alas. Jos teillä itsellänne olisi ainoa tytär, niin te tietäisitte...

Hän oli niin liikutettu, että hän itki. Mutta Taavia rupesi Kallen kohtalo huolestuttamaan ja hän läksi tupaan. Aina ja Taava siellä istuivat rinnatusten torkuen ja Maunu makasi penkillä pitkänään, pää Ainan sylissä. Tomua oli paksulta kuin riihessä, heinät ja kukkaset orsilla ja seinillä riippuivat kuihtuneina, ilma oli paksua ja tukahduttavaa. Pöydän ääressä juotiin kahvia ja joku istui syömässä ruokahuoneen portailla. Kallea ei näkynyt missään. Taavi kysyi häntä puhemieheltä. Silmää iskien tämä vei Taavin mukaansa, käveli pitkin penkin viertä ja koetteli varovasti sen alustaa jalallaan. Sieltä tulikin näkyviin Kallen käsi ja pää ja vihdoin koko mies, jonka he kaikessa hiljaisuudessa veivät saunaan selkiämään.

Kun kello löi neljä, syttyi puhemieheen uusi into. Hän olikin tehtävänsä laiminlyönyt, kun oli päästänyt hääkansan nukkumaan. Viulut riippuivat nauloissa ja pelimannit kuorsailivat permannolla. Puhemies tömisteli jalkojansa heidän korviensa juuressa, sieppasi jotakin tyttöä käsipuolesta, yhdisteli nopeasti muitakin pareiksi, herätteli nukkuvia ja lauloi, pian oli tanssi täydessä vauhdissa.

Päivä selkeni kirkkaaksi ja kuuma oli tulossa. Taavi oli istuutunut lehtimajaan pihalle. Hän ajatteli Miinaa ja odotti häntä. Missä hän lieneekin viipynyt. Mutta se, joka tuli hänen luoksensa, oli Taava. Hän nojausi puutarhan aitaan ja hymyili niin veitikkamaisesti, että Taavin täytyi hymyillä hänen mukaansa.

— Mikä nyt on? kysyi Taavi.

Tyttö katseli häneen suurin loistavin silmin ja näytti epäilevän, sanoisiko hän mitä ajatteli. Kummallinen piirre oli hänen kasvoillaan, mitä hän lieneekään tarkoittanut. Mutta Taavi ajatteli niin kokonaan toista, ettei hän huomannut Taavan temppuja.

— Mitä te sanoisitte jos minä tulisin häihin Haapaniemeen?

— En mitään, vastasi Taavi tyynesti. — Tulkaa vaan.

— Saanko minä todellakin tulla? Tahtoisin niin mielelläni nähdä Haapaniemen, jonne Miina tulee asumaan, ja järven, ja keinun ... ja teidän isänne.

Hänen puheensa katkesi hetkeksi, mutta sitten hän jatkoi:

— Sisarenne Aina on minulle kertonut niin paljon ...

Taas hän vaikenä, vaikka sanat olivat tulossa.

— Onhan Haapaniemi kaunis paikka. Tulkaa vain katsomaan. Saahan Miina käskää, ketä tahtoo.

— Mutta minua ei ole käsketty.

— Käyhän vielä käskeminen.

Miina seisoi äkkiä heidän edessään. Hänen huulensa olivat kankeasti suljetut ja päinvastainen pyyntö leimahti jokaisesta hänen katseestansa. Taava sen hyvin huomasi. Hetken kuluttua Miina veti Taavin syrjään.

— Lupaa Taavi, ettet pyydä Taavaa Haapaniemeen! pyysi Miina.

— Miksei? Saathan sinä pyytää kenen tahdot. Kutsu vain!

— Mutta minä en saa tahtoa. Lupaa, ettet...

Taavin täytyi nauraen luvata, vaikkei hän ymmärtänyt, mitä Miina tarkoitti. Ja he riensivät tanssiin. Mutta Miinaa ajoi levottomuus paikasta toiseen. Kun he sattumalta joutuivat Taavan kanssa kahdenkesken, kysyi Taava:

— Mikset sinä minua tahdo Haapaniemeen?

Miina punastui.

— Minä olen jo määrännyt, kutka sinne tulevat enkä tahtoisi pyytää liian monta.

Mutta hän tunsu, ettei Taava uskonut hänen sanoihinsa. Hän veti häntä kädestä syrjemmälle. Suuren koi-vun alle he seisahtuivat.

— Miksi sinä sitten sinne tahtoisit? Minä vakuutan, että minä sinusta pidän jo äiti raukkasikin tähden, mutta minä en voi... Siitä ei tulisi hauskaa sinulle eikä minulle. Sinä varmaankaan et ymmärrä, mitä minä tarkoitan, mutta älä kysele hyvä Taava...

Miina pyysi pyytämistään. Taava tuijotti eteensä toti-

sena ja miettivänä, ikäänkuin hän olisi tahtonut käsittää jotakin mahdotonta.

— Älä katsele noin synkästi, mennään tanssimaan. Ne kaipaavat meitä. Mikä jyrinä tuo on? Tuleeko ukkonen? Kuuletko?

Miina näytti hätääntyneeltä. Pilvi oli tulossa taivaan laidalla ja hienoja punertavia hattaroita liehui ilmassa. Taava ei liikahtanut. Vihdoin hän tarttui Miinan käteen.

— Minä tiedän nyt sen, jota en varmuudella ole mistään saanut tietää, sanoi hän.

— Hyvä Taava, mitä sinä tiedät? Et mitään. Minä-hän en ole sanonut mitään.

Miina koetti häntä johtaa aittaan, etteivät muut kuulisi heidän puhettaan, sillä Taava ei näyttänyt muistavan karttaa ketään. Lattialle hän heittäysi istumaan ja lausui katkonaisia sanoja.

— Hän siis, joka Haapaniemessä kokoaa rikkauksia hän on isäni! sai hän vihdoin sanotuksi.

Miina teki käsillään liikkeen, ikäänkuin hän olisi tahtonut tukkia suun, joka lausui salaisuutta, jota hänen omaisensa kärsien olivat kantaneet monia vuosia, sanaa hiiskumatta. Rikoksen tekijä oli hänen miehensä isä Taavin isä. Miina ei löytänyt sanoja vastaukseksi onnetoman serkkunsa puheisiin ja jos hän koettikin lohduttaa, niin ei Taava olisi häntä kuunnellut, hän vain itki ja väänteli käsiään.

Miinan täytyi jättää hänet aittaan, sillä aamiaispöytä odotti morsianta. Aterian aikana istui hän Taavin vieressä. Tuntui äärettömän pitkältä, sillä virsiä laulettiin alussa ja lopussa, eikä Miinan ollut ensinkään nälkä. Laulajan sitten lasketellessa leikkipuheitaan läksi hän auttamaan äitiään, joka järjesteli viimeisiä kapineita aitassa. He toimivat molemmat ääneti. Kun tuvassa soitettiin lähtöpolskaa, tuli puhemies noutamaan morsianta tanssiin. Ulkona pisarteli.

Omituinen tylsyys oli vallannut Miinan. Tuntui siltä kuin hän jonkun toisen sijasta olisi tanssinut ja viettänyt häitä, kuin hänet olisi määrätty menemään kotoa päiväksi tai pariaksi ja sitten taas palaamaan jatkaakseen entistä elämäänsä.

Kokoonnuttiin tupaan veisaamaan lähtövirttä. Sulha-

nen ja morsian seisoivat rinnatusten keskellä lattiaa, ympärillä olivat vieraat, laulaja oli syrjemmällä. Hän seiso i lakki kourassa niinkuin hänen tapansa oli ja kirjui läp itunkevalla äänellä surullisia nuottejaan. Oli ihan hiljaista, paitsi naisten nyyhkytyksiä, aurinko pais toi, tomupilvet leijailivat, ulkoa kuului hevosten h irnuntaa. Morsiamen pää oli painuksissa ja hänen katseensa tuijotti hunnun lievet t ä, jota hän hyppysillään repieli rikki. Oven suussa seinään nojaten seiso i äiti. Hän oli itkenyt niin paljon, ettei hän jaksanut itkeä enem p ää. Mutta isä nyyhkytti ääneen ja hieroi hihallaan kasvojaan kuiviksi.

Sitten kaikki hajosivat etsimään kapineitaan ja jättämään hyväst iä. Aitassa köytt i äiti Miinan ylle vaat teita sateen varalta. Ympärillä oli kova tungos, langettiin pimeissä nurkissa, kompastuttiin vakkasiin ja naurettiin salaa, ettei häirit täisi morsiamen lähtös urua.

Hän syleili pitkällä syleilyllä vanhempiansa, kiittäen heit ä kaikesta ja kätteli kaikkia kotiväki ään.

Taivas oli paksussa pilvessä, mutta ukkosilma näkyi etenevän. Väki viipyi pihamaalla, miehet pitelivät hevosi aan. Sulhasen liinaharja hevonen talutettiin porstuan kynnykselle. Sen selk ään oli levitetty kirjava loimi. Miina astui kotinsa kynnyksestä, puhemies tarttui häneen ik äänkuin hän olisi ollut jyväs äkki, ja nosti hänet hevosen selk ään. Is äntä ojensi hänelle kätensä, likellä olevat huomasivat, että siinä oli sadanmarkan seteli.

— Siinä on sinulle, että saat edes röijyysi napit, sanoi hän.

Miina kiitti, sulhanen hyppäsi hänen taaksensa hevosen selk ään ja otti ohjakset. Koko saatto läksi liikkeelle, edellä pelimannit ja laulajat, sitten se hevonen, jonka selässä morsiamen vaatevarasto oli suurissa säkeissä. Miehet ratsastivat, naiset kävelivät. Ei heit ä ollut suuri kaan joukko, sillä on tapana viedä ainoastaan lähimät ystävät häihin sulhasen kotiin. Läksi äiset vietet ään morsiamen sukulaisia ja tuttav ija varten, häät ovat sulhasen omaisia ja tuttav ija varten.

Taivas oli yhäkin raskaassa pilvessä, tie märk ää ja liejuista, puitten oksista tippui vesikarpaloja, lehdet kiilsivät. Oli niin hiljaista ja painavaa kuin rajuilman

liketessä, kaiuttomasti kalkahti metsästä lehmänkello, pilvet riippuivat hajallisina lohkareina, ikäänkuin lankeamaisillaan alas maan päälle. Ratsastavien täytyi ajaa hitaasti ja varovaisesti, jalan astuvat naiset pääsivät heistä edelle pitkiä matkoja. Välistä iloinen puhemies läksi ajamaan heitä takaa. Ohjasperillä hän läjähytti hevostansa kylkeen, jotta tämä rupeaisi juoksemaan. Ylt'ympäriille pärskyi silloin liejua ja syntyi kuli-seva ääni niinkuin syntyy, jos järven savipohjaan on upottanut jalkansa ja vetää sitä sieltä ylös. Vähitellen, ilman edelläkäyvää tuulta rupesi lankeamaan tyyntä, hiljaista sadetta.

Sulhanen jutteli miesten kanssa vuodentulon toiveista. Sadetta oli tullut aivan tarpeeksi, olisi jo saanut olla poutaa. Miina istui ääneti. Taavi oli häntä niin likellä, että hänen käsivartensa hevosta ohjatessa syleilivät häntä. Siinä oli niin hyvä olla. Kunhan matkaa vain kestäisi vaikka koko elämän ajan. Mutta samalla alkoi Miinan mieleen hiipiä pelon tunne ja se kiihtyi, jota likemmäksi Haapaniemeä tultiin.

Pitoväki siellä oli kaikin puolin toisenlaista kuin Kan-teleessa: mahtavia talonemäntiä, kaulassa kultavitjat ja käsissä tusinoittain sormuksia. Toisilla oli silkkihameetkin. Kaupungista oli tuotu oikein ruuanlaittajatar. Illanviettäminen kului muutoin, niinkuin pidoissa tavallisesti, syöden, juoden ja tanssien. Isäntä itse johti vieraitten huvittamista. Hänestä oli kaikki kättyisyys poissa, hän näytti nuortuneen kymmeniä vuosia, kun hän istui poikansa morsiamen rinnalla ja lasketteli leikki-puheita. Suupielistä vain eivät poistuneet syvät viivat eikä silmistä lähtenyt läpitunkeva tuli. Maijastiina ei tullut tervehtimään vieraita, vaan luikki ympäri arki-vaatteissaan paljaat jalat pistettyinä tohveleihin. Hän piti kurissa palvelijoita ja vahti epäluulolla kaupungista tuotua ruuanlaittajatarta. Moppe näytteli suurta osaa, se kun yhtämittaa oli pelastettava tanssivien tieltä.

Vieraitten joukossa oli muuan nuori mies, sulhasen kaukaisempi sukulainen, Aaretti Silvenius, joka oli viettänyt suurimman osan iltaa Ainan kammarissa Herman-nin ja muutamien muiden miesten seurassa. Hän oli lyhyt ja lihava, iho hieno ja helakka, tukka vaalea, sil-

mät vilkkaat, ylähuulessa pienet viikset. Hänen pukunsa oli hyvin hieno, silmälasit riippuivat nauhassa kaulan ympärillä ja käytökseltään hän oli aivan kuin herra. Herraksi häntä kutsuttiinkin, sillä vaikka hän oli alkanut uransa puotipoikana maalaiskauppiaalla, oli hän kohonnut niin, että hän nyt oli perustanut oman liikkeen naapuripitäjän kirkonkylään. Sattumalta hän oli joutunut tänne häihin, sillä oikeastaan hän asioitten tähden oli tullut tapaamaan Haapaniemen Hermannia, joka hänen kauttansa oli tilannut tavaroita kauppapuotiinsa.

Keskiyön aikana vihdoin kyllästyivät miehet kortinlyöntiin ja läksivät tupaan. Aaretti Silvenius seisahtui tungoksen laitaan tarkastelemaan väkeä. Tanssi oli vilkkaimmillaan, muurin korvalta valaisi lamppu ja viulut vinkuivat täydessä vauhdissa. Vanhat ihmiset olivat menneet etsimään lepoa, isäntä yksin istui penkillä ikkunan alla ja hänen katseensa seurasi Ainaa, joka liehui tanssissa. Nyt vasta Aarettikin huomasi Ainan. Kaunis tyttö! Hänen yllänsä oli vaalea puku, sillä hetkellä hän piti käsiänsä kaartuneina päänsä yli niskaan, hän palmikoi hiuksia, jotka olivat päässeet auki. Punainen palmikkonauha riippui käsivarrella, vartalo taipueli, kun hän teki liikkeitä. Joku nuori mies kiersi käsivartensa hänen ympärilleen, he odottivat uuden tahtijakson alkamista ja katosivat muitten joukkoon.

Aaretti ei kääntänyt katsettaan Ainasta. Tyttö tanssi kevyesti, pehmeästi, niinkuin aallot olisivat häntä kiikkaneet. Nauraen hän vastasi toverinsa leikkipuheisiin ja kun hän avasi silmänsä, säteilivät ne ihmeellisesti.

Kun he olivat lopettaneet, kumarsi Aaretti kohteliaasti Ainalle. Tyttö punehtui, pyyntö tuli hänelle odottamatta ja arasti hän herraan katsahti, tietämättä miten asettaisi kätensä. Hän tunsu, että hän mahtoi olla painava kuljettaa kuin kivi, hän hämääntyä tahdista, hän sotkeutui hameisiinsa ja oli menehtymäisillään häpeästä. He jäivät yksin tanssimaan, sillä muut olivat lakanneet, katsellakseen miten »herrat» tanssivat. Ainasta tuntui tuo tanssi loppumattoman pitkältä. Että juuri hän, poloinen, oli siihen joutunutkin! Kun se vihdoin loppui, niiasi Aina kiitokseksi ja uskalsi kohottaa silmiänsä. Mies

hymyili hymyä, josta Aina ei saanut selvää, oliko se ilkkuvaa naurua hänen köppänyytensä kustannuksella, vai oliko se hyväntahtoinen anteeksianto oppimattomalle metsäkylän tytölle. Aina ei kuitenkaan enää koko iltana päässyt oikein omilleen, tanssikin tuntui omituisen väkinäiseltä.

Miina oli jo väsyksissään vetäytynyt pois tanssista. Maijastiina oli saattanut hänet siihen huoneeseen, jossa he Taavin kanssa tulisivat asumaan. Hän istui vuoteen laidalla ja odotti Taavia. Ikkunat olivat peitetyt, huoneessa vallitsi pimeän hämärä, vuoteesta erottautuivat valkoiset lakanat. Hän kuunteli sateen rapinaa katolla ja oman sydämensä tykytystä. Kädessään hän piteli lakastunutta morsiuskruunua ja hapuili rukouspa. Silloin kuului ulkoa askelia. Taavi se oli, joka tuli.

VII

Ylen onnellisina, muistamatta menneisyyttä ja ajattelellematta tulevaisuutta elivät Miina ja Taavi Haapaniemessä. Miina ei kaivannut entistä kotiaan ja kaikista niistä ikävyyksistä, joita hän oli pelännyt Haapaniemessä kohtaavansa, hän oli merkittävästi säästynyt. Riitaa ei ollut syntynyt ollenkaan, vanha isäntä ei päässyt moittimaan miniätään ja Maijastiina oli salaa häntä kehumutkin. Mutta hän olikin ahkera ja hiljainen, ei pyrkinyt emäntänä vallitsemaan aitan avaimia, vaan pysytteli enimmäkseen omassa huoneessaan. Kun väki oli yhteisillä talon töillä, pysyttelivät Miina ja Taavi aina yhdessä. Taavi hioi Miinan viikatteen, kantoi kotiin hänen haravansa, hän vietti sunnuntai-illatkin hänen kanssansa. Siinä oli Miinalle tarpeeksi, sillä hän eli kokonaan Taaville.

Taavin isää hän pelkäsi ja vältti ja Juhana näkyi kohdettavan Miinaa samalla tavalla. Maijastiina Miinaa sekä suututti että nauratti. Hermannia hän ei voinut kärsiä, Alviinaa hän säälistä koetti kärsiä, Ainaa hän kohteli kylmästi ja varovaisesti, Kallesta oli tullut hänen hyvä ystävänsä. Kalle oli ainoa haapaniemeläisistä, jonka läs-

näollessa hän uskalsi heittäytyä nauramaan vapaasti ja vallattomasti.

Taavi oli ostanut ruuhen, joka kannatti juuri kaksi henkeä ja heidän verkkonsa. Sillä he sunnuntai-iltoina kävivät soutamassa, kokemassa ja laskemassa verkkojaan. Hauskaa oli.

Miina oli silloin kesäisissä vaatteissa, paljain käsivarsin, huivi sidottuna suojaamaan kasvoja auringolta. Kun hän kumartui ottamaan lumpeenkukkia, näkyi järven tyynessä syvä taivas ja valkeat pilvet, näkyi korkea ranta kivineen ja metsineen. Vesi näytti mustalta ja kiilsi kuin lasi, hiljaa luisti ruuhi, melkein ääneti Taavi liikutteli melaansa. Hän oli heittänyt nutun päältään ja työntänyt tukan otsalta. Ympärillä kaikui kesä-illan ääni, se joka syntyy karjakelloista, paimenten laulusta, airon loiskeesta. Miina oli suorinut verkkoja, ihan siinä hiestyi. Taavi laski likemmäksi maata ja ojensi Miinalle melan, sitten hän nousi seisomaan, nosti ruuhen pohjalta verkon ja siirsi sen laidalle.

— Tuohonko mättääseen sinä lasket puikkarin?

— Niin, kiven viereen.

Miina meloi sinne. Tuuheina kimppuina siellä rehoitti sananjalkoja, maaperä oli mustaa, hikevää multaa. Pehmeään mättääseen Taavi kiinnitti puikkarin, sitten laski hän verkon hiljalleen kaislikon halki. Tuohiset kohot loiskahtivat, kun verkko putosi veteen.

— Nyt pitäisi kalojen tarttua, kun on näin hyvä ilma.

— Ja juuri tästä salmesta tuli viime kerralla.

Taavi kiinnitti verkot toisiinsa, Miina meloi vuoroellen kummallakin puolella ruuhta, kunnes viimeinen verkonpää putosi järveen. Hetken ajan näkyivät kohot, suorana viivana ylettyen maalta, kaislikon poikki, heidän ruuheensa asti. Sitten ne upposivat veteen. Miina laski melan lepäämään ja katseli eteensä. Taavi luuli, että häntä väsytti ja tarjoutui melomaan. Mutta Miina ravisti päätään, nauroi ja vakuutti, että hän kyllä jaksaa. Hän ponnisti jalkansa ruuhen pohjalle ja meloi voimiensa takaa, niin kiivaasti, että ruuhi kiikkui, vesipeili särkyi ja puna nousi hänen poskilleen.

— Mihin sinä nyt viet meidät? kysyi vihdoon Taavi nauraen.

Miina oli ohjannut heidät samaan rantaan, jonne he olivat kiinnittäneet verkot. Auringon valo lankesi mätäille, joilla sananjalat heloittivat.

— Ota Taavi minulle noita sananjalkoja, pyysi Miina.

— Vai oli sinulla sitten asiaa tälle rannalle.

Hän otti sananjalkoja kouransa täydeltä, laski ne ruuhen pohjalle ja rupesi järjestelemään niitä. Miina katseli häntä, tuota tummaa tukkaa, noita päivettyneitä kasvoja, suuria käsiä. Otsassa erottautui arpi. Miina häntä rakasti, rakasti tukkaa ja käsiä, yksin tuota arpeakin otsassa. Hän ei malttanut pysyä tuhdollaan, vaan astui pari askelta eteenpäin ja heittäysi polvilleen Taavin eteen. Hymyillen hän siinä odotti, paljasti päänsä, taivutti sen Taavin polvelle ja sulki silmänsä. Taavin sormet liikkuiivat kankeasti, hän katkaisi puukollaan sananjalkojen liian pitkiä varsia ja laski sitten vihreän kimpun vaimonsa helmaan. Miina otti sen käteensä, ihaili sitä, asetti viileät lehvät kasvoilleen ja painoi alas katseensa, ikäänkuin ujostellen omaa kauneuttansa. Omituinen viehkeys pehmensi hänen liikkeitään, hymy kirkasti kasvot. Hän oli ikäänkuin heittänyt koko sulonsa alttiiksi miehensä eteen. Taavi laski kätensä hänen kaulalleen.

— Kuinka sinä olet päivettynyt, sanoi hän.

Ihanat olivat varhaiset aamut, kun koko väki läksi elonleikkuulle. Maa oli kasteesta märkänä, jokainen heinä, jokainen lehti ja kukkanen kimmelsi auringon nousussa. Miina ja Taavi kävivät peräkkäin ja Taavi kantoi molemmat sirpit. Jokainen asettui sitten saralleen aukaisemaan lahdelmaa viljavainioon. Ja kun Miina ja Taavi, lyhdettä nostaessaan, ojentuivat kumartuneesta asennostaan, kohtasivat heidän katseensa toisensa. Taavi yhtyi välillä puheluun, jota leikkuumiehet pitivät keskenään, mutta Miina oli vaiti. He olivat hänelle vieraat eikä hän pyytänyt heihin tutustua, hänellä oli Taavi, ei hän välittänyt muista. Mutta Taaviin hän aina katseli, kun hän nosti lyhdettään ja Taavikin tottui vilkaisemaan häneen takaisin. Noina hetkinä he puhuivat omaa salaista kieltään, jota ei kukaan muu ymmärtänyt, ja Miinalle ne tulivat hyvin rakkaiksi.

Tavallisesti hän läksi hiukan aikaisemmin kotiin valmistamaan ateriaa. Syödessään he puhelivat päivän tapahtumista ja Miina saattoi ilostua niin, että hänen naurunsa ja leikkipuheensa tartuttivat Taavinkin. Syötyään pani Taavi levolle, mutta Miinaa ei koskaan väsyttänyt. Hän järjesti huoneessa, istuutui hetkeksi Taavin vuoteen laidalle tekemään kiusaa hänen unisuudestaan, kiirehti sitten ompelemaan jotakin tai juoksi kitkemään rikkaruohoa siitä aidatusta peltotilkkusesta, jota hän nimitti puutarhakseen.

He olivat onnelliset. Eikä heidän välilleen syntynyt edes erimielisyyttä, riidasta puhumattakaan. Heidän luonteidensa erilaisuus tasaantui, itsestään, taistelutta he sulivat yhteen. Varsinkin ennen häitään ja vielä jälkeenkäinkin Miina oli luullut sitä mahdottomaksi, kun he olivat niin erilaisista kodeista lähteneet. Mutta nyt oli lyhyessä ajassa pelko poistunut. Ne pienet huolet, jotka ulkoapäin sattuivat, talonväen riitainen suhde, eivät vaikuttaneet heidän onneensa. Ihmiset sanoivat: eipä tiedä vielä, miten kauan kestää. Miina ei vastannut mitään, hymyili vain itseksensä ja kertoi miehelleen, että niin ne sanovat.

Yhtenä sunnuntai-iltana juoksi Aina Miinan ja Taavin kammariin. Miina oli koko päivän häntä odotellut, sillä hän tuli usein heille viettämään joutohetkiään. Oli sataanut, vasta illalla selkeni ilma ja aurinko likeni laskuaan loistavana tulipallona. Aina oli juossut aivan hengästyneeksi, hymy oli hänen kasvoillaan.

— Tulkaa keinumaa, pyysi hän, — emme moneen viikkoon ole käyneet keinulla. Taavi, sinäkin, joka kyllä ennen kävit, nyt sinä aina vastustat. Heitä jo paha pääsi ja lähde mukaan!

Ahdistuksen tunne virtasi Miinan sydämeen. Hän totistui ja vaikenä. Tyttö hän ei puhutellut häntä. Hän katsoi mieheensä.

— Sepä hauskaa, sanoi Taavi. — Mennään vaan. Tuleeko muita?

— En minä vielä tiedä. Mutta jos minä huijaan, niin kyllä niitä tulee!

Aina oli niin iloisissaan, että hän pyöri Miinan ympär-

rillä ja syleili häntä. Miina työnsi hänet luotaan ja sanoi kankeasti:

— En minä tule. Menkää jos tahdotte.

Taavi katsoi häneen hämmästyneenä. Miina punastui ikäänkuin häpeästä ja rupesi kiihkeästi selittämään:

— Siellähän on niin märkää, vaatteet menevät pilalle . . . Emmekö voisi lähteä järvelle mieluummin?

— Se on totta, myönsi Taavi. — Sinä, Miina, aina ymmärrät niin hyvin.

Mutta Ainaa suututti ja hän esteli. Miinanko tahto tässä taas vallitsi! Hän oli aina niin itsepintainen ja hassu. Ainan teki mieli hiukan kiusata häntä.

— Eihän meillä ole veneitäkään.

— Me otamme ruuhien, minä ja Taavi, esitti Miina.

Hänen kasvonsa kirkastuivat ajatellessa, että he Taavin kanssa sittenkin taas saisivat olla yhdessä.

— Niin, te kahden taas, sanoi Aina tyytymättömästi. — Aina muista erillään. En minä viitsi tulla järvelle.

Aina kiersi huivinsa kulmaa ja nyripisteli nenäänsä. Taavi katseli vuoroin vaimoansa, vuoroin sisartaan. Kuinka Miina häntä rakasti, hänen siinä seisoessaan! Hän olisi ollut valmis sulkeutumaan vuoren rotkoon hänen kanssansa. Ja toiselta puolen valtasi hänet halu saada heittäytyä polvilleen hänen eteensä. Yhtäkkiä vilkastuivat Ainan piirteet ja hän rupesi nauramaan.

— Mennään järvelle, sanoi hän houkutellen. — Emme huoli mukaamme muita kuin Kallen. Me otamme veneen, te ruuhienne.

Omituisesti koski Ainan puhe Miinaan. Hän ei voinut kärsiä tuota tyttöä. Vaivoin hilliten kiukkuaan hän seurasi Taavia rantaan. Aina oli juossut noutamaan Kallea. Kun he tulivat, istui Miina jo tuhdolla ruuhessa. Kalle nyhti rannalta nurmea, jonka hän kiersi tukoksi ja sillä tukittuaan tapin reiän hän työnsi veneen vesille. Aina seisoi perässä, kasvoilla veitikkamainen hymy.

— Tulisitko hiukan tänne, Taavi, huusi hän äkkiä.

Samalla hän kuiskasi jotakin Kallen korvaan. Miina näki vain, että Taavi meni Ainan veneeseen ja Kalle voimakkaalla liikkeellä irroittaen ruuhien rannasta, astui itse hänen mukaansa, Taavin sijaan. Hän huudahti ja kätki kasvot käsiinsä. Hän tarttui hetkeksi ruuhien lai-

taan ikäänkuin heittäytyäkseen järveen. Sanomaton ahdistus valtasi hänet, sydän seisahtui, tuntui siltä kuin hän olisi kadottanut Taavin ikiajoiksi. Hänen edessään näkyi loppumaton, harmaa tulevaisuus, jota hänen täytyi viettää yksin, itkien ja huokaillen. Kun hän vihdoin avasi silmänsä, olivat veneet vierekkäin, laita laidassa ja Taavi kumartui hymyillen hänen puoleensa. Taavi eli vielä, Miina ei vielä ollut tuomittu loppumattomaan yksinäisyyteen! Miinan poskilta katosi kalpeus ja piirteet tyyntyivät. Hän oli herännyt kuin pahasta unesta. Hymy palasi hänen huulilleen ja silmiin tuli se onni, joka niissä usein oli, kun he olivat kahdenkesken Taavin kanssa. Samassa hän sattui katsahtamaan Ainaan.

Tuota tyttöä ei hän voinut kärsiä! Hän olisi tahtonut häntä lyödä. Veneet erosivat taas kukin haaralleen. Miina ja Kalle poimivat kukkia järvestä ja laskivat leikkiä. Miinasta oli vähitellen haihtunut mielikarvaus ja hän oli yhtynyt Kallen nauruun.

Metsä näytti tummalta keltaisten viljavainioiden rinnalla, joilta kuhilaat kuumottivat. Kaurahalmeet olivat vielä viheriät, kaislikossa ui sorsa poikineen, Hannulan rannalla käveli pitkä mies. Aina lauleli hiljaa, Taavi souti ääneti venettä, Miina ja Kalle heittelivät toisiaan lummekukilla ja Kalle selitti kälylleen että »näin sitä sotaakin käydään».

Kun he tulivat maihin, oli Taavi jo ottamassa heitä vastaan.

— Meillä oli niin lystiä, sanoi Kalle.

— Mutta meille tuli ikävä, vastasi Taavi.

Tuon veneretken jälkeen Taavin vaimo ja sisar eivät puhutelleet toisiaan muutamaan päivään. Ainaa suuttutti tuo tuollainen rakkaus. Taavi oli tullut niin ikäväksi ja se oli Miinan syy. Ja Kallekin viitsi häntä liehakoida.

Kun Miina illalla pääsi vuoteeseensa, ei hän saanut unta silmiinsä. Hän eli uudestaan illan mielialat, kärsi uudestaan sen hetken, jolloin hänen veneensä työnnettiin maalta ja toinen istui siinä hänen kanssansa, Taavin paikalla! Se toinen oli sentään vain Taavin veli. Hullu hän oli, joka sitä ajatteli. Mutta sen päivän jälkeen hän rupesi epäilemään, ettei heidän onnensa olisikaan kes-

tävä. Ei niin, etteivät he olisi rakastaneet toisiaan, mutta ulkoapäin saattoi tulla jotakin häiritsevää. Epäillen Miina nyt tarkasteli jokaista tulijaa, hän kävi totiseksi ja rupesi panemaan mieleensä Taavin suhdetta muihin ihmisiin ja hänen ystävyyttään muita kohtaan.

Kun hän ja Aina seuraavana päivänä kohtasivat toisensa, eivät he pysähtyneet puhelemaan, niinkuin tavallisesti. Toisena päivänä Aina, mennessään Miinan sivutse, purskahti nauruun. Loppuviikolla hän jo pistäysi kysymässä Miinalta kaikenlaisia neuvoja. Sunnuntaina illalla hän taas tuli. Naurettuaan ja Taavia tanssitteluaan hän virkkoi:

— Mennään keinumaan! Keinu siellä jo lahoaa, kun ei sitä enää koskaan käytetä. Mennään ... !

Hän katsoi heihin rukoillen ja veitikkamaisesti. Miina kiihtyi kiihtymistään.

Se kirottu keinu! Se oli vielä turmeleva heidän onnensa. Miina pusersi kätensä nyrkeiksi, hän olisi tahtonut iskeä ne tyttöön, joka laverrellen ja viekoitellen istui sängyn laidalla. Mutta samassa hetkessä Aina liukui alas, astui Miinan eteen, kietoi kätensä hänen kaulaansa ja katseli hänen silmiinsä.

— Äh, mene pois, sanoi Miina kylmästi.

— En minä mene ennenkuin sinä lupaat tulla Taavin kanssa keinulle, eihän hän sentään yksin lähde. Tai jollet itse tulekkaan, niin päästä edes hänet.

— Miksi sinä pyydät meitä mukaasi? Ota ne entiset toverisi, joilta sinä sormuksiakin saat, mutta jätä meidät rauhaan.

Miinan tarkoitus oli loukata Ainaa, mutta tyttö vain katsahti kättään, jonka sormissa ei ollut mitään koristeita, rupesi nauramaan ja loi sitten säteilevät silmänsä veljensä vaimoon. Hänen katseensa ärsytti Miinaa, mutta hän ei sanonut mitään. Aina nauroi, istuen sängyn laidalla, ja kierteli jalkansa kärkeä ilmassa.

— Hyvä Miina, sanoi hän vihdoinkin, — älä luule että minä Taavista välitän. Hätätilassa vain. Minä ottaisin mielelläni muita — ja muut tulisivat mielellään. Ei minun tarvitsisi kuin kerran kajauttaa huuto tuonne metsään, niin ne tulisivat. Mutta ...

Ja siinä hän pysähtyi eikä tietänyt jatkaisiko.

No mikset soita kokoon seurakuntaasi? Tee se!

— Menisinhän minä, mutta... mutta. Ja mikä lie-
neekin hänet vääntänyt. Eihän hän ole koskaan ennen
minua kieltänyt. Nyt on jo estellyt monta kertaa ja
tänään hän kielsi, jollen saisi Taavia ja sinua mukaan.
Mutta minäpä en tottele! Menen kun menenkin.

Aina kiepahti seisoalleen ja nauroi. Kuinka hänen
ainainen nauramisensa suututti Miinaa.

— Kuka kielsi? Isäkö? kysyi Taavi.

— No kuka muu — isä tietysti. Kielsi oikein kiven-
kovaan. Kyllä se Maijastiina nyt taas on kannellut ja
panetellut. Mutta kyllä minä sitä ärsyttelen ja härnäi-
len. Tulkaa nyt mukaan. Miina kulta, Taavi kulta!

Hän kietoi käsivartensa Miinan olkapäiden ympäri ja
pyysi äänellään ja silmillään.

— Minun tekee niin mieleni...

Miina irroitti hänen kätensä kaulastaan ja otti pari
askelta taappäin. Taavi nousi.

— Mennään Miina, sanoi hän iloisesti.

— En minä tule. Mene sinä, jos tahdot.

— Mikset tule?

Ja Taavi katseli häntä silmiin. Miina kääntyi pois.

— En minä tule. Menkää te vain jos mielenne tekee.

Hän oli siitä aivan varma, ettei Taavi lähtisi ilman
häntä. Vielä kun Taavi ovela kääntyi kysymään, eikö
hän sentään tulisi mukaan, luuli Miina hänen laskevan
leikkiä. Tuvasta hän varmaankin kääntyisi takaisin. Ja
Miina istuutui ikkunaan odottamaan ja selaili siinä kir-
jaa, jonka Aina oli saanut lainaksi jostakin. Sen nimi
oli »Jalomielinen vaimo» ja Ainan käsialalla oli kirjoi-
tettu kanteen: »susilla ja pojilla on yhtäläinen mieli.»
Ajatuksitta hän tuijotti kirjaan ja kuunteli. Kului pitkä
aika, jolloin hän kuvitteli mielessään, miten Taavi tulisi
ja hän kysyisi häneltä: »mikset mennytkään keinulle?»
— »Minun tuli ikävä sinua», vastaisi Taavi. Taavi, jota
hän niin äärettömästi rakasti!

Mutta jos Taavi sentään menisi keinulle ilman Miinaa!

Tuvan ovi aukeni, kuului ääniä ja askelia. Ne eteni-
vät. Miina karkasi ylös, avasi oven. Lehmät olivat levolla
tarhassa, märehdivät silmiään ummistellen, ilma oli kir-
kas ja lämmin, aurinko oli jo alenemaisillaan ja sumuja

asettui suomaille. Ryhmä miehiä ja naisia laskeusi alas pellon piennarta. Niiden joukossa oli myöskin Taavi. Miina oli kirkaisemaisillaan. Huivi päähän ja mukaan! Samassa kääntyi Taavi.

— Miina, tuletko mukaan? huusi hän.

Koko seurue seisahtui. Kalle läksi juoksemaan takaisin ja pyysi koko matkan Miinaa tulemaan.

Miksei Taavi itse tullut häntä pyytämään? Silloin hän olisi mennyt. Nyt hän ei tahtonut. Hän hymyili vain Kallelle ja sanoi, ettei hän tule. Sitten hän sulkeutui huoneeseen, käveli siellä edestakaisin, järjestellen samoja paikkoja moneen kertaan. Vihdoin hän valmisti vuoteen, heittäytyi pitkäkseen ja vaipui ajatuksiinsa.

Rakastikohan Taavi häntä yhtä paljon kuin hän Taavia? Taaville oli ehkä sama, kuka hänellä oli vaimona. Jollei hän olisi saanut Miinaa, niin hän olisi ottanut toisen. Mutta hän oli ollut hänelle niin hyvä, olivathan ho puhelleet omaa hellää kieltään, jota ei kukaan muu ymmärtänyt. Eikä Taavi nytkään olisi mennyt, jollei tuo tyttö olisi tullut viekoittelemaan. Miina uhkui vihaa häntä vastaan. Mutta jos hän itse olisi mennyt mukaan...? Hän keinulle! Ei. Häntä oli kotona opetettu vihaamaan Haapaniemen keinua ja hän vihasi sitä. Ja siellä missä kaikki maan hylkiöt lyövät korttia, siellä on nyt Taavi. Ja kenties hän tästä lähtien tulee olemaan siellä usein. Ja yksin viettää Miina unetonta yötään, kuunnellen kaikua, jota ilma kantaa keinulta. Hän rakasti miestään palavammin kuin koskaan ennen, nyt, kun hän tunsii hänet kadottaneensa. He olivat olleet niin sanomattoman onnelliset, mutta miten lyhyen ajan, vain kahdeksan viikkoa!

»Perästä kuuluu», olivat ihmiset sanoneet. Ja he olivat sittenkin olleet oikeassa.

Ja siinä levätessään eli nuori vaimo uudelleen avioliittonsa ajalta ne hetket, jolloin hän oli ollut onnellisimmillaan. Sydäntä repieli, eikä hän koettanutkaan nukkua. Oli parasta täydellisesti herätä unelmista, jotka olivat olleet pelkkää petosta.

Äkkiä hän säpsähti, lämmin käsi oli laskeutunut hänen

otsalleen ja tuttu ääni oli lausunut hänen nimensä. Taavi seiso i hänen edessään.

Säikähditkö sinä? kysyi Taavi.

— En. Mikset ollut kauemmin?

— No kun sinä jäit kotiin, ajattelin, että vaikka olisit ikävissäsi.

— Mitä minusta sitten.

Taavin posket punoittivat ja silmät loistivat. Kuhi-laasta oli hän tullessaan taittanut muutamia rukiintäh-kiä, ne hän laski Miinan eteen peitteelle. Onpa sitten hauska nähdä, miten nuo itävät. Hän kertoi, että Her-manni oli palannut kirkosta aivan juopuneena, hevonen oli ollut kuin uitettu.

Taavi nukkui kesken puheitansa. Miina katseli häntä, miten hänen rintansa tyynesti kohoeli, miten sininen ohi-mosuoni tykki. Silmäkansi oli melkein läpikuultava, kasvojen ilme niin rauhallinen. Miina rakasti häntä, rakasti vielä tulisemmin kuin ennen, nyt, hänet kadotet-tuaan ja voitettuaan takaisin.

VIII

Ruis oli saatu leikatuksi hyvillä ilmoilla ja uutinen kylvetyksi päiväpaisteella. Sato oli tullut niukka, hal-lan ja veden vahingoittamia jyviä, jotka antoivat imel-tyntyttä leipää. Kaurat sitävastoin lupailivat hyviä tulok-sia päättäen pitkistä ripsistä.

Yhtenä iltana oli viivytty myöhään metsähalmeella. Yöksi näytti tulevan halla ja illansuussa oli isäntä itse tullut paikalle leikkaamaan nuorten avuksi.

Olisi jo ollut pimeä, heidän kaikkien peräkkäin astel-lessa metsäistä polkua kotiin, jollei kuu olisi valaissut. Jyrkinä lankesivat puiden varjot tielle.

Miina oli kiirehtinyt edelle. Tuvan porstuassa tuli Aina omituisesti hymyillen häntä vastaan. Miina ei kiin-nittänyt häneen huomiota, etsi vain heidän kammarinsa avainta, jonka hän oli jättänyt tupaan. Maijastiina ilmoitti sen olevan ovesa. Kun Miina astui huoneeseen, nousi hänen sängystään ihmisolento, joka kuun valossa

näytti muodottomalta, mustalta peikolta. Miina huudahti pelästyksestä.

— Hyvää iltaa, lausui ystävällinen ääni omituisen tylsästi.

Miina tunsu heti tätinsä Liisan.

— Koska tati tuli? Oletteko käynyt tuvassa? Keitä te olette nähnyt? kysyi hän hätäisesti.

— Minä tulin taloon siihen aikaan, kun lypsettiin lehmä, seisoin tuossa aidan luona, mutta istahdin sitten penkille, sillä jalkojani väsytti. Tuli sitten porstuasta pitkä akka ja ojensi minulle leipäpalan. Mutta minä en sitä ottanut. »Olen nuoren emännän sukulaisia enkä kerjäläinen», sanoin vaan. Silloin neuvoivat minut tänne odottamaan.

Viime sanat hän lausui itsetietoisesti ja rupesi sitten kertomaan retkistään ja tyttärestään. Hän olisi köyhäsäkin puvussa ollut siistin näköinen, jollei koristuksina olisi käyttänyt kirjavia nauhoja ja tilkkusia, jotka olivat sekä likaisia että haaltuneita. Toiselta silmältään hän oli sokea ja puhuessaan hän omituisesti väänteli kasvojaan ja ruumistaan. Miina ei ollut hänelle erittäin ystävällinen. Taavi, kylvystä tultuaan, piti sentään puhetta hänen kanssansa ja kuunteli hänen kertomuksiaan pitäjäntuvalta, missä hän nyt asui. Myöhemmin piti Miinan hiukkasen viipyä askareilla ulkona eikä hänen hämmästyksensä ollut vähäinen, kun hän tuvassa pistäytyessään tapaa tätinsä illallisella muun väen kanssa. Tuskin hän sai pyydettyksi anteeksi ja Maijastiinalle selitetyksi, että ei se tapahtunut hänen tahdotaan ja että hän kyllä itse olisi laittanut vieraalleen ruokaa. Ateria kului kuitenkin tavalliseen tapaansa ja ennen muita nousi isäntä pöydästä.

Levolle pannessaan kutsui Juhana Maijastiinan luoksensa ja käski panna evästä huomiseksi. Hänen täytyi varhain lähteä matkalle.

— Kuka se oli se ihminen? kysyi hän sivumennen.

— Sanotaan hulluksi Liisaksi. Poikanne vaimon omaisia. Sanoi teidätkin tuntevansa.

— Minutko? Missä tuo minut olisi nähnyt? Minä kumminkaan en muista jokaista ryysyläistä, jonka tiellä

näen. Toimita se pois talosta. En kärsi kerjäläisiä raitillani. Ja pidä sitä Miinaa silmällä.

Aamulla kertoi Maijastiina Miinalle mitä isäntä oli sanonut. Evästettynä ja parempiin vaatteisiin puettuna, he toimittivat Liisan matkaansa. Mutta siitä ajasta alkaen Miina harvoin hymyili, eikä milloinkaan Taavin isän läsnäollessa. Hän karttoi häntä niin paljon kuin taisi. Häntä painoi tieto rikoksesta, jota oli myöhäistä ruveta kostamaan ja jonka kosto sitäpaitsi olisi koskenut häntä itseään liian likeisesti. Siksi hän vaikenä ja kantoa tietoaan kuin taakkaa. Taavi tapasi hänet usein totisena tuijottamassa eteensä, eikä hän enää koskaan laulellut askaroidessaan, niinkuin ennen.

Eräänä aamuna hän oli noussut hyvin varhain, sillä Maijastiina oli uskonut hänelle kahvin keittämisen. Hän oli toivonut ehtivänsä pois tuvasta ennenkuin isäntä tuli herättämään työväkeään riihelle, mutta jo hänen tehdesään tulta, astui Juhana sisään alusvaatteissaan, paljain jaloin, keppi kädessä.

— Mitä sinä täällä teet? kysyi hän, nähdessään Miinan.

— Tulta teen. Maijastiina makaa kipeänä saunassa, hän pyysi minua keittämään kahvia.

Koputtaen keppiään permantoon herätti isäntä väen. Pörröisiä päitä kohoeli sāngyistä ja penkeiltä, joku uninen āni teki kysymyksen, johon toinen sopersi vastauksen. Isäntä läksi kammariinsa pukeutumaan ja palasi sitten tupaan juomaan kahvia. Āāneti Miina täytti hänen kuppinsa ja nähdessään, miten hän sitä käänteli käsissään hän jo ajatteli, että mitä tästä seuranneekaan.

— Onhan meillä järvi likellä, alkoi Juhana, — ja kaivo vielä likempänä. Ei pitäisi olla puutetta vedestä. Mutta kuitenkin juotetaan ihmisille kahvia kupista, joka ei ole nähnyt vettä viikkokausiin.

Hän työnsi kupit luotaan, jotta helisi.

— Aina näkyy olleen säästäväinen, sanoi Miina.

Hänen āānensä oli tyyni, vaikka mielessä kiehui. Onneksi sattui, että juuri Aina oli syyllinen. Sitten Juhana moitti kahvia. Maijastiina sai nuhteita siitä, että oli uskonut kahvinkeiton vieraisiin käsiin. Mutta Miina loukkaantui niin, ettei hän tämän jälkeen puuttunut mihinkään talon töihin, eikä tullut isännän näkyviin

ensinkään. Isäntä puolestaan tuntui hakevan tilaisuutta tavatakseen Miinaa ja suorastaan loukatakseen häntä.

Kerran hän astui heidän huoneeseensa juuri kun he olivat ruualla. Hän tuli nähtävästi asialle, mutta hänen silmänsä tarttuivat puurovatiin.

— Kerjäläisiä teistä vielä tulee, kun puuroonne mätätte tuollaiset voikuormat! huudahti hän.

— Onko sitä nyt niin paljon? äänsi Taavi tyynesti.

Mutta Miinan päätä huimasi halu saada vastata. Juhana näki sen ja ärsytti häntä enemmän.

— Ja kahvipannu on tulella! Se ei taida teillä jäähtyä koko päivänä. Johan minä näin säästäväisyyden merkit silloin, kun tämä »emäntä» tuvassa pantiin kahvinkeittoon. Pieni talo eläisi jo vuoden ajan niillä tulitikuilla-kin, joilla se sytytti yhden päreen. Niitä oli lattialla kuin sotamiehiä tantereella. Ei se kelpaa, hyvä emäntä. Itke nyt ja tillitä! — sehän teillä naisilla aina on turvana. Mutta minä en kärsi itkeviä naisia. Pois minä menen. Mutta sen minä vain vielä sanon, että kun sinä jo itse tässä syöt ja juot, niin älä kuljeta sukulaisiasi tänne, sellaisia kuin sekin yksi. . .

Miina herkesi itkemästä ja karkasi ylös. Hän ei ensin saanut puhutuksi, hän tunsu halua lyödä miestä, joka tuossa häneen katseli kiiltävin silmin. Juhanan nenä oli omituisen suippea, kasvot kalpeat kuin vaate, huulilla pingoitettu ilme.

— Ja siitä naisesta te uskallatte puhua!

Miinan äänessä oli tuhansia vivahduksia ja hän sulki niihin sanoihin kauan kannetun katkeruutensa myrkyn.

— Ja miksi en? Pitäisikö minun kärsiä, että sellaisia usein ilmestyy Haapaniemeen? Kuka tietää, miten paljon niitä on maailmassa ...

Hän hymyili tavalla, joka Miinaa ärsytti niin, että hän päätti sanoa kaikki, mitä hän tiesi.

— Ei niitä ole kuin yksi, jonka minä tunnen. Ehkä niitä on useampia teidän tiedossanne. Jollette tiedä, niin ...

— Hyvä hyvä. Minä jo tiedän. Tule Taavi avukseni kengittämään hevosta.

Taavi läksi isännän kanssa, vaikka hän oli hänen vai-

moaan niin syvästi solvaissut. Miina pusersi nyrkiksi kätensä ja jäi seisomaan keskelle lattiaa.

Mutta senjälkeen tuli hänen käytöksensä varmaksi. Hän ei enää mennyt Juhanaa pakoon, vaan Juhana karttoi vuorostaan häntä. Miinan mieli muuttui taas iloiseksi, hän saattoi laskea leikkiä, pisti välistä tanssiksi-kin Kallen kanssa.

Aina oli alussa mukana, mutta pian hän kyllästyi iloon, jossa ei ollut pelimannia eikä poikia mukana. Hän piti tanssejaan lauantai-iltoina piikojen kammarissa. Isä oli ruvennut niin ankaraksi, että sen täytyi tapahtua salaa.

Ensimmäisellä rekikelillä läksi Juhana Kallen ja Ainan kanssa naapuripitäjän kirkonkylään. Hän jätti Ainan sinne muutamaksi viikoksi tätinsä luo, joka oli vanha, ankara eukko. Ehkäpä Aina siellä hiukan vieraantuisi huvituksista. Kirkkokin oli aivan likellä, joten Ainan sopisi käydä siellä. Ehkä sekin vaikuttaisi. Eikä Juhana saanut itseltään salatuksi, että hän jännityksellä odotti tyttärensä tuloa kotiin. Hänhän oli ainoa olento maailmassa, josta Juhana välitti.

Neljän viikon kuluttua Aina palasi. Juhana ei juuri sillä hetkellä sattunut olemaan sisällä, vaan näki Ainan vasta illallispöydässä. Tyttö istui nojaten kyynärpäitään pöytään ja katseli ulos. Kasvot olivat totiset ja kalpeat, pää oli käden varassa. Oven avautuessa hän säpsähti ja astui hymyillen isäänsä vastaan. Mutta Juhanan mielestä oli hänen olennossaan jotakin vierasta, hymy tuntui omituisen aralta ja kainolta. Olikohan hänelle tapahtunut jotakin? Tai ehkä se merkitsi vain hyvää, ehkä hän nyt tasaantuisi.

Odottamattomasti asiat kääntyivät.

Yhtenä iltamyöhänä ennen joulua, kun kaikki jo olivat levolla, ajettiin kulkusilla pihaan. Aina oli niitä jo levottomasti odottanut. Hän karkasi vuoteeltaan ja kuunteli sykkivin sydämin, kuinka pihassa puhuttiin. Äänet hän erotti, mutta ei sanoja. Vihdoin tulivat askeleet porstuaan. Koputettiin tuvan oveen.

— Onko isäntä kotona?

— Mitä yökulkijoita . . . Teille tässä vielä isäntää herättämään!

— Olemme jyvänostajia. Eiköhän sentään sopisi herättää.

— Maatkaa tuossa penkillä tai uunilla aamuun asti ja puhukaa asianne päivän aikaan.

— Sanokaa isännälle terveisiä kauppias Silveniuk-selta, niin ehkä hän nousee.

Maijastiina sytytti vihdoin päreen ja näki edessään kaksi turkkeihin puettua herraa. Hän meni Ainaa ajamaan ylös, jotta saisi heidät pyydetyiksi hänen huoneeseensa ja hämmästyi nähdessään Ainan ylhäällä ja huoneen siivottuna.

— Tuolla sopii odottaa, sanoi hän herroille.

Aina oli sytyttämässä kynttilää, kun he astuivat sisään. Hänen suupielissään leikki omituinen hymy ja silmissä oli kyyneliä.

Aaretti paiskasi lumisen karvalakkinsa pöydälle, kii-ruhti häntä vastaan ja sulki hänet syliinsä. Sitten hän vei hänet valoon, suuteli hänen silmiään ja poskeaan ja pyyhki lyhyillä sormillaan pois kyynleet. Aina vapisi hänen käsissään ilosta ja onnesta.

— En minä aavistanut, että teillä jo maattiin! sanoi Aaretti vetäen taskustaan kelloa jonka vitjat olivat pak-sua kultaa.

— Paljonpa se onkin, jatkoi hän sitten. — Taisimme nukkua jäällä, kun valvoimme melkein umpeen viime yön. Oletko puhunut isällesi?

— En.

Nyt astui esille toinen miehistä. Aina ei ollut häntä edes tervehtinyt.

— Selvä näkyy olevan välinne, sanoi hän. — Minun on vain tämän kauppias Silveniuksen puolesta antaminen teille pikkuinen . . . Siinä hän veti esille lompak-konsa ja pani pöydälle kaksi sadan markan seteliä. Ainan kädet menivät ristiin ja silmät vilkaisivat hurmaantu-neina Aarettiin, joka ihastuneena häntä katseli. Puhe-mies jatkoi:

— Piti tultaman siihen vanhaan tapaan puhemiehen kautta, kihlarahat matkassa, vaikkei tämä herra Silve-nius muutoin niihin vanhanaikaisiin kuulu,

Puhemiehen liikkeet olivat suuret ja varmat. Kun hän pani lompakkoakin taskuunsa, näytti siltä kuin hän olisi tahtonut kyynärpäillään survaista katon ilmaan. Aaretti oli huolimattomasti heittäytynyt tuolille ja sytyttänyt paperossin. Hän oli tummassa puvussa, lyhyt, jätterä, paksukaulainen mies. Kasvot olivat kauniit ja silmät vilkkaat. Hän katseli hymyillen morsiantaan ja morsian tuijotti rahoja, koskematta niihin.

Noin paljon rahaa! Kauppias Silvenius, herra Silvenius, jonka morsian hän nyt oli! Puhemies ja kihlat vanhentunutta tapaa! Hän oli tietänyt tämän kaiken jo viikon ajan ja kuitenkin se nyt taas oli niin uutta, niin kummallista. Olikohan se tottakaan! Ja Aina unohti hetkeksi, että molemmat herrat häntä katselivat paperossiansa takaa, ja silloin hän hymyili entisellä veitikkamaisella tavallaan ja taivutteli notkeaa vartaloaan. Hän oli siinä niin viehättävä, että Aaretti hyppäsi istualtaan ja sulki hänet syliinsä.

Hänpä tiesi miten tehdä tuo hento vartalo vieläkin hentoisemmaksi, miten muodostella sykyräksi pitkä palmikko, miten tehdä hänestä niin kaunis morsian että ...! Ja hänestä katoaisi kaikki talonpoikaisuus ja hänen käytöksensä olisi kuin kaupungin neidin. Sulhanen likisti tyttöä vyötaisisista, painoi häntä vastaansa ja silitti hänen poveansa. Ja tyttö seiso i suljetuin silmin ja veret poskilla.

Siinä asennossa tapasi heidät Juhana, kun hän avasi oven. He eivät häntä huomanneet, hän sai heitä siis tarpeekseen katsella. Mutta näky ei ollut ensinkään hänelle mieleinen. Hänen kouransa kiertyi lujaan tytön käsivarren ympäri, hän heitti hänet ovea kohti ja sulki hänet ulos huoneesta. Kohteliaasti kumartaen Aaretti ja puhemies esittivät asiansa.

Niin siis tuo hyvä tati oli hoitanut Ainaa, hänen luonaan nuoret olivat tehneet kaupat valmiiksi, jopa määränneet hääpäivänkin. Isältä he eivät olleet edes aikoneetkaan kysyä lupaa. Hän taipui heidän tuumiinsa, sillä hän ei alentunut heitä vastustamaan, mutta hän oli sekä suuttunut että surullinen.

Jälkeenpäin hän lisäksi sai kuulla, että Aaretti puhe-

miehineen oli ollut juomassa koko edellisen yön. Ja velkaantunut oli se paikka, jonne hän oli vievä vaimonsa.

Aina itse erosi nyt kokonaan entisestä seurastaan. Vaistomaisesti hän tunsi, ettei se enää sopinut hänelle. Laulellen hän istui kangaspuitten ääressä, hyräellen hän ompeli ja kävi usein Miinan luona, joka hänkin oli rakastunut vastoin vanhempiensa tahtoa.

Jonkun päivän kuluttua saapui Aaretilta lähetys: sirotekoinen puulaatikko, jonka kansilaudalle sujuvalla kädellä oli kirjoitettu Ainan nimi. Aina itse ei ollut tuvassa, kun laatikko tuli, Kalle oli sen jo puoleksi avanut ennenkuin tyttö ehti paikalle.

— Kenenkä luvalla sinä kosket minun tavaroihini? huusi hän.

— Ethän sinä itse saisi sitä aukikaan.

— Enhän vain!

Koko talon väki kerääntyi ympärille. Ainan posket hohtivat ja hätäillen työnsivät kädet tieltä papereja. Välillä hän pyyhkäisi tukkaa silmiltään ja tuuppasi pois Kallen käsiä laatikon laidalta. Tuntui kiusalliselta, että nuo kaikki olivat ympärillä. Ja samalla hän kuitenkin mielellään näytti, mimmoinen sulhanen hänellä sentään oli. Kääröjen ympärillä oli suomalaisia sanomalehtiä. Hän pysähtyi niistä lukemaankin muutamia sanoja. Sanomalehdet olivat outoa tavaraa näillä mailla.

— Mitähän satua tuo on, jonka nimenä on »juttutupa»? sanoi hän innostuneena.

— Ja mitähän kangasta tämä vaalean punainen on? jatkoi Kalle.

— Morsiushameeksi tietenkin. Voi miten kaunista!

Se oli todellakin hienoa ostokangasta. Miinankin täytyi myöntää se hienommaksi kuin hänen morsiushameensa kangas oli ollut.

— Katso nyt muutakin, muistutti Kalle, kun Aina hetken ajaksi vajosi mietteisiin.

Toisessa käärössä olivat korkearuojuiset, kapeakärkiiset kengät. Ja sitten olivat kureliivit. Aina levitti ne

levälleen, ymmärtämättä, mitä niillä tehtäisiin. Reunassa oli punaista pitsiä, silkkinauhaa ja koristuksia oli ommeltu moneen paikkaan. Se oli kova ja kankea kapine ja renkaitten läpi oli pujotettu nauha yhdistämään kahta ihan erillään olevaa osaa. Kaikki katselivat tätä vaatekappaletta hetken ajan äänettöminä. Kun Aina vihdoin rupesi sovittamaan sitä ympärilleen, purskahti Kalle nauruun.

— Sinusta tehdään nyt ryökinä! Sinut kuristetaan hyvin hoikaksi ja . .

— Ole vaiti, hävytön poika! sanoi Aina loukkaantuneena.

— No olenhan minä nähnyt noita kaupungin ikkunoissa.

Hän asetti vehjettä Ainan vartalon ympärille ja kiinnitti hakasia.

— Tätä ei panna päällepäin. Sinun täytyy riisua vaatteita vähemmäksi.

— Mene tiehesi. Minä koetan itse. Sinun nähtesi tässä vielä pitäisi. . .

— Mutta sehän on vahinko, että noin kaunista peitetäisiin hameen alle. Eikö sitä voisi pitää päälläpäin? esitelti Taavi, joka tähän saakka oli ollut äänettömänä katsojana.

Laatikon pohjalla oli korea karamellirasia ja kirje. Aina tarttui niihin, ikäänkuin peläten, että ne vietäisiin häneltä ja pisti ne taskuunsa.

— Ihan niinkuin muutkin ryökinät sinäkään et näytä kirjettäsi! ilkkui Kalle. — Ettei se jo lähetä sinulle hattua?

— Minä lyön sinua! uhkasi Aina.

— Ei hänestä ryökinää voi tulla, mutta »rouva» hänestä tulee, sanoi Miina ja hänen äänessään oli vieras kaiku, ikäänkuin hän olisi ollut katkera tai kade.

Vasta illalla Aina hengitti vapaasti, kun hän oli yksin ja rauhassa sai antautua katselemaan aarteitaan. Nyt hän pingoitti kureliivin ympärilleen. Paita oli koristele-maton, kotikutoisesta paksusta kankaasta ja pitsitön hiha peitti puolen käsivartta, mutta kuinka verrattomasti tuo Aaretin lahja kaunisti ja antoi uuden muodon koko vartalolle! Eikä se ahdistanut eikä vaivannut, antoi vain

ryhtiä ruumiille. Tyttö kääri kankaan auki ja levitti sitä poimuiksi. Silkkinauha putosi sieltä sisältä. Hänen tukkaansakin Aaretti oli ajatellut! Sitten hän avasi kirjeen. Sisällä oli pahvikortteja, joihin oli painettu heidän nimensä rinnatusten ja alla sana »kihloissa». Ainan tunteet kävivät siinä niin ylitsevuotaviksi, että hänen täytyi kallistaa pää syliinsä.

Painettuna hänen nimensä. Se oli tavatonta. Mitä sanovatkaan ihmiset ja tuttavat? Hänestä tuntui siltä kuin hänen nimensä olisi ollut luettavana kaikissa maailman kirjoissa ja ihmiset toisiltaan olisivat kyselleet: kuka se on tuo Aina Tuusjärvi? Ja Aina punastui ylpeytään ja ujouttaan.

Mutta istuessa ei kureliivi ollutkaan yhtä mukava. Ja kun hänen piti kumartua kenkiä koettamaan, rusahti se niin pahasti, että hän pelästyi sen särkyneen. Sitten hän ei tahtonut saada sitä yltään. Hän alkoi ylhäältä ja alhaalta, pidätti henkeään, veri nousi päähän ja tuskastuneena hän heittäysi sängylleen lepäämään, ennenkuin alkoi viimeisen ponnistuksensa, joka sitten onnistuikin.

Vaikeaa oli mennä isälle näyttelemään kapineita. Mutta kun kaikki muut jo niistä puhuivat, niin täytyi isänkin sentään ne nähdä. Aina meni hänen luoksensa, hänen ollessaan ruokalevolla.

— Miksi sinä peität minulta silmäsi? kysyi Juhana, kun ei Aina pitkiin aikoihin katsellut muuta kuin lattiaan.

— Katson vain, että tämä lattia on pestävä, sanoi hän punastuen.

— Mitä siinä valehtelet, sanoisit...

— Ajattelinpas juuri sitä. Tahtooko isä nähdä? Aaretti lähetti. Eikö tämä ole kaunista?

Aina levitti kangasta poimuiksi ylleen.

— Onhan tuo.

Mutta enemmän kuin kangasta katseli hän tyttärtään. Aina kierteli huivinsa kulmia ja silitteli kangasta. Hän nähtävästi aikoi sanoa jotakin, joka oli hänelle vaikeaa.

— Aaretti kirjoitti lähtevänsä Mikkeliin äitiänsä tervehtimään ja kysyi, eikö isä päästäisi minua mukaan?

Juhanan päässä kiehui tuhansia ajatuksia. Antaisiko hän hänen lähteä?

Ainan katse riippui hänen huulillaan. Hän istuutui hänen sänkynsä laidalle ja silitti hänen poskeaan.

— Isä panisi Kallen saattamaan asemalle ja Kalle odottaisi tädin luona. Olisimme vain päivän Mikkelissä.

— Vain päivän ... ? Sinun pitäisi kaikista vähinten mennä sille miehelle. Eikä naimisiin ollenkaan.

— Itse olette ollut naimisissa!

— Siksihän minä puhunkin kokemuksesta.

— Mutta äitihän oli hyvä ihminen. Kaikki kehuvat.

— No niin — lähde, lähde Mikkeliin!

Hän nieli viimeiset sanansa: niin, mutta isä ei ollut „hyvä ihminen“.

— Kaikki miehet ovat maailman lopun kansaa. Pysy niistä kaukana, niin on parasta!

Aina nauroi häntä ja kääri kokoon kankaansa. Hän oli jo ovella, kun isä kysyi:

— Kuka maksaa matkan?

— Aaretti, vastasi Aina varmasti.

— Kuinkahan kauan tuo maksaa puolestasi. Ota sinä vain viisimarkkanen mukaasi ettet jää tielle.

— Niinkuin isä tahtoo.

— Kuule ...

— Mitä?

— Eikö sinua yhtään arveluta ruveta niihin kauppoihin? Tiedätkös, mitä kaikkea siitä Aaretista puhuvat?

— Ihmisten puheita. Niinhän Miinallekin puhuttiin Taavista. Ja tuossapa nyt hyvin menevät. Minua ei yhtään peloit.

Ja nauraen hän juoksi ulos sitä tietään.

Kun Kalle tuli Ainaa saattamasta, tiesi hän kertoa, että Aaretti oli ollut jo maantiellä vastassa mustalla orhillaan. Ihan uuden silkin hän oli ennen lähtöä sitonut Ainan päähän ja kietonut kellonvitjat hänen kaulaansa. Asemalla hän oli ostanut torttuja heille kaikille ja setelirahaa hänellä oli ollut kuin tupakanlehtiä.

Aaretti itse saattoi Ainan kotiin, mutta kiirehti sitten heti pois. Sillä retkellä he olivat siirtäneet hääpäivää likemmä ja kuuluutus oli jo ensi sunnuntaina. Aaretin koti kaipasi emäntää.

Aika kului yhtenä humuna. Oli paljon valmistettavaa ja ommeltavaa. Aina istui Miinan kammarissa, Miina

häntä auttoi. Heistä oli tullut hyvät ystävät ja heillä oli nyt paljon puhuttavaa.

— Eikö sinun ollenkaan tule ikävä? kysyi Miina ker-
ran. — Minä kovasti kaipasin, kun luovuin äidistäni.

— Eihän minulla ole äitiä, nauroi Aina.

— Mutta isästäsi?

— Niin. Tuleehan tuota väliin. Onhan isä ollut hyvä.

— Entä näitä tuttuja paikkoja?

— Emmehän ole asuneet täällä kuin kolme vuotta. En minä näitä maita tunne.

Mutta Aina jäi tuijottamaan eteensä, ikäänkuin selvittääkseen itselleen, eikö hän todellakaan mitään kaipa-
pasi. Hänen oli ollut hyvä olla ja hauskakin monta ker-
taa, mutta ei hän mitään kaivannut. Ehkä sentään Kal-
lea, jonka kanssa hän aina oli riidellyt. Ja ehkä Miinaa
ja Taavia ja Maijastiinaakin vähän. Kaipauksen tunne
tuli sinä hetkenä hänelle ihan uutena ja täytti hänen sil-
mänsä kyynelillä, mutta samalla se oli hänelle niin vie-
ras, että hänen täytyi sitä nauraa ja naurulla hän kar-
koitti sen luotaan.

Läksiäispäivä oli hämärä päivä joulun alla. Haapanie-
meen ei ollut kutsuttu paljon vieraita, ainoastaan likei-
simmät sukulaiset ja naapurit. Sulhasta saatiin odottaa
niin kauan, että morsian hääpuvussa oli tuskasta ja
pelosta menehtymäisillään ja pappikin jo kummeksi.
Vihdoin viimein hän saapui viiden ystävänsä seurassa
ja toi muassaan kolme kannua konjakkia. Illempänä he
sulkeutuivat erityiseen huoneeseen niitä juomaan ja
morsian tanssi tuvassa kuokkamiesten kanssa. Illallisen
syötyä he heti hankkivat lähtöön, jäämättä yöksi, vaikka
Juhana pyysi. Oli ehdittävä lepäämään sulhasen kotiin,
jonne oli valmistettu suuret häät.

Juhana oli sanomattoman närkästynyt siitä, että hänen
taloonsa tuotiin lisää juomia, vaikka niitä kyllä oli
varattu. Ja sitten siitä, että hänen tyttärensä sai tuvassa
seurustella kuokkamiesten kanssa, kun sulhanen sulje-
tun oven takana joi ja rähisi. Ihmeellistä, ettei Aina
itse mitään huomannut. Huolettomana hän hyppi entis-
ten keinutoveriensa rinnalla ja seisoi ujona ja onnelli-
sena Aaretin vieressä, kun tämä hetkeksi tuli pesästään
ulos. Juhana oli niin loukkaantunut, että hän kesken

kaiken pani sänkyynsä nukkumaan ja nousi ylös vasta sanomaan morsiusparille hyvästiä. Silloin hän kutsui heidät huoneeseensa ja nouti tuvasta pari isäntää vieraisimiehiksi.

pöydällä paloi kynttilä ja esille oli otettu paperi ja kynä. Muutoin oli kaikki entisessä järjestyksessä: sänky, joka oli makuun jäljeltä, piironki, vaatekappaleet riip-pumassa seinällä, kello, joka kävi tasaista kulkuaan, savuttunut uuni töröttämässä kattoon.

Juhana käski istumaan, otti avaimet ja avasi piirongin. Hän oli värittömän kalpea, nenä suuri ja suippea, kasvot ryppyjä täynnä, tukka tuuhea ja harmahtava. Muodot-toman suurena liikkui hänen varjonsa seinillä ja katossa. Sormet olivat kuin luisevat kynnet, kun hän niistä laski kudotun kukkaron pöydälle ja kasvonpiirteet niin pin-goitetut, että oli mahdoton tietää mitä hän ajatteli.

— Tottahan isäntä käy meidänkin pitojamme katso-maan? kysyi Aaretti.

— Ei hyvä kauppamies, en minä tule, vastasi Juhana hampaattensa välistä ja uurteet hänen kasvoissaan vään-tyivät.

— Eikö isä tule? kysyi Aina ja hänen äänensä värisi lempeällä, pettymistä ilmaisevalla tavalla.

— En.

Mutta nähdessään, että se Ainaan koski lisäsi hän:

— Minä olen jo niin vanha, tulisinhan minä muutoin.

Hän hymyili hellästi, mutta kangistui nähdessään Aaretin käden ehkäisevän liikkeen.

— Ei, kauppamies, ei ole pelkoa, että minä teille pyrin. Tahtoisin vain antaa tyttärelleni kotoa sen mikä hänelle kuuluu. Kaikkea en nyt saa irti, kun eivät vel-kamiehet ole maksaneet. Todistajiksi pyytäisin nämä isännät.

Hän laski neljä viidensadan markan seteliä pöydälle ja tarkasti, että ne olivat yksinkertaiset. Loppu oli kul-lassa.

— Siis kaksituhatta viisisataa, jonka isännät ovat nähneet minun antaneeni Ainalle äitivainajansa perintö-osaa.

Juhana kääri rahat huolellisesti kokoon ja laski ne Ainan käteen. Hänen kasvoissaan ei liikahtanut ainoa-

kaan piirre, ei edes Ainan hymy sulattanut häntä. Aina antoi rahat Aaretille ja pani kädet isänsä kaulaan. Hän kiitti siitä, että hän oli saanut ne antaa Aaretille, se teki hänet niin onnelliseksi. Ja sillaikaa kun Aaretti kirjoitti kuittia, katselivat isä ja tytär toisiaan pitkään.

Aina oli niin kaunis. Kahisevana siipenä huntu valui alas selkää ja kasvot, tukka, otsa, vartalo — Juhana rakasti häntä niin että rintaa särki.

Kiireesti lausuttiin jäähyväiset. Kolmen hevosen rekeen mahtuivat ne vieraat, jotka morsiamen kodista seurasivat nuorta pariskuntaa.

Yö oli niin pimeä, että viitat tuskin saivat tien näkymään. Petäjikkö kohisi ja järven jäältä kuuluivat kauan morsiusjoukon kulkuset. Juhana niitä huoneestaan kuunteli. Ja salaa nousi hänen mieleensä ajatuksia, joita hän vuosikausien kestäessä oli tappanut.

Naisia, joiden sydämet hän oli särkenyt, oma vaimo, joka hänen tähtensä oli sortunut ennenaikaiseen hautaan, ryysyinen sokea Liisa, joka hulluna kierteli maailmalla.

Ja kaikki hänen omat pahat tekonsa liitivät ympäröimään tyttärtä, peikkona ne laskeutuivat tavoittelemaan häntä, ainoaa olentoa maailmassa, jota Juhana rakasti.

IX

Neljättä kuukautta oli kulunut häistä. Oli ollut kirkas päivä, niitä ensimmäisiä keväällä, jolloin aurinko jo hiukan näyttää lämmittävän.

Kädet taskuissa Antti astui alas Haapaniemen kujaa. Hänen pitkä vartalonsa oli kumarruksissa, hitaasti hän muutteli jalkojaan ja korkearuoujuiset saappaat sattuivat tuontuostakin yhteen, ikäänkuin olisivat olleet toistensa tiellä. Tukka oli tuuhea ja niin pitkä, että se tasalatvaisena heilui koirannahkaista turkinkaulusta vastaan. Ilme kasvoissa oli tyyni kuin hyvän omantunnon omistajalla ainakin.

Hän kääntyi kaivon ohitse ja kävi pellon poikki, jonka aita oli avattu viemään jälle. Milloin hän katseli tietä, jonka reen anturat olivat hioneet kiiltäväksi, milloin hän

vilkaisi järvelle, joka valkoisena, sileänä pintana leveni kaukaisuuteen saakka, milloin hänen silmänsä sattuivat alastomaan metsään, jota aleneva aurinko punersi. Hänen ajatuksensa olivat kuitenkin muualla.

Hän oli vältellyt Haapaniemeä, tänään oli Taavi käynyt häntä hakemassa ja houkutellut hänet sinne mukaansa. Miina ja Maijastiina olivat pitäneet hänet päivälliselläkin. Kaikki siellä oli entisellään, paitsi että Aina oli poissa. Isäntä oli laihtunut ja vanhentunut, Taavin väki oli ruvennut talon ruokaan, Kalle oli luvannut lähteä naimaan, mutta isäntä oli siihen sanonut: »mitä turhia!» Omituista muuten, ettei Aina kertaakaan ollut käynyt tervehtimässä entistä kotiaan. Ihmiset kertoivat, että hän käytti hattua päässään ja hienoja vaatteita, ja että häntä kutsuttiin rouvaksi. Olikohan hän tullut ylpeäksi, vai miksikä hän ei ollut käynyt Haapaniemessä? Kallen oli ollut häntä ikävä, mutta isäntä ei päästänyt häntä menemään Ainan kotiin. Kerran kirkolla käydessä olivat he nähneet hänet ikkunassa.

Hitaasti Antti astui jäätä, ei ketään tullut vastaan, hiljaista oli ympärillä, oli sunnuntai-ilta. Jostakin etäältä soi kulkunen, kaukaa kuului koiran haukuntaa. Aurin gon laskussa vaappui punertavia pilviä, taivaan toinen laita oli sininen ja tumma, Nummolan puodin päällä loisti kuun puolikas. Sen sakarat olivat terävät kuin pahojen ilmojen edellä. Antti muisti, että hän tarvitsi nahkaa puolipohjiksi saappaisiinsa ja koska hän juuri sattui olemaan Nummelaa likellä, sopi poiketa sinne ostamaan.

Olikohan Aina onnellinen? Ei ollut vielä kukaan kehunut Aarettia, kummoinen tuo lienee aviomiehenä?

Huoneissa, joitten seinillä on kaunista paperia, latialla pehmeät matot, ikkunoissa läpinäkyvät verhot, siellä liikkuu nyt emäntänä Aina, tuo hento tyttö, jolla on silmät kuin linnulla, jonka nauru helisee kuin huurre pudotessaan puista ja jonka hiukset valuvat pitkinä kuin ruoho järven pohjassa. Ehkä on hänen siellä parempi olla kuin Hannulan mustassa tuvassa!

Nummolan pihamaan aitaan oli kiinnitetty komea, loimella peitetty hevonen rekineen, vallyineen. Huoaten avasi Antti puodin oven. Siellä ei ollut ketään, vie-

reisestä huoneesta kuului ääniä. Antti kopisti, herättääkseen kauppamiehen huomion, katseli kattoon, jossa riippui kahvipannuja ja nahkahihnoja, nosti kalatynnörin kantta ja vihdoin rykäisi.

— Älä hulluttele, vaan pane päällesi! kuului sisähuoneesta miesääni. — Täytyyhän heidän tottua siihen, että sinä nyt olet toisessa asemassa kuin silloin.

— Niin juuri, sanoi Alviina.

— Mutta isä ei siitä pidä. En minä sitä ota.

Antti säpsähti. Tuo ainoa ääni maailmassa se oli, joka saattoi virittää tulta Antin suoniin. Hän olisi tahtonut sitä paeta, mutta kuin kahlehdittuna hän jäi seisomaan. Kuin kauan kaivattu soitto se hyväili hänen korvaansa.

— Isä jo ennen pelkäsi, että minä tulen samanlaiseksi kuin herrasväet. En minä tällä hatulla tahdo tuottaa hänelle surua.

— No jätä sitten tänne, niin otamme sen mennessämme.

— Enkö minä saisi tarjota lasia viiniä? kysyi Alviina.

Silloin Antti ryntäsi ulos ovesta. Kun Alviina astui puotiin, ei siellä enää ollut ketään.

Vilkaassa keskustelussa istuivat Hermannin ja Aaretti sohvalle, puolityhjä paperossilaatikko edessään, Moppe makasi Hermannin polvella ja Aaretti karisteli tuontuostakin paperossistaan tuhkaa permannolle. Aina, puettuna mustaan turkkiin, käveli levottomana edestakaisin, seisahtui katselemaan kuvia seinillä, sitten taas aloittaakseen lyhyttä retkeänsä pienen huoneen toisesta päästä toiseen. Aaretti, huolimattomasti nojautuneena sohvan seinään, kertoi kilpa-ajoista, joihin aikoi lähteä ajamaan ensimmäistä palkintoa. Vihdoin toi Alviina viinin ja Hermannin täytti lasit. Jokainen otti omansa ja joi ääneti, paitsi Aaretti, joka puhui lakkaamatta. Hänen äänensä oli pieni ja matala, mutta hänen esitystavaltaan oli leveyttä ja erinomaisella taidolla hän ymmärsi kehua, tavallisesti itseään.

— Lähdetään jo, Aaretti, muistutti tuontuostakin Aina.

Olisihan Aaretti ehkä lähtenytkin, mutta Hermannin teki heti uuden kysymyksen, jos hän yritti lausumaan jäähyväisiä. Vihdoin sitoi Aina huivin päähänsä ja läksi ulos, Aaretti seurasi häntä, mutta antoi hänen hyvän

aikaa istua reessä, selittääkseen pihamaalla Hermannille hevosensa hyviä ominaisuuksia ja kertoakseen sen sukulaisista, ennenkuin itse astui rekeen. Heti tunnettuaan isäntänsä kädet ohjaksissa hevonen tiesi hänen tahtonsa ja läksi juoksemaan alas mäkeä, jotta lumi tuprusi. Humauksena meni jäämatka lahden poikki, vastamaan tullessa rupesi Aaretti vihellellen viihdyttämään hevosiaan. Sanattomana istui Aina hänen vieressään ja silmäili tuttuja seutuja. Hänestä tuntui, kuin hän vain olisi käynyt kirkossa tai vieraissa ja nyt olisi kotiin palaamaisillaan. Kaikki oli entisellään, kohiseva petäjikkö, keinu, tie, joka kulki peltojen halki, tuttu portti, jonka poikkipuukin vielä näkyi olevan korjaamattomana.

Kenenkään huomaamatta he ajoivat pihaan. Navetan edessä oli rusukoppa ja saavi, Miinan ja Taavin kammarin ikkunasta lankesi valoa lumelle. Miina seisoi lattialla. Hän oli paitahihassaan, hänen hymyilevät kasvonsa olivat käännettyt jotakin kohti, jolle hän puhui, hänen piirteensä olivat niin tyynet, katse niin kirkas. Äkkiä räpähti ruutu ikäänkuin sitä olisi lumella heitetty. Miina säpsähti ja astui ovelle. Helisevä nauru kohtasi hänen korvaansa, turkkiin puettu nainen karkasi hänen syliinsä.

— Aina! huudahti Miina. — Taavi, Taavi, nouse ylös, Aina on täällä.

Riemulla he veivät hänet sisään, Taavi vasta hetken kuluttua muisti, että oli jättänyt Aaretin yksin riisumaan hevostaan. Tuvan takassa pärskyi rovio, illallinen oli jo katettu pöytään, kalakupit ja reikäleivät olivat paikoillaan, joku rengeistä leikkasi tupakkaa, joku makasi penkillä, ja ruokkokuukko istui murin portailla paikkaamassa täppäitään. Kaikki oli niin tuttua, aivan kuin ennen. Isäntä ja Kalle, jotka olivat olleet tallissa, tulivat juoksujalan tupaan, kuultuaan Ainan olevan Haapaniemessä. Ja jo kuului porstuassa Maijastiinan kopisevat askeleet. Hänen turkistaan levisi sama lian haju kuin ennenkin.

Juhana tarttui Ainan käteen ja loi häneen tutkistelevan katseen. Oli hän muuttunut. Hänen vartalonsa oli kehittynyt solakammaksi, ryhdikkäämmäksi ja pyö-

ristyneemmäksi. Tukka oli väännetty solmuksi niskaan ja kulmilta sitä oli hiukan käherretty. Silmät olivat kiiltävät ja vilkkaat, mutta niissä oli jotakin väsynyttä. Hän näytti vanhentuneen monta vuotta.

— Emäntä tekee hyvin ja menee kammariin sillaikaa kun laitetaan illallista haukatakseenne, sanoi Maijastiina.

Hän oli ilosta itkemäisillään, mutta sai sentään itkun pidätetyksi. Kalle sensijaan päästi riemunsa valloilleen. Hän huusi, nauroi ja pyöritteli sisartaan.

— Kuinka sinä oletkin voinut olla näin kauan käymättä kotona? sanoi hän. — Minun on ollut sinua niin ikävä. Olisin monta kertaa jo käynyt luonasi, jos isä vain olisi päästänyt.

— Minun on niin vaikea ehtiä. Aaretti matkustelee asioillaan, puotipalvelijoita meillä kyllä on, mutta heit täytyy pitää silmällä. Sitten ovat kirkonkylän herrasväet käyneet meillä ja meitä on taas pyydetty heille. Ja
niin se aika on mennyt.

— Mutta Aina, sinä et puhu enää niinkuin ennen. Sinä puhut niinkuin herrasväet!

— Enhän! vastusti Aina punastuen.

— Puhutpa kyllä. Ja tukka sinulla on noin!

Kallen koura tarttui kutreihin sisaren kulmilla. Aina oli suuresti hämillään.

— Raudallako noita tehdään? Kauniit ne vain ovat! Oli se palmikko sinulla sentään kauniimpi kuin tuo nupula tuolla!

— Älä koske...! Joko sinä nyt taas rupeat kiusaamaan.

Illallisen jälkeen istuttiin Ainan entisessä kammarissa, joka lämpisi. Äkkiä Aina huomasi, että hänen isänsä oli-kin kalpeampi entistään.

— Onko isä ollut kipeänä? kysyi hän.

— En. Mutta mikäpä muu tässä voi tulla eteen kuin vanhuus. Lapset lähtevät kaikki maailmalle, velkamiehet eivät maksa.

— Aikovatko Miina ja Taavikin lähteä omille leiville? kysyi Aaretti, irroittaen paperossia hampaistaan.

Taavi yritti vastata, mutta Juhana virkkoi:

— Aikoivathan he, mutta minä sain heidät estetyksi. Tuo Kallehan se nyt on raivossa.

Niin olen, sanoi Kalle päättäväisesti. — Eihän tässä muu auta, hajoavat housut jalastani ja repaleina n^{on} nuttu, eikä isältä saa rahaa.

Hämillään hän näytti takkinsa lievettä.

Ja siitä sinä vielä kehtaat puhua! Rahat sait ja mitä niillä teit? Joit, kaupungissa joit. Hevosesi saatiin kiinni viiden virstan päässä kaupungista.

— Tuli vahinko, myönsi Kalle vastenmielisesti. — En minä niistä juonut kuin viidettä markkaa, loput vei, kuka lienee vienyt. Senhän se on synti.

Ja minnepäin aiotte työhön? kysyi Aaretti.

— Sama se minulle, mistä vain rahaa lähtee.

Ainan päätä särki. Hän otti huivin hartioilleen ja käveli lämpimäkseen pitkin lattiaa. Äkkiä seiso! Kalle hänen rinnallaan.

— Sinä olet ruumiiltasikin niin muuttunut. Se kureliivikö se on, joka tekee sinut noin . . . vai . . .

— Ole vaiti! huusi Aina nauraen.

— Ai, killisilmä, se oli sinun entinen äänesi! riemuitsi Kalle.

Hän otti Ainaa käsipuolesta ja vei hänet tupaan. Penkille he istuutuivat ja nauroivat kaikenlaisille vähäpätöisille asioille. Maijastiina ja Miina askartelivat, Miinakin näkyi jo käyttelävän aitan avaimia aivan vapaasti, hän se toi sänkyvaatteetkin aitasta lämpenemään tupaan. Muurin kivien raossa paloi päre, hiilos hehkui sammumaisillaan. Aina istui siinä kauan. Omituisen lämmin, selittämätön kaiho täytti hänen sydämensä, se oli tunne, jota hän ei milloinkaan ollut tuntenut.

Aamulla varhain hän nousi ja läksi isännän kammaariin. Hymy levisi Juhanan kasvoille, kun hän näki Ainan. He istuutuivat sängyn laidalle, Maijastiina toi heille sinne kahvia.

— Oletko sinä nyt onnellinen? kysyi Juhana.

Aina vaiken! hetkisen ennenkuin hän vastasi.

— Tuossahan tuo menee. Eihän Aaretti ole minulle tehnyt mitään pahaakaan, vienyt minua vain mukaansa herrasväkiin ja kaupunkkeihin. Ja kilpa-ajoihin hän taas lupaa viedä.

— Mutta kuinka hänen asiansa ovat? Sanovat olevan

paljon velkoja. Ja kuinka hirveästi nuo juoksijaoriit maksavatkaan elättää!

— Ei hän ole minulle puhunut veloistaan. Pari kertaa vain maininnut käyneensä pankissa ja kirjoittaneensa vekseleitä.

— Pankeissa? Aijai, ne ovat herrojen laitoksia, koronkiskontalaitoksia.

Juhana kiivastui niitä ajatellessaan. Tarkasti hän sitten kyseli Ainalta kaikkia Aarettia koskevia asioita ja Aina vastasi hänelle suoraan, mitä tiesi. Hän sai siitä omituisen turvallisuuden tunteen, oli kuin hän vasta nyt olisi käsittänyt, että hänellä oli isä.

Aaretin noustua loppui heidän keskustelunsa. Mutta ennenkuin he jättivät huoneen, tarttui Juhana Ainan käteen, katseli häntä hetkisen ikäänkuin painaakseen mieleensä koko hänen olentonsa ja kuiskasi sitten hänen korvaansa:

— Muista nyt, että jos sinä joskus tarvitset jotakin niin käännyt minun puoleeni. Haapaniemi pysyy aina kotinasi.

X

Oli kulunut kolme vuotta. Ensimmäinen lumi oli langennut aikaiseen, lehtien vielä ollessa puissa.

Yö oli tyyni ja pimeä, huone suuri ja autio. Aina istui siellä yksin omine ajatuksineen, seinän takaa hän saattoi kuulla nukkuvan tyynen hengityksen. Siellä makasi hänen isänsä, joka oli tullut häntä noutamaan Haapaniemeen.

Ainan silmiin ei ollut uni kajonnut moniin öihin, eikä hän enää koettanutkaan sitä saavuttaa. Hän oli onnensa raunioilla, eikä pyytänyt niitä paikkaella. Voimat olivat kuluneet, elämä oli lopussa, jos hän yleensä koskaan oli elänyt. Sillä mitä hänen elämänsä oli ollut? Kotona ollessaan, tyttönä, mitä hän muuta oli tuottanut kuin huolta? Naimisissa ollessa, oliko hän ketään tehnyt onnelliseksi? Ei, ei tuottanut mitään hyötyä, ei mitään iloa, ei mitään onnea. Hyvä isä häntä sentään vielä rakasti ja Kalle ja Maijastiina Haapaniemessä

ikävöivät. Isä itse oli tullut hakemaan häntä sinne. Kunhan hän vain jaksaisi lähteä. Aaretti ei ollut kiel-
tämässä. Hän oli ollut pari päivää poissa. Aina ei tie-
tänyt missä, kai matkoilla juomassa huoltensa huojen-
nukseksi hänkin.

Aina nousi vuoteeltaan, hapuroi käteensä tulitikku-
laatikon ja asteli raskaasti ikkunan luo. Pöydällä oli
käytetty lautanen, jonka laidalla leipämurusien jou-
kossa makasi suolainen kalanpää. Aina tarttui tuoppiin
ja joi.

Hänestä oli entisestään tuskin jälkiä jäljellä. Suurissa
silmissä, laihtuneissa kasvoissa oli väsynyt, kärsivä,
välinpitämätön ilme. Tukka oli suoltunut kaidaksi piis-
kaksi. Hän nojautui raskaasti ikkunalautaan ja katseli
tyyntä, pimeää maisemaa, josta ei voinut erottaa muuta
kuin lunta. Hän ei ajatellut mitään, tunteet olivat ikään-
kuin seisahtuneet.

Tätä ulkonaista kurjuutta ei sentään vielä ollut kes-
tänyt niin kauan, että siihen olisi ehtinyt tottua. Huo-
neissa oli ollut kalustusta yllin kyllin, ikkunoissa kar-
tiinit, seinissä peilit ja kuvat. Kahdeksan päivää sitten
oli ollut huutokauppa, kaikki eivät vielä olleet käyneet
perimässä omaansa, tavarat olivat vielä puodissa, mutta
ovi oli lukittu sinetillä ja pienestä oviruudusta saattoi
nähdä, miten hiiret siellä sisällä nyt olivat herroina.
Juoksijahevoset, lehmät, rouvan turkki, kaikki oli
myyty. Haapaniemen isäntä ei ollut auttanut, vaikka
Aina epätoivoissaan oli käynyt häntä pyytämässä. Aina
oli tahtonut välttää ulkonaista häpeää ja luullut samo-
jen tunteiden johtavan isäänsä. Mutta Juhana oli jyr-
kästi kieltänyt. »Kerran se kuitenkin tapahtuisi, parasta
että tapahtuu nyt heti», oli hän sanonut. Rakkaudesta
Ainaan oli hän sen tehnyt, saadakseen hänet takaisin
Haapaniemeen. Hän oli jo tullut hakemaankin häntä.
Omituisella ilolla Aina ajatteli, että he aamulla varhain
lähtevät yhdessä.

Hän astui pari askelta eteenpäin. Päätä huimasi
pahasti. Kunpa hän ei taas tulisi kipeäksi. Hän tarttui
tuolinselkään pysyäkseen pystyssä, koko huone pyöri,
kamala ahdistus kaasi hänet permannolle. Hän heräsi
tainnoksistaan aamupuoleen yötä. Röykytettiin voimak-

kaasti kyökin ovea. Se oli Aaretti. Aina avasi hänelle oven ja jäi sitä sulkemaan Aaretin mennessä sisään. Hän kuuli hänen päästävän hiljaisen kirouksen, kun sohva, jolle hän kotiin tullessaan oli tottunut heittämään turkinsa, olikin poissa.

— Missä toinen sänky on? huusi hän sitten.

— Muutimme saliin isälle, joka tuli tänne illalla.

— No, vai niin, sanoi Aaretti äänellä, josta oli vaikea tietää, mitä hänen mielessään liikkui.

— Missä sinä nyt makaat? Minun on niin uni, että panen tähän.

— Pane vaan, kylläpähän minä sijan löydän. Oletko syönyt? Tuossa olisi voitaleipää.

Aaretti ei vastannut mitään, puoleksi riisuutuneena hän heittäysi vuoteelle ja nukkui heti sikeästi kuin pölkkyy.

Mutta hetken kuluttua astui Juhana sisään. Hän nau-lasi katseensa Aarettiin, joka suu auki, hengitys sihis-ten, kohisten, lepäsi matalalla päänalasella. Aina näki, miten isän piirteet muuttuivat ilkeiksi, ikäänkuin hän vaanimalla olisi tarkastellut petoa, joka oli repinyt hänen rakkaimpansa, käärmettä, joka hänen kalleim-pansa sydämeen oli pistänyt myrkkyänsä. Juhana näytti siltä kuin hän olisi voinut hänet kuristaa, sulloa säpä-leiksi, tuntematta sääliä. Tyynenä Aina seisoi seinään nojaten.

— Tule! nyt me lähdemme, sanoi Juhana kuiskaten.

Aina hymyili heikosti ja teki toivottoman liikkeen kohti itseään.

— Minun täytyy lähteä, sillä asiat kutsuvat minua kirkonkylään ja sinne on seitsemättä peninkulmaa. Sinun täytyy tulla!

Juhana tarttui hänen käteensä ja talutti hänet kyök-kiin, jossa hän raskaasti putosi istumaan penkille. Hän pujotti hänen käsivarttaan päällystakin hihaan ja puhui hänelle rauhoittavasti niinkuin äiti sairaalle lapselle. Ainan silmät olivat ummessa, pää putosi hervotonna alas. Epätoivoissaan repi Juhana takin hänen yltänsä, nosti hänet varovaisesti syliinsä ja läksi taluttamaan häntä sänkyynsä. Äkkiä Aina kirkaisi äänellä, joka ei enää ollut kuin ihmisen ääni. Se tunki kuin miekka

Juhanan sydämeen. Ainan kädet pingoittuivat hetkeksi hänen kaulansa ympärille, sitten ne retkahtivat raukeasti alas. Kuoliko hän? Juhana asetti hänet lattialle, koetti hänen rintaansa: sydän sykki valtavasti. Hän juoksi hakemaan kynttilää kyökistä, ohimennen hän kuuli Aaretin unissaan sopisevan jotakin.

Hän sai viereisestä talosta väen herätetyksi avukseen ja tyttärensä lääkärin käsiin.

Mutta kotimatalla ja kotoa matkustaessaan kirkonkylään oli hänen mielensä ahdistuksessa. Kaikki hänen nuoruutensa synnit levittivät ikäänkuin mustat siipensä tyttären ympäri, ne tukahuttivat Ainaa niin, että hän väänteli tuskissaan permannolla. Tämä kaikki tapahtui isän pahojen töiden tähden. Jospa hän olisi saanut elää elämänsä uudestaan . . . !

Niin. Mutta tehtyä ei saa tekemättömäksi.

Järjestettyään asiansa kirkonkylässä poikkesi Juhana kotimatalla pitäjäntuvalle sammuttamaan janoaan. Hän oli jo astunut reestä, mutta seisahtui pitelemään hevostansa, joka oli nuori ja arasti tähysteli jotakin tietä myöten likenevää olentoa. Sieltä tuli nainen kantaen vesisankosta, tuuli löyhytteli hänen pitkää hui-viansa. Hevonen rupesi riuhtomaan Juhanan käsissä, ohjakset sotkeutuivat, hän ei päässyt rekeen, vaan hevonen laukkasi huimaavaa vauhtia, tehden pitkän kaaren syrjään, kun se tuli naisen kohdalle.

Juhana hänet hyvin tunsi. Se oli hullu Liisa. Vastoin tahtoansa mies häneen vilkaisi ja ehti nähdä hänen järjettömän hymynsä.

Juhana sai vasta jossakin aitansolassa, hyvän matkan päässä, kiinni hevosensa. Hän kuritti sitä silloin, ja piis-kaa pakoon juosten se toi hänet ainoassa humauksessa jälle.

Siellä vedettiin nuottaa. Juhana tunsi miehet, jäi heitä puhuttelemaan ja joi vettä heidän avannostaan. Oli kuin juodessa jää ja tuli olisivat pistäneet toisil-leen kättä. Tiellä häntä rupesi viluttamaan, hän juoksi lämpimäkseen ylämaissa ja hiestyi. Ja niin vaihtelivat hänessä kuuma ja kylmä, vuorotellen. Maijastiina sai melkein taluttamalla viedä hänet reestä kylpyyn, niin uupunut hän oli kotiin tullessa. Hän ei ollut milloin-

kaan vielä ollut sellaisessa ahdistuksessa. Maijastiina ei ymmärtänyt, olivatko asiat kirkolla nyt käyneet niin huonosti, vai se tyttären tautiko se isäntää niin vaivasi.

Yöllä hän ei ummistanut silmiään, pisti, poltti ja yskitti. Koko ruumis oli kuin tulessa. Maijastiina ei ehtinyt muuta kuin ojentaa hänelle vettä. Seuraavana päivänä hän ei mitään syönyt, sanoi kahvinkin maistuvan oudolta suussa, hapan puolahillo oli ainoa, jota hänen luontonsa otti vastaan. Kun senjälkeinen yö kävi vieläkin huonommaksi, kuiskasi Maijastiina jo Miinalle, että eiköhän pitäisi lähteä kysymään tohtorilta, mitä tautia tämä on: vaikka tulisi kuolema. Varovaisesti he tiedustelivat sairaan itsensä mielipidettä, mutta isäntä kielsi jyrkästi. Kaikkia turhia vielä!

Puoliyön aikaan koputti Maijastiina Miinan ja Taavin ikkunaruutuun.

— Tulkaa hyvät ihmiset sinne, minä en hirveä olla yksin hänen kanssansa. Hän on nyt järjiltä poissa, houri ja puhuu niin rumia.

Sairas puhui todellakin, se kuului ulos asti. Hän hosui käsillään ja teki niin voimakkaita liikkeitä, että sänky tärisi. Molemmat naiset koettivat häntä pidellä ja rauhoittaa, mutta turhaan. Hän kiroili ja uhkaili. Miina ymmärsi hänet hyvin. Nyt tuli rikoksesta rangaistus, taakka, joka oli painanut Miinan olkapäitä, lankesi nyt syyllisen hartioille. Tunnin verran aikaa Juhana houri ahdistuksessa, joka pusersi hikihelmet hänen otsaltaan. Kun Miina rupesi hautomaan hänen päätänsä kylmällä vedellä, rauhoittui hän ja heräsi kuin pahasta unesta. Hän tunsu kauheaa väsymystä, mutta ei pistoksiltaan saanut unta koko päivänä.

— Jos lähettäisit Kallen hakemaan Ainaa, esitti hän illalla Maijastiinalle.

— Eiköhän pappiakin tarvittaisi? kysyi Maijastiina.

Siihen Juhana ei vastannut mitään. Päätettiin, että Miina jää yöksi hänen luokseen ja Maijastiina, joka oli valvonut edelliset yöt, lähtee levolle. Sairas ei saanut unta, Miina ei uskaltanut nukkua. Äkkiä Juhana kääntyi hänen puoleensa kysymyksellä:

— Mitä sinä luet?

— Virttä »etkös ole ihmisparka aivan arka».

— Lue se minulle.

Miina totteli. Hetken vaitiolon jälkeen sairastaa taas puhutteli Miinaa.

— Luuletko, että minä vielä paranen?

— Ei tiedä, vaikka kuolisitte.

Kädet ristissä katseli Miina häntä. Mies tuossa vuoteella oli sama, jota hän kerran niin oli pelännyt ja vihannut. Leimuavin poskin, kiiluvain silmin hän tuijotti eteensä, huulet olivat auki, hengitys kulki läähättäen. Vaitiota kesti pitkän aikaa.

— Vaikka tämä olisi viimeinen yöni, sanoi Juhana hiljaa. — Joka paikka minussa on kuin rikki pistetty, koko ruumis arkana, kaikki voima poissa. Jokohan Aina pian tulee?

— Kyllä kai he aamulla tulevat.

Miina epäili heidän tuloaan, hän tiesi, että Ainan oli vaikea päästä, mutta hän ei raaskinut siitä sanoa mitään. Sairas alkoi taas kamppaella näkymättömien olentojen kanssa, vasta kun pitkän syksy-yön aamu valkeni, helpotti kamala tuska. Silloin oli kylki mustunut, hikikarpalot valuivat kasvoilta ja puhe kävi kankeasti. Ruumiillisen tuskan jälkeen valtasi hänet se pelko, ettei Aina ehdikään, että hän kuolee sanomatta hänelle jäähyväisiä. Hän väsyi, vaipui ikäänkuin mietteisiin ja pyysi äkkiä, että häntä autettaisiin ylös. Maijastiinan ja Miinan käsivarsiin nojaten hän asteli kaapilleen. Vavisten ja hapuillen hän vielä availi lukkoja ja koetteli sormillaan tuttuja soppia. Tuskasta huutavana naiset laskivat hänet vuoteelle takaisin. Miina jäi taas yksin hänen kanssaan.

Arasti katseli Juhana ympärilleen ja viittasi luoksansa Miinan. Tyynyn alta hän otti kaksi seteliä ja, niitä silitellen, painoi ne hänen käteensä.

— Vie sinä sille — tädillesi pitäjäntuvalla ja hänen — lapselleen nuo rahat.

Siinä oli kaksisataa markkaa. Kyyneleet vuosivat Miinan silmistä. Miten hän oli saattanutkin vihata tuota miestä? Ei, se ei ollut mahdollista, sillä hänhän häntä rakasti. Se oli Taavin, hänen miehensä isä! Juhana koetti kääntyä pois, mutta pistokset pidättivät häntä entisessä asennossa.

— Kiitoksia, vaari, kuiskasi Miina. — Täti onkin köyhä ja ..

— Niin on. Ei puhuta siitä enempää.

»Asiansa» uskoi Juhana Taaville. Sitten hän tahtoi nähdä lemmikkinsä, pienen Taavin, Miinan ja Taavin lapsen.

Ja vielä kerran kerääntyi tuska vihlomaan jäseniä, jotka olivat niin arat, ettei niitä olisi sietänyt höyheneläkkään koskettaa.

Lyhyt päivä hämärsi, kun hänen henkensä läksi. Talonväet ja naapurit olivat kokoontuneet kuolinvuoteelle, naiset, nähdessään lopun lähestyvän, olivat ruvenneet veisaamaan virttä. Kuoleva sulki silloin kätensä ristiin.

Mä nukun haavoin Kristuksen
Ne puhdistaa mun syntisen.
Eloni, kaunistukseni
On, Herra, veres, kuolo ei.

Mun kuolo viepi ijäiseen
Elohon autuaalliseen,
Pois pesi Kristus syntini,
Siis korjaa, Herra, sieluni!

Loppusäveltä veisatessa hän jo lepäsi liikkumattomana, hengettömänä, kädet rinnalla ristissä ja kasvoissa väsynyt, rauhaista, kuoleman totisuuden ilme.

Hitaasti astelivat naapurit Haapaniemestä kotejansa kohti.

— Mitenkähän paljon se Maijastiina saa? Ei se vaan ilman jää. Vainaja oli niin tarttunut sen käteen ja kiittänyt sitä.

— Mutta uskollisestipa tuo on koiranvirkaa toimittanutkin toistakymmentä vuotta.

— Eikä se Silvenjuksen rouva ja Kalle ehtineetkään jäähyväisille. Kovasti oli vainaja heitä kaivannut.

Antti säpsähti, kuullessaan Ainaa mainittavan. Hän ei voinut kuunnella, kuinka nuo ihmiset häntä surkotelivat ja sättivät, ja tienhaaran tullessa poikkesi hän maantielle vievälle tielle.

Ei hetkeksikään hänen rakkautensa ollut sammunut. Hän olisi yhä ollut valmis antamaan elämänsä Ainan

tähden. Monta kertaa hän oli ollut lähettämäisillään hänelle säästettyjä rahojaan, mutta oli sitten taas ajatellut, että vaikkapa kauppamies ne häneltä kiskoisi juodakseen.

Kalliolla oli keinu särkyneenä. Paimenet olivat sitä kuluttaneet, kukaan ei ollut sitä korjannut siitä lähtien kun tytär vietiin Haapaniemestä. Antti poikkesi ylös kalliolle, jonne hän kerran, sydän onnesta sykkien ja juhla-aatteissaan oli astunut iloitsemaan nuorten joukkoon, leikkimään morsiamensa kanssa ...

Hän istuutui keinun laudalle. Keinu se oli kantanut haapaniemeläisten mainetta maailmalle.

Nyt ei se kyennyt ylläpitämään kuuluisuuttansa. Isäntä lepäsi kylmänä. Aina, Aina——! Kaikki oli muuttunutta, Kanteleen tytär ja Taavi toivat uuden hengen Haapaniemen maille.

Puut suhisivat, lumi lenteli, keltaiset heinäkorret sojottivat särkyneinä mättäitten neniltä ja taittunut, särkynyt oli Antin sydän ja mielessä lentelivät tunteet niinkuin lumen sirpaleet. Äkkiä hän nousi istualtaan, kuunteli ja katseli. Tiellä tuli Haapaniemen ruskea hevonen, perässä käveli Kalle, ajaen.

— Vieläkö isäni on hengissä? huusi hän jo kaukaa.

Antti likeni häntä vaieten ja näki reessä vaatteisiin köytetyn olennon, joka heittelihe reen kallistellessa kivisellä tiellä.

— Kuoli se, vastasi Antti.

— Kuoliko?

Kalle purskahti katkeraan itkuun. Antti ei ehtinyt häntä säälitellä. Hänen katseensa naulautui Ainan kuolonkalpeihin kasvoihin. Kun hevonen ohjaksetta vei kuormansa korkealle kivelle tien laidassa, nosti Antti käsivarsilleen Ainan. Hellästi, varovaisesti kuin lapsen, hän kantoi hänet kotiinsa. Matka ei ollut pitkä.

Tätähän hän aina oli toivonut! Hän oli tahtonut kantaa kotinsa päivänpaisteeksi ja laululinnuksi tuon hymyilevän olennon. Ja käsillään hän olisi tahtonut häntä kantaa elämän läpi. Nyt oli hymy poissa, kuolema poskilla.

Juhlallisin mielin kantoi Antti hänet tupaan, pyhästi tuntien, että hän olisi voinut hänen tähtensä antaa elä-

mänsä, mutta ei morsiamenaan eikä edes toisen miehen vaimona, vaan taivaan tyttärenä, Jumalan omana.

*

Miina istui Haapaniemen tuvassa keikutellen lapsensa kehtoa. Taavi oli lähtenyt puhuttelevaan kirstunteki-jää, Hermannin oli mennyt pappilaan kirjoittamaan ruumista. Tuuli kiskoi ovia ja nurkkia, mustina lensivät pilvet taivaalla ja petäjikkö kohisi kolkosti. Äkkiä astui Kalle sisään.

Hänen tukkansa oli otsaan liimautunut, posket kyy-nelissä ja ääni vapisi niin, että Miina vasta hetken kulut-tua ymmärsi mitä hän sanoi. Miinan piti heti lähteä Hannulaan. Aina siellä teki kuoloa. Hän oli saanut lap-sen, joka kyllä vielä eli, mutta ...

Kalle itki ääneen. Miina jätti hänet juomaan kahvia ja kiiruhti Hannulaan.

Aina makasi puhtaalla vuoteella saunassa. Hänen vieressään oli lapsi, vasta kastettu ihmisolento, heikko ja surkea. Veisaten istui pari vanhaa naista pahnoilla permannolla. Antti oli polvillaan vuoteen päässä. Siihen seisahtuivat Maijastiina ja Miinakin. Naiset kertoivat kuiskaten asiain kulun. Aina ei ollut koko aikana avan-nut silmiään ja suu oli ollut niin kovasti kiinni, että lusi-kalla oli täytynyt avata hampaat.

Niin kalpeat kuin vaate, jolla ne lepäsivät, olivat Ainan kasvot, tukka oli silitetty suoraksi otsalta niin-kuin hänellä ennen tyttönä oli ollut, hän oli laiha ja väsyneen näköinen. Äkkiä Antti kavahti seisomaan. Aina oli nostanut kättänsä ja avannut silmänsä. Hänen huu-lensakin avautuivat ikäänkuin jotakin sanomaan, mutta hän ei päästänyt ääntä, katseli vain kirkkain silmin het-kisen eteensä. Sitten sulkeutuivat silmät, välähtäen omi-tuisesti niinkuin salama sammuessaan. Antti karkasi ylös ja tarttui hänen käsiinsä, ikäänkuin hän vasta siinä hetkessä olisi käsittänyt, että näkymättömänä kuolema nyt lähenee, ja tahtonut pelastaa hänet sen kynsistä. Mutta aivan kuin huomaten taistelunsa turhaksi, hän sit-ten päästi rakkaat kädet ja tuijotti, tuijotti vuoteelle. Tuska kuristi häntä kurkusta, hän ei voinut edes huu-

taa. Kului puoli tuntia äänettömänä hiljaisuutena, jolloin henkeä pidätellen odotettiin, että elämä lähtisi. Lapsi tuontuostakin kitisi, Miina sitä viihdytteli. Uunisolassa siritti sirkka. Jokainen hetki venytteli kulkuaan pitkäksi kuin sairaan talvinen yö. Vähitellen Ainan hengitys lakkasi, mutta kasvot olivat yhä kuin nukkuvalle. Antti viipyi vuoteen ääressä aamuun asti, odottaen vielä mahdollista elon merkkiä. Mutta sitä ei tullut. Hän oli kuollut.

Seuraavana iltana seurasi lapsikin.

Siintävinä, sileinä lepäsivät hanget, luminen, ääretön peite oli järvien jäillä, lumesta pistivät esiin metsät, pehmeä valkoinen peite oli katoilla ja aidoilla, ja hienossa, harmahtavassa huurteessa oli jokainen oksa. Ja kun kalpea aurinko nousi unestaan, pani se kaikki nuo äärettömät valkeudet välkkymään kuin lukemattomien hohtokivien särmät. Petäjikön kyljet olivat punertavat ja oksat vihreät, — muutoin kaikkialla kiiltävä, kylmä puhtaus. Sellainen oli aamu, jolloin Haapaniemen pitkä hautausaatto kirkonkellojen soudessa ja virttä veisattaessa ajoi kirkonkylän halki. Ensimmäisessä reessä oli pystyssä kaksi korkeaa peltitaulua, joissa oli kuolleitten nimet, syntymä- ja kuolinvuosi. Sitten tulivat eri hevosten reissä ruumiskirstut ja niiden jälkeisissä hevosissa koko seurue, likeisimmät sukulaiset ensin. Kaikkien vaatteet olivat huurteessa, hevosetkin ihan valkoisinaan ja lumi helisi ja narisi reenjalaksien alla.

Pitäjäntuvalla seisahduttiin. Se oli vastapäätä hautausmaata, maantie vain välillä. Arkut nostettiin paa-reille ja jätettiin siihen siksi aikaa, kun saattajat astuivat tupaan lämmittelemään.

Tupa oli matala, seinät mustuneet, permanto sahaimattomista laudoista, vasta lisätty rovio paukkui takassa; sen lämmössä suli huurre ja jäykistyneet jäsenet norjistuivat. Haapaniemen nuori emäntä ja Nummelan kauppamiehen rouva latelivat eväät esille sulamaan. Jäässä olivatkin sianlihat ja leivät ja nälkäisen innolla otti kukin kannikan käteensä ja alkoi haukata. Päälle juotiin vehnäiskahvit ja viinit, joita papeillekin tarjot-

tiin porstuanperäkammarissa. Kahvikuppeja pesemässä oli Liisa, Haapaniemen Miinan sukulainen, ja Taavakin oli sattunut kirkolle siksi sunnuntaiksi, aavistamatta että hän siellä kohtaisi Miinan.

Miina näki hänen äkkiä astuvan esiin väkijoukosta ja kun hän valkean ääressä työnsi syrjään mustan silkki-huivinsa, oli hän niin Aina vainajan näköinen, että Miina vavahti. Taavikin sen huomasi, muisti hänet jos-sakin nähneensä ja tuli Miinalta kysymään, kuka hän oli. Ja Miina vastasi hänelle kuiskaten, ja kertoi siinä koko kauan kannetun salaisuuden. Se tuli itsestään, helposti, niinkuin vähäpätöinen asia. Mutta Taavi vaipui mietteisiin, kyseli vielä hiukan ja ymmärsi äkkiä kaikki tyynni.

Ihmiset katselivat heitä, kuinka he puhuessaan painuivat vastatusten. Emäntä oli kaunis ja hyvissä vaatteissa, ja rakastavainen oli se katse, jonka hänen miehensä häneen heitti.

— Aika muhkea emäntä siitä on tullut, aika hyvä onni niillä on ollut. Nyt pääsevät tilalle.

— Kuinkahan ei se kauppiamies tullut edes saattamaan hautaan vaimoan?

— Sanoivat käyneen katsomassa ruumista ja kovasti itkeneen, täytyi sitten heti lähteä asioilleen, puhuvat että pannaan linnaan. Parasta, että kuoli siitä pois se Aina.

— Hannulan Antti sitä vainajaa oli ajamassa. On sekin rakkautta!

— Oo—n! Kuulinhan minä kaikki, miten se oli sitä saunassakin hoitanut... !

Sellaisia pohtivat syrjäiset kuiskaten, haapaniemeläisten syödessä tuvassa.

Portilla seisoivat papit paljastetuin päin. Veisaten kulki lukkari edellä, kun kirstut kannettiin hautausmaalle. Lumi siinsi, viheriöinä kohisivat petäjät, multa kumisi arkkujen kansille, pappi luki lukunsa, hauta luotiin umpeen ja pellistä tehdyt taulut jäivät näyttämään sijaa.

Illempänä lauhtui kylmä ja kyenteli lunta. Haudalla seisoi Antti. Hän oli tullut sanomaan jäähyväisiä ennenkuin lähti kotiin. Mutta hänen ajatuksensa siirtyivät niihin päiviin, jolloin hän kesäisinä iltoina, ollessaan nii-

tyllä heinässä tai suota kyntämässä, oli pysähtynyt kuulemaan, kuinka metsä raikui heleän naisäänen kylläisyyttä.

Hän eli rakkautensa lyhyet unelmat uudestaan, aina siihen hetkeen asti, jolloin hän läksi Haapaniemen tupaan pyytämään juomista ja pisti äitivainajansa sormuksen lattian rakoon, Ainan jalkojen juureen kertomaan sitä, niitä hän ei itse saanut sanotuksi.

Kerrankin oli hän syksyisenä päivänä lähtenyt metsään pyssyineen. Lehdet rapisivat puista, sieniä kasvoi koreina kiehkuroina sammalissa, puola punersi mättäällä. Aholla oli Aina marjassa muiden tyttöjen kanssa. Heidän puheensa joukosta helisi hänen naurunsa, tuontuostakin hän ojensihe suoraksi ja lauloi tai vihelteli visertäville linnuille. Ja kun Antti meni hänen sivutensa, nauroi hän hänelle vasten silmiä ja hymyili päivänpaisteista hymyään.

Antti nosti katseensa. Ympärillä jo hämärsi, hän seiso lumessa, vastapeitetyllä haudalla. Hautausmaan portilla oli joku ihminen, näytti olevan nainen. Antin ajatus jatkui.

Kerran taas keväällä hän oli ollut laskemassa verkojaan ja hänen rannalla raksiessaan auki nurmitappia veneestään, oli Aina tullut hiekkarannalle huuhtomaan huivejansa. Hän oli paitahihasillaan, yllä punainen lyhyt hame. Hetkisen hän pesi, mutta äkkiä, kun Antti katsoi häneen leppäpensaan takaa, oli hän riisuutunut ja astui juuri veteen uimaan. Kädet olivat rinnalla ja arasti hän käänsi päätänsä tähystelläkseen oliko hän yksin. Antti pakeni paikalta huumaantuneena, vavisten———Aurinko laski, ruskopilvet päilyivät vedessä, oli satanut, lehdet kiilsivät, pisaroita välkkyi heinähelpeillä, ei liikkunut oksa, ei tuntunut tuulenhenki. Punertava valo lankesi keinukalliolle, keinun käsipuut olivat kuin kullasta, ne ylettyivät merkillisen korkealle, ikäänkuin olisivat kohonneet pilviin asti, ja keinussa istui Aina. Hänen paljas jalkansa riippui alas, toinen oli jännitetty istuinlautaa vastaan, toinen käsi lepäsi puitteella. Hänen musta tukkansa liehui keinun liikkeessa, silmä katseli puun latvaan, huulet olivat auki. Puussa kukkui käki...

Ja siinä haudalla seisoessaan ja sitä päivää muistelllessaan, valtasi Antin vieläkin se sama huumaus, ikäänkuin hän olisi uinut meren vaahdossa tai nukkunut lämpöisissä untuvissa tai, niinkuin ennen lapsena, levännyt kukkivassa apilapellossa ja niellyt sen lemua.

Hän nosti katseensa. Sama nainen seiso i vieläkin portilla. Hän vaikutti omituisen kolkosti. Kukapa hän saattoi olla? Antti koetti rauhoittua sillä, että Jumala valvoo kuolleitten kotoa, mutta omituisesti vaan karmisteli selkää. Sen enempää ajattelematta hän alkoi astella lumessa ja läksi portille päin. Nainen seiso i silloin pitäjätuvan portailla. Antti vilkasi häneen arasti. Hänen silmissään oli tuttu piirre, omituinen välähdys, joka sai Antin säpsähtämään. Pitäjätuvan ikkunasta katsellen näki Antti hänen astuvan samalle haudalle, jolla hän itse juuri oli seisonut.

Mitä hän siellä teki? Kuka hän oli? Mitä hän aikoi? Antin valtasi vastustamaton tarve puolustaa hautaa, ikäänkuin tuo vieras olisi aikonut raataa sen mullat auki. Ja sinne Antti läksi uudestaan.

— Hyvää iltaa, sanoi hän ensin hiljaa.

— Mitä te täällä teette? kysyivät he sitten toisiltaan yhtaikaa.

He katselivat toisiinsa äänettöminä. Naisella oli suuri huivi pään ympärillä. Antti seiso i kumarruksissa.

— Minä tul in sanomaan jäähyväisiä. He olivat minun — kyläläisiäni, vastasi sitten Antti.

— Ja minä, lausui nainen ja veti syvältä henkeään, — minä tällä haudalla itken — isääni ja sisartani!

Hän hytkähti omituisesti, ikäänkuin itkunsekaisesta naurusta ja ääni oli kova ja täynnä tuskaa.

— Niin, niin, te ette näy uskovan, mutta ettekö katseestani jo näe, että Aina oli sisareni, kai te joskus kahditte hänen silmiinsä, tähän häntä rakastitte.

Antti ei vastannut mitään. Hän pani kätet ristiin ja tuijotti eteensä maahan. Hetken kuluttua he läksivät pois. Oli jo hämärä ja lunta lankesi taajaan. Portilla he pistivät toisilleen kättä ja erosivat kukin haaralleen.

NÄHTYÄ JA TUNNETTUA
KERTOELMIA JA KUVAUKSIA

E n s i m m ä i n e n p a i n o s i l m e s t y i 1896

METSÄLLENI

Oi metsä kotiaitani vierteellä, jonne tie vie peltojen halki, kautta punaisen portin! Sinulle tahtoisin laulaa henkeni kauneimpia säveliä, sinä joka olet luonut ajatusmaailmani niin rajattomaksi!

Auringon laita painuu alas, taivaalle jää vieno rusko ja tuulet liitelevät kaukana muilla mailla. Hanki on pehmeää, keveää tähtikudosta, metsä henkii lumipuh-tausta. Molemmiin puolin tietä on puita, erikokoisia, suoria ja käyriä, solakoita koivuja ja vääntyneitä leppiä, kaikki huurteisia, hienon-hieno oksaisia, joita heikoin liike värisyttää. Tämän tien ja metsän minä tunnen niin etten eksyisi syksyisenäkään yönä. Olenhan tullut tänne elämään nuoruuteni kaikkia tunteita, uskomaan metsälle, ainoalle ystävälle senkin, jota en ole kertonut kellenkään ihmiselle, jota en itse ole ymmärtänyt ja jolle en ole löytänyt sanallista muotoa. Olen täällä avannut poveni huokaamaan ja istahtanut puhtoiseen hankeen niinkuin syliin, josta toivoo rakkautta ja lohtua. Olen ollut siinä kuin tainnoksissa, kuunnellut luonnon syvää laulua, erämaan ääniä puitten latvoissa ja kinosta alla. Koko taivas on ollut koleanruskoisena ja kuun puolisko kumottanut kuusen oksien välistä.

On kevät, kinokset sulavat, hyhmänä viruu lumi ojissa ja mättäiden välissä. Koko metsämaa on veden vallassa, ainoastaan puun juurilta pistäytyy märkiä, vihreitä puolanvarsia. Kuinka usein olen seisonut täällä kivellä, kädet kiedottuina lepän runkoon, paljastanut pääni, antanut tuulen nostella tukkaa ja viileän hengähdysten tuoda pisaroita oksilta sulavasta jääkuoresta

otsalleni. Katse on seurannut luikertelevia, viliseviä puroja, kuinka ne leikitellen haarautuvat, eroavat, yhtyvät koskena kiertämään mätästä, johon on kiinnitetty pärisevä myllynsiipi... Luikerteleva, leikkivä puro, kiiltävät, lumiharmaat vesilampareet, puolanvarret, koivujen tuohi — tuo kokonaisuus vihertävää, kiiltävän kosteaa, puhdasta, eloon elpyvää luontoa — se tuo mieleeni, en tiedä miksi, morsiamen huntuiheen, kruunuiheen, kyynelsilmin, värisevin huulin. Ja minä lähden haaveillen kotiin, tuntien sielussani purojen lirinää ja havautuvaa luontoa.

Istun yksin kiven vieressä puun juurella, sidon seppelettä valkeista metsäntähdistä. Oksalla laulaa lintu, taivaan sinervässä avaruudessa seilailee läpikuultava pilvi. Ilma on kesäinen, aurinko kirkas ja silmää hyväilee tuoksuva nuori metsä, vihreät mättäät, joilla mustikka kukkii. Kiven vierillä on tuuheita sananjalkoja ja mättäitten välistä pistäytyy raivaamatonta vesakkoa, valkoisia koivunrunkoja ja tähtimuotoisia kukkia lukematon määrä... Seppele vajoo kädestäni helmaan, tuijotan, tuijotan kauas, en tiedä minne...

Ahon laidassa on solakka, hiukan kumartuva koivu, notkea ja taipuvainen niinkuin nuori tyttö, jonka kerran tunsin. Hällä oli vaalea tukka, siniset silmät ja lapsen sydän. Hän tuli minulle hyvin rakkaaksi.

Meidän tiemme erosivat; hän jäi hymyilemään ihastuneelle maailmalle ja minut heitettiin tänne erämaan helmaan...

Metsä, metsä! Kerran eroavat meidänkin tiemme. Minä irroitan juureni kotiseudusta lähteäkseni maailman aukeille. Minä heitän sinut, humiseva ihana metsäni, heitän lintujen laulaa, ilmojen katkoa, sateitten piiskata. Mutta sinun tuoreen tuoksusi, vienon henkäyksesi minä vien mukaani. Se on lävistänyt olentoni, sitä ei maailma voi tukahduttaa. Sinun lapsesi minä olen, sinun lapseksesi jään... Olisinko suotta astellut hangillasi, hengittänyt tuultasi, istunut sammalmättäällä, kun syksy karisteli keltaisia lehtiä ja kurkiparvi kiiruhti etelään päin? Eikö sieluuni olisi jäänyt yhtään hiutua puhtaasta raittiista hangesta, yhtään säveltä tuultesi

huminasta? Lähtisinkö köyhänä, tyhjänä metsäni rik-
kaudesta ... ?

En. Vaan kun kerran lähden, niin aarteen vien minä
mukanani myötäjäisinä sinulta, kotini metsä. Minä avaan
rintani, suljen sieluuni sinun ihanuutesi, en päästä mie-
lestäni kuvaasi, vaan syvälle, syvälle henkeeni painan
sen, niin syvälle, että sydänjuuriani aina ympäröi erä-
maametsäni puhdas, vieno, rauhaisa ilo. Ja kun tuulis-
pää kohtaa elämän aukealla, kun tunnen huojuvani ja
horjuvani, väsyväni uuvuksiin asti, silloin ojentaudun
väkisinkin suoraksi, peitän käsilläni kasvot, suljen sil-
mäni ja unohdan kaikki. Ja uneksin, että olen kaukana
kotimetsässä, seison ojan vierellä, pää painuneena koi-
vun tuoheen. Tuuli ruhjoo ja piiskailee, lehdet liitävät
rauhaista tietä, ensi lumi putoaa harvaan ja hiutaleit-
tani maahan, hiutaleet suurenevat, taajenevat, pehmene-
vät, lankeavat alas keveinä kuin höyhenet. Vähitellen
on tuulikin tyyntynyt, vaiennut. Erämaa henkii, huo-
kaa hiljaa ja syvältä.

Minä vaivun maahan kasaan, sulan tuskattomaksi,
rauhaisaksi, suruisaksi, helläksi ja itken.

Kaunis kotimetsäni, huoju, laula ja humise! Saata las-
tasi maailmankin teillä, kanna tuulien mukana sydän-
maan lumipuhdas henkäys sieluuni, tuudita illalla lepoon,
humise hautaani saakka, sinä vanha ystäväni, metsäni
kotiaidan ulkopuolella, joka kerran viihdyttelit nuorta
sydäntäni, kun siellä kaiho raivoili!

Talvella 1892.

Siitä on kulunut vuosi. Täältä kaukaa, vieraan maan
rannalta lähetän katseeni viipymään siinä päivässä,
joka oli lapsuuteni viimeinen, viimeinen sydänmaalla,
koivuni sisarena, viimeinen sillä maalla, jonka metsässä
olin aavistanut kaukaista, sanatonta onnea. Täältä
etäältä elän uudestaan sen tunteen, jolla erosin kodista,
joka oli antanut työtä ja huolta ja joka juuri niineen
oli kaivautunut rintaani niinkuin naisen rintaan syöpyy
se lempi, joka hänelle on tuottanut eninteen kyyneleitä.

Huomenna on vihkipäivä. Hän, sulhaseni, oli tullut aamulla. Olimme yhdessä istuneet nurmella, pensaitten juurella. Minä olin siinä sitonut morsiusseppeleeni kruunuineen.

Muistan sen hetken, jolloin taivuin panemaan niitä pensaitten varjoon, kasteeseen, huomiseksi. Tieltä kuului ääniä ja rattaitten räminää. Sukulaisia oli tullut ja kotoväki oli juossut vastaan portille. Minut oli heitetty huomaamatta, heitetty yksin. Ja minä varastin sen hetken itselleni ja hautasin sen sieluuni syvälle. Ja nyt se elää siellä ja sukeltaa esiin häikäisevän kauniina ja haikeana muistona . . .

Vaaleanpunainen rakennus, valkoiset ikkunapielet, avoimet ikkunat ja kevyet ikkunaverhot, jotka liikahtavat ulos kasvien välitse, valkoinen lipputanko, upeimmillaan rehoittava nurmikko, tuoksuvat ruusut, puut, jotka lapsena istutin, jotka ovat kanssani kasvaneet. Tuossa on ikkunan alla koivuni, kauniina kuin morsian. Se se pukeutuu morsiameksi joka kevät. Minulla ei ole kuin yksi. Ja se on huomenna. Tuolta äänistä erotan sisarteni, äitini äänet, heidän jotka ovat kanssani jakaneet sydänmaan ilot ja murheet. Huomenna heitän heidät, niinkuin heitän nämä mieluisat maani, mennäkseni hänen mukanaan.

Kuin unessa vaellan sen illan. . . En siitä muista mitään. Muiden jo nukuttua, valvon vuoteellani ja tuijotan kesäillan heikkoa hämärää. Sitten nousen, astun akkunaan, avaan sen, hyväilen kädelläni koivuni lehtiä ja katselen maisemaa, nukkuvaa metsääni. Taivas on pilvessä, yön ilma siveltää paljasta kaulaani. Se tulee metsästä, jonka hongat ja mättäät ovat kuulleet puheeni, pelloilta jota olen rakastanut, kylästä jossa minua rakastetaan ja jonka väkeä minä rakastan . . .

Siitä on kulunut kokonainen vuosi, vuosi siivekäs, onnea täynnä. Mutta sinua metsäni, jollen saisi muistella, kaihoten katsella, mitä olisi onneni! Illan tuuli, hyväile entistä kotoani, suutele nuoren koivuni kruunua, vie sydänmaahan tervehdykseni!

Kesällä 1894.

Yllä on taivaan katto, aurinko vaipuu ruskoihin, jotka kuin tuli leimuavat, metsä on ympärillä tyynenä kuin uimaan laskeutuva neito ja kuu valaisee sen takaa. Sumu yhdistää taivaan ja maan rajan meren kaltaiseksi. Ja minä annan mieleni uida siinä meressä, sukeltaa puun latvojen pehmeisiin kimppuihin, keinua, levätä, tyyntyä kuin nukkuvan veden syvässä.

Tämä ei ole unta, en haaveile olevani luonasi kotimetsäni, sinä ikäväni ainainen maali. Tänään tulin, huomenna lähten. Humiskaa koivuni, laulakaa puuni!

Lehvät lehahtelevat kasvojani vastaan kuin viileät hiuskiharat, oksat tavoittelevat poskeani ja humina vie minut mukaansa. Soitto on hiljaista, suruisaa. Syksy on kellastuttanut lehdet, tuuli on ruhjonut oksat. Minut valtaa ääretön halu jäädä tänne, näitä puita lohduttamaan, tuolle metsälle antamaan rakkauttani. Talvi tulee, kaikki lakastuu, kaikki jäätyy, kuolee ...

Älä pelkää, ystäväni, en kuitenkaan minä lähde rinnaltasi! Minä jään tänne. Kuinka voisinkaan poistua? Puuna täällä olen kanssasi kasvanut ja yhtä vähän kuin sinua käy siirtäminen, käy minua. Juureni ovat kiinni sinun mullassasi, käsivarteni kiedotut vartesi ympäri, lämmin poskeni peloittaa pakkasen pääsemästä sydämeesi. Huurre meidät pukee hopeaan ja kultaan ja helkkyviin helmiin, mutta sydämessämme vallitsee kesä ...

— Hullu, hullu tyttö! kirkaisee jostakin joku, nauraen ilkeästi.

Se on oma itseni joka tuolla irvistelee. Sillä sinä hetkenä olen minä kahtena. Toinen seisoo hellänä, nojautuneena koivun runkoon ja toinen pilkkaa häntä siitä. Hän saa hänet pelästymään, hän hätyyttää hänet pois. Hän lähtee juoksemaan ja pysähtyy vasta siinä missä aita tulee vastaan ...

Yllä on syvä taivas ja lehtikatto. Auringonlaskut ovat palaneet loppuun, mutta kuu viipyy hohtavana taivaan toisella laidalla. Sen valossa liitelee kaikki omituisesti, ikäänkuin näkymättömät kädet siirtelisivät sumuharsoja. Miten kaunis on talo tuossa, miten pyhyyden varjostama! Se on lapsuuteni koti!

Siinä hetkessä nuo kaksi ovat sulaneet yhteen ja minä

olen taas oma itseni, polvillani maassa, taipuneena rukoilemaan äärettömyyttä.

Tyyntyneenä nousen ja lähdän kävelemään läpi lehtikujan. Taitan oksia, punon ne hiuksiini, koristan niillä vaatteitani. En sääli, vaikka taittelen, sillä tiedän, että puut minulle mielellään antavat. Olenhan minä ne istuttanut, olen niitä vaalinut ja rakastanhan niitä. Ja siinä kuutamossa seisoen, yksin puitteni keskellä, niiden oksien koristamana, tunnen seisovani kuin kirkossa, vihittäväenä noihin puihin, koko tähän metsään.

18¹⁷ / 94.

AATTEENSA UHRI

Kulttuurikuvaus Liettuasta

Maalaisrattaat seisahtuivat portin eteen. Laiha, koukukuskelkäinen juutalaisukko kömpi alas ja ojensi kätensä naiselle, joka avuttomasti silmäili liian suurta etäisyyttä rattaiden laidan ja maan välillä. He muodostivat toisilleen mitä huutavimman vastakohdan: mies vanha, raihnas, likaisissa ryysyissään inhoittava; nainen nuori, upea, hienossa puvussaan solakka, harvinaisen kaunis. Nainen, katseltuaan hetkisen, hypähti ikäänkuin äkillisen päätöksen voimasta maahan, otti esille kukkaronsa ja viskasi sen sisältöä miehen kouraan. Tämä kumarteli syvästi ja annettuaan hopean kiillon hyvällä silmiään, kätki sen povensa ryysyihin.

Portti oli auki, kapea hiekkatie vei kukkalavojen läpi asuinrakennuksen portaille. Tulija miltei juoksi tuon lyhyen välin. Hän tempaisi auki porstuan oven ja jäi hetkeksi läähättäen seisomaan kynnykselle. Hän yleni siinä niin korkeana, että pää melkein tapaili oven pieltä. Hänen kasvonsa piirteet olivat jalot, iho puhdas, silmät säihkyvät, hiukset mustat, vartalon ääriviiivat sopusointuisat. Hän oli erinomaisen kaunis. Ryhti oli ruhtinat-taren, jokaisessa hermosäikeessä terveyttä, elämänhalua. Yksinkertainen surupuku vain kohotti hänen ihonsa valkeutta ja vartalon siroutta.

Porstuassa ei ollut ketään eikä mistään kuulunut ääntä. Toinen ovi vei kyökkiin, toinen ruokasaliin. Kaikkialla vallitsi mitä silmiinpistävin yksinkertaisuus ja siisteys. Lattiat olivat maalaamattomat, huoneet matalat, ikkunat pienet, huonekalut jokapäiväiset. Ruokasalin kynnykselle hän seisahtui.

Ikkunalauteen nojaten kättään seisoivat vanha nainen. Hän oli niin ajatuksiinsa vaipuneena, ettei huomannut tulijaa ovella, ennenkuin tämä päästi pienen naurun. Silloin hän kääntyi. He tuijottivat toisiinsa hyvän hetken, ennenkuin käsittivät etteivät silmät pettäneet. Siitä oli vuosia vierinyt kun he olivat toisensa kohdanneet.

— Eliza ... ! Eliza Kochanowski!

— Zofija Dowgird! Ettekö ole saanut kirjettäni?

— En!

Ja he vaipuivat toistensa syliin ja purskahtivat itkuun. Sitten he pitkään katsoivat toisiinsa ja hymyilivät. Seurasi kysymysten ja huudahdusten sanatulva, niinkuin aina käy kun hetken ajassa tahdottaisiin saada selville kokonaisten vuosien vaiheet.

— Voi armaani, että vielä löysitte luokseni! Ja minä luulin, etteivät silmäni enää milloinkaan teitä näkisi. Te olette muuttunut, kannatte surupukua. Tiedän kyllä miksi: miehennehan on kuollut.

Zofija rouva puhui lempeällä, sulavalla äänellä ja silitti vieraan naisen käsivartta. Hänen mainitessaan Elizan miehen nimeä, kävi ikäänkuin varjo hänen kasvoilleen. Eliza rouva sen huomasi ja totistui hänkin.

— Niin on, sanoi hän. — Siihen liittyy paljon kärsimyksiä. Älkäämme siitä puhuko. Se on nyt ollutta enkä sitä ikinä tahtoisi takaisin. Miten hyvä te olette, Zofija, kun ette kylmästi työnä minua luotanne, vaan rakastavana annatte minulle anteeksi. Isäni, veljeni eivät tahtoneet minua nähdä. Voi, elämä on niin kovaa ja vaikeaa. Olen niin väsynyt, niin väsynyt kaikkeen, koko maailmaan ja itseeni...

Hän heittäytyi sohvalle ja purskahti itkuun. Zofija rouva hyväili häntä ja koetti lohduttaa.

— Te olette vielä nuori, koko elämä on edessänne. Veljenne ja isänne tulevat pian unohtamaan kaiken. Eihän yksikään meistä ole virheetön. — Mutta te olette matkasta uupunut, enkö saisi tarjota teille jotakin virvoittavaa?

Zofija rouva oli jo ovella. Eliza tarttui vesilasiin vie-
reisellä pöydällä ja tyhjensi sen.

— Tässä kaikki mitä tarvitsen. Jääkää te luokseni, niin olen tyytyväinen.

Zofija rouva vilkaisi huolestuneesti puutarhaan ja istuutui sitten vieraansa vierelle.

— Olette tekin muuttunut, jatkoi Eliza. — Hiukset ovat käyneet harmaiksi, mutta teidän lämmin hymynne on entisellään. Tuo hymy se oli, johon minä ensiksi ihastuin ... Ja sitten, muistan sen aivan kuin se eilen olisi tapahtunut, kun te palasitte meille, toitte makeisia tuliaisiksi. Te veitte meidät heinäniitylle, siellä olivat myöskin pehtoorin lapset. Isä antoi ankaran kiellon, ettei se saa tapahtua toistamiseen, mutta meidän oli ikävä, meistä oli ollut hauska noiden Petraksien ja Antanaksien joukossa ...

Zofijan kasvoille painui taas varjo. Hänen äänensä kävi vakavaksi.

— Eräs noista leikkitovereistanne oleskelee paraikaa meillä.

— No ... ?

Eliza sävähti ylös mukavasta asennostaan sohvan kulmassa ja katseli kysyvänä Zofijaan.

— Se on juuri nuori Petras Budris, jos muistatte, nykyään tohtori.

Elizan huulilta pääsi hämmästynyt huudahdus. Hänen katseensa tarttui kattoon, hänen hymynsä värähteli omituisesti.

Ovi avautui. Sama juutalainen, joka oli tuonut Eliza Kochanowskin, astui sisään. Hän oli laiha kuin luuranko ja käveli kumarassa. Kasvot peittyivät valkoiseen, tuuheaan partaan, niin että ainoastaan nenä, käyränä ja kuivana kuin petolinnun nokka, ja silmät kiiluvina kuin käärmeellä, jäivät näkyviin. Lianhaju levisi hänen vaatteistaan. Se oli kylän postinkuljettaja. Nöyrällä kumarruksella hän laski postilaukun pöydälle. Zofija rouva nyökäytti vähän päätään merkiksi siitä, että hän sen näki. Sitten hän jatkoi:

— Hän oleskelee meillä sairauden tähden. Hänellä hän oli lääkärin paikka likeisessä kaupungissa, mutta siellä kurjissa asunnoissa murtui hänen ennestään heikko terveytensä. Viime syksynä matkusti hän Krimiin ja tuli siellä jo paljon paremmaksi, mutta tätä ilmanalaa ei hän ollenkaan näy sietävän. Hän on taas niin sairas. Minä pelkään, ettei hän enää syksyä näe.

— Mutta eikö hän ennen ollut aivan terve? kysyi Eliza osaaottavasti, jotakin sanoakseen. Mutta Zofija ei antanut vastausta. Hajamielisenä otti hän postilaukun käsi-varrelleen ja esitti vieraalleen, että mentäisiin puutarhaan. Ystävällisesti puhellen ajatteli hän itse asiassa aivan toisia asioita kuin mistä hän puhui.

Saattoiko tuohon nuoreen, kauniiseen naiseen, Eliza rouvaan, luottaa ... ?

Hän oli rikkaan puolalaisen kreivin tytär, Zofija köyhästä liettualaisperheestä. He tutustuivat Varsovassa eräässä koululaitoksessa, jossa Zofija oli opettajattarena. Eliza tuli hänen oppilaaksensa ja kiintyi häneen harvinaisella rakkaudella. Hänet kutsuttiin kreivilliselle tilalle suvea viettämään, ja talviajaksi, jolloin kreivi oleskeli ulkomailla, uskottiin tytär hänen huostaansa, sillä Elizan äiti oli varhain kuollut. Kreivin maatilaa hoiti siihen aikaan muuan liettualainen, jonkin verran sivistystä saanut mies nimeltä Budris. Hän oli harvinaisen hyväpäinen ja poika Petras näkyi perineen isänsä lahjat. Jo lapsena hän herätti huomiota kauneudellaan ja sukkelilla vastauksillaan. Kun hänet pantiin pienen naapurikaupungin kouluun, tuli hänestä luokansa etevin oppilas. Zofija joutui sittemmin naimisiin saman koulun rehtorin kanssa, jossa Petras kävi ja he ottivat Petraksen maksutta luoksensa asumaan, koska hän oli köyhä poika. Mutta suvisin oleskeli poika isänsä luona, jonka kreivi tuontuostakin uhkasi ajaa pois juoppouden tähden. Petras taas teki sen hulluuden, että rakastui kreivin ihanaan tyttäreeseen, Eliza neitiin, jota kosijat sekä likeltä että kaukaa kävivät kysymässä. Tultuaan ylioppilaaksi, Petras kosi sydämensä valittua ja sai rukkaset. Kerrottiin, ettei hän pelästynyt ensimmäisestä kiellosta, vaan uskalsi uudestaan. Saatuaan toiset rukkaset heitti hän Eliza neidin rauhaan. Zofija ja hänen miehensä kadottivat hänet sitten näkyvistään. Kerrottiin vain, että hän Varsovassa innolla oli heittäytynyt lukuihin ja muihin ylioppilaiden rientoihin. Hän piti salaa esitelmiä työväelle ja kirjoitti sanomalehtiin. Puhuttiin, että häntä jonkun aikaa olisi pidetty vankilassakin, sekä että hän senjälkeen olisi heittäytynyt elämään hurjaa elämää. Sitten ei hänestä taas pitkiin

aikoihin kuulunut mitään. Eräänä kauniina päivänä ajaa nuori herra sille talolle, jossa Zofija rouva viettää leskeytensä päiviä. Se on Petras Budris. Hän on kuullut, että hänen hyväntekijänsä, rehtorivainajan leski asuu likellä hänen nykyistä olinpaikkaansa ja on rientänyt häntä tervehtimään.

Eliza neiti taas oli, jaeltuaan rukkasia sinne tänne, vihdoin kahdeksantoista vuotiaana mennyt naimisiin puolalaisen upseerin kanssa. Kreivi oli koko kauppaa vastaan, sillä venäläisessä sotapalveluksessa olevalla katolilaisella ei ole odotettavissa suurtakaan tulevaisuutta. Eikä Kochanowski voinut ylpeillä korkeasta syntyperästä enempää kuin erinomaisista luonnonlahjoistakaan. Hänellä oli ainoastaan komea ulkomuotonsa. Kreivi teki mitä voi naimiskaupan ehkäisemiseksi, mutta tytär oli itsepiintainen. Suhde isän ja tyttären välillä rikkoutui jo silloin ja aivan kokonaan se loppui, kun Kochanowski sittemmin kääntyi venäläiskreikkalaiseen uskoon. Nuori pari asui Venäjällä, eikä heistä pitkiin aikoihin kuulunut mitään. Eliza katosi kokonaan entisten tuttaviansa näköpiiristä. Monen vuoden takaa kerrottiin sitten hänen kotiseudullaan, että Kochanowski oli kuollut everstinä, jättäen jälkeensä lesken ja isot velat.

Ja äkkiä ilmestyi sitten sama nuori leski upeana ja komeana Zofija rouvan vaatimattomalle asunnolle, jossa tohtori Budris vietti kesää. Zofija hämmästyi ja ilostui vilpittömästi. Hän ei aluksi muistanut noita välillä olleita vaihteita, hän näki vain edessään entisen rakkaan oppilaansa, jolle hän kerran oli ollut äidin sijaisena ja joka nyt rakkauden tarpeessa tuli hänen luoksensa. Hän sulki hänet äidilliseen syliin. Mutta samassa hän katui avomielisyyttä, jota oli ollut osoittamaisillaan vieraalle, joka oli ollut naimisissa venäläisen upseerin kanssa ja niin kauan oleskellut Venäjällä. Hänhän oli saattanut muuttua kokonaan toiseksi kuin mitä hän ennen oli. Hän saattoi olla vaarallinen... Ja miten hänen olonsa hänen luonaan vaikuttaisi Petrakseen?

Zofija rouva otti kohteliaasti hänen käsivartensa ja vei hänet puutarhaan. Siellä lepäsi kirjavalla peitteellä tammen alla mies, kirja kädessä, paljain päin päivänpaisteessa. Äkkiä juolahti Zofijan päähän ajatus ja hän

loi katseensa Elizaan, joka melkein ujo ilme kasvoilla seurasi häntä. Entä jos tohtori uudelleen rakastuisi tuohon kauniiseen naiseen, joka oli ollut hänen ensi lempensä? Ja Zofija lausui:

— Katsokaa tuolla hän on. Olen hänenkin tähtensä iloissani, että tulitte meille. Hän on hyvin synkkämielinen ja alakuloinen. Olkaa hänelle ystävällinen, levitäkää hymynne päiväpaistetta hänen sammuvaan elämänsä. Voi hän on sairas, hän ei syksyä näe.

— Niin mielelläni teen mitä voin, vastasi Eliza. Ja Zofija jatkoi:

— Odottakaa te täällä. Hän voisi pelästyä, jos äkki-
arvaamatta näyttäytyisitte.

Eliza jäi yksin. Hän istuutui penkille suuren puun alle, taittoi heinänkorren käteensä ja alkoi kenkäänsä kärjellä kosketella hiekkaa.

Omituista, miten ihmisten tiet vievät yhteen! Noitakaan molempia hän ei ollut ajatellut moneen aikaan, nuorta Budrista ei muistanutkaan. Hänhän oli tilanhoitajan poika hänen isänsä maatilalta, hän oli paljasjaloin juoksennellut pihamailla. Eliza oli nähnyt hänet huoneensa ikkunasta . . .

Hän oli ollut avaamassa porttia kun herrasväki läksi ajelemaan. Eliza oli silloin tällöin heittänyt hänelle kirkkaan lantin vaunustaan. Pienempänä hän oli kiittänyt ja kumartanut, mutta tultuaan suuremmaksi hän ainoastaan isänsä käskystä oli lähtenyt avaamaan porttia, eikä ollut nostanut maasta heitettyä rahaa.

Hän oli kaunis poika. Eliza piti hänestä.

Kerran he heinäniityllä olivat joutuneet leikkisille ... Kreivi oli sittemmin ankarasti kieltänyt viemästä Elizaa sinne.

Kun poika tuli koulusta kotiin, kutsutti kreivi hänet sisään näyttämään todistustansa ja se oli aina niin hyvä, että hänen siitä piti saada muutamia kymmenruplia »kehoitukseksi» ...

Eliza oli tullut kotiin Varsovasta ja kreivi oli saapunut Parisista. Petraskin tuli koulustaan. Hän oli viimeisellä luokalla. Oli talvi, jouluaika, ilma leuto ja puhdas. Eliza asteli yksin alas puukäytävää. Hän oli juuri ajattelemassa kevättä, kun nuori mies tervehtien

häntä lähestyi. Se oli Budris. Eliza pidatti hänet, ojensi hänelle kätensä ja he astelivat yhdessä eteenpäin puhuen keväästä. »Kuinka tänään on omituinen kevätluoksi ilmassa!» »Vaikka onkin talven kovin aika.» »Suvi on sentään kaunis.» »Miten petäjikkö on vihreä.» Siihen tapaan ja aivan jokapäiväisesti he juttelivat. Mutta kun sitten pihassa nuori mies nosti lakkiaan poistuakseen talousrakennukseen, loi hän Elizaan omituisen katseen. Se herätti neljätoistavuotisessa rinnassa omituisen vastakaipun. Hän sitä ajatteli pitkät ajat...

Parin vuoden perästä he tapasivat Varsoassa. Budris tunnusti hänelle rakkautensa. Tietysti hän hänelle antoi ruukkaset. Olihan juopa heidän välillään liian suuri. Mutta hänen tuli häntä sääli. Lieneekö Budris sen huomannut, koska hän vielä toisen kerran rohkeni häntä kosia, hän, talonpoikaisylioppilas! Silloin tuli vastaus siksi jyrkkä, ettei siinä ollut ensinkään toivon varaa. Heti sen jälkeen meni Eliza naimisiin toisen kanssa, meni enemmän oikusta kuin todellisesta taipumuksesta. He muuttivat kauas pois Venäjälle. Kaikki siteet hänen entisen ja nykyisen elämänsä välillä rikkoutuivat. Kahdeksan vuoden kuluttua teki miehen kuolema lopun avioliitosta, joka ei ollut onnellinen. Elizan valtasi ääretön koti-ikävä. Isäänsä hän ei uskaltanut lähestyä ja veljet olivat työntäneet hänet luotansa. Hän sai tietää entisen ystävänsä Zofija Dowgirdin osotteen ja kirjoitti hänelle tulostaan. Postikulun hitauden tähden hän sentään tuli odottamatta.

Ja täällä tapaisi hän Budriksen, joka nykyään oli tohtori! Miten hän häntä kohtelisi? Kuin ventovierasta, vaiko kuin vanhaa tuttua?

Nämä ajatukset risteilivät hänen päässään, kun Zofija rouva tuli häntä noutamaan. Tohtori astui jo heitä vastaan.

Hän oli pitkä ja solakka, yllään nuhteeton harmaa kesäpuku. Kasvot olivat hienopiirteiset, silmät loistavat kuin kuumesairaalla, ihonväri oli läpikuultava ja kummallakin poskella paloi punainen täplä. Hän koetti ojentua suoraksi ja tehdä ryhtinsä reippaaksi. Kävellessään naisia vastaan, hän kädellään sivalti otsaltaan laheaa, vaaleaa tukkaansa.

— Me olemme ennestään tutut, alkoi Eliza rouva hymyillen. — Ette taida muistaa sitä ...

— Kyllä, vastasi tohtori kohteliaasti. — Ei minulla niin huono muisti ole ...

Zofija rouva vei vieraansa istumaan suuren, levitetyn peitteen päälle, josta tohtori vasta oli noussut. Paikkaa varjosti mahtava tammi. Puutarhan aidan takana yleni metsäisiä mäkiä, lavoiltaan tuoksuivat kukat, likeiseltä pellolta kuului työssä olevien tyttöjen laulu, linnut visersivät, niityn halki vierähti Niemen joki, korkeain, metsäisten rantojen välissä.

Zofija rouva avasi hymyillen postilaukun. Ensimmäisenä sattui hänen käteensä hieno kirjekuori aatellisine vaakunoineen. Eliza tunsu sen paikalla siksi, jonka hän pari viikkoa ennen oli lähettänyt ilmoittamaan tulostaan. Se saapui perille yhtäikaa hänen kanssaan. Zofija jakeli juhlallisesti postilaukun sisällön itselleen ja tohtorille. Sillä välin hän puheli:

— Huomenna jo me teemme huviretken jonnekin, eikö totta? Otamme mukaamme Jadvigan ja Antanaksen. Teidän, Eliza, pitää tutustua kauniisiin ympäristöihimme ...

Hän ei koko aikana jättänyt tohtoria silmistään. Tohtori oli saanut kirjeen, ja hän pelkäsi kaikkia kirjeitä, jotka tulivat tohtorille. Niissä ei koskaan ollut hyviä uutisia. Tämä näkyi sisältäneen ainoastaan muutamia sanoja. Tohtori sen pisti, luettuaan, tyynesti taskuunsa. Hänen kasvonsa eivät ilmaisseet mitään erityistä, mutta Zofija luuli niissä lukeneensa hetkellisen katkeruuden ilmeen. Kaksi pientä kissanpoikaa, toinen valkoinen, toinen harmaa, oli ilmestynyt hiekkakäytävälle tepastelemaan.

— Uskallanko olla utelias, mikä rakkaudenkirje se oli, jonka tohtori sai? kysyi Zofija rouva leikillisesti.

— Se oli vain eräältä toveriltani kaupungissa. Ei mitään erityistä. Terveisiä. Kaikki siellä on hyvin.

— Voi miten sievät ne voivat olla nuo pienet elukat, huudahti Eliza.

Hän otti kissanpojat käsiinsä ja painoi ne poskeansa vastaan. Hetkisen kisailtuaan niiden kanssa palasi hän istumaan.

— Te, Eliza, saatte nyt keksiä niille nimet, sanoi Zofija rouva.

Me nimitämme niitä vain Harmaaksi ja Valkoiseksi. On niiden jo aika saada oikeat nimet. Mikä teistä on kauniimpi?

— Ne ovat molemmat niin suloiset, etten todellakaan tiedä. Ehkä sentään tämä valkoinen. Kummastako tohtori pitää?

— Harmaasta! Se se on minun lemmikkini.

— Niin Eliza, näkisitte kuinka tohtori sille antaa voimistelutunteja. Hän aikoo siitä kasvattaa oikein ideaalikkissan.

Eliza rouva kertoi sitten matkastaan juutalaisen ratilla. Toista ajopeliä ei ollut saatavissa. Hän oli naurusta pakahtumaisillaan kun hän muisteli sitä tapaa, jolla juutalainen istui, kuinka hän nuorapiiskallaan letkautti hevosiansa ja kuinka nämä luimistelivat korviaan. Kun välistä mentiin alamäkeä, töyssivät rattaat niin, että luuli lentävänsä ilmaan. Eliza kertoi tämän hauskaasti liikahdellen ja esitti taidolla juutalaisen puhetta ja omia vastauksiaan. Mutta hänen jäsenensä olivat tuosta retkestä niin arat, että hänen sitten täytyi lähteä levolle aikaisemmin kuin muut.

Zofijan kasvoilta olivat pilvet hajonneet. Hänen uurtuneet piirteensä olivat hymynä. Hän oli niitä naisia, jotka ovat tottuneet iloitsemaan toisten ilosta ja itkemään toisten suruja. Toisten hyväksi hän oli elänyt koko elämänsä. Tällä haavaa oli tohtori hänen hoidokkinaan. Millä hän eli? Hän omisti pienen talon kaupungissa. Sen vuokrahinta hänelle antoi toimeentulon.

Illalla saattaessaan Elizaa makuuhuoneeseen, jossa lämmin vuode, kukkurallaan untuvapatjoja häntä odotti, lausui Zofija hänelle kiitokset siitä, että hän niin oli osannut huvittaa tohtoria.

Oli jo pimeä.

Ruokasalin sohvalle istui tohtori, kyynäspäät polvilla ja pää käsien varassa. Hyvän aikaa askarreltuaan Zofija rouva seisahtui hänen eteensä ja nauraen kysyi, mitä huolia tohtorilla nyt oli olevinaan. Hän koetti, raukka, laskea leikkiä niistä asioista, jotka kaikkea muuta kuin leikin tavoin painoivat hänen mieltään.

Tohtori paljasti hänelle kuolonkalpeat kasvonsa. Hil-
litty tuska kohotti hänen sairasta rintaansa. Hän ojensi
hänelle kirjelipun, jonka posti vasta oli tuonut. Ikään-
kuin aavistaen uusien onnettomuuksien tuloa, Zofija
rouva hätäisesti tarttui kirjeeseen ja meni lampun
valoon. Siinä oli vain muutamia rivejä:

»Rakas ystävä!

Tänään tehtiin täällä useiden ylioppilaiden luona koti-
tarkastus. Löydettiin pari vaarallista kirjettä teiltäkin.
Santarmit etsivät teitä. Polttakaa tämä lippu. Kiireessä
ystävänne

X. X.

X:ssa kesäkuun 15 päivänä.»

Kotitarkastus! Santarmit etsivät!

He astuvat rauhalliseen taloon, etsivät säälimättä joka
nurkan ullakosta ja kyökistä alkaen herrasväen makuu-
suojaan asti, vääntävät nurin kaikki paikat, eivät sääli
laatikon pohjalla lepääviä lippaita, jotka haaltuneina,
värítettömien silkkinauhojen suojelemina, säilyttävät
muistoja entisiltä ajoilta. Santarmit viihtyvät varsinkin
nuuskimassa vanhoja kirjeitä ja kirjakaappeja. Ja voi
sitä ihmistä, jonka huostasta tavataan jotakin »kiellet-
tyä»! Hänet otetaan armotta, säilytetään rattaille san-
tarmien väliin ja viedään tuntemattomille teille, jonne-
kin vankeuteen, tuomiotaan odottamaan. Parhaimmassa
tapauksessa saa hän sitä odottaa muutamia viikkoja,
pahimmassa vuosia. Tämän kaiken pitäisi olla jokai-
selle kansalaiselle Liettuassa perin tuttua, sillä kuuluu-
han se näillä mailla päivän tapahtumiin. Zofija rouvaa-
kin on kohtalo koettanut totuttaa, mutta hän ei ole tah-
tonut saada totutuksi. Joka kerta kun sanat kotitarkas-
tus ja santarmi kohtaavat hänen korvaansa, puistatut-
tavat ne häntä uuden kurjuuden koko voimalla.

Hän kiinnitti tohtoriin katseensa ja kysyi hätäisesti:

— Mitä niissä kirjeissänne oli?

— Hulluinta kaikesta on, etten minä muista kirjoit-
taneeni mitään, jota voisi selittää vaaralliseksi, vastasi
tohtori. — Kirjoitin ainoastaan meidän välisistä raha-
asioista ja terveydestäni. Minä en ymmärrä . . .

Maailmassa löytyy niin paljon, jota ei voi ymmärtää. Kysymys vie kysymykseen, johtuu siitä uuteen kysymykseen, siitä taas uuteen, ja tulokseksi jää sittenkin vain kysymys, hämäämpi vielä kuin edelliset olivatkaan. Zofija rouva teki itselleen kaikki nuo kysymykset ja tuijotti pitkän aikaa tohtoriin, joka ääneti viipyi samassa asennossa sohvalla.

— Kunhan vain voisi tietää, koska heitä on odotettava tänne, virkkoi toinen.

— Ehkä huomenna, ehkä viikon perästä, ehkä kuukauden kuluttua — ehkä jo tänä yönä. Ei. Kirje on eilen kirjoitettu. Huomenna vasta voivat olla täällä.

Zofija läksi askareilleen. Tohtori nousi ylös. Hänen ympärillään tuntui niin tukahduttavalta, ettei hän tahtonut saada hengitetyksi. Hän läksi ulos puutarhaan.

Tammimetsä oli mustana, kauravainiot aidan toisella puolella heijastivat vaaleammilta. Yksityiset puut puutarhassa nostivat korkealle upeita lehviään, jotka pimeässä näyttivät vain satumaisen suurilta aaveilta. Oli aivan hiljaista. Liljat tuoksuivat väkevästi. Jostakin kaukaa kuului laulua. Tohtori asteli rauhattomana käytävällä. Hän ei käsittänyt, miten järjestäisi ajatuksiansa. Hänen vartalonsa oli suorempi ja hänen askeleensa nopeammat kuin pitkiin aikoihin. Äkkiä risahti suuressa puussa ja jotakin putosi maahan. Se oli vain kissa, se livahti hänen ohitsensa. Laulu metsästä likeni, välillä kuului ääniä. Tohtori tunsu sekä laulun että äänet. Toinen nuori mies olisi siinä langennut haaveiluihin, sillä ääni oli heleä naisääni ja sen omistajatar oli suloinen nuori tyttö, joka unelmiensa sankariksi oli valinnut juuri tohtori Budriksen. Tohtori oli sen monesti huomannut. Tyttö kävi miltei joka päivä talossa veljensä kanssa ja toi tuliaisiksi milloin kimpun marjoja, jonka oli poiminut tien viereltä, milloin ruusun, jonka kiinnitti tohtorin napinläpeeseen. Hän oli siinä seisoessaan hänen edessään, nuppineula huulien välissä, aivan vastustamaton, poskilla ujo puna ja silmissä ensi rakkauden tunnustus.

Ikävissään hän lauleli metsässä. Tohtorin olisi vain tarvinnut rientää ulos portista hänen luoksensa otta-
maan vastaan hänen rakkautensa lahjaa ja hän olisi

autuaana vaipunut hänen rinnalleen. Mutta tohtori hengitti katkerasti. Hän oli kihlattu toiselle: tuonen tyttäret häntä odottivat ja santarmit vaanivat saalista vielä heidänkin sylistään!

Sille ei voinut muuta kuin nauraa!

Ja hyvä Zofija rouva häntä vielä toivoi elämään, vaali ja hoivaili. Mitä olisi hänellä elämästä, jos hän jäisikin elämään? Hän kulkisi maailmassa kuin aave, kuin vainajan henki, jota toiset ihmiset pelkäävät, toiset ajavat takaa kuin metsän petoa. Kodittomana, leivättömänä, terveys murtuneena hän eläisi. Mikä ihana tulevaisuuden kuva! Ja miksi oli hän joutunut tähän tilaan? Siksi, että hänellä voimakkaana eli rinnassa tunne, jota muualla pidettiin hyveenä: isänmaanrakkaus. Liettuassa se on rikos.

— Tohtori! kuului portailta Zofija rouvan ääni. — Joko te taas kävelette iltakasteessa. Tulkaa paikalla sisään!

Hän oli kokonaan voittanut takaisin mielenmalttinsa. Leikillisesti uhaten tohtoria nyrkillään hän lähestyi ja piti hänelle nuhdesaarnan.

— Vai lemmenseikkailuissako tohtori täällä kävelee? Kyllä minä kuulin metsästä laulun. Jadvigaaa! Tule tänne! Kuulkaa, menkää nyt sisään ja älkää huolehtiko tuon kirjeen tähden. Minä olen noihin asioihin perin tottunut. Se on ehkä vain uhkaus ...

— Tottunut olen minäkin. Ikävä vain että se luultavasti ei ole pelkkä uhkaus.

Tohtorin ääni oli kolkko Zofijan leikillisten sanojen rinnalla. Yskä tukki hänen puheensa. Hetken kuluttua kuului Jadviga toivottavan hyvää iltaa.

— Myöhäänpä sinä lapseni laulelet metsässä, sanoi Zofija.

— Niin täti kulta, minulla on niin pahoja tapoja. Joki on aina illalla niin ihana, aivan kuin hopeana. Minä haluan katsella sitä tuolta ylhäältä ja lauluni kaikuu illoin paremmin kuin päivin. Kuinka tohtori jaksaa?

Enempää tohtori ei kuullut keskustelusta. Zofija rouva toi hänelle tietysti sitten terveiset Jadvigalta.

Lausuessaan toisilleen hyvää yötä Zofija ja tohtori

vakuuttivat, että he olivat hyvin väsyneet ja että paikalla nukkuisivat.

Emmehän tästä kaikesta lausu sanaakaan rouva Kochanowskille .., olivat tohtorin viime sanat.

Miten hän niin taisteluttomalla tyyneydellä saattoi lausua hänen nimensä? Miten hän niin välinpitämättömästi kuin ventovierasta oli saattanut kohdata hänet? Se oli hänelle itselleenkin arvoitus. Sillä ei hän koskaan ollut voinut häntä unohtaa. Pitkien aikojen takaa, muiden naisten kasvonpiirteiden joukosta oli hänen silmäinsä eteen sukeltanut tuo hienopiirteinen, tummatukkainen tyttö, jolla oli oma tapansa viskata taapäin päätänsä ja koukistaa ylähuultaan. Yhteen aikaan oli hän häntä ajatellut katkerana, sittemmin olivat kovat elämän taistelut himmentäneet hänen kuvansa. Yhä harvemmin hän livahti hänen muistiinsa. Äkkiarvaamatta hän ihka elävänä ilmestyi hänen tielleen. Kun Zofija rouva toi tiedon hänen tulostaan, värähti tohtorin mielessä omituisesti. Mutta kun hän hänet näki, tyyntyi hän täydellisesti. Hän oli muuttunut, vanhentunut, hän ei ollut sama kuin se, johon hän oli rakastunut. Kaikki tunteet olivat tohtorin rinnasta poissa, kuolleet...

Tulet sammutettiin. Oli aivan hiljaista talossa. Zofija rouva lepäsi vuoteellaan avoimin silmin, tuijottaen ikkunasta tähtiä taivaalla ja antaen elämänsä surullisten vaiheiden vieriä silmäinsä ohitse. Välillä hän kuuli tohtorin yskivän. Kun eräästä yskänkohtauksesta ei tahtonut tulla loppua, heitti hän vaatteita ylleen ja läksi kynttilä kädessä huoneeseen, jossa tohtori asui.

Hän oli noussut istumaan vuoteellensa. Aivan nääntyvänä hän hytki yskästään. Zofija koetti häntä auttaa antamalla rauhoittavia lääkkeitä. Vihdoin hän äänetönnä vaipui vuoteelleen ja jäi siihen lepäämään suljetuin silmin. Kyyneleet valuivat Zofijan poskille.

— Voi tohtori, sanoi hän hiljaa. — Te olette minulle rakas kuin oma lapseni. Voisin antaa henkeni teidän edestänne...

— Kiitos, kiitos.

He olivat pitkän aikaa ääneti. Tohtori hengitti läähättäen.

— Kuulkaa, suottehan anteeksi, jos kosketan vähem-

män hienotunteisiin asioihin. Teen sen vain siksi, että pelkään että te muiden surujenne ohessa ajattelette niitä. Mutta tiedättekö, raha-asioita ei kannata ajatella, kun on niin paljon muuta. Me elämme yhdessä kuin äiti ja poika: mikä on minun, se on teidän.

Peläten etteivät hänen sanansa olisi tarpeeksi hienotunteiset, Zofija äänellään koetti sovittaa niiden mahdollisesti loukkaavaa sävyä. Tohtori painoi hänen kätensä vastaukseksi. He ymmärsivät toisensa. Zofija viipyi siinä vuoteen laidalla. Hän tunsi, että hänen läsnäolonsa rauhoitti sairasta.

Huone oli suuri, katto ja seinät valkoiset. Suurina, muodottomina kuvina erottautuivat niillä mäntyjen oksat, joita oli tuotu sisään, jotta tohtori hengittäisi pihkanhajua.

— Tiedättekö, alkoi tohtori, — kuinka minä oikeastaan menetin terveyteni?

— En. Olen sitä monesti aikonut kysyä.

— Te muistatte minut niiltä ajoilta, jolloin asuin teillä. Olinhan aivan terve. Tulin sitten ylioppilaaksi Varsovassa. Miesvainajanne kautta oli meissä, eräässä toverissani ja minussa, tapahtunut herätys: siitä että olimme tulisia puolalaisia patriotteja, muutuimme lietualaisiksi ja antauduimme samalla innolla todellisen isänmaamme palvelukseen. Minä pidin salaa esitelmää työväelle ja kirjoitin sanomalehtiin. Ystäväni olivat tietämättäni toimittaneet painetuksi muutamia esitelmistäni. Santarit saivat ne käsiinsä kerran kotitarkastusta tehdessään. Niitä pidettiin erittäin vaarallisina. Minut vietiin vankeuteen. Siellä sai terveyteni ensimmäisen kolauksensa. Koppi oli kostea ja homehtunut, puoleksi maanalainen, ja ruoka ... !

— Ja kuinka kauan teitä siellä pidettiin? kysyi Zofija kun tohtori hetkeksi vaiken.

— Neljä kuukautta. Mutta minä en tietänyt, että vankeuteni loppuisi siihen. Sitä olisi yhtä hyvin voinut kestää neljä vuotta. Nuo neljä kuukautta tuntuivat iankaikkisuudelta. Luulin menettäväni järkeni... Sitten minusta vihdoinkin ja vaivoin tuli lääkäri ja sain paikan lähikaupungissa. Aukkaat ovat melkein yksinomaan juutalaisia. He eivät olleet toimittaneet minulle asun-

toa vaan täytyi minun marraskuun puoliväliin asti asua kesäaitassa, jota ei voinut lämmittää. Se toi terveydelteni surman. Lyhyt juttu, niinkuin näette.

Zofija rouva tunsikin kyllä nuo elämänvaiheet, jotka saadaan mahtumaan lyhyihin sanoihin ja joista jokainen hetki sentään kestäessään on sisältänyt kamalia kärsimyksiä. Liettuassa ovat ne tavalliset. Kuinka monen äidin ainoa poika siellä kuluttaa nuoruuttaan linnassa, minkä sulhanen lähetettiin Siperiaan, minkä mies katosi tuntemattomille teille. Zofija rouvan mieskin oli santarmien silmäteränä ja ainoastaan kuolema pelasti hänet. Tohtorikin oli heidän ainaisen huolenpitonsa kohteena. He tiesivät aivan hyvin, että hänen käsissään olivat ne langat, jotka nykyään johtivat kansallista liikettä Liettuassa. Hänen toimestaan olivat perustetut liettuantieliset sanomalehdet Preussin puolella ja Amerikassa ... Mutta varovaisuus oli ollut niin suuri, ettei mitään todistuksia saatu häntä vastaan ... He eivät voineet muuta kuin väijyä, joka hetki valmiina hyökkäykseen ...

Zofija rouva katseli hellästi hoidokkiaan. Äänetöntä yötä jatkui.

— Jokainen aate vaatii uhrinsa, sanoi hän hetken kuluttua, — te olette ase Korkeimman kädessä.

— Ase Korkeimman kädessä! toisti tohtori katkerasti. — Minä en voi sanoa muuta kuin: jospa en ikinä olisi syntynyt!

Zofija rouvan poskille vierähti kyynelitä. Hän rakasti sairasta kuin omaa lastaan. Veisivätkö häneltä hänetkin? Häntä väijyttiin kahdelta taholta. Kummalleko antaisi kernaammin: kuolemalle vaiko — santarmeille?

Kun Eliza seuraavana aamuna astui ulos huoneestaan tapasi hän ruokasalissa valmiiksi katetun suuruspyödyksen, mutta ketään ihmistä ei näkynyt. Ikkunat olivat auki ja sisään tulvi raikasta, tuoksuvaa ilmaa. Porstuan lattialla leikkittelivät kissanpojat. Pehmeillä liikkeillä ne kierittelivät päälletysten, jotta pienet hännät vain liehuivat, nutistivat toisiaan niskasta ja potkivat takapäilillään. Emäkissa istui vieressä pesten kasvojaan, silloin tällöin hellällä kissanäänellä nuollakseen leikkiviä poikasiaan.

Eliza astui puutarhaan. Häntä vastaan lehahti keväinen luonto koko upeudessaan.

Oli vasta lakannut satamasta, taivas oli pehmeässä pilvessä, puitten lehvät välkkyivät märkyyttään, vesihelmiä varisi oksalta oksalle. Nurmikot, kukkalavat kylpivät kasteessa, heinähelpeet olivat taivuksissa kuin luokat. Vihreän keskeltä loistivat liljan suuret kellot lumivalkeina, vielä puolittain nupussa. Niiden tuoksu ei ollut väkevää niinkuin öisin, vaan vienoa, lempeää. Tuuleton ilma kantoi sitä yltympäri hivelemään heiniä ja puita, se nousi kosteudessa hautomaan niittyjä ja vainioita. Niemenin rannalta näkyi hopeankarvainen viidakko, jossa satakielet vihelsivät, kaukaisilta kummuilta asti kuului käkien kukuntaa, paimentorvi soi, karjankellot kalkattivat ja aidan takana vainiolla lauloivat tytöt yksitoikkoista, surumielistä kansanlaulua.

Eliza oli jäänyt seisomaan puutarhan käytävälle. Hänen käsivartensa riippuivat rentoina, huulet tuntuivat vastaanottavan tuoksua. Hänen yllään oli väljä, valkoinen kesäpuku. Kuin lumottuna hän siinä viipyi. Sierraimet vain laajenivat ja rinta kohoeli.

Ikäänkuin salpa asettui menneisyyden eteen. Hän ei ajatellut kuka hän oli eikä missä. Hän oli kielenä kantelessa, jota tuoksuva ilma laulatti, niinkuin lintua tai puuta. Hän oli tammena mäellä, jonka oksista kevään nesteet olivat aukaisseet noita vaaleita terhoja. Hän tunsu rinnassaan ääretöntä riemua ja elonvoimaa. Hän nosti käsivartensa kaareen pänsä yli, nojasi samalla poskeaan olkapäälleen, ojensi vartaloon ja katsellen taivaaseen hän avoimin huulin hengitti hitaasti, syvästi.

— »Liettua synnyinmaani, niin olet kuin terveys!» Kuului ihmisääni talosta päin.

Se oli Zofija rouva, joka suuren Mickiewiczin sanoilla tuli häntä tervehtimään ja pyytämään teetä juomaan.

— Niin, se on totta, puhkesi Eliza puhumaan. — Täällä on aivan ihanaa, täällä tulee ihminen kuin uudestasynntyneeksi. En tunne itseäni, niin olen kuin viisitoistavuotias tyttö.

He astuivat ruokasaliin.

Eliza tervehti tohtoria kuin vanhaa tuttua ja tohtori vastasi hänelle kylmän kohteliaasti. He istuivat vasta-

näätä toisiaan neliskulmaisen ruokapöydän ympärillä ja heidän välillään istui Zofija rouva hoidellen teekeittiötä. Tohtori oli kalpeampi kuin edellisenä päivänä, mutta hänen liikkeensä olivat tyynet ja hänen silmänsä loivat suoran katseen siihen henkilöön, jolle hän puhui. Hän puhui vähän eikä koskaan hymyillyt. Mahdotonta oli nähdä, että hänellä tälläkin hetkellä oli syytä levottomuuteen. Zofija rouvasta sen paremmin olisi huomannut. Hän kyllä puhellessaan nauroi ja laski leikkiä, mutta kun vain ulkoa kuului vähintäkin melua, terotui hänen katseensa ja korvansa seuraamaan sitä, ja kun rattaat rämisivät ohitse maantiellä, kalpeni hän. Eliza ei tuntunut huomaavan mitään. Hän nautti koko olemuksellaan. Hän oli suorastaan vallaton. Kun hän sitten äkkiä sai itsensä kiinni hullunkurisesta leikkipuheesta, säikähti hän itsekä ja alkoi kiireesti selitellä:

— Suokaa anteeksi, pyydän teitä, minä käyttäydyn niin, että minut pitäisi sulkea arestiin. Mutta tiedättekö, kun vuosikausia on viettänyt vieraillla seuduilla, talvisin nähnyt vain upseereja ja univormuja ja niiden rouvia, jotka ovat toistensa näköiset kuin marjat metsässä, ja kun sitten kesäksi on pitänyt muuttaa leirille, jossa on hiekkaa, hiekkaa ja vaivaisia mäntyjä, eikä missään vettä, nielemään sinne kruudinsavua ja taas näkemään vain univormuja ja upseerinrouvia — ja kun sitten äkkiä aukeaa eteen sellainen laidun kuin tämä, ja pääsee puhumaan vanhojen tuttujen kanssa, niin siinä aivan menettää päänsä...

Hänen anteeksipyyntönsä oli turha, sillä hänen käytöksessään säilyi aina arvokkuus ja leikkipuheitte läpi kuului aina hienosti sivistynyt nainen.

— Mutta tohtori ei jaksa hyvin tänään, olette niin kalpea, huomautti hän äkkiä.

— En nukkunut oikein hyvin yöllä.

Tohtori nosti häneen tyynen, suoran katseensa. Eliza totistui paikalla.

— Oletteko koskaan koettanut juoda konjakkia ja maitoa? Ettekö? No mutta sitten teidän paikalla pitää koettaa. Minä valmistan teille lasillisen. Se on tekevä teille aivan mainion hyvää. Onko teillä, Zofija, konjakkia?

— Minä kyllä tunnen tuon lääkkeen, vastasi tohtori.
— Mutta minulla on synnynnäinen inho maitoa vastaan.

Eliza oli jo noussut, konjakkipullo oli hänen toisessa kädessään, toisella hän piteli lasia.

— Vai eikö muuta? No, se on helposti voitettu. Lääkärinä te kyllä olette ihmisille antanut lääkkeitä, jotka eivät aina ole olleet niin makeat. Suokaa minun nyt ruveta lääkäriksenne!

Ulkoa kuului rattaitten räminää. Zofija rouva kalpeni ja riensi katsomaan. Ne matkustivat rauhallisesti ohitse. Mutta Zofija painoi kädet rinnalleen ikäänkuin tuskaa lieventääkseen. Kun hän palasi ruokasaliin, tapasi hän Elizan maitolasi kädessä seisomassa tohtorin edessä.

— En ole ikänä nähnyt niin itsepintaista ihmistä kuin tämä tohtori. Juokaa nyt kiltisti. Eihän se ole kuin hetken työ. Minä tuon teille sitten kukan palkinnoksi...

Tohtorin kumarrus osoitti, että hän täydellisesti käsitti lahjan arvon. Mutta ei hän sittenkään taipunut. Eliza hymyili ja viekasteli hänelle turhaan. Vihdoin tuli Zofija hänen avukseen.

— Niin hän on kuin itsepintainen lapsi, joka ei ymmärrä omaa parastaan. Häntä täytyy vartioida kuin vallatonta poikaa. Eilenkin oli hän keskellä yötä puutarhassa kävelemässä, kasteisella nurmella.

Tohtori huokasi syvään.

— Olenpa oikein joutunut naisvallan alaiseksi. Kai tuo sitten pitää juoda, sillä mitä nainen tahtoo, sen tahtovat jumalatkin.

Hän tyhjensi lasin yhtämittäisessä kulauksessa ja asetti sen pöydälle. Hänen poskensa punottivat hiukan enemmän entistään.

— No kiitos! hymyili Eliza. — Nyt saatte kukkanne.

Hän riensi ulos. Tohtori ja Zofija jäivät kahden. Huolettomuuden naamio putosi heidän kasvoiltaan. He puhelivat kuiskaten.

— Luulen, sanoi Zofija — että olisi parasta uskoa hänelle kaikki. Olen varma ettei hän luottamustamme petä. Voimme uskoa hänelle kirjeemme ja kirjamme säilytettäväiksi ...

Tohtori hyväksyi tuuman ja samassa tuli Eliza. Asettaessaan ruusua tohtorin napinläpeen, hän pyysi:

— Sallittehan te minun nyt joka aamu valmistaa itsellenne tätä terveellistä lääkettä?

Tohtori loi häneen suoran katseensa. Eliza oli yhä vielä hyvin kaunis. Hiusaallot kaarsivat puhtainta otsaa, piirteet olivat jalot, kulmakarvojen kohdalta haarautui hieno sinertävä suoni, kaula oli uljaassa kaaressa kuin joutsenella. Tummissa silmissä kuvastui rikas elämä, huulet väreilivät herkästi jokaista eri tunnetta säestämään. Hän oli kuin itse elämä, kuin itse nuoruus. Veri karkeloi hänen suonissaan. Tohtori tuli ehdottomasti verranneeksi häntä siihen nuoreen tyttöön, joka miltei joka päivä kesän kuluessa oli kiinnittänyt kukkakimppua hänen rintaansa. He olivat erilaiset kuin yö ja päivä. Mitä liikkeikaan tuon otsan takana, mitä tunsituo povi? Hän oli nainen, joka elämänsä retkellä epäilemättä oli kokenut yhtä ja toista. Sentään saattoi hän näytellä nuoren tytön osaa aivan verrattomasti. Tai ehkei hän sitä näytellyt, ehkä se oli luontoa?

Entä jos antautuisi seikkailuun, tutkimaan tuota luonetta, oliko kaunotar vilppiä vaiko vilpittömyyttä ...

— Saanhan ruveta lääkäriksenne? pyysi hän. — Ette usko miten minusta olisi suloista saada hoitaa jotakuta ... Eihän minulla ole ollut ketään ...

— Pitkiin aikoihin, lisäsi tohtori, muistellen, että hänen miehensä kuolemasta lieene kulunut vuosi. Samassa hän tuli ajatelleeksi, että Eliza mahdollisesti saattoi antaa hänen sanoilleen merkityksen, jota hän ei itse ollut niille tarkoittanut, ja koettaen tehdä äänensä leikilliseksi, hän jatkoi:

— No sama se, kiitoksia paljon. Mutta mitä minua noin kannattaa hoidella? Mitä siitä jos kuolenkin. Luuletteko että minua kukaan suree!

— Kuka puhuu noin kiittämättömästi, nuhteli häntä Zofija. — Tiedättehän ettei teitä surisi yksi tai kaksi, vaan kokonainen kansa, kokonainen maa, köyhä Liettuamme.

Eliza ei oikein tietänyt mitä hän sanoisi.

— Siinä kuulette, naurahti hän. — Ei. Teidän täytyy tulla terveeksi. Lupaattehan totella meitä?

— No lupaan, lupaan.

Iltapäivällä istuivat Zofija ja tohtori tapansa mukaan

puutarhassa. Tohtori soitteli viulua ja Zofija ompeli jotakin. Äkkiä Eliza ilmestyi heidän keskelleen. Hänen kädessään oli suuri paperiarkki, mustepullo ja kynä, ja tekeytyen vakavaksi hän virallisella äänellä lausui:

— Tässä olen nyt kirjoittanut kontrahdin, jonka alle pyydän tohtorin nimikirjoitusta: »Täten sitoutuu allekirjoittanut nauttimaan kaikkia mahdollisia lääkkeitä ja käyttämään kaikkia keinoja, jotka voivat edistää terveyden palajamista».

Eliza asetti tohtorin käteen valmiiksi kastetun kynän. Epäillen tohtori otti paperin.

— Tässä sanotaan siis, että minun kritiikittä pitää ottaa kaikki mitä te suvaitsette minulle antaa.

— Niin, te saatte luottaa meihin.

— Luottaa! Teilläpä näyttää olevan oikein lapsen usko. Eikö luottamustanne koskaan ole petetty? sanoi tohtori leikillisesti.

— Minun luottamustaniko petetty? kertoili Eliza ikäänkuin itsekseen. — On. Kumminkin siksi paljon etten minä puolestani ikänä aio pettää; ja Zofija rouvan mahdatte tuntea.

— Mutta tämä on vain puolaksi. Sen tulisi olla myöskin liettuaksi, sillä minä olen liettualainen.

— No ehkä tahdotte olla hyvä ja kääntää sen.

Tohtori painui kirjoittamaan. Hänen täytyi varjella mustepulloa kissanpojilta, jotka juoksentelivat nurmikkossa. Mutta Zofija sulki Elizan syliinsä ja virkkoi heltyneenä:

— Te, tepä olette oikea mustalaistyttö! Teidän pau-lojanne olisimme jo ennen tarvinneet, niin olisi tohtori ehkä nyt terve.

Heidän näennäisesti kevyessä, jokapäiväisessä keskustelussansa sai jokainen vailla tarkoitusta lausuttu sana merkityksen, jonka juuret lepäsivät syvällä menneissä ajoissa. Elizan olisi kymmenkunta vuotta sitten pitänyt antautua hoitamaan tohtoria. Silloin olisi varmaan paljon ollut toisin. Äkkiä tämä tunki hänen mieleensä kuin pistos. Tohtorin ajatus kehittyi aivan samaksi, mutta ei värekään hänen kasvoillaan sitä ilmaissut.

Sillä tavalla jatkui heidän puhelunsa. Syrjäinen katselija olisi luullut, että kaikki kävi tasaista, rauhallista

menoan. Ja kuitenkin olivat he kaikki kolme levottomassa odotuksessa.

Zofija oli jo aamupäivällä järjestänyt tohtorin tavarat ja uskonut Elizan haltuun hänen nahkalaukkunsa, joka aina oli lukittu ja josta hän joskus oli maininnut, että se sisälsi hänen »elämänsä työn». Eliza oli siis äkkiä tehty sekä uskotuksi että suojelijattareksi. Hän pelkäsi heidän mukanaan, yhteinen vaara liitti hänet lujasti heihin. Kun kuului ääniä tai melua, sävähtivät Eliza ja Zofija, ja kaikki kolme odottivat. Tulikin vain piika kysymään jotakin emännältään, tai juutalainen kauppaamaan jotakin. Sitä mitä he odottivat, ei kuulunut.

Ja niin kului päiviä.

Eliza oli kokonaan voittanut Zofija rouvan luottamuksen, mutta tohtori pysyi hänelle kylmästi kohteliaana.

Hän ei häntä vältellyt, mutta ei hän myöskään etsinyt hänen seuraansa. Enimmäkseen istuskeli hän huoneessaan kirjoittamassa, jollei ollut levolla tai puutarhassa, jossa hänellä tavallisesti oli viulu toverinaan. Zofija rouvalle hän osoitti lapsellista kunnioitusta. Usein tuli hän kyökistäkin häntä etsimään ja aterioiden jälkeen suuteli hän hellästi hänen kättänsä. »Tohtori istuu taas niin yksin kamarissaan. Eliza, menkää ja ottakaa hänet kävelemään kanssanne», sanoi usein Zofija rouva. Alussa Elizaa arastutti mennä pyytämään häntä. Näytti siltä kuin ei hän olisi tahtonut tulla. Mutta sitten hän yritti.

— Ettekö tahtoisi tulla kävelemään hiukan? Ilma on niin kaunis.

— Kiitoksia paljon. Kyllä tulen.

Eliza varusti käsivarrelleen kirjavan peitteen ja otti makeisia taskuunsa. Tavallisesti oli hän paljain päin ja vain päivänvarjo mukanaan. He astuivat maantietä pitkin, kapakan ohitse, joka oli metsänlaidassa ja poikkesivat kuusikkoon, josta oli se kaunis näköala, tai menivät niitylle, josta polku vei korkean heinän halki rantaan. Joskus he kävelivät kylän läpi kirkolle. Kirkko oli korkealla mäentöyryllä eikä tohtori saanut nousta mäkiä. Eliza piti huolta siitä ettei hän kävellyt nopeasti ja heti kun hän huomasi punaa hänen poskillaan, levitti hän peitteen kuivalle paikalle ja houkutteli tohtorin istu-

maan. Hän ei muka itsekään jaksanut kävellä edemmä levähtämättä.

Eräänä päivänä puhalsi kova tuuli, aurinkoa ei näkynyt, mutta ilma oli lämmin ja tuoksu jasmiineista puutarhoissa levisi yltympäri. He olivat tavanmukaisella kävelyretkellään, menivät aaltoilevan niityn läpi, joka oli kukassa ja tulivat rantaan. Vanhat puut huojuivat, tuuli ruhjoi niiden oksia ja käänteli näkyviin lehtien hopeankarvaiset alapuolet. Kun ranta oli lakea, niin hienonhieno hiekka, kuultavan keltaisena, oli kokoontunut siroiksi kielekkeiksi, jotka ulottuivat kauas ylöspäin. Niiden pintoja pitkin lensi tuulella ikäänkuin savua. Tuontuostakin hajosivat pilvet ja kirkas aurinko valaisi kentän, joen, jonka sameat aallot loiskahtivat korkealle, puut ja viljavainiot. Metsässä kävi laitumella kylän hevoskarja.

— Minne asettuisimme lepäämään? kysäsi Eliza.

— Ehkä menisimme tuonne hiekalle.

Eliza oli mustassa puvussa. Vastatuuli pingoitti hänen hameensa sileäksi polvien yli, musta pitsihuivi piteli hiuksia. Tohtorin päällystakkia liehutteli tuuli kuin suurta purjetta, hänen päässään oli reunaton matkalakki ja keppi hänellä kädessään upposi tuontuostakin hiekkään. He asettuivat istumaan aukealle hiekkakentälle. Siinä oli kuivaa, pehmeää, puhdasta ja aurinko oli hautonut sen lämpöiseksi.

Elizaa nauratti. He mahtoivat näyttää hyvin hullunkurisilta paimenien mielestä, jotka katselivat metsänlaidasta. Silloin tällöin pisti pensastosta esiin hevosen pää. Se kurottautui korkealle, tavotteli puun oksaa ja karsi lehdet suuhun hampaitten välitse.

— Minä näinkin koko yön unta hevosista, virkkoi Eliza. — Senpätähden niitä nyt on seuranamme.

— Näettekö usein unia? kysyi tohtori jotakin sanoakseen.

— Aina silloin tällöin.

Siinä oli hyvä olla. Aurinko paahtoi selkään. Eliza kaivoi kätensä hiekkään ja antoi hiekan valua sormien lävitse, hitaasti kuin ajanlasista.

— Minä taas, sanoi tohtori, — näin unta, että oli sota.

Joukot kahlasivat Niemenin yli ja sytyttivät tuleen kylämme...

—. Niin on epäilemättä joskus tapahtunut, sanoi Eliza totisena. — Ja tulee joskus tapahtumaan.

He olivat pitkän aikaa ääneti. Maa heidän ympärillään oli muistojen maata, toisella puolen jokea Puolan entistä valtakuntaa, toisella puolen entistä Liettuaa, ja muutaman peninkulman päässä Saksa. Joen yli oli kahlattu, sinne oli moni sortunut. Ja kuka ties miten moni sinne vielä oli sortuva tulevina aikoina. Sotajoukot varvioivat maailman rauhaa ja kun ne nousevat leposijoiltaan, törmäävät ne yhteen juuri näillä mailla. Ensimmäinen kylä joka sytytetään, on tuo tuossa kukoistavien metsiensä, puutarhojensa keskellä ...

Kumpikaan ei lausunut ajatuksiaan, vaikka molemmat ajattelivat samaa. Totisina he astuivat kotia kohti, tohtori väsyneen näköisenä, käsivarret rinnalla ristissä, Eliza leimuavin silmin, ylpeässä ryhdissä.

Oli sunnuntai. Zofija ja Eliza palasivat kirkosta. Kavutessaan alas mäentöyryä huomasivat he maantiellä tohtorin, joka oli kävellyt heitä vastaan. Eliza astui pitkän aikaa ajatuksiin vaipuneena, ikäänkuin ei hän olisi kuunnellut mitä tohtori ja Zofija keskustelivat. Hän tuijotti vilkkumatta eteensä ja hymähti välillä itsekseen.

— Ihmeellistä, sanoi hän äkkiä, — etten minä tänään kirkossa voinut vaipua hartauteen. Se oli mahdotonta.

Zofija kääntyi häneen hämmästyneenä. Tohtori ei näyttänyt sitä erityisesti ihmettelevän.

— Oli ehkä liian kuuma, sanoi Zofija.

— Niin, ja sitten . . .

— Mitä? kysäisi Zofija hätäisesti ja odottamatta vastausta, jatkoi: — mutta te olette tottunut suurkaupungin kirkkoihin ja komeuksiin. Minulle meidän vanha kirkkomme on rakkaampi kuin mikään katedraali maailmassa.

Eliza katui että hän tuli lausuneeksi noin, sillä hän huomasi että Zofija rouva siitä loukkaantui. Hän käänsi sentähden puhelun aivan toisaalle. Mutta kotiin tultua, kun Zofija rouva oli kadonnut kyökkiin ja he toh-

torin kanssa istuivat kahden puutarhassa, palasi hän äskeiseen. Tohtori mahtoi hänet toki ymmärtää.

— Ensin kun astuimme ylös kirkolle, sanoi hän,— puut ympärillä humisivat, viljavainiot alhaalla kylällä aaltoilivat, tuolla vierähti virta ja avonaisista kirkonovista kuului laulua, niin mieleeni jo lankesi suloinen rauha samanlainen kuin Varsovassa kirkossa ennen kun olin lapsi. Mutta sitten kun astuimme sisään ja näin nuo kuluneet liput, alttarilla likaiset liinat ja risaiset matot! Urut rämisivät, naiset kirkuivat aivan korvani juuressa, ilma oli tukahduttava... Ensin sitä katselin uutuuden viehätyksellä, mutta sitten saatoinkin korkeintaan sääliä ja odottaa että messu loppuisi.

Puhuessaan hän katseli eteensä. Tohtori tarkasti häntä sivulta. Hän ei puhunut pilkatakseensa, päin vastoin olivat hänen kauniit kasvonsa tavallista totisemmat.

— Vai niin, vastasi tohtori lyhyesti hänen sanoihinsa.

— Ettekö te ymmärrä minua? hämmästeli Eliza.

— En.

— Ette! No, minä selitän. Jos minun henkeni uhkuu yleviä tunteita, jos minun sieluni sulaa autuuteen, niin minun välttämättömästi täytyy olla ympäristössä, joka on niiden kanssa sopusoinnussa. Jos ympäristöni on rumaa, niin se hävittää sielustanikin kauneuden.

— Käsitteet kauneudesta voivat olla moninaiset, sanoi tohtori tyynesti.

— Tietysti. Mutta eiköhan ne kaikilla sivistyneillä enemmän tai vähemmän likentele toisiaan? Emmekö me kaikki juuri kirkossa ennen kaikkea kaipaa kauneutta? Mitä meillä oikeastaan on jokapäiväisessä elämässä? Kaikki on menneisyydessämme, suurissa muistoissamme. Sankarimme lepäävät marmorilevyjen alla kirkossamme. Muistoista saamme unohdusta, niistä lievennystä. Kuinka monta kertaa siellä pilarien siimeksessä, kun rintaa on ahdistanut ja sydän vuotanut verta, olen rukoillut ja polvillani laahautunut pyhän Maarian alttarin juurelle. Ja uutena ihmisenä olen sieltä palannut. Ajatukseni tulivat kauniiksi, sillä ympäristöni oli kauniista...

Ikäänkuin äkkiä pelästyen avomielisyyttään, hän vai-
keni ja kätki kasvot syliinsä. Hän ei voinut sietää toh-

torin silmäystä. Outona se tuijotti häneen. Eikä hän sanonut mitään, katseli vain. Elizaa ärsytti, hän tunsii olevansa ikäänkuin lyöty. Hänen täytyi voittaa takaisin asemansa. Hän nosti katseensa.

—Yleensä minä kaikkialla kaipaen kauneutta ja sopusointua. Jos minä istuudun kivelle metsään, aivan yksinkin, niin järjestän pukuni kauniiksi poimuiksi. Jos minulla on kultainen rintaneula, niin en saa siedetyksi hopeista rannerengasta. Minä saan siitä tavasta, jolla ihminen pukeutuu, heti vaikutuksen koko hänen olen- nostaan, jo ensi näkemältä. Ettekö te ymmärrä tätä?

— Niin, vastasi tohtori äänellä, joka yhtä hyvin teki vastauksen kieltäväksi kuin myöntäväksi. — Mutta ajat- telkaa, jatkoi hän sitten hiljaisella äänellä ikäänkuin hän olisi ollut väsyksissä, — että te tuntisitte nuo kaikki ihmiset, jotka vasta näitte kirkossa. Tiedätte tuosta äidistä, että häneltä vasta kuoli lapsi, tuosta miehestä, että hänen luonaan hiljan tehtiin kotitarkastus, tuon nai- sen mies läksi Amerikkaan, tuo taistelee jokapäiväistä taistelua köyhyyden kanssa, tuo juo ja perhe kärsii kotona. Silloin te säälisitte jokaista ja te katselisitte heitä toisilla silmillä.

Eliza oli mietteissään, pää käden varassa. Hän ei huo- mannut, miten väsyneeltä Budris näytti.

— Minun täytyy lähteä levolle, sanoi tohtori.

Eliza jäi siihen yksin miettimään.

Zofija rouva oli varma, että kaunis Eliza täytti toh- torin mielen öin ja päivin. Ei sitä tosin saattanut nähdä, sillä tohtori oli aivan entisellään, mutta hän tunsii sen vaistomaisesti ja iloitsi siitä. Tohtori ehti siten vähem- min miettiä tautiaan ja huoliaan. Ehkä elämän toivo hänessä piankin elpyisi. Ja Eliza rouva, hän oli rakas- tunut, auttamattomasti. Hän oli kirjoittanut isälleen. Mikähän vastaus sieltäkin tulisi? Ehkei vastausta ensin- kään. Sääli Eliza raukkaa! Hän toivoo tohtorin paran- tumista, hän ei sitä epäile hetkeäkään. Mutta jos hän kuolee, miten hän sen kantaa?

Elizahan oli hurmaava olento, mahdotonta oli olla häntä rakastamatta. Pikku Jadviga neitikin oli häneen aivan ihastunut. Kun hän tohtorin kanssa oli puutar-

hassa, mikä ilo Zofijalle herättää heidät puheistaan ja asettaa heidän eteensä höyryäviä sokerileivoksia, sellaisia joista hän tiesi heidän pitävän! »Voi te kultainen olento!» huudahti usein Eliza, loi häneen kiitollisen katseen ja kurottautui suutelemaan hänen poskeaan. Ja tohtorin totisille kasvoille levisi miltei hymy. Hän jäi sitten istumaan heidän kanssaan, he lukivat hänelle ääneen, milloin Mickiewicz'iä milloin Kondratowiczia.

Zofija rouvan luona kävi paitsi oman kylän sairaita, ihmisiä pitkiltä matkoilta hakemassa lääkkeitä. Zofija keitti niitä itse yrteistä, joiden terveellisen vaikutuksen hän ollessaan muutamina vuosina vaarallisesti sairaana, itse oli kokenut, vanhojen vaimojen neuvosta. »Hän se on ollut vaarallisin kilpailija praktiikalleni», oli tohtorin tapana sanoa. Zofija ei lääkkeillään auttanut muita kuin köyhiä. Hän tunsikin kaikki kylän koirat, kissat ja hevoset. Hän piti huolta siitä, että lapset oppivat lukemaan. Kapakoitsijat häntä karttoivat ja juopuneet vaistomaisesti peräytyivät. Papit häntä pelkäsivät kuin rikoksen tehnyt rippi-isää. Merkillistä oli millä hän eli, sillä hänen pienen kaupungintalonsa vuokrahinta ei ollut suinkaan riittävä. Mutta hänellä oli paljon ystäviä ympäri maata ja he lähettivät hänelle lahjoja milloin missäkin muodossa, milloin naulan hyvää teetä, milloin uuden kirjan, milloin muodikkaan puvun. Sentähden hän aina saattoi seurata aikaansakin. Hänen luonaan kävi kesäisin paljon vieraita. Tänä kesänä oli hän sentään ilmoittanut tuttavilleen, ettei hän voinut heitä pitemmäksi aikaa ottaa vastaan, koska hänen luonaan oleskeli sairas, joka tarvitsi lepoa.

Tätä sairasta hän rakasti koko sydämellään. Hän olisi hänen tähtensä voinut antaa elämänsä, mutta hän tiesi hänen pian kuolevan. Hänen täytyisi hänet haudata, niinkuin hän oli haudannut kaikki elämänsä unelmat, ja Eliza joka kuin lintunen lämpöisiltä mailta oli lentänyt hänen yksinäiseen kotiinsa, menisi pois, isänsä luo. Hän jäisi yksin, tätä kesää seuraisi pitkä talvi...

Tai entä jos veisivät tohtorin vankeuteen? Hän oli sitä pelännyt joka päivä. Varsinkin kun postilaukku tuli, olivat he kaikki kuumeentapaisessa jännityksessä sitä avaamassa, ja kun ei kirjeitä tullut, vetivät he hel-

potuksen huokauksen. Zofija rouva kääntyi sitten juutalaisen postinkuljettajan puoleen ja sanoi hänelle nauraen:

— Ai ai, teitä, Mooses, kun toitte tyhjän laukun! Mutta menkää nyt kuitenkin kyökkiin ja sanokaa että antavat teille teetä!

Ja kun juutalainen oli mennyt, lisäsi hän kuiskaten:

— Se on rikas tuo kuin itse Juudas, mutta kulkee noin kurjasti puettuna!

— Onko se mahdollista! naurahti Eliza.

Oli taas kuuma päivä. Eliza ja tohtori seisoivat puutarhassa kummallakin sylissään kissanpoika ja kumpikin kehuen omaansa. Tohtori tänään oli harvinaisen terveen näköinen, Eliza vaaleassa puvussaan hiukan uninen ja kuumuudesta veltto. Zofija kitki rikkaruohoja kukkalavalta ja vilkaisi heihin tuontuostakin. Leikkiessään siinä olivat he sopusoinnussa keskenään. Jos he joutuivat hiukankin syvällisempiin asioihin, olivat heidän mielipiteensä aina ristiriidassa.

Hetken perästä lähtivät he kävelemään. Eliza oli likeisestä havumetsästä tavannut niin ihanan, kuivan kohdan, jonka hän tahtoi näyttää tohtorille. He ottaisivat mukaansa peitteen, kirjoja ja viulun ja Zofija tulisi sinne heitä tervehtimään. He olisivat siellä päivällisiin asti. Eliza oli aivan innoissaan.

Päivä paahtoi, kärpäset surisivat. Kylän kansa oli heinänteossa suurella niityllä. Tuntui virkistävältä katsella kirjavaa ihmisjoukkoa, jonka käsissä viikatteet nousivat, laskivat.

— Mikä kaunis taulu! sanoi Eliza ja viittasi kädellään niittyä kohti.

— Minun käy heitä sääli tässä hirveässä kuumuudessa, sanoi tohtori.

— Mutta ovathan he niin tottuneet! Heistä tuntuu kai samalta kuin meistä kun olemme tanssineet tulisen masurkan. Ettekö usko?

Tohtori loi häneen pitkän silmäyksen ja Elizasta tuntui siltä kuin hänet olisi saatu kiinni pahanteosta. He seisahtuivat aitaviereen katselemaan. Aivan likellä niitti kaksi nuorta tyttöä. He olivat lyhyissä hameissa, puu-

kengät paljaissa jaloissa, paitahihaisillaan. Kun he kyykistyivät työssään, paljastui päivettynyt rinta. Tohtori puhutteli heitä ystävällisesti ja kun he antoivat ujoa vastaustaan, hymyili hän. Eliza näki hänen ensi kerran hymyilevän. Se oli omituista, myötätuntoista hymyä. Tytöt nauroivat ja pyyhkivät paidanhihalla hikeä otsaltaan. Toinen heistä oli rokonarpinen.

— Eivät he olleet mitään kaunottaria, sanoi Eliza, kun he taas kaksin astuivat tietä. — Tuota maisemaa pitää katsoa niinkuin nykyajan tauluja: kokonaisuus on kaunis, mutta jos kiinnittää huomionsa yksityisyyksiin, niin näkee vain karkeita siveltimen vetoja.

Tohtori loi häneen taasen pitkän, tutkivan katseen. Elizan kasvoilla oli pieni, ystävällinen hymy, mutta hänen sanansa kaikuivat sydämettömiltä.

— Miltähän teistä tuntuisi, jos tuossa niityllä näkisitte hääräämässä joukon tyttöjä pitsiesiliinoissa, kultanahkakengissä, samettinauhoin puristetuin vyötäisin?

Tohtorin katse ilkkui Elizaa vastaan.

— Olette oikeassa, myönsi Eliza, — ei se olisi kaunistakaan ensinkään.

Heidän keskustelunsa ei tahtonut sujua. Heidän hyvä tuulensa oli poissa, eivätkä he enää yrittäneetkään mäelle havumetsään, jonne Eliza alussa oh tahtonut tohtoria, vaan kääntyivät puolitiestä kotiin.

Mikä siinä oh? Eivät he koskaan joutuneet sanasotaan. Ja kuitenkin tunsivat he elävänsä sotajalalla.

Illalla tuli vieraita. Keskustelu oli vilkasta ja koski kansansivistystä ja liettualaisten ylioppilaiden tilaa venäläisissä yliopistoissa. Tohtori oli heti keskipisteenä, jolle kaikki esiinkantoivat tietojaan ja mielipiteitään. Elizalle oli keskustelun aihe outo ja hän pysyi sentähden ulkopuolella.

Illallispöydässä istui hän emännän ja Jadviga neidin välillä ja hänelle osoitettiin kaikkialta suurinta huomaavaisuutta. Mutta ne kysymykset jotka hänelle tehtiin olivat taasen ulkopuolella sitä asiaa, josta puhuttiin, ne irroitettiin häntä varten, kohteliaisuudesta, jottei hänen olisi liian ikävä. Hän sen kyllä huomasi ja se häntä kiusasikin. Tuntui hyvältä, kun äkkiä ulkoa kuu-

lui laulua, — joka antoi hänelle luvan, anteeksi pyytäen, nousta pöydästä.

Aurinko oli laskenut, taivas oli toiselta laidaltaan sininen, toisella viipyi ruskopilviä. Oli harvinaisen lämmin, ilmassa tuoksui kuivava heinä ja liljat, joita pilkisti esiin joka mökin pienestä puutarhasta. Käksi kukkui harvakseltaan jostakin etäältä, ja rannalla pensaikossa vihelteli yksinäinen satakieli. Hiljaisuuden halki vieräyttöjen laulu kirkkaana, surumielisenä.

Eliza asteli sitä kohti. Se tuli niityltä. Hän avasi veräjän ja käveli lakastuvan heinän ylitse. Keskellä niittyä seisoi viisi tyttöä, haravoihinsa nojaten. He olivat liikukumattomina ja kertoivat laulussaan ruuttaseppeleistä ja valkoliljoista. Eliza seisahtui, laski käsivarret rinnalleen ristiin ja kuunteli kappaleen matkan päässä. Äkkiä tytöt vaikenivat. He olivat huomanneet hänet. Hän likeni heitä hymyillen ja toivotti heille hyvää iltaa.

— Kuinka te laulatte kauniisti! sanoi hän ystävällisesti.

He olivat haaltuneissa työpuvuissaan, jalat, käsivarret ja kaula paljaina. Olivat käyneet uimassa, hiukset olivat likomärät ja riippuivat hajallaan hartioilla. He kerääntyivät Elizan ympärille, sulkipat hänet piiriinsä ja tarttuen hänen molempiin käsiinsä painoivat he, vuorotellen kaikki viisi, niihin huulensa. Jos he vain olisivat tietäneet, että rouva piti heidän laulustaan, niin he kyllä olisivat käyneet laulamassa täällä jo ennenkin.

Eliza todella ei ennen ollut huomannut heidän laulunsa kauneutta. Hänen korvaansa oli usein kohdannut raukuva laulunsävel metsästä, mutta vasta tänä iltana olivat laulut hyväelleet hänen mieltään. Hän tunsu omistuista lämpöä, kyyneleet nousivat hänen silmiinsä, hän oli miltei lankeamaisillaan tuon rokonarpisen tytön kaulaan. Tohtori oli hymyillyt juuri hänelle.

— Herrasväki tulee, kuiskasi samassa yksi tytöistä ja kääntyi salaperäisesti nauraen toveriensa puoleen.

Eliza näki veräjällä joukon naisia ja herroja. Tuntui häiritsevältä.

— No niin, sanoi hän nopeasti tytöille, — laulakaa eteenpäin!

Ja ylpeästi nostaen päättään läksi hän astelemaan tulevia kohti.

Tohtori, hartioillaan Zofija rouvan punainen villahuivi, ja Jadviga neiti astuivat edellä.

— Herra tohtori, sanoi Eliza, — kuinka kauniisti teidän tyttönne laulavat!

— Sepä hauskaa kuulla.

Jadviga tervehti heitä kuin vanhoja tuttuja ja puhuteli heitä nimeltä. Hänen kättään he eivät suudelleet. Hän jäi heidän joukkoonsa ja pian oli hän heidän kanssaan laulamassa. Herrasväki kuunteli kappaleen matkan päässä. Tohtori tapasi hämmästyksekseen heiltä uuden laulun. Tietysti piti hänen kirjoittaa se muistiin. Hän kaivoi esiin paperipalan ja kynän ja istuutui aidalle sitä kirjoittamaan. Yksi tytöistä oli hänelle sitä sanelemassa.

— Missä te kuulitte tämän laulun?

— Niemenin toisella rannalla.

— Kuka sitä lauloi?

— Se vanha, Karoliene.

— Vai niin. Sepä on erinomaisen kaunis laulu. Olikohan tuolla Karolienellä aikaa käydä täällä kerran laulamassa minulle? Ehkä hän osaisi paljon lauluja?

— Kyllä hän osaa lauluja sadottain. Mutta hän on niin vanha, että tuskin pääsee tänne asti.

— Pitäisi minun sitten käydä siellä.

Tohtori näytti voivan jatkaa puhettaan pitemmältäkin. Zofija rouva teki siitä lopun huomauttamalla, että oli aika lähteä kotiin, kaste jo alkoi langeta.

Vihreänä laaksomaana levisi niitty, sitä ympäröivät tummat metsät kuin kehyksinä. Ei lehahtanut lehvä, ei liikahtanut oksa, ei kuulunut kylältä ainoatakaan ääntä ja tyttöjen laulu eteni kaukaiseksi kaiuksi. Jo olivat sammuneet ruskopilvet auringonlaskussakin, idässä kohosi kuusenlatvojen yllä kalpean kirkas taivas ja lännessä oli se syvän sininen.

Nuoriso leikki puutarhassa. Äkkiä kuului Elizan ääni kutsuvan tohtoria sisään. Hän seiso i pöydän luona ruokasalissa.

— Te aivan unohdatte lääkkeenne, sanoi hän nuhdel-

len. — Ja ties onko teille terveellistä olla puutarhassakaan näin myöhään.

Hän nosti häntä kohden lasin. Ja ikäänkuin äkkiä huomaten runottomuutta kehoituksessaan, hän hymyillen jatkoi:

— Ajatelkaa, että tämä on helmeilevää viiniä, Unkarin upeista rypäleistä puserrettua! Minä sillä ensin kosztutan huuliani. Olkaa hyvä!

— Tässä tulee mielikuvitukselle todellakin vaikea koetus! sanoi tohtori tarttuessaan maitolasiin. — Pitää ajatella, että tämä on viiniä! Ei, tiedättekö, minulta on aina puuttunut tuo mielikuvituksen korkea lento, joka voi ihmeitä matkaansaattaa. En voi tyhjentää tätä lasia.

Hänen äänensä masensi Elizaa ja siinä piilevä pilkka nostatti hänen kaulansa ylpeästi pystyyn. Hänen huulillaan oli lyhyt vastaus, mutta hän ei saanut sitä lausutuksi. Tohtori piteli häntä katseellaan, hän ei päässyt paikalta, hän tunsu todella olevansa tuon miehen tahdon alaisena. Hän tunsu, että nyt seuraa joku kamala välttämättömyys, hän menettää tahtonsa ja vapautensa. Ja kooten voimansa hän riuhtaisi itsensä irti, iski tohtoriin sähköyvät silmät ja sanoi:

— Päästäkää minut irti!

Tohtori tarttui tyynesti tuohon naurettavaan maitolasiin ja tyhjensi sen. Eliza heitti olkapäilleen huivin mennäkseen ulos, mutta pysähtyi ovelle ja virkkoi sieltä:

— Mitä te oikeastaan tahdotte minusta? Te minua tutkitte kuin olisin kipeä ruumiinjäsen leikkauspöydälläne, te minulta urkitte tunnustuksia, joita en vielä ole kellekään ihmiselle ilmaissut. Te nuhtelette minua siitä, etteivät mielipiteeni ole yhtä demokraattiset ja jalot kuin teidän mielipiteenne. Ja millä oikeudella? Olenhan ventovieras ihminen, jonka kohtalo on heittänyt samaan taloon kuin teidät...

Tohtori istui pöydän ääressä ja katseli alas eteensä ääneti. Hänen poskillaan oli heikko puna. Hänen käsi-vartensa lepäsi suorana pöydällä. Hän nosti katseensa ja sanoi tyynesti:

— Minä selitän teille huomenna, jos tahdotte. Nyt olette liian hermostunut.

Eliza heitti ylpeästi taapäin päätään ja läksi puutar-

haan. Siellä soi viulu ja laulettiin iloisesti. Nauru rai-
kui kauas hiljaisessa illassa. Äkkiä joku ylioppilaista
tempasi viulun ja alkoi soittaa masurkkaa, toinen kiirehti
kumartamaan Jadviga neidille ja kolmas alkoi pyytää
talon emäntää.

— Eliza, tulkaa tanssimaan, huusi Zofija, — Eliza
rouva, missä olette? Tulkaa!

Mutta Eliza seisoj kuin unta nähden. Siitä oli kauan
kun hän oli kuullut tuon nuotin, siitä oli monta vuotta,
se oli ollut Varsovassa. Hän ei ollut tanssinut pitkiin
aikoihin, soitto, niin yksinkertaista kuin se olikin, meni
hänen veriinsä, tietämättään oli hän asettanut vasem-
man käsivartensa suoraksi puun oksaa vastaan kuin val-
miina masurkkaan ja oikean kätensä hyppysillä hän
piteli hameensa lievetä. Pää oli pystyssä ja taipuili
tanssin mukaan, silmät riemuitsivat ja kengän kärki
tapaili tahtia. Äkkiä seisoj tohtori kumartaen hänen
edessään. Eliza hymyili häntä vastaan ja muutti käsi-
vartensa puun oksalta hänen käsivarrelleen. Keinuellon
ja kiikutellen he läksivät kiittämään alas puutarhan käy-
tävää. Muut tanssivat vetäytyivät tieltä. Noin kaunista
paria he eivät olleet nähneet. Nainen liiteli kuin pilvi,
mies pystypäänä kannatti häntä.

— Jesus Maria, kuului samassa Zofija rouvan ääni
ruokasalin avonaisesta ikkunasta.

Viulu lakkasi soimasta. Tanssivat päästivät toistensa
kädet. Tohtori painoi nenäliinaa suunsa eteen ja Eliza
tuijotti kivettyneenä ääntä kohti. Hetken kuluttua tulla
läähätti Zofija rouva puutarhaan. Hän suuntasi aske-
leensa suoraan tohtoria kohti.

— Vieläkö te elätte? Kuinka te voitte olla niin varo-
maton ja kevytmielinen? Mitä te ajattelette, lapset?

Jumalan kiitos, eikö muuta! He vetivät kaikki hel-
poituksen henkäyksen. Eliza oli paikalla muistanut san-
tarmit!

Itä loppui surullisesti. Tohtori täytyi saattaa vuotee-
seen ja seuraava yö oli hänelle vaikea.

Kalpeina ja levottomina Eliza ja Zofija kohtasivat toi-
sensa aamulla ruokasalissa. Kumpikaan ei ollut nuk-
kunut.

— Hän makaa nyt, kuiskasi Zofija. — Se tekee hänelle hyvää. Tämä oli hänelle vaikea yö. Hän puheli minulle vain kuolemastaan. Pyysi että me valitsisimme hänen leposijakseen kauniin paikan hautausmaalla, siellä kulmassa, jota korkeat lehmukset varjostavat ja josta virta näkyy.

Zofija purskahti itkuun. Eliza lankesi polvilleen hänen eteensä ja kätki kasvot hänen helmaansa.

Tohtori tahtoi levätä kauniilla paikalla, missä lehmukset humisivat, mistä virta näkyi. Sentähdenkö, että hän tiesi Elizan etsivän sellaisia ... ?

— Hän ei saa kuolla, vaikeroi Eliza, — hän ei saa kuolla, voi Zofija, mitä me tekisimme?

Zofija lohdutteli häntä. He eivät kuulleet kuinka askeleet lähenivät ovea. Ovi avautui, kynnyksellä seisoi tohtori. Eliza kirkaisi pelästyksestä, mutta Zofija astui hymyillen häntä vastaan.

— Kas vaan tohtoria, me hullut täällä suremme ja vapisemme teidän sairauttanne ja tässä te ihka elävänä astutte joukkoomme. Eiköhän olisi ollut parempi pysyä vuoteessa tänään?

— Ei minun puolestani kannata huolehtia, ei minun ole mikään, sanoi tohtori.

— Olette te kovin kalpea, väitti Eliza, hymyillen kynneltensä alta. — Voitteko suoda minulle anteeksi? Minä olen kovasti, kovasti katunut sitä eilistä masurkkaa.

— Oma syyni se oli. Olin ajattelematon, sanoi tohtori ja istuutui tyynesti teepöytään.

— Tänään te lupaatte olla oikein varovainen, eikö totta? Me emme ensinkään mene kävelemään.

— Menemme hiukan, vain tänne likelle heinäniitylle, sanoi tohtori. — Ilma on niin kaunis ja lämmin.

— Tulee ukkonen, saatte nähdä. Kuumuus on tukahduttava.

Tohtori oli peloittavan kalpea, kuin haudasta noussut. Mutta hän puheli kuin muinakin aamuina.

— Missähän Harmaa ja Valkoinen ovat? hämmästeli Zofija.

— En ole niitä nähnyt koko päivänä.

Eliza jätti teelasinsa kesken ja juoksi kissoja huutamaan. Hetken perästä hän palasi, kasvoilla voitonriemu.

— Hyvät herrasväet, nyt saatte nähdä oikein näytelmän! Pyydän tulkaa heti!

Salaperäisesti hän avasi porstuan oven ja kiirehti itse edellä jättämättä hetkeksikään silmältä minkä vaikutuksen hänen näytelmänsä tekisi tohtoriin ja Zofijaan. He seurasivat häntä uteliaina. Puutarhan käytävällä oli koko kissaperhe. Pienellä harmaalla kissanpojalla oli hiiri, elävä hiiri, joka vikisi ja yritti pakoon. Emäkissa katseli ylpeänä taitoa, jolla poikanen osasi pidellä ensimmäistä hiirtään. Se päästi sitä irroilleen, antoi sen juosta nurmeen, hyökkäsi sitten sen niskaan, paineli, pyöritteli, kieritteli sitä käpälillään. Se oli hurjaa leikkiä ja valkoinen pikku kissa yritti mukaan sekin, mutta toinen murisi sille uhkaavasti ja sen silmät kiiluivat pahasti.

— Tohtorin kissan ensimmäinen hiiri, lausuivat Eliza ja Zofija ylpeästi kuin yhdestä suusta. — Mitkä erinomaiset kissantaipumukset!

Tohtori pudisti päätään ja tekeytyi tyytymättömäksi.

— Koko minun kasvatukseni on ollut turhaa. Raaka luonto on saanut jalansijaa kissassani, josta aioin hienostunutta, sivistettyä eläintä.

Eliza ja Zofija purskahtivat nauruun. Hauskaa oli siinä istua katselemassa kissaperhettä.

Kuumuus tuntui käyvän yhä tukahduttavammaksi. Hengenahdistus näytti vaivaavan tohtoria. Hän ei saanut lepoa missään.

Päivällisen jälkeen tuli hän pyytämään Elizaa kävelemään kanssaan. Ja he suuntasivat askeleensa heinäniitylle. Ukkonen jyrisi etäältä, mutta taivas oli kirkas ja keveitä, punertavia hattaroita uiskenteli sinessä.

— Minusta tuntuu siltä, sanoi tohtori, — että jollen nyt teille puhu, niin on se myöhäistä.

Hän käveli kumarruksissa, käsivarret ristissä rinnalla. Hän oli pukeutunut hienoon vaaleanharmaaseen kesäpukuunsa ja lakki oli asetettu päälle niin, että otsa jäi vapaaksi. Eliza astui hänen rinnallaan, totisena, juhallisisena niinkuin häntä olisi viety ratkaisemaan elämänsä kohtaloa. Kumpikaan ei puhunut. Kuumuus salpasi henkeä.

Niitty tuoksui. Heinät olivat jo kuivat ja ru'oilla.

Kauempana hääri ihmisjoukko korjaamassa niitä latoihin ennen sateen tuloa. Heiniä mätettiin suuriin kuormiin ja neljän hevosen voimalla vetivät ne täyttä karkua niittyä pitkin maantielle ja sieltä ylös mäelle, jossa oli kartano. Oli aivan tyyntä, aurinko poltti. Tohtori istuutui heinärukoon ja Eliza asettui hänen viereensä. Tohtori nojasi kyynärpäitä polviinsa ja katseli pitkän aikaa ääneti eteensä.

— Minä tiedän nyt, alkoi hän tyynesti, — että te rakastatte minua. Ja te tiedätte että minä rakastan teitä.

— Tiedän.

— Minä olen rakastanut teitä siitä asti kun me kerran vahingossa lapsina jouduimme leikkimään samaan heinärukoon heinäniityllä. Muistatteko sitä?

Eliza vastasi tuskin kuuluvasti.

— Päivä oli kesäinen niinkuin tämäkin ja ukkonen jyrisi kaukaisuudesta. Me olimme lapsia silloin. Minä olen kärsinyt paljon, paljon sen jälkeen, ja isänmaani surkean kohtalon rinnalla on suurimpana kärsimyksenäni aina ollut se, etten teitä saanut omakseni. Ettekö te silloin minua rakastanut, ettekö silloinkaan sinä talvipäivänä, jolloin tapasimme toisemme puukäytävässä ja puhelimme keväästä?

— Rakastin, kuiskasi Eliza. — Mutta en ymmärtänyt että se oli rakkautta. Se oli minusta niin mahdotonta. Juopa minun ja teidän välillä oli mielestäni niin suuri.

— Niin, te olitte silloin liian lapsi ymmärtääksenne ettei ihmisten välillä tarvitse olla juopaa vaikka he ovatkin eri säätyluokista ja siksi minä odotinkin kaksi vuotta tehdäkseni teille uudestaan kysymykseni.

— Voi tiedättekö, minähän olin aivan ilman johtoa, äitini oli kuollut, isäni matkusteli pitkin maailmaa, Zofija rouva, ainoa, joka oli minua johtanut, oli mennyt naimisiin ja muuttanut pois. Oikusta minä menin naimisiin miesvainajani kanssa. Me olimme erään ystäväntäreni kanssa pilalla lyöneet siitä vetoa... Isäni ei häntä kärsinyt, mutta minä en hänen varoituksistaan välittänyt. Minä otin hänet, hän oli ulkomuodoltaan niin

kaunis... Voi, minä olen sen tekoni saanut kalliisti maksaa. Koko elämäni se on minulta ryöstänyt.

Eliza purskahti itkuun. Yhä hellempänä tohtorin katse häntä seurasi.

— Menisi päiviä ennenkuin saisin teille kerrotuksi kaikki kärsimykseni avioliittoni ajalta! Monasti minä aioin itseni surmata, mutta en saanut sitä tehdyksi. Itsemurhassa on mielestäni aina ollut jotakin niin rumaa. Aioin karata ja jättää mieheni, mutta minne olisin paennut? Isäni, veljeni olivat minut hylänneet. Zofija rouvasta en tietänyt elikö hän edes. Sukulaisia minulla ei ollut.

— Ajattelitteko te koskaan minua? kysyi tohtori.

— En. Te olitte mielestäni aivan haihtunut. Vasta täällä kun teidät tapasin, muistin nuo päivät lapsuutemme ajoilta. Ja te olitte heti mielestäni niin ihmeellisen tuttu... Mutta minä ajattelin että rakastitte Jadviga neitiä. Onhan hän niin suloinen. Eilenkin täällä niityllä, kun tytöt lauloivat, lauloi hän heidän mukanaan noita lauluja, joita te niin rakastatte. Hän ymmärtää seurustella kansan kanssa, jota te niin rakastatte... Miksi... ?

Hän katseli tohtoriin kysyvänä.

— Niin — sanoi tohtori miettiväisenä, — miksi minä itse asiassa en rakastunut häneen? Minä vertasin häntä ja teitä keskenänne ja sanoin itselleni, että hän se minua oikein ymmärtäisi, minulle oikein sopisi. Teidän ja minun mielipiteet aina joutuvat ristiriitaan, sillä kasvatuksemme on ollut tuiki erilainen. Mutta ihmeellisellä, salaperäisellä voimalla te minua pitelitte nyt, niinkuin silloin lapsuuden päivinä... Nyt se oli myöhäistä.

He vaikenivat. Vihdoin Eliza aukaisi kosteat silmänsä.

— Suokaa minulle anteeksi sen mitä tein, en tietänyt mitä tein!

Hän väänsi käsiään ja hänen äänensä rukoili.

— Olettehan itse kärsinyt yhtä paljon kuin minä.

— Niin, mutta syy oli minun. Voi minua onnetonta. Kun saisin tehdyn tekemättömäksi!

— Mutta ottakaa minut nyt, lausui hän äkkiä rukoillen, — antakaa minun seurata itseänne! Minä hoidan teitä

niin hellästi, en luovu luotanne hetkeksikään. Ottakaa minut vaimoksenne, rakastattehan te minua!

Hän hymyili nöyrästi ja nosti häntä vastaan valkeat, paljaat käsivartensa. Hän tarttui hänen käteensä ja painoi siihen kuumat huulensa. Tohtori työnsi hänet luotaan. Piirteet hänen kasvoillaan olivat kuin kivistä.

Se on nyt myöhäistä, sanoi hän oudolla äänellä. — Minä en enää kuulu itselleni: olen kuolemalle kihlattu. Minä en saa teitä omistaa! Jos teitä suutelisin, veisin ehkä teidät hautaan mukaani, minun henkäyksessäni on myrkkyä, minä en saa teitä liketä.

Eliza heittäytyi hänen eteensä ja kietoi kätensä hänen polviensa ympäri.

— Voi ottakaa minut mukaanne hautaan. Minä tahdon kuolla kanssanne. Mitä minulla enää on maailmassa jos te menette pois? — Hyvä Jumalani, puhdas, pyhä neitsyt, Maariani, kuningattareni, anna hänelle elämä! Hän on vielä nuori, sinä et voi tahtoa ottaa häntä pois ... !

Eliza oli polvillaan maassa, kasvot ja kädet kurotetuina taivasta kohti. Kun hän hänen nuorta elämäänsä rukoili, hymyili hän kyyneltensä seasta ja hänen äänensä vapisi.

— Te rukoulette mahdottomia, sanoi tohtori.

Äkkiä tarttui hän molemmin käsin pitelemään otsaansa ikäänkuin hän olisi järkeään pelännyt. Eliza katseli häneen vilkkumatta.

Äkkiä hän laahautui hänen luoksensa ja heittäytyi hänen syliinsä. Tohtori tarttui kovin käsin hänen käsi-
varsiinsa.

— Ei edemmä, sanoi hän. — Nyt me menemme sisään. Posti on kai jo tullut. Te saatte ehkä kirjeen isältänne. Toiste kerron teille enemmän itsestäni, jos tahdotte kuulla.

Eliza nousi ja pyyhki kasvonsa. Ääneti he astuivat taloa kohti. Aitavierellä seisoj ajopeli ja mies satoi kiinni hevosia. Nähdessään tohtorin hän tuli häntä tervehtimään ja ojensi hänelle kirjelipun. Se oli rypistynyt ja vailla osotetta.

— Mistä se on? kysyi tohtori pahaa aavistaen.

— Apteekkarilta.

Tohtori aukaisi sen ja silmäili läpi lyhyen sisällön. Eliza ei ennättänyt mitään kysyä, kun Zofija hymyillen ja liehuttaen kirjettä ilmassa, likeni heitä.

— Eliza rouvalle kirje! huusi hän jo kaukaa.

Eliza tarttui siihen vapisevin käsin. Hän tunsu käsi-
alan, hän tunsu sinetin. Kirje oli hänen isältään. Tohtori ojensi kirjeensä Zofija rouvalle. Se oli lyijykynällä kirjoitettu. Alla ei ollut nimeä. Kirje sisälsi ainoastaan sanat: »Santarmit voivat minä hetkenä hyvänsä olla teillä.»

Zofija jäykistyi kauhusta.

— Jesus Maria! sai hän kuiskatuksi.

Sitten kokosi hän järkensä ja alkoi ryhtyä valmistuksiin odotettujen vastaanottamiseksi. Luultavasti tekisivät he täällä kotitarkastuksen. Eliza sai unohtaa kirjeensä ja olla apuna. Mutta mistä päästä he alkaisivat, mikä oli talossa vaarallisinta? Mikä hävitettäisiin ensin? Zofija väänsi ovet lukkoon, astui kirjakaapin luo ja avasi sen. Sitten hän kiiruhti piironkinsa laatikkoa avaamaan, meni taas takaisin kaapille ja alkoi sieltä etsiä. Pian oli hänen käsissään pieni kirjaläjä.

— Nuo ovat poltettavat! sanoi hän hätäisesti. Ne ovat liettuankielisiä kirjoja. Eliza, katsokaa ulos ikkunasta, näkyykö mitään?

— Ei mitään.

Uuniin sytytettiin tuli. Sinne heitettiin vanhoja kirjoja ja kellastuneita papereja. Zofija oli ne pelastanut edellisistä kotitarkastuksista. Nyt antoi hän niiden mennä. Hän oli polvillaan laatikkonsa edessä, tuli loimotti huoneen valkeilla seinillä, punersi Zofijan kasvot ja valaisi tohtorin taipuneen vartalon, kun hän astui ohitse. Hän käveli pitkin askelin edestakaisin salin päästä ruokasalin päähän. Hänen kasvonsa olivat kuin kivettyneet, hiukset riippuivat alas poskille.

— Eliza, kuiskasi Zofija, — ottakaa tämä käärö, siinä ovat miesvainajani kirjeet, en raaski niitä polttaa enkä tahdo että niitä tutkitaan, piilottakaa ne jonnekin, vaikka rannalle. Eihän mitään näy maantiellä?

— Ei.

Eliza kiirehti pois ja tohtori sulki oven hänen jäl-

keensä. Hetkisen vielä lisäsi Zofija sytykettä uuniin. Sitten pakenivat hiiltyneet paperit tuhaksi.

— Missä minun musta nahkalaukkuni on? kysyi tohtori äkkiä. — Se täytyy panna talteen. Jollen minä palaisi niin lähettäkää se ystävilleni, te tiedätte kyllä minne.

Kyllä, kyllä. Mutta se on Elizalla.

Heidän piti odottaa Elizaa, joka oli mennyt rantaan. Jokainen hetki venyi kiusallisen pitkäksi. Vihdoin hän tuli. Laukku käärittiin vaatteeseen ja kätkettiin puutarhaan, perunamaahan. Ja niin oli kaikki valmista. Valmistusta oli kestänyt ehkä viisitoista minuuttia. Piti vain saada talon mieliala rauhallisen näköiseksi, jottei mikään herättäisi epäluuloa.

Tohtori ja Eliza kävelivät puutarhassa. Taivas oli pilvessä, puissa siihisi salaperäisesti niinkuin rajuilman edellä. Kukkalavat loistivat kirjavina. Liljat vain olivat varisseet. Niiden lehvät lepäsivät lumena nurmikossa. Latvassa vain oli vielä pari kukkaa.

— Mitä kirjoittaa kreivi, isänne? kysyi tohtori.

— Hän on sairaana ja pyytää minua luokseen.

— Onko hän maalla?

— On. Syntymäkodissani, jonka te hyvin tunnette.

Tuntui olevan niin paljon, paljon sanottavaa. Jäljestäpäin he muistaisivat että siitakin ja siitakin olisi pitänyt puhua. Mutta kumpikin antoi nyt kalliiden viimeisten hetkien kulua lausumatta mitään. He vain katselivat toisiinsa. Äkkiä tohtori seisahtui varisseen liljalavan eteen ja loi Elizaan pitkän katseen.

— Sanokaa, pyysi Eliza.

Hän ymmärsi että tohtori aikoi jotakin sanoa.

— Tahdotteko jatkaa elämäntehtävääni?

— Minä! ... Voi jospa vain kykenisin!

— Te voitte. Tulette isänne vanhalle maatilalle Liettuassa. Ruvetkaa rakastamaan kansaa, joka teitä siellä ympäröi. Saatte nähdä että se työ tyydyttää.

Elizasta tuntui helpolta ja suloiselta tehdä tuo lupaus. Mutta kun hän sitten näki tohtorin kasvot ikäänkuin kirkastuneina seuraavan jotakin kaukaista, kaukaista, hänet taasen valtasi tuska. Hän kadottaa hänet nyt, hän ei häntä koskaan enää näe ... !

Zofija rouva oli sillaikaa kyökissä. Oli tuotu marjoja kaupaksi. Hän läksi ruokasalista noutamaan rahaa ja vilkaisi ulos ikkunasta. Silloin näki hän kahden miehen yllään täällä niin murheellisen tutut sini- ja punakirjavat puvut, juosten likenevän taloa.

Siinä he olivat, santarmit! Ilmoittaisiko hän heistä jo Elizalle ja tohtorille, jotka istuivat puutarhassa? Siihen ei enää ollut aikaa. Kalpeana ja tarmokkaana hän läksi vastaan ulos. Portti narisi. Läähättäen miehet seisahuivat hänen eteensä.

— Mitä herrat etsivät?

— Meillä on käsky tulla vangitsemaan tohtori Petras Budris, joka oleskelee teidän talossanne.

— Odottakaa tässä.

Hetken kuluttua hän tohtorin ja Elizan seurassa tuli takaisin. Santarmit uudistivat vangitsemiskäskynsä. Hänen piti seurata heitä voitin* asunnolle, jossa santar mipäällikkö odotti. Valmistusajan tuli olla lyhyimmän mahdollisen. Mitä hän oli tehnyt? Minne hänet vietäisiin? Koska hän pääsisi vapaaksi? Sitä he eivät tietäneet; heille oli vain annettu vangitsemiskäsky.

Zofija rouva käski miehet ruokasaliin odottamaan ja valmisti heille teetä. He eivät saaneet istuutua ja kiellettyä oli minkäänlaisten virvokkeidenkin nauttiminen. Hän sai heidät sentään houkutelluiksi ottamaan viinaryypyn ja lasin teetä. Siinä heitä kestittäessään kertoi hän heille tohtorin taudista ja kehoitti heitä hoitamaan häntä hyvin matkalla.

Äänettöminä tohtori ja Eliza kokosivat tohtorin välttämättömimmät tavarat pieneen kääröön. Salaa Zofija ja Eliza keräsivät rahansa hänen kukkaroonsa.

Ilta jo hämärsi. Sataa tuhutti ja ukkonen jyrisi etäältä. Metsä seiso i pimeänä, hiljaa, silloin tällöin nousi tuuli valtavasti sitä ravistamaan. Pilviä, suurina kuin vuoret, vier i taivaalle, salama välähti tuontuostakin valaisemaan maisemaa.

Tohtori veti päällystakin ylleen, Eliza ojensi hänelle lakin, Zofija kietoi hänen hartioilleen suuren huivin. Santarmit katselivat äänettöminä. Ei kumpikaan nai-

* meidän nimismiestä vastaava virkamies.

sista itkenyt, ei kumpikaan valittanut. Hämärä kätki peittoonsa heidän kärsivät kasvonsa. Kukaan ei ollut muistanut sytyttää tulta lamppuun.

— Hyvät herrat, lausui Zofija rouva ja asettui rukoi-levana santarmien eteen, — hoitakaa tohtoria hyvin! Näettehän että hän on sairas, mies joka on kuolemaisillaan.

Eliza mittasi heitä leimuavin katsein ikäänkuin hän olisi tahtonut heidät maahan polkea. Mutta hän ei virkkanut mitään.

— Olemmeko valmiit lähtemään? kysyi toinen santarmeista.

Tohtori tarttui Zofijan käteen ja painoi siihen huulensa. Zofija sulki hänet syliinsä ja puhkesi valittaen itkemään. Eliza ei tahtonut päästää tohtorin kättä. Hän painoi sitä rinnalleen ja suuteli sitä uudestaan ja uudestaan. Kun he astuivat porstuan kynnyksestä, leimahti heleä salama. Sen salaman valossa näkivät he toisensa viimeisen kerran. Tohtori nousi rattaille, santarmit asetuivat molemmin puolin. Tuskin sai hän aikaa viimeisen kerran ojentamaan kätensä naisille. Piiska läiskähti, hevoset lähtivät liikkeelle.

Kuin paikalleennaulittuina seisoivat molemmat naiset. Salama lämmitti heitä, sade kasteli heitä. Äkkiä Eliza heräsi.

Hän ei ole kaukana vielä, hänet voi vielä tavata. Hänen täytyy vielä saada nähdä hänet. Hän heittäytyy santarmipäällikön jaikain juureen. Hän vakuuttaa hänelle, että hän on viaton. Hänen täytyy päästä vapaaksi!

— Zofija, sanoi hän yhtäkkiä, — mennään voitin asunnolle. Ehkä vielä saamme jotakin kuulla.

Zofija suostui, vaikka tietäen, ettei mikään vaikuttaisi. He pukeutuivat tummiin sadetakkeihin ja kiersivät huivit päähänsä, jottei heitä tunnettaisi. Satoi hiljaa, lämmintä sadetta. Kiiltomatoja näkyi nurmikosta. Ei kuulunut ääntä mistään. Omituinen toivo oli syttynyt heihin molempiin. Eliza odotti hengitystään pidellen.

Voitin asunnon ikkunoista loisti tulta. Ohuiden uuti-
mien läpi saattoi nähdä, että oltiin ruualla. Silloin täl-

löin kurottautui käsi jotakin ottamaan tai liikkui varjo edestakaisin.

— Jääkää te tähän, sanoi Zofija kuiskaten, — niin minä käyn kyökissä kyselemässä.

Hän meni. Eliza seisoj pensaikossa, joka jäsen jännitettynä. Portailta kolahteli ikäänkuin askelia, sisältä saattoi kuulla ääniäkin. Hänen kenkiinsä oli tarttunut kerros märkää hiekkaa, hiukset olivat auenneet ja riip-puivat likomärkinä olkapäillä. Päänsä liikkeillä hänen täytyi estää niitä valumasta kasvoille. Hän kuuli oman sydämensä lyönnit. Nyt nousi joku herroista, parrakas pää loi suuren varjon voitin salin seinälle, hän otti pul-lon käteensä ... Tohtori mahtoi istua kauempana, koskei häntä näkynyt. .. Petras Budris tuolla, tuossa risai-ssessa talossa, häntä kuljetetaan pois, syytetään, aiotaan vangita! Hänet tappavat sillä tavalla ... Mutta se ei saa tapahtua! Hänen, Elizan, täytyy se estää.

Hän astui päättäväisesti ulos pensaastaan, kiiruhti portaille. Hän säpsähti. Pitkä mies, yksi santarmeista tart-tui hikisellä kädellä hänen käteensä.

— Tästä ei päästetä ketään.

— Pois, kurja! huusi Eliza. Hän pelästyi, sillä hän ei ollut huomannut miestä, joka puoleksi nukkuen, sineliinsä kääriytyneenä oli istunut penkillä.

— Se ei sinua auta, vaikka olisit kuka tahansa. Käänny vain takaisin.

— Mene paikalla ilmoittamaan santarmipäällikölle, että everstinrouva Kochanowski tahtoo häntä puhutella. Mene!

Eliza käski äänensä koko mahdilla ja polki jalkansa maahan, mutta santarmi vain nauroi vastaukseksi. Hän nieli kiukkunsa ja ravistaen hiukset kasvoiltaan hän pistävällä ivalla jatkoi:

— Vai niin, et tottele! No tiedänpä mikä sinun tapaisillesi herroille kelpaa——se on... kulta!

Hampaattensa välitse hän sihisten päästi viimeisen sanan, ja asetti suuren kultaisen rintaneulan santarmin eteen.

— Sinä saat tämän, jos viet sanan päälliköllesi. Se on kultaa ja kivet ovat jalokiviä. Sinä saat sen, mutta mene paikalla.

Mies ojensi kättänsä ottamaan neulaa. Hän alkoi vmmärtää ja nähtävästi heltyä. Mutta samassa tarttui Zofija rouva takaapäin Elizan olkapäihin.

— Tulkaa pois rakkaani, kuiskasi hän, — me vain pahennamme hänen tilaansa, jos täällä viivymme. Tuo ei auta. Minä tunnen santarmit.

Hän ei ollut päässyt kyökkiin. Santarmi oli sielläkin ollut vartioimassa. Ei ollut muuta neuvoa kuin kääntyä takaisin. Välistä voihkasi Eliza tuskallisesti kuin lapsi joka näkee pahaa unta.

— Enkö minä siis saa häntä k o s k a a n nähdä? sanoi hän, ikäänkuin omia ajatuksiaan selvittääkseen.

— Ehkä joskus, vastasi Zofija, — jos hän elää siksi kun päästävät hänet vapaaksi, mutta sitä ei tiedä koska se tapahtuu.

— Mutta mitä hän on tehnyt? Hänhän on viaton! Tämä on mahdotonta! He eivät voi häntä viedä. He tutkivat asian ja hän tulee kotiin jo täksi yöksi!

— Te olette puolalainen nainen, sanoi Zofija rouva, — ettekä tätä ymmärrä!

Eliza kääntyi äkkiä ympäri. Valo voitin asunnon ikkunasta näkyi vielä. Kuului ääniä ja rattaiden räminää. He tekevät lähtöä, he tulevat ehkä tästä ohitse! Naiset seisoivat hengitystä pidätellen. Ukkonen jyrisi etäällä. Oli pilkkosen pimeä.

— Olkaamme ääneti, kuiskasi Zofija, — hän kärsisi kaksin kerroin, jos tietäisi meidän olevan täällä.

He seisahtuivat tiepuoleen aita vastaan. Ei kuulunut mitään pitkään aikaan.

... Nyt he tekevät valmistuksiaan, herrat pukevat ylleen. He eivät aavista mitä vielä voi tapahtua. Kun he ovat päässeet siihen, missä vainion aita alkaa, keskellä pilkkosta pimeää pysähtyvät äkkiä hevoset. Hän, Eliza, on karannut esiin piilostaan, tarttunut hevosten suupieliiin. Hän käy käsiksi miehiin, hän ... hän ... keksii viimeisessä hädässä jonkun keinon. Hänen täytyy keksiä. Taivaan kaikki Pyhät auttakoot! Eliza järjesti valuvia hiuksiansa ja työnsi yltään huivin, joka saattoi olla hänen tiellään. Jo erottautui ääniä, piiska läiskähti, rattaat läksivät liikkeelle.

— Nyt, huokasi Zofija rouva — he hänet vievät, rat-
taat etenevät, he menevät toista tietä.

Toista tietä! Elizalta tukahtui hengitys, ikäänkuin kova koura olisi kuristanut häntä kurkusta. Hän lankesi suin päin maahan. Hetken kuluttua tunsikin Zofijan hellän äänen kutsuvan kotiin. Heidänhän täytyi kiiruhtaa pelastamaan laukkua, hänen laukkuaan jonka olivat puutarhaan kätkenneet, kastumasta. Toisiinsa nojaten he nyt riensivät kotiin päin ja olivat tuskin päässeet katon alle, kun rajuilma oli valloillaan. Tuuli ravisti metsää, talon perustukset tuntuivat huojuvan, ukkosen jyrynä helistytti ikkunoita, salamat valaisivat yön pimeyden häikäisevän valoisaksi.

Ruokasalin pöytä oli vielä katettuna. Palvelustyttö oli lisännyt hiiliä teekkeitöön ja se kiehua porotti kodikkaasti. Tuossa oli koskemattomana ja jäähtyneenä teelasi, jonka Zofija kaatoi häntä varten. Kissanpojat olivat nukkuneet sohvalle, emäkissa liikkui levottomana lattialla ja naukui, kun ukkonen jyrisi. Eliza istuutui sohvalle ja otti syliinsä harmaan pikku kissan. Hänen mieleensä muistui kuinka se aamulla oli leikitellyt hiirellä. He olivat seisoneet ja katselleet. Aivan samalla tavalla piteli kova kohtalo nyt häntä. Hän istuu rattailla santarmien välissä, salama valaisee hänen kalpeita, painuneita poskia...

Salin pöydällä tapasi Eliza hänen veitsensä ja muutamia revittyjä paperiliuskoja. Hän ei saanut niitä sommitelluiksi yhteen, vaikka koetti, niistä sa vain yksityisiä sanoja... Sohvan alla oli puun oksa, jolla Petras oli leikittänyt kissoja. Eliza otti sen käteensä... Tohtorin kamarin ovi oli auki, siellä oli kaikki tavallisessa järjestyksessään, viulu pöydällä, paperit ja kynät... Kolkko tyhjiys kirkui vastaan kaikkialta, muistot saivat sydämen vuotamaan verta joka askeleelta... Tuontuostakin sanoi Zofija rouva jotakin hiljaisella äänellä ja siunaili salamoiden iskiessä.

Äkkiä kuului koputus ikkunaan. Naiset säpsähtivät ja molempien mielessä välähti omituinen toivon tunne. Mutta vain Jadviga pyrki sisään. Hänen vaatteensa ja hiuksensa olivat läpimärät ja nyyhkien hän heittäytyi Zofija rouvan kaulaan. Sitten hän meni Elizan luo, joka

äänettömänä, kyynelittä istui ruokasalin sohvalla. Jadviga lankesi polvilleen hänen eteensä ja painaen huuliaan hänen kädelleen lausui vähän väliä:

— Oi, suokaa minulle anteeksi!

Eliza ei ensin häntä huomannut. Vasta vähitellen hän heräsi kuin unesta kuuntelemaan Jadvigan tunnustusta. Hän oli ollut hänelle mustasukkainen, hän oli häntä vihannut, panetellut... Tyttö väänteli omantunnontuskissa ja surussa. Eliza sulki hänet syliinsä ja nojaten päättään hänen rinnalleen, puhkesi hurjasti itkemään.

Jadviga suuteli hänen kättänsä ja läksi. Läpi rajuilman ja yön kiirehti hän kotiin. Zofija saattoi hänet puutarhan aitaan asti. Kun hän palasi sisään, oli Eliza lähtenyt levolle. Zofija istuutui hänen vuoteensa laidalle.

— Älkää itkekö rakkaani, lohdutteli Zofija. — Aatteet vaativat uhrinsa. Hän ei ole elänyt turhaan. Hän kaatuu kuin sankari taistelutantereelle.

— Jospa hän kaatuisi, jospa kuolisi! sanoi Eliza hiljaa. — Antaisin hänet mielelläni kuolemalle. Mutta minä kurja, vasta polvillani rukoilin hänelle elämää.

— Me emme usein tiedä mitä teemme... Antakoon Jeesus Kristus anteeksi!

— On niin kamalaa ajatella että hän on raakojen ihmisten käsissä, heidän mielivallassaan, hän jonka sielu on arka kuin liljan kukka ... Jumalani, Jumalani älä kuule sitä rukousta, jonka sinulta vasta rukoilin, vaan ota hänen henkensä ...

Hän asetti kapeitten sormiensa päät vastatusten rinnalleen ja rukoili kauan ja kiihkeästi. Zofija oli polvillaan hänen vuoteensa ääressä. He eivät enää pyytäneet hänelle elämää eikä kuolemaa, he rukoilivat vain Jumalan johtoa...

Parin päivän perästä läksi Eliza isänsä luo täyttämään rakkaansa elämäntyötä. Zofija jäi yksinäisyyteensä.

Muutamia päiviä ennen joulua saapui heille sanoma tohtorin kuolemasta. Hän oli kuollut vankilassa, ennenkuin tutkintoa oli pidetty ja tuomiota langetettu.

VIERAALLA VIRRALLA

Vene liikkuu hiljaa alas virtaa, aivot lepäävät, soutajat vaikenevat. Kuumen päivän ilta on raikas, veden pinnalla vaippuu sumu ja kuu nousee taivaalle suurena, värittömänä, kukkivien tuomien takaa.

Professori itse pitää perää, soutua hoitaa Mihail Mihailovitsch, muut istumme kukin tuhdollamme työttöminä. Tuontuostakin laulaa Julia Ivanovna vienoa kansanlaulua, sillä välin puhelemme Moskovan tukahuttavasta kuumasta, jota koetamme unohtaa. Pukuja on päästetty hiukan auki, naiset ovat irroittaneet palmikkonsa; joku viheltelee, joku huudahtaa ärsyttelläkseen kaikua. Jokainen nauttii vapaudesta, ensimmäisestä kesäpäivästä maalla.

Minullahan on kirje taskussa, kirje Suomesta, kotoa, pikku siskolta, jonka posti vasta toi. Otan sen esille ja luen salavihkaa alun:

»On yö, mutta en voi mennä levolle, sillä on niin kaunista. Järvi on tyynenä, peilikirkkaana, ikkuna on auki, satakielet laulavat. Äkkiä kuulen jonkun kävelevän. Se on Anni, joka nyt vasta tulee kotiin. Nähdessään minut ikkunassa, astuu hän luokseni ja ojentaa minulle kukkivan tuomenoksan ...»

Enempää en ehdi lukea, sillä nimeäni lausutaan ja minulta kysytään jotakin. Kätken kirjeen taskuuni odottamaan yksinäistä hetkeä.

Toisella rannalla on mäki, puuton, kivetön. Laudan päällä onkii paljasjalkainen poika, joka välillä sylkee onkimatoonsa tehdäkseen sitä maukkaammaksi. Liikahattamatta hän tuijottaa oman kuvansa punaiseen paitaan, rikkinäisiin housuihin, pitkiin sääriinsä, jotka kertautuvat veden tyynessä. Mäkeä ylös kävelee venäläisen papin

pitkään, mustaan kaapuun puettu mies. Hänen tukkansa on litistetty lasten käsien kaulailuun, sillä sylissään hän kantaa lasta, joka hellästi painaa poskensa hänen poskeensa. Kylällä haukkuu koira. Puutarhojen takaa näkyvät rakennusten katot ja kirkon risti. Kun veneranta katoaa näkyvistä, vaikenevat vähitellen sen asukkaiden äänetkin. Kosteutta lankeaa janoavalle maalle ja hämärää lehdoille, joita aurinko on polttanut.

Vesi on syvää ja tyyntä kuin syksyisen jään pinta. Metsässä liikkuu omituinen suhina kuin satakielten hypimisestä oksalta oksalle. Ne laulavat vihellelleen, viserrellen, raksutellen. Tuomen oksat riippuvat yli veden pinnan ja satelevat kukkiensa lunta virran mukaan. Mieleeni tulevat kansanlaulun sanat:

**Tuomi on virran rannalla,
Jonka juurella minä istuin.**

Ja minä hyräilen sitä hiljaa itsekseni, uudestaan ja uudestaan. Eteeni nousee koti sydänmaalla, jonka mökit nyt ovat uneen vaipuneet. Tyynenä siellä lepää järvi, sumu vaippuu kytömailla, aitan syrjällä kukkii kylmässä ilmassa tuomi. Ja tyttö, joka ei ole saanut unta heinävuoteellaan aitassa, astuu ulos tuomen juurelle ja taitellen oksaa puusta hyräilee sitä samaa nuottia:

**Tuomi on virran rannalla,
Jonka juurella minä istuin.**

Hameen alta näkyy päivettynyt jalka, paita on karkeana kaulalla, tukka on valkea ja silmät siniset. Minä hänet hyvin tunnen, hän on Anni, lapsinahan olemme leikkineet yhdessä. Minun tekee niin mieli mennä hänen luoksensa, tarttua hänen käteensä niinkuin ennen. Että juostaisiin kilpaa järvelle, otettaisiin vene ja lähdetäisiin tuonne saarelle ...

— Nuori suomalainen rouva, mikä teidän on? Joko olette meihin kyllästynyt? Joko on ikävä?

Heidän kaikkien katseet ovat minuun käännetyt. Olen veneessä veden päällä, mutta kanssani ei ole Anni, lapsuuden ystävä; eikä saari tuolla ole kotosaareni. Professori heittää sikaarinsa veteen ja tarttuu huolestuneesti käteeni koettaakseen onko minun kylmä, Julia Ivanovna

lakkaa polttamasta paperossiaan, silittää otsaani ja suutelee poskeani. Ja minä hymyilen heille ja vakuutan että olen ihan terve, että vain tulin muistaneeksi kotimaatani.

Olen sinä hetkenä enemmän yksin kuin milloinkaan ennen. Mieleen hiipii kipeys, sydäntä alkaa särkeä, rintaa kuorii sanomaton kaipaust. Olen köyhä, olen alaston kun ei maakaan allani ole omani!

Tunne tulee niin suurena että minä nöyrytyneenä lamauntuneena vaivun ikäänkuin kasaan. Sydän lyö, posket hehkuvat, hengitys on tukahduttamaisillaan. Tahdotisin ojentautua pystyyn seisomaan, antaa rinnan laajeta, koko henkeni voimalla tavoitella ajatuksiini kaipaukseni määrää: Suomea. Mikään ei minua pitele. Poissa olen, kaukana täältä, siellä missä nyt on kevään yö ja kalpeina lepäävät järvet. Koivu on siellä sisareni, petäjä veljeni, jokainen kivi ystäväni, mättäät, nurmet uskottujani. Syliini minä suljen kukkivat maani, kuiskaan niille miten niitä rakastan, huuleni painan multaa hyväilemään, polvillani kiitän siitä, että Suomen omistan.

On jo pimeä kun veneen kokka kolahtaa laituriin. Nurmi on kosteaa, kilpaa juostaan ylös mäkeä professorin huvilalle. Samovaari kiehua porisee katetulla pöydällä. Rouvan tuolinselustalle on heitetty kauniisti ommeltu pyyhliniina. Nälkäisten innolla asetutaan pöytään. Ja minä puhun tuota vierasta kieltä, ja leikitellen ja nauran.

Mutta kun kaikki ovat menneet levolle ja minä olen saanut kirjeeni luetuksi, hiivin ulos pimeään. On kuin kaikki olisi iäiseen uneen vaipunutta ja minä ainoana elollisena olentona seisaisin avaruuden rannalla. Ja siellä minulle selviää mitä tämä kaikki on.

Tämähän on se josta monesti pelkäsin ettei sitä minulla olisi: tunne isänmaasta. Edessäni on valmiiksi viitattu tie, suuri elämäntehtävä.

Nuoruuteni — kaiken, kaiken mitä minulla on, sen annan sinulle Suomi, ihana kotini! Ota minut kokonaan. En sirpaletta voimistani ja'a muualle, jotten olisi sinulle uskoton, äiti, sinä jonka metsien huminassa kasvoin. Pieni on voimani, vähäiset varani, mutta ota ne vastaan! — Ja sinä taivasten Herra, ota minusta pois

pahuus, sillä synnyinmaani hyväksi sinä panit minut elämään. Synnyinmaani köyhä minut tarvitsee.

Olen painanut kädet rintaani vastaan ja tuijotan eteeni kuolleeseen maisemaan, jota kuu valaisee. Minua palelee, palelee sieluun saakka. Kuusi, johon nojaan, ei kysy kyyneleitäni.

Mutta siellä kotona on nyt valoisa kevätyö. Koivun nuput ovat hiirenkorvalla ... Miten sitä rakastan, sitä valoa, sitä kevätyötä, sitä koivua siellä!

Nyt vasta sen tunnen. Tänneköhän kauas minun täytyikin tulla jotta oppisin sen tuntemaan?

Moskovassa keväällä **1894.**

KOKETTI

I

Pitkin askelin, syrjään vilkaisematta ja välinpitämättömän näköisinä astuivat Erkki Berg ja Akseli Latvala tyttökoulun sivuitse. Suuri joukko tyttöjä siinä käveli odottamassa että ovet avattaisiin. Akseli sai yhtämittaa nostaa lakkiaan, mutta Erkki ei kuin ulkomuodolta tuntenut ketään koko joukosta.

— Mutta täytyy sinun toki myöntää, että Anna on kaunis, sanoi Akseli Erkille jatkoksi heidän keskustelulle.

— Kaunis — niin, kauneus on häälyvä käsite. Se on aivan maun asia. Minä puolestani en ihaile sellaista kauneutta kuin Annan, hänessä on liian paljon teeskentelyä, hän on täydellinen koketti.

Erkki tulistui puhumaan kuin loukatun totuuden puolesta. Akseli nauroi. Samasta asiasta he olivat puhuneet monet monituiset kerrat. Erkkihän ei tuntenut Annaa. Anna ei ollut koketti, se oli kaikki luontoa hänessä. Kateelliset tytöt olivat hänelle keksineet sen nimen siksi, että pojat liehittelivät häntä enemmän kuin heitä. Kukaan toinen ei saattanut olla niin iloinen kuin Anna, niin veitikkamainen ja vallaton, niin luonnollinen.

— Sen sinä vielä itse myönnät, kun sinut tutustutan häneen, vakuutti Akseli.

No niin, Erkki vain hymyili. Ja oikein häntä nauratti, kun Akseli johtui uskomaan hänelle syviä salaisuuksia suhteestaan Annaan. He olivat miltei kihloissa. Yhtenä iltana — oli kaunis kuutamo ja huurteiset puut — he tulivat luistinradalta ja astelivat haaveillen toistensa

rinnalla. Anna tuontuostakin naurahti tavalliseen tapaansa. Hänen kotiportillaan he seisahtuivat ääneti katsomaan tähtitaivasta. Silloin Akseli ojensi hänelle kirjeen, jota hän monta päivää oli kantanut povitaskuunsa. Se sisälsi hänen rakkautensa tunnustuksen.

— Älä nyt sentään levittele tuota juttua kenellekään, lisäsi Akseli lopetettuaan.

Erkki tietysti lupasi. Mutta oli hän melkein sanomaisillaan, että Annan serkku Lauri Vaurio hänelle oli uskonut melkein samanlaisen jutun itsestään ja Annasta. Mutta hänkin oli kieltänyt sitä levittelemästä ja Erkki pysyi luottamukselle uskollisena. Mutta hänen päähänsä välähti samassa tuuma: pienen kepposen hän sentään panisi toimeen rakastuneille tovereilleen! Sieti heille hiukan nauraa.

Kertomuksen muodossa, tosin hiukan muunnettuna, luettiin heidän sieluntilansa jo seuraavana lauantaina konventin sanomalehdessä. Se herätti toiselta puolen suurta riemastusta, toiselta puolen suuttumusta. Asianomaiset, sekä Vaurio että Latvala epäilivät paikalla Erkkiä ja ottivat vuorotellen hänet kanssaan kahdenkesken, vaatien tilinteolle.

Omituista muuten, että Anna Vaurio siitä lähtien sangen usein sattui Erkki Bergin tielle. He kohtasivat toisensa kadulla, porraskäytävissä, puistoissa, milloin missäkin. Alussa oli uhka ja ilkku Annan suupielissä, hän katsoi Erkkiin suoraan ja terävästi ja hänen kauniit silmänsä näyttivät iskevän tulta. Päästyään hänen ohitsensa, Erkki tavallisesti purskahti nauruun. Mutta vähitellen lauhtuivat Annan kasvonpiirteet ja pää alas painettuna, kärsivän näköisenä, hän vältti Erkkiä niin paljon kuin suinkin. Erkki taas oli utelias näkemään miten tyttö sitten muuttuisi kun tuo suruisen nöyryyden aika-kausi olisi ohitse. Sentähden hän rupesi etsimään tilaisuutta päästä Annan seuraan.

Eräänä päivänä kun Erkki ja Akseli olivat kävelyllä, tapasivat he Annan niinikään kävelemässä erään toverinsa kanssa. Silloin Akseli heidät esitti toisilleen ja jättäytyen jäljellepäin Annan toverin kanssa, hän antoi heille tilaisuuden selvittää välinsä. Mutta eihän heidän puhelustaan tahtonut tulla mitään. Toinen teki kysy-

myksen, johon toinen lyhyesti vastasi ja sitten syntyi hiljaisuus. Ilta oli tyyni. Auringon laskettua oli maa vetäytynyt jäähän. Ei vielä ollut rataskeli, mutta reki kulki vaivaloisesti niitä likaisia lumijätteitä myöten, joita oli katukäytävien syrjillä. Taivas oli kirkas ja siellä täällä tuikki tähti.

Äkkiä Anna seisahtui ja nyökäyttäen päättään katumyymälää kohti, hän teroitti katseensa ja korvansa. Hän seiso i hiukan kumartuneena, huulet auki, poskilla puna ja silmät rävähtämättöminä.

Katumyymälä oli matala, puoleksi maanalainen puoti, jonka seinillä riippui teurastettuja lihoja ja pöydillä lepäsi rasvaa ja i hraa. Jostakin sisähuoneesta kuului iloinen harmonikan sävel ja hyllyltä näkyi Runebergin kipsinen rintakuva. Katossa paloi käryävä lamppu.

— Runebergin kuva tuossa ympäristössä! huudahtivat Erkki ja Anna kuin yhdestä suusta.

He purskahtivat suureen nauruun. Ja äkkiä katosi heidän väliltään kankeus. Anna ja Erkki juttelivat kuin vanhat tutut. Molemmat he pitivät runoudesta ja ihailivat Runebergiä. Akselin alkoi jo käydä kateeksi, hän yritteli yhtyä heidän puheisiinsa, mutta sai niin hajamielisiä vastauksia, että hän pian heistä erosi saattamaan kotiin Annan toveria. Tämän ritarivelvollisuutensa suoritettuaan hän kyllä paikalla riensi loitolta katselemaan Annan porttia kohti. Siellä hän, Anna, seiso i Erkin kanssa pitkässä puhelussa ja tutunomaisesti he vihdoin sanoivat jäähyväiset toisilleen.

Neitonen oli tehnyt Erkkiin mitä parhaimman vaikutuksen. Hän oli pirteä tyttö ja hänen käytöksensä luonnollista. Erkki muisteli häntä ensin usein, miten hän käveli, miten hän nauroi. Mutta sitten he eivät tavanneet toisiaan pitkiin aikoihin ja hän oli jo haihtumaisillaan Erkin mielestä, kun hän eräänä päivänä äkkiä pujahti häntä vastaan kadunkulmassa.

— Minä inhoan tuota tyttöä, sanoi Anna ja pusersi pienet kätensä nyrkeiksi.

— Ketä tyttöä? kysyi Erkki hämmästyneenä.

— Te ette enää voi häntä nähdä. Enkä minä tiedä hänen nimeänsä. Mutta tässä kulmassa me jo vuosikauusia olemme kohdanneet toisemme. Hän mahtaa asua

jossakin täällä. Me käymme molemmat koulua — tietysti eri koulua, hän ruotsalaista. Me aina katselemme toisiamme ...

Annan silmät kääntyivät ylpeästi siihen suuntaan, johon tyttö oli kadonnut ja hänen äänensä oli uhkaava.

— No? kysyi Erkki.

— Siinä ei olekaan muuta kuin että katselemme toisimme. Hänen katsettaan minä en kärsi, en! Jos te tietäisitte — näin, näin hän kävellä luhnailee — Anna näytti hänen käyntiänsä. — Hän varmaankin koettaa olla niin keijukaisen kaltainen kuin mahdollista, sillä hän on kaunis muutenkin: helakka, hieno iho, ruskeat kauniit silmät, tukka kihara, musta, hänessä on kaikki kaunista, mutta hän on ihan kuin pikku sisareni nukke, kiharat kiemurtelevat alas poskille ja kaulalle ... Ja hän se vasta on k o k e t t i !

Anna oli käynyt kiivaasti ja puhunut kiivaasti. Hänen viimeisissä sanoissaan oli katkeruutta ja niitä lausueksaan hän käänsi kasvonsa Erkkiin ikäänkuin ymmärtämystä vaatien. Mutta Erkki ei sitä käsittänyt.

— Kas etten minä ole häntä huomannut. Teidän pitää joskus näyttää hänet minulle. Minä tulen sitten auttamaan teitä, tarkoitan, että yhdessä häntä katselemme.

— Se on hyvä ... Hänellä onkin aina poikakomppania kintereillään.

— No onpa niitä teilläkin, ehätti Erkki hymyillen väliin.

— Minulla? voi teitä! Anna ravisti päätänsä ja hymyili ikäänkuin hyväilystä, mutta totistui äkkiä ja huokasi: — kalliistipa minä olen saanut pienet valloitukseni maksaa. Teidän luokkalaisennekin kaikki ovat minua siitä pilkkaamassa ja konventtinne sanomalehti...

Erkki punastui. Tyttö oli tietysti kuullut kaikki serkultaan.

— Onhan siinä joskus ollut pientä pilaa, sanoi Erkki — mutta ne jotka ovat sen kirjoittaneet, eivät ole teitä tunteneet.

— Niin, sanoi Anna katkerasti ja nyökäytti päätään. He kävelivät sitten ääneti. Erkin rupeesi tulemaan sääli.

— Kun te nyt tulette kotiin, jatkoi Anna, — niin

istutte kai kirjoittamaan minusta sanomalehtiartikkelia... Katsokaa, minä tiedän kaikki. Lauri on kertonut.

— Mutta enhän teitä ollenkaan tuntenut, puolusti itseään Erkki.

— Ja olitte sittenkin valmis solvaamaan nuorta tyttöä. Minä joka inhoan kaikkia kokeiteja, niinkuin nyt itse näitte.

— Mutta suokaa anteeksi, enhän teitä——

— Joko te nyt sitten myönnätte, etten minä ole kokeitti?

— Jo. Täydellisesti.

— No sitten minä suon teille anteeksi. Mutta tiedätekö, alussa minä vihasin teitä, olisin voinut vaikka teitä lyödä ... Sitten kun minä näin, miten hyvältä te näyttitte, niin vihani lauhtui, tuli teitä sääli, että olitte tuominut ihan tuntematonta ...

— Kiitos siitä! — Erkin ääni oli lämpöinen — olemmehan nyt selvillä, olemmehan ystäviä?

Anna loi häneen veitikkamaisen katseen ja ojensi jo kätensäkin, mutta ei heti antanut sitä Erkille.

— Uskaltaakohan teihin luottaa ... ?

— Voi, neiti Anna ... !

— No, olkoon menneeksi.

He pauskasivat kättä. Anna oli oikeastaan ostamassa itselleen keväthattua ja Erkki meni hänen mukaansa puotiin. He ostivat sellaisen, josta Erkki piti ja tinkivät yhdessä siihen valkoisen sulan. Ja heti sen tehtyään he erosivat. Anna ei antanut Erkin tulla saattamaan itseään kotiinkaan. Täytyi muka olla järkevä ja ahkera. Anna oli viimeisellä luokalla ja Erkki tulisi vuoden päästä ylioppilaaksi. Johan he olivat vanhoja ihmisiä!

Illalla istui Erkki kirjojensa ääressä, pää käden varassa ja silmäili taivasta. Pilvet olivat terävinä kielekkeinä, kaistaleina, jotka muuttivat muotojaan ja ennustivat myrskyä. Tyyntä oli vielä Erkin rinnassa, mutta hän tunsu siinä myrskyn enteet. Naapuritalon puitten oksien välitse pilkahti tähti, savukiemura nousi suorana ilmaan, kaikki oli niin omituisen kaunista, kaikki tuntui hyväilevän mieltä. Hänessä liikkui selittämätön tunne. Oli kuin valkoinen siipipari, hellä ja hentoinen kuin naisen käsi olisi liidellyt hänen ohitsensa, sulkainsa

untuvilla nivelien hänen poskeaan... Äkkiä näkyi ikäänkuin kuva, mutta se haihtui samassa, eikä hän saanut selville mitä se oli. Ilmalinnoja, tuulentupia, tulevaisuuden unelmia! Ensi keväänä hän tulee ylioppilaaksi. On edessä suuri, suuri maailma...

Erkki heittäytyi lukuihinsa eikä tavannut Annaa moneen päivään. Mutta Vaurio ja Latvala rupesivat tekemään hänelle kiusaa. He kävivät yhtäikaa hänen kimppuunsa, kyselivät ja koettivat solmia häntä sanoihinsa.

— Olit oikeassa kun sanoit Annaa kokeiksi. Nyt olemme mekin saaneet sen selville. Hän on oikkuja ja vehkeitä täynnä.

Erkki oli jo, päästäkseen heistä, myöntämäisillään, että niin on. Mutta tietysti Anna serkkunsa kautta saisi tietää kaikki; eikä hän sitä tahtonut, sillä olihan hän sopinut Annan kanssa, että he olisivat ystävät.

— Kyllä se sentään on enemmän luontoa kuin luulette, sanoi Erkki. — Niinhän minäkin ennen luulin, mutta sitten kun tutustuin ...

— Se on jo saanut sinutkin pauloihinsa, nauroivat pojat ylenkatseellisesti. — Onnittelemme sinua itkuihin ja hammasten kiristykseen!

Eivätkä he huolineet Erkin puolustuksista. Vaurio hankki jo toisen tytön liehiteltäväkseen, mutta Akseli retkeili pitkiä matkoja tavatakseen Annaa ja kärsivänä, onnettomasti rakastuneena hän milloin koetti pehmittää tyttöä maailmaa halveksivalla synkkyydellä, milloin hän sydämellisesti pyysi häntä muistamaan sitä yhtäkin kuumamoista iltaa. Anna valitti kerran Erkille, että hän oli hänestä ihan pääsemättömissä, hän ei voinut kärsiä tuota ruikutusta, jospa Akseli olisi tietänyt miten inhoittavalta mies näytti kun hän noin valitti!

Kadulla kävellessään he siitä puhuivat. Äkkiä joku takaapäin tullen tervehti heitä ja astui ohitse. Se oli Akseli. Hän loi heihin pitkän, uhkaavan silmäyksen ja hänen huulensa värähtivät ilkeästi.

— Aih! huudahti Anna ja kalpeni. — Voi minua, kuinka puhuinkin niin ääneen! Hän tietysti kuuli kaikki.

Erkki koetti häntä lohduttaa, saattoi hänet hänen asunnolleen ja palasi sitten kotiin. Hänen huoneessaan,

hänen pöytänsä ääressä istui Akseli, edessään Annan nimikirjoitus Erkin syntymäpäiväkirjassa. Hänen kasvonsa olivat kuin ukkospilvi, sieraimet laajenivat ras-kaasta hengityksestä, ja silmistä säihkyi viha. Hän ei vastannut Erkin tervehdykseen, eikä antanut hänelle kättään.

— Te olette minut surkeasti pettäneet, alkoi hän vihdoin — sinä ja Anna yhdessä, sinäkin, jota minä pidin ystävänä. Kavaltajia te olette molemmat, minä teitä syvästi halveksin ...

— Kuule, lopeta nyt, niin minä selitän ...

— Sinä olet minulta vienyt Annan, Anna rakasti minua.

— Että sinä surkeilla kasvoillasi ja jankutuksillasi olet kyllästyttänyt hänet, sitä hän tänään valitti. Ihan sattumalta hän tuli siitä puhuneeksi, älä nyt suutu. Minä en ole tahtonut sinua pettää ja emmehan me niin usein ole olleetkaan yhdessä Annan kanssa.

— Hän on jo ehtinyt kehua sinun kauneuttasi ja rita-rillisuuttasi koko kaupungille, minä olen ihan kunnoton, roisto Annan silmissä ja se on sinun ansiosi.

— Tämä on valhe!

— Ja häntä minä vihaan yhtä paljon kuin olen rakastanut. Maailmassa ei ole käärmettä sellaista kuin hän, kukaan ei niin tiedä kiemurrella, kierrellä, kietoutua ja myrkyttää niinkuin hän——

— Tämä menee liian pitkälle, voit jo lopettaa, muutoin suutun tästä minäkin——

— Suutu, suutu, käy nyrkkisille jos tahdot, hän, Anna, jota minä rakastin, hän on riepu ja rääsy, nosta se liasta, kiedo kaulaasi... Minä en huoli sellaisia ... !

Erkin nyrkki sattui pöytään niin että mustepullo helisi. Hän ojentautui suoraksi Akselin eteen, hänen nyrkissään oli voimaa, joka lamautti ja heikonsi Akselia. Hän oli raivoissaan, mutta hän hillitsi itseään. Akseliin se vaikutti niin että hän toiselta puolen olisi ollut valmis sovintoon, ja toiselta puolen häntä suututti Erkin komentava ryhti.

— Ota takaisin sanasi! uhkasi Erkki.

— En ota!

— Ota takaisin sanasi taikka——

— En!

— Minä sinut vaadin miekkasille, kaksintaisteluun.

— Osaatko sinä edes ampua? sanoi Akseli pilkallisesti — Onko pyssysi kaatanut edes jänistä tai sorsaa!

Nyt ei olekaan kysymys jänis- tai sorsajahdistista, vaan jompikumpi meistä kahdesta, hyvä herra, minä tai te jää haavoitettuna tai kuolleetuna taistelutantereelle. Huomatkaa se! Vielä kerran kysyn: otatteko takaisin sananne neiti Vauriosta?

— En.

He päättivät, että huomenna päivällisen aikaan mentäisiin puistoon sopimaan paikasta ja valitsemaan aseet. Asia päättyisi »duelliin».

Erkki kiirehti vielä samana iltana lainakirjastoon pyytämään jotakin kirjaa, jossa kaksintaistelua kuvattiin, sillä hänen käsityksensä siinä suhteessa olivat aivan hämäret.

Kun Erkki aamulla tuli kouluun, näki hän Vaurion ja Akselin salaperäisessä keskustelussa. Akseli oli tavallista kalpeampi, he eivät Erkin kanssa tervehtineet eivätkä vaihtaneet yhtään sanaa. Sattumalta Erkki ehti nähdä, että Akseli ojensi Annan serkulle hienokoteloisen kirjeen, jonka päällekirjoitus oli vapisevan käden työtä. Iltapäivällä, sovittuun aikaan, marssivat molemmat riitaiset sivukatuja kohti, mennäkseen ulkopuolelle kaupunkia.

Ilma oli keväinen, kadut jo kuivat, nurmikot viheriällä laiholla, aurinko likeni laskuaan, lauantai-iltaa pyhittämään sunnuntaiksi soivat kirkonkellot ja ihmisiä oli kävelyllä. Erkki astui eteensä tuijottaen, katselematta vastaan tulijoita, totisena ja synkkänä. Akseli vilkaisi rauhattomasti ympärilleen, puna ja kalpeus vaihtelivat hänen poskillaan.

— Kuule, onko se todellakin niin, sanoi Akseli vihdoin, — että toisen meistä täytyy kuolla, näin ihan terveeltään, juuri kun kevät koittaa? Se on minusta niin omituista.

— Tietysti. Itsehän te niin olette tahtonut.

Puistossa lauloivat linnut, puut olivat hiirenkorvalla ja tuoksut leijailivat ilmassa kuin henget. Erkki esitteli

että mentäisiin puhelemaan yksinäiselle penkille syre-
jemmällä.

— Kuule, mutta eikö sitä millään voisi estää, että
meidän pitää toisemme tappaa? Me tulisimme jo vuo-
den perästä ylioppilaiksi.

— Luuletko sinä että tässä lasketaan leikkiä? Tämä
on totista totta. Olisit silloin peruuttanut sanasi, mutta
sinä et tahtonut ja nyt se on myöhäistä.

Erkki oli päättänyt teititellä Akselia, mutta hän unohti
sen kiukuissaan. Hänen äänensä oli synkkä ja käheä. Se
vaikutti Akseliin kuin kuoleman koura.

— Berg, Latvala, hoooi! kuului äkkiä huuto heidän
takaansa. — Pysähtykää, odottakaa!

Pojat kääntyivät hämmästyneinä. Vaurio siellä juosta
pyyhähti. Hiestyneenä, hengästyksissä hän heidät saa-
vutti. Hetken kuluttua tuli näkyviin Anna.

— Mitä sinä meistä tahdot? sanoi Erkki synkästi. —
Meillä ei nyt ole aikaa.

— Jumalan kiitos että teidät tapasimme!

Se oli Anna. Hän ojensi molemmat kätensä, toisen
Erkille, toisen Akselille. Akseli sattui saamaan vasem-
man ja tunsu itsensä jo onnelliseksi, kun Anna monien
aikojen perästä niin ystävällisesti häntä lähestyi. Tus-
kan väreet olivat tytön äänessä, posket hehkuivat, tuk-
kasuortuvia riippui hartioilla ja silmät rukoilivat.

— Minä pyydän teitä niin hartaasti, suokaa anteeksi,
olen ollut paha sinulle Akseli, ja te herra Berg, suokaa
anteeksi — —! Tulin niin onnettomaksi, kun kuulin

—————Se olisi ollut hirveää—————

Häntä pöyristytti ja hän sulki silmänsä ikäänkuin
kauhealta näyltä. Akseli yhäkin piteli hänen kättänsä.
Mutta Erkki seiso i synkkänä.

— Neiti, älkää meitä keskeyttäkö. Meidän täytyy
mennä.

— Te ette saa, voi minä rukoilen, tulkaa pois, unoh-
takaa, tulkaa ystäviksi... Minun syyni on kaikki

Annan ääni oli itkevän herkkä. Liikuttuneena ja ihas-
tuneena Akseli häntä katseli.

— Te ette tiedä mitä sanoja olemme langettaneet toi-
sillemme, niitä ei voi pestä pois kuin verellä.

— Verellä! kirkaisi Anna ja purskahti itkuun. — Mitä minä teen, minä onneton?

Hän lankesi maahan ja otti Erkin molemmat kädet.

— Sopikaa, tulkaa ystäviksi, minun tähteni! — Siitä hän rukoilevasti katseli ylös. — Erkki pyyhki toisella kädellä otsaansa, huokasi syvästi ja sanoi sitten:

— No minä suostun teidän tähtenne!

— Minä taas olen kauan sitä tahtonut! iloitsi Akseli.

Annan kasvot vetäytyivät hymyyn, liikutuksissaan hellänä, kauniimpana kuin koskaan ennen hän ojensi heille kätensä ja lausui hiljaa:

— Voi kiitos!

Vähän aikaa he kävelivät ääneti.

— Nyt mennään juomaan limonaadia ja syömään torttuja, esitti Vaurio. — Minä tarjoan.

He istuutuivat penkille vesimymälän vieressä. Anna oli Akselin ja Erkin välissä. Vaurio läksi tekemään tilausta.

— Pois kaikki vanhat vihat, sanoi hän sitten nostaessaan limonaadilasiaan!

Heidän lasinsa kilahtivat vastatusten ja samassa he kaikki purskahtivat nauruun.

II

Oli kulunut vuosi, oli kevät. Akseli oli jo aikoja sitten luovuttanut Annan Erkille. Annan poissaollessa koko vuoden oli hän rakastanut toista, se toinen oli ollut kiinnittämässä kukkia hänen rintaansa, kun hän astui ulos puodista, josta valkoinen ylioppilaslakki oli ostettu päähän. Erkkikin olisi saattanut saada kukkia, mutta hän ei niistä huolinut, kun ei voinut niitä vastaanottaa Annan kädestä. Hänelle ei kevät vielä ollut koittanut, häntä ei ylioppilasarvo elähyttänyt koko voimallaan, ennenkuin Anna hymyllään oli sulattanut talven hänen rinnastaan ja hyväksymisellään vihkinyt hänen valkoisen lakkinsa. Äärettömästi hän kaihosi Annaa, niin että välistä tahtoi ääneen kirkaista.

Oli hän miltei varma Annan rakkaudesta... Tuontuostakin oli hän saanut häneltä terveisiä hänen nuorem-

pien veljiensä kautta, jotka nyt vuorostaan olivat koulussa, ja pari kertaa oli Anna kirjoittanut hänelle ystävällisen vastauksen hänen kirjeisiinsä. Annan kirjeet olivat aina alkaneet: »Herra Erkki Berg!» tai vaan: »Herra Erkki!» Ei: »Hyvä herra Erkki!» Erkki oli tästä viimeisestä onnellinen, sillä olihan siinä rakastavalle edes jotakin. Rakas-sanaa taas ei tietysti sopinut käyttää.

Onneksi sattui Erkin kaukaisia sukulaisia asumaan Annan kotipuolella. Hän ei heitä ensinkään tuntenut, mutta sopihan heihin tutustua. Ja matkalla kävi poikkeaminen Annan kotiin.

Kuinka hurjasti sydän sykki, kun hän viimeisessä keskievarissa peseytyi matkapölyistä ja sitten kysyi tietä Rauhalaan. Ja kun hän ajoi pitkän puukäytävän halki, johon talo jo näkyi, tuntui onni niin tukahduttavan suurelta, että hän hyppäsi alas polkupyörältään ja kävellen astui lopputien.

Rakennus oli vanha, suurten koivujen varjostama, takaa pilkotti järvi. Piha oli herttaisena nurmikkona. Portailla istui nuori tyttö painuneena ompelutyöhönsä. Erkin kasvoille lensi puna, hän yskähti, nosti lakkiaan.

— Herra Berg! Todellako? Kuinka hauskaa. Nyt minä ymmärrän mitä se käki merkitsi. Tervetuloa — ja onnea! Kuinka se on kaunis!

Anna jäi hetkeksi ihailemaan Erkin lakkia. Erkki ei saanut sanaa suustaan. Hän vain katseli tyttöä. Yhäkin kauniimmaksi hän oli käynyt, hän oli kasvanut ja vartalo oli kehittynyt. Hänessä oli jotakin totisempaa, naisellisempaa kuin ennen ja hän punastui Erkin katsetta.

— Tervetuloa vieläkin! jatkoi hän. — Käykää sisään, olkaa hyvä. Otetaan polkupyörä tänne eteiseen. Äiti, täällä on eräs tuttavani Helsingistä, herra Berg. Ratto, Ratto, pois nyt jo!

Viimeiset sanat tarkoittivat koiraa, joka riemuisalla hypyllä ja haukunnalla otti vastaan vierasta. Pian kokoontui portaille koko perhe, isä, äiti, veljet ja pikkusiskot. He tunsivat kyllä herra Bergin nimeltä, sillä olihan Annalla hänen valokuvansa ja kun, Annan ollessa puuhaamassa teetä, rouva Vaurio ja Erkki keskustelivat, kävi selville, että he olivat kaukaista sukuakin. Sen-

tähden he kohtelivatkin Erkkiä nyt kuin vanhaa tuttua ja pyysivät häntä viipymään luonaan kumminkin muutamia päiviä.

Mutta Anna, entinen iloinen Anna, mihin hän oli kadonnut? Vakavana, totisena hän järjesteli kodissaan ja varoitti pikkusiskoja. Ja kun hän välistä hymyili, teki hän sen niin arvokkaasti. Miten hän oli voinutkin niin muuttua? Erkki tunsikin äkkiä olevansa hänestä hyvin kaukana. Tuli hänen kasvoihinsa johonkin määrään entinen ilme kun tuli puheeksi pikku siskon nukke, jonka tämä oli kantanut Erkin syliin. Se oli punaposkinen, tummatukkainen kaunotar ja miltei liikutetuin mielin Erkki otti sen käsiinsä.

— Tämähkö se on, joka oli tuon teidän entisen ystävättärenne näköinen?

Anna nauroi.

— Se, se juuri. Siitä syystä se onkin ollut minun erityisen hoitoni alaisena. Muutoin ei se enää ikinä eläisi. Eikö totta, tuollaisia ihmisiä löytyy?

Illallisen jälkeen he kahden läksivät kävelemään. Anna oli paljain päin, kevyt huivi olkapäillä. Hän kääntyi tallin ohitse kulkiessa, rengin puoleen kysymään jotakin, palvelustytöille, jotka lypsivät lehmiä oli hänellä myöskin sanottavaa ja vasta kun tultiin puukäytävään, hyvän matkan päähän, rupesi hän pitämään huolta Erkistä.

— Tiedättekö, tänään kun täällä kuljin, lensi käki pääni päällitse ja minä toivotin — että te tulisitte meille käymään. Ajatelkaa kuinka omituista!

— Todellako! Te toivoitte minua, te ilostuitte tulostani?

— Tietysti. Onhan täällä jokseenkin yksinäistä ja varsinkin on hauska tavata teitä kouluajan tuttaviamme.

Hän tuli jo taas sellaiseksi, jommoisena Erkki oli häntä niin rakastanut. Erkin kurkkuun nousivat sanat, hän olisi tahtonut kertoa, miten hän oli kaivannut ja odottanut.

— Kuinka tuo lakki on kaunis. Kai on ihmeen suloista kun nyt olette valmis ja kai teillä on ollut paljon pelkoa ja paljon jännitystä ja paljon työtä———?

— On! sanoi Erkki innostuneena.

Nyt vasta oli hänellä kevät, nyt vasta, kun hän, Anna, siitä puhui, tunsii hän valkoisesta lakistaan ääretöntä riemua, nyt tuli työstä palkka ja hän käveli tuota tietä, jota Anna oli polkenut lapsesta asti, hengitti hänen kotimetsänsä ilmaa kruunatun sankarin tuntein.

Anna otti hänen lakkinsa käteensä, katseli sitä joka haaralta, silitti sinistä vuoria ja antoi sen sitten pois.

— Kertokaa jotakin Helsingistä. Mitä niille entisille »ritareille» kuuluu?

Ja Erkki kertoi. Mutta sitten hän tahtoi kuulla jotakin Annasta.

Mitä hänestä sitten oli kertomista! Hiljaisesti aika kului, päivät olivat aina toistensa kaltaiset. Alussa oli ollut Helsinkiä ikävä, sitten hän oli tottunut ja nyt hän viihtyi oikein hyvin, kävi paraikaa rippikoulua, juhanuksena pääsisivät jo ripille.

Rippikoulua! Se oli siis syynä hänen tavattomaan vakavuuteensa, olisipa tehnyt mieli hänet näyttää Akse-lille ja Laurille. Ne eivät olisi tunteneet.

— Onko se teistä hauskaa? kysyi Erkki.

— Mikä? rippikoulussa käyminenkö? Hauskaa —? No on.

Hän ensin epäili sanoisiko sitä hauskaksi.

— Siellä selviää niin paljon, jota tarvitsee selvänä tietona elämän tiellä.

Ilta kului kuin humaus ja yön Erkki nukkui, korvisaan vielä se sävel, jota Anna illalla oli soittanut. Seuraavana päivänä läksi hän Rauhalasta koko perheen saatamana puukäytävän päähän. Siellä tuli vastaan mies, jolla oli asiaa »herralle». Kun hän oli pistänyt kättä kaikille, heitti hän pitkän katseen nuoreen ylioppilaaseen ja lausui:

— Onkos tämä sitten Anna ryökinän sulhanen?

Erkki ja Anna punastuivat korviin saakka, veljet, jotka kuulivat oman luulonsa toisenkin suusta, päästivät suuren naurun, äiti selitti, ettei hänen tyttärensä vielä ollut kihloissa, mutta isä iski merkitsevästi silmää ja nyökytti päätään. Sitten heitettiin hyvästi ja kaihomielellä ajoi Erkki kaukaisten sukulaistensa taloa kohti, jonne hänellä ei ollut minkäänlaista halua.

Ja taas kului pitkiä, pitkiä aikoja, jolloin Erkki kai-

pasi ja odotti. Kesä loppui, tuli syksy ja talvi töineen yliopistossa. Jouluna läksi Erkki taas tervehtimään noita kaukaisia sukulaisiaan ja poikkesi matkalla Annan kotiin. Isä ja äiti sulkiivat hänet miltei syliinsä, Ratto haukkui riemusta ja iloisesti otti Anna ja lapsijoukko hänet vastaan.

Pari päivää Erkki eli Rauhalassa kuin huumeessa. Tanssiaisissa tanssi hän Annan kanssa, kuutamoisina iltoina he kävelivät yhdessä, öisin Erkki näki unissaan vain Annan. Hänelle kävi yhä selvemmäksi, että hänen täytyy tunnustaa rakkautensa.

He olivat kotimatalla kirkonkylästä, jossa oli ollut kutsut. Päivä oli kirkas ja kylmä, puut raskaina huurteesta, nojasivat maahan saakka. Hankien vaipassa lepäsi koko järvi, niemet, saaret. Ja kaikki välkkyi ja kimalteli. Erkki tunsi, että nyt sen täytyy tapahtua. Annakin vaikenä ikäänkuin odotuksessa.

— Kun minä katselen tuota valkoista, joka hohtaa, jota reunustaa tuo vihreä huurteinen metsä, niin mieleeni johtuu, en oikein tiedä miksi, morsian, jonka kullilla myrtti painaa.

Anna puhui hitaasti, hiljaa. Erkki nieli jokaisen sanan.

— Myrtti painaa? kysyi hän kiihkeästi.

— Niin, painaa, sillä morsian ei rakasta sitä sulhasta, jolle hän vannoo kuuluvansa.

— Mistä se tuli mieleesi?

— En tiedä. Katsellessani tuota metsää ja lunta. Ja kerran olen ollut sellaisissa häissä.

Ei kuulunut pitkiin aikoihin muuta kuin reen anturoiden alla lumen narina ja kulkuset. Erkkiä raateli omituinen epäily. Sen olivat synnyttäneet Annan viimeiset käsittämättömät sanat. Hänen täytyi saada selvyys. Ja hän kääntyi tytön puoleen, katsoi häntä silmiin ja kuiskasi, että hän häntä rakastaa.

Anna hengitti syvältä ja sulki silmänsä. Erkki meni kuin tainnoksiin.

— Lausu että sinäkin rakastat minua, kuiskasi hän vihdoin.

— En voi! Minä sinusta pidän paljon, mutta en rakasta.

Erkki hurjistui, ei ollut mahdollista, ettei hän rakastaisi, hän, jonka kuvaa hän oli uskollisesti kantanut povessaan vuosia——!

— Sekö olisi uneni loppu, onneni loppu! Rakastatko sinä sitten toista?

— En.

— Mutta ehkä sentään —? Se on kamalaa, kamalaa, minä en voi elää sitä päivää, jolloin toinen sinut saa omakseen. Jos sinä tietäisit miten olen sinua ajatellut, kaihonnut näinä vuosina, siitä illasta asti siellä puistossa——! Ja jos sinä käsittäisit miten on katkeraa olla tässä rinnallasi, kun tiedän etten sinua koskaan saa——!

Erkki purskahti itkuun. Anna oli saanut hänestä sen vaikutuksen, ettei hän osaa itkeä. Hänen tuli äärettömästi sääli.

— Erkki raukka! Kuinka se minuun koskee, sanoi hän pehmeästi ja ojensi peitteen alta hänelle kätensä.

— Mutta ehkä sinä voisit oppia rakastamaan minua! Minä teen mitä tahansa, mitä sinä vain tahdot, ei ole niin suurta maalia, etten sitä saavuttaisi, kun lupaat tulla omakseni.

— En, en, en voi sinua ikinä rakastaa muuta kuin ystävänä, veljenä.

Erkin hampaat kalahtivat vastatusten. Sitten ei taas kuulunut muuta kuin lumen narina ja kulkuset. Päivä oli vajonnut ruskoihin, etelässä välkkyi suuri tähti. Anna viittasi siihen:

— Katso! hän äänsi kuin toivoa herättääkseen.

— Niin, sanoi Erkki kolkosti, — taivaalle nousi tähti ja minun sydäimestäni se sammui. .. Sellaistako on elämä.

Hetken kuluttua hän jatkoi kovalla, käskevällä äänellä:

— Älä tästälähin koskaan anna minulle itsestäsi mitään tietoja, kohtelee minua kuin ventovierasta!

— Niinkö, että meidän ystävyytemme nyt on kokonaan lopussa? kysyi Anna pelästyneenä, — se ystävyys, joka minulle on tuottanut niin paljon onnea? En

saa siis sinulta koskaan odottaa tai sinulle lähettää tervehdystä, kun vanha vuosi vajoo umpeen, ystävänä ylpeillä sinusta kun olet suorittanut tutkintoja. Olenko ymmärtänyt oikein?

— Niin.

— No sitten kiitän sinua näistä olleista ajoista. Sinä olet tuottanut minulle paljon onnea.

Hänen äänensä värisi hellästi. Seurasi pitkä äänettömyys. Iltarusko oli muuttunut kiiltäväksi pimeydeksi ja taivas oli tähtiä täynnä. Valot loistivat vastaan Rauhalan ikkunoista. Ratto rupesi haukkumaan. Jo ajettiin sisään portista.

— Anna, suo anteeksi, ollaan ystäviä, pyysi Erkki hiljaa.

Ratto ryntäsi rekeen heidän päällensä. Lamppu kädessä tuli palvelustyttö kuistille. Eteisessä sai Anna painetuksi Erkin kättä.

Ei ollut Rauhalassa enää mitään, joka olisi Erkkiä pidellyt. Yhtä katkera kuin suloinen oli hänelle jokainen hetki. Särjetyin sydämin läksi hän sieltä.

Hän heittäysi hurjasti työhön. Se helpotti. Mutta hän ei unohtanut. Ja vähitellen alkoi toivo elpyä hänen rinnassaan kevään kanssa, joka koitti.

Eräänä päivänä kun Erkki tavallista tyynempänä istui kirjojensa ääressä, tuli hänelle kirje, jonka päällekirjoituksen hän paikalla tuns Annan kirjoittamaksi. Kädet vapisivat kun hän sitä avasi. Anna ilmoitti hänelle, vanhalle ystävälle, että hän oli kihloissa — se oli vastaiseksi salaisuus.

Erkki läksi kävelemään. Maalitonna hän kauan harhaili, kuljeskeli kuin mielipuoli. Hän joutui rannalle, jolla hän koulupoikana ollessaan niin monasti oli kävellyt uneksien ensi lempensä unelmia. Nyt ne piti raataa mielestä juuria myöten. Hän tuns kuinka sydän vuoti verta.

Lumet läksivät, jää oli lyijynharmaata, ilmassa kaikui kevätsäveliä ja tuoksui tuoreus paisuneista lehtisilmuista. Mustana kuin syksyn yö oli Erkin mieli. Istuen yksinäisellä penkillä, valitti hän itseksensä. Hän ei voinut itkeä, mutta hän puhkesi hiljaa puhumaan.

— Se on varkautta Anna, jos minä sinua vielä rakastan ja minä en tahdo varastaa, en ryöstää toiselta hänen omaansa. Tule onnelliseksi Anna hänen sylissään, minä en tahdo sinua koskaan nähdä, en koskaan ajatella, en unissanikaan. Minä riistan sinut sydäimestäni, revin sinut niinkuin satavuotisen hongan juurineen päivineen, työnän luotani, tapan ja hautaan. Minä rakastun toiseen tyttöön, sulkeudun hänen hehkuvalle povellensa ja olen onnellinen, onnellinen — — — yhtä onnellinen kuin sinä! Hahhahhah! Ei ikinä!

Hän läksi kävelemään pitkin rantaa, katseli raskasta jäätä ja ajatteli sitä toista, jota hän oli rakastava.

Hän olisi hänelle niin hellä, niin rakastavainen, niin anteeksiantavainen. Hän itkisi hänen surujansa, hän kaipaishi hänen kanssansa ja tuo tuntematon auttaisi häntä unohtamaan. Ehkä hänkin, Erkki vielä saattaisi tulla onnelliseksi, vaikka se nyt tuntui mahdottomalta.

Ja Anna jäisi kesäyön unelmaksi, kangastukseksi meren selälle, ilmestykseksi taivaan mailta, ruskopilveksi auringon laskemasijoille.

ÖISIÄ VIERAITA

Oli jo niin kevätpuolta, että vain sydänyöllä hämärsi. Mutta lauantain ja sunnuntain välinen yö tuli pimeä ja kolkko kuin syksyllä. Vettä satoi, tuuli kierteli solia ja lakaisi altaan kaikki mitä eteen sattui.

Tuvassa makasi väki. Keskiyön aikana heräsi joku lapsista pyytämään vettä. Äiti tapaili piimätuoppia ja löysi sen kyljellään permannolta; kissa pahanen siinä lie liikkunut. Hän sukaisi ylleen hameen, otti tyhjän tuopin ja läksi unimieliin aittaan päin mahlajakaljaa noustamaan.

Tuuli ruhjoi vaatteita, lumensekainen sade piiskasi kasvoja, paljaat jalat polkivat liejuista pihaa. Pärekkoppa oli jäänyt tyhjäksi tallin eteen, tuuli sitä vieritteli. Lapset olivat jättäneet lehmänkellon puun oksaan riippumaan ja se soi siinä lämähdellen myrskyn äänten rinnalla, surkeasti kuin hätähuuto. Vihdoin äiti tuli ovelle ja ojensi kätensä pistämään avainta avaimenreikään. Sieltä tuli tyhjyys vastaan. Hän luuli tavoittaneensa ovea liian kaukaa ja astui likemmä. Kynnykselle hän lankesi, heräsi silloin vasta täydellisesti unestaan ja parakaisi kimakasti.

Ovi oli selkosen selällään. Edessä oli musta aukko ja lattialta näkyi valkoisia repaleita ... Vaimo silloin aavisti mitä oli tapahtunut ja vaikeroimistaan tukahuttaen juoksi säikähtyneenä sisään.

— Kalle hoi, aitassa on liika. Vieras siellä on käynyt siivoomassa ja puhdistamassa.

Itkuksi katkesi häneltä ääni, vilusta kalisivat hampaat ja koko ruumis värisi.

Kalle sai vaatteet ylleen ja kahlasi kiireesti aittaan

pihan poikki. Vaimo jäi ulos odottamaan, käsillä pidellen sydänalaansa ja korva teroitettuna kuuntelemaan. Korvessa yltympärillä ryski, huojuvat puut humisivat, niinkuin maailman lopun edellä Jumala olisi lähettänyt ilmansa lakaisemaan kaikki pois maanpinnalta. Kallesta ei pitkään aikaan kuulunut mitään. Vaikka olisi siellä sisällä saanut surmansa.

— Vieras on käynyt, mennyt matkaansa, kuulumatta, näkymättä. Puhtaaksi on raivannut jälkensä! kuului ääni vihdoin aitasta tyynenä kuin kaukainen huokaus.

— Ensinnäkin on korjannut kirkkovaatteeni naulastaan ja tyhjänä on orsi, jolla vasikannahka riippui kuvamassa.

Vaimo purskahti itkuun.

— Katsos, veikkonen, ovatko minun hameeni jäljellä. Jos se ne vei, niin mikä minun poloisen eteeni tulee-kaan———!

Hän piteli käsissään hameen helmaa, johon oli pyyhkinyt silmiään, kuunteli kyyneleitä ja henkeä pidätellen ja luuli tuulen ulvonnasta erottavansa, miten miehen kädet haparoivat tyhjiä seiniä.

— Sillä on mahtanut olla vaimo tai morsian, joka tarvitsi, sillä tyhjinä ovat sinunkin naulasi.

Vaikeroiden uskalsi vaimo vihdoin mennä aittaan. Hän oli kompastua voipyttyyn, joka tyhjennettynä sekin oli kumossa permannolla. Kaikki sille olikin kelvannut!

He toimittivat tulta ja tarkastelivat tuhotyötä.

Kirstu oli avattu ja lattialla hajallaan sen sisältö: torpankontrahti, kunnankuitteja, lasten parempia leikkikaluja ja nurinkäännetty kukkaro. Muu kaikki oli poissa. Eipä siellä ollut suuria ollutkaan. Riepuun käärittyinä oli ollut kymmenen penniä ja se hopeinen sormus, jonka Kalle kihlasormuksena kerran oli antanut morsiamelleen. Maitopytystä oli varas juonut, nurin narin se oli viskellyt vaatteet, tarkastellut taskut, ehtinyt valita parhaat paidat ja löytänyt takimmaisesta piilosta, monen huivin sisästä silkkiliinasen, jota vaimo tuskin kirkkoon oli raaskinut panna päähänsä.

Aamun valjetessa löytyi veräjältä toinen saapas, yksi hameista ja hävinneen laatikon kansi.

Vaimo sai Kallen heti lähtemään naapuritorppaan.

Siellä vielä maattiin, mutta Kallen kertomus pani kaikki mielet vireille. Kalle alkoi siitä, kun heillä lauantai-iltana oli menty kylpyyn ja puhui sitten tarkasti koko asian kulun aina kestävään hetkeen saakka.

Miehet olivat nousseet jalkeille, naiset tekivät tulta ja panivat kahvipannun kiehumaan. Kalle istui alakuloisena penkillä. Yksin Risto virui sängyssä pitkällään imien piippuaan. Hän oli jo harmaahapsinen mies, muutoin pitkä ja roteva kuin jättiläinen. Kukaan ei tiettänyt neuvoa voron jälkiä. Heillä ei eilispäivänä ollut käynyt ketään vierasta. Mutta kaikesta päättäen tämä ei voinut olla ihan likeltä, koska se niin oli ollut janoissaan, että oli juonut maidon ja vienyt leivät ja voit mukaansa. Vaan ei se taas voinut olla ihan outokaan, koskapahan oli ymmärtänyt etsiä niin tarkasti kaikki salaisimmatkin sopot. Ja arveluja tehtiin kaikkiin suuntiin. Kalle ei niistä innostunut. Hänen alakuloisuutensa oli vaihtunut tyyneksi alistuvaisuudeksi sallimuksen määräykseen.

— Mikä on poissa, on poissa, sanoi hän ja rupesi jo estelemään varkaushuhun levittämistä.

— Jollei sinua tietäisi niin rehelliseksi mieheksi, niin voisipa melkein luulla, että olet liitossa varkaan kanssa, arvelivat naapurit.

Risto oli sillä aikaa noussut istumaan. Hän vajosi puhdistamaan tuhkaa piipunnysästään ja alkoi uudestaan kysellä Kallelta, mitä kaikkia tavaraa häneltä oli viety ja mimmoiset olivat varastetut vaatteet olleet. Ja Kalle kertoi taas uudestaan kaikki, piirsi polvelle kankaan ruutujen suuruuden, kertoi housuntaskujen luvun, ei unohtanut mainita, että kuosi oli kaupunginrätälän hie-noimpaa, ja että jokaisessa napissa oli saman rätälän nimi. Risto kuunteli tarkasti ja lupasi pitää silmänsä auki illalla. Hän oli nimittäin sinä iltana kutsuttu pelimanniksi kuuliaisiin Kyyhkylän kylään.

— Jos se on likeisiä, panee se tietysti ylleen ne vaatteet Kyyhkylän kuulijaisissa.

— Uskaltaisikohan tuo? Kunhan se vain ei niitä möisi...

— No ehkä sitten ostaja näyttäytyy niissä.

Olisihan Kallen toivon tuosta pitänyt elpyä, mutta

alakuloisena hän palasi Koivulaansa ja istuutui aitanportaille eteensä tuijottamaan.

Olihan siinä olevinaan rakennuksen alkua, saunaa, aittaa ja navettaa, mutta kaikki oli pientä ja typistettyä. Tuvan ikkunasta mahtui tuskin kaksi silmää yhtäikaa katselemaan, katto tapaili miehen päätä. Pellon turpeet olivat sulamattomat ja alta näkyi ruskomulta, mutta pinnalla vihannoi kauranoras. Aho antoi niukasti leipää ja halla korjasi usein vielä nekin viimeiset. Velkaa täytyi tehdä. Tuvassa istui Loviisa laulellen itkevälle lapselleen. Pian saisivat he kaikki itkeä nälkäänsä. Ja siitä sitten piti varkaille tasata. Sekö oli heidän sallittu osansa?

— Jaa, jaa, kuka armoton raaskii tulla rosvoamaan näin köyhiin paikkoihin, kuului Loviisa vaikeroivan.

— Eivät uskalla suurempiin. Sentähden täytyy köyhien tasata heille.

— Ja sinä säästit niitä vaatteita kuin silmäteräsi, hyvän maisterin muistona. Et kirkkoonkaan pannut päällesi. Nyt voro vei! — Ja minun sormukseni ja silkini, ainoat jotka vielä olivat säästyneet tyttöaikojen turhuudesta. Silloin sitä kokoelin vaatetta ja liinaa, piti oleman silkit ja sormukset. Ja nyt voro vei kaikki! Kunnan olisin tuon tietänyt, olisinpa saattanut muuttaa rahaksi ja itse syödä ne suuhuni. Se silkkikin, josta ennen palkkarahoistani maksoin kahdeksan markkaa!

Mies ei virkkanut mitään. Hänen kasvoillaan oli sunnuntairauha ja kädessään virsikirja.

Vaimoa ärsytti tuo velttous.

— Eivät ne takaisin tule sillä tavalla. Kylälle siitä on lähdeittä puhumaan. Sinäkö menet vaiko minä?

— Johan minä niistä puhuin. Ristokin lupasi illalla katsella Kyyhkylän kuuliaisissa. Mutta mikä on vietyä, se on poissa. Niitä ei enää tavata. Aitassahan nuo riippuivat tähänkin asti. Mitä virkaa niillä siellä oli? Tottahan se vieras ne tarvitsi paremmin, tottahan sillä oli vähemmin kuin meillä. Antaa hänen pitää saamansa!

Hän työnsi viimeiset sanat tulemaan ikäänkuin ne olisivat olleet hänen omantuntonsa ääni, jonka piti hallita kaikki hänen inhimilliset mielitekonsa. Loviisaa taas rauhoitti se, että Risto oli saanut kuulla asian. Sillä

Risto, jos kukaan, saattoi vaania varkaan jäljet. Hänellä oli silmää vaikka kolmen varaksi, liukas kieli ja puheessa sukkelat käänteet. Mutta hyvää tuulta hänessä ylläpitämään tarvittiin aina jotakin väkevää juotavaa. Sentähden Loviisa otti niukasta jauhovarastostaan vadillisen ja vaihtoi sen viinaksi toisesta torpasta. Maanantain iltapäivänä, jolloin saattoi arvata Riston palanneen kutsuista, pisti hän pullon Kallen käteen.

— Lähde nyt Ristolta kuulostamaan.

Jo tiellä tuli Risto Kallea vastaan, matkalla Koivulaan.

— Aika kaunis on kevään alku, sanoi Kalle kun oli pistetty kättä.

— Niin on. Ja taidatpa saada housusi takaisin.

— Jaa ettäkö takaisin?

Kalle seisahtui hämmästyneenä Riston eteen, ja Riston silmät lensivät pulloon Kallen povitaskussa. Sen johdosta hän sivumennen mainitsi, että viinatavarat Kyynkylässä olivat olleet sangen niukat. Kuokkavieraat sentään olivat tuoneet mukansa. Itse pääasiaan he eivät kajonneet ennenkuin Risto oli päässyt istumaan Koivulan tuvan peräpenkille ja täysi lasi oli hänen edessään. Eilispäivästä vielä väsyneenä hän veltosti nojasi seinään tai pöytään puhuessaan.

— Tiedäthän sinä Kyyhkylässä Mattilan talon?

Kalle nyökäytti päätään vastaukseksi. Mattilan poika oli kerran toissa keväänä poikennut heillä.

— No se poika, se Jussi kosiskelee siellä yhtä Tiltanimestä piikatyttöä. Jussi oli kuuliaisiin oikein kutsuttu, mutta Tilta oli kuokkavieraana. Miesten sitten siinä kieputellessa polskaa sattui Jussi istumaan penkille minun viereeni. Pimeä siinä oli, sillä lamppu oli nostettu orren päähän, se kun aina tanssiessa tahtoi sammua, mutta — niinkuin olin katsellut kaikkien muiden vaatteisiin — vilkaisin minä häneenkin. »Mitä sinä minun vaatteistani katsot?» kysyi Jussi. »Ilman vain katson, että on hienoa kangasta ja taitaa olla kaupunginräätälin tekoa?» sanoin minä.

Hiukan tutkivasti oli Jussi häntä tarkastanut ja sitten kadonnut tanssiin. Mutta Risto läksi tekemään tuttavuutta Tiitan kanssa. Ja saikin hänet houkutelluksi penkille viereensä istumaan.

— Kunhan nyt tästä Tilttaa viedään Mattilan emännäksi, niin tottahan sielläkin tarvitaan pelimannia?

Tilta punastui, rupesi nauramaan ja pyyhkimään hikeä otsaltaan.

— Mitäs turhia Risto! Saavathan ne talon pojat parempiakin.

— Ei niitä noin kauniita tyttöjä joka niityllä kasvaan.

Tilta jo heltyi pyytämään että Risto tulisi ensi sunnuntaiksi soittamaan heidänkin kuuliaisiinsa ja näytti salaviihkää Ristolle kättään, jossa oli kannallinen sormus.

— Aika korea sormuskin jo on! ihaili Risto.

Silloin Tilta sukkelasti peitti kätensä, haukkui sormusta rumaksi ja vanhanaikaiseksi ja hyppäsi pois. Illempänä sai Risto kopatuksi häntä käsivarresta ja kuiskatuksi:

— Tänäkökö sinä sen sait?

— Tänään.

Enempiä todistuksia Ristolla ei ollut. Mutta hän oli ihan varma siitä, että varas nyt oli hänen käsissään. Itse varkaudesta hän ei ollut puhunut yleisesti, vain kertonut luotettavimmille tuttavilleen.

— Mene sinne nyt tarkastamaan tunnetko tavarat omiksesi, kehoitti hän Kallea.

Kalle oli vaipunut mietteisiin. Hänen mieleensä muistui se päivä kaksi vuotta sitten, jolloin he olivat muuttaneet Koivulaan. Loviisan avatessa eväitä ja Kallen hakatessa puita kahvipannun alle oli kaskeksesta tullut mies, joka oli pysähtynyt juttelemaan heidän kanssaan. Hän oli sanonut olevansa Mattilan poika, Jussi. Heidän avukseen hän oli nostellut kirstua ja muita tavaroita ja saanut kahvia heidän pannustaan. Olisiko hän silloin huomannut Kallen kirkkovaatteet ja Loviisan sormuksen?

Kallelle selveni äkkiä koko tuo mahdoton varkaus, että talon poika tulee köyhästä torpasta varastamaan morsiamelleen sormusta ja itselleen naimavaatteita. Hän ei tullut tarvitsevana, joka hädissään ottaa kun ei itsellään ole, vaan hän oli tullut himonsa käskystä. Ja se se oli joka Kallea niin äärettömästi loukkasi. Hän oli itse koko elämänsä ajan elänyt köyhyydessä, mutta aina saanut

himonsa voitetuksi kun se oli kiusannut häntä valheen tai varkauteen. Sen hän sentään olisi voinut ymmärtää, jos toinen äärimmäisessä hädässä ja siten ikäänkuin tahtomattaan olisi tullut kajonneeksi lähimmäisensä tavaraan. Ja jos hän jälkeenpäin olisi tullut tunnustamaan ja pyytämään anteeksi olisi Kalle hänelle mielellään suonut anteeksi. Mutta tulla köyhiin ihmisiin kun oli talon poika! — Ja itse asiassa: eihän tämä ollut mitään uutta. Tapahtuihan niitä varkauksia usein, mutta ne eivät koskaan olleet sattuneet Kalleen niin mieskohtaisesti ja sentähden ei hän ollut tullut niitä niin syvällisesti ajatelleeksi.

Hän tunsu että hänen oli ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin. Sentähden hän otti leivän kotoa evääkseen ja läksi kävelemään Kyyhkylän Mattilaa kohti. Varovaisesti hän vakoili tiellä ja sai tietää, että Jussi, oltuaan useampia päiviä poissa, oli palannut kotiin juuri sinä sunnuntaina. Joku oli nähnyt hänen kantavan suurta myttyä kainalossaan. Yhä varmemmaksi Kalle tuli Jussin syyllisyydestä. Totisena hän asteli ylös Mattilan kujaa ja teki johtopäätöksiä talon varallisuudesta.

Peltojen sänget olivat vielä kyntämättömät, eikä toukoa näkynyt missään tehtynä. Ojat olivat kaikki päästetyt umpeen, kolme lammasta käveli katistelemassa vanhaa nurmea pientareilta. Rakennuksen katoista oli tuuli vienyt osia mukaansa ja lovia oli parsittu uusilla päreillä, joten ne olivat mustan ja valkoisen kirjavat. Piha oli kuin sotkettu likajärvi, johon jalka vajosi kuin pohjattomuuteen ja jonka rantoina olivat tuvan kuistin portaat toisella, ja navetan kynnykset toisella puolella. Saarena keskellä pihaa oli kaivo. Olisi senkin kansi sietänyt korjaamista. Tuvan portaat olivat mädät, rikkinäiset ikkunat tukitut päreillä ja rievuilla. Porstuasta tuli ulos kaksi laihaa, likaista sikaa ja likainen oli se nainenkin, joka vastasi Kallen tervehdykseen.

— Onko nuori isäntä kotona?

— Ei ole.

— Viipyyköhän se kauankin?

— Pitäisi palata suurukseksi.

Kalle istuutui penkille ja katseli ympärilleen. Sellaiselta siellä näytti, että Kalle todellakin rupesi usko-

maan, että Jussi tarvitsevana oli käynyt varkaissa. Hänen oma kotinsahan oli köyhä, mutta siellä ei ollut sitä kolkkoa, häviön ja autiuden köyhyyttä, joka täällä ikäänkuin kirkui vastaan jokaisesta raosta permannossa, särkyneistä ruuduista ja kylmästä tulisijasta, josta oli lohjennut kiviä. Ja kun Kalle katseli ulos ikkunasta olivat siat nousseet kaivonkannelle ja tonkivat siinä tyhjää kaukaloa.

— Eiköhän tuota kaivonkantta pitäisi paikata, putoavat sinne vielä nuo siat, lausui Kalle vihdoin.

— Näkyy pudonneen taas se lauta, jolla Jussi sitä paikkasi.

Ja nainen kahlasikaivolle, ajoi elukat alas kannelta ja asetti laudanpätkän paikoilleen. Hän oli vanhanpuoleinen, mahtoi olla isännän äiti, ystävällisen näköinen, mutta likainen.

— Sinne putosi meiltä vasta — olisiko siitä nyt pari kuukautta? — varsa. Putosi illalla ja löydettiin aamulla kuolleena.

Kalle päivitteli vahingon suuruutta, jonka jälkeen akka tuli puheliaammaksi.

— Paljonpa meille onkin tapahtunut vahinkoja viime aikoina. Hukkasi syksyllä markkinamatkallaan isäntä sata markkaa hevosen hinnasta. Talvella paloi saunassa lehmä ja hieho; kun oli se navetan katto niin hajallinen ja sattui kova pakkanen, niin oli täytynyt muuttaa sinne. Ja nyt taas tämä varsa kuinka lieene hyppinyt.

— Olisi se nyt kumminkin korjattava tuo kaivonkansi.

— Niin se olisi.

Hetkisen ajan Kalle vielä katseli kuinka siat tonkimalla koettivat siirtää lautaa sijaltaan. Sitten hän sanoi jäähyväiset ja ajoi siat pois mennessään kaivon sivuitse. Hän oli päättänyt jättää sikseen koko asian. Liiat varat eivät näkyneet painavan Jussiakaan. Talon poikana hän ei ollut kehdannut kosia ilman silkkiä ja sormusta, siitä syystä hän oli ottanut. Varkaus oli tietysti synty, mutta vastatkoon itse teoistansa. Ja Kalle käveli pää alaspainuneena mietteissään, niin ettei huomannut ennenkuin hänen edessään seisoi mies, jolla Kalle heti tunsikaivonkantaa.

Housut olivat hänelle liian lyhyet, sillä hän oli pitempi

ja kookkaampi kuin Kalle. Uusi lakki oli hänen päässään ja kainalossa mytty. Hän ei Kallea tervehtinyt enempää kuin ventovierasta ihmistä ja jatkoi matkaansa vihellellin, kasvonpiirteitten rävähtämättä, pitkin askelin ja __Kallen mielestä — ylpeänä.

Kalle pysähtyi häneen tuijottamaan suu auki. Olisiko hän voinut näyttää noin viattomalta, jos hän olisi ollut syyllinen? Mutta vaatteet olivat Kallen. Siitä ei ollut epäilemistä. Hän katosi niin kiireesti, ettei Kalle ehtinyt häntä edes puhuttelemaan.

— Mennään sinne yhdessä ensi sunnuntaina, neuvoi Risto. — Silloin ne kuuluutetaan ja minut pyydettiin pelimanniksi. Eipä Jussi olisi minua tahtonut, mutta oli Tilta tullut pyytäneeksi.

Ja Risto uskoi Kallelle, että hänellä itselläänkin oli »selvittämättömiä asioita» Jussin kanssa. Siitä syystä hän oli ruvennut Jussia heti epäilemään.

Seuraavana sunnuntaina Loviisa ja Kalle Riston seurassa astuivat Mattilan pihaan. Oli se hiukan kuivanut ja kuusen havuja oli sirotettu viemään pihan yli. Muutoin oli tupaakin siivottu, ikkunoita paikattu ja paistetun sianlihan haju tunki ulos asti. Risto astui soittaen sisään, morsian otti hänet hymysuin vastaan. Hänellä oli uusi pumpulihame yllään ja valkoinen huivi päässä. Hänellä oli paljon puuhaa ja edestakaisin hän juoksi tuvan ja kammarin väliä. Hetkeksi hän pysähtyi puhumaan.

Silloin Loviisa loi katseensa hänen rentoina alas riippuviin käsiinsä ja näki vasemman käden pisimmässä sormessa tutun sormuksen. Hän astui häntä lähemmä, tarttui hänen käteensä ja katseli sitä likeltä.

— Minun sormukseni, minun varastettu sormukseni, jonka minä morsiamena sain, jonka Kalle markkinoilta osti juutalaiselta, huusi hän.

Hämmästyksissään antoi Tilta äänetönnä hänen vetää sormuksen sormestaan ja rupesi sitten vasta tekemään vastarintaa.

— Sehän on minun sulhaseni antama! Anna pois se!

— Enkä anna, kun minä kerran sain. Ennen minä sen sulhaseltani sain kuin sinä.

Molemmat naiset seisoivat vastatusten keskellä lat-

tiaa, Loviisa laihana, kalpeana, kuluneessa puvussa, kasvoillaan syyttäjän varmuus; Tilta punaposkisena, terveenä, silmissä epäilyksen väre. Hän heitti kysyvän katseen sulhaseensa, joka väkijoukon halki raivasi itselleen tietä heidän luokseen.

— Mitenkäs isäntä niin on antaunut pahan hengen valtaan, että tulee niin köyhään paikkaan varastamaan, kuin meillekin? sanoi Loviisa.

Hänen katseensa pyysi. Poskilla oli uurrettu tie ikäänkuin kyynelistä. Jussi nauroi ylenkatseellisesti ja pudisteli olkapäitään. Kalle oli käsillään ruvennut tunnustelemaan vaatteita hänen yllään. Mitenkä hän olikin saanut ne niin kulumaan sinä yhtenä ainoana viikkona! Nehän tuskin mihinkään kelpasivat enää.

— Ja mihinkäs sinä olet pannut sen havukirveen, jonka sinä kerran minun laputukiltani veit? huusi joukosta joku.

Useilla näkyi olevan »selvittämättömiä asioita» Jussin kanssa.

Ihmisparvi oli taajana ympärillä ja tarkasteli uhkaavana uhriaan.

— No saattehan nyt vähemmälläkin omanne, sanoi vihdoinkin Jussi ja repiytyi irti Kallen käsistä.

Muitta mutkitta hän heitti takin päältään ja viskasi sen Kallelle.

— Tilta, anna heille mokomakin sormus!

— Johan minä sen annoin.

— Entä minun silkkini ja Kallen housut? kysyi Loviisa.

— Silkin minä möin. Housut ovat jalassani. Pitäisin mielelläni vielä tämän illan. Huomenna saat kaikki retkusi!

Hän nauroi huolettomasti leveää nauruaan, tarttui morsiamensa käteen, pyysi pelimannia soittamaan ja ympäri huoneen he läksivät pyörimään — sulhanen paitahihaisillaan. Loviisa ja Kalle peräytyivät nurkkaan päin tieltä. Hetken kuluttua olivat he kotimatalla.

Ilta oli tyyni ja lämmin. Upeista nupuista varisi vesihelmiä, metsäpurot lirisivät, linnut lauloivat.

Äänettöminä astelivat Loviisa ja Kalle, toisella sormus kädessä, toisella takki käsivarrella.

— Luuletko, että se tyttö tekee eron? Eiköhän hirvitä rupeaminen varkaan vaimoksi?

— Hyvätpä nuo näkyivät olleen keskenään vieläkin. Sellaiset ovat meidän aikamme nuoret. Valhetta ja varkautta eihän sitä pidetä syntinä eikä häpeänä.

Sitten he kävelivät äänettöminä kotiin asti.

— Koska sinä menet noutamaan loppuja tavaroita? kysyi kotiveräjällä Loviisa.

Kalle ei heti vastannut, vaan ripusti ensin takin aittaan.

— Jätetään sinne koko tavarat. Ei sieltä mitään saa kuitenkaan. Köyhemmät ne ovat meitä! Minun on tuomio, sanoo Herra. Jumala heitä auttakoon.

Ja siihen se asia päättyikin.

ONNEN SAARI

Kapeitten vesien keskeltä kohoaa saari satojen muiden joukosta. Rannat ovat korkeat ja vesi alla äkkijyrkää, niemen kärjessä on kiviraunioon pystytettynä valkoinen merimerkki. Nuoren metsän halki johtaa polku huoneille.

Mikä ääretön tunne on sulanut tuon saaren muistoon, mikä sanaton tuoksu seuraa sen lehtoja! Sitä ajatellessa on kuin katselisin keväistä metsän-tähteä tai eläisin elokuun kuutamo-yössä tai suutelisin rakastettuni lämmintä kättä. Siellähän me vietimme kerran onnellisen ajan, me kahden, eikä kenkään ympäristössä meitä tuntenut.

Rakennus on punaiseksi maalattu valkoisine ikkunapielineen, pieni porstua, pieni kyökki, pieni kamari ja ikkunoista ihanin näköala joka taholle. Ympärillä kasvaa ehyttuohisia, solakoita koivuja, seinuksella on apilapelto, sitten kanervikko, josta nousee saraista nurmitynkää ja helpeisiä heiniä. Maailmalta kuuluu laiumella käyvän karjan kello, vastaisella rannalla olevan torpanväen puhe ja ulapalla soutavien airohankojen narina; saaremmen ääniä on vain lehtien rapina, aaltojen loiske ja minun lauluni.

Niin kirkas, ihana kuin elämän ensimmäinen aamu, oli aamu siellä, kun avojaloin, paitahihaisillani astuin maailmaan: veden tyynessä päilyi taivas ja kalliorannat koi-vuineen, kaste kiilsi lehdillä ja heinässä ja aurinko lämmitti kuin äidin syleily! Juoksin rantaan, heitin vaatteet kivelle, astuin järveen omaa kuvaani vastaan ja paiskauduin, yön lämmin vielä jäsenissä, viileään veteen korkean kaislikon suojaan. Vastaisella rannalla kuului

vaimo pesuja sotkevan. Ja minä uin pois kaiken unisuuden, epämääräisyyden, tunsin ihmeellisesti norjuutuvani kuin olisin kylpenyt iäisen nuoruuden lähteessä.

Hän vielä nukkuu, kun palaan.

— Sinun täytyy jo herätä, et usko miten on kaunista, vesi ihan tyyni, merimerkki päilyy, kalat hyppivät. Joudu uimaan, sillaikaa keitän minä kahvia!

Ihan minun täytyy nauraa hänen unisuuttaan. Ja mennessään hän yhä hieroo silmiään.

Mikä runous noissa pienissä, jokapäiväisissä askareissa, kun ne kuuluvat yhteiseen kotiimme! Ja me ja'amme ne kaikki. Hän hakkaa puut ja noutaa maidon torpasta, minä saatan hänet kanoottiin ja olen taas häntä vastaan ottamassa, hän ei tule toimeen ilman minua. Minä keitän ruuan ja hän istuu kyökissä ja lukee minulle ääneen. Tai istuu hän viereisessä huoneessa kirjojen keskelle painuneena kirjoittamassa. Tai hän on nukkunut nurmikkoon, minä saatan nähdä hänen tumman tukansa, jota loppumattomasti tahtoisin silittää.

Usein, kun päivä on kuuma ja koko luomakunta näyttää olevan nääntymäisillään janoon, työnnämme veneen vesille. Evästä, kirjoja, uimalakana on mukana, majamme ovi lukossa ja me retkeilemme kauas, sihisten, kohisten pakenee vesi kokkamme tieltä ja vasta lahden pohjukassa me pysähdymme. Ranta siellä on hienointa hiekkaa ja metsä seisoo varjostavana kuusikkona, josta pihka tuoksuu...

Mutta tavallisesti olemme iltapäivällä laivasillalla ottamassa vastaan postia ja kuulemassa uutisia maailmalta. Kun käännyimme kotiin päin, on jo tyyntynyt. Hän soutaa ja minä pidän perää. Pisarat vierivät hiljaa alas airon lehdiltä, koko maa kertautuu veden kuvastimeen ja taivas kaartuu syvänä yläpuolella. Salmen toisella rannalla on harmaa nuottatalas ja toisella merimerkki. Siitä alkaa näkyä saaremmen kallioranta ja rakennuksen ikkunapielet. On jo yö, kun käymme ylös polkua. Kanerva on nupussa, kasteisessa heinässä hyppivät sammakot. Sisällä on kaikki hiljaa, hiljaa, ääneti valmistan vuoteet, äänetönnä hän tulee vesisankoineen lähteeltä, emme lausu sanaakaan. Koko taivas on ruskopilvissä, hohteessa vedet saarineen, salmineen, kuin

pyhä uhrilehto on salaperäisenä koivikon siimes, ja heikko ääni vaippuu veden pintaa pitkin ja yli heinikon latvojen, niinkuin sumuharsot kahisisivat. Minä istuudun kivelle suorimaan hiuksiani, ja niitä kosketellessa heläjääh ihmeellisesti kuin kanteleen kaukainen kaiku.

— Jokohan mennään levolle! kuiskaa hän hiljaa vieressäni ...

On taaskin ilta.

Istumme penkillä mökkimme edessä. On mustana metsä, mustana taivas ja punertavina kiitävät pilvet, vaikei tuulta tunnu. Vesi värisee kuin pelosta, mustana sekin, metsässä käy rauhaton kahina, puissa hiipivä hiljaisuus, niinkuin aavistettaisiin jotakin. Kaukaa kuuluu jylhä, hiljainen ääni ja taivaan pohjalle piirtyy häikäisevä, katkottu viiva. Se on kuin leikillä tehty ennustamaan, valmistamaan, karkaisemaan mieliä. On poissa kaikki elämä, pelkäävät eivät edes uskalla läähättää. Äkkiä nousee tuuli järven takaa ja hengittää syvästi yli maitten. Se nostaa kaikki tajuntaan ja herättää kuin kirkonkello. Puut taipuvat maahan saakka, heinät aaltoilevat, vesi nousee kuohuksi, mustuu. Hetkessä ratkeaa rikki pilven reuna ja silmiä sokaiseva valo välähtää. Me istumme rinnatusten toisiimme liittyneinä. Kunhan avautuisi tuo kirkas ranta, tuo mahtava ovi ja ottaisi meidät sisäpuolelle! Nuorina, onnemme huipulta, molemmat yhtäikaa!

Se oli se aika, eikä se koskaan palaa.

MÄKELÄN KALLEN MORSIAMET

Mäkelä oli vain torppa Sillantaustan kartanon alueella, mutta sen väki oli varakasta. Mäkelässä ruokittiin kahdeksan lypsävää lehmää ja kaksi hevosta sekä pidettiin runsaasti työväkeä. Itse perheeseen ei kuulunut kuin isäntä, emäntä ja poika Kalle. Torppa oli sydänmaalla, kirkosta kaukana, aukealla mäellä, josta näkyi kauas, metsien, järvien, vainioiden ja kylien ylitse.

Kalle oli vanhempiansa silmäterä. Hänen ympärilleen keskittyi kaikki heidän työnsä ja huolenpitonsa. Mutta hän olikin heille syntynyt heidän elämänsä syyspuolella, silloin kun he jo luulivat olevansa tuomitut elämään kaiken ikänsä lapsettomina. Hänestä tuli mitä herttaisempi lapsi, kuinka hän osasi kaulaella ja antaa suuta, laverrella ja liidellä isän sylistä äidin syliin! Kaikki vieraat, jotka Mäkelässä kävivät, ihastuivat Kalleen. Naapurin emännät kantoivat hänelle sokeripaloja ja vehnäisviipaleita ja kylän lapset häntä kohtelivat kuin kuninkastaan. Kun Sillantaustan emäntä silloin tällöin kävi Mäkelässä, piteli hän pitkän aikaa Kallea polvellaan, näytti hänelle kelloaan ja nauroi hänen viisaille puheilleen. Kalle kutsui häntä Kello-tädiksi, ikävöi häntä ja kyseli häntä. Ja kun hän sitten tuli Mäkelään ja Kalle porstuassa kuuli hänen tervehtivän äitiä, niin hän paikalla tunsikin hänen äänensä, heitti leikkinsä ja karkasi suinpäin häntä vastaan.

— Kello-täti, Kello-täti! riemuitsi hän lavertelevalla lapsenäänellään.

Ja emäntä otti hänet syliinsä, silitti hänen pellavaista tukkaansa ja veti esille kellonsa. Sillaikaa äiti, mielihyvän hymy kasvoilla asetti kahvipannua tulelle ja nuh-

teli Kallea siitä että hän piti niin isoa ääntä ja telmi tädin sylissä ...

— Kasvattakaa nyt minulle tästä hyvä vävypoika, naurahti kerran Sillantaustan emäntä.

— Voi voi mitä se emäntä puhuu! vastasi hyvillään ja hämillään Kallen äiti. — Torpan poikia nyt teidän tyttärillenne ... !

— Rupeatko Kalle minulle vävyksi?

— Rupean.

Kallen äidin mieleen painui tuo lyhyt keskustelu.

Löytyi vielä toinenkin henkilö, joka kiikutellessaan poikaa polvellaan, jo uneksi hänelle morsianta. Se oli Kukkolan Santeri, joka säännöllisesti joka syksy kävi tervehtimässä Mäkeläisiä. Hänen silmänsä kääntyivät silloin aina ensinnä Kalleen.

— No jopa se poika on kasvanut! Niin aina, niin aina. Ei aikaakaan kuin minä jo saan ruveta sille puhemieheksi.

Seuraavana syksynä oli hänellä jo useita morsiamia ehdolla.

Kukkolan Santeri oli muuten kuuluisa mies. Hänen tuttavapiirinsä ei tuntenut rajoja. Mutta monet perheetpä saivatkin kiittää olemassaolostaan hänen toime-liaisuuttaan. Hän oli todellakin toimelias. Hän ei koskaan levännyt eikä koskaan väsähtänyt. Aina hän oli liikkeellä, aina hymyilivät hänen ahavoituneet, punaiset kasvonsa.

Hänellä oli erinomainen huomiokyky. Varsinkin piti hän kaikkia naimattomia silmällä ja jos joku joutui leskeksi, merkitsi hän sen heti kirjoihinsa. Ei niin, että hän olisi jotakin kirjoittanut jonnekin, sillä sitä taitoa hän ei tuntenut, vaan muistiinsa hän sen piirsi muitten lukemattomien mies- ja nais-nimien joukkoon. Ja niitä hän sitten järjesteli pareiksi, rikkaita vanhoja piikoja köyhille nuorille miehille, köyhiä nuoria tyttöjä varakkaille vanhoille pojille jne., aina sen mukaan kuin hän tiesi tarpeen vaativan.

Hänellä ei ollut likeisiä sukulaisia eikä kotia, sillä hän ei pitkiä aikoja viihtynyt missään. Koko vuoden hän, kainalossaan mytty, jossa hänen juhlavaatteensa säilyivät, kierteli talosta taloon, ollen jokaisessa kunnes kyl-

lästyi. Hän parsi nuottaa, sitoi verkkoja, teki tääppäitä, kalasteli ja metsästeli aina vuodenajan mukaan. Muihin töihin hän ei pystynytäkään, sillä hän oli toissilmäinen ja oikeasta kädestä puuttui kaksi sormea.

Tuttaviensa joukossa oli hänellä erityiset suosikkinsa. Ne olivat tavallisesti nuoria tyttöjä, jotka jolloinkulloin iltahetkinä olivat kallistaneet korvansa kuuntelemaan hänen leikkipuheitaan. Niille oli hän luvannut toimittaa hyvät sulhaset ja niitä hän kehui kaikille miehille. Hänen erityisessä suosiossaan oli Mäkelän väki, osaksi sentähden, että emäntä oli hänelle kaukaista sukua. Hän piti itseään miltei Kallen isoisänä.

Tavattomalla innolla oli hän seurannut pojan kehitystä. Kun nuotta oli levällään Mäkelän tuvan lattialla ja Kalle tepasteli sen ylitse, iloitsi hän hänen reippaista liikkeistään ja ylisti hänen kauneuttaan.

— Niin aina. Sinusta tulee vielä monen tytön riitapala! Mutta sen sanonkin: älä ota pahankurista. Ota se, jonka minä sinulle hankin, niin saat taatun akan. Minä tulen sitten vanhoilla päivilläni, kun en enää jaksa nuottaa parsia, teille asumaan.

— Mitä turhia se Santeri lapselle latelee, moitti äiti monasti, kun ei Santeri väsynyt kertoelemasta juttujaan.

— Turhiako? Odottakaa nyt kunnes tuosta väsytte, niin eiköhän miniää ajatella! nauroi Santeri ja vilkaisi ainoalla silmällään emäntään.

— Taitaapa väsymys jo ehättää ennen kuin siitä voi olla puhettakaan. Yhtenään kivistää päätäni ja pahojen ilmojen edellä on koko ruumis kuin tulella.

Kalle oli mahallaan nuotan päällä, käsillään hän tuherтели kohoja ja nosti tuontuostakin pyöreää päätään, jotta liinainen tukka heilui. Hänellä oli terveet, lihavaposkiset kasvot, vilkkaat silmät ja leveä suu. Santeri, joka istui matalalla tuolilla hänen vieressään, iski kouransa hänen niskaansa ja ravistaen häntä siinä, virkkoi:

— Tuotkos mammalles miniän, Kalle?

— Tuon, sanoi Kalle ja nauroi.

— Niin aina, niin aina.

Emännänkin piti nauraa. Ja Kalle ryntäsi ylös makavasta asennostaan, hiipi takaa äitinsä luo ja piiloutui

hänen helmoihinsa. Mutta Santeri alensi äänensä sala-peräiseksi:

— Eskolassa kasvaa paraikaa tytär, joka on juuri tuon Kallen ikäinen. Eskola on varakas paikka ja Johanna on ainoa tytär.

Emäntä nauroi.

— Mutta ennenkuin nuo ovat naimiässä, voi hänellä olla laumallinen veljiä ja sisaria.

— Kyllä niinkin, niin aina, mutta varoja siellä riittääkin tasata. No ja entäs Sillantaustan Anni? Siinä se on hyväntapainen tyttö, hiljainen ja sävyisä. Pitääkö Kalle Annista?

— Kuka se sitten on? kysyi Kalle viattomasti.

— Etkö tiedä, kuka Anni on? Kartanon Anni, Sillantaustan Kello-tädin tyttö, joka on yhtä iso kuin Kallekin?

— Mistä lapsi sitä tietäisi, tuli äiti Kallen avuksi. — Ei lapsi koskaan ole Annia nähnyt. Ja mitä tekin Santeri, vanha mies, viitsitte hullutella! Jättäkää jo jutunne!

Emäntä läksi ulos harmistuneen näköisenä. Mutta Kalle rupesi siitä lähtien utelemaan Annista. Hän tahtoi nähdä Kello-tädin Annin, hän itki ja hän pyysi. Kerran kesällä otti äiti vihdoinkin hänet mukaansa, hänelle tehtiin sen retken johdosta uudet saappaat ja uusi puku, jonka itse räätäli neuloi, ja iloisena, täynnä kysymyksiä ja tiedonhalua, saapui poika Sillantaustan portille, josta käytävä kukkivia sireenejä vei portaille ja johon kaikenlaiset kirjavat kukat helottivat pihasta. Mutta samassa alkoi Sillantaustan iso koira haukkua ja Kalle pelästyi niin, että rupesi itkemään. Äidin täytyi kantaa hänet kartanolle, mutta hän ei lakannut itkemästä eikä lähtenyt äidin sylistä koko aikana, vaikka Anni ja Sillantaustan muut lapset häntä miten houkuttelivat. Ei autaneet nuhteet eikä uhkaukset. Äiti häpesi pahanpäiväisesti ja teki sen pyhän lupauksen, ettei koskaan enää vie Kallea minnekään, ei kylään, ei kirkkoon, koska hän on niin tyhmä. Senjälkeen ei poikaa muutamiin päiviin tarvinnut peloittaa muulla kuin Sillantaustan koiralla, niin hän jo lakkasi pahanteosta.

Eikä Kalle edukseen esiintynyt silloinkaan kun sitten Sillantaustan emäntä tyttarineen tuli Mäkelään. Kallea

ei saatu sisään heitä tervehtimään. Hän karkasi äitinsä käsistä, juoksi aidan ylitse ruispellolle, piiloutui suureen ojaan eikä totellut mitään pyyntöä tai käskyä. Turhaan emäntä uhkasi isoilla koirilla ja pedoilla.

— Minä en ymmärrä mikä siihen lapseen on tullut, huokasi emäntä vieraitten mentyä.

— Sitä on pidetty liika hempeästi. Minäpä annan sitä selkään tänään, arveli isäntä.

— Oletko hullu! Kallea selkään! Lapsihan se on vielä.

— Nuorna vitsa väännettävä. Johan se on seitsemännellä.

Kalle tuli sisään nauraen ja kurotti heti kättänsä ottamaan vehnäviipaletta pöydältä.

Isä alkoi kuulostelun. Äiti itki, mutta Kalle sai armotta selkäänsä.

Kallesta kasvoi kaunis poika, terävä ja vallaton. Tytöt alkoivat häntä ilokseen katsella ja Kukkolan Santeri esitti hänelle joka syksy uusia morsiamia.

— Mitä turhia, torui aina emäntä, — jahkahan nyt Kalle on edes rippikoulun käynyt.

Viidentoista vanhana pantiin Kalle sitten rippikouluun ja samalla kertaa sattuiivat rippikouluun myöskin Eskolan Johanna ja Sillantaustan Anni. Mutta eivät he toisiaan tavanneet, sillä pojat lukivat isossa pappilassa ja tytöt kappalaisen luona.

Kotimatalla he kerran sattumalta kohtasivat. Rippikoulu oli sillä kertaa loppunut ja renki oli lähetetty noutamaan Kallea. Heillä oli hyvä hevonen, Mäkelän kuuluisa liinaharja Pikku. Rattaat poikia täynnä he ajaa karauttivat kirkonkylän läpi ja seisahtuivat Mankosen kauppapuodille. Kalle astui siinä sisään. Kauppiaan rouva seisoj myymäpöydän takana näyttelemässä parille naiselle huiveja ja esiliinakankaita. Kalle pysähtyi ovensuuhun ja hyvän aikaa vaiettuaan, nostatti hän lakkiaan ja kysyi:

— Eikö kauppamies itse olekaan kotona?

Sen hän teki siksi, että hänellä oli suurenlainen ostos tehtävänä ja hän tiesi että kauppias itse paremmin myöntyi tinkimiseen kuin hänen rouvansa, joka oli ahneeksi ja tarkaksi tunnettu.

— On, vastasi rouva, mutta hän on levolla, hän kun ei ole tänään ollut oikein terve.

Kalle vaikenä ja loi silmänsä kattoon, jossa nahkahihnoja, piiskoja, lakkeja, kahvipannuja ja muuta kamaa riippui. Hän jäi tarkastamaan hevosvaljaita. Tytöt myymäpöydän ääressä kuiskailivat keskenään, epävarmoina siitä mikä oli kauneinta. He olivat molemmat kääriytyneet suuriin huiveihin ja helmat olivat rypistyneet.

— No tulkaa nyt tekin, nuori mies, sanomaan, eikä tämä liina ole korea, kehoitti rouva Mankonen.

Kalle kävi kiinni villavan liinan punaiseen kulmaan, tytöt käänsivät häntä kohti hymyilevät, nuoret kasvot ja samassa tunsivat häntä. He olivat Sillantaustan ja Eskolan tyttäret. Pistettiin kättä ja tehtiin kaupat. Kalle ei tällä kertaa ostanut kuin karamelleja, päätti jättää valjaat siksi kunnes kauppamies itse paranisi. Karamellit pyysi hän saada kahteen eri paperiin.

— Ehkä mennäänkin yksissä, esittelivät tytöt, — koska meillä on sama matka, niin on rattosampi. Jos vain saatte Pikun pidellyksi kunnes haemme hevosemme kestikievarista!

Oli lauantai. Hämärsi jo, vaikka päivä tuskin oli yli puolen. Viikkokausia oli satanut, maat olivat kuin hajoutumaisillaan, tiet paksuna liejuna, johon rattaat vajosivat akseliaan myöten. Ojissa seisoi vettä laidan tasalla, suot olivat järvinä ja mäkiä alas vierä vesi virtoina. Ja yhä satoi lakkaamatta. Metsä oli alaston, mättäillä valkkyivät toisiinsa liimautuneina keltaiset lehdet ja pihlajamarjat upeilivat komeina terttuina. Tytöt ajoivat edellä Sillantaustan hevosella. Sitä ohjasi Sillantaustan piika, istuen voipytyllä rattaitten pohjalla. Ikäänkuin vahingossa kääntyi Eskolan tytär välistä ja vilkaisi taakseen. Anni ei koko matkalla ollut näyttänyt kasvojaan.

Kalle jutteli rengin kanssa kotinsa kuulumisia. Kukolan Santeri oli paraikaa Mäkelässä. Emäntä oli ollut kipeänä. Sillantaustan isäntä oli pari kertaa juomapäissään lyönyt vaimoansa. Eskolaan oli syntynyt poika.

— Vai on se Sillantaustan isäntä niin heittäytynyt viinaan.

— On se. Jos vaan näin jatkuu, niin ei sitä Sillantausta kauankaan pysy nykyisillä haltioillaan.

Ylämäen tullessa nousi Kalle alas rattailta ja meni tyttöjen luo. Taisi tietää Anni raukka miten kotona viime aikoina oli eletty, koska oli niin totisena.

— Mitäs tänne kuuluu? kysyi Kalle.

— Ei mitään liikojia, vastasi Johanna — palelee vain pahasti.

— Jos kävelisitte lämpimäkseenne, esitteli Kalle.

Mutta tytöt pelkäsivät taas jalkojensa kastuvan. Kalle ojensi heille kummallekin karamellikäärön, meni sitten takaisin rattailleen ja niin jatkui matkaa kunnes Sillantaustaan ja Eskolaan vievässä tiehaarassa tuli ero.

Nytpä ilostuisi Santeri, kun saisi kuulla, että he olivat matkustaneet yhdessä. Kallesta tuntui äkkiä siltä että jompikumpi noista molemmista tytöistä hänen on naitava, jos hän joskus nai. Molemmat olivat koreat tytöt, molemmat varakkaista kodeista, Johanna vain oli iloisempi, mutta äiti piti enemmän Annista. Ja Santeri olisi puhemiehenä. Se oli vanha sopimus ...

Kului vuosia. Mäkelän isäntä oli kuollut. Sillantaustassa olivat asiat huonosti, isäntä joi ja kovin oli talo velkaantunut.

Eräänä kevätpäivänä, kun Kalle palasi metsältä, tapasi hän äitinsä aittaa siivoamassa. Tyynyjä, polstareita ja kirjavia peitteitä oli levitetty aidalle. Kevätaurinko paistoi niihin ja tuuli niitä löyhytteli.

— Syövät jo koitkin kaikki ryijyni, sanoi emäntä harmistuneena.

Kalle seisahtui hänen eteensä ja naurahti, sillä hän ymmärsi äitinsä.

— Onko se minun syyni!

— On kyllä. Mahtanet jo lähteä tästä naimaan. Eskolassa käy sulhasia yhtämittaa, eilen oli taas käynyt rikkaan talon poika eikä Johanna sinua vuosikausia odota.

— Arvelette siis, että lähtisin Eskolaan, enkä Sillantaustaan taikka Sarilaan?

— Sillantaustaan! Se on mennyttä. Sieltä et saisi kuin velkoja. Mutta Eskolassa on varoja ja tyttöä kehuetaan toimeliaaksi.

— No vaikka niinkin. Mutta Kukkolan Santeri ei tule käymään ennenkuin syksyllä.

— Saat sinä aina puhemiehiä ilman Santeriakin. — Emäntä nauroi ylenkatseellisesti. — Vai että sinun pitäisi häntä odottaa! Sepä puuttuisi. Silloinhan häätkin jäisivät talveen ja sulan aikanahan ne ovat pidettävät, jotta ihmisten hevoset saa ruokituiksi ulkona. Käskee niille syöttää talven varoja.

Kalle käveli sen päivän mietteissään. Sitten hän lähetti sanan Kukkolan Santerille. Ja Santeri tuli kiireesti Mäkelään, mytty kainalossaan.

— Joko on emäntä väsynyt? Joko miniä kelpaa! Niin aina, sanoi hän nauraen ja räpäytelien silmäänsä. — Ihan olin riemusta ratketa kun sain sanomanne. Kesken heitin kaikki, vaikka paraikaa olin hieromassa kolmiakin kauppoja. Minne Kalle nyt aikoo? Sarilaanko vai Sillantaustaan?

— Sillantaustaan! nauroi emäntä. — Eikö Santeri tiedä kuinka siellä asiat käyvät! Ei, Eskolaan.

— Niin aina, niin aina. Sanovat tytöllä käyvän kovasti sulhasia, pari talonisäntääkin jo on pyytänyt minua puhemieheksi Eskolaan. Parasta lie että mennään ajoissa.

Komeasti koristettuna, tiukuset kaulalla, punaiset tupsut ohjaksissa oli hevonen, jolla he läksivät. Kallella oli kovaksi tärkätty kaulus ja kiiltävä maniska, Santeri oli pukeutunut juhlalliseen puhemiespukuunsa, päässä oli pappilan maisterin antama hattu. Tiellä sattui heitä vastaan Sillantaustan Anni. Hän oli jokapäiväisissä vaatteissaan ja kantoi koppaa. Kuullessaan rattaiden räminän, vetäytyi hän syrjään ja vasta miesten mennessä ohitse, käänsi hän heihin kasvonsa. Ne olivat kalpeat, valkeaihoiset kasvot ja suurin, kärsivin silmin vastasi hän miesten tervehdykseen.

— Kovasti on laihtunut, sanoi hetken kuluttua Santeri. — Ja miten korea se oli vielä vuosi sitten. Niin aina, niin aina.

— Entä jos olisimmekin menneet Sillantaustaan naimaan! naurahti Kalle. — Olisi Anni päässyt leipiin taas.

— Mutta Eskolan tytär on niin muhkea morsiameksi. Ja käskisi sitä sinun kaikkia laihoja lihottaa.

He jatkoivat puhettaan. Matka kului hitaasti, sillä kirsi läksi juuri maasta ja tie upotti. Eskolan kujaan melkein pelkäsi hukkuvansa, siinä vajosi hevonen polvia myöten. Kalle jäi kiinnittämään hevosta aitaan ja Santeri astui edellä porstuaan. Piika oli siellä pesemässä puuastioita. Hän saattoi vieraat kamariin ja sulki oven heidän jälkeensä. Istuen kukin tuolillaan ikkunan alla, kuulivat he porstuasta kiireisiä askeleita ja kuiskaavia ääniä. Vihdoin tuli isäntä sisään, kätteli vieraita ja istuutui sängynlaidalle. Puhuttiin ilmasta ja kevään tulosta. Santeri ja isäntä siinä enimmäkseen keskustelivat, Kalle piti velvollisuutenaan olla vaiti. Hän tarkasteli huonetta. Se oli entisellään, olihan hän siellä joskus käynyt, mustuneilla seinillä kuva keisarin kruunauksesta, neitsyt Maarian kuva ja kolmas kuva, joka esitti jotakin kruununperillisparia hääpuvussa. Uunin suu oli nokinen, ikkunasta näkyi vesinen kesantopelto, jonka pientareita lammaslauma katisteli. Isäntä haukotteli, kyseli välillä Mäkelän kylvöjä ja kyntöjä, vaikenen taas ja sytytti piippuaan, kehoittaen vieraitakin tupakoimaan.

— Mitenkäs emännän terveys sitten on? kysyi hän.

— Huono tahtoo olla, vastasi Kalle.

Syntyi pitkä hiljaisuus. Santeri rykäisi, yski ja sylkäisi lattiaan. Sitten hän taskustaan otti harmaan, käärityn nenäliinan ja pyyhki siihen otsaansa.

— Niin aina, sanoi hän. — Senpätähden tää — hän nyökäytti päätään Kalleen päin — on huomannut ja parhaaksi nähnyt hankkia äidilleen apua. Mäkelässä on nyt jo niin suuri huusholli, ettei emännän kannatakaan sairastaa. Ja säästöt ovat karttuneet niin, että niillä jo ostaa talonkin. Toimeliasta, tervettä emäntää kaipaa Mäkelän nuori isäntä.

Santeri rykäisi, sylkäisi. Kalle tuijotti lattiaan, isäntä katseli totisena Santeriin. Puhemiehestä katosi tuon ensimmäisen esipuheen jälkeen kaikki kankeus ja juhmallisuus. Hän hymyili veitikkamaisesti, hosui käsillään, käveli edestakaisin ja ylisteli vuoroin Kallea, vuoroin Johanna. Kesken kaiken kuului porstuasta kahvikuppien kalinaa, ovi avautui ja sisään astui Johanna itse, punaposkisena, hymysuin, vyöllä valkoinen esiliina ja jalassa uudet narisevat kengät. Hän asetti kahvipannun

arinalle, alkoi tyynesti jutella ilmasta ja kevään tulosta ja tarjosi sitten kahvia. Ei kuulunut hyvään aikaan muuta kuin hörppäyksiä höyryävien teevatien laidoilta. Vihdoin Santeri nousi, kaivoi taskustaan lompakon, jonka ympäriltä hän irroitti nauhan.

— Tämä Kalle Heikinpoika Mäkelä on tullut sen huomaamaan, että yksin ei ole ihmisen hyvä olla. Ja mitä sitä edempää lähtisi pajuja poimimaan, kun kotikylän naapuruudessa koivuja kasvaa ...

Siinä hän pysähtyi, katseli tarkasti solmua ja hyppyröi sitä kynsillään. Kalle istui kyynäspäät polvilla ja tuijotti lattiaan. Johanna oli lentänyt tulipunaiseksi ja painunut pesemään kahvikuppeja.

— Niin aina. Tämä Kalle Heikinpoika Mäkelä pyytäisi siis isännältä ja emännältä lupaa antaa tämän paperin tyttarelle, Johannalle.

Hän otti lompakosta setelin, kasteli suussa sormensa ja koetti että se oli yksinkertainen. Sitten silitti hän sen kulmat ja laski sen pöydälle.

— Mikä paperi se on? kysyi Johanna hätäisesti.

— Korea raha, virkkoi sängynlaidalta vilkaisten isäntä.

— Sadanmarkan seteli.

Puhemies tunsu, että hän hyvin oli toimittanut asiansa. Hymyillen hän likeni Johannaa, joka melkein selinpäin kääntyneenä miehiin kiireesti pesi kuppejaan.

— Mitä Johanna nyt miettii?

— Että lienee vain paras että vieraat vievät pois rahansa. Olenpa melkein tarpeekseni katsellut rahoja viime aikoina. Ja kai isällä vielä on varaa elättää minut kotona ja äitikin pitää apunaan.

Kalle ei ymmärtänyt miten noita sanoja oli käsitettävä. Ne sisälsivät häpeällisesti loukkaavan kiellon. Mutta puhemiehen kasvoilla loisti voitonvarmuus, joka täydellisesti saattoi rauhoittaa sulhasmiestä.

— Johannalla on tässä käynyt paljon sulhasia... sanoi isäntä.

— No niin, virkkoi välinpitämättömästi Kalle, — jollei kihlani kelpaa, niin ...

— Älä nyt hätäile, tokaisi Santeri väliin. — Ainahan morsian tarvitsee ajatusaikaa. Johanna on vain hyvä ja määrää milloin Kalle saa käydä kuulustamassa täällä,

niin ehkä hän silloin saa tuoda mukanaan kellon tai silkin morsiamelleen lahjaksi.

Santeri säesti sanojansa mitä ystävällisimmällä äänellä ja hymyllä. Johanna oli seisahnut ovelle, hänen kätensä jo lepäsi lukolla.

— En minä noita rahoja ota.

Hänen ylpeytensä ärsytti Kallea. Luuliko hän, ettei tyttöjä muualla löytynytäkään! Kalle levitti suunsa nau-run, hypähti istualtaan, pani setelin huolimattomasti taskuunsa ja otti hatun käteensä!

— Käännetään hevoset, Santeri! Lähdetään toiseen taloon.

— Älä nyt hätäile. Ei sitä vielä tiedä miten asiat kääntyvät. — Se oli kuiskaus Kallelle ja sitä seurasi Johannalle veitikkamaisesti lausuttu: — taitaa olla tallessa toisen rahat.

— Vaikka olisi.

Pää kenossa läksi Johanna ulos. Kallekin nousi, käteli isäntää ja kiitti kahvista, läksi sitten irrottamaan hevostaan. Santeri jäi vielä kammariin. Tehtyään viimeisen yrityksen Johannan suhteen ja isännän kanssa juteltuaan ensisyksyisestä nuotanparsinnasta, hän kah-lasi liejuisen pihan poikki rattaille. Tuvan ikkuna oli päitä täynnä katsomassa heidän lähtöään.

Hämmästyneenä ja harmissaan Santeri tuhisi ja tiuski. Tuollaista häpeää ei hänelle ammoisiin aikoihin ollut tapahtunut.

— Ilman morsianta emme palaa kotiin, sanoi Kalle.

— Niin aina. Saavat ne tällaiset miehet morsiamia muuallakin, jollei joku suostuisikaan. Olkoon vain ottamatta, mutta en minä sille enää sulhasia toimita ja nähköön silloin kummoisen saa — jos saa ensinkään!

Santerin suuttumus lauhtui jota enemmän hän sai purkaa sisuaan ja jota enemmän hän kävi vakuutetuksi siitä, että Eskolan tytär jäisi vanhaksi piiaksi. Toiseen taloon menisivät, toisen tytön ottaisivat, saisi Johanna pitkän nenän!

— Jos tietäisi ollaanko Sarilassa kotosalla?

— Kumminkin ollaan Sillantaustassa! sanoi Kalle.

Hän käänsi hevosen Sillantaustan kujalle. Siinä lepäsi laaksossa punainen talo, laihot ympärillä olivat vihan-

nat, sireenipensaat upeilla nupuilla ja järven lyijynkarvaista jäätä hautoi kevätaurinko. Navetan ovet olivat auki, sieltä kuului laulua. Pahoin olivat aidat rikki ja siellä täällä oli ikkunoita parsittu päreillä. Kukko lauloi, lammas määkäisi, leivoset livertelivät kohotessaan taivasta kohti ja varpuset visersivät katonräystäillä ja risukasoilla.

Kalle seisahdutti hevosen ja kuunteli laulua navetasta. Olikohan se Anni, joka lauloi?

— Jos menisimme suoraan Annin luo? esitteli Kalle.

Santeri oli myöskin tuntevinaan äänen Annin ääneksi. Miehet nousivat rattailta ja läksivät navettaa kohti, mutta tuskin olivat he ehtineet puolitiehen, kun he jo näkivät naisen, rusukoppa selässä ja vasu kädessä astuvan navetan ovesta. Hän lauloi yhä ja häntä seurasi kintereillä sikolauma, joka vinkui nälissään. Anni se oli. Hän astui niin reippaasti ja käsitteli koppiaan voimalla, joka melkein tuntui mahdottomalta hänen hennolle olenolleen. Miehet kohtasivat hänet kaivon kannella, mättämässä ruokaa sikojen kaukaloon. Heidät nähdessään lensi hänen kasvoilleen polttava puna, hämillään hapuili hän helmojaan alas ja kiinnitti nuttunsa nappia. Hän oli haaltuneissa vaatteissa, kyynärpäät olivat paikatut ja hihansuut kuluttamisesta purkaantuneet. Hänen täytyi pyyhkiä kätensä hameensa helmaan ennenkuin saattoi ojentaa sen miehille.

— Mitäs kuuluu? alkoi Santeri.

— Ei mitään liikojä. Aikainen, korea kevät.

— Saanee pian päästää lehmät metsään. Joko on montakin poikinutta?

— Vasta neljä.

— Kaipa kesään ennättävät useammatkin. Taitaa Silantaustassa tänä kesänä tullakin tarpeelliseksi voit, viilit, sinne jos toimitetaan — pidot.

— Ei ole pidoista tietoa, vastasi Anni alaspainetuin silmin, sekottaen jauhoja sikojen ruokaan.

— Onhan siellä nuoria, kauniita tyttöjä, eikö niille vietetä läksiäisiä?

Kalle seisoi kädet housuntaskuissa ja katseli kaivonkantta ja Annia. Hymyillen seisoi Santeri hänen edessään, käsiänsä liikutellen.

— Ei, vastasi Anni totisesti, yhäkin alaspainetuin silmin.

— Mutta ehkä sentään koreimmalle vietettäisiin! jos tulisi oikein pulska sulhanen?

Anni ei vastannut mitään eikä nostanut katsettaan. Hänen rintansa vain kohoeli entistä enemmän. Santeri otti Kallen kädestä setelin.

— Tämä Mäkelän Kalle, jonka kanssa jo kävitte rip-pikoulunkin yhdessä, se Annia ottaisi leikkitoverikseen Sillantaustan läksiäisiin ja tässä olisivat kihlarahat.

Käsi, joka setelin otti Santerilta, vapisi. Anni hyp-päsi alas kaivonkannelta ja nosti Kalleen katseen suu-rista sinisistä silmistään. Mutta samassa ne vettyivät niin, että hänen piti niitä kuivata huivinsa kulmalla.

— Vieraat ovat hyvät ja käyvät sisään kahville, sai hän sanotuksi ja juoksi sitten edellä talolle.

Kaupat tehtiin ja pian miehet olivat kotimatkalla.

— Olisimme vain suoraan saaneet mennä Sillantaus-taan. Toista Anni sittenkin on kuin Johanna, arveli Kalle.

Hänen mielessään liikkui suloinen hyvinvointi. Sil-lantaustan väet olivat olleet niin ystävälliset, siellä oli hänen kosimistaan pidetty kunniana, Anni oli näyttänyt onnelliselta ja emäntä oli itkien vakuuttanut, että juuri Kallea hän aina oli toivonut vävypojakseen. Isäntä oli huonona sairaana, kai hän pian siitä sammuisi. Sillan-tausta oli hyvä talo, ostaisi Kalle pois sen siitä hajoa-masta huonoon hoitoonsa. Kaunis tukkimetsä oli nouse-massa. Järven rannalla löytyi savipohjaisia soita, joista saisi mainioita niittyjä. Panna se talo oikein kuntoon, niin siellä ruokittaisiin viisikymmentä lypsävää.

Kauniilla tulevaisuusunelmillaan ja Santerin myötä-vaikutuksella sai Kalle äitinsäkin rauhoitetuksi, sillä aluksi oli emäntä kovin tyytymätön poikansa naimapuu-hiin, Sillantausta kun oli niin velkaantunut. Mutta sit-ten heittäytyi hän koko tarmollaan puuhaamaan noita häitä, joita oikeastaan oli valmistettu jo siitä asti kun Kalle kehdoissa makasi.

Vihkimisen tapahduttua Sillantaustassa, istuivat mor-sian ja sulhanen penkillä sireenipensaiden alla. Anni oli vaaleansinisessä puvussa, ruusuja oli hänen rinnal-

laan ja kahiseva huntu valui alas hänen hartioilleen. Mäkelän emäntä, joka muiden emäntien seurassa astui heidän ohitsensa, katseli ylpeydellä miniätänsä. Annin äidin silmissä välkkyi tuontuostakin kyynel. Kukkolan Santeri, joka oli toimittanut laulajan virkaa, oli istumassa morsiamen toisella puolella. Suuri musta koira makasi pitkällään hänen jalkojensa juuressa.

— Ihanhan tuo on niinkuin sama koira, jota Kalle kerran lapsena oikein pelästy, sanoi Mäkelän emäntä.

— Se on sen poikanen, vastasi Anni. — Muistatkos Kalle kuinka sinä silloin itkit?

Sillantaustan emäntä vakuutti sen kyllä muistavansa ja sanoi jo silloin ajatelleensa että Kallesta ja Annista pitäisi tulla pari.

— Minä hän sen aloitin, sanoi Santeri mahtipontisesti. — Minä hän Kallelle ensin kerroin kuka Anni oli. Tuskin teidän kaupoistanne olisi tullut mitään, jollen minä olisi ollut puuhassa. Näette jokainen miten Eskolan tyttären kävi, kun ei ottanut ketä minä toimitin: sulhanen petti! Niin aina.

— No aikooko Santeri nyt asettua lepoon tämän nuoren pariskunnan luo? arveli joku miehistä. — Niinhän se kerran oli puhe, kun nuotta oli levällään Mäkelän lattialla ja toimititte Kallelle morsiamia.

Santeri vilkaisi ympärilleen ja hymähti harmaan parhansaan alta.

— Niin aina, sanoi hän, — mutta miten kävisikään kaikkien niiden, jotka luottavat siihen että rupean heille puhemieheksi? Jäisivät vanhoiksi piioiksi ja pojiksi. En muista tarkkaan joko ensi Mikonpäivästä käynnyn kahdeksannellekymmenelle. Niillä paikoilla se on. Mutta jos Jumala eteenpäinkin terveyttä suo, niin kiertelöpähän vielä muutamia vuosia!

KEVÄTKAIHOJA

Päivä on kirkas, kylminä leviävät lumet, talvi on ylimmillään. Kinosten korkeudesta ei ole mitään sulanut, varpunen kätkee varpaat höyhentensä suojaan, harakka lentää kankeasti ja pysähtyy aidan seipäälle istumaan pörröiseksi keräksi. Metsä ja järven jää kimmeltävät huurteessaan, aurinko on pistävä ja kylmä, niinkuin se on ollut jo viikkokausia, tulipunaaisena kuin kuumimpana kesäsydänpoutana se on laskenut, aamulla noustakseen kalpeana kuin sähkövalon säteet. Kuolleena on metsä, kuolleena järvi, paleltuneena kalliokin ja kuolleena ihmissydän pelkästä ikävästä ja kaihosta.

Nukutteko ikiunta puuni ja maani, uneksitko lämpöä sydän, toivotko vielä onnea? Turhaa, tuohon puuhun ei ikinä voi avautua silmuja, tuohon metsään ei puhkea kukkaa. Kun leivo palaa ja kinokset sulavat, silloin se sojottaa alastomana, paleltuneena — ja sinäkin olet paleltunut, kuollut kaihoihisi. Sinusta ei voi nousta kukkaa, älä uneksi, anna kaipaaksesi haihtua hankien harjoille, mennä maille kylmän auringon mukaan ... !

Viikkojen kestäessä olen joka päivä rauhoittanut rintaani, silitellyt kaipausta niinkuin äiti kuumesairaana lapsensa otsalle laskee viileän käden. Ja hetkeksi jo on voinut tuntua siltä kuin mieli olisi väsynyt värisemään, tuska, kaipausta, toivo kuolleet, paleltunut koko elinvoimani. Ja jo minä olen tuntenut olevani koivuna hangesella, lehdettömänä puuna, jonka paljaissa oksissa tuuli vain soittaa. On ollut rauha, niin, jäätymys ... Ja sitten olen katsellut ulos tovereitani, noita muita puita ja koettanut arvata, mitä ne tuntevat, miten heidän on ollaksensa.

Maaailma on jäätähtiä täynnä, puiden rungot, oksat kaikki säteilyä, hohtoa auringossa! Ja lieneepä kiiltävä tähtivyö ympäröimässä minunkin otsaani, niinkuin peittävä jääkalvo. Lumihiutuoita satelee alas hienoina, kepeinä sirpaleina ... muutamat putoavat raskaina, pyöreinä kuin pisarat. Ja noita raskaita rupeaa putoamaan yhä tajemmin jota kirkkaammin aurinko loistaa...

Nousen nopeasti turtumukseni tilasta, jääkruunu tuntuu huojuvan hiuksillani, kylmän valtakunta sydämesäni värisee.

Olisivatko nuo vesikarpaloita?

Minun täytyy se tietää... Oi, vesikarpaloita ovat oksat täynnä ja reikiä on syntynyt lumeen puun juurille, minne niitä on pudonnut. Räystääs tippuu ... ! Tämä on kevättä ... ! Aurinko jo lämmittää, voi suloinen aurinko, että sinä sentään et ole ruvennut luonnollesi uskottomaksi... ! Puuni, maani, tietäkää: kevät tulee, aurinko lämmittää!

Ilosta hurjana minä mellastelen, aivan kuin lapsi, kun se on pantu untuvapatjan keskelle seisomaan, missä saa heittäytyä suin päin pehmeeseen ... Mitä siitä jos pohjatuuli puhaltaa sisään hihoista ja kauluksesta, mitä siitä jos kädet vilusta tulevat verenvärisiksi. Minä tahdon että vedet räystäästä valuvat hiuksilleni, minun ei ole kylmä, sillä nyt minä sen tunnen, että olen elävä ihminen, kevättä, voimaa, lämpöä täynnä, niin että jos saisin suljetuksi syliini kuolleet puut ja maat, niin niistä nousisi nuppuja—

Mutta odotusaikaa kestää. Hanget nousevat, pakkaset eivät vähene, suojaa ilmaa ei kuulu. Talvi ei enää pääse kasvamaan kovemmaksi, mutta ei se myöskään jaksa aleta. Turhaan odottaa pulmusta tulevaksi. Muutosta ei huomaa mihinkään päin, kaikki näyttää seisahtuneen.

Vähitellen kuitenkin rupeaa hankeen ilmestymään epätasaisuuksia, matalia kuoppia, joita tuskin saattaa huomata. Se alenee hiukan kerrassaan eikä enää näytä niin pehmeältä ja keveältä. Pinta rupeaa kiiltämään auringon paisteessa, puun juurille ja kivien vierille syntyy syvennys. Yöt pakastavat, päivät pehmittävät kinosta, mutta tuo käy aivan vähitellen, kunnes äkkiä,

odottamatta seinivierelle on ilmestynyt kaistale paljasta maata. Siinä on haaltunutta heinää ja se on painautunut seinään kiinni ikäänkuin suojaa saadakseen. Maan povi toki on roudassa eikä elon merkkiä näy ja yksinäisenä saarena kinoksien keskellä on paljas kaistale raukka seinivierellä. Mutta eräänä aamuna on niitä jo ilmestynyt lisää, pellot tulevat kirjaviksi, mäkimailla on hanki repaleisena. Jo tulee niin valoisa ilta, ettei tarvitse sytyttää tulta, jo tapaa hangelta ensimmäisen hytтын ja ensimmäisen karpäsen, jokainen päivä paljastaa uuden, uuden mättään, kurki huutaa jo suolla, leivonen livertelee ilmassa, muurahaiset hyörivät pesällään.

Kevät suhisee etelätuulella, kevät päilyy vesihelmissä, jotka varisevat alas oksilta metsässä, kevättä huokuu heikko ääni hangessa. Sillä hanki on vielä tien laidassa korkeana istumasijanani, mutta se ei ole kuivaa, hienoa höytyä niinkuin sydäntalvella, hiutuvat ovat sulaneet jäähelmiksi, jotka helisevät, kun niitä heittelee. Ja hangen vierestä pistää esiin puolan varsia ja alla kiertelee kevät puroja, aukaisten sulkuja ojassa, sieltä rientääkseen suurelle suolle. Yksin hangella istun ja metsä kertoo minulle keväistä tarinaansa. On tyynenä mieli, kaipaus poissa, poissa kaikki, joka repii sydäntä ... Ja minä kerron nousevalle keväälle satua minäkin, kerron keväestä, joka herää sydämessäni...

Kauniin kaipaukseni, sen jota ei kukaan tiedä, sen saa ottaa tuuli ja viedä sen halki metsän, maiden... ! Uskotko, metsä, että ymmärrän kevättäsi, uskotko että ymmärrän iloasi? Kai sinä uskot, kun minä sanon, lausun sinulle ääneen että, ... että olen rakastunut sinuun ... !

Mutta sitten yhtenä iltana pakastaa niin, ettei seuraava päivä jaksaa sulattaa jäätä. Silloin seisahtuu kaikki elämä, paljaat mättäät eivät pääse laajenemaan, hanki kannattaa askeleen ja järviä ajetaan. Vapunpäiväaamuna ruikuttaa kurki surkeasti suolta, illempänä asettuu tuuli ja lunta lankeaa hienoina hiutuuina. Sataa koko yön, vasta seuraavana päivänä lakkaa ja maa on taas valkoisenaan, peitossa paljaat mättäät, peitossa kellastunut heinä. Ja pakkaneen yltyy.

Kävelen metsässäni tutuilla teillä, katselen hävitettyä valtakuntaani, jalkani muodostaa askeleita eheään lumeen, niinkuin syksyllä ensi lumen langettua ...

Tätä kestää niin että saattaa vaipua epätoivoon. Tuuli kieppuu pohjoisen, koillisen ja idän välillä, lunta tulee lisää, jäät vahvistuvat. Se on takatalvea tämä, se tuli jäähdyttämään ennenaikaista kevätriemua.

Vasta kun kuu kääntyy, kääntyy tuulikin ja silloin alkaa kevään tulo uudestaan. Aurinko paahtaa kuumasti, lämmin nuolee lumet, jäät rupeavat näyttämään yhä hatarammilta, kevät ikäänkuin ajaa kiinni myöhästymistään. Metsä rupeaa vivahtamaan epämääräisiin väreihin, puitten nuput ovat jyvän suuruiset, hyttyset jo tanssivat auringon laskussa ja seisoessani koivun juurella, hyväilee illan tuuli yhä lämpöisemmin ja lämpöisemmin poskeani.

Eräänä iltana olen jo paljain päin, nojaan pääni puuhun ja pitelen käsiäni ympäröimässä sen runkoa. Tuo punertava rusko taivaalla ennustaa lämmintä aikaa, joka vie viimeisetkin hanget ja jäähyhmät, se aukaisee hii-renkorvalle lehtisilmut, nurmi jo vihannoi maakaistaleella ja seinivierellä, siellä kasvaa nokkonenkin, joka jo osaa polttaa. Kaikki tämä — lahoava jää, säpäleet hangista, linnut ja puut, se on juuri sitä, jota niin olen ikä-vöinyt ... kevättä, kevättä! Väkevänä voimana se hurmaa minut, niin että koko olemukseni on kiitosta, riemua täynnä.

1893.

JOULUAATTONA

Emäntä oli tuvassa paistamassa torttuja. Kyytipoika, joka juuri oli palannut kyytiä viemästä, seisoi hiiloksen ääressä lämmittelemässä. Leivokset olivat rasvanneet emännän kädet kiiltäviksi, hän niitä nuolaisi tuontuostakin. Poika seurasi innolla hänen liikkeitään. Mustin haukunta pihasta herätti heidät molemmat ajatuksistaan.

— Taas tuodaan kyytiä, virkkoi emäntä. — Meiltä menee ylimääräinen kyyti.

Liinaharja hevonen oli seisahtunut rappujen eteen, nuori herra kiepahti reestä, kyytimies raastoi alas punaisen puukirstun ja kantoi sen kuistille. Herralla oli päässä leveäröytäinen huopahattu ja avara sininen päällystakki, joka väljänä kuin vaatteet linnunpelätinpuilla, riippui hänen laihan ruumiinsa ympärillä. Emäntä sai hänestä sen käsityksen, ettei hän ollut mikään oikea herra, vaan ehkä tukkiherra tai teurastaja. Sentähden hän huomasi tarpeelliseksi varoittaa kyytipoikaa uskosta hänelle ohjaksia — siinä tapauksessa että kyyti annettaisiin —, ja asettui uhkaavaan asentoon, kuullessaan askelten likenevän tuvan ovea.

Matkustaja oli solakka nuori mies, kasvoiltaan melkeinpä lapsi. Arasti hän nosti lakkiaan emännälle.

— Minä ottaisin kyydin kaupunkiin nyt heti.

Hän mursi omituisesti puhuessaan suomea. Päällystakkinä hänellä oli ohut suvivaippa ja paidasta näkyvä kaulus oli tumman sininen. Hänen kasvonsa olivat laihat, tukka lyhyt ja tumma, nenä herraspiirteinen, silmissä ja huulten kaarevuudessa jotakin kärsivää.

— Meillä ei nyt ole hevosta, kaikki kyydit ovat menneet, vastasi emäntä lyhyesti.

Hän nosti veitsenkärjellä leivoksia vadille. Lemu sulasta voista ja paistetuista luumuista täytti koko huoneen.

— Mutta minä tulen kaukaa, en ole kolmeen vuoteen käynyt kotona. Minulla on kiire.

Emäntä heitti häneen pitkän katseen. Hän nieli ajatuksensa: vai niin nuorena olet karannut kotoa! Mitä roistontöitä lienetkään oppinut. Ääneen hän sanoi:

— Meiltä ei anneta hevosia. Ottakaa mistä saatte. Kaksi kyytiä olen jo tänään lähettänyt. Enempää ei ole pakko panna. Siitä menisi sitäpaitsi kaksinkertainen kyytiraha ja ties, kykenisikö sitä jokainen kulkulainen mak samaan.

Nuori mies päästi kirouksen ja meni kestikievarihuoneeseen. Permanto siellä oli vasta pesty jouluaaton kunniaksi. Ilma oli kostea ja ummehtunut, tuli juuri sytytetty uuniin. Hän rupesi päiväkirjasta tutkimaan kaksinkertaisen kyytirahan suuruutta ja laski kymmenenteen kertaan kukkaronsa sisällön. Tulos oli mieltä masentava. Ei riittänyt rahaa edes ruokaan ja paistettu luumunhaju tuvassa oli herättänyt nälän. Hän istuutui tulen lämpöön jalkoineen, joita paleli.

Ulkona tuuli. Ikkunasta näkyi talvinen maisema, aita, koivu ja jäinen järvi. Lumi lenteli suurissa pyörteissä ja nurkissa soitteli ja vinkui. Mitenkähän nyt oli laivalla, laivalla joka kolme vuotta oli ollut hänellä kotona? Se läikkyi nyt Atlantilla. Ja siellä voi läikkyä koko komeasti!

Hän tuijotti ulos ikkunasta.

Mäkeä ylös nousi hevonen, perässä vihreä kuorma, joulukuusikuorma... Se kuorma se likenee paraikaa tuttua pappilaakin... Vanha Mikko on ajamassa... Kauralyhteitä pystytetään pihaan taivaan linnuille jouluiloksi. Tytöt tulevat portaille valitsemaan kuormasta kauneinta kuusta. He ovat paljain päin ja hameisillaan, kädet jauhoissa, posket joulukiireistä hohtavina ja silmissä salaperäinen, toivova ilme. Ja vihdoin tulee joukkoon äiti, äiti kulta, sileässä harmaassa hameessaan. Kuinka hänen totiset kasvonsa ovat kauniit, kuinka suorina hiukset reunustavat otsaa, joka on tyyni ja valkoinen! Ja kuinka hänen silmistään loistaa hyvyys, rak-

kaus! Kuinka saattaakin hennota pahoittaa äidin mieltä, hänen, joka kärsii jokaisesta nuhdesaarnasta minkä hänen täytyy lausua lapsilleen...! Anteeksi äiti, anteeksi, unohda kaikki ja ota minut jälleen syliisi niinkuin ennen, silitä hiuksiasi kätesi laheudella, anna minun levätä rinnallasi... Siitä on niin kauan kun olen ollut kodissa. Kaihoan joulukuusta, jouluvirttä, rakkautta... Äiti itkit ja kielsit merillekin menemästä, vaikka kaikki muut kehoittivat, isäkin, kun ei poika menestynyt koulussa...

Kuului hiljainen risahdus, kun hiiltyneet puut pesässä putosivat läjään. Mies heräsi ja hypähti ylös. Hän oli nukahtanut kestikievarin puutuolille. Ruumiissa oli lämmin, suloinen tunne ja nälkäkin oli unohtunut. Hän veti väljää takkia kireämmälle ympärilleen ja läksi tupaan.

— Ehkä te sentään voisitte antaa hevosen tai neuvoa jonkun paikan, josta voisi saada hevosen.

— Onhan tässä suuri kylä. Ehkä sieltä antavat.

Emäntä vastasi nytkin lyhyesti. Hänellä oli paljon muuta ajattelemista.

Nuori mies läksi. Hän asteli mäkeä alas. Tuuli tarttui hänen vaatteisiinsa ja lumi tukkosi tietä hänen edessään.

Kotiin on kuusi peninkulmaa, on aamu, kello on vasta kymmenen. Saattaa siis ehtiä sinne kunnes joulukuusi sytytetään. Mutta vitkasteluun ei ole aikaa.

Hän käveli voimiensa takaa. Kylä oli suuri ja herraskartanot näyttivät muhkeilta. Tuossa pihassa oli renki pystyttämässä kauralyhteitä ja nuori neiti antamassa määräyksiä. Hänen yllään ei ollut päällysvaatteita, suuri huivi vain oli kiedottu olkapäitten ympäri. Tuuli riisti hänen hameensa helmoja, jotka vasta ylettyivät hiukan polven yli, ja vei hiuksia hänen kasvoilleen. Touhuten hän huivinsa alta irroitti kättänsä osoittelemaan rengille ja varoittamaan pikku siskoja, jotka punaposkisina, teuhaten mellastivat ympärillä lumessa.

Kuva oli niin kotoinen ettei kulkijapoika saanut asteluiksi ohitse. Koira huomasi pitkän miehen seisovan maantiellä ja ryntäsi haukkuen häntä kohti. Hän asteli jo eteenpäin, poikkesi sitten vaatimattoman talon pihalle.

Pieni rakki ärjahti sieltäkin vastaan, mutta siat tonkivat rauhallisesti pyttyä, joka oli kumossa, ja harakat

raksuttelivat havuläjillä. Tuvan ovi oli auki, ja huone sinisenään haikua. Emäntä leipoi vehnäisiä pöydän takana, lapset vaanivat hänen vieressään. Lattia oli pesty, ikkunalla seisoi suuri talinen haarakynntilä, jalkana sillä oli leveä nauris, johon oli kaivettu sopiva läpi.

— Kyllä meiltä saisi hevosta, vastasi emäntä vieraan kysymykseen. — Kunhan se Antti tulisi kotiin. Sattui tästä kauppamieheen. Mutta jos istutte odottamaan, ei hänen enää pitäisi kauankaan viipyä.

Vieras istuutui ja otti syliinsä pienen tytön, joka oli yhtä suuri kuin hänen pikku siskonsa pappilassa. Tällä oli vaaleat hiukset ja siniset silmät niinkuin hänelläkin. Ujosti lapsi taivutti päänsä ja hypisteli hameensa karkeaa saumaa. Nuori mies houkutteli häntä kohottamaan katsettaan. Hän veti esiin kellonsa ja näytti hänelle kiiltäviä ulkomaalaisia kuparirahoja. Se auttoi: tyttö katseli niihin ensin arasti, mutta tuli yhä rohkeammaksi. Vihdoin alkoi keskustelu.

— Mikä sinun nimesi on?

— Hanna.

— Ja kuinka vanha sinä olet?

— Kymmenennellä.

— Mitä hulluja! — äiti kauhistui. — Sinäkö kymmenennellä! Kuinkas vastaat hyvälle herralle ... Noo ...! Joka päivähän tuota olet laverrellut... Kuinka vanha olet? Sano äidille! ... Ne ... e ... No niin! Neljännellä.

Äiti oli huolestuneena likennyt pientä tyttöään ja poistui nyt tyytyväisenä leivoksiansa valmistamaan. Nuori mies jatkoi kuulustelua.

— No, tiedätkö mikä päivä tänään on?

— Tiedän. Jouluaatto.

— Niin, tietäähän Hanna toki sen. Kerropas nyt hyvälle herralle, mitä joulusta tiedät. Että silloin... No?

— Että silloin ...

— Syntyi ...

— Syntyi...

— No kuka?

— Että silloin syntyi maailman vapahtaja Jesus Kristus. Hän ei syntynyt kuninkaan hovissa eikä rikkaitten

majoissa vaan alensi itsensä, otti orjan muodon päällensä ja tuli ihmiseksi...

Lapsi luki sanansa ulkoläksynä, pysähtymättä, nielen sanojen päätteet. Äiti ei peitellyt ylpeyttään työnsä hedelmistä.

Nuorukainen tunsu ikäänkuin kirren sulavan rinnastaan. Kaikuna lapsuuden päiviltä soivat lapsen sanat hänen korvissaan. Kotiin, kotiin! Koti odottaa, jouluilo odottaa. Hänen rintansa riemuitsi, hän hypähti ylös penkiltä. Kestikievarista täytyi ottaa se ylimääräinen kyyti, käyköön sitten seuraavassa kestikievarissa miten tahansa. Hän lausui jäähyväiset ja läksi kestikievariin.

Emäntä oli porstuassa. Hän ei näyttänyt ilostuvan hänen tulostaan ja lyhyet olivat hänen vastauksensa. Hevosta ei ollut, hevosta ei saataisi. Nuorukainen hurjistui.

— Mutta minun täytyy päästä kotiin. Mitä minä teen?

— Onhan tuossa lämmin huone. Saatte odottaa siellä huomiseksi.

Siellä yksin, jouluaattona, kun kaikki ovat kodissa koolla joulukuusen ympärillä ... !

— Mutta minun täytyy päästä kotiin. Ajatelkaa toki, että olen ollut kolme vuotta poissa kaukana kodista. Tepä olette armoton ihminen. Olihan teillä hevonen äsken. Minä kyllä maksan kaksinkertaisen kyytirahan.

— Armoton vai... ! No niin, minun ei ole pakko antaa hevosta, enkä teille mokomalle maankulkijalle ja karkurille antaisi, vaikka tallissa seisoi kymmenen hevosta.

— Hävytön ihminen, minäpä olen papin poika enkä mikään karkuri——

— Papin poika, ha ha ha!

Nuorukainen vimmastui. Hän ei enää punninnut sanojaan ja emäntä lateli hänelle solvauksia runsaimmalla mitallaan. Nyrkit läiskivät, jalat polkivat permantoa. Hetkisen perästä hän tapasi itsensä taasen astelemasta maantietä, alas mäkeä. Tuuli riisti hänen vaatteitansa, lumi pyöritteli hänen ympärillään tehden yhä paksumpaa vaippaa tielle. Hän ei huomannut tuulta, ei tuiskua, hän ei kiertänyt päällystakkia ympärilleen, se roikkui levällään ja paidankaulus päästi kylmää vierimään pit-

kin koko ruumiin pintaa. Ympärilleen vilkaisematta hän asteli kylän poikki. Koirat haukkuivat häntä, hän ei sitä huomannut.

Mielessä aaltoili ajatusten myrsky. Hän tunsu olevansa rosvo tai hylkiö, jota koko maailma potki ja pilkkasi. Sellaisille ei lapsuuden kotikaan mielellään aukene. Kulkekoon kurja, sortukoon tielle, ei kukaan itke... Miksi oli hän kaivannut takaisin kotimaahan; miksi halannut jouluiloa . . . ? Olisipa jäänyt sinne missä häntä naurettiin ja pilkattiin siitä, että hän oli parempi muita, ettei hän osannut kiroella yhtä mehevästi kuin muut, ja että hänen vaatekirstustaan oli tavattu virsikirja. Jo sujui kirous ja juominen, jo painui kirja käyttämättömiin kirstun pohjalle. Nyt olisi pitänyt jatkaa siellä, kun jo oli tottunut. . . Kotimaalle hän ei enää kelvannut, se sulkee häneltä sylinsä. Mitä hän tekisi, minne hän joutuisi?

Ajatus katkesi. Hän vaipui lumiselle kivelle istumaan. Ympärillä suhisivat petäjät. Edessä näkyi autio kangas. Alussa pyöritteli tuisku hänen kivensä ympärillä. Sitten tyyntyi ja rupeesi kyentelemään lunta. Hän tuijotti kuin tajutonna eteensä pitkän aikaa ja hampaat kalisivat vastatusten. Vaistomaisesti hän kietoi huivia kaulalleen ja kiinnitti takkiaa. Lumihuutuat lankesivat suurina petäjien oksille ja hänen vaatteilleen. Kuin tähdet ne välkyivät, kun niitä yksityisinä tarkasteli.

Humina puista oli lakannut. Oli aivan hiljaista.

Äkkiä hän keskellä kangasta huomasi punaisen virsiantukin ja tunsu samalla, että vilu karmisteli ruumista. Ajatuskyky selveni: hän kömpi ylös kivantään tarkastamaan, pitkäkö matka oli seuraavaan kestikievariin. Viisi toista virstaa!

Hän teki päätöksen ja läksi kävelemään.

Mutta jo kuuluivat kulkuset mäen päältä. Hänen päähänsä välähti tuuma: pitäisipä kysyä tuolta, eikö hän ottaisi rekeensä. Hän pysähtyi odottamaan. Hämmästyneenä näki hän ikäänkuin oman kirjavan merimieskirstunsa reessä.

— Emäntä lähetti kuitenkin tämän hevosen herralle. Arveli, että jos vaikka ohuissa vaatteissa palellutte tielle, niin voidaan siitä syyttää häntä ...

Hevonen pysähtyi. Nuorukainen nousi rekeen. Hän ei kyytipojalle virkkanut mitään, seurasi vain empimättä hänen tarjoustaan. Apu tuli, hän ei kysellyt kuka sen lähetti, hän tarttui siihen nälkäisen kiihkolla. Reki oli puolillaan heiniä. Hän kaivautui syvälle niihin ja katseli sieltä ympärilleen maailmaan. Oli pehmeä ja hyvä olla, hevonen juoksi rivakasti. Lumihiutuat lankesivat suurina puille metsässä ja heinille, jotka olivat hänen peitteenään. Hän ei uskaltanut liikkua, jottei peite särkyisi. Hän ummisti silmänsä. Hän raukesi uneen.

Vasta kaupungissa kestikievarin pihalla hän heräsi. Kaksinkertainen kyytiraha oli maksettava ja siitä kukkaro pahasti keveni. Rahat riittivät sentään onnellisesti seuraavaan kestikievariin, mutta siellä vaikeudet alkoivat uudestaan, piti saada hevonen, eikä ollut millä maksaa. Hän jätti kestikievarin isännälle kellonsa pantiksi ja läksi eteenpäin.

Maat kävivät yhä tutummiksi ja hämärä yhä sakeni. Hänen levottomuutensa kasvoi. Mäet kertoivat muistelmia, kukkulat puhuivat kuluneista päivistä.

Kylissä lämpisivät saunat, tuli välkkyi joka ikkunasta. Metsän laittaa pitkin kävi kotipitäjän raja. Siinä oli tien laidassa Raja-Maunun torppa, saunan ovi oli selällään, aidalla istui valkoisia olentoja. Hautuneitten vastojen haju tunki tielle. Tuvan ikkunasta tuikki lamppu.

Nuorukaisen sydän sykki valtavasti. Kyytimies kiihuhti hevosensa kulkua. Tuli tuttu kylä tuttuine kestikievarineen. Nuorukainen nousi reestä suoraa päätä tupaan. Lämmin löyhyä poltetusta kahvista tulvi häntä vastaan. Kahvipöytä oli katettu, suuri kiiltävä pannu seisoi hiiloksessa ja vehnäisiä yleni pöydillä. Isäntä liinahousuissa ja paitahihasillaan veteli sauhuja piipustaan peräpenkillä. Kaikki kasvot olivat tuttuja.

— Hyvää iltaa. Vieläkö isäntä minut tuntee?

Hän koetti levollisesti ojentaa kätensä tervehdykseksi, vaikka hän mieluinten olisi langennut isännän kaulaan.

— No totisesti... Onko se se pappilan Earnesti... Earnesti herra?

— On, on totisesti.

Isäntä, emäntä, pojat, tyttäret, koko talon väki piiritti

hänet, hänen kättään painettiin, kysymyksiä sinkoili hänen ympärillään.

— No saa se pappilan herrasväki nyt joululahjan! Ruustinna onkin itkenyt monet kyyneleet teidän tähden. Voi voi, kun sekin kirje tuli, jossa te kerroitte suuresta myrskystä siellä ... en minä niitä nimiä muistakaan — meidän vaari sattui juuri silloin olemaan pappilassa; ruustinna ei syönyt moneen päivään eikä nukkunut moneen yöhön ... Kyllä siitä nyt tulee ilo ...! Hevosta valjastaessa ehditte juomaan kahvikupin. Ei tässä muutoin olekaan liikoja aikoja siihen kun pappilassa joulukuusi sytytetään. Ja pappilaan on runsas peninkulma.

Kestikievarista pantiin paras hevonen, paras reki, kirkkoryijyt ja vällyt. Ja kuitenkin tuntui matka pitkältä. Jota likemmäksi tultiin, sitä kiihkeämmin sykki lapsen sydän. Noissa taloissa oli käyty vieraissa, noissa torpissa poikettu kesäisillä retkillä, noilla vainioilla leikitty, noilla vesillä purjehdittu. Jo nousi näkyviin lumisen maiseman keskeltä vanhan kirkon torni ja sen ympärillä kirkonkylä, valoa jokaisen hökkelin ikkunassa, kirkko vain pimeänä lumien keskellä, ikäänkuin odottamassa huomista aamua, jolloin se paistaisi koko kirkkaudessaan. Tuossa hautausmaa; siellä lepää koivun alla kaksi pientä siskoa, juuri tuolla on heidän ristinsä, vaikei sitä voi erottaa pimeällä. Kuinka onkin niin pimeää, ei tähteä missään! Taivas on tasaaisessa pilvessä, pehmeässä harmaassa, koko luonto henkii rauhaa, kulkunenkin soittelee niin pehmeästi kuin se pelkäisi rikkoa ilman hentoja aaltoja. ... Tuon mäen takaa tulee näkyviin pappila ...

Ernesti herra on jännitettynä odotuksena. Mäkeä noustessa ylös hän kohottautuu istualtaan... Jo ... jo on tuossa puutarhan puiden korkeat latvat ja lomasta pilkoittaa järveä, tuossa pappila, koti, sen pitkästä ikkunarivistä tulvii valoa lumelle... Ajetaan ylös kujaa, navetan ohitse, tallista astuu mies lyhty kädessä, joku nainen kävelee pihassa, kulkuset kuullessaan hän juoksujalan rientää sisään ilmoittamaan että vieraita tulee, koira alkaa haukkua, se on vanhan Turvan tuttu ääni... Ernesti on jo reen laidalla, kun hevonen seisahtuu. Hän

riistää oven auki ja on langeta piian syliin, joka tulee aukaisemaan ovea. Hän ryntää saliin suoraan, päällysvaatteineen päivineen. Siellä ...

— Äiti!

Keskellä lattiaa on sytytetty joulukuusi, urkuharmoinin kansi on auki ja koraalikirja jalustallaan, pikku sisakoilla on käsissä uudet nuket, hämmästyksissä he katselevat äitiä, joka itkee kesken kaikkea iloa. Vanhemmat tytöt tuntevat kyllä Earnestin ja menevät itsestään häntä tervehtimään. Kuinka he ovat kasvaneet suuriksi! Ja kuinka kaikki sentään on entisellään!

— Tiedättekö, ei minulla nyt ole mitään joululahjoja kotiin. Olin kyllä ottanut mukaani koko joukon simpukoita ja silkkihuiveja, mutta meri vei ne kaikki...

— Voi lapseni, mitä sinä puhut! — äiti sulkee hänet syliinsä kymmenennettä kertaa ja hymyilee ja itkee ja taas hymyilee.

— Jumalan kiitos että meri säästi meille sinut itsesi, hymähtää isä-rovasti keinutuolistaan.

EI VIERIVÄ KIVI OTA SAMMALTA

Silloin oli torppareilla herrain päivät, kun sai kaataa kaskea niin paljon kuin tahtoi ja jaksoi. Korvet paloivat kulossa, jotta tervaskannot räätisivät ja kiehuivat eikä siitä kukaan sakottanut. Talon omistaja asui toisella tilallaan kirkonkylässä kolmen peninkulman päässä, tuli kerran vuodessa kantamaan verojaan ja kiitteli silloin sitä joka oli raatanut suurimman kasken. Sellainen tilus esimerkiksi kuin Niemen torppa, joka maksoi 150 markkaa paitsi matkareissua, puoloja, kehruuksia, kinkerileipiä ja muuta sellaista, kaatoi kaskea 7—8 tynnörinalaa. Silloin eli torppari. Silloin ei puuttunut leipää ja tuli vero maksetuksi.

Mutta herra kuoli. Talo kirkonkylässä myytiin veloista ja rouva rakennutti kartanon sydänmaahan Mainion mäelle, johon muutti asumaan joukkoineen. Siitä ei ollut hyvää odotettavissa, kun haltija muutti niin likelle. Siitä varmaankin torpparin oikeudet kärsisivät. Hänen vapauttaan ruvettiinkin sulkemaan kaikennäköisien rajojen sisään: kiellettiin ottamasta karjan alle petäjä- ja kuusipuita, pantiin kontrahtiin, että hän saa ottaa polttopuut talon maalta sieltä mistä määrätään, kiellettiin päästämästä sikoja väljälle metsälle, käskettiin laajentamaan peltoja ja komennettiin panemaan lapsia kiertokouluun. Ja vihdoin viimein rupesi liikkumaan sellainen huhu, että kasket otetaan kaikki pois, hävitetään koko metsänviljelys ja torpparin tulee turvautua peltoonsa.

Niemen Matti kun tämän puheen kuuli, piti sitä ensin leikkinä. Sitten hän rupesi huolehtien sitä uskomaan.

Kasket pois? Mistäs sitten tulee leipää? Pellot eivät

kasva ja jos kasvaisivatkin, ovat sellaisia tilkkusia, että eihän niistä leipä piisaa. Eihän niistä lähde kuin nälkää. Kasketta ei tule aikaan mitenkään.

Matti tiesi, että maata löytyy muuallakin ja että kasvia ei hävitetä. Hän päätti lähteä hakemaan toista paikkaa ja heittää koko Niemen rouvalle itselleen viljellä. Sillä mistäpä tuo saisi torpparia, kun ottaa pois metsämaat. Mutta emäntä pani vastaan.

— Ei vierivä kivi ota sammalta, sanoi hän miehelleen.

Niemen torppaan oli niin totuttu. Se oli hänen syntymäkotinsa. Matti oli tullut siihen kotivävyksi ja sitten ottanut sen omalle nimelleen. Siinä oli tehty niin paljon työtä, oli rakennettu pärekatollinen tupakin, oli soudettu ruuhella pientä lampea, laskettu verkkoja kaislikkoon, mertoja joen suuhun. Emäntä oli sillä rannalla tottunut sotkemaan vaatteita, lapset onkivat siellä niin mielellään. He olisivat sitten saattaneet sattua sellaiseen paikkaan, joka ei olisi ollut niin likellä järveä. Ja siinä olisi sitten kuitenkin aloitettava uudestaan työ ennenkuin totuttaisiin. On tietenkin totta, että kasketta ei tule toimeen, mutta saattaisihan rouvalta ensin käydä kysymässä ennenkuin lähtee uusia tiloja hakemaan.

Ja emäntä läksi kysymään. Hän tahtoi itse puhua rouvalle, sillä hän oli rohkealuontoisempi kuin Matti. Nytytti kädessä hän astui sisään pihaan portista, joka oli ihan uusi ja vielä maalaamaton. Pihassa oli tukkityviä, laudanpätkiä, sahajauhoja, liisteröityjä, kirjavia paperiliuskoja, maalipyttyjä, lapioita, pöytiä, sanalla sanoen: kaikkia mitä tarvitaan ja mitä jää rakentaessa taloa sellaista, kuin tämä, joka puolessa vuodessa oli kohonnut Mainion mäelle. Rakennus oli ulkoapäin laudoitettu, telineitä myöten kulkivat vielä rakentajat. Kyökin porsuaan astuttiin kahta rinnakkain huojuvaa lautaa pitkin.

Emäntä seisahtui katselemaan. Hänellä oli täysi oikeus katsella: heidän, torpparien, rahoilla oli koko koreus saatu aikaan. Eikä hän oikeastaan tuntenut iloa, paremmin jonkinlaista katkeraa mieltä. Hän astui kyökkiin. Ristikirjava hame kahisi, vihtoriini-röijy kiils. Helman alta näkyi kengännokka, leveä kuin lapionkärki. Hänen huivinsa oli uusi, vankka ja kankea. Sieltä sisältä tunki maalin haju häntä vastaan, hella ja muuri olivat hohta-

van puhtaat, kaikki uutta ja siroista. Nurkassa makasi suuri, mustankirjava koira, suorana kuin lankavyhti ja kieli pitkällään. Se heräsi ja haukahti pari kertaa niin mahtavalla äänellä, että emännän sydän sykähti. Se oli hirveän suuri, oli se toista kuin heidän Musti-rakkinsa. Ja kuinka sillä oli lystikkäät käpälät ja rinta: ihan kuin mateen nahasta! Mutta minkä verran se mahtoikaan syödä tuo tuollainen peto. Miehen osan! Koira tuli emännän luo. Hän piti koirista eikä hän voinut muuta kuin myöntää, että tämä oli sangen kaunis. Silmät näyttivät niin viisailta. Mutta hän työnsi sen luotaan, asetti nyytin pöydälle ja avasi sen. Kun rouva tuli sisältä, loistivat puuvadista, valkoisesta peitteestä häntä vastaan kypsät, punaiset mansikat. Hän siirsi neulomatyönsä kainaloon, antoi emännälle ystävällisesti kättä, käski istumaan, kysyi mistä hän oli ja kiitti marjoista.

— Niin kauniita marjoja, niin kypsiä, ja niin puhdas vaate!

— Kyllähän täälläkin osataan pitää puhtautta, vaikka ollaan kirkosta kaukana.

Emäntä istui totisena penkillä silitellen nenäliinaansa.

— Ehkä emäntä tahtoo käydä katselemaan tänne sisään siksi kunnes kahvi joutuu?

Emäntä nousi, sanaa virkkamatta.

— Tämä on ruokasali.

Siellä istui avonaisen ikkunan edessä tyttö kirja kädessä. Noinhan ne herrojen lapset ehtivät arkipäivinäkin lukemaan kirjaa. Tuokin, joka on parhaassa paimen-iässä. Mutta paljain jaloin hän oli ja ystävällisesti hän tuli tervehtimään, ja johti vielä emäntää sisähuoneisiin.

Kaunista oli kaikkialla. Koreat paperit seinissä, katot valkoiset ja josjonkinlaista huonekalua. Jota useampien huoneitten läpi käytiin, sitä kauniimpia sieltä vaan tuli. Emännän silmä oli tarkka ja huomasi kaikki. Hän koeteli tuolin päällisiä, hän kyykistyi näkemään sohvien alukset. Kukkien välissä oli korkea, kapea ovi, joka vei kiiltävään huoneeseen, joka näytti hiukan alenevan muista matalammalle. Hänen piti sinne juuri mennä, kun hän huomasi jonkin olennon liikkuvan vastaansa ja tunsii olennon omaksi itsekseen. Hän ojensi kätensä suo-

raksi ja sormet sattuivat sileään, kylmään lasiin. Peilihän siellä oli! Senverraton peili! Emännän täytyi hämmästyksestä puhjeta nauruun.

— Eikö emäntä ole nähnyt semmoista ennen?

— Missä minä sitten.

Hän piti kukkasista, koetteli niiden lehtiä ja kyseli nimiä.

— Meillä kanssa keväiseen aikaan on kukkasia, mutta eihän niitä talvella käy pitäminen.

— Miksei?

— Niin, kun paleltuvat. Ja torakat ovat niin pahat syömään. Syövät yksin väkevät turkinliskotkin.

Tultiin korkeille portaille, jossa mies vielä oli höyläämässä. Sieltä näkyi kauas metsää, järveä, ahoa, halmetta.

— En olisi uskonut tällaista taloa nousevaksi Mainion mälle.

Emäntä oli kokonaan unohtanut kasket. Hän kyseli, katseli, ihmetteli ja ihaeli. Hän jo rupesi tuumaelemaan kuinka Niemen mustassa tuvassa ja pienessä kammarissa saataisiin aikaan kaunistavia muutoksia. Hän sai kukkaissiemeniä ja sai neuvoja niiden hoidosta. Silloin portista juosta raksutteli pihaan pieni musta, pystykorvainen koira, häntä kipparassa. Se nuuski ja tähysteli tietä.

— No mutta Musti! meidän Mustimme! On päässyt karkuun saunasta ja haistanut jäljet.

Ja koira kuuli emäntänsä äänen ja juoksi suoraa tietä hänen luokseen, vieläpä rupesi haukkumaan talon tyttöä. Se tuli kuin muistuttamaan emäntää asiasta, joka oli ajanut hänet tänne ja jonka hän oli ihan unohtanut ihaellessaan hovin komeutta. Nyt hän kävi totiseksi, ei kysellyt enää mitään eikä viivytellyt, kun lähdettiin kyökkiin takaisin. Siellä oli syntyä aika kahakka, kun talon suuri koira huomasi Mustin läheisyydessään. Mutta rouva joutui hätään, ajoi ulos koiransa ja Musti pelasti nahkansa penkin alle, emännän helmojen suojaan, josta se välistä pisti suippeen, pienen kuononsa vainuamaan.

Emäntä sitoi huivinsa lujempaan. Hänen suunsa oli jäykästi supussa. Hän käänteli ja silitteli suoraksi nenäliinaansa. Niin hän istui sanatonna ja juhlallisena, kunnes alkoi:

— Kun ne puhuvat meidän puolellamme, että pitäisi

otettamaan pois kaskilupa. Sitä minä oikein läksin kysymään. Matti meinasi jo lähteä kuulustelemaan toista torppaa, mutta minä ehkäisin, sillä muuttamisesta ei rikastuta ja saahan sitä ensin rouvalta käydä tiedustamassa.

Hän näytti oikein uhkaavalta ja käänteli hurjasti huvia käsissään, katsellen vilkkumatta rouvaa, joka tyyneästi kuunteli.

— Mutta arvaahan rouva sen, että kasketta ei kukaan elä.

— Hyvä emäntä, meidän metsämme ovat niin lopussa, ettei...

— Voi, voi, kuinka sitä löytyy kaskimaata! keskeytti emäntä.

— Ettei sitä mitenkään voi antaa niin paljoa kuin ennen. Tulee jo pian puute polttopuista. Emme me hävitä kaikkea kaskiviljelystä yhtäikää, mutta vähitellen, vähitellen.

Rouva oli sanomalehdistä ja asiantuntijoilta saanut selville kaskenpolton varjopuolet ja hän piti nyt emännälle puheen, jossa hän selitti hyötyä siitä, että uhraa työnsä ja voimansa pellonviljelykseen.

— No, niinhän se voi olla sen jolla on peltoja. Mutta kun on sellaisia tilkkusia kuin meidän. — Laajentaa? Niin kuka siihen ehtii. Se on työlästä. Ei. Köyhyys siitä tulee ja nälkä. Ja pois on lähdettävä joka tilalta. Jo muutoinkin on maksettu takuita, kun on se toinen toveri siinä, se Matti — hän tarkoitti miestänsä — aina ollut sellainen lerpakko lupaamaan, sekä selvänä ollessaan että juomapäissään.

— Ohhoh. Juoko teidän miehenne! kysyi rouva osaaottavaisesti.

— Joihan se takavuosina. Mistäs sitä nyt enää juo, kun ei mistään saa. Ei silti, että se olisi ollut minulle paha taikka lyönyt, palasipa kotiin selvänä tai päissään. Ei se minua ole koskaan hätyyttänyt. Mutta takasi aina muille ja niitä takuita on nyt maksettu pitkin aikoja. Jos ei saa enää edes kaskeen turvata, niin ei ole edessä muuta kuin: kerjää!

Rouva koetti välittää ja sovitella, mutta emännän vaatimukset olivat suuret. Hän maltoi tuskin juoda kah-

viaan loppuun. Hänessä kiehui mieliharmi ja kiukku. Hän ei kehdannut sitä ajaa rouvalle, mutta kotiin. Senthden hän heti nieltään kahvin, korjautui pois tyhjine vateineen, koirineen.

Hän kulki kiireesti leveää polkua, huomaamatta mitään ympärillään. Hän ei edes muistanut kuunnella lehmän kelloja, tietääkseen mistäpäin lehmät illalla olivat noudettavat kotiin. Tien yli juoksi jänis ja vähän matkan päässä vouseuttava Musti.

Emäntä ajatteli muuttoa Niemen torpasta. Mistä saanee rouva uuden tulokkaan. Tulijoita löytyy kyllä aina, mutta mimmoisia! Hän ajatteli jonkinlaisella riemun ilkeydellä sitä, että vaikka täytyisi rouvan vielä pakostakin antaa kaskea edes kolmatta tynnöriä. Ajatuksiin vaipuneena hän käveli tuttua, kivistä tietä. Ilma oli kirkas ja lämmin. Oikein näytti koettavan hyvä pouta alkavalle heinänteolle.

Tuli ylämaa ja mäki. Kahden puolen tien humisi siinä ihana koivumetsä. Puut olivat niin suuret ja suorat, tuohi niissä niin eheää ja valkoista. Sieltä näkyi matkan päässä torppa, lakealla niemellä, järven rannalla, peltojen ympäröimänä. Siinä emäntä seisahtui. Hän ei voinut astua edemmäksi. Samaa maata, jolla hän nyt seisoi, oli hän ollut isävainajansa kanssa vierittämässä sulaksi ja isä oli maininnut jo sitä ennen syöneensä siitä ruiskylvön. Hän oli leikannut siitä talkoolla, oli nähnyt sen heinettyvän ahoksi, nähnyt metsän kasvavan, taittanut siitä vastaksia monia kertoja lämpöisinä kesäiltoina. He olivat Matin kanssa päättäneet kaataa sen kaskeksi ja olivat sitä säästämällä säästäneet, jotta se sitten oikein kasvaisi. Ja pitikö se nyt jättää muitten kaadettavaksi? Emäntä tunsu eronhetken tuskaa kurkussaan, hän tunsu sitä yhä enemmän, jota likemmä hän tuli kotoa, kulkiessaan läpi vasikkahaan, jossa puut olivat tupsulataisia tynkiä, tarkasti ketettyjä kerpuiksi.

Matti oli veistämässä haravaa tuvan edustalla. Hän kohotti vähän päätään, kun vaimo tuli kujansuuhun, mutta eivät he toisilleen virkkaneet sanaakaan. Emäntä meni suoraa tietä aittaahan vaihtamaan vaatteita. Lapset eivät uskaltaneet häneltä mitään kysyä, siksi nurja oli

äidin muoto. Hän otti kontin ja varusti siihen evästä. Sen hän läjähytti miehensä eteen.

— Lähde nyt, niin olet samalla kirkossa!

Oli näet lauantai. Matti ei pyytänyt likempia tietoja. Hän ymmärsi heti kaikki tyynni.

— Vai ei luvannut rouva kaskea, saneli hän hiljaa itsekseen ja nähden vaimonsa malttamattomuuden, lisäsi: — älä nyt hätäile, lähdenhän minä tästä kunhan nyt kylvystä pääsen.

Ja Matti läksi jo samana iltana, sillä kirkolle oli pitkä matka. Emäntä jäi kotiin tutustumaan erontekoon Niemmen torpasta.

Seuraavana iltana palasi Matti kotiin, alla päin ja pahalla mielin. Vaimo kyseli ja urkki, mutta Matista ei lähtenyt mitään ennenkuin hän oli syönyt, kylpenyt ja sytyttänyt piippunsa. Sitten hän vähitellen alkoi kertoa retkestään. Hän oli tiedustellut torppia monelta isännältä, mutta ne eivät olleet luvanneet kaskea senkään vertaa, mitä rouvalta saattoi toivoa.

— Jaa-a, sanoi emäntä kylmäkiskoisesti. — Ei kaskeutta tule aikaan.

Isäntä otti piipun hampaistaan ja sylkäisi tavattomalla kiivaudella.

— Sinä olet aina sanonut: ei vierivä kivi ota samalta ja samaa olen minä tuuminut pitkin matkaa. Muuttamisesta ei ole mihinkään. Jos sattuisi yksi kohta parnemaan, niin ehkä pahenisi toinen. Jäädään vaan tähän: ei muuallakaan ole parempaa toimeentuloa. Niemeen on jo totuttu ja kotiuduttu. Saahan tuosta järvestäkin kalan pataansa, eikä järveäkään ole joka paikassa. Kaadetaan nyt kaskeksi tuo metsä mäeltä, koskei rouva sentään heti tykkänään hävitä kaskenpolttoa. Laajennetaan peltoja sillä välin. Ehkä tästä nyt toimeen tullaan.

— Niinhän se rouva sanoi tulevaisuudessakin antavansa vesata pikkuisen pensasta. Saathan sinä jo vaikka huomenna mennä rouvan puheille. Minä kirnuan aikaseen aamulla ja tyhjennän kananpesän, jotta saat tuliaisiksi.

Matti hymyili jo tyytyväisenä ja rauhoittuneena läksi emäntäkin askareilleen.

HELSINKIIN

Anna-Kaisa istui potaattia kuorimassa matalalla rahilla hiiloksen vieressä ja emäntä pani taikinaa peräpuolella tupaa. Anna-Kaisa oli taas tavallista totisempi, hätäisesti hän käänteli potaattia hyppysissään ja ilme hänen kasvoillaan oli nyrpeä. Emäntä puheli päivän kuulumisista, eikä pitkään aikaan ollut huomaavinaan hänen sanattomuuttaan, mutta vihdoinkin rupesi se häntä suututtamaan, sitä kun viime aikoina oli ruvennut ilmestymään yhä useammin, emäntä ei ymmärtänyt miksi.

Anna-Kaisa oli palvellut Mäkelässä kolme vuotta ja ne vuodet olivat emännälle olleet helpoituksen vuosia. Kunnon tyttö oli Anna-Kaisa ollut, esimerkkinä muille palvelijoille, mutta viime aikoina oli hän jostakin käsittämättömästä syystä käynyt tyytymättömäksi ja epäyhtävälliseksi, usein tapasi hänet mietteisiin vaipuneena työnsä äärestä ja kun häntä silloin puhutteli, karkasi veri hänen kasvoilleen ja hänen vastauksensa oli lyhyt ja ylpeä. Emäntä oli kärsinyt tämän kaiken silloin tällöin lempeästi varoittaen. Ehkäpä Anna-Kaisa siitä tasaantuisi. Kylällä puheltiin, että Jere, naapurin muonamies, joka oli varakkaanlainen ja paraikaa rakensi itselleen huoneita, tavoitteli Anna-Kaisaa morsiamekseen. Emäntä oli arvellut että tytön kiukkuisuus ehkä oli johtunut siitäkin. Mutta vihdoinkin hänen kärsivällisyytensä loppui ja hän päätti koettaa pahoin sanoin, koskeivät hyvät sanat auttaneet.

Anna-Kaisa näkyi ikäänkuin aavistavan että ratkaiseva hetki oli tullut, hän heitteli kiivaasti perunankappaleita vesipataan, poski punotti, suu oli supussa ja hengitys kulki hätäisesti. Emäntä seisahtui hänen eteensä.

— Kuule sinä, Anna-Kaisa, näitä sinun juoniasi on nyt kestänyt niin kauan, etten minä niitä enää viitsi katsella. Rupea elämään ihmisenä entiseen tapaan, taikka ...

— Pääsenhän minä tästä eroon, ei emännän kauankaan tarvitse minua katsella. Hankkikaa vaan parempi ...

Anna-Kaisa oli kauan hautonut näitä sanoja, vaikka hän aina oli lykännyt niitä tuonnemmaksi. Nyt oli emäntä itse antanut niihin aihetta. Tuntui oikein helpolta, kun oli saanut ne lausutuiksi.

— Tyytyväinenhän minä olen sinuun ollut, paitsi näinä viime aikoina, enkä minä tahdo ajaa sinua keskellä vuotta maailman selkään. Sanon vain, ettei tämä juonittelemisen kelpaa, rupea entisellesi...

— Keskellä vuotta! venytteli Anna-Kaisa ivallisesti. — Ehkä sitä keskellä vuottakin sentään pääsee katon alle, kun osaa työtä tehdä. Emäntä tiedustelee vain parempia piikoja. Minä kyllä menen vaikka tänä päivänä ...

— Ja minne? kysyn minä. Joko on paikka katsottuna?

— Tottahan jonnekin joudun, jollen likelle, niin kauemmaksi.

Anna-Kaisa ja hänen emäntänsä olivat eläneet hyvässä sovussa kolme vuotta, mutta nyt he riitelivät. Toinen sana synnytti toisen, Anna-Kaisa haukkui emännälle suut silmät täyteen ja emäntä, jonka arvolle olisi ollut alentavaa ottaa vastaan piikatyön hävyttömyyksiä, piti puoliaan voimiensa perään. Loppupäätökseksi tuli, että emäntä ja Anna-Kaisa eroaisivat niin pian kuin toinen saataisiin Anna-Kaisan sijalle.

Tämä kaikki oli kuin arvoitusta emännälle. Hän ei voinut käsittää, mikä oli pistänyt tytön päähän, hänen järkensä mahtoi olla vialla. Iltapäivällä kun Anni, naapurin emäntä, pistäytyi heillä lainaamassa sikuria, kertoi emäntä hänelle aamuisen riitansa Anna-Kaisan kanssa. Hän ei tavallisesti sekaantunut kyläläisten asioihin, eikä sallinut heidän sekaantua omiinsa, mutta tämä asia painoi hänen mieltänsä ja keventyäkseen hän sen kertoi naapurin emännälle, koska tämä juuri sattui tulemaan.

Anni nauroi.

— Ettekö te nyt ole siitä kuulleet, että Anna-Kaisalla on paikka valmiina Helsingissä ensi kuun alusta!

— Paikka Helsingissä Anna-Kaisalla ... ! sai emäntä huudahdetuksi. — Minä, joka en koskaan kuuntele, mitä kylällä puhutaan, minä en ole kuullut mitään. No, ja kummoinen se on ja kuka sen on toimittanut?

— Johan siitä nyt on vuosia, puhui Anni, — kun Heta, meidän Jeren sisar, läksi Helsinkiin. Eihän hänestä siten ole kuulunut mitään moniin vuosiin. Mutta viime markkinoille hän oli ilmestynyt kuin tuulen tuomana. Komeana rouvana, hattupäisenä hän oli puhutellut Jereä ja kertonut olevansa hänen sisarensa — ei ollut sentään tullut ylpeäksi, vaan tunnusti Jeren veljekseen. Siellä hän näki Anna-Kaisankin ja ihastui heti, kun Anna-Kaisa oli kasvanut niin kauniiksi tytöksi. Hän oli hatistellut häntä vyötaisista, taputellut hänen poskeaan ja paikalla tarjonnut hänelle myyjättären paikkaa puodissaan — Hetalla kuuluu Helsingissä olevan joku anniskelupuoti. Hän oli heti luvannut Anna-Kaisalle kymmenen markkaa kuukaudelta ja paikalla pistänyt matka- ja pestirahat kouraan.

Emäntä oli yhä nousevalla hämmästyksellä kuunnellut Heikkilän Annin kertomusta. Hänelle selveni nyt täydellisesti, miksi Anna-Kaisan käytös viime aikoina oli ollut niin ynseä. Markkinoiden jälkeen hän juuri oli muuttunut.

— Ja nyt vasta te minulle kerrotte tästä, minulle, joka kuitenkin olen kohdellut Anna-Kaisaa kuin omaa lastani, sanoi hän vihdoin.

— Kukapa teille uskaltaisi tulla juttuja tuomaan, te olette niin ylpeä ... !

Jonkinlaisella vahingonilolla Anni nautti Mäkelän emännän mielipahasta.

— Voi minua onneton, kun päästin Anna-Kaisan niille markkinoille! Mitä Jere sitten sanoo, kun häneltä sisarensa vie morsiamen?

— Eihän Jeren ja Anna-Kaisan välillä vielä liene ollut varmoja kauppoja, sillä viime aikoina ei Jere ensinkään ole käynyt veistämässä huoneitaan. Taitaa ajatella, ettei niitä enää tarvitse, kun tästä Anna-Kaisakin lähtee muille maille.

Anni nousi jo penkiltä lähteäkseen pois, mutta Mäkelän emäntä pidätti hänet.

— No tiedetäänkö, kummoinen ihminen se Heta nykyään on?

— Niin muhkeaksi sanoivat paisuneen, ettei olisi tuntenut samaksi ihmiseksi. Hän oli kertonut, että joku ylhäinen herra on hänellä sulhasenakin. Kai se hankkii Anna-Kaisallekin toisen paremman Jeren sijaan.

Anni nauroi terävästi, mutta Mäkelän emäntä tunsu kiukun kiehuva rinnassaan. Hänen kätensä vapisi, kun hän Annille kaasi kahvia.

— Eikä Anna-Kaisa yksin lähde. Se ei niin hämmästyttäisikään, jos piikatyttö, jonka kuitenkin on hankittava leipänsä maailmalta, lähtisikin, mutta kun talon tyttäretkin, niinkuin Honkapään Alma, jolta ei pitäisi mitään puuttuman, lähtevät Helsinkiin palvelusta hakemaan ...

Hetken ajan molemmat vaikenivat.

— No mutta ovatko ne aivan hulluja?!

— Siltä se vähän tuntuu.

Sillaikaa oli Anna-Kaisa navetassa lehmiä ruokkimassa. Ei häntä olisi luullut kahdeksantoista vuotiaaksi tytöksi, niin tukeva ja voimakas hän oli vartaloiltaan. Kasvot olivat niin terveet, silmät suuret, vilkkaat, hiukset tunkivat kiharoina ulos palmikoista päänlaella. Hän hyräili itsekseen ja jäi vähä väliin mietteisiin vaipuneena seisomaan.

Kuin unessa hän oli elänyt aina siitä asti kun märkinamelussa tuo muhkea nainen oli pistänyt pestirahat hänen kouraansa. Kuinka hän oli tullutkin ottaneeksi ne vastaan? Hänhän jo silloin oli pestattu Mäkelään ja Mäkelässä oli ollut hyvä palvella. Mutta rouvan puhe, hänen kertomuksensa Helsingistä, sen kauneudesta, suruttomasta, hauskasta elämästä oli hänet huumannut. Rouva oli sanonut, että Anna-Kaisa tulee olemaan täydellinen kaunotar, kun hän saa oikeat vaatteet päälleen, että kaikki tulevat hänestä pitämään, hän pääsee pääkaupungin tansseihin ja huveihin, niin paljon kuin hän ikinä tahtoo. »Anna-Kaisa onkin totinen tyttö, joka ei viitsi hyppiä tanssista tanssiin», oli Jere inttänyt siihen väliin. Heta oli nauranut ja ruvennut kertomaan, kuinka

Helsingissä löytyy kauniita kirkkoja, joissa jokikinen päivä on jumalanpalvelus ja niin hyviä pappeja ...

Anna-Kaisan mielen oli vallannut tunne, jota ei voinut verrata mihinkään muuhun, kuin siihen, jonka hän kerran lapsena oli tuntenut. Hän oli jouluaamuna ollut kirkossa kummitätinsä kanssa, koko päivän oli oltu vieraissa kirkonkylässä ja illalla kun lähdettiin kotiin, ajettiin suuren herraskartanon ohitse. Oli jo pimeä ja kuultavien uutimien läpi loisti korkeista ikkunoista valo lumelle. Ja kun tultiin mäentöyrylle, saattoi nähdä sisään. Keskellä lattiaa oli kuusi, jonka oksilla kiilteli ja välkkyi, sen ympärillä liikkui lapsia kauniissa puvuissa ja soitto kuului ulos asti. Nuo lapset tuolla mahtoivat olla onnelliset, he mahtoivat saada, mitä ikinä tahtoivat, leikkikaluja, makeisia, kahvia vaikka koska, kauniita uusia vaatteita, kaikkea, kaikkea... Anna-Kaisa oli kummitädin sylissä peitteisiin köytettynä niin ettei hänestä näkynyt kuin, silmät ja nenän pää ja niin kankeana, että suurella vaivalla saattoi liikkua. Hän ponnisteli ylös ja käänsi päätänsä kartanoon päin niin kauan kuin sitä vain näkyi. Ja kun se oli kadonnut näkyvistä, teki hänen äärettömästi mieli päästä hankeen seisomaan ikkunan alle, sinne, mistä saattoi nähdä kuusen, jonka valoista hohde lankesi lumelle. Ehkä joku noista kauniista, onnellisista lapsista näkisi hänet, tulisi ulos hänen luoksensa ja veisi hänet sisään, liikkumaan lähelle kuusta, olemaan yhtenä noista olennoista, jotka saivat kaikki mitä tahtoivat... »Täti, minä menisin niin mielelläni tuonne tanssimaan lasten kanssa kuusen ympärille», sanoi hän, ja täti vastasi: »ole sinä vain, lapseni, tyytyväinen siihen osaan, jonka Jumala sinulle on antanut. Eivät nuo herraslapset ole onnellisempia kuin sinäkään.»

Tuo lapsuuden muisto nousi niin elävästi hänen mieleensä. Juuri samanlaisena kuin silloin herraskartano, kajasteli hänen edessään nyt Helsinki, ihana Helsinki, jossa elettiin huoletonta, iloista elämää ja jonka kirkkoissa joka päivä oli jumalanpalvelus. Jäisivät tänne ilkeät maantytötkin, ei tarvitsisi enää ryömiä rapakkoisia teitä, vaan olisi jalkain alla kivikatu ... ! Ihmiset haukuivat Helsinkiä ja kielsivät häntä menemästä sinne.

Anna-Kaisa tiesi kyllä että heidän kävi häntä kateeksi, olisivat mielellään itse tahtoneet Helsinkiin, kunhan vain olisi tarjottu paikkoja heillekin ...

Anna-Kaisa seiso i unelmiinsa vaipuneena, nojaten olkapäättään pilariin, joka pidätti läävän kattoa. Mies-ääni, joka toivotti hyvää iltaa, sai hänet säpsähtämään. Ovella seiso i Heikkilän Jere. Anna-Kaisa oli heti täydessä työssä, eikä ollenkaan näyttänyt huomaavan häntä. Hyvän aikaa Jere seiso i ääneti, vihdo i hän hitaasti alkoi:

— Kuules Anna-Kaisa, minulla olisi sinulle hiukan asiaa. Saanko nyt puhua?

— Mitähän asiaa sinulla sitten on? Olenpa taitanut sen ennenkin kuulla, joten voit säästää sanasi.

— Älä ole noin ylpeä. En ole moneen päivään käynyt rakentamassa mäellä. Sinun vallassasi on määrätä, heitänkö koko puuhan, vai rakennanko huoneet valmiiksi. Nyt on sula syksy, vois i jouluksi saada kammarin katon alle.

— Vai minustako se riippuu? No rakenna rakenna sitten, minä en kiellä, lähdenpä viikon perästä pois koko näiltä tienoilta, joten en ole sinua häiritsemässä.

Jere tuijotti totisena eteensä. Hänen suuri kouransa lepäsi oven pielessä.

— Etkö muista sitä iltaa vuosi takaperin, kun kuunvalossa palasimme metsähalmeelta? Minä silloin puhui sinulle, että etköhän rupeisi kanssani yksiin leipiin, rakentaisin huoneet tuolle korealle mäelle, hankittaisi i porsas ja ...

— Mitä niistä enää puhuu! Ne ovat minulta aikoja sitten unohtuneet.

— Mutta ei minulta.

— No sinä, joka ne muistat, rakenna sinä ja asu rakennuksissasi. Minä menen Helsinkiin, sisaresi on jo toimittanut minulle paikankin.

— Ja vielä tänä kesänäkin tunnu i sinä aivan taipuvaiselta. Mutta jollet enää minusta huolikaan, niin jää sentään näille maille. Mäkelässähän sinua on pidetty kuin omaa lasta. Tapasin tuonnoin tytön, joka oli ollut Helsingissä, ja hän kertoi, kuinka siellä satoja maalais-tyttöjä kävelee ilman paikkaa; kaikkien sinne tekee

mieli ja siellä monet sortuvat turmion tielle. Sinä olet nuori ja kaunis, älä mene.

— Kiitoksia vain neuvostasi! Olisit voinut antaa ne omalle sisarellesi, minähän sinulle olen ventovieras.

Anna-Kaisa astui ylpeästi Jeren ohitse pihaan. Tuvan porstuassa tuli Heikkilän emäntä häntä vastaan.

— Tuleeko piankin matka Helsinkiin? kysyi hän.

— Viikon päästä.

Anna-Kaisa vastasi lyhyesti, hän oli kaikkien puheessa kuulevinaan ilkeyttä ja ivaa, joka häntä ärsytti äärimmilleen. Tuvassa häntä odottivat emännän varoitukset kaupungin vaaroista. Hän puhui lempeällä äänellä, sanoi tekevänsä sen vain rakkaudesta ja heltyi lopuksi itkemään. Hänestä tuntui niin vaikealta antaa Anna-Kaisan mennä niin kauas, ties milloin ja millaisena hän palaisi ja palaisiko koskaan. Tänne jäisi vanha, sokea äitikin suremaan.

Anna-Kaisa ei hänelle vastannut mitään, rinnassa tuntui ikäänkuin pistos. Äiti ei tästä vielä tietänyt mitään. Vaikeinta oli mennä hänelle siitä ilmoittamaan. Melkein vavisten Anna-Kaisa eräänä iltana likeni saunaa, jossa hänen äitinsä asui kestinä. Oli niin pimeä, ettei voinut erottaa omaa kättään, jos piti sitä silmiensä edessä. Satoi ja tuuli. Anna-Kaisasta tuntui siltä kuin hän olisi menossa varkaisiin. Oikein hän vavahti, kun koira rupesi haukkumaan tuvan luota. Heikon tulensäteen johtamana hän löysi ovelle. Siihen hän seisahtui. Sisältä kuului veisaamista. Se oli tuttua virttä ja ääni oli tuttu, vapi-seva vanhan vaimon ääni. Anna-Kaisa tempasi oven auki.

Leveällä rahilla olkivuoteella istui laiha, vanha eukko. Seinät olivat mustat, ikkunalla tuikki kitupiikki, suloinen lämmin leijaili ilmassa ja kiukaan takaa sirritti sirkka.

— Hyvää iltaa, tervehti Anna-Kaisa.

Vanhus nosti harmaan päänsä ja vaani ympärilleen sokeilla silmillään.

— Joko sinä lapseni viimeinkin tulet! Kertovat sinun lähteväsi kaupunkiin. Miksi sinä heität Mäkelän hyvän emännän, mikset rupea vaimoksi Heikkilän Jerelle, joka on niin kelpo mies kuin ikinä voi olla, miksi heität

minut, vanhan äitisi? Minulla on ollut kahdeksan lasta, jokikinen heistä on ollut isänsä kaltainen ja kaikki ovat he eläneet kurjaa elämää. Sinä minun viimeinen lapseni, menetkö sinäkin samaa tietä? Sinä olet ottanut paikan Jeren huonomaineisen sisaren luona... Älä mene ... !

— Mutta, äiti kulta, sai Anna-Kaisa sanotuksi. — Ei se kaupunki kummempi pahuuden pesä ole kuin muutaan paikat maailmassa. Siellä on kirkkoja ja jumalanpalvelus joka päivä. Minä saan siellä hyvän palkan ja voin siten paremmin auttaa äitiäkin.

— Minä menen pian hautaan, minä en enää tarvitse paljoa. Mutta sinä olet nuori, elämä on edessäsi. Sinä menet kaupunkiin, jossa enemmän kuin kirkkoja on huvipaikkoja. Mutta muista vanhan äitisi sanat: älä myy sieluasi saatanalle!

Sokea äiti lausui ne sanat kamalalla totisuudella. Anna-Kaisan korvissa ne kaikuivat vielä, kun hän asteli Mäkelää kohti pimeään kylän läpi. Hänen rauhansa oli poissa, ilo ja riemu, jolla hän ennen oli ajatellut Helsinkiin menoa, olivat kaukana. Hän pelkäsi koko Helsinkiä ja tuumaili pestirahojen poislähetttämistä.

Aamulla näytti taas valoisemmalta, varoitukset olivat ikäänkuin pahaa unta vain. Ja kokonaan ne poistuivat, kun Honkapään Alma päivällisaikaan tulla pyyhkähti Mäkelään tapaamaan Anna-Kaisaa.

— Kuules nyt, minä sain kirjeen Helsingistä. Torstai-iltana meidän pitää olla perillä. Tytöt tulevat asemalle vastaan. Minäkin saan myyjättären paikan eräässä puodissa aivan likellä Hetan kauppaa. Voi, voi, mitkä päivät meille koittavat!

Alma syleili Anna-Kaisaa ja nauroi ja Anna-Kaisakin nauroi. Suurena, ihanana ja äärettömänä Helsinki kajasteli silmien edessä, aivan niinkuin muinoin herraskartanossa se joulukuusi, jonka valossa ainoastaan iloittiin ja hymyiltiin. Anna-Kaisa oli nyt astumaisillaan sen lumotuun piiriin...

Varhaisena aamuna seisahtuivat Honkapään rattaat Mäkelän portaitten eteen. Puoliyön aikaan oli jo noustu, Anna-Kaisa oli keittänyt läksiäiskahvit ja itkenyt emännän ja äitinsä kanssa, joka eilisillasta asti oli ollut Mäke-

lässä. Jere oli saapunut auttamaan, hän se kantoi Anna-Kaisan tavarat rattaille. Oli aivan pilkkosen pimeä, lyhdystä lankeavassa soikeassa valossa saattoi vielä hetkeksi nähdä molemmat tytöt, jotka istuivat rinnattain, Anna-Kaisa itkien, Alma nauraen hänen lapsellisuuttaan. Sitten läjähytti renki piiskalla hevosta ja rattaat läksivät liikkeelle, kadotakseen pimeyteen.

Mäkelän emäntä kutsui Jeren kahville ja istuutui itse penkille Anna-Kaisan äidin viereen. Sokea vaimo piti käsiään ristissä ja kiikuttaen laihaa vartalooaan, mutisi hiljaa rukousta. Kukko lauloi, kiviseltä tieltä kuului vielä rattaiden rätinää. Äänettömyys vallitsi pitkän aikaa tuvassa.

— Nyt se meni. Mimmoisena palanee ja palanneeko koskaan, sanoi vihdoin Mäkelän emäntä.

— Monet ovat menneet, harvat palanneet, sanoi vapi-sevalla äänellään Anna-Kaisan äiti.

Jere pyyhkäsi hihallaan silmiään. Kyyneleet tuppasivat esiin aivan väkisin.

ELÄVÄNÄ HAUDATTU

Hän oli nuorena ollut kaunis. Vielä nytkin olivat piirteet hienot, säännölliset. Tukka oli valunut kutreina kummille, pää oli ollut pystyssä, vartalo notkea ja ryhti ylpeä. Heleä nauru oli hurmannut miehet, poskien puna, palmikon paino houkutellut talon pojatkin kosimaan piikatyttöä.

Mutta köyhälle miehelle hän oli mennyt ja hänen vaimonaan, hänen lastensa äitinä oli hänen kukoistuksensa lakastunut. Kaikki ne tuhannet hetket, ne näkymättömät mielialat, jotka saattavat himmentää silmästä kiillon, taivuttaa kenon niskan, lamauttaa jäntevyyden, ne mahtuvat sanoihin huoli ja työ. Huoli ja työ olivat hänetkin sokeaksi tehneet ja vihdoin laskeneet vuoteelle, jossa hän kävi yhä heikommaksi, vapisevammaksi, yhä raskaammaksi ristiksi pojalleen ja poikansa vaimolle.

He asuivat sydänmaalla uudistorpassa, jonka hirret mies ja vaimo olallaan olivat kantaneet kodikseen korvesta. Peltotilkkusesta korjasi halla joka syksy elon ja ainoa lehmä oli vaihdettava leiväksi. Se koski kipeästi kun piti olla lisänä sellaisessa paikassa, olla niin voimattomana, ettei olisi jaksanut liekuttaa lapsen kehtoa, kun se itki, olla niin köyhänä, ettei ollut leipäpalasta antaa niille, jotka olivat elämää rakkaammat, joiden hyväksi olisi tahtonut henkensä antaa. Hänellä tosiaan ei ollut muuta kuin elämää ja henkeä sen verran, että hän ymmärsi rakkauden elävän itsessään, ymmärsi että hänen kuolemansa olisi ollut huojennus, ja ettei hän saanut kuolla.

Tupa oli pieni savupiirtti, jonka matalasta ovesta täytyi astua kumarruksissa sisään. Kun kättä nosti, ylettyi

se lakeen, joka oli kiiltävän musta. Ikkunat olivat pienet, talvella oljilla peitetyt. Hän tunsu jokaisen hirren permannossa ja seinässä, tiesi orret, tiesi askelten määrän vuoteeltaan kiukaalle, sängylle, jossa mies ja vaimo makasivat, pöydän luo ja siitä penkkiin. Umpisokeana hän osasi astua yli kynnyksen ja kumartaa päänsä oven kohdalla, hän tunsu ulkona likeisimmän ympäristön, tien aidalle, saunaan ja kaivolle. Aikaa oli ollut oppia kaikkea tuota tuntemaan. Häntä oli tuhansia kertoja talutettu siitä kynnyksestä, tuhansia kertoja hän oli omin voimin laahautunut paikasta toiseen, kaatunut, kolauttanut päänsä ovien pieliin.

Voi niitakin pitkiä talvisia öitä, kun koko maailma oli rauhan unessa ja ympärillä kuului tyyni hengitys ja omaan silmään ei tullut hetkenkään lepoa; jäseniä vain särki paljosta makuusta kovalla vuoteella, jonka lautapohja tuntui olkien alta. Hän itki ensi aikoina ja väänteli tuskassa, epätoivossa, kun tiesi ulkona milloin valkoisen lumen ja tähtitaivaan kimaltelevan, milloin kesälämpöisen ilman olevan tuoksua täynnä ja paimenten metsässä laulelevan! Mutta vähitellen tuli nykyaika hänelle vieraaksi, unohtuivat kestäväen elämän piirteet ja hän eli elämänsä uudestaan lapsesta saakka. Hänen ajatuksensa liikkuivat kuolleitten omaisten haudoilla, hän näki nurmikkomättäitten alta heidän kasvonsa ja kuuli heidän kutsuvan luoksensa. Koko väki heräsi välistä siitä, että hän puhui asioista tai ihmisistä, jotka olivat jo maaksi maatuneet. Hän saattoi olla niin irroillaan koko elämästä, että jo luuli olevansa kuollut. Silloin tuntui vaikealta herääminen ja entisen kurjuuden alkaminen uudestaan. Silloin hän rukoili, rukoili, melkein toivottoman hartaudella, että Luoja hänet todellakin luoksensa ottaisi.

Hänen ainoana ilonaan olivat lapset, niissä koko hänen nykyinen maailmansa, kaikki mitä elämä saattoi hänelle antaa. Hän oli laulanut nuoruutensa laulut heidän kätkyittensä ääressä, kertonut heille lapsuutensa sadut, opettanut heitä lukemaan. Niiden nauru oli ainoa, joka sai hänen kangistuneet leukansa taipumaan hymyilyksi, niiden lämpöiset kädet hänen poskellaan olivat kuin aurinko valaisemassa syksyn alastonta metsää. Mutta

viimeiseltä tulivat öitten ja päiväin tuskat hämäriksi, epäselviksi ja lapset saivat hyväellä hänen kättään, ilman että hän siitä tiesi tai heräsi. Välistä oli järki valveilla, välistä kokonaan poissa. Ja kun se palasi, näytti se suuren askeleen hautaa likemmä, mutta henki ei sittenkään lähtenyt; kitui vain kurjassa olennessa, joka ei ajatellut eikä tuntenut.

Vähitellen syntyi häneen tunne, joka nousi kuin ruoho raunioiden mullasta, toivon tunne: hän rupesi haluaamaan muutosta, vaikka minkälaista. Jospa häneltä vaikkapa taittuisi jokin jäsen tai kuolisi tuo pikku tyttö, jolla miniä oli kertonut olevan vaalean tukan ja siniset silmät. Sitä tukkaa hän oli silitellyt ja suudellut suurimpana ilonaan. Vietäköön häneltä vaikka sekin, vaikka mikä otettakoon! Kunhan vain tuska tulisi uudeksi ja herättäisi hänet horrostilastaan.

Ja muutos tulikin vaikkei juuri siinä muodossa: päätettiin lähettää hänet omaksi ja muitten huojennukseksi vaivaistaloon!

Huomenaamulla hänet viedään. Hevonen on jo tilattu, häntä on käytetty saunassa, turkki on lainattu matkaa varten. Kapineita ei hänellä ole muuta vietävää kuin vaatteet päällään ja kuolinpuku.

Ilta on pimeä, tähdetön. Takassa palaa tuli. Tupa on siivottu, kahvia on toimitettu. Lapset ovat kaikki puh-taisiin paitoihin puetut, mies istuu sänkynsä laidalla pääkäden nojassa, vaimo askartelee.

— Niinhän nämä ovat kuin äitimuorin hautauskahvit, sanoo hän kaataessaan kahvia ja purskahtaa itkuun.

Muori itse ei itke. Hän on oudon puhtaassa puvussa sängyllä pitkänään. Laudan kovuus hänen allaan ei tunnu, mieleen eivät muistu enää pitkinä ne entiset loppumattomat, toivottomat yöt. Ne ovat nyt kaikki jääneet jäljelle päin, nyt on koko elämä lopussa, se elämä, joka kerran eli nuorta kukoistusta ja kului sokeudessa näitten seinäin sisällä. Kun ne eivät enää suo suojaa, silloin loppuu elämäkin, silloin hän on kuollut ja haudattava. Kuin unennäköä on koko menneisyys huolineen,

töineen. Siinä oli sentään niin paljon iloa, niin paljon onneakin ollut, rakkautta oli saanut ottaa ja antaa ja nyt oli mielessä tilaa vain kiitollisuudelle, ylistykselle. Ainoa, joka vielä sitoi maailmaan, sitä hän kosketteli käsillään viimeistä kertaa, siihen hän painoi kuihtuneen poskensa, sitä rutisti hän povelleen, ikäänkuin olisi tahtonut lopettaa voimansa siihen liikkeeseen. Täytyihän hänen ottaa maanpäälliseen hautaansa nuo rakkaat kasvopiirteet, joita ei hän koskaan ollut nähnyt, silittää niitä pehmeitä hiuksia, joihin hänen rakkautensa oli kiinni kasvanut. Ja viimeisen kerran hän korotti vapiusevan äänensä ja kutsui luoksensa lapset niinkuin monesti ennen.

— Tule, Taavi poikani, lukemaan!

Ja Taavi lukee totisena ulkoa katkismuksensa kysymykset ja vastaukset sujuvassa jaksossa.

— Lupaakos Mari parantaa sisälukua?

— Lupaa.

He jäävät juhlallisina seisomaan ikäänkuin olisivat olleet vieraissa. Ja kun hän jakaa heille kahvista säästetyn sokeripalan, kiittävät he niinkuin on opetettu.

— Ruusa rukkan, tule ottamaan sokeria.

Hän vetää heidät kaikki ympärilleen houkutellen, kunnes saa heidät teuhaamaan ja leikkimään. Ja hän jää siihen yksin istumaan, ääneti ja kuihtuneena, heikkona kuin laho kanto nuoren metsän keskessä.

Valmistuksia ei tehdä paljon, ei ole erityistä puhuttavaakaan. Ennen maatapanoa tahtoo pojan vaimo, että laulettaisiin virsi.

— Niinhän siitä tulee kuin ruumiin lähtövirsi! sanoo muori itseksensä.

Sitten koko väki nukkuu, ja hän yksin valvoo viimeistä yötänsä, kuuntelee hengitystä ympärillään niinkuin hän pitkinä vuosina joka yö on tehnyt. Aika ei tunnu pitkältä. Järkikään ei sumene, vuode ei ole kova. Huomenna viedään hautaa niin likelle, täyttyy kaihottu toivo. Mutta sydämen juurissa kirvelee vielä jokin, vieno suru, joka sitoo elämään: kaipausta, tunne, halu jäädä tänne sittenkin, tunne, josta on pyrkinyt pois!

Hän makaa selällään, hiljaa, aamuun asti, kädet ristissä rinnalla. Päivän sarastaessa valjastetaan hevonen,

hänet puetaan lämpöiseen turkkiin, taivuttaa päänsä talutettaessa kynnyksestä ja sitten hänet peitetään pehmeisiin heiniin. Mutta hänen sydämensä tekee silloin viimeisiä töitään, viimeiset kyyneleensä vuodattaa hänen sielunsa, hän on tuskasta tukahtua. Veräjällä muistaa hän kysyä, ovatko kuolinvaatteet mukana. Pojan vaimo palaa reelle, kumartaa itkettyneet kasvonsa hänen ylit-sensä ja rauhoittaa häntä. Muori ojentaa vielä peitteiden alta luisevan kätensä ja sopertaa kiitosta.

Sitten alkaa pitkä matka kirkkomiesten seurassa. Metsät ovat lumessa, anturoista kuuluu nariseva ääni. Hän ei tiedä mistään, on kuin horrostilassa. Poikansa on häntä ajamassa ja hoitaa häntä hellästi. Vasta kirkonkylässä hän herää, kun kellot rupeavat soimaan. Hän ei ole kuul-lut niitä niin pitkiin aikoihin, että ne ovat melkein unoh-tuneet. Nyt hänet valtaa ääretön tunne, pelkoa, pyhyyttä, autuaallisuutta täynnä, sellainen vavisuttava juhlalli-suuden tunne, kuin jos hänet hautaan laskettaisiin.

Silloin hän todellakin oli hautaa likellä.

Kun pojan vaimo muutaman viikon kuluttua läksi vaivaistalolle häntä katsomaan, oli hän jo kotvan maan-nut kuolleena haudassaan.

YÖ ADRIAN MERELLÄ

Matkustajat olivat kokoontuneet laivan kannelle, he istuivat pitkin penkkejä, enimmäkseen ääneti, kukin vajonneena katselemaan komeaa vuorimaisemaa, jonka kainaloissa Abbazia ja Fiume lepäsivät, toinen akaasia-lehdossa viinitarhojen ympäröimänä, hymyilevänä kuin huoleton impi, toinen kalliokielekkeille kavunneena kuin uhkarohkea nuorukainen. Ilma oli lämmin, heikko tuuli liikutteli merta, tuoden tuoksua oleanderipuista rannalla. Edessä oli aava meri, se upposi rajatta taivaan laitaan ja ainoastaan aaltojen vaahtopäät harjat osoittivat, mikä sini kuului taivaaseen, mikä mereen. Pitkiä matkoja seurasivat vuoret, välistä metsäisinä mäkinä, välistä taas huippuina, joita peitti ainainen talvi. Niihin lankesi pilvistä omituisia valoja ja varjoja, milloin ne loimottivat sinipunertavassa hohteessa, viereisen huipun kuultaessa kullankarvallisena, milloin ne utuisina, harmaina loivat laaksoihinsa jyrkkiä varjoja, jotka valuivat alas pitkin niiden kylkiä kuin sysimustat, pehmeät villavyöt. Kun laiva oli päässyt aavalle merelle ja viimeinen maakaistale oli katoamaisillaan, näkyi vielä vuorten pitkä jono, huippu huipun vieressä, ikäänkuin joukko päitä, jotka kurkottautuvat katselemaan toistensa olkapäitten yli.

Aurinko tuntui jo pysähtyneen kiinni meren pintaan. Vaahtopäät laineet näyttivät huuhtovan sen laitaa ja sen säteet kimmelsivät vedessä. Mutta etenevät vuoret olivat kuin tuleessa, harjanteista näytti nousevan hienoa savua, iäiset lumet näyttivät syttyneen tuleen.

Laivan perässä seisoj, erillään muista matkustajista, mies ja nainen. He olivat molemmat nuoret, matkapuku yllään ja puhuivat vierasta kieltä. Hurmaantuneina he

katselivat maisemia, hurmaantuneina heidän silmänsä vaipuivat toisiinsa, ihastuksissa mies kietoi käsivartensa naisen vyötäisten ympäri, kun tuuli kiikutti laivaa. Ja kun suurempi laine sitä nostatti, lankesi nainen penkille istumaan ja veti miehensä perässään. He nauroivat molemmat ja jäivät siihen käsitysten istumaan. Päät painuivat vastatusten, hiukset koskettivat toisiaan.

— Mikä hurmaus tässä yksinäisyydessä, kaukana kotoa, yllä taivas, alla meri, ympärillä suurta, äänetöntä. Ei kukaan tunne meitä, ei kukaan ymmärrä kiel-tämme, me olemme kaksin ... !

— Ja aamulla olemme Venetsiassa. Katso noita aaltoja, ne ovat ihmeelliset, sinivihreät, läpikuultavat. On aivan kuin joku avaisi syliänsä ja ojentaishi hempeät käsivarret hyväilemään. Mutta sinä olet kalpea, kulta, voitko pahoin?

— Pyörryttää niin omituisesti.

Se oli meritauti, joka oli tulossa. Mies nouti tyynyn alhaalta ja peitti vaimonsa penkille pitkäkseen. Ja kauan aikaa hän lepäsi silmät kiinni. Tuli jo parempi olla, ei pyörryttänyt, kiikutteli miellyttävästi, niinkuin tuuli mahtaa tuuditella veden neitoja aalloilla. Hän oli siinä tahdotonna, mitään ajattelematta, rinnassa rauhan, turvallisuuden tunne. Kun hän avasi silmänsä, kohtasivat häntä miehensä kasvot.

Kuu oli suurena taivaalla. Jollei sitä olisi ollut, olisi ollut pilkkosen pimeä. Ei näkynyt muuta kuin vettä ja taivasta, kuu katseli taivaalta veteen ja vedestä katseli toinen kuu taivasta. Muuten oli tyyntynyt, vaahto aaltojen harjoilla vähennyt, suuria pilviä vain uiskenteli ilmassa. Yö näytti tulevan mitä ihanin.

Matkustajat istuivat vielä kannella, muiden muassa vanhanpuoleinen herra ja rouva kahden tyttärensä kanssa. He puhuivat vuorotellen kroaattia ja saksaa.

— Minä en usko meritautiin, jatkoi rouva puhettaan. — Jollei tahdo, niin ei sitä saa, se on enemmän tai vähemmän teeskentelyä. Olen matkustanut Välimeren yli Egyptiin ja vaikka kävi kova tuuli, niin en ollut merikipeä, sillä en tahtonut olla sitä.

— No en minä nyt tiedä, tahtooko sitä suorastaan kukaan, vastasivat kuin kuorossa herra ja tyttäret.

He olivat hyvänvoivannäköistä väkeä, puheesta päätäten huviretkellä Venetsiaan. Herra läksi sitten tilaamaan ruokaa, sillä syömistä piti hän parhaana apukeinona merikipua vastaan — jos sellaista näin tyynenä yönä voisi tulla kysymykseenkään.

Vähitellen hajosivat matkustajat kannelta, paitsi nuori nainen joka oli pitkänään ja hänen miehensä, joka istui hänen vieressään.

— Uskallankohan minä nukkua tähän? Minun on tässä niin hyvä.

— Kuinka et uskaltaisi? Minä istun vierelläsi ja meri tyyntyy, minkä ehtii.

Hän silitti hänen poskeaan ja painoi kiinni hänen silmänsä. Hän kiikkui kuin kehdossa, aallot loiskivat, tuulet lauloivat kehtolaulua. Jo alkoivat unet liidellä hänen ympärillään. Ne olivat utuiset ja epäselvät, hän ei saanut yhtään niin kiinni siivestä, että olisi voinut nähdä sen piirteet. Ne kahisivat hänen ympärillään, hän tunsii niiden likeisyyden ja nautti siitä. Niin hän nukkui kauan.

Äkkiä hän heräsi siihen että kasvoille tuli jotakin kylmää, märkää. Hän nousi istumaan, mutta putosi takaisin pitkäkseen. Hän oli hihnalla sidottu kiinni penkkiin. Tuuli tarttui hänen huiviinsa ja vei sen mukanaan. Laiva kallistui niin, että kansi kosketti vettä. Oli pilkkosen pimeä, satoi, vinkui, ulvoi. Toisessa päässä seisoii pitkä mies, joka vaivoin pysytteli pystyssä. Se ei ollut hänen miehensä. Missä hän oli, oliko tuuli hänet vienyt...?

Nuori nainen sai hihnan irroitetuksi ympäriltään ja nousi. Hänen päätään huimasi, myrsky tarttui hänen vaatteisiinsa ikäänkuin viedäkseen hänet ilmaan. Hän putosi kannelle ja vierii laivan kiikunnan mukana, kunnes sai kiinni penkin jalasta. Suuri puupöytä irroittui sijaltaan, kannen alta kuului hälinää. Äkkiä välähti häikäisevä valo, pilvi ratkesi liitteistään, salamamat iskivät vastatusten kaikista ilmansuunnista. Aallot vyöryivät korkeina kuin vuoret, vaahto vain hulmusi harjoilla. Salama sammui, kuu jäi näkyviin.

Nainen makasi permannolla suinpäin, pidellen kiinni jostakin rauta-aidasta. Laivan kallistuessa avasi meri häntä vastaan kitansa, hän tuli sitä niin likelle, että suo-

lainen pärskey kasteli hänen kasvonsa. Kuu valaisi tumman kirkkaalta taivaalta.

— Armaani, oletko pelännyt? kuului myrskyn seasta.

Hän tunsu itseään nostettavan pystyyn kainaloista. Se oli hänen miehensä.

— Täällä on täydellinen myrsky. Meidän täytyy mennä alas.

He menivät haparoiden puitteita myöten. Kansi jäi tyhjäksi. Sieltä kuului hirveä ryske. Penkkejä irroittui permannosta. Söpäleinä ne hajosivat ilmaan. He eivät päässeet kannen alle, vaan pysähtyivät laivan perään, sinne missä portaitten suojassa seisoi kaksi pientä penkkiä seinään kiinnitettyinä. Niille he paneutuivat huppuun, kumpikin penkilleen ja kiersivät sormensa voimakkaasti pitelemään kiinni.

Tuuli yltyi, satoi, kuu peittyi pilviin, myrsky sen taas paljasti näyttääkseen hirveän ihanaa näytelmää sen kirkkaassa valossa. Aallot olivat saavuttaneet kamalan koon. Laiva oli niiden käsissä kuin kaarna tai lastu. Kahden laineen väliseen laaksoon jouduttuaan oli se kuin haudassa, sieltä saattoi veden läpi nähdä kuun hohteen ja taivaan sinen, aallon olisi vain tarvinnut kääriytyä peitteeksi laakson päälle, niin laiva olisi ollut haudattuna.

Nuori nainen katseli näytelmää omituisella mielellä. Ei mistään näkynyt maata, ei laivaa, ei minkäänlaista apua. Aallot olivat ihanat kaikessa hirveydessään. Hän tunsu selvästi, että kuolema niistä tuijotti häntä vastaan.

Täälläkö he kuolisivat, häämatkallaan, kaukana kodista...? Ehkä se olisiakin onnellisinta... He olivat omistaneet toisensa, he olivat rakastaneet, he olivat tunteet ajallisuuden autuutta, nyt jatkaisivat elämäänsä iäisyudessa. — Hyvä, suuri, Jumala, rakas isäni, ota kiitos kaikesta, mitä olet antanut, se on kaikki ollut sinun johtoasi, sinun huolenpitoasi. Suo anteeksi pahat tekoni... Sinä tiedät parhaiten kuinka isot ne ovat olleet... Kiitos vielä siitäkin, että annat meidän kahden kuolla yhdessä ... !

Hän tahtoi panna kätensä ristiin, mutta ei voinut, sillä niillä hänen täytyi pysytellä penkillä. Kuun säteet taituivat veden läpi. Hän katseli tyynesti tuota kauneutta, joka pian hänelle valmistaisi surman. Yhdeksäs aalto oli

aina muita mahtavampi. Sitä hän jännityksessä odotti. Se se saattoi kaataa kurjan haahden. Ja kun haaksi sitten oli laskenut sen laaksoon, tarttui hän ajatuksistansa katkenneeseen lankaan.

He, jotka olivat unelmoineet onneaan pohjan kalpean taivaan alla, valoisina kesäiltoina rakentaneet avioliittoaan, täälläkö he hukkuisivat Italian lämpöisessä yössä, vasta kun olivat vihityt toisilleen ... Entä jos aalto tulisi tässä hetkessä, riistäisi heidät mukanaan, mutta toisen sinne, toisen tänne ... ?

Häntä värisytti, vilu karmi luita myöten. Hihna, jolla miehensä oli kiinnittänyt hänet penkkiin, oli jäänyt kannelle. Millä he nyt sitoutuisivat yhteen, että edes yhdessä saisivat kuolla?

Yhdeksäs aalto oli taas tulossa. Hän nousi kyynärpäilleen ja pingotti sormensa pitelemään kiinni. Se oli kamala laine, suurempi kuin mikään entinen, vaahtoinen, nälkäinen peto. Hetkessä hän käsitti, että tuo kaa-taa laivan ...

— Nyt kuollaan yhdessä... !

Hän huusi, mutta huutoa ei kuulunut. Kylmä käsi tarttui hänen jalkaansa. Se oli hänen miehensä käsi. Laiva keikahti... Liitteissä rutisi, hätähuutoja kuului kannen alta, helisten särkyi lamppuja ja porsliineja... Nainen sulki silmänsä ja tunsu onnea tietäessään miehensä käden pitelevän itsestään kiinni. Seuraavassa hetkessä avasi hän silmänsä. Yhdeksäs laine oli ohitse ... Hän ajatteli taas.

— Entä kotona, miten siellä saadaan tieto tästä yöstä... ? Siellä odotetaan kirjettä, käydään levottomiksi, odotetaan, odotetaan ... Kirjettä ei tule, eikä tule mitään tietoa, kuluu kuukausia, kotona pukeudutaan suruharsoihin ... He, jotka hääiltä, kukitettuina, laulun soidessa, läksivät kotimaan rannasta, he ajelehtivat Adrian meren aalloilla köytettyinä kiinni toisiinsa...

Kyyneleet vuotivat hänen silmistään, hän ei enää muistanut merta eikä vaaraa, hän ajatteli vain kotimaata ja omaisia, pingoitti vaistomaisesti kätensä pitelemään kiinni. Kului pitkä aika ennenkuin hän muisti, missä oli. Hänen miehensä painui hänen ylitsensä.

— Vaara on ohitse, kultaseni. Kuljemme tuulen

mukaan hätäsatamaa kohti. Yö oli kamala. Pelkäsitkö pahoin?

Aamu valkeni, kuu oli kadonnut. Meren pinta oli melkein tyyni, mutta mainingit kiikuttivat vielä laivaa. Kannen alla näytti surkealta. Tukahduttavassa ilmassa matkustajat makasivat, sekaisin tutut ja tuntemattomat, pitkin penkkejä ja permantoa. Kasvot olivat kalpeat, silmät tuijottavat ja väsyneet, joku vaikeroi, toiset olivat ääneti, liikkumattomina kuin kuolleet.

— Tämä on aivan kamalaa, läähätti heikolla äänellä vanha rouva tuontuostakin. — Minä olen matkustanut Välimeren yli Egyptiin, enkä silloin ollut ensinkään kipeä. Mutta tämä on aivan kamalaa ... !

Hänen äänensä tukahtui noihin kohtauksiin, jotka kuuluvat meritaudin luonteeseen.

Nousevan auringon valossa alkoi kaukaisuudessa hämmöittää maata, toiset väittivät, että jo parin tunnin perästä oltaisiin Venetsiassa.

Miten taivas oli sininen, miten meri hymyili! Ei olisi voinut aavistaa, että toinen muutama tunti sitten iski salamoita ja toinen ärjyen aukoi vaahtoista kitaa...

Jo saattoi selvästi erottaa likenevän sataman, se oli korkea maa mustine metsineen ja joukosta saattoi tuntea rakennusten haamuja ja huippuja. Mutta Venetsia ei se ollut.

Matkustajat olivat kokoontuneet kannelle, jännittyneessä odotuksessa. Laiva laski ankkurin.

Edessä oli korkeaa vuorimaata, jonka rinteillä viinitarhat upeilivat ja sypressit korkeina, solakkoina nostivat kruunujaan. Metsästä pisti esiin rakennuksia ja kirkontorneja, siinä oli nähtävästi pieni kaupunki. Tie kulki aivan rantaa myöten ja mäkeä ylös nousi tuontuostakin pieni, näppärä aasi kuormineen, joka kooltaan oli paljon suurempi kuin vetäjä itse. Maalaistyttöjä näkyi, yllään räikeät, keveät puvut.

Matkustajat kokoontuivat kapteenin ympärille. Hän oli juuri menemäisillään lepäämään yön vaivoista.

— Missä nyt ollaan? Milloin tullaan Venetsiaan?

Kysymyksiä sateli hänen ympärillään. Oltiin Piranon rannalla. Parin tunnin kuluttua lähdetäisiin ja oltaisiin illalla Venetsiassa.

TUSKAA

Kirjettä ei ole tullut kolmeen viikkoon. Viimeinen oli Venetsiasta ja kuvaili mielialoja Italian öistä ja gondooli-lauluista. Mutta siitä on kolme viikkoa. Kirjeitä on saattanut matkalla joutua hukkaan, mutta jonkin olisi kuitenkin täytynyt ehtiä perille.

Kahden viikon aikana hän on odottanut jokaista postia, odottanut täynnä kipeää, vapisevaa toivoa. Hän on ottanut kaiken järkensä avuksi, päättäen olla tyyni, odottaa levollisesti. Hän on niellyt kyyneleensä, purrut huulensa kokoon. Mutta sittenkin on hän tottunut alinomaiseen pelkoon, hänen kuulonsa on harjaantunut erotamaan pienimpiäkin ääniä. Hän toivoo jokaiselta tulijalta jotakin tietoa, näkee jokaisessa onnettoman uutisen tuojan. Ei hän vaikeroi, ei hän kerro kenellekään. Hän työntää kaikki tunteet syvälle mielensä pohjaan ja hymyilee — jos sitä hymyksi saattaa kutsua, sitä, joka jäljittelee naurua, kun sydämessä vihloo.

Ja tähän päivään hän on koonnut viimeiset voimansa, keräillyt sirpaleetkin toiveistaan. Eikä kirjettä ole tullut!

Hän seisoo portailla liikkumattomana, nojautuneena pilariin. On helteisen kesäsydämen keskiyö, jolloin käki on jo laannut kukkumasta eivätkä pikkulintuset enää viserrä. Taivaanrannalla, siinä missä aurinko laski, viipyy vielä ruskoa, sumut ovat levinneet vaaleiksi järviksi, joissa saarina ui kumpujen vihreä.

Jumala oletko sinä minut hyljännyt? sanoo hän yksitoikkoisella, väsyneellä äänellä ja tuijottaa eteensä. Oletko sinä minut hyljännyt? lausuu hän uudestaan ääneen. Hän ei ajattele mitään, ei muista mitään, lausuu ne sanat vain tottumuksesta, ulkoa, sillä hän on viime

aikoina käyttänyt niitä niin usein, ettei niihin enää aina riitä henkeä. Hänen sielussaan ei tunnu liikkuvan mitään, eikä hänen kasvonsa piirteissä vaihteleva ainoakaan väre. Silmien alla on tumma varjo ja poskipäät ovat kylmät. Ei häntä liikuta kostea sumuilma, ei se, että ilta on kulunut yöksi. Kaikki on kadonnut hänen ympäriltään ja sijaan astunut ikäänkuin harmaa sumuharso, jota hiljaa vedetään eteenpäin hänen ohitsensa. Se on niin laaja, että se peittää kaikki ja niin läpikuultava, että se houkuttelee liitelemään poimuihinsa. Ja sitä riittää loppumattomiin. Sille ei löydy missään päätä. Hän katselee sitä tutunomaisella tyyneydellä, väsymättä, kyllästymättä, antaa viedä pois itseään sen mukana viettääkseen kaiken aikansa sumuisessa, harmaassa horrostilassa. Rupeaa kaukaa kuulumaan hiljaista ääntä, joka ajoittain soi kuin kaiku kellosta. Ja taivas on selkeä, sininen. Sumusaatossa hän kulkee, tuntee tukkansa läikkyvän ja kuulee kuinka kellon ääni kasvaa ja tulee lauluksi, joka vierii ja johon kaiku vastaa. Se on suruisa sävel kansanlaulua ja laulaja on varmaan yksinäinen kulkija. Jo rupeavat sumut särkymään ympäriltä. Hän näkee metsän vihreän laidan ja taivaan ja hän yhtyy hyräilemään tuota samaa nuottia.

Yhtäkkiä sävel katkeaa sikseen. Hän säpsähtää suoraksi nojaavasta asennostaan, silmään syttyy elämä ja jokaiseen jäseneen tarmo.

Entä jos tuo kulkija tuo kirjeen! sen odotetun kirjeen!

Eikö se voisi olla mahdollista! Hän ei tee itselleen selvää siitä, miten ja mistä kirje olisi joutunut kulkijan haltuun. Hän kokoaa hameensa laahaavat helmat käteensä ja kiiruhtaa portaita alas, kevyesti ja juosten, pari askelta nurmea pitkin porttiin päin.

Kirje, kirje! se on siis täällä, sitä tarvitsee vain ottaa! ... Ja koko nänen olentonsa ylenee riemuksi. Mutta miten?

Siinä hän seisahtuu äkisti ja näkee hetkessä mahdollisuuden edessään. Että puoliyön aikana maantienkulkija toisi hänelle kirjeen samana päivänä, jolloin posti tuli tuomatta. Hulluutta, hulluutta! Mitään enää ajattelelutta hän tulee omaan huoneeseensa ja istuu vuoteen laidalle. Ei hän itke eikä odota unta, mutta kas-

vot vaipuvat käsiin. Ympärillä kuuluu ääniä eikä yhtä voi erottaa toisesta. Kuin tietä pitkin vaeltavat hänen ajatuksensa, joista hän ei saa selvää. Vihdoin hän tuntee aavistuksen tapaisesti Italian lemuavaa, kuumaa ilmaa ympärillään. Marmoripilarit kuvastuvat veden syvässä. Myrttipuiden varjot ovat mustat, ilma on läpi-kuultavaa, sinistä ja täynnä tenhoa. Gondooli liittää tyyntä katuja, laulu soi ja soitto hurmaa ja gondoolin pohjalla nukkuu hän! rakas mies, jonka otsa on korkea ja tukka tumma. Hän hymyilee onneaan vastaan, mutta se ei ole Venetsian kuutamoyö, vaan kalpea Suomen taivas ja kaukainen morsian ...

Nyt on yhtäkkiä hiljaista, hämärää. Huoneessa tuntuu kukkaisten lemua ...

Lumirajan lähelle, Alppien korkeuteen, sinnehän hän lupasi mennä noutamaan edelweiss-kukkaa ... Miksi ei ole kirje tullut, kirje, jossa kukka oli...? Ehkei hän ole tullut sinne nousseeksi. Tie on vaikea. — Tai ehkä — ehkä hän on liukunut, ehkä jäälohkare jalan alla on murtunut. Ehkä hän on kompastunut ja kaatunut ja kaa-
tunut pohjattomaan syvyyteen ...!

Valvova tyttö lepää liikahtamatta. Ainoastaan suu vetäytyy hiukan kokoon ja kulmakarvojen väliin syntyy uurteita kuin tuskasta.

——Sieltä ei hän ikinä nouse. Ja hänen viimeiset sanansa vie alppituuli.

Hän kääntyy vuoteellaan hetken ja raukeaa vihdoin uneen. Hän tuntee liitelevänsä jossakin korkealla, ilmassa, ja kuulee tuulien mellastavan ympärillä. Hän matkustaa, matkustaa kauan, tuntemattomilla, vaarallisilla seuduilla, yli syvyyksien, vinhalla vauhdilla. Vihdoin hän palaa ja tulee tänne samaan, omaan huoneeseensa. Siellä on kaikki entisellään. Huonekalut ovat samat, kirjoituspöytä valokuvineen, muistoineen on nurkassa paikallaan. Hän koettelee esineitä, kodistuu ja tutustuu ja löytää kaikkialta muistoja. Tuossa sohvassa he ovat istuneet yhdessä pyryisinä talvi-iltoina, kun takavalkea on punaillut valkoisia seiniä. Tuossa ovat runot, joita yhdessä luettiin, permannossa tuossa naula, johon hän kerran oli kaatua. Se piti sitten lyödä syvem-
mälle, mutta tuossa se vielä on! Hän tulee peilin eteen

ja näkee siellä vieraat kasvot. Ovatko ne hänen omansa? Mutta kuinka hän onkin matkalla vanhentunut! Kuinka kaikki nuoruuden elämä ja nuoruuden tuoreus ovat poissa!

Silloin hän lyö nyrkillä otsaansa ja tuska pääsee valloilleen.

— Voi, voi ja voi, tiedä sinä, sinä, että sinulle minä kyynelillä hukutin silmieni välkkeen! Sinun tähtesi on kuihtunut kauneuteni. Senkö tähden menit pois, että kauneuteni on kadonnut...? ... Se johonka sanoit rakastuneesi: henkeni, sydämeni, ne ovat jäljellä. Tule nyt ja ota! Voi, tule, tule onhan jäljellä rakkauteni.

Askeleita kuuluu: hän tulee, hän tulee!

Hän avaa jo sylinsä ja unohtaa hetkeksi kaiken. Kun hän katsahtaa ylös, on hänen edessään kirje ulkomaalta ja siinä vieras käsiala. Mitä tämä merkitsee, mistä se tulee? Miksi ei hän itse kirjoita päällekirjoitusta. Miksi? — Ah niin, sen saattaa ymmärtää: hän on sairas, niin sairas, ettei hän voi!... Herra Jumala ehkä hän on jo ... jo kuollut!

— Riistä auki se kirje ja lue!

Kirje on hänen silmissään valkoisena pilkkuna ja pilkku rupeaa liikkumaan ja kasvamaan. Itsestään avautuu yksi sen liimattu kulma, sitten toinen ja vihdoinkin kirje laukeaa auki kokonaan. Hän ei uskalla katsoa mitä se sisältää. Hän huomaa kirjeessä vain yhden ainoan sanan: kuollut.

Kuollut, kuollut! Iäti poissa, niin ettei hän koskaan tule.

Ei, ei! Aina läsnä, kaikkialla mukana erottamattomana henkenä läsnä iankaikkisesti.

Tyttö havahtuu horroksistaan, herää ja tuntee poskillaan kuumia kyyneleitä! Hän on nyt hyvin raukea ja väsynyt. Huoneessa on ruusujen tuoksua ja ulkoa heijastaa vieno valo, joka ei ole enää yötä eikä vielä aamua. Kuuluiko ovella koputus.

Varmaan sähkösanoman tuoja. Hän ei siis vielä ole kuollut!

— Nouse, joudu! Hetket lentävät ja ne ovat kalliit. Matka on pitkä. Kiiruhda!

Mistä minä saan rahaa?

— Sinulla on kultainen kello: myy se! Sen antoi vanha isoäitisi sanoilla: opi siitä kuinka kallis aika on. Nyt on aika kalleimmillaan. Sinulla on kauniit pitkät hiukset. Leikkaa ne poikki, myy, ja kiiruhda.

Mutta mistä minä hänet löydän, mistä maasta? Hänellä on monet maat kulkea.

— Kiiruhda, kiiruhda! Jumala on antanut hänen elää, jotta sinä saisit omistaa hänen viimeiset hetkensä. Nouse viipymättä, lähde maalitta, älä punnitse mitään.

Tyttö on päässyt ylös vuoteeltaan, jokainen jäsen pingoitetuna.

Ei ääntä, ei hiiskahdusta. Ovi ei aukene, askeleita ei kuulu. Valkoisella seinällä leijailee punertava rusko. Otsa on märkänä hiestä ja käsi on jääkylmä.

Oliko kaikki unta? Ja missä olen ollut?

Hän vaeltaa ikkunan luo, avaa sen ja, nojautuen pieleen hengittää viileää ilmaa. Siellä ulkona kiiltää nousevassa auringon hohteessa jokainen lehti, jokainen heinänhelve ja hämähäkin verkkosäie. Sumut käärivät metsän sinervään harsoon, taivaalla värisee rusko ja koko maailma uhkuu heräävää elämää.

Kaikki olikin vain unta! Minua hullua tyttöä!

Hän ottaa pöydältä valokuvan ja katsoo sitä kauan.

»KYLLÄ SINÄ SIIHEN TOTUT!«

(Kuvaus venäläisestä porvarielämästä.)

Rikkaalla kauppamies Kabanoffilla oli Moskovassa omat talonsa ja suuri hautakivien kauppa. Sitäpaitsi oli hänellä vielä tytär, ainoa lapsi, Maarja Feodorovna. Hautakivien menekki on aina varma ja siten oli Maarjalle karttunut perintö, joka sai nuorten miesten miellet sykkimään. Muuten näytti hän myös sangen kauniilta, kun hän päivällä, hienoston kävelyaikana ajeli jonkun ystävättären kanssa avonaisissa vaunuissaan, haalean harmajat, tuliset hevoset edessä. Hänen pukunsa hohti rikkaita värejä, joita monet silmät kääntyivät katselemaan.

Tanssiaisissa ei hän oikein osannut pitää ryhdissä pitkää vartaloaan, mutta loistava puku teki hänet sielläkin huomatuksi. Kodissaan jokapäiväisessä elämässä olisi hän saattanut olla kauniimpi: nenä oli kovin pysty, tukka epämääräinen väriltään ja huulet ohuet; mutta poskilla heloitti kaunis puna, jonka hän heti sai palaamaan, kun hiukan hieraisi kädellään.

Hänellä oli ihan nuoresta jo ollut kosijoita, mutta kukaan niistä ei ollut häntä miellyttänyt. Isä oli jo melkein suuttunut nähdessään hänen epäkohteliaasti jakelevan rukkasia sellaisillekin herroille kuin tukkukauppias Utkin, joka oli tunnettu taiteen ystävä, ja sitäpaitsi omisti kauniin talon keskikaupungilla. Äiti ei epäillyt kosijoita vielä tulevan, toisia yhtä hyviä. Ja siinä luulossa oli Maarja itsekkin. Mutta aika kului rukkasia jaellessa, niin että Maarja jo rupesi vanhentumaan. Vuoden perästä hän jo olisi kolmenkymmenen vuoden vanha.

— Sinä saat nähdä, että jäät ihan naimattomaksi,

sanoi hänen ystävättärensä, kun hänen viimeinen pyytäjänsä, rikas vanhanpuoleinen herra, oli poistunut talosta. Maarja nojasi kirjoituspöytänsä, jota koristivat kaikenlaiset kirjavat koristukset. Yläpuolella riippuivat nurkassa pyhät kuvat ja pienestä lampusta levisi punertava hohde.

— Minä en välitä. Naimattomaksi jäänkin. Tuossa minun on ainoa ystäväni.

Ja hän viittasi pianiinoa, jonka kannella kaikkien mahdollisten valssien nuotit lepäsivät läjässä ja joka epävirityksestään ei tahtonut koskaan oikein päästä. Maarja oli ottanut soittotunteja monta vuotta ja hiukan laulanutkin. Hänestä oli sanottu, että oikein tärisytti, kun kuuli hänen laulavan Rubinsteinin Asraa. Valssimelodioista hän muuten erityisesti piti; muista tanssisävelistä vähemmin.

Eräänä iltana oli suuret kutsut Kabanoffilla: viiniä ja ruokaa, tupakkaa ja kortinlyöntiä. Maarjan vanha täti istui sisarensa, Maarjan äidin vieressä punaisella plyyshisohvalla, jonka takana koko huoneen kulma oli kuin mikähän lehto riikinkukonhöyneniä ja komeita värjättyjä heiniä. Molempien naisten puvut olivat kahisevaa silkkiä, avokaulaisia, pitseillä ja kivillä koristettuja. He vetelivät illallisen jälkeisiä sauhuja paperosseistaan ja keskustelivat. Maarja istui vastapäätä upeassa sinisessä silkkipuvussaan.

— Katso kuinka hän on kalpea, kuinka hän näyttää vanhalta. Siitä tulee pian mahdottomuus! Kukaan ei hänestä huoli.

— Niin, hän on käynyt kalpeaksi viime aikoina, eikä hän viitsi ajella, eikä pukeutuakaan enää; on vain ruvennut käymään kirkossa. Suurella vaivalla minä sain hänet tänään pukeutumaan tuohon pukuun. Itse hän tahtoi mustaa.

Molemmat sisaret löyhyttelivät viuhkojaan kunnes talon emäntä huomasi velvollisuudekseen lähteä puhuttelemaan muitakin vieraitaan. Hymyillen hän siirtyi seuraavaan sohvaan. Mutta täti käveli edestakaisin lattialla, kurkisteli ja käänteli kuin orava oksalla. Hän seisautui sille ovelle, johon punaiset raskaat verhot estivät näkemästä, ja nosti verhoa. Sininen sauhu siellä

aaltoili. Pullojen ääressä istui herroja. Hän nauroi siinä hetken, tarttui sitten pitkän, hännystakkiin puetun herran käsivarteen ja veti hänet saliin.

— Soita jotakin Maarja, sanoi hän heidän astuessaan tämän ohitse.

Maarja nousi ja asettui soittokoneen ääreen, selaili nuotteja ja rupesi soittamaan jotakin, hiljaa ja hitaasti.

— Kuinka erinomaisen vienosti hän soittaa, sanoi täti ja sulki silmänsä.

— Vienosti kuin hänen oma olentonsa on viono! huomautti mustapukuinen herra.

— Niin, viono hän on ja herttainen. Mutta kuulkaa kuinka hänen kätensä saattavat myrskytäkin!

He seisahtuivat. Ja todellakin oli kuin kokonainen vihan myrsky olisi pyytänyt lopettaa soittokoneen tuskat. Sitten se taas tyyntyi ja kun se vihdoin vaiken, puhkesi mieltymyksen käsienvauke hurjasti valloilleen herrojenkin huoneesta, jossa koko aikana oli naurettu. Täti läksi Maarjan luo ja istutti herran hänen viereensä. Sinne hän heidät heitti keskustelemaan ja näki ihastuneena, kuinka Maarjan posket rupesivat hohtamaan. Mutta sitä ei kestänyt kauan. Pian kuljeskeli herra yksinänsä ja Maarja oli kadonnut. Herra oli pitkä, lihava, mustatukkainen, toissilmäinen, kasvonpiirteiltään ei suinkaan kaunis, jollei juuri rumakaan.

Seuraavana päivänä kysyi täti Maarjalta:

— Kuka niistä herroista sinua eniten miellytti?

— Eipä kukaan. En heitä ajatellut ollenkaan.

— Älä turhia höpise, ettenkö minä nähnyt, kuinka sinun poskesi kaunistuivat, kun herra Titoff sinua puhuteli. Hän oli ihan ihastunut sinun soittoosi. Hyvin musiikallinen ihminen!

Maarja hiukan punastui ja purskahti nauruun.

— Tuo vanha rahjus, tuo toissilmäinen! Hänelle minä nyt punastuisin!

— Ah hahhaa! huudahti täti. — Rakkaus ei sitä katso. Hän on kaunis, pitkä, komea! Katselin teitä, kun te yhdessä istuitte sohvassa ja sinä ravistit otsaltasi kiharat. Juuri sellainen pitkä, solakka herra sopii sinulle. Lyhyttä sinä et koskaan saa ottaa.

— Solakkako tuo nyt sitten on! Hänhän on lihava kuin tynnöri. En minä häntä huolisi mistään hinnasta.

Ja Marja nauroi ylenkatseellisesti ja istuutui soittamaan.

Täti sai toimeen suuret kutsut ystävättärensä kotiin, jonne tietysti Kabanoffin perhe pyydettiin. Ja tädin toimesta tuli sinne herra Titoff myöskin. Hänet sai täti pyytämään Maarjaa tanssiinkin ja kulmiensa alta tarkasteli hän sitten keskustellessansa muitten kanssa nuorten mielialoja. Maarja oli kankea ja haluton, herra teki parastaan. Lopulla he sentään lämpenivät, Maarjakin. Maarjan soittaessa luetteli täti herra Titoffille kaikki Maarjan lempikappaleet ja johdatti heidät yhdessä keskustelemaan niistä.

Hyvästi jättäessä oli Maarja luvannut lainata herra Titoffille muutamia valsseja, joita ehkä ei enää saisi kaupasta, koska ne olivat hyvin vanhoja. Herra Titoff lupasi itse tulla niitä noutamaan. Ja kun hän sitten tuli, viipyi hän, kerrassaan ihastuneena, pari tuntia kuunnellen musiikkia. Hämillään hänen täytyi lopuksi pyytää anteeksi, että oli unohtanut ajan kulun kokonaan.

Maarja istui yksin huoneessaan hänen lähdettyään ja mietti kauan omituisia virtauksia, jotka täyttivät hänen sydämensä. Hän paneutui polvilleen pyhän kuvan eteen ja rukoili, ei tiennyt oikein mitä, rukoili ja itki vielä yölläkin.

Kun täti tuli heille muutaman päivän perästä, kysäisi hän heti:

— No, miten se Titoff nyt sinua miellytti?

Maarja punastui ja peitti kasvot käsiinsä. Täti riemastuneena karkasi istuimeltaan ja kaulaili häntä, suudellen silmiä ja tukkaa.

— Hän on rakastunut, minun kultainen tyttöni, ja te ette mitään huomaa, huudahti hän. — Liekkeinä palaa jo rakkaus poskilla ja uusi, nuori piirre on kasvoissa. Katsokaa! — ja hän pyöritti sanatonta Maarjaa lattialla. — Sinä olitkin niin kovasti vanhentunut!

— Enhän minä vielä mitään tiedä, änkytti vihdoin Maarja.

— Hän ei siis ole mitään sanonut?

— Ei, ei. Enkä minäkään vielä tiedä ...!

— Mitä sinun nyt pitäisi tietää? — täti leikillisesti löi häntä poskelle. — Sanopas: onko hän ruma? Mitä?

— No ei! lausui Maarja hitaasti.

— Mikä komea mies! Ruma? ei suinkaan! Kuka voisi sanoa, ajatella rumuutta? Sellainen tukka, sellainen vartalo ja silmät——!

Todella ei Maarja ollut niitä katsellut. Nyt hänen mieleensä tuli kysymys: mimmoiset ne ovatkaan? Ja yhä tädin kehuessa hän loi itselleen sen kuvan, että ne olivat tummat, säihkyvät silmät, tai että ainakin se yksi silmä oli tumma ja kirkas, sillä toinen oli ihan lasinen, jäykkä ja väritön. Äkkiä tunsu hän sääliä miesraukkaa kohtaan, jolla ei ollut kuin yksi silmä.

— Hän ei siis mitään sanonut vielä? kysyi täti.

— Ei, sanoi Maarja alakuloisesti.

— No, hän pian tulee; saat nähdä. Jollet sinä ollut niin ylpeä, että sinä hänet pahasti peloitit.

Seuraavana sunnuntaina oli Maarja kirkossa. Hänellä oli yllään musta puku ja hevoset odottivat kadulla Titoff keksi hänet syvästi kumartuneena polvilleen ja laittautui odottamaan ovelle, kun hän väkijoukosta tunkeutui ulos. Hän pyysi saada saattaa häntä kotiin ja teki niin pettymystä ilmaisevan liikkeen, kun näki vaunujen ajavan esille, että Maarjan taas tuli häntä sääli. Hän lähetti hevoset pois ja sanoi tahtovansa hengittää raistista ilmaa.

Sillä retkellä kotiin heidän välinsä selveni. Seuraavana päivänä antoivat vanhemmat siunauksensa.

Sitten kului aika aamusta iltaan suurenmoisissa häävalmistuksissa: täytettiin kirstut liinavaatteilla, ommeltiin hienot, komeat puvut, ostettiin huonekalut ja hopeat myötäjäisiksi. Äiti ja täti eivät muuta ehtineet kuin valmistaa morsianta niin ruhtinaalliseen lähtöön kuin suinkin.

Maarja tuskin ehti viettää muutamia hetkiä sulhasensa kanssa, kun tämä kauniilta maatilaltaan tuli kaupunkiin. Maarja ei ollut sitä koskaan nähnyt, sillä eivät-hän he olleet kihloissa kuin kolme viikkoa. Neljäntenä sunnuntaina heidät vihittiin ja nuori pari läksi suurenmoisissa hääpidoissa väsyttään kotiinsa, jossa sulhasen vanha äiti otti heidät vastaan.

Pimeä oli ilta, kun Maarja palasi Moskovaan. Oli kulunut kolme kuukautta häistä. Yksin astui hän alas asemahuoneen portaita, kädessä pieni matkalaukku. Hän tinki issikan kotitaloonsa, veti silkkiturkkia tiukasti ympärilleen ja istui rekeen, ajamaan pitkää matkaa.

Lumi narisi reen jalusten alla. Sameat kaasulyhdyt olivat sumussa ja huurretta asettui silmäripseihin, karvalakkiin ja huivin hienoihin lankoihin. Issikan pää oli ryysyihin kääritty, hänen vartalonsa tasattu pölkynmuotoiseksi vaatemytyksi. Ohjasperillään hän silloin tällöin letkautti ontuvaa hevosta, joka, tottuneena sekä piiskaan että huutoihin, pysyi tunnotonna koko kennonle. Nainen reessä lupasi lisätä maksua, jos vauhti lisääntyisi. Huudot enenivät ja läiskettä läksi tiukemmin, mutta vauhti oli yhä entinen. Nainen vaikeroi jotakin, suuttui ja torui, mutta rauhoittui vähitellen.

Hänen huomionsa kiintyi ympäristöön, Kremlin muureihin, joiden mustien porttiholvien yläpuolella punertavat lamput paloivat. Siellä hän päästi kätensä lämpöisestä turkista tehdäkseen ristinmerkkiä ja kumartui syvään sitä tehdessään. Suuri oopperahuone oli valaistu. Ääretön issikkamäärä siellä odotti riveissä ja poliisi piti komentoa. Konserttisali torin toisessa päässä näytti samaten olevan kansaa täynnä.

Hitaasti, hitaasti kului matka. Kaupunki oli ihan entisellään, ei mitään uutta. Ihmiset, konsertit, oopperat, kerjäläiset — kaikki toimivat entiseen tapaansa, hänen poissaolonsa ei ollut muuttanut mitään. Olikohan joku edes huomannut, ettei hän enää istunut vaunuissa, kun harmaat, tuliset hevoset lensivät pääkatuja hienoston kävelyaikana? — Tuli vihdoin suuri, valkoinen kirkko kullattuine, komeine kuppooleineen. Siellä he olivat toisensa tavanneet kerran. Issikka ajoi siinä käyttöä ja kiroili hevostaan. Nainen tyrkkäsi häntä selkään.

— Ystävä, koeta hiukan kiirehtiä! pyysi hän.

Mutta ylämäki esti. Kirkon kulmassa oli kokonainen rivi ryysyisiä, avopäisiä olentoja, jotka Kristuksen tähden rukoilivat apua ja näyttivät viallista kättä tai jalkaa. Hän sulki silmänsä ja korvansa, tai hän katseli heitä suoraan silmiin ja nyökäytti kieltäen päätänsä. Hänen ei ollenkaan tullut sääli. Issikkakaan ei häntä säälinyt,

ajoi vaan tuota samaan katuun, jota he kerran olivat yhdessä kulkeneet kirkosta, silloin kun hän oli lähettänyt tuliset hevosensa kotiin kävelläkseen hänen rinnallaan——!

— Ystävä, koeta kiirehtiä! Minä maksan! pyysi hän taas.

Issikkaa mahtoi jo itseäänkin palella ja hevosta kylästyttää, sillä matka oli kestänyt toista tuntia. Hän ryhtyi tehokkaisiin toimiin, sai hevosen kulkuun ja hiljaisessa juoksussa saavuttiin kotikadulle.

Voi kun siellä oli hiljaista! Ei ketään ajajaa. Joku issikka torkkui kadun kulmassa ja vain kapakan ikkunasta näkyi vilkkaampaa elämää. Muut talot olivat jo pimeinä. Heikko valo valvoi makuuhuoneissa pyhien kuvien yllä. Penkeillä porttien ääressä nukkuivat suurissa turkeissaan portinvartijat. Nainen sai hevosen maksetuksi, tutun portinvartijan herätetyksi, sai tietää, että herrasväki oli kotona, ja nousi kiireesti ylös portaita. Mustassa turkissaan ja lakkia päästään ottamatta hän astui suoraan äitinsä huoneeseen, jossa tämä vielä valvoi.

— Maarja!?

Maarja lankesi äitinsä kaulaan. Liikuttuneena, itkevänä hän ei vastannut äidilleen mitään pitkiin aikoihin. Hellempänä kuin milloinkaan ennen hän hymyili, katsolessaan tuttua huonetta. Äidin kummastuneena kysellessä hän vihdoinkin purskahti itkuun ja puhkesi katkonaisesti kertomaan.

— Minä en voi siellä enää olla! ottakaa minut pois, kotiinne takaisin. Lupaen tehdä täällä mitä teetätte vain, mutta minä en — hänen vaimonaan voi olla...

Hän lausui inhoten sanat »hänen vaimonaan» ja puristi nyrkkinsä kovaksi ikäänkuin olisi siihen liikkeeseen tahtonut sulkea syvän hätänsä. Äiti ei voinut ymmärtää tätä kaikkea; miksi oli tytär niin laihtunut, miksi oli hänen pukunsa tuollainen, mitä oli hänelle tehty? Hänen silmänsä katseet tulivat sinertävistä kuopista, iho oli harmaa, posket sisäänpainuneet, tukka, joka ennen oli ollut huolellisesti käherrettynä, häilyi pitkinä suortuvina. Kädetkin olivat mustuneet ja tulleet karkeiksi kuin palvelijan kädet.

Ja Maarja kertoi, itkien, änkyttäen ja toisinaan ihan kiivastuen.

Talo, kaunis maatila, josta hän niin usein oli kertonut, se oli tavallinen talonpoikaistalo, vaikka tosin kaikista suurimpia ja ulkopuolelta koristettu kaikenlaisilla veistoksilla ja kirjavimmilla väreillä. Sisässäkin oli huoneita, joissa vieras vajosi silkkiselle sohvalle ja näki ympärillään riikinkukonpyrstöjä ja öljymaalauksia. Mutta niissä huoneissa ei asuttu. Ne pidettiin kylmillään kaiken talven. Ja asuinhuoneissa oli kuuma, niin, niin kuuma. Ja vuoteissa eläimiä, että kiehui, juoksevaa, kävelevää ja matelevaa. Aterioidessa ei koskaan katettu pöytää, vaan pantiin pata keskelle pöytää ja siitä söivät kaikki lusikoilla, jotka pestiin joka sunnuntaiksi. Veitsiä ei tarvittu kuin leivän leikkaamiseen, sormet olivat veitsen ja kahvelin sijaisina. Taloutta hoiti hänen äitinsä, äreä akka, jonka kipeistä silmistä vesi aina juoksi, joka aina käveli paljaat jalat pistettyinä tohveleihin ja lammasnahkaturkissa, jossa ei ollut päällistä. Ja paljon muuta——!

Se oli pitkä surullinen juttu, jonka Maarja tässä kertoi, katkerasti itkien. Samalla hän pyysi, pyysi hartaasti, ettei häntä sinne enää lähetettäisi. Ei soittaa koskaan, ei koskaan kävellä, ajella, ei levätä oikeassa vuoteessa, ei syödä katetussa pöydässä, ja mies likainen ja ahne ja hänen äitinsä vielä kamalampi!

Seuraavana päivänä oli perhe koolla ja tätikin oli kutsuttu hänen kohtalostaan keskustelemaan. Hän otti selvää kaikista asianhaaroista eikä ollut ollenkaan hämmästyntynyt.

— Sinä kyllä siihen totut! sanoi hän tyynesti ja vakuuttavasti.

Maarja epätoivoissaan vakuutti, ettei se ollut mahdollista.

— Kaikki vaimot ovat siihen tottuneet. Tiedätkö kuinka minun äitini sai selkäänsä mieheltään! Tämähän ei ole sinua koskaan lyönyt edes.

— Kyllä se on pusertanut käsivarsiani, niin että ne ovat sinisinä.

— Kyllä sinä totut. Kaikki naiset ovat tottuneet.

Mitenkäs sitten? Olisitko mieluummin jäänyt naimattomaksi?

— Olisin, tuhat kertaa mieluummin?

Täti nauroi ja heilutti päätänsä.

— Kelpaa sinun puhua. Mutta ajattelepas: jäädä naimattomaksi! Mies vaikka mimmainen on parempi! Kyllä sinä totut!

Täti lausui inholla sanan »naimattomaksi» ja säesti suloisella hymyllä sanaa »mies». Hän katsoi asian siten päättyneeksi ja palasi muihin keskusteluihin. Maarja itki ja rukoili ja väänteli käsiään. Täti vastasi vain hymyillen:

— Lähde sinä vain takaisin sinne! Kyllä sinä totut. Kaikki muutkin ovat tottuneet. Ja kuoleehan se äiti kerran.

— Sinne takaisin! huokasi Maarja masentuneena kuin kuoleman julistuksesta.

Täti saattoi hänet itse asemalle ja toisteli hänelle vielä junan lähtiessäkin, että »kyllä sinä totut, tyttöseni, on siihen muutkin tottuneet».

Juna läksi ja itkusilmin jäi Maarja ikkunasta tuijottamaan, rientäessään kovaa kohtaloansa kohti.

RATSASTUS

Kuultua Sibeliuksen III:nen impromptun.

Ihmisenlennoista on yksi ainoa päässyt kangasmaan salatun valtakunnan uskotuksi. Se on Kyllikki, Kalliovaaran tytär, joka kesäisin nuorella ratsullaan ajelee arolla.

Tuulessa kiitävät pilvet, tuulessa aaltoilee koko kangasmaa. Vaivaiset petäjät taipuvat maahan asti, vanhemmat yrittelevät pysyä pystyssä, mutta tottelevat sitten, nostaakseen seuraavassa hetkessä latvansa korkeuteen tuulille leikkikentäksi. Parempi leikkilava on sentään kangas, tuo tasainen ala, joka näkyy loppuvan vasta siinä, missä taivas alkaa. Ja onpa siinä nyt mieluisa mellastaa, kun kanerva on kukassa, katajat hopeisella karvalla ja siinä missä ei mitään kasva, lepää kuiva hiekka, kellertävän kuultavana. Tuuli kyllä tuntee kangasmaan kultaisen kevätyön, kanervan ja katajan kukintoajan. Silloin on aro raukka morsiamena, kalpeassa hohteessa kuin koivu kevätyössään, kun satakieli laulaa ja käki kukkuu. Aron kevätyö, kangasmaan kukintoaika alkaa vasta silloin kun koivun kukoistus kallistuu syksyksi, kun ensi hallan henki nostaa päätään suosta ... Mutta silloin siellä vallitseekin viehkeys kuin keväisen taivaan rusko, joka punaisena alkaa auringon laskemasijoilla ja huomaamatta vaihtuu vaaleaksi siniksi. Aron tuoksua hengittää tuuli, yksinäisyys iloitsee sen käettömästä keväästä, pilvet hurmaantuvat sen hohteesta ja Kyllikki rakastaa sitä sydämensä ensilemmellä. Ei missään hänen kaihonsa niin viihdy kuin siellä.

Nytkin on hän kuullut tuulen laulavan, kaipausta, hänen ainainen ystävänsä on ruvennut houkuttelemaan: »Kyl-

Ukki kultani, lähde arolle, siellä kukkivat kanervasi ja katajasi ärsyttelevät kauneudellaan!» Kyllikki on luonut katseensa taivaalle, nähnyt tummien pilvilaumojen kiittävän. Hän rakastaa tuulta ja pilviä niinkuin kanerviaan, hänen päätöksensä on kiireessä valmis, ratsu satuloitu ja nuori hevonen hiekkapilven ympäröimänä Ilkeen kangasmaata.

Sen selässä istuu tyttö paljain päin, hartioilla heiluvat hiukset, tummat ne ovat ja pitkät kuin Ahdin tyttärillä, kunnes terästynyt katse laantuu ja sulaa kanervien hohtoon. Nyt hän taivuttaa päätään tervehdykseksi ja irroittaen toisen kätensä ohjaksista, nostaa sen hyväilemään tuulen siipeä.

Hän vetää suitsia kireälle ja hevonen seisahtuu. Syvältä hän hengittää, hänen povensa nousee ja laskee, sieraimet laajenevat, hän tuijottaa eteensä silmällä, jonka ilme on kuin pohjaton vesi.

Äkkiä hän säpsähtää ja pingoittaa jalkansa hevosen rintaa vastaan. Sen katse on kääntynyt tyttöön ja tyttö katsoo siihen takaisin. He ymmärtävät toisensa, hevonen lähtee taasen juoksemaan, tyttö silittää sen kaulaa. Tahdissa kauskavat kaviot, hiekkapilvi seuraa heitä, katajat ja kanervat kahisevat antaessaan tietä.

— Jaksatko ystäväni? Minä tahtoisin lentää tänä päivänä, koeta minua tyydyttää ... !

Hevonen kääntää päätänsä ja luo tyttöön viisaat silmänsä. Tyttö hymyilee sille, hellittää ohjaksia, kiristää ja hellittää niitä uudelleen. Hän ponnistautuu varmemmin istumaan, kohottautuu suoraksi. Ja sitten, pilvet pitäkää puolianne, myrskylintu, nyt kiidetään kilpaa ... !

— Avaruus, äärettömyys, kaipaokseni ranta, avaa sylisi, nyt minä tulen ... !

Hiekkapilvi heidän ympärillään taajenee, kauske kavioista kasvaa, tyttö kiikkuu kuin aalloilla, välistä hän kumartaa päätään, taivuttaa itseään ikäänkuin sukeltaakseen ilmojen halki ja korottaa sitten päänsä halkaisemaan tuulta. Ja kun tuuli viheltää ja humisee, huutaa hän sen mukana ja ponnistaa korkeammalle. Ajatuksettomuus, olemattomuus on hurmaavaa, yksin, toverina tuuli, ystäväni yksinäisyys, sisarina sadat soinnut, jotka

syntyvät kun aron hohde ja pilvet, taivas ja maa toisilleen puhelevat...

Hän ei kuulu taivaaseen eikä maahan, hän on pilven siekaleena siinä välillä, myrskylintuna, joka vain iloitsee siipiensä nopeudesta, muistamatta aikaa ja matkan määrää...

Mutta hevonen muistaa. Vauhti hiljenee ja viisas katse kääntyy tyttöön.

Hän silittää hevosensa kaulaa. Hän painuu sitä vastaan, koskettaa poskellaan sen harjaa. Ja käyttöä kulkien vierii hetki ja toinenkin. Hän uppoaa katselemaan hiekkaa joka leijailee ja kanervia. Tuoksu on suloinen, mutta haikea kuin suru. Hän kavahtaa istualtaan, tarttuu suitsiin.

— Jaksatko?

Hevonen ymmärtää, se kiittää suoraan eteenpäin tietöntä kangasta. Petäjät humisevat tuulessa, tuulessa liikkuvat tytön hiukset, silmä tähtää korkeuteen. Joskus särkyä pilven reuna ja sen alta lankeaa auringon säde.

— Kuka minä olen, mikä minä olen? Eläkö vai olenko kuollut? — tai onko minua olemassa, onko milloinkaan ollut?

Hän ei kysy sitä ääneen, mutta vaistomaisesti tämän kaltaisia ajatuksia pusertuu esiin siitä tunteesta, joka pitää häntä, helmassaan. Rinnassa on rauha ja sitä kestää niin kauan, että tyttö unohtaa, että hänen elämässään on löytynyt tuskaa ja kaipausta. Ehkei tämä sopuisointu enää lopukaan, ehkei rinta enää raivoa, tämä kai on juuri se jota kaipausta on halannut... !

Hevonen seisahtuu vuoren rinteelle. He ovat kaukana arolta, kauempana kuin milloinkaan ovat olleet, hymyilevässä koivumetsässä. Vuoren revelmissä kasvaa riipukoivuja, niiden oksien välitse paistaa aurinko paah tavasti kuin etelässä. Vuoren juurelle on jäänyt nurminen ala, jota kiven alta pulppuava lähde kastelee. Heinä siinä on mehevää ja korkeaa, helpeitten ja ripsien alta katselevat lemменkukat kuin lapsen silmät. Lähteen pohjalla näkyy vesililjan varsi, pinnalla uiskentelee pilvenhattara, keltaiset liljat lemuavat, nurmi tuoksuu.

Hevonen hirnahtaa ja kääntää viisaan katseensa tyt-

töön. Se on märkä kuin olisi uitettu, sen mahtaa olla jano. Tyttö taluttaa sen lähteelle, jättää siihen juomaan ja juo itsekkin, juo koko maiseman kauneutta.

Vesi pitää pientä pauhinaa ja tasaisen puron juok-
susta pärskyy pisaroita kuin helmiä heitettäisiin. Ne
tippuvat yksitellen, välkkyvät auringossa ja putoavat
helisten heinikkoon. Lähde laulaa, heinät nuokkuvat
pisaroiden painosta, auringon säteet lankeavat veteen
suorina, kiiltävinä kuin kanteleen kielet.

Täällä lauletaan iäistä riemua, nuoruutta, elämää.
Vuori suojaa tuulilta, metsä, heinät, ruohot uhkuvat nau-
tintoa. On kuin täällä jossain olisi kultainen kannel,
jonka kielet ylettyvät taivaasta maahan ... !

Tyttö astuu lähteelle ja kumartuu kädellään kosket-
tamaan vettä. Kuinka kevyesti vesihelmet hyppelehti-
vät! Tuossa joukko pisaroita yhtyy vierimään samaan
kivenkoloon ja silloin näiden soittoon syntyy matala
akordi. Hän viipyy siinä kauan, pää käden nojassa.
Äkkiä hän hypähtää ylös.

— Ei! Pois täältä, kankaalle, sinne missä kaipaus
viihtyy! En ole minä rauhan lapsi, en tyynessä voi elää!
Ei, takaisin sinne mistä tulin!

— Ainainen kevät, ainainen riemu ne kuuluvat muille,
ei minulle. Taistelu ja kaipaus niissä minun elämäni.
Hei, ratsuni, nyt voitamme tuulen nopeudet, nyt jää-
kööt pääskyselä jälkeemme ... !

Pilvet ovat peittäneet auringon. Tahdissa kauskavat
kaviot, hiekkapilvi pitelee heitä vaipassaan, katajat ja
kanervat antavat väistysten tietä.

Mutta tien on nyt vietävä takaisin elämään. Elämä
olkoon tervettä iloista taistelua. Ääni tytön povessa
säättää näin. Ja ihmisen on nöyryyttävä tämän äänen
edessä. Mutta vielä: lyhykäinen jäähyväishetki.

Pilvet, tuuli, tuoksut ja värien kaikki ihanuus: lyhy-
käiseksi hetkeksi tulkaa! Kaipaus, ah, kaipaus, ainoa ja
ikuinen ...

Kaipaus ottaakin ratsastajan syliinsä kuin rakastava
omansa.

Minun sinä olet, en päästä sinua, en koskaan.

AILI

KERTOMUS

E n s i m m ä i n e n painos ilmestyi 1897

I

— Minä väitän, että lumi jo on sulanut. Entä sinä? Lyödäänkö vetoa?

— Minä olen aivan samaa mieltä kuin sinä. Viime päivinä on satanut paljon.

— Emme siis voi lyödä vetoa!

— Mutta jos minä sanon, ettei se ole sulanut. Mitä pannaan? ... Jos sinä voitat, niin ...

— Sinun pitää minulle esimerkiksi ommella jokin... ja minä ...

— Annat minulle jonkun kirjan!

— Hyvä.

He naurahtivat, ojensivat toisilleen kätensä ja läksivät rientämään ylös mäkeä. Päästyään harjulle, suuntasivat he paikalla askeleensa sinne, missä oli äkkijyrkin kohta.

— Minä olen voittanut, minä olen voittanut! riemuitsi Aili.

Rotkon pohjalla näkyi todellakin vielä läjä liankarvaista lunta. Tiheät puut ja suuri kivilohkare estivät päivän säteitä milloinkaan pääsemästä sinne.

— Kummallista! sanoi Eero. — Minkä kirjan tahdot?

— Sen saat sinä päättää. Minkä vain annat.

Aili taipui kiireesti taittamaan kellastunutta heinää maantienlaidasta. Hänen poskensa hehkuivat ja sitä ei hän tahtonut näyttää. Heidän ympärillään leveni laaja näköala: vihreään vivahtelevia metsäisiä harjanteita, joiden ääriverhat tasaisina kaartuivat taivasta vastaan, siellä täällä vettä tai jokunen asumus ja maantie, joka ponnisti ylös ahteita, pian kadotakseen laaksojen peit-

toon, sitten taas sukeltaakseen esiin mutkikkaana kuin luikerteleva mato. Mäen alla oli torppa.

Miten monta kertaa Aili jo tänäkin vuonna oli seisonut siinä Kiutun mäellä antaen silmänsä seurata puunlatvojen sorjia muotoja. Maaliskuusta asti oli hän miltei joka päivä tehnyt sinne toivioretkensä, nähdäkseen kevään kehkeytymistä. Sillä sieltä saattoi kaikista parhaiten seurata, miten mättäät paljastuivat, miten lumi metsästä aleni ja mihinkä karvaan puut milloinkin pukeutuivat. Veljensä Pekan kanssa oli hän kevättalvesta retkeillyt hankia myöten kauas saloille. Pekka oli hänelle kertonut suunnitelmiaan, selittänyt miten hän viljelyksensä järjestäisi, miten ojittaisi suot, mitä kylväisi mihinkin paikkaan. Kiutun mäelle näkyivätkin kaikki Kaarilan maat. He olivat istuneet kivellä päiväpaisteessa. Ja Pekka oli puhunut tyynellä äänellään ja tehnyt levollisia liikkeitään vainioita ja niittyjä kohti, Ailin ajatusten usein liidellessä kaukana muilla mailla.

Eeron tultua Kaarilaan oli Aili hänestä saanut uskollisen toverin. Teiden vielä ollessa huonoja, ei hän saatanut käyttää polkupyöräänsä, ja niin he tekivät pitkiä jalkamatkoja, huolimatta kelirikoista ja epävakaisista ilmoista. He kävivät »katsomassa kevääntuloa», niinkuin he nimittivät retkiensä tarkoitusta. Kiutun mäki oli ensinnä paljastunut lumesta. Sen rinteiltä olivat he löytäneet ensimmäiset vuokot. Ja koivun kylkeen mäen harjalla oli Eero eräänä lämpöisenä iltana piirtänyt heidän nimensä. Mutta syvällä rotkossa mäen alla löytyi vielä lunta. Ja sen sulamista kävivät he nyt miltei joka päivä katsomassa.

Eero oli asettanut pyöränsä puuta vastaan. Hän oli urheilupuvussa: lyhyet housut, matalat kengät ja takin alla pehmeä paita, jonka alaskääntyvää kaulusta piteli punainen, sidottu silkkihiinanen. He seisoivat äänettöminä pitkän aikaa. Ajatukset palasivat vähitellen siihen uomaan, jossa ne olivat liikkuneet ennenkuin he olivat ruvenneet kiistelemään lumesta Kiutun mäen rotkossa.

— Ei, katkaisi Eero äkkiä hiljaisuuden, paljastaen päänsä ja antaen ilman nivellä otsaansa, — en olisi ikinä aavistanut että kevät maalla voi olla näin ihana. Olen aina kuvitellut elämän tällaisessa sydänmaassa sietämät-

tömäksi paitsi juuri kesällä. Tämä toukokuu täällä on mieleni muuttanut: olen täällä nuorentunut, voinpa sanoa uudesta syntynyt. Tänne luonnon helmaan olisin voinut ennenkin tulla, sensijaan että olen istunut kevätkauden ummehtuneessa Helsingissä.

— Niin, mikset ole tullut! hymähti Aili ja nosti hetkiseksi päätään.

Hän oli astellut pää kumarassa. Maalaamattomalla kepillä, jota hän piti kädessään, huiski hän tuontuostakin ilmaa tai kosketteli tietä.

— Niin, miksen ole tullut? toisti Eero. — En ole tietänyt tulla enkä kai nytkään olisi osannut täällä nauttia, enkä olisi päässyt osalliseksi luonnon salaisuuksista, jollet sinä olisi minua opastanut. Kas, emo Luonnolla on ihana aarreaitta, mutta avaimia siihen on hän jakanut ani harvoille. Sinut, Aili, on hän tehnyt uskotukseen.

Hän käänsi tyttöön kasvonsa, jotka olematta säännölliset olivat sangen kauniit. Kalpea ihonväri oli otsalla valkoinen ja siitä alkoi pehmoinen, ruskea tukka. Nenä oli päästään hiukan pyöreä, huulet paksuhkot, ylähuulella parranuntuvia. Silmät olivat ruskeat ja ne ne oimittuisella loistollaan hallitsivat koko hänen olentoansa. Niissä oli jotakin kummallisen verhottua, pohjatonta.

Tyttö ei kääntänyt katsettaan tiestä, jota hän asteli. Hänen sieraimensa hiukan värisivät, muutoin ei mikään hänen kasvoissaan ilmaissut mielenliikutusta. Valkea huivi oli sidottu niskaan sillä lailla että päät valuivat olkapäille, otsalta oh se sileänä kuin nunnan päähine.

— Sanot, alkoi hän hitaasti, — että omistan avaimen ... Niin, minä sen omistan, avaimen luonnon salaisuuksien valtakuntaan. Se onkin ainoa aarteeni ...

Viime sanat kuiskasi hän kiihkeästi ja nosti päätään. Eero seurasi häntä ihastunein katsein. Oli hetken äänettömyys. Tyttö jatkoi:

— Mutta minä en ole tyytyväinen sittenkään, tahdon pois, en tiedä minne... Miksi tahdon pois? Olenhan onnellinen, äiti, Pekka, kaikki ovat minulle niin hyvät kuin kuuluisin taloon omana lapsena. Ja minä kiittämätön olento ...

— Kuinka hyvin sinut ymmärrän! huudahti Eero. —

Se on niin luonnollista, sillä oletan nuori: sinun täytyy saada nähdä hiukan ulommaksi kotinurkkia, päästä nauttimaan maailmasta ja elämästä ...

Kiinnittämättä huomiota hänen sanoihinsa jatkoi tyttö ikäänkuin omia ajatuksiaan selvittääkseen:

— Vasta kolme viikkoako sinä Eero olet ollut Kaarilassa...? Niin, ei sitä ole enempää. Mutta kaikki on muuttunut. Sinä tulit Helsingin rikkaasta elämästä yksinäisyyteemme, kerroit kaikista riennoista ja pyrinnoista siellä. Olinhan kyllä sanomalehdissä lukenut tuosta kaikesta, mutta itse olin aina jäänyt loitolle... Varsinkin kun sinä kerroit taistelusta, jota siellä käydään suomalaisuuden oikeuksien voittamiseksi, niin minä heräsin ikäänkuin unesta ... Täällä koko pitäjässä puhuu herrasväki ruotsia, enkä ollut tullut ajatelleksikaan että olisi toisin, vaikka kyllä aina olen rakastanut kansaa. Ja kansa on näillä mailla tottunut kuulemaan säätyläisten puhuvan ruotsia. Kerran esimerkiksi kun eräässä talossa kirkonkylässä oli kesävieraana muuan professorin perhe ja minä kysyin isäntäväeltä, mimmoista väkeä he olivat, niin sain vastauksen: »olivathan ne niin ystävällisiä, hyviä ihmisiä ja olivathan ne muuten ihan kuin herrasväkeä, mutta puhuivat suomea!» Eikö se nyt ole kuvaavaa?

Eero nauroi.

— Ja minäkin, kuinka olen voinut elää niin sokeana? jatkoi Aili. — Sitä ei enää voi auttaa. Mutta nyt on minuun syttynyt tarve rakastaa kansaani entistä enemmän, minä tahdon jotakin tehdä sen hyväksi, vaikuttaa ... Mutta samalla minä täällä ikävöin niin sanomattomasti. Tahdon pois. Miksi ja minne? Täällähän juuri on kansani. Tänne pitäisi minun siis jäädä ... !

— Kyllä. Tänne sinun pitääkin jäädä, mutta ensin täytyy sinun hiukan saada nähdä maailmaa, nauttia elämästä. Katso, nuoruus sitä vaatii... En ole taitanut tulla sitä sanoneeksi, mutta olen usein ajatellut, että Helsinkiin sinun pitäisi päästä joksikin aikaa. Ethän vielä ole pääkaupunkia edes nähnyt.

Aili säpsähti.

— Helsinkiin! sanoi hän ja silmät loistivat.

— Niin juuri. Olet nyt kahdenkymmenen kahden

vanha, mutta nuoruutta ei sinulla oikeastaan koskaan ole ollut samassa merkityksessä kuin muilla. Eikö totta?

— Kuinka niin ... ?

— Oletko edes koskaan oikein tarpeeksesi tanssinut ...? Nuoruus vaatii, että ihminen joskus saa heittäytyä hillitsemättömän ilon valtaan, oikein täysin sie mauksin juoda elämän maljasta ... Oletko koskaan sitä tehnyt ... ?

Aili mietti.

— En sillä tavoin. Ja jos Helsinkiin pääsisinkin, niin en itse asiassa tiedä, osaisinko siellä nauttia. Täällä kotona nautin metsästä, keväästä ... Mutta Helsingissä, vieraitten ihmisten joukossa, mistä siellä nauttisin ... ?

— Sepä oli kysymys, verraton kysymys! Tietysti konserteista, teattereista... Menenpä niin pitkälle että tanssiminen — ajattele: sileä, suuri permanto ja hurmaavat valssin sävelet — suuresti tulisi sinua huvittamaan!

Aili hymyili niinkuin hymyillään mahdottomuudelle. He astuivat alas mäkeä, poikkesivat valtatieltä ja tulivat portille, josta polku vei torpalle metsässä.

— Ehkä huvittaisi, sanoi Aili, — tanssinhan mielelläni. Mutta ei ajatella sitä. Huviretkiin ei nyt ole varaa. Tuletko Niemelään?

Vastaamatta avasi Eero portin ja jatkoi:

— Minäpä alan puuhata ja saat nähdä että lupa tulee. Olen minä eläessäni ajanut läpi vaikeampiakin asioita.

Eero puhui kiihkeästi, voitonvarmuudella. Aili nauroi, se vain kiihdytti Eeroa. Äkkiä lensi hänen päähänsä tuuma, ja hän näpäytti sormiaan niinkuin hänen tapansa oli sellaisissa tilaisuuksissa.

— Marraskuun lopulla panee Osakunta toimeen arpa-jaiset kansansivistyksen hyväksi syrjäisillä seuduilla. Juuri niihin sinun pitää tulla. Minä pyydän sinut paikalla masurkkaan. Saanko kunnian ...

Kohteliaalla kumarruksella, aivan kuin tanssisalissa kääntyi hän Ailin puoleen. Ilme hänen kasvoillaan oli kokonaan muuttunut. Hän oli sinä hetkenä ikäänkuin riisunut maalaisnaamarinsa ja pukeutunut kaupunkilaisasuunsa. Ailin seuraavat sanat palauttivat hänet taas entiselleen.

— Kiitos, kiitos — valitettavasti minä en osaa masurkkaa.

— No, minä opetan sinulle! Saat nähdä että tulet tanssimaan aivan erinomaisesti. Ah, millä ylpeydellä minä sinua sitten vien!

— Hyvä. Jos nyt siis opin masurkkaa, jos syksyyn asti eletään, jos Helsinkiin pääsen ja niihin arpajaisiin tulen — niin sitten tanssitaan yhdessä se masurkka.

Ailin äänessä oli niin paljon epäilystä, ettei siinä olisi voinut enempää olla jos hänelle olisi esitetty mikä mahdollisuus tahansa. Tutunomaisesti avasi hän tuvan oven ja astui edellä sisään.

— Kas, Aili neiti itse! pääsi emännältä iloisena huu-dahduksena.

Hän tahtoi viedä vieraat kammariin, mutta heidän erityisestä pyynnöstään jäätiin tupaan. Eero istuutui penkille ja nosti syliinsä pikku tytön, joka oli leikkinyt lattialla. Aili otti taskustaan kirjeen.

— Tulin oikeastaan muoria tapaamaan, sanoi hän. — Kai hän on kotona?

— Tuollahan se lienee uunilla. Kuule, tule sieltä alas, neiti on täällä ... Se on taas näihin aikoihin ollut niin kipeänä. Aiottiin sunnuntaina viedä vaivaistalolle, mutta jaksaneeko tuo kärryissä olla, kun ei rekikelin aikaan tullut viedyksi.

Tamppuihin kääritty olento kömpi voihkien alas uunilta. Aili talutti hänet penkille ja istuutui hänen viereensä.

— No, mitä nyt kuuluu?

— Mitäs muuta kuin tätä vanhuutta ja huonoutta.

— Mutta kunhan vaan jaksatte vaivaistalolle, niin tulee parempi ollaksenne. Siellä on lääkärinhoitokin likellä. Ja minä olen mukaanne kirjoittanut kirjeen johtajattarelle. Hän on hyvä ihminen.

— Eikö muori mielellään menisi? kysyi Eero.

— Eipä taitaisi mennä, on jo tottunut tähän elämään täällä, kun koko ikänsä on tässä ollut.

Muori ei puhunut mitään. Aili taputti hänen kättään ja lohdutteli:

— Ei nyt ensinkään pidä huolehtia. Kirkonkylään tul-

lessa käyn aina teitä katsomassa ja käyväthän nämä kotiväetkin silloin tällöin.

— Ja tässä olisi vähän kahviin, sanoi Eero ja pisti hänen käteensä hopearahan.

Eukko heltyi siunaamaan hyvää nuorta maisteria. Sillaikaa tervehti Aili torpan tytärtä, joka oli tullut tupaan.

— Tässä se on leikkitoverini Olka, esitteli hän Eerolle.

Punastuen niiasi tyttö ja pyyhitty ään kätensä esiliinaan ojensi sen Eerolle. Hän oli punaposkinen ja roteva kuin itse terveys. Hymyillessä tuli leukaan kuoppa. Hiukset olivat palmikkoina käärityt pään ympäri. Kun hän ujosti avasi suuret ruskeahtavat silmänsä, oli hänen olennossaan jotakin sanomattoman viehättävää. Hymyillen Eero tarkasti häntä.

— Mitä kuuluu? kysyi hän, kun äänettömyys alkoi ruveta painamaan.

— Ei mitään liikaa.

— Sinun pitää pian käydä meillä, sanoi Aili ja laski kätensä hänen olkapäilleen. — Naapurit ollaan, mutta sinua ei koskaan näe Kaarilassa ja ennen sitä joka päivä oltiin yhdessä.

Hetken kuluttua lausui Aili jäähyväiset. Emäntä tahtoi kyllä välttämättömästi pidättää vieraat kahvilla: pannu oli jo tulella, oliko nyt niin kiire. Mutta Aili syytti illan tuloa. Emäntä ja Olka saattoivat vieraita ulos. He tahtoivat nähdä maisterin ajavan »velhonsiivellään».

— Onpas siinä aika veikale, päivitteli emäntä. — Jo sitä nyt sentään metsäkyläläinenkin alkaa tottua, niitä kun kesäiseen aikaan yhtämittaa hurisee tästä ohitse. Mutta ensi kerran kun näin, niin ihan luulin pahalaisen irti päässe.

— Ja minulta, nauroi Olka, silmien veitikkamaisen arasti seuratessa nuorta maisteria, joka nousi polkupyörälleen, — oli hevonen karata Kiutun mäessä, kun ensi kerran tuli tuollainen vastaani...!

Emäntä jäi portille, karkeat kädet aitaan nojautuneina. Olka läksi vielä kappaleen matkaa Ailia saattamaan. Valkolakkinen nuorukainen kiiti jo kaukana. Keväinen päivä näytti lämmöllään hivelevän maita, jotka vasta olivat kuivaneet kirren jäljeltä. Laihojen vihanta

oli verestä, metsä hiirenkorvalla, pientareilla kohosi nuori koiranputki ja punertavat nokkoset, kellertävää hiekkaa oli vasta levitetty tielle. Kymmenet kiuruset ylenivät ilmassa, kaikkialla tuoksui. Pilvetkin alkoivat hajota, niiden lomitse pilkotti jo sininen taivas. Jokainen puu tuntui vapisevan kuin unelmien vallassa, lehto lupasi iloa ja onnea.

— No, Olka, virkkoi Aili, kun he hetken olivat olleet ääneti, — onko se totta mitä kerrotaan?

Polttava puna lensi tytön kasvoille ja totisena hän vastasi:

— Ihmiset puhuvat paljon! Ei niihin ole uskomista.

— Mutta eiväthän he mitään pahaa ole puhuneet, vain sanoneet että Niemelän Olka taitaa olla morsiamena. Minä oikein ilostuin, kun sen kuulin. Älä toki noin pahastu, Olka kulta!

Tyttö oli vetänyt huivin silmilleen, niin ettei kasvoja voinut nähdä.

— Mitä siitä, jatkoi Aili, — että hän on vain renki! Älä sinä siihen katso. Jos hän on kelpo mies, niin pian hän kokooa sen verran varoja, että otatte torpan täällä Kaarilan alueella.

Olka ei vastannut mitään ja Ailikin vaikenä, antaen ainoastaan ystävällisen katseen seurata leikkitoveriaan. Mutta senjälkeen ei Olkalla näkynyt olevan halua jatkaa matkaa, he sanoivat toisilleen hyvästi ja Aili asteli yksin eteenpäin.

Sanomattomasti hän sinä hetkenä nautti yksinäisyydestään. Syvin vedoin hän hengitti ilmaa. Hän iloitsi siitäkin, että Eero oli ajanut niin kauas. Päästyään mäen toiselle puolelle, ojensi hän ylös käsivartensa ikäänkuin syleilläkseen avaruutta, mutta kavahti samassa, sillä Eero oli kääntynyt takaisin ja tuli jo tienmutkassa.

— Et aavista, kuului hänen äänensä, — miten ihania suunnitelmia minä tässä sinua varten valmistan!

— No? Sitä matkaako sinä todenteolla ajattelet? Älä toki huoli, ei siitä mitään tule. Ei minun huviretkiini ole varaa. Sano mieluummin, eikö se ole kaunis tyttö se Niemelän Olka?

— On, kaunis, oikein kaunis. Mutta kuule, ei siitä

matkasta tarvitsisi tulla huvimatkaa. Helsingissä ei yksin huvitella. Siellä olisi sinulle paljon oppimistakin.

Aili punastui.

— Sen tiedän liiankin hyvin, sanoi hän katkerasti. — Älä minulle sitä muistuta.

— Kuule, loukkasinko sinua? Aili! Vakuutan etten sitä tahtonut tehdä. Suo anteeksi! Tarkoitukseni oli vain herättää sinussa luottamusta. Matkastasi ei tarvitsisi tulla huvimatka, koska se nimi sinua niin kauhistuttaa. Tahtoisin sinulle näyttää kuinka Helsingissä tehdään työtä ja kuinka siellä uhrataan hyväatekeviin tarkoituksiin. Ei toki iltamia ja arpajaisia, kokouksia ja keskusteluja pidetä huvin vuoksi. Velvollisuuden tunto auttaa vähempivaraaisia, se on joka... Aili, mitä sinä mietit? sanoi Eero äkkiä nähdessään punan tytön poskilla.

Hän sanoi sen kiihkeästi, hämmentääkseen vaikutuksen, jonka hän tahtomattaan oli tullut tehneeksi. Mutta kului hyvän aikaa, ennenkuin Aili vastasi.

— Mitäkö minä mietin? Helsinkiä ajattelen. Sinne tahtoisin päästä. Jollen juuri oppimaankaan, sillä siihen olen liian vanha — niin näkemään. Sinä varmaankin naurat, kun sanon, että minulle jo tuottaisi iloa nähdä nuo paikat, joista sanomalehdissä olen lukenut, yliopiston, ylioppilastalon, Ateneumin, Arkaadiateatterin... Ah, niin, ja tutustua johonkin kirjailijaan, taiteilijaan ...!

— Minä lupaan tutustuttaa sinut niin moneen kuin tahdot, sanoi Eero lämpimästi. — Voipa olla että joku taiteilija paikalla pyytää saada sinut maalata ja joku kirjailija paikalla lainaa sinulta piirteet päähenkilölleen seuraavassa teoksessaan.

— Niin, se olisi hurmaavaa, mutta... eihän siihen ole varaa. Maijan koulu ... !

— Mutta tänä vuonnahan siitä tulee loppu. Maija jää kotiin ja sitten on sinun vuorosi.

— Niinkö luulet? — Aili loi häneen tutkivan katseen. — Ei. Maijalla on suuret tuumat. Hänestä tulee vielä etevä nainen. Ei hänellä ole aikaa istua Kaarilassa.

— No mitä kummia?

— Hän kielsi minua sitä kertomasta, sillä hän tahtoo itse esittää asiansa. Älä siis siitä mitään virka.

— En, en.

— Hän aikoo ylioppilaaksi. Tyttökoulun päätettyään menee hän yhteiskouluun.

Eero purskahti nauruun. Ailin katse riippui hänen kasvoillaan.

— Kas vain, mitä se lapsi on osannut miettiä!

— Hän ei ole niinkään lapsi kuin luullaan.

— Älä sano, hän on hyvin lapsellinen!

Metsä oli loppunut. Puukäytävä vei Kaarilan vainioiden halki. Mäeltä näkyivät talon pärekatot ja pääraennuksen valkeat pielet. Punaisesta portista tultiin aitaamattomalle alalle, jolla olivat hevostallit ja navetat vinttakaivoineen. Pihamaata ympäröi matala kivi-aita, jonka vartta seurasi korkea sireenipensaikko. Asuinrakennus oli haaltuneen punainen, avonaiselta verannalta nousi lipputanko. Rakennuksen päätyä varjosti kolme vanhaa riippukoivua. Katon takaa näkyi puutarha.

Hevostallin edustalla kengitettiin hevosta. Mies piteli ruunan jalkaa ja toinen vuoli kavioa.

— Tuossahan on Pekka itse, sanoi Eero. — Nyt käyn paikalla hänen kimppuunsa. Saat nähdä että kaikki onnistuu.

— Ei, ei vielä, hätääntyi Aili. — Nythän hän kengittää hevosta. Joskus toiste... Mutta olen aivan varma siitä että hän vastaa tarvitsevansa niin ja niin paljon heinänsiemeniin ja kääntöaurioihin... joten ei minun matkaani ole ajatteleminenkaan!

Heidän liketessään nosti Pekka päätään. Hän oli seisonut kumartuneena ja hänen kasvonsa olivat tulipunaiset. Ilme niissä oli mitä hyväntahtoisin. Hänen sarkatakkinsa oli napitettu ylös asti, saappaat ylettyivät polven yläpuolelle.

— No, sanoi hän, — joko lumi oli sulanut Kiutun mäestä?

— Ei vielä kokonaan, sanoi Eero ja istuutui kaivonkannelle. — Mutta Kaarilan laihot ne tänä vuonna ovat kerrassaan kauniit.

— Niin ovat, innostui Pekka. — Huomasitteko kahta viimeistä sarkaa? Ne ovat luujauhoilla lannoitetut.

— Vai niin. Se on siis hyvää ainetta, jatkoi Eero. — Mahtaa tulla erinomainen vuosi.

— Ainakin alku lupaa.

— Mutta, huomautti renki, — ennen syksyä voivat pakkaset panna ja rakeet raivata.

— Niin se on maamiehen . . . Aili, neuloisitko vähän kaulaliinaani. Se on pöydälläni. Lähden aamulla kunta-kokoukseen.

Aili poistui taloa kohti, astui porstuasta saliin, heitti ohi kulkiessaan katseen suureen peiliin ja tuli omaan huoneeseensa. Valkeille seinille ja ikkunoita koristaville kasveille lankesi ulkoa punertava hohde. Hän avasi ikkunan, riisui huivin päästään, kiinnitti esiliinan vyölleen ja läksi kyökkiin.

— Missä rouva on? kysyi hän piialta, joka pani perunapataa tulelle.

— Maitokammarissa.

Juoksujalan tuli hän sinne. Tie oli viertävää ja kivistä, mutta hän karttoi taitavasti kivet niinkuin ihminen hyvin tuttua tietä astellessa. Hän tapasi äidin kuorimasta maitoja.

— Otetaanko viiliä illaksi? kysyi Aili hengästyneenä.

— Vai joko olette kotona.

Äiti ei kääntynyt, hän tunsu tytön äänestä. Aili tarttui suureen viiliastiaan, joka oli asetettu erilleen, ja riensi ulos. Pihalla tuli Pekka häntä vastaan ja tahtoi häntä auttaa.

— Älä rasitu, sanoi hän ystävällisesti.

Eero pyyhki portaiden luona polkupyöräänsä. Aili näki hänen juuri kääntyvän katsomaan heihin päin. Hän vältti Pekan käsiä, jotka ojentuivat kannettavaa ottamaan ja kiiruhti ylös kyökin portaita.

Illallispöydässä oli hän sanattomana ja kalpeana, mutta kukaan ei sitä huomannut, sillä kaikki nauroivat Eeron juttuja. Hän kertoi kaskuja erästä opettajasta, jota koulupojat olivat pitäneet pilkkanaan, hän matki hänen ääntään ja liikkeitään. Syötyä tarjosi hän tädilleen käsi-vartensa ja talutti hänet sohvaan. Hänelle oli tullut tavaksi ruokasalin avarassa sohvassa ilmaista tädillensä erityiset toivomuksensa. Hän selitti sen tarpeelliseksi sentähden, että tuulentupien särkyessä helposti saattoi

seurata pyörtymiskohtaus taikka muu pahoinvointi, jolloin sohvan pehmeät nojat olivat tarpeelliset.

— No veitikka, sanoi Emma rouva ja taputti ystävällisesti miehensä veljenpoikaa olkapäälle.

Aili, joka oli istunut ikkunan ääreen ompelemaan Pekan kaulaliinaa, painui syvemmälle työhönsä.

— Kulta täti, sanoi Eero, — nyt et saa kieltää ...

— Riippuu aivan siitä mitä pyydät...

— Sinä käyt jo totiseksi... Sitten en sano mitään!

— Niin, niin, sinä olet jo vietellyt meidät tarpeeksi moniin hullutuksiin. Ajattele vain: uudet sadetakit ja hatut tänne maalle, meidän esiintyäksemme niissä Kaarilan harakoille!

— Mutta tällä kertaa en tahtoisi mitään hullua! Päinvastoin hyvin viisasta ja järkevää ...

— No, sano se sitten ... !

— Laittaisiko täti huomenna päivälliseksi kaalikääröitä.

— Siinäkö se nyt oli koko juttu, jota niin juhlallisesti valmistit! Sinuun pitäisi suuttua, senkin veitikka! Kenellä luulet tähän aikaan olevan kaalia. Viime vuotiset ovat aikoja sitten lopussa eikä uusia vielä ole kasvanut.

— No sitten toinen asia... Mutta et saa kieltää! Tämän Ailin pitäisi välttämättömästi, aivan välttämättömästi päästä vähän tuulottelemaan. Olen ajatellut, että jos hän syksyllä tulisi Helsinkiin... Onhan hän jo täysikasvuinen nainen eikä ole Helsinkiä nähnyt.

— Vai sitä se olikin! Olisit heti voinut tunnustaa asiasi kulkematta kaikenlaisia kiertoteitä ... Onhan se muuten aivan totta, että Ailin pitäisi päästä vähän ...

Aili painui taaskin syvemmälle työhönsä. Laskeva aurinko paistoi hänen kasvoilleen ja vaaleille hiuksilleen. Huulet olivat lujasti koossa, silmäripset riippuivat pitkinä alas luomista. Hänen kasvonsa olivat soikeat, kapeat, otsa matala. Mustan hameen poimuista paljastui kaulan siro kauneus. Salin ovella seisoi Pekka.

— Sinä olet aina niin hyvä! riemuitsi Eero, — sinä niin ymmärrät nuorten tarpeet. Aili, Aili, kuule, sinä pääset Helsinkiin!

Aili ei kohottanut silmiään, povi vain nousi ja laski.

— Mutta tahtooko Aili nyt niin todenteolla Helsinkiin? kysyi Pekka.

Tyttö avasi häntä kohti harmaat silmänsä. Hänen katseestaan henki tavaton kylmyys.

— Olen sinne jo halunnut vuosikausia, sanoi hän, — sen hyvin tiedät.

Hetkeksi vaikenivat kaikki.

— On tässä ollut niin paljon menoja, alkoi Pekka vihdoin. — Ostin juuri heinänsiemeniä ja luujauhoja ja lisäksi karjaa.

Aili katsahti Eeroon: »enkö minä sanonut?» näytti hänen katseensa kysyvän.

— Syksyllä taas, jatkoi Pekka, — ovat korot maksettavat, mutta jos tästä suinkin suoritaan, niin kyllä Aili pääsee!

— Jos, jos, äänteli Aili ikäänkuin itsekseen. — Se ainainen jos!

— Kuuletko, kuuletko? — Eero hypähti ylös ja tarttui hänen käteensä, — pois tänne, niin opetan sinulle masurkkaa. Pää pystyyn ja katso minua silmiin!

Hän veti hänet mukaansa saliin. Käsityö putosi lattialle. Pekka nosti sen pöydälle, se oli hänen kaulaliinansa. Hän istuutui salin nojatuoliin ja katseli ääneti eteensä. Eero komenteli Ailia, tehden notkeita, kauniita hyppyjä, viheltäen nuottia ja tuontuostakin polkien tah tia. Aili seurasi puoleksi väkisin. Hän näki veljensä huolestuneet kasvot. Ilme niissä oli miltei lapsellisen hyvä. Hän oli helakkaihoinen, hiukset seisoivat pystyssä kuin siilillä. Koko hänen olennossaan oli jotakin, joka empimättä herätti luottamusta.

— Aili, virkkoi Pekka pitkän aikaa vaiettuaan, — tule tänne, niin puhutaan suoraan. Minä sanon mitä minä ajattelen, sano sinäkin mitä sinä.

Tanssista punoittavana seisahtui Aili hänen eteensä. Hänen suupielissään väreili uhka, hänen mielessään kiehui katkeruus. Pekka jatkoi:

— Sinä olet viime aikoina ollut niin omituinen, milloin iloinen, milloin totinen, milloin äreä, yleensä niin epätasainen ...

— Kuule Pekka, keskeytti Eero ja laski kätensä hänen

olkapäilleen, — ajattele sitä, että sisaresi on nuori. Täällä Kaarilassa on kovin yksinäistä.

— Se on totta, että olet nuori ja ettei täällä maalla ole tilaisuutta seuraelämään. Varsinkin oli tässä viime vuosi hyvin hiljainen, mutta siihenhän oli syynä isän kuolema... Vaan onhan meillä nyt kevät ja Eero on ollut ilonamme ja pian tulee Maija...

— Mutta, alkoi Aili, vaivalla hilliten äänensä, — kevättä ja kesää seuraa pitkä talvi... Maija kyllä tulee, mutta yhtä paljon kuin siitä iloitsen, pelkään sitä... Nyt olen puhunut suoraan!

— Kuinka niin? kysyivät kuin yhdestä suusta Emma rouva ja Pekka.

— Ettekö sitä ymmärrä? Hän tulee Helsingistä, hän kertoo koulusta, tovereista, yhteisistä iloista ja huveista, hän odottaa ystäviltään kirjeitä... Minä, minulla ei ole mitään, minä olen saanut kasvatukseni kotona...

— Siksi, puuttui puheeseen Emma rouva, — että koulussa tulit sairaaksi...

— Niin, tässä pikkukaupungin kurjassa, kuolevassa ruotsalaisessa koulussa... Sitten tuli meille Alma Karttu, itse juuri päästyään tyttökoulusta, muka opettamaan minua. Hän oli vain kaksi vuotta vanhempi minua. Mutta hänen suuri ansionsa oli ettei hän kunnollisesti osannut muuta kuin suomea ja kielensä opetti hän minulle. Siitä hänelle olenkin kaiken ikäni kiitollinen... Hän viipyi kaksi vuotta ja läksi, mutta minä jäin Kaarilaan ja täällä on elämäni kulunut.. Kun Maija tulee ja kertoo koulustaan, silloin minussa nousevat pahat ajatukset. Sillä minulla on sentään ollut ääretön lukuhalu ja opinjano... Ah, miten olen siitä kärsinyt...!

Hänen sanansa vuotivat intohimoisana tulvana, mutta silmiin ei tullut kyyneltäkään. Eeron katse riippui hänessä ihastuneena. Pekka tuijotti sanatonna eteensä Emma rouva itki.

— Ja mitä minä tiedän? En mitään. Oppilas kansakoulun ylimmällä luokalla tietää enemmän kuin minä. Suuret kirjailijat tunnen ainoastaan nimeltä, sillä heidän teostensa hankkimiseen tietysti ei ole ollut varaa ja pitäjän lainakirjastoon niitä ei ole tilattu... Marlittin,

Flygare-Carlénin romaanit sekä Monte Christon Kreivi siinä se kirjallisuus, joka minua on kehittänyt.

— No, lapseni, virkkoi Emma rouva, — onhan meillä nyt ollut muitakin kirjoja, Schillerin ja Göthen teokset...

— Niin, saksankielellä, jota en osaa lukea.

— Ja nyt, keskeytti hänet Pekka, — tahdot Helsinkiin kaikkia näitä puutteita poistamaan?

— Niin, jollei se yleensä ole liian myöhäistä: koulunpenkillä oppiakseni olen ylen vanha.

— Mitä sinä sitten aiot tehdä ... ?

— En tiedä, mitä tahansa. Kunhan vain saan omia tuloja, jotta pääsen riippumattomaksi!

— Aili, Aili, huudahti Emma rouva itkien, — mitä sinä puhut, mistä olet kaikki nuo ajatukset saanut päähäsi? Eikö sinulla kodissasi ole kaikkea mitä tarvitset, emmekö sinua kaikki rakasta?

Aili painoi alas päänsä. Pekka katseli häntä suoraan kasvoihin.

— Sinä pääset syksyllä Helsinkiin, sanoi hän tyynellä äänellään jonkin verran vaivalloisesti, — sen lupaan. Mutta jos sinut oikein tunnen, niin et siellä kauankaan viihdy.

— Sen voit jättää minun huolekseni! sanoi Aili.

— Minä takaan, huudahti Eero, — että hänelle tulee hauskaa!

— Hyvää yötä.

Pekka suuteli äitiään ja poistui. Emma rouva läksi häntä saattamaan. Eero ja Aili jäivät kahden. Aili seiso suorana, oikea käsi nojaten pöytään. Hänen piirteensä olivat liikkumattomat ja silmä katseli jonnekin kauas. Eero tarttui hänen käteensä, joka rentona riippui sivulla.

— Nyt se siis on päätetty, kuiskasi hän. — Sinä tulet syksyllä Helsinkiin. Näetkö miten helposti se kävi!

Ailin katse siirtyi Eeroon, mutta kylmänä, tuijottavana. Eeron loistavat silmät upposivat häneen aivan likeltä, ikäänkuin jäätä sulattaakseen.

— Hyvää yötä, sanoi hän vihdoin hiljaa ja pusersi tytön kättä.

Aililta pääsi raskas huokaus ja puna nousi kasvoille.

Hänkin läksi liikkeelle, mutta tultuaan huoneensa ovelle, hän hampaittensa välitse pusersi esiin:

— Voi kuinka paha, paha, paha minä olen!

Ikkuna oli auki ja lemu puhkeavista lehtisilmuista liiteli sisään. Puutarha nukkui kuin vihreähtävän harson peitossa, koivunrunkojen lomitse pilkotti tyyni lahti. Käki kukkui ja satakieli vihelteli.

Tällaisina iltoina Aili tavallisesti vietti tunnin tai pari avonaisen ikkunan ääressä. Nyt hän, saatuaan oven kiinni, lankesi permannolle pitkäkseen, painoi otsan käsiinsä ja purskahti itkuun ...

Itkeminen ei helpottanut: kyyneleet olivat kuumat, suolaiset. Paha omatunto ne pusersi esiin. Hän hypisteli naulaa, joka oli pystyssä permannonliitteessä. Jospa se olisikin ollut terävä, jospa olisikin koskenut... ! Kunhan joku olisi häntä lyönyt, saattanut hänelle ruumiillista tuskaa, vaikkapa kurkusta kuristaen! Se olisi helpottanut... Ajatukset olivat sekaisin. Hän oli levoton. Samassa kuului salista askelia, ne likenivät kuin arkaellen hänen oveaan, mutta kukaan ei kajonnut lukkoon.

— Aili, nukutko? — Se oli Emma rouvan ääni. — Hyvää yötä lapseni!

— Hyvää yötä, äiti.

Hän sai sen sanotuksi niin tyynesti ettei kukaan olisi aavistanut hänen itkeneen. Itse asiassa pyrki sydäimestä esiin: anteeksi, antakaa anteeksi! Mutta se tukahtui. Askeleet etenivät, ruokasalin ovi sulkeutui. Aili kuuli äidin vielä hakkaavan sokeria ja puhuttelevan piikkaa. Sitten vaikenä kaikki. Aili hypisteli naulaa permannossa.

— Minun rauhani, minun rauhani, olet poissa, äänsi hän itsekseen. — Miksi on rinnassani tuska? Mitä minä kaipaen, mitä minä tahdon?

Kaikki tämä ei hänelle ollut mitään tavatonta. Monia monituisia kertoja oli hän siihen heittäytynyt samalla tavalla, milloin itkemään omia surujaan, milloin muiden. Nuorilla tuntehikkailla tytöillä on aina aihetta kyyneleihin, — ja jollei ole, niin he keksivät — kunhan vain tulee yksinäisyyden hetki, jolloin ne pääsevät puhkea-

maan esiin. Ja Aili oli paljon ollut yksin. Kaarilan naapurit asuivat kaukana eikä pitäjässä oikeastaan ollut ainoatakaan hänen ikäistään säätyläistyttöä. Pekka oli, päästyään ylioppilaaksi ja pari lukukautta oltuaan Helsingissä, mennyt maanviljelyskouluun, joten hän vain lyhyet lupa-ajat oli viettänyt Kaarilassa, samaten Maija, joka kävi tyttökoulua Helsingissä. Maijan ja Ailin suhde oli muutenkin ollut kuin oppilaan ja opettajattaren: olihan heidän välillään kuuden vuoden ikäero ja Aili oli todellakin opettanut Maijaa ennenkuin tämä joutui kouluun. Kahtena talvena oli Kaarilassa oleskellut nuori neiti opettamassa Ailia. Heistä oli tullut ystävät ja kirjevaihdon kautta kesti yhteyttä heidän välillään vielä jonkun aikaa. Sitten lakkasi neiti vastaamasta Ailin kirjeisiin: uudet ystävät olivat kai työntäneet hänet tieltään. Aili ei itselleenkaan kehdannut myöntää, miten kipeän haavan jätti mieleen tuon ainoan ystävän kadottaminen. Silloin oli sentään ollut joku, jolle kirjoitti ja jolta odotti joitakin tietoja. Mutta nyt ei ollut ketään. Kolmen kesken kasvatusvanhempiansa, herra ja rouva Wahlfeltin kanssa vietti hän kesät talvet Kaarilassa.

Hän oli ottolapsi. Hän tiesi kyllä vanhempansa, mutta hän ei ollut heitä koskaan tuntenut eikä hän kantanut heidän nimeään. He olivat kuolleet ennenkuin hän ymmärsi ajatella. Äiti oli ollut rouva Wahlfeitin nuoruuden ystävätär, sentähden Kaarilan herrasväki oli ottanut orvon omaksi lapsekseen. Ja omana lapsena he häntä olivat rakastaneet, hän oli käynyt heille niin välttämättömäksi, että jos hän vain lyhyempiäkin aikoja vietti kirkonkylässä jossakin tuttavassa perheessä, niin tuntui talo kolkolta ja tyhjältä. Eikä Aili itse viihtynyt muualla kuin Kaarilassa. Ja Kaarilassa hän kaipasi... kaipasi jotakin, hän ei tietänyt mitä. Hänessä asui ainainen epämääräinen, haieka tunne. Se ei sentään aikaisemmin kalvanut, kasvatusisä oli hyvällä tuulellaan osannut pitää koko talon iloisassa tasapainossa. Mutta hänen kuoltuaan, viime talven viikkoina, joista ei tuntunut loppua tulevan, oli Ailin mieleen noussut paljon, ennen aavistamattomia ajatuksia ...

II

Seuraavaan tapaan oli viime talvi Kaarilassa kulunut.

Hän herää unestaan. On pilkkoisen pimeä ja sade kuuluu rapistelevan ruutuja. Hän vetää tulta tikkuun ja näkee että kello on viisi. Kynttilä jää palamaan, mutta hän ei raaski nousta, vaan viruu vielä hetkisen vuoteessa, nauttien yöllisestä lämpimästä ja kuunnellen sateen ääntä. Sitten hän hiljalleen nousee, peittää vuoteensa, järjestää huoneen ja lähtee ruokasaliin. Tuli palaa siellä jo uunissa, ystävällisesti loimottaen seinillä ja katossa. Jalo, Pekan jahtikoira, tuijottaa torkkuen tuleen, harmaa Mirri uneksii uuninkorvalla ja puolihämärästä erottautuu pöydältä punaiseen myssyyn peitetty kahvipannu. Aili taputtaa Jalon päätä, se vastaa hänelle häntää heiluttamalla ja hänen kättään nuolaisemalla. Mirrikin saa aamutervehdyksen ja sitten sytyttää Aili lampun — sen kupua on paikattu tuohentervalla —, asettaa kahvipöydän järjestykseen ja ottaa työnsä. Hän kutoo pitsiä ...

Vanha seinäkello näpäyttelee tasaisesti, valkea räiskähtää tuontuostakin, pelästyttäen Jalon mieluisasta horrostilastaan. Jo kuuluu kyökin portailta kopisevia askeleita. Se on äiti joka tulee maitokammarista. Hän käyttää kylminä vuodenaikoina tavallisesti Pekan vanhoja saappaita, sentähden ovat hänen askeleensa niinkuin miehen askeleet. Hän tuo muassaan kermaa kahviin, tavallisesti läkkituopilla, vaikkei se tietysti ole täynnä. Hetken kuluttua saapuu Pekkakin, käytyään tallissa, navetassa ja tuvassa, missä miehet tekevät puhdetöitään. Hänen vaatteistaan leviää tallinhaju, joka sittemmin tarttuu Mirriin, sillä Mirrin hän useimmiten ottaa syliinsä. Äiti kaataa kahvia.

— Pelkään, alkaa Pekka, — että sioille tulimme antaneeksi liian paljon potaattia. Kävin kuopassa ja siellä näytti olevan niin vähän.

— Niinkö arvelet! huudahtaa Emma rouva vilkaasti, — sitten täytyy ruveta pitämään väkeä vähemmällä. He ovatkin saaneet suuren padallisensa sekä illaksi että aamuksi. Riittääköön nyt se että aamulla

syövät potaattia ja taas päivälliseksi saavat jotakin keit-toruokaa.

— Mutta entä illalla? Alkaa maitokin käydä vähiin.

— Syökööt kalaa, leipää, kaljaa... Välistä kastia lisäksi. ..

Nähdessään Pekan ja Ailin huolestuneet kasvot, lisää Emma rouva:

— Kyllä ihminen sillä elää. Olen jo siksi vanha, että tiedän. Näлкävuosinakin piti elää, vaikkei ollut selvää leipääkään ...

Pekka ei virka mitään, silittää vain Mirriä. Aili nos-taa hiukan päätänsä ja luo häneen syrjästä ilkkuvan kat-seen. Sitten hän painuu takaisin työhönsä ja lausuu:

— Minusta se on hirveää, ettei vaelle anneta parem-paa ruokaa!

— No mutta siihenhän he lapsuudesta ovat tottuneet! huudahtaa Emma rouva. — Meillä ei ole varaa muu-toin ... !

Pekka katsahtaa nuhtelevasti sisarensa ja johtaa kes-kustelun toisaalle.

— Tänään pitäisi Seppälän käydä maksamassa ne kaksikymmentä markkaa, jotka veronkannossa jäivät vaille. Saa nyt nähdä tuleeko hän.

— Se on onnetonta joukkoa se Seppälän väki, pääsee Emma rouvalta huolestuneesti. — Kertovat, että heiltä tämän vuoden sadosta jo on mennyt puolet viime vuo-den velkoihin. Vaimo sellainen huolimaton ja seitsemän lasta...

— Jotka kasvavat kuin pienet pakanat, lisää Aili, — kasvatuksetta. Pastori oli viime vuonna luvuissa oikein heitä nuhdellut.

Hetkisen vaitiolon katkaisee Pekka sanoilla:

— Koulu olisi tarpeen.

— Niin, koulu! huokaa Aili.

Hänen mieleensä hiipi kalvava tunne. Perustaa koulu, koota sinne sydänmaan tietämättömät lapset, antaa heille tietoa, opettaa heille hyvää! Mutta varoja ei ole ja jos olisikin, niin kelpaisiko hän, Aili, edes sydän-maan tietämättömiä lapsia opettamaan?

Vähitellen valkenee surullinen syyspäivä. Jokainen menee työhönsä. Aili järjestää huoneet, kastelee kukat

ja lähtee kävelemään. Hän johtaa ensin askeleensa hevostalliin ja kun hän hyväilevällä äänellä mainitsee hevosia nimeltä, hirnuvat ne häntä vastaan. Siitä ei hän jatka puukäytävää alas maantielle, vaan menee olkilatojen ja riiehen sivutse sille tielle, joka läpi Kaarilan ha'an johtaa kaupunkiin päin. Portti on jo nostettu pois saranoiltaan ja veräjäpuut asetetut aitaan vastaan pystyyn. Mättäät lepäävät pehmeän, keltaisen lehtipeiton alla, puut ovat miltei paljaat, oksien lävitse pilkottaa harmaa taivas. Tie on paksuna liejuna, syrjään on poljettu kaitainen, kovempi polku. Siinä kävelee Aili, hitain askelin, yllään kulunut, vanhanaikainen takki, päässä valkea huivi ja kädessä maalaamaton keppi. Hänen kasvoillaan on sanomaton ilme, hänen mielessään haaveksiva, syvä surumielisyys. Häntä voisi pitää tuon syksyisen maiseman hengettärenä... Jalo on juossut mukaan ja tavannut jäniksen jäljet. Pelästynyt pikku pupu harppii tien poikki, Ailin ohitse, kintereillään kiljuva, verenheimoinen koira.

Hetken kuluttua tulee vastaan mies, jonka Aili jo kaukaa tuntee Seppäläksi. Hän ilostuu, sillä hän on ollut hiukan huolissaan siitä ettei hän tulisi. Saattaa tosin vielä olla sekin mahdollisuus, ettei hänellä ole rahaa, mutta ainakin hän sitten on käynyt puhumassa asiastaan.

— Kai talossa ollaan kotona? kysyy mies pistettyään kättä.

— Ollaan kyllä. Mitäs Seppälään kuuluu?

— No ei mitään liikoja, muuta kuin että eilen illalla oli se Niko pahainen lyönyt kirveellä jalkaansa.

— Oikeinko pahasti?

— No ei kai se niin vallan ihoakaan raapaissut. Taisi vain haava mennä luuhun asti.

— Sehän on hirveätä! Mitä te sitten siihen panitte?

— Mitäs niillä sitten oli panemista, rievuilla olivat tukkineet. Ja oli siihen sitten sattunut se Paloniemen Rieta, se oli neuvonut panemaan lamppuöljyä ja suo-
loja ...

— Suoloja haavaan!

— Mutta ei se siitä yhtään parantunut. On poika pahainen porannut koko yön.

— Miksette heti tulleet meille? Onhan meillä edes nikkarinlakkaa ja karboolihappoa ...

— Olin itse kaupungissa ja tulin vasta iltayöstä kotiin.

Aili kääntyy hänen kanssaan taloon, selittää kiireesti äidille Nikon vaivoista ja äidin valmistaessa lääkkeitä puhelevat Pekka ja Seppälä ruokasalissa. Vieras istuu tuolilla ovensuussa ja Aili tarjoaa hänelle kahvia.

— Milläs tavalla tämä raha nyt on saatu? kysyy Pekka ystävällisesti.

Mies raapaisee korvansa taustaa ja heittää silmäyksen likaiseen kaksikymmen markkaseen, joka on pöydällä herran edessä.

— Piti viedä mullikka kaupunkiin.

— Kuinka monta lypsävää teille nyt jää talveksi?

— Viisihän niitä.

Pekka vaipuu ajatuksiinsa. Seppälä hörppii kahvia teevadilta.

— Se teidän vaimonne ei taida osata säästää, alkaa Pekka. — Sanovat juovan kaiken voim kahvina ja ostelevan turhia helyjä ... Sensijaan kasvavat lapset ilman kuritusta ja opetusta, niinkuin suden penikat, ja torppa menee alaspäin.

— Niinhän se on tahtonut vähän olla. Mutta minä sitä tässä markkinamatkalla, kun osti sellaisen kukillisen punaisen silkin ja siitä antoi viisitoista markkaa, vähän lölylytin ...

Sekä itse asia että se tapa, jolla mies, siristellen silmiään kapeiksi raoiksi, siitä kertoo, huvittaa Pekkaa niin että hän purskahtaa nauruun. Aili katsahtaa häneen nuhdellen ja virkkaa vakavasti:

— Oikeinko lyömällä?

— Niin, vähän hotaisin selkään. Ei se siihen paljokaan sattunut... Oli kanssa oma syyni, kun ryhdyin sellaista nuorta ja koreaa herrasväenpiikaa naimaan! Hissakan sain! Parempi olisi ollut, jos olisin ruvennut kauppoihin reilun, tasaisen talonpoikaisihmisen kanssa. Mutta kun se silloin oli olevinaan niin hempeä ja herkulinen, kun kerran nuorena miehenä tohtorissa käydesäni sen näin ... Olisi saanut tohtori itse naida ... !

Samassa tulee Emma rouva lääkkeineen ja tarpeellisilla neuvoilla varustettuna lähtee mies matkaansa.

Aamiaiseksi on miltei poikkeuksetta sianlihaa ja potaattia. Keskustelu pöydän ääressä koskee likinnä sitä mitä mahdollisesti aamulla jo on ehtinyt tapahtua. Pekka on tasainen ja tyytyväinen, jollei erityisiä harmejä ole ollut, äiti usein alakuloinen. Aili totistuu totistumistaan, hän hymyilee yhä harvemmin jota lyhyemmiksi päivät pimenevät. Aamupäivällä istuvat molemmat naiset ruokasalissa käsitöidensä ääressä. Ainoastaan harvoin he toisiaan puhuttelevat. Heidän välinsä ei ole aivan eheä, sillä Aili ei koskaan ole päässyt siitä tunteesta, että hän sittenkin on ottolapsi ja että äidin enemmän täytyy rakastaa omia lapsiaan. Mutta tätä tunnetta, niinkuin yleensä koko sieluelämänsä, on hän huolellisesti salannut. Eikä äiti ole näkynyt hänen luottamustaan kaipaavankaan. Ainoa mikä heitä nykyään liittää yhteen on suru: molemmat ovat he rajattomasti rakastaneet Kaarilan herra-vainajaa, ja jonakin hiljaisena iltana häntä itkiessään vaipuvat he toistensa syliin, päästävät kyyneleensä hillitsemättömästi valumaan ja saavat siten toisiltaan lievennystä ja lohdutusta... Muuten ovat heidän mielipiteensä monasti vastaiset ja usein heiltä, kahdenkesken istuessa, puuttuu puheenainetta.

Virkkaustyö, niin kuivalta kuin se saattaa näyttää, voi sekin innostuttaa. Ylpeydellä katselee Aili muhkeaa välipitsiä, joka hänen käsissään pitenemistään pitenee. Se on sinertävän valkea ja tuoksuu puhtautta. Ja Ailin näppäryys kasvaa, päivä päivältä tulee työ tasaisempaa. Hän innostuu niin, että hän kelloa katsoen kutoo ja kun päivällispöytä on katettava, tekee hän sen malttamattomuudella. Hämräkin saavuttaa hänet liian aikaiseen: hän ei malta jättää työtään, ennenkuin äiti muistuttaa ettei pidä silmiään pilata.

— Tule, Pulu, laulamaan! kuuluu samassa Pekan ääni salista.

Hän on tullut ulkoa ja heittäytynyt salin nojatuoliin viettämään hämyn hetkeä. Ailia hermostuttaa ettei määrittänyt mitta pitsiä vielä ole valmis.

— Pulu, etkö kuule? tulee taaskin salista.

— Voi voi, eihän minulla nyt olisi aikaa!

— Koko päivän olet istunut pitsisi ääressä. Eihän sillä nyt hengenhätää ole.

Aili ojentautuu suoraksi ja oikaisee käsivartensa. Hartioita särkeekin hiukan, niinkuin aina tekee kun on kauan istunut.

Saliin ei sytytetä tulta, sillä Aili ei käytä nuotteja. Hän laulaa enimmäkseen kansanlauluja, joita on kylän tytöiltä oppinut ja säestää niitä omalla yksinkertaisella tavallaan. Hän unohtaa vähitellen veljensä läsnäolon ja päästää peittelemättä tunteensa ilmoille. Ja kun viime sävel on kajahtanut pimeässä huoneessa, niin ei hiljaisuutta riko mikään. Saattaa kuulla omat hengenvetonsa. Vihdoin Aili herää ajatuksistaan ja huomaa Pekan nukkuneen. Se häntä sekä rauhoittaa että suututtaa, sillä toiselta puolen hän ilostuu siitä ettei hänen peittämättömillä tunteillaan ole ollut todistajaa, toiselta puolen hän veljeltään olisi odottanut enemmän hartautta. Kun Pekka neljännestuntia myöhemmin tulee ruokasaliin, tapaa hän Ailin työnsä ääressä, ahkerana ikäänkuin ajamassa kiinni myöhästymistä.

— Minä nukuin, sanoo Pekka hieroen silmiään. Ja katsahtaen kelloon, avaa hän kyökin oven ja huomauttaa: — soittakaa väki illalliselle.

Hän tuntee vaistomaisesti ruumiissaan koska väki on soitettava ruualle, aivan niinkuin hän vaistomaisesti joka aamu herää minuutilleen kello neljä. Hän asettuu sohvalle, hieroo taasen silmiään ja haukottelee. Aili istuu selin häneen. Hiukset hänen niskassaan kähertyvät pehmeinä untuvina.

— Pulu, sinä lakkasit laulamasta! virkkaa Pekka lapsellisesti.

— Ja sinä kuuntelemasta.

— No, kun minä nukuin... Pulun olisi pitänyt herättää ...

— Vai niin...! Sitä saat turhaan odottaa. Kun nukut, niin minun puolestani saat maata miten kauan tahansa, sanoo Aili leikillisesti.

Aili kääntyy Pekkaan päin ja purskahtaa nauruun, sillä Pekan karkeat hiukset seisovat niin kummallisesti pystyssä, silmät ovat sirillä ja nenän päässä on nokea. Pekan täytyy hänenkin ruveta nauramaan, vaikkei hän

tiedä mitään varsinaista syytä. Tässä hilpeässä mielen-tilassa tapaa Emma rouva »lapset», kun hän tulee puodista, toisessa kädessään lyhty, toisessa suuri avain ja lautanen kukkurallaan siansorkkia. Hän on jo yhtymäisillään yleiseen iloon, mutta puhkeaa samassa puhumaan:

— Lamppu savuaa! Kuinka ette nyt huomaa!

Se suitsuttaa todella suitsuttamalla savua lasistaan, joka jo yhdeltä puolen on aivan mustunut. Noki Pekan nenän päässä lienee sekin kotoisin samasta lähteestä. Suuri siivous on tietysti tämän kaiken jälkeen välttämätön. Onneksi on salin ovi sentään ollut kiinni.

Illallisen jälkeen istutaan taas rauhallisesti pöydän ympärillä. Emma rouvalla on yllä silmälasit: hän lukee saksalaista kuvalehteä »Uber Land und Meer», jonka joku sukulaisista aina antaa hänelle joululahjaksi. Aili kutoo pitsiään ja Pekka selailee viime viikon sanomalehtiä, jotka hän jo moneen kertaan on lukenut.

— Itsemurha! virkkaa hän äkkiä ja hänen ystävälliset piirteensä synkistyvät. — Tuota en olekaan huomannut. Kamalat ihmiset, pelkurit, kun tappavat itsensä! Se on oikein tullut muodiksi. Hyi!

Kiihkolla, joka hänelle on aivan tavaton, hän heittää sanomalehden käsistään ja alkaa kävellä edestakaisin. Hän on tuossa levottomuudessaan hyvin kömpelö. Ailin tekee ehdottomasti mieli nauraa häntä. Kun hän sitten vihdoinkin taas istuutuu paikalleen, nousee Aili salaviihkaa ja noutaa hänelle kyökistä Mirrin, joka nukuttuaan uunin kuumassa on aivan lämmin.

— Silitä nyt tuota, niin rauhoitut. Vai ovat sinusta ne ihmiset niin pelkureja, jotka itsensä tappavat. Uskaltaisitkohan sinä?

— Uskallan enemmän kuin sitä: uskallan elää. Mutta ihmiset, jotka ovat kaiken hävittäneet, eivät uskalla elää. He pelkäävät elämää, sentähden he katkaisevat kaikki ja kuolevat. Mutta ei puhuta siitä!

Mirri makaa hänen käsivarrellaan hervottomana kuin lankavyyhti. Hän vaikenee kotvan aikaa ja selailee toisella kädellään almanakkaa.

— Pulu, arvaas ...

— No?

— Kuinka monta viikkoa on jouluun?

— Tiedän sen arvaamattakin. Ylihuomisesta seitsemän viikkoa.

— Niin juuri. Kas, kun tiesit! Olet kai katsonut.

— Voi, voi, aikoja sitten.

Seuraa hiljaisuus. Lamppu ynistee, Jalo kuorsailee nurkassa.

— Täällä näkyy olevan Bismarckista uusi kuva! virkkaa Emma rouva haukotellen ja asettaa kuvalehden Ailin eteen, joka hänkin haukottelee, tartuttaen Pekkaan saman taudin.

Pekka nousee, asettaa Mirrin Ailin syliin, sytyttää lyhdyn ja lähtee talliin. Hetken kuluttua mennään levolle. Istuessaan yksin huoneessaan kirjoituspöytänsä ääressä kuulee Aili äidin vetävän kelloa ja Pekan riisuutuessaan kolauttavan saappaansa lattiaan. Sitten vaikeenee kaikki. Aili yksin valvoo. Pää käsien varassa tuijottaa hän ikkunaan.

Pimeä on läpituonkematon ja hiljaisuus alkaa soittonsa. Sillä hiljaisuudellakin on äänensä. On ikäänkuin hius-hienoja jouhia alettaisiin virittää. Aili tuntee niiden koskettavan hermojensa päitä. Hän istuu liikkumatonna pitkiä aikoja. Hänen silmänsä sattuvat kuvaan pöydällä. Se on nuori nainen, jonka sielukkaita kasvoja kihara tukka kaartaa. Kuva on vanhaa tekoa ja haaltuneilla kukkasilla koristettu. Aili tuntee nuo piirteet tarkkaan, sillä joka ilta on hän niitä katsellut. Se on hänen oman äitinsä kuva, hänestä itsestään ei hänellä ole mitään muistoa. Isästä ei ole edes valokuvaa. Emma rouvan kertomuksista tietää Aili äidistään sen vähän minkä tietää ... Hän oli kaunis nuori nainen, jolta mies heidän avioliittonsa ensi vuonna kuoli. Lapsensa syntyessä heitti äiti henkensä. Tämä lapsi on Aili...

Miten olisi jos he eläisivät, oma isä ja äiti?

Hiljaisuuden hauraat kielet heläjävät hänen ympärillään. Niiden soitto kahlehtii hänet paikalle. Jos hän liikahdaisi, niin ne katkeisivat, mutta hän ei liikahda ja soitto jatkuu. Se häntä hivelee, se häntä kalvaa. Kaikki voimansa kooten hän vihdoin riuhtaisee itsensä irti, lyö nyrkillä otsaansa ja iskee hampaat huuleensa: hän tuntee epätoivoisan tuskaa. Miksi? Miksi...? Hiukan

tyynnyttyään hän riisuutuu ja nousee vuoteeseensa. Siinä hän lukee kappaleen Uudesta Testamentista ja nukkuu levolliseen uneen.

Niin on siis päivä kulunut umpeen, pisarainen valunut lisää siihen viikkojen ja vuosien vuohon, joka muodostaa ihmiselämän.

Ja melkein aivan samanlaisena kuin eilinen, valkenee huomina päivä ja ylihuomina ja sitä seuraava. Viikon ainoa postipäivä yksin on toisenlainen kuin muut ja jännityksellä sitä odottaa koko perhe. Sillä jollei se muuta toisikaan, niin tuohan se sanomalehdet. Useimmiten kuitenkin tulee kirje Maijalta tai tohtorinna Wahlfeltilta, jonka luona Maija asuu. Se on vuoroin osoitettu Emma rouvalle, vuoroin Ailille, vaikka sisältö on koko perheelle yhteinen. Muuten menevät senkin päivän tapahtumat samaa tasaista kulkua. Perussävel pysyy aina muuttumattomana, vaikka äänilajit hiukan vaihtelevatkin. Eri torpparit käyvät eri asioillaan, tavallisesti huoliaan valittelemassa, usein myöskin kantelemassa toistensa tekoja, tai tuomassa keskinäisiä riitojaan taloon ratkaistaviksi.

Usein sattuu itse herrasväenkin piirissä erimielisyyksiä eikä sanakiista ole vältettävissä. Aili se useimmiten on riidan aloittaja, sillä Pekka mukautuu aina Emma rouvan mielipiteisiin. Sattuu esimerkiksi näin.

— Lapseni, sanoo Emma rouva ruokapöydässä Ailille, — mikset syö voita? Onhan tämä tuoretta voita.

Aili punastuu.

— Kiitos, en kaipaa sitä.

— Mutta sinä laihdut pahanpäiväisesti, sinun täytyy voimistua. Voi on terveellistä.

Aili ei vastaa mitään ja seuraavina päivinä uudistaa Emma rouva kehoituksensa. Vihdoin ilmaisee Aili syynsä.

— En saata! Minua vaivaa se, että meillä on parempaa ruokaa kuin väellä. He tekevät raskaampaa työtä, mutta me syömme parempaa ruokaa.

— Mutta siihenhän he ovat lapsuudestaan tottuneet! He eivät parempaa kaipaa, heidän ruumiinsa ei muuta vaadi.

— Heidän sielunsa ei myöskään vaadi kouluja eikä

valistusta, mutta me pidämme velvollisuutenamme nostaa heidät tuosta »vaatimattomuuden» tilasta ... Minä en voi nähdä, että he kyökin kattamattomalta pöydältä sormillaan syövät samasta kalakupista ...

— Mutta siihenhän he ovat tottuneet! Onhan heillä kaikilla puukkonsa, ja mitä taas siihen tulee, että he syövät samasta kupista, niin ovathan he kaikki terveitä ihmisiä.

— Jaa, tiedän vain, että jos minä olisin emäntä, niin yhtä siistin pöydän kattaisin väelleni kuin itselleni ja samaa ruokaa söisi työväki ja herrasväki.

— Niin te puhutte te nuoret, joilla ei ole kokemusta. Mutta minä olen vanha ja tiedän ettei tuota käytännössä voi toteuttaa. Ajattele nyt kun miehet töistään tulisivat puhtaalle pöytäliinalle syömään, miltä se näyttäisi...!

— Mutta eivätkö he voisi pestä käsiään ennenkuin asettuvat pöytään?

— Joka päivä saisit muuttaa heille puhtaan liinan, joka viikko hankkia uudet lautaset, veitset ja kahvelit. Sillä kyllä he osaavat liata ja särkeä!

Aili vaikenee, sillä hän huomaa äidin suuttuvan.

— Mutta Aili, virkkaa Pekka, — sinä et ole johdonmukainen. Jollet sinä syö voita siksi, etteivät väkemme saa sitä, niin kuinka sinä esimerkiksi saatat nukkua yösi puhtaassa sängyssäsi — sillä yhtä hyvissä vuoteissa eivät väkemme nuku?

— Olen sitä kyllä ajatellut! huudahtaa Aili. — Joka kerta kun tuvassa käyn, siitä kärsin. Kerran esimerkiksi satuin vanhalta Leenalta kysymään: »missä Leena oikeastaan nukkuu?» — »Milloin uunilla, milloin penkillä», vastasi hän nauraen. Sitten näin miten hän vuoteensa valmisti: siinä ei ollut kuin olkisäkki ja likainen välly. Ja niinhän he nukkuvat kaikki, ilman lakanoita, ilman sänkyjä ja peitteitä. Ihan miten sattuu!

— Vai niin sinä voit sanoa! tokaisee väliin Emma rouva hehkuvien poskin. — Enkö minä ole antanut heille sekä tyynyjä että peitteitä, mutta eihän heillä mikään kestä ...

— Siksi ettei heille koskaan anneta kuin vanhaa...

— Ja oljet ovat hyvin terveelliset sängynalustana. Niitä käyttävät useat varakkaatkin, sen sinulle vakuu-

tan... Aili, Aili, älä puhu mitään meidän väkemme tilasta. Missä on väellä koko pitäjässä niin hyvä kuin meillä? Joka päivä saavat kerran, jopa kaksikin, kahvia — useissa paikoissa ei anneta väelle kahvia kuin pyhäaamuina. Sano nyt sinäkin jotakin, Pekka ... !

— Kyllähän sen kysymättäkin tietää, mitä mieltä Pekka tässä asiassa on, sanoo Aili katkerasti. — Pekka on aina samaa mieltä kuin äiti, vaikka äiti sanoisi, että korppi on valkea ... Äh, sinä ... pelkuri!

Pekan silmissä säihkyi, hän menee Emma rouvan luo ja silittää häntä olkapäälle.

— Älä ole pahoillasi, äiti!

— Teille ei kelpaa mikään, teille nuorille! huutaa Emma rouva itku kurkussa ja kiiruhtaa ovelle. — Muna meidän aikanamme opettaa kanaa munimaan!

— Olen kyllä, sanoo Pekka vihdoin, — useissa suhteissa samaa mieltä kuin sinä Aili, mutta ...

— Mutta et uskalla sanoa sitä äidille!

— ... mutta sinä lausut sanasi niin äreästi ja se suuttuttaa äitiä. Miksi me häntä loukkaisimme, tiedämmehän, miten paljon huolta ja surua hänellä muutenkin on.

— Sinä tiedät, että äiti niin rakastaa sinua, että hän rajattomasti seuraa sinun tahtoasi: jos sinä jotakin sanot, niin se tapahtuu. Sentähden pitäisi sinun koettaa vaikuttaa äitiin. Mutta sinä olet pelkuri... !

— Minä myönnän, että äiti aina tahtoo tehdä minulle mieliksi, vaikka hän siten sarkisikin omat mielihalunsa. Mutta etkö ymmärrä, että minun velvollisuuteni on olla väärinkäyttämättä valtaani? ... Muutoksen täytyy käydä vähitellen. Henkisen tilan parantuessa parantuvat itsensä ulkonaisetkin elämän vaatimukset.

— Itsestäänkö? Sillä tavallako, että me sivistyneet istumme ristissäkäsin ja annamme asiain mennä menojaan?

— Ei, vaan me toimimme vähitellen. Koetan tässä ensin saada Kaarilan kuntoon, sitten puuhaan koulun, sitten ...

— Olemme me jo vanhat ja kuolemme! Ah, minä en jaksaa odottaa, en jaksaa nähdä ympärilläni epäkohtia, en kerjäläisiä, en rikoksia, en tuota likaista, toivotonta köyhyyttä, joka vallitsee niin monissa paikoin — jollen saa

käydä käsiksi auttamaan, parantamaan, nyt juuri kun olen nuori...!

— Mutta miten sen tekisit?

— Alkaisin likeisimmästä ympäristöstäni, tekisin väkemme ja alustalaisemme tasa-arvoisiasi ja onnellisiksi.

— Mutta luuletko, että he pitäisivät kaikkia parannuspuuhiasi minäkään onnena? He ovat tottuneet olkisäkkeihinsä ja vällyihinsä. Heistä olisi hyvin epämurkkaa, jos heidän pitäisi ruveta käyttämään veitsiä ja kahveleja...

— He pian tottuisivat, siitä olen varma ... !

— Kyllä, mutta eihän työväkemme montakaan vuotta palvele meillä ... Tulee uusia, tottumattomia ...

— Mutta sitenhän tavat leviäisivät heidän mukanaan muualle.

— Niin kyllä. En väitä, ettei tämä kaikki olisi hyvä, mutta se käy hitaasti, hitaasti...

Kulua kotvan aikaa niin, ettei kumpikaan sisaruksista puhu. Aili istuu liikkumattomana tuolilla, kädet helmassa ja tuijottaa ulos, missä lumiräntää lankee maalle. Hänen kasvonsa hehkuvat ja sieraimet värähtelevät. Turhaan hän koettaa peittää mielenliikutustaan.

— Tehdä ihmiset tasa-arvoisiksi, onnellisiksi! sanoo Pekka vihdoin. — Sitä et voi, vaikka valitsisit kuinka ahtaan piirin tahansa huolenpitosi alaiseksi. Aina tulee olemaan rikkaita ja köyhiä, iloisia ja itkeviä, hyviä ja pahoja...

Aili jää tuijottamaan veljeensä. Pekan kasvoissa on jotakin outoa. Häinkin näyttää taistelevan mielenliikutusta vastaan. Aili nousee äkkiä ja rupeaa nauramaan.

— Kas, miten syvämieliseksi olemme tulleet! Mene sinä mieluummin lohduttamaan äitiä, hän varmaankin on paennut itkemään jonnekin.

Pekka punastuu kuin koulupoika, joka on saatu kiinni kirjoittamastaan rakkaudenkirjeestä. Nolona, miltei häpeissään hän jättää huoneen.

Sopusointu talossa on häiriintynyt, rauha on rikki. Koko päivän vallitsee raskas mieliala. Eikä se tahdo poistua seuraavanakaan.

Maat jäätyvät, tulee lunta. Elämä Kaarilassa pysyy entisellään. Alkaa liikkua kerjäläisiä. Useimmiten, kun joku sellainen ilmestyy kyökin ovensuuhun, menee Aili häntä puhuttelemaan. Hän laskee kätensä kerjäläislapsen päälle, katsoo häntä ystävällisesti silmiin ja kysyy:

— No, kuka sinä olet?

— Kest-Jussin poika Kaupista.

— No entä sinä?

— Eevastiinan poika Kirjomäestä, vastaa suurempi poika pienemmän puolesta, joka käsiinsä puhaltaen tölöttää ympärilleen.

Aili vie heidät penkille istumaan.

— No, joko se Jussin poika osaa lukea?

— Olenhan minä lukenut kolmanteen pääkappaleeseen.

— No lueppas nyt minullekin — vaikkapa toinen uskontunnustus!

Poika sipaisee hihallaan nenäänsä, laskee lakin penkin alle, asettaa kätensä ristiin ja lukee taukoamatta kysymykset ja vastaukset samassa vauhdissa. Kävelystä ja kylmästä hohtavat hänen kasvonsa, nenä valuu ja katse riippuu pöydällä höyryävässä keittovadissa. Samaan malliin on pysähtynyt Eevastiinan pojankin katse. Hän lienee noin viiden vuoden vanha, kerjäläispussi on selässä, jalat ovat riepuihin käärityt ja pistetyt kopposiin. Tyydyttyään heidän silmäinsä halun ja nauttiesaan heidän syömisilostaan alkaa Aili taas jutella.

— Joko sinäkin, pikkuinen, nyt jaksat kiertää! Eikö isällä ole työtä, kun näin varhain lähettää sinut maailmalle?

Poika pistää juuri suuhunsa kuumaa potaattia ja tuijottaa kysyvin silmin Ailin hymyileviin kasvoihin.

— Ei sillä isää olekkaan, vastaa suurempi pojista.

Ailin poskille nousee veri, mutta vaistomaisesti jatkaa hän hymyilyään. Hetken vaiettuaan nousee hän ja sanoo lapsille:

— Syökää nyt oikein tarpeeksenne.

Hän menee huoneeseensa, lankeaa polvilleen nojatua vastaan ja peittää kasvot käsillään. Sanomaton inho on hänet vallannut, kauhea häpeän tunne häntä painaa.

Mutta Maijastiinojen lapsilta ei hän enää koskaan kysy isää.

Olka, Ailin leikkitoveri, käy tuontuostakin Kaarilassa. Aili vie hänet huoneeseensa, kyselee häneltä kuulumisia ja juttelee hänelle. Välistä he sunnuntai-iltoina lyövät korttia, Myllymattia tai muita pelejä, niinkuin ennen lapsina; kortitkin ovat samat likaiset, tahmeat, kuin silloin. Joskus on oikein hauska: he päättävät jo pelin alussa, että tekevät väärin niin paljon kuin voivat, heittävät välistä kortin pakkaan tai piilottavat hihaansa ja nauravat kun toinen sitten saa petoksen ilmi. Mutta jota vanhemmiksi he ovat käyneet, sitä vieraammaksi on suhde tullut. Kun asiat lehmistä, hevosista, matkoista kirkolle ja markkinoille sekä kylän uutiset ovat puhuttu, vaikenevat molemmat, kunnes Olka huomauttaa, että hänen täytyy lähteä kotiin.

Olkalla alkaa käydä kosijoita. Aili yrittää välistä siitä puhua, mutta kohtaa aina jyrkän vastarinnan. Olka livahtaa hänen käsistään, hän tuntee sen ... Miksi? ... He eivät itse asiassa ole niin eri sivistyskannalla, etteivät toisiaan voisi ymmärtää. Mutta Olka ei tahdo. Hän seurustelee kylän tyttöjen kanssa, useiden sellaistenkin, joista ei Aili pidä ... ja Aili jää yksin.

Talvi tulee erinomaisen kova: kirkkaita päiviä ja polttavia pakkasia, jolloin kaikki on huurteesta kankeaa. Illoin, kuun loistaessa, on kuin salamoja iskisi oksasta oksaan metsässä. Ei tunnu tuulta, ei mikään liikahda. Pyöreinä, kuin pumpuliin käärittyinä ovat puut ja niiden pehmeystä riippuu alas hienoja, pitkiä jääripsiä, jotka leikittelevät kuunvalossa. Saattaa nähdä kauas metsän sisään: valoisia puunkylkiä ja tasaisia maa-aloja, joista silloin tällöin kohoo hienoinen lumimätäs. Hiljaa kuin varjo astuu nuori nainen teitä Kaarilan ympäristössä. Huurre asettuu hänen silmäripsiinsä, huurteeksi tulee hänen hengähdyksensä, hiiltyneen puun lailla helisten lentää lumilohkare, kun hän jalallaan sattuu sitä koskettamaan.

Aamulla on mieliala toinen ja jäätähtien joukko kimeltää toisella tavalla, sillä silloin loistaa siihen aurinko, joka on punainen kuin kuumimmalla kesäsydänpoudalla. Ovet narisevat kankeuttaan ja seinähirret rysky-

vät. Pörröisinä kerinä istuvat harakat aidalla, kyeten tuskin siipiään liikuttamaan. Vihdoin alkaa tuulla ja särkyessään helisten putoavat jääkuori ja piikit maahan. Jo rupeaa satamaan lunta. Sitä tulee viikkokaudet yhtämittaa.

Sama nainen se yhä astelee tuttuja teitään. Milloin käärivät lumihiutuat hänet valkeaan vaippaansa, milloin nostelevat tuulet hänen pitkiä suortuviaan, ikäänkuin muodostaakseen niistä siivet, milloin lepää hän hangen helmassa, milloin seisoo hän polvia myöten lumessa, käsivarsillaan pitäen kiinni koivun rungosta. Surumielinen, haikea ilme ei väisty hänen kasvoiltaan.

Kevään mukana saapuu Helsingistä serkku, Eero Wahlfelt. Hän on kahdenkymmenenkahden vanha nuorukainen, joka yliopistossa tutkii uusia kieliä ja filosofiaa. Tutkinnot ovat kaikki tähän asti menneet kunnialla ja viimeiset vähäiset luvut aikoo hän suorittaa pois syksyllä, sitten lähteäkseen ulkomaille laajentamaan tietojaan ja näköpiiriään. Miellyttävällä käytöksellään on hän heti voittanut kaikki sydämet Kaarilassa, alkaen herrasväestä palvelijoihin ja alustalaisiin asti. Hänellä on varastossa ystävällisiä hymyilyjä ja hauskoja pilapuheita kaikille. Ja hänen avuliaisuutensa ja hyväsydämisyytensä eivät tunne rajoja. Hän olisi, niinkuin Emma rouvalla on tapana sanoa, valmis riisumaan yltään ainoan paitansakin pyytävälle. Tyhjiys, kolkko hiljaisuus on Kaarilasta kadonnut: vaistomaisesti tuntevat kaikki henkilön läsnäolon, joka elämänhaluisena, täynnä nuoruuden voimaa astuu tulevaisuutta kohti.

Ilmeellisesti hän osaa vaikuttaa kaikkiin. Siitä että puhekielenä herrasväen kesken ennen oli ruotsi, on nyt jouduttu siihen että nuoret puhuvat keskenään suomea — palvelijain suureksi kummastukseksi. Hänen toimestaan on Emma rouvalle ja Ailille tilattu sadetakit ja kesähatut Maijan mukana Helsingistä. Sunnuntai-iltoina kokoaa hän paikkakuntalaiset Kaarilan tupaan kuulemaan esitelmää, milloin Kalevalasta, milloin Suomen

historiasta, milloin Runebergista. Pekan kanssa, joka on umpimielisyydestään tunnettu, juttelee hän usein myöhäiseen yöhön asti. Emma rouvastakin on alakuloisuus kadonnut vähemmäksi.

Aili on Eerosta saanut mahtavan liittolaisen. Hän niin hyvin ymmärtää hänen tarpeensa, hän niin osaa häntä tyynnyttää. On hetkiä, jolloin ei Aili tunne katkeruutta ketään kohtaan, ei minkäänlaista surumielisyyttä, hetkiä, jolloin hän on täysin onnellinen. Lämpöisinä päivinä istuvat he kahden puutarhassa tai rannalla ja Eero kääntää Ailille pitkiä kappaleita ranskalaisista ja saksalaisista klassikoista tai kertoo hänelle virtauksista eri maiden kirjallisuudessa.

Ja tyttö, joka koko elämänsä ajan huolellisesti on peittänyt sisimmät tunteensa maailmalta, alkaa vähitellen avata sydäntään. Siinä on omituinen tenho kun he kahden istuvat lehdossa, jonka nuput aukeavat auringolle ja hän saa kertoa tunteistaan täällä yksinäisinä talvi-iltoina tai pitkinä, myrskyisinä syyspäivinä. Välistä hän aivan unohtaa, että hän astelee elävän olennon rinnalla. Mutta vaistomaisesti hän sittenkin tietää, ettei hän tällä kertaa tunteitaan ilmaiseksi yksin tuulille. Katsomatkin tuntee hän lämmön noista ruskeista, verhotuista silmistä itseään seuraavan. Eeron osanotto on sentään toista kuin se, jonka tuuli uskotulleen suo ... !

Lämmin, kummallinen tunne seuraa häntä koko päivän ja kun hän illalla peilin edessä sukii hiuksiaan ja näkee punan poskillaan, huomaa hän miten se häntä kaunistaa. Nyt pitäisi Eeron hänet nähdä!

Hän ei tee itselleen selvää siitä, miksi hän juuri Eerolle tahtois näyttää kauneutensa, hän ei kysy mikä tunne hänessä elää Eeroa kohtaan. Hän tietää vain, että hänen seurassaan on hyvä olla ja että on suloista häntä ajatella.

Mutta tuontuostakin sukeltaa aaveena esiin ajatus: tämä loppuu, tämä loppuu! ... Ensinnäkin tulee Maija heidän väliinsä, sitten matkustaa Eero pois ... Kesää seuraa pitkä talvi. Maija, oma lapsi, pääsee tietysti Helsinkiin. Eero unohtaa Ailin kokonaan ... Mitä hänestä tuleekaan tässä suuressa yksinäisyydessä ... ? Hän maa-tuu tänne, kuihtuu, kuolee.

Ja hän tuntee, miten epätoivoisa katkeruus iskee kyn-
tensä hänen sieluunsa. Hän tahtoisi tuskasta huutaa.

III

Oli lämmin päivä. Tavanmukaista kevätsiivousta oli jo jonkun aikaa kestänyt Kaarilassa. Kuukausien koskematon järjestys oli rikottu huoneissa, tavaroita oli kannettu ulos, ikkunoita raastettu auki talviliitteistään, lakeja, lattiaita sitaistu nuorilla lehvillä, kellareja, vinttejä väännetty nurin ja kauas oli pauke kuulunut kartanolta, kun talvitomuja piiskattiin huonekaluista.

Maijan tuloon piti kaiken olla valmiina. Emma rouva valmisteli rengin kanssa kukkalavoja puutarhassa, Pekka oli vienyt piiat navettapihaa luomaan, Aili raastoi pois huoneestaan toista sisäikkunaa, joka mahdollisten kylmien varalta oli jätetty ottamatta. Eero, joka aamulla oli ollut tervaamassa venettä rengin kanssa, soitti torvea salissa.

— Etkö, Aili, tulisi minua säestämään? kuului vihdoin hänen äänensä.

— Voisit sinä mieluummin tulla minua auttamaan! vastasi Aili.

— Älä toki Eero raukkaa taas vaivaa, huudahti Emma rouva puutarhasta. — Koko aamupäivän hän on ollut työssä.

— Niinhän me muutkin olemme. Kyllä hän nyt saa jaksaa, väitti Aili armottomasti.

Eero nousi ikkunalle ja otti Aililta hohtimet.

— Saan ilmoittaa, etten ensi kertaa ole tällaisessa työssä. Monet monituiset kerrat olen iltamia ja kuvaelmia varten naulannut kulisseyä, monta monituista kertaa ripustanut seinille arpajaisvoittoja.

— No niin, siinä äiti kuulee!

— Mutta en minä nyt täällä Kaarilassa tahtoisu sinua rasittaa ... !

Kun ikkuna oli saatu irti ja avattu, hyppäsi Eero, notrkeana kuin apina, siitä puutarhaan.

— Tule perässä! sanoi hän Ailille ja hymyili häntä vastaan ruskeilla silmillään.

Korkeus ei ollut aivan pieni. Mutta Aili nousi empi-mättä ikkunalaudalle ja varustautui hyppäämään. Liian myöhään huomasi Eero sanojensa varomattomuuden, turhaan koetti hän tyttöä kieltää. Hän hyppäsi — jollei Eero olisi saanut häntä kiinni, olisi hän pudonnut suin päin maahan.

— Sattuiko? kysyi hän hätäisesti. — Sano, sano Aili kulta!

Hän painoi häntä likemmä itseään, käsivarsillaan häntä tukien. Hetken ajan hän hervotonna lepäsi hänen sylis-sään, kasvot kalpeina, silmät ummessa.

— Ei sattunut, kuiskasi hän vihdoin, loi serkkuunsa pitkän katseen ja riuhtaisihe irti. — Kuule, alkoi hän sitten kiireesti, värin vähitellen palatessa kasvoille, — emmekö yhdessä menisi lakaisemaan tuota kulmaa puutarhassa, joka vielä on lakaisematta?

— Olkoon menneeksi!

— Hae sinä tallista harava, minä tuon tuvasta luudan.

Eero rupesti viheltämään masurkkaa, heitti taapain päättään, niinkuin hänen tapansa oli, tarttui Ailin vasem-paan käteen ja oikaisi hänen käsivartensa suoraksi omaansa vastaan. Hän veti hänet mukaansa. Silmillään seuraten Eeron askeleita tanssi Aili hänen perässään. Rakennuksen kulmaa kiertäessä hämääntyi heiltä tahti. He alkoivat uudestaan ja tanssivat reippaasti siihen asti missä talliin ja tupaan vievät tiet erosivat. Siinä päästi Eero Ailin käden sellaisella vauhdilla että tyttö vielä hyvän matkaa jatkoi samaan tahtiin. Sitten hän sei-sähtui ja jäi tuijottamaan Eeron jälkeen, painaen käsiään rinnalle.

— Mitä, mitä on tämä tunne? sanoi hän hiljaa itsek-seen.

Sellaisena ei kukaan saanut häntä nähdä, hänen täy-tyi paeta. Hän tiesi poskensa olevan palossa ja otsallaan olevan ikäänkuin kirjoituksen. Hän vilkaisi ympäril-leen: pihassa ei ollut ketään. Hän hyppäsi kiviaidalle, pääsi sen toiselle puolelle ja riensi polkua alas rantaan. Valkovuokot olivat kukassa, lahti lepäsi rasvatyynenä, tuore tervanhaju leijaili ilmassa. Hän astui veden par-taalle, johon syvä, sininen taivas kuvastui, horjahti taa-päin ja lankesi kivelle istumaan.

— Mikä, mikä on tämä tunne? Eero, Eero,... onko tämä rakkautta?

Hän ei itkenyt, mutta sydän sykki valtavasti ja silmä tuijotti veden kalvoa. Hänen rintansa oli ylenpalttisen täynnä.

Minä rakastan! selveni hänelle vihdoinkin ja hänen kyyneleensä alkoivat hiljalleen valua alas poskea. Hetket olivat iäisyyden hetkiä, hän ei tietänyt miten kauan hän oli istunut siinä veden partaalla, valaen vettä polttavalle otsalleen, kun hänen mieleensä vihdoinkin juolahti, että Eerohan häntä odottaa. Hän nousi, kuivasi kasvonsa ja alkoi astua taloa kohti. Mutta hänen mielessään riemuitsi ja raikui. Ei tarvinnut enää kaivata ja ikävöidä olemattomia. Ajatuksilla on määränsä, tunteilla maalinsa: hän rakastaa!

— Missä sinä olet ollut? kohtasi häntä portilla Eeron kysymys.

— Olinko sitten niin kauan?

— Olit! En minä yksin viitsinyt lakaista puutarhassa, lähetin sinne Leena-muorin. Mutta missä sinä oikeastaan kävit?

— Rannassa. Pisti päähäni käydä siellä. Juoksin niin kovasti.

— Sen kyllä näen. Joko vene kuivaa?

— Vene... niin, kyllä kai se kuivaa, ilma kun on niin kaunis.

Sileälle tielle päästyä tarttui Eero hänen käteensä ja alkoi häntä tanssittaa.

— Pää pystyyn ja katso minua silmiin! Niinkuin ennenkin.

Mutta Aili ei voinut niinkuin ennen. Kyyneleet tulivat silmiin.

— Päästä minut, pyysi hän. — Auringon valo häikäisee.

— Neiti suvaitsee tänään olla huonolla tuulella!

Pääkaupunkilaisella kumarruksella päästi Eero hänen kätensä ja katsoi häneen pitkään. Aili kääntyi ja alkoi haravoida lehtiä kasaan. Ikäänkuin oljen korteen tarttuen katkaisi hän vihdoinkin kiusallisen hiljaisuuden sanoilla:

— Kerro Eero jotakin Helsingistä!

— Helsinki ei tähän aikaan esiinny ensinkään edukseen, siellä alkaa olla tyhjää: ylioppilaat poissa, koulut kiinni, muuttoaika.

Taas seurasi hiljaisuus. Onneksi tulla pyyhähti samassa pensaista koira, läähättäen ja kieli pitkällään. Aili hyväili sitä tavallista hellemmin. Eero seisoi haravoiden tuomen alla, jonka oksat miltei koskettivat hänen päätään:

— Hän ei minua ymmärrä, hän ei minua rakasta! selveni Ailille äkkiä.

Aurinkoisena valkeni seuraava päivä. Kaikki oli järjestyksessä: kaksiosaiset ovet avatut, joten saattoi nähdä talon koko huonerivin, maljakoissa kukkasia, ruokasalissa vihreällä koristettu kahvipöytä ja ikkunoista virtasi raikas veto, löyhytelien vasta pestyjä uutimia ja koristuksia pöydillä ja sohvilla, jotka ainoastaan juhlatilaisuuksissa otettiin esiin. Juhlatilaisuuksiksi katsottiin aina niitä päiviä, jolloin joku »lapsista» palasi kotiin, viivyttyään pitemmän aikaa poissa.

Jo kello yhdentoista aikaan alettiin odottaa. Joka kerta kun Jalo avasi suutaan haukkumaan, ilmestyi joku piiosta kyökin portaille. Aili oli ensi kerran heittänyt surupukunsa ja pukeutunut sinertävään. Hänellä oli kaulassa leveä kellertävä pitsi ja vyötäisiä ympäröi nahkavyö.

Hän ei iloitse Maijan tulosta, ajatteli Pekka nähdesään hänen totiset kasvonsa. Mutta Eero ei voinut riistää silmiään hänestä: vaaleat hiukset kähertyivät niin sorjasti niskassa, poski oli kalpeudessaankin niin tuore, piirteet niin puhtaat. Kun hänet aina oli nähnyt mustissa, vaikutti hän vaaleassa puvussa suorastaan hurmaavana.

Maijaa vain ei kuulunut. Kahvijano valtasi jo odottavat ja ensimmäinen kuppi juotiin. Emma rouvan alkaessa käydä levottomaksi, tuli piika vihdoin ilmoittamaan, että »nyt siellä joku tulee Kiutun mäkeä alas, mutta on niin lystinmäinen». Jalo, joka unohtaen virkansa, istui ruokasalissa ahnastelemassa, törmäsi haukkuun pihalle, herrasväkensä seuraamana. Kummallinen kuorma oli todellakin tulossa: ajaja kyllä istui takana ja

hattupää nainen edessä, niinkuin odottaa sopi, mutta sitäpaitsi oli etupuolella rattaita ihmeellinen korkea esine, jonka pinnat oudosti säteilivät auringon valossa.

— Mikä kumma tuo on? Ei ainakaan meidän Maija ...

— Mutta hevonen on meidän Tuima.

— Ja Maija se kuitenkin on tuo hattupää ...

— Hänellähän on polkupyörä rattailaan, keksi vihdoin Eero.

— Maija se on, hän jo heiluttaa nenäliinaansa.

Hitaasti likeni kuorma. Nuoret riensivät vastaan, Emma rouva jäi jäljellepäin. Kenenkähän polkupyörän hän tänne tuokaan? mietti hän itsekseen. Sitten alkoi kyyneleitä valua hänen poskilleen ja malttamattomasti odotti hän saavansa sulkea syliinsä tyttärensä. Maija ei aivan heti päässyt alas rattailta, puupuitteisiin pantu polkupyörä oli kiinnitetty hänen eteensä, joten hän sen takana istui kuin karsinassa.

— Voi voi, olette varmaankin kauan odottaneet! Läk-simme kyllä heti junan tultua, mutta tämän pyörän tähden piti ajaa niin hitaasti. Kaduin jo etten sitä jättänyt asemalle.

— Paras oli, virkkoi Pekka ystävällisesti hymyillen, — että toit tuotavasi tänne. Kukapahan ne jälkeenpäin noutaisi asemalta.

— Maamiehellä on kiire käsissä! lisäsi Eero.

Vihdoin pääsi Maija karsinastaan. Hän riensi suoraa päätä äitinsä luo ja sulki hänet syliinsä. Sitten tervehti hän muita.

— Pikku tyttöseni, Maija kultani, oletko nyt kotona, äidin luona! Mutta kuinka sinä olet kasvanut ja näytät terveeltä!

— Niin olenkin ollut harvinaisen terve koko kevään, vaikka useimmat tovereista olivat niin hermostuneet, että rukouksessa pyörtyivät ja tunnilla usein purskah-tivat itkuun.

Maija oli päätä pitempi äitiään. Hänen ja Pekan ulko-muodossa oli paljon yhtäläisyyttä: sama vaalea tukka, vaikka Maijalla hiukan laheampi, sama helakka ihon-väri, samat siniset silmät. Veljessä vallitsi oikea suoma-lainen tyyneys, kun sitävastoin sisar näytti olevan altis mitä erilaisimmille mielijohteille. Hän oli vankka

ja roteva, suuret, luisevat kädet, vartalo vielä kehitty-
mätön. Niinkuin usein nopeasti kasvaneet, käveli hän-
kin huolimattomasti, hartiat hiukan kumarassa. Liik-
keet olivat kulmikkaat, äänessä ja käytöksessä jotakin
poikamaista. Hän otti pitkiä askeleitaan sillä tavalla,
että miltei luuli hänen olevan kompastumaisillaan
hameisiinsa, jotka alkoivat käydä pitkiksi. Kun hänet
näki Ailin rinnalla, pisti hän erikoisesti silmiin: Aili oli
niin solakka ja kevyt, kaikki hänessä niin siroa tekoa.

— Mutta lapseni, virkkoi äkkiä Emma rouva ja pysähy-
tyi keskelle pihaa, tavoitellen hattua tyttärensä päästä,
— olet leikannut hiuksesi! Voi, voi!

— Niin, niin, minua ei saa torua! Niistä oli niin paljon
vaivaa ja olivathan ne niin huonot...! Kasvaahan
minulle uudet paremmat sijaan...!

— No niin. Ehkä se oli hyvä.

Enempää ei Emma rouva sanonut. Eero tyytyi siihen,
että hän purskahti nauruun ja Pekka sanoi tyynesti:

— Se on hirveän rumaa kun naisilla on lyhyt tukka.

Tultiin sisään. Maija juoksi huoneesta huoneeseen,
kaikkialla oli niin tuttua, niin kaunista! Hän tervehti
piikoja kyökissä, tarkasteli oliko kaikki paikoillaan, kai-
pasi Mirriä, joka ei ollut saapuvilla ja jäi vihdoon kahvi-
pöytään istumaan Emma rouvan viereen, joka ilokyyne-
lin tuontuostakin laski kätensä hänen lyhyeksi leikatuille
hiuksilleen ja kehoitti häntä syömään ja juomaan.

— Mutta enhän vielä ole sanonut terveisiä kaikilta,
jotka lähettivät! jatkoi Maija. — Ensinnäkin tietysti
tädiltä ja sedältä ja pojilta. Setä erittäin käski sanoa,
että hän syksyllä odottaa Ailia Helsinkiin. Ja tati lähetti
äidille tuliaisiksi leninkikankaan ja Pekalle kravatin...
Ja Eerolle minulla on terveisiä niin monelta tytöltä,
etten tiedäkään...!

— No annas kuulla!...

— Ensinnäkin tuli neiti Blom toissa iltana vastaani
kadulla ja käski sanomaan, että olisi fiksua jos kirjoit-
taisit hänelle, sillä hänen on ollut sinua ikävä... Ja
Elli Tuokko toi aamulla kukkia, jotka käski antaa
sinulle — ne ovat eväitteni joukossa... Voi äiti, kiitos
voileivistä, ne maistuivat niin hävyttömän hyviltä, että
olin kieleni niellä...!

— Vai eväitteesi joukossa! Sepä on hävytöntä! Hel-singin runollisin ja kaunein tyttö lähettää minulle kukkia ja sinä panet ne — eväspussiisi.

— Vai olisiko minun pitänyt istua ja pidellä niitä käsissäni neljän penikulman aikana. Muutoinkin minua paleli. Aamulla oli aika kylmä, tiedä se ja ole tyytyväinen, etten kukkiasi heittänyt hiiteen.

— Paleliko sinua, lapseni?

— No ei paljon ... Ja päästäkseni Eeron terveisistä mainitsen vielä että yksi hentuistasi, jonka nimeä en edes muista, lähetti pienen käärön ...

— Jota ehkä olet säilyttänyt — kenkäsi varressa? lisäsi Eero.

— Ja se inhoittava neiti Sohvi Mantere käski sanoa, että jotkut häät olivat olleet, sanoi sinun kyllä siitä jo ymmärtävän ...

— Hyvä on, ymmärrän kyllä! Pääsivätkö pojat luokalta?

— Pääsivät. Jussi sentään ehdoilla luonnontieteessä.

— No entä sinä itse? kysäisi Pekka.

— Tietysti. Ei toki viimeiselle luokalle jäädäkään. Todistukseni onkin täällä.

Hän juoksi sitä noutamaan. Omituisen hellä piirre kasvoillaan seurasi Emma rouva hänen liikkeitään. Se on sentään oma tytär, ajatteli Aili itsekseen. Hänelle, Ailille ei kukaan antanut sellaisia katseita. Eero oli hänestä tällä hetkellä kauempana kuin koskaan ennen; ainoa joka häntä myötätuntoisuudella näytti seuraavan, oli Pekka. Hän katsahti häneen tuontuostakin ikäänkuin anteeksi pyytäen. Aili pakotti hymyn huulilleen. Hänen poskensa hehkuivat.

— Ja johtajatar — tapansa mukaan — sanoi Maija, — lähetti äidille terveisiä.

Juhlallisella uteliaisuudella otti Emma rouva todistuksen tyttärensä kädestä. Sitten hän ojensi sen Ailille. Eero kurkisti siihen hänen olkansa takaa.

— Eero ei saa katsoa! huusi Maija.

— Miksei? nauroi Eero ja vilkaisi tyttöön ruskeilla silmillään.

— Ei! Et saa! Koetapas!

— Maija lapseni! rauhoitti äiti. — Eihän tuo nyt niin huono ole, ettet sitä voisi näyttää.

— Niin, mutta hän taas alkaa kiusotella ...!

Sekä Pekka että Eero seisoivat Ailin tuolin takana lukemassa Helena Maria Wahlfeltin päästötodistusta. Siinä oli enimmäkseen kahdeksia, voimistelussa kymmenen, kaunokirjoituksessa, käsitöissä ja laskennossa kuusi.

— Vai tällä sitä sitten aiotaan — ylioppilaaksi! virkoi Eero hymyillen, käsissään murennellen piparkakkua.

— Eero! pääsi Aililta nuhdellen.

Mutta Maija oli tullut tulipunaiseksi. Hän karkasi istuimeltaan, hypähti Eeron eteen, riisti todistuksen hänen kädestään, tarttui hänen tukkaansa ja tukisti.

— Selkääsi tarvitsisit! sanoi hän. — Äiti, minä en kärsi tuota Eeroa. Laita itses täältä Kaarilasta tiehesi.

Tämä riitelemine oli niin hullunkurista, että Aili ja Emma rouva purskahtivat nauruun. Eero oli painanut silmänsä umpeen ikäänkuin henkeään uhkaavaa iskua odottaakseen.

— Onko minun päässäni enää ainoatakaan hiuskarvaa? vaikeroi hän.

— Olisit, Maija, voinut hankkia arvosanasi laskennossa vähän paremmaksi, huomautti Pekka.

— Kiitä onneasi, ettei siinä ole viitosta! sanoi loukkaantuneena Maija. — Kuukausitodistuksessa minulla oli seitsemän, mutta sitten se Pirre (hän tarkoitti laskennonopettajaansa) antoi niin vaikeita koelaskuja, ettei niitä kukaan ymmärtänyt. Olga Söderholmkaan, joka meidän luokalla oli primus, ei saanut kymmentä ... Te ahdistatte minua tänään kaikki. Luuletteko, että on hauska tulla kotiin, kun ...

Loukkaantuneena läksi Maija saliin ja luotuaan nuhtelemaan katseen Pekkaan ja Eeroon, seurasi häntä Emma rouva. Mutta pahin ei vielä ollut tullut.

— Kenen se polkupyörä on? kysyi Pekka.

Maija livahti tiehensä antamatta vastausta ja Pekalta unohtui kysymys uudistamatta, hän kun jännityksellä seurasi Helsingistä tulleiden sadetakkien ja hattujen koettamista. Se tapahtui salissa, suuren peilin edessä. Ailin sadetakki oli vaalean harmaa ja hattu leveäröytäinen, valkeasta oljesta, koristettu mustilla samettinau-

noilla ja valkealla höyhentöyhdöllä. Se puki häntä niin, että hän punastui nähdessään oman kuvansa. Nyt saattoi hän vetää vertoja mille tytölle tahansa. Mutta Emma rouva vaikeroi:

— Voi hyvät ystävät, minulle, vanhalle ihmiselle nyt tällaisia koristuksia! Voi näitä hihjoja!

— Se on uusinta muotia! vakuutti Maija.

— Miksi nyt sitten vanhanaikaista ottaisi, koska keran uutta ostaa! lohdutti Eero. — Kyllä täti siihen tottuu!

Pekka nousi tuoliltaan, haki takkinsa rintasaumasta pari nuppineulaa ja pisti niillä kiinni pussihihoja niin että poimut katosivat.

— Noin sen olla pitäisi!

— Niin poikani, ehkä Aili, kun tässä nyt tulee aikaa, ottaa ja leikkaa nämä hihat pienemmiksi.

Eero nauroi täyttä kurkkua ja teki parastaan vakuuttaakseen, että ne olivat erinomaisen kauniit. Sitten tuli uusi kysymys: mitä tämä kaikki maksaa? Siihenkään ei Maijalta saatu vastausta: täti oli ostanut kaikki ja täti oli siitä kirjoittanut. Huolestuksen rypyt alkoivat nousta Emma rouvan otsalle: hän aavisti pahaa, kun Maija noin salaperäisesti vastaili. Sata markkaa oli Helsinkiin lähetetty ja siitä piti vielä riittää Maijalle matkarahoiksikin. Kunhan eivät nämä tavarat olisi maksaneet niin paljon, että sinne taas oli jääty velkaa!

Huonommin kuin Emma rouva saattoi aavistaakaan, olivat asiat. Se selveni hänen kälynsä kirjeestä, jonka Maija ulos lähtiessään hänelle jätti. Paitsi että sadetakeista ja hatuista oli jäänyt osa maksamatta, oli Maijan tutkintohameeseenkin pitänyt ottaa velkaa. Sitten oli Maija ostanut polkupyörän. .. Polkupyörän? Maija polkupyörän! Emma rouva luki sanat moneen kertaan, hän ei ollut silmiään uskoa. Oliko lapsi tullut hulluksi! ... Muuan tovereista, joka läksi ulkomaille, oli sitä hänelle kaupannut polkuhinnasta, 250 markasta, vaikka se oli miltei uusi ja erinomaisen hyvä. Kenenkään tietämättä oli Maija tämän tehnyt. Hän oli siitä saanut paljon toria. »Älkää siis enää häntä soimatko. Luulen sitäpaitsi, että siitä on ollut paljon hyötyä, sillä alkukesästä oli hän kalpea ja hermostunut, mutta sitten kun hän alkoi ajaa polkupyörällä, on hän tullut aivan toisen näköiseksi.

Pyörä on otettu velaksi, mutta sitä ei tarvitse maksaa ennenkuin vuoden lopulla. Tyttö raukka on niin pelois-
saan. Älkää nyt häntä toruko!» Niin loppui kirje. Neu-
vottomana pudotti Emma rouva sen helmaansa ja jäi
tuijottamaan eteensä. Sitten läksi hän etsimään Pek-
kaa, varovaisesti ilmoittaakseen hänelle asian.

Sillaikaa asteli Maija Eeron ja Ailin kanssa puutar-
hassa, jutellen Helsingin uutisia. Syksyliisiä arpajaisia
jo valmisteltiin. Ompeluseura oli ollut koolla Wahlfel-
tilla. Ohjelmaakin oli ajateltu. Joku rouvista oli ehdot-
tanut Kalevala-kuvaelmia: »sinipiikain laulu», »ilmatar-
ten ja luonnotarten tanssi», »Pohjolan neito» y.m. Ja
siihen oli Lyydi-täti sanonut: »minulla on ehdolla niin
mainio Pohjolan neito! Se on mieheni veljentytär Aili
Wahlfelt. Hänen pitää siksi tulla tänne.»

Aili tunsikin ikäänkuin huumaavan viinin virtaavan suo-
niinsa: hän olisi hänkin nuori, hän huvittelisi niinkuin
muut, hän tanssisi Eeron kanssa!

— Onkin päätetty, sanoi Eero, — että Aili syksyllä
tulee Helsinkiin.

— Niin, opeta nyt vain minulle masurkkaa!

Ailin jäsenet värähtelivät.

Eero tarttui hänen käteensä ja he alkoivat tanssia
hiekkarannalla. Maija lauloi ja yritteli kädet vyötäisillä
hänkin tanssia. Hiestyttyään läksivät he juoksujalan
pihaan. Mutta nähdessään polkupyörän kuistilla totistui
Maija.

— Voi, voi, mitähän minä nyt saankaan? huokasi hän
itku kurkussa.

— No kuinka niin?

— Tuo on minun! Olen sen ostanut omin päini, kenel-
täkään kysymättä lupaa ... Mutta kiusaus oli niin suuri!
Sain sen polkuhinnasta ... Ette aavista miten taistelin
vastaan! Kävelin päiväkausia kuin kissa kuuman puu-
ron ympärillä. Ja aina kun näin tyttöjen polkupyöril-
lään tulevan kouluun, oli minulla oikein tuska. Ja kun
näin heidän maneesissa harjoittelevan, niin ihan olin
kuin kipeä! En enää voinut vastustaa. Semmoisella tun-
teella kuin sanotaan naisten rakastuvan, ajattelin minä
pyörääni. Vein sen huoneeseeni, kiilloitin sitä ja ensi

työni aamulla oli nousta sitä katselemaan ... Voi äiti, älä suutu!

Sekä Emma rouva että Pekka olivat saapuneet paikalle. Maijaa kohtasi kokonainen nuhdetulva. Ailin piti lähteä kyökkiin, joten ei hän kuullut sitä kuin etäältä. Hän oli sitäpaitsi kokonaan omissa ajatuksissaan. Astuessaan salin läpi, otti hän uuden hattunsa, asetti sen päähänsä ja katsahti peiliin. Sitten hän laski hatun takaisin tuolille ja tuli masurkka-askelin ruokasaliin, jonne paistinhaju tunki kyökistä. Hän oli niin onnellinen, niin kiittollinen. Onnentunteensa valtaamana hän äkkiä kääntyi takaisin portaille, missä Maija itkien otti vastaan läksytystä, lankesi äidin kaulaan ja lausui:

— Kiitos, rakas äiti!

— Mistä lapseni? kysyi Emma rouva hämmästyneenä.

— Hatusta, takista, kaikesta ... !

Pekka seiso riidanalaisen polkupyörän edessä, jonka ruuveja Eero koetteli, ja katsoi siihen kuin mihinkäkin pahantekijään. Hän kääntyi hämillään pois, kun Aili tuli häntäkin suutelemaan. Tyttö palasi ruokasaliin. Ensi kertaa eläessään tuns hän hurmaavan huolettoman elämän ilon liikkuvan mielessään. Kaikki epäily oli kadonnut, tuntui siltä, että hän on niin kaunis, että Eeronkin täytyy häneen rakastua.

Kyökissä oli väki vielä ruualla. Kaikki pöydällä oli tavallisessa järjestyksessä: reikäleipiä läjässä, kalakuppi, jonka laitoihin suola oli kuivanut ikäänkuin kuonaksi, ja höyryävä perunavati. Vanha Leena liuotteli leipäpalasiaan vedessä, Jalo kalvoi luuta nurkassa. Aili kurkisti paistipataan, katsoi että jälkiruoka uunissa kypsyy, pani voita lautaselle, leikkasi lohta, jota oli lähetetty Helsingistä, ja järjesti ruokapöydän. Ohi astuessaan yhtyi hän tuontuostakin renkien keskusteluun. Se koski tämänpäiväistä matkaa asemalta ja Maija neidin polkupyörää.

— Neiti, siellä on kerjäläisukko rappusilla, ilmoitti vihdo in piika Iita.

Kerjäläinen istui sauvaansa nojaten eikä liikahtanut paikalta, kun Aili häntä puhutteli. Risainen takki oli kiinni puukapulalla, jonka ympäri oli kiedottu lankaa. Likaista paitaa piteli parsinneula. Paljaat jalat olivat

pistetyt tuohikopposiin. Käsi oli pelkkää luuta ja nahkaa, kellertävän sinisinä erottautuivat siinä suonet. Ailin mieleen painui heti ensi näkemältä jokainen yksityiskohta hänessä. Kuurona ei hän Ailia huomannut, ennenkuin hän kosketti hänen olkapäätään.

— Jaa mistäkö kaukaa minä olen? Tuolta olen toisesta pitäjästä. Jaa vaivaisapuako? Onhan sitä vähän, mutta lisää on hankittava maailmalta. Olen tässä kaiket talvet potenut hinkua ja hengenahdistusta. Kun korjaisi Jumala pois ... !

Ääni, käheänä ja matalana kuin maanalainen ulina, katkesi häneltä yskään. Kasvot väentyivät ryppyjä täyteen ja värittömälle otsalle nousi rasittunutta punaa. Vanuneet harmaat hiukset heilahtivat. Aili toimitti hänelle ruokaa ja auttoi hänet alas portailta. Hitaasti vanhus astui tupaan päin, kaksin käsin kantaen keittovattia ja varjellen lientä läikähtämästä laitain yli.

— Menkää vähän syrjään! kuului äkkiä Maijan ääni.

Kirpeä kellonsoitto houkutteli samassa sekä rengit että piiat portaille, mutta se, jota soitto varoittaen tarkoitti, ei huomannut mitään: rauhallisesti hän yhä asteli keskellä tietä, varjellen keittovattiaan, lakkirisa kainalossa, tuulen heilutellessa harmaata tukkaa. Juuri kun Maijan piti kääntää ja pyyhkäistä hänen ohitsensa, kääntyi hänkin juuri samaan suuntaan. Harmistuneena, kyynelten puna vielä poskilla, piti tytön hypätä alas pyörältä.

Sanattomana katseli Aili tätä kohtausta. Hän tunsii ikäänkuin pistoksen rinnassaan. Poissa oli äskeinen mieliala. Ilottomana tuli hän sisään, mielessään kaikki Kaarilan köyhät, sairaat ja onnettomat, joita hänen piti tehdä onnellisiksi sensijaan, että hän koetteli uusia hatuja ja ajatteli huvimatkoja Helsinkiin.

Niin kävi aina. Heti kun elämä alkoi hänelle hymyillä, kun hänen nuoruutensa otti oikeutensa, tuli, ikäänkuin tuulen tuomana joku pieni ulkonainen seikka, jota ei kukaan muu huomannut, mutta joka hänet pudotti taivaastaan. Kivenä riippui raskasmielisyys hänen siivissänsä ja painoi häntä maailman huoliin. Eikö hänelle sitten todellakaan ollut olemassa onnea, iloa, nuoruutta?

Oliko hän tuomittu kaiken aikansa suremaan muiden huolia, itkemään siksi etteivät kaikki iloinneet?

— Minä en maksa pyöriäsi, oli Pekka sanonut sisarelleen. — Saat itse pitää niistä huolta!

Mutta eräänä iltana tavattiin hän itse Eeron johdolla harjoittelemassa samaisella Maijan pyörällä. Ja senjälkeen eivät hänen uhkauksensa enää pystyneet sisareen: hän torjui ne ilkkuen luotaan. Koska kerran Pekka käytti pyörää, saisi hän sen myöskin maksaa! Muutaman päivän perästä läksi Pekka jo polkupyörällä parin virstan päässä olevalle suolle työmiesten luo. Eero koetti opettaa samaa taitoa Ailille, mutta hänen näytti olevan mahdoton sitä oppia. Pekka sensijaan käytti pyörää niin ahkerasti, että Maijaa jo alkoi harmittaa, vaikkei hän uskaltanut siitä mitään sanoa. Kaikessa hiljaisuudessa hän sentään äidille valitti asiaa. Ja äiti lohdutteli sillä, että kyllä Pekka pian väsyä ja kyllästyy ja silloin joutuu pyörä taas alkuperäiselle omistajattarelleen. Mutta Pekkapa ei väsynyt. Maijan piti keksiä uusi keino päästäkseen nauttimaan lempiesineestään: hän läksi liikkeelle aamulla aikaiseen ennenkuin Pekka ehti, ja läksi silloin niin kauas, ettei palannut ennenkuin päivällisille. Yksin ei sentään ollut niin hauskaa, hän alkoi pyytää Eeroa seurakseen. Ja oltuaan yhden kerran, läksi Eero useaminkin. Maijalla oli soma polkupyöräpuku ja kun hän Eeron rinnalla lasketti alas mäkeä ja Aili jäi sulkemaan porttia heidän jälkeensä, ei hän voinut olla heitä kadehtimatta. He viipyivät tuntikausia poissa, tapahtuipa, että heitä turhaan odotettiin koko päivän.

Silloin oli talossa hiljaista. Aili istui käsitöineen puutarhassa. Välistä koetti hän lukea. Mutta katse kääntyi vaistomaisesti maantielle päin tähystelemään, eivätkö he jo tulisi. Ajatukset eivät pysyneet koossa. Kun ei heitä helteisestä päivästä huolimatta kuulunut päivällisellekään, kävi Aili levottomaksi. Hän kuvitteli, miten he nyt lepäävät jollakin nurmikolla metsässä, pyörät ovat asetetut puuta vastaan... Tuntui siltä, että hän vihaa Eeroa. Mitä hän olikin tullut tänne Kaarilaan hänen rauhaansa häiritsemään? Ennen oli kyllä ikävä ja kaipausta kalvoi, mutta ei toki tuntunut tuskaa, se oli tullut

Eeron mukana. Kunhan se hänen kanssaan poistuisikin! Heti juhannuksen jälkeen hän lähtisi ...

Ja Maija! Hän oli saanut kaikkea: tietoja, koulutove-reita, ystäviä ... Mutta hän ei antanut Ailin pitää edes ainoansa: nyt oli hän ryöstänyt häneltä Eeronkin!

Illalla palasivat polkupyöräilijät, hiestyneinä ja mitä parhaimmalla tuulella.

— Aili kulta! meidän on niin nälkä! huusi Eero jo portilla.

Ja ruokapöydässä he sitten kilvan kertoivat seikkailuistaan. He olivat käyneet kirkonkylässä asti ja saat-taneet kaikki ihmiset hämmästyksiin: Maija oli ensimmäinen nainen pitäjässä, joka ajoi polkupyörällä.

— Tietysti Rantalan vanhatpiiat pitivät sitä hyvin sopimattomana ja epänaïsellisena. Henrietta mamsseli ihan punastui, kun näki minut housuissa ja lyhyessä hameessa ... !

— Mutta se olikin liian pitkä matka, sanoi Emma rouva, jota kirkonkyläläisten puheet alkoivat huolestut-taa. — Niin pitkää matkaa ei Maija enää saa tehdä. Se ei sitäpaitsi voi olla terveellistä.

— Mitä minä muusta, huomautti Pekka, — mutta tiesithän sinä että minä aioin polkupyörällä mennä suolle ... !

— Tunnusta nyt samalla muutkin syntisi! kehoitti Eero.

— Mitkä muut synnit? närkästyi Maija. — Itse voit ruveta tunnustamaan, mutta en minä.

— No no, lapseni! rauhoitti Emma rouva.

— Olet varmaankin käskenyt vieraita? arveli Aili.

— En minä heitä käskenyt: he lupasivat itse tulla!

— Käskitpä sinä, sanoi Eero.

— No, käykö minun sanominen »älkää tulko» kun ihmiset kysyvät saavatko tulla? Ei. Minä vastaan: tul-kaa vaan!

— No kutka lupasivat tulla?

— No ne kaikki: pappilaiset ja postineiti ja toh-tori ja...

— En olisi uskonut, kuiskasi Eero Ailille, — että tämä pikku neiti niin arvokkaasti osaisi esiintyä. Hän ei her-roille enää niiannutkaan, vaan ...

— Suu kiinni! huusi Maija tulipunaisena. — Eero, sinä lurjus ...

— Lapseni, lapseni! Mitä sanoja sinä käytät! Pahemminhan sinä reuhaat kuin tallirengit. Etkö sinä niianut? Et vanhoillekaan herroille?

— Tuo Eero ... ! Jaa minä hänet kuristaisin! Kaikkiin hänen pitääkin pistää nokkansa.

— Maija heitti täyden lautasellisen viiliä kesken ja karkasi saliin.

— Koska he nyt sitten tulevat?

— Juhannus-iltanahan he lupasivat.

— No, onhan tässä nyt vielä muutamia päiviä siihen, sanoi Emma rouva rauhoittuneena. — Leipoa täytyy kuitenkin.

— Ja vasikka tapettaisiin kuitenkin, lisäsi Pekka, joka iloitsi siitä että Aili saisi olla nuorten seurassa.

— Tohtori kovasti kyseli Ailia, kertoi Eero. — Näytti olevan huolissaan terveydestäsi, sanoi sinun liian paljon istuvan. Minä häntä koetin rauhoittaa sillä, että kyllä olen sinun kanssasi kävellyt ja tanssinut masurkkaa ...

Nyt oli Ailin vuoro punastua.

— Sepä erinomaisen rakastettavaa!

— Niin, jatkoi Maija, joka samassa oli palannut viili-lautasensa ääreen, — ja minulta hän kysyi kuinka kauan Eero oli ollut meillä ja miten Kaarila häntä miellyttää ja ovatko he Ailin kanssa jo vanhatkin tutut. Ja minä vastasin, että Eero tavattomasti pitää Kaarilasta ja Ailista, että he jo ovat vanhat tutut, olleet jo vuosikausia kirjevaihdossa...

— Sepä oli valhe. En eläissäni ole Eerolle kirjoittanut riviäkään.

— Mitä siitä sitten! Oli niin hauska nähdä, kuinka hän siihen happamasti hymyili... Olethan sitäpaitsi kerran kirjoittanut... Kas, tohtori on Ailiin korviin saakka rakastunut, se on päivänselvää.

— Mutta valitettavasti ei Aili häneen, sanoi Aili.

— Hän nyt rakastuu kaikkiin naisiin eroituksetta, selitti Emma rouva vastenmielisesti.

— Maija, kysyi Eero, — niiasitko sinä hänelle?

— Kaikkia tässä vielä! ... Jollet sinä nyt... niin

minä heitän päällesi koko tämän lautasellisen. Se ei ole pelkkä uhkaus, vaan minä sen vielä teen ...

Illalla kaipasi Pekka Ailia laulamaan ja Eero läksi häntä etsimään. Turhaan huuteli hän häntä rantakiviltä. Kiertäessään takaisin puutarhan läpi näki hän hänet vihdoin seisomassa tuomen alla, josta kukat varisivat. Hän katseli järvelle. Aurinko laski. Hohde punaili veden kalvoa ja metsää. Kuullessaan Eeron askeleet hän kääntyi ja jäi liikkumattomaksi. He katselivat toisiaan sanattomina.

— Aili, sanoi Eero vihdoin, — miksi olet vetäytynyt luotani, miksi olet minulle kylmennyt.

— Minäkö olen kylmennyt? kysyi Aili hiljaa.

— Kaipaam sinun puhettasi, sinun luottamustasi... Ajattele, että viikon päästä lähden.

— Niin, mutta se ei tule käskystä. Sitäpaitsihan huu-sit minua laulamaan. Kuulin kyllä äänesi rannalta. Mennään.

Surumielinen ilme kasvoillaan istuutui Aili soitto-koneen ääreen. Hän ei kauan valikoinut, vaan alkoi heti laulaa:

Taivas on sininen ja valkoinen
ja tähtösiä täynnä.
Niin on nuori sydämenikin
ajatuksia täynnä.

Enkä mä muille ilmoita
mun sydänsurujani,
synkkä metsä, kirkas taivas
ne tuntee mun huoliani.

Hyvää yötä toivottaessa tavattiin Maija portailta, nuk-kuneena polkupyöränsä ääreen. Rääsy, jolla hän oli sitä pyyhkinyt oli pudonnut hänen kädestään, hänen päänsä nojasi pilariin.

IV

Kiireisesti valmistettiin Kaarilassa juhannusjuhlan viettoa. Huoneet koristettiin kukkasilla, kuistille kier-rettiin köynnöksiä, likeiselle vuorelle pystytettiin rovio

ja sen nenään vanha tervattu vene. Mutta kun Maija rengin kanssa tahtoi lähteä hakemaan koivuja, pani Pekka vastaan.

— Äh sinä ahne, huusi Maija harmissaan, — niinkuin ei koivuja olisi Kaarilan metsissä!

— Minusta on sääli kaataa nuoria puita noin vaan huviksi, sääli puita.

— Mutta eiväthän puut tunne mitään! Ja mitä juhanus on ilman lehtimajoja?

— Eikö Ailikaan minua ymmärrä? kysyi Pekka, kääntyen kasvatussisarensa puoleen.

— Ehkä...

Emma rouvan kehoituksesta päätettiin sentään tuoda koivuja, vaikkei niin paljon kuin alussa oli aiottu. Mutta kun kuorma sitten tuli ja Aili portailta katseli kuinka hentoiset lehvät siinä täryyttivät, ymmärsi hän veljensä kokonaan.

— Noita on tosiaankin sääli! huomautti hän Eerolle.

— Mutta koko luomakuntahan on ihmisen palvelukseen määrätty. Ihminen on kaikista pedoista raatelevin Jos tahtoisimme olla oikein sääliväiset, niin emmehän uskaltaisi taittaa kukkaa, emme polkea nurmikkoa, sillä kaikkiallahan silloin poljemme eläviä olentoja...

— Niin se kai lienee! myönsi Aili.

Edellisenä päivänä oli Kaarilaan saapunut Emma rouvan käly, joka täällä tavallisesti vietti kuukauden kesästä »nukkuakseen pois hermostumisensa» ja voimistuakseen »Kaarilan mainiosta maidosta». Hän kävi nyt Kaarilassa ensi kertaa veljensä kuoleman jälkeen, ja sentähden piti hänen tuontuostakin itkeä muistojen herätessä. Muuten hän oli mieleltään hilpeä kuin nuori tyttö ja seurusteli kernaasti nuorten kanssa. Suvussa kutsuttiin häntä yleisesti »Malla tädiksi», vaikka hänen nimensä oli Karolina. Tuliaisiksi oli hän tuonut erinomaisia karamelleja.

— Maija, koetti Eero ärsyttellä, nähdessään miten tyttö täysin kourin vei makeisia suuhunsa, — noin ei tulevan ylioppilaan käy syöminen. Oletko koskaan nähnyt kenenkään ylioppilaan tuolla tavalla herkuttelevan?

Maija ei, kumma kyllä, vastannut mitään tähän solvaukseen. Hän heitti ainoastaan surullisen katseen

serkkuunsa. Mutta tāti sai siitä aihetta kaikenlaisiin kysymyksiin: aikoiko Maija ylioppilaaksi? Oliko hänellä todenteolla halua siihen? Ja hän tarttui Maijan käteen ja läksi hänen kanssaan puutarhaan syvällisemmin jutellakseen asiasta ... Ja kun he sieltä palasivat, niin syntyi Emma rouvan kanssa kesken juhannuskiireiden vilkas keskustelu. Ja tāti esiintyi Maijan lämpimänä puolestajana.

Sillaikaa oli Aili Eeron kanssa koristamassa portaita.

— En ollenkaan käsitä, sanoi Eero, — että parin päivän perästä lähden Kaarilasta.

— Pianhan se aika on mennyt! Oletko loppukesän kotona?

— Olen. Syksyllä tenttaan sitten Helsingissä loppuun ja järjestän asiat. Heti joulun jälkeen lähden. Pääasiallisesti kai tulen oleskelemaan Wienissä ja Parisissa. Kyllä se Pariisi sentään kaikesta päättäen on kaupunkien kaupunki. Voi niitä Arvi Svahnin kuvauksia sieltä! Minun pitää joskus Helsingissä lukea sinulle joku hänen kirjeistään.

— Onko tuo Svahn paras ystäväsi?

— Niin, jos nyt miesten kesken voi puhua parhaasta ystävästä samassa merkityksessä kuin naisten kesken, voin todellakin sanoa sitä Arvista. Jo poikina me uskoimme toisillemme kaikki ajatuksemme. Ja ensi ylioppilasvuosina olimme erottamattomat. Mutta nyt hän on ollut poissa kolmatta vuotta. Ja tietysti sitä aina silloin vieraantuu.

— Kirjoitatko joskus meille ... sitten kun olet poissa? kysyi Aili hetken vaitiolon jälkeen.

— Kirjoitan useinkin ja muistelen vielä useammin, varsinkin sinua, Aili.

— Kunhan et unohtaisi siellä maailman pauhinassa!

— En. Etkö tiedä, että ulkomailla kotoiset ihmiset vasta käyvätkin oikein rakkaiksi. Enkähän minä niin kauan viivy kuin Arvi. Älä pelkää, emme ehdi vieraantua... Mutta kuule, huudahti hän äkkiä salaperäisesti: — tänään kiusottelemme hiukan tohtoria, eikö totta?

Aili katseli häneen suurin, vakavin silmin, mitään vastaamatta.

— Sillä tavalla, että sinä olet olevinasi minuun rakastunut ja minä sinuun . . .

Aili punastui ja koetti hymyillä vastaukseksi.

Vieraat saapuivat jo iltapäiväkahville. Tohtori, noin neljäkymmenen vuotias, roteva mustapartainen mies, esiintyi vaaleassa kesäpuvussa, valkea olkihattu päässä. Hän liehitteli voimiansa takaa Ailia, sillaikaa kuin apteekkarin apulaiset hartaudella kuuntelivat Maijan selityksiä uusimmista polkupyöristä ja postineiti ja hänen sisarensa virittivät paulojaan Eeron eteen.

Leikittiin panttileikkejä lehtimajassa. Ailin täytyi kerran panttinsa lunastukseksi luvata tohtorille kukkavihko. Tämä ilostui siitä suuresti, tarjosi Ailille käsivartensa ja vei hänet kukkalavan ääreen.

— Mitä kukkia tohtori tahtoo? kysyi Aili, nauruaan pidätellen.

— Mitä Aili neiti vain itse suvaitsee antaa . . . Paitsi noita keltaisia. Ei niitä, Aili neiti! huusi hän surkealla äänellä. — En pidä keltaisista.

Aili oli ojentanut kätensä taittamaan keltaisia ruusuja.

— Punasia tohtori tietysti tahtoo! huudahti silloin Eero lehtimajasta. Koko seura purskahti suureen nauruun.

Illallisen jälkeen lähdettiin kokkokalliolle, missä kylän väki oli koolla. Herrasväen tullessa lakkasi tanssi hetkeksi, mutta kun herrat olivat valinneet kukin torpantyttyärensä ja neidit tanssivat kylän nuorten miesten kanssa, niin oli ilo pian entistä ehommassa vauhdissa. Viulu vinkui, sammal vain tuprusi kallion revelmistä, kun tanssivat sitä polkivat.

Liikkumattomina lepäsivät lahden vedet, syvässä päilyi taivas ja metsäiset rannat. Rusko taivaalla oli ihmeellisen herkkä, ilma tuoksui. Räiskyen leimusi kokko ja kaiku kantoi laulua ja soittoa kauas järven taa, missä toisten tulien ääressä toiset nuorisojoukot kisailivat.

Hiukan erillään muista seisoi Eero, katsellen järvelle, jonka pintaa aurinko tulipunaaisena pallona likeni. Tanssin lakatessa astui hän esiin, johti katseellaan väen piiriin ympärilleen ja alkoi:

— Kansalaiset, hyvät ystävät!

Tiedämme, että aikojen alusta taistelu on vallinnut pimeyden ja valkeuden välillä sekä ulko- että sisäpuo-

lellamme. jo vanhat kansat huomasivat näiden mahtien suuruuden ja osoittivat, toiselle pelosta, toiselle rakkaudesta, jumalallista kunnioitusta. He elivät toivossa, sillä he uskoivat, että maailman lopulla pimeys, pahan valta kukistuisi ja valo, hyvän valta saisi herruuden.

Kuinka monesti, nähdessäni lyhyen talvipäivän auringon vaipuvan pohjolan yöhön, olen tullut ajatelleeksi hyvää ihmissydämessä, jonka maailman pahuus tahtoo niellä mustiin aaltoihinsa. Iäiseen yöhön näytti usein aurinko laskeneen, ikipäiviksi näytti usein jumalallinen kipinä ihmisrinnasta sammuneen. Mutta uuden päivän mukana nousi uusi aurinko ja yön keskeltä loisti esiin ihmissydämen alkuperäinen kauneus, vaikkapa vain hetkeksi niinkuin lyhyen talvipäivän aurinko ... Miten voisimme kestää talven pimeää, jollemme tietäisi, että sitä seuraa juhannuspäivä, miten kestää pahan valta, jollemme, niinkuin vanhan ajan kansat uskoisi, että hyvä kerran saa herruuden?

Hän vaikenä hetkeksi. Ympärillä vallitsi hiiskumaton hiljaisuus. Ainoastaan käen kukunta metsästä ja ruisrääkän yksitoikkoinen ääni vainiolta kuului tuontuos-takin. Kaikki eivät olleet ymmärtäneet hänen sanojaan, mutta lämpö hänen äänessään ja silmien loisto tempaisivat kuulijat mukaansa. Hän näytti seuraavan joitakin sisäisen maailmansa kuvia. Pekka puolestaan seurasi hänen silmäystään: se johti Ailiin, joka seiso i kalli on syrjällä. Tyttö oli valkeassa puvussa, hiukset pitkällä palmikolla. Hänen rinnallaan, paljasta kaulaa vastaan oli sinisiä kukkia. Hänen vieressään seiso i Olka, posket hehkuen, alaspainunein katsein, karkeilla, päivänpolttamilla käsillään hypistellen esiliinansa reunaa. Ailikin tuijotti alas eteensä ja hänen poskillaan paloi puna. Ero kuvasi pohjoisen juhannusjuhlan kauneutta ja joh-tui siitä puhumaan isänmaanrakkaudesta, yksilön velvollisuudesta edistää valon ja hyvän voittoa. Tässä aineessa oli hän omalla alallaan, sanat olivat tulta täynnä ja saattoivat kuulijat innostuksen valtaan. Kun hän oli lopettanut puheensa, alkoi Maija hartaasti veisata maam-melaulua ja häneen yhtyivät läsnäolijat.

Hetkisen perästä kohtasivat Aili ja Ero toisensa ran-

nalla, kallion alla. Heidän kasvoillaan näkyi jälkiä mielenliikutuksesta ja he puhuivat kuiskaten.

— Aili ... Muistatko, mitä tänään ehdotin ... että olisimme olevinamme rakastuneet toisiimme. .. En voi tyytyä siihen, pyydän enemmän ...

Hän tarttui Ailin käteen, loisto hänen silmistään valautui tytön kasvoille. Aili raukeni hänen olkapäättään vastaan, Eero sulki hänet syliinsä ja suuteli hänen huuhaan. Niin seisoivat he kauan.

— Olenko minä maailmassa, eläkö minä? kuiskasi toinen.

— Niin tuntuu minustakin, että olen poissa, jossakin kaukana, kuoleman valtakunnassa ...

— Näin ihanaksiko sinä ajattelet kuoleman valtakunnan? kysyi hetken kuluttua Eero.

— Niin ...

Likenevät äänet saivat heidät riistäytymään erilleen.

— Mene sinä kalliolle, hätäntyi Aili, — minä rienen kotiin.

Mutta Pekka ja tohtori astuivat samassa esiin. Tohtori, hypistellen ruusuja napinlävessään, selitti hymyillen ja kumarrellen, että niin ikävä kuin onkin, pitää hänen nyt sanoa hyvästi ja lisäsi, ruusuja osoittaen:

— Katsokaa, ne kuihtuvat!

Aili hymyili hämillään eikä sen tehokkaammin ryhtynyt kieltämään vieraita lähtemästä. Sanottuaan heille hyvästi harhaili hän hyvän aikaa metsässä, ilon vielä kaikuessa kokkokalliolta.

Kun hän palasi kotiin, oli talo tyhjänä. Ainoastaan hänen kamarissaan makasi vuoteellaan riisumattomana Maija, itkusta hytkien. Helminauha, joka illalla oli koristanut hänen kaulaansa, oli pudonnut lattialle, hänen kengistään oli tarttunut hiekkaa peitteelle, pitsi hänen valkean hameensa helmassa oli revennyt, hän oli nähtävästi juossut jonkin aidan yli.

— Joko ... joko hän tuli ... ? nyyhkytti hän.

— Kuka? Mikä sinun on, Maija rakas?

Aili tunsu todellakin sinä hetkenä rakastavansa Maijaa, oikein hellästi ja lämpimästi.

— Hän, Eero!

Maija nosti pörröistä päätänsä ja painoi märkää nenä-

liinaa silmilleen. Kiihkolla, joka hänelle oli aivan outo, alkoi hän sitten:

— Se pahas, eikö hän puhunut hurmaavasti, ihastuttavasti? Ja kuinka hänen silmänsä loistivat... !

Hämmästykseltään ei Aili saanut sanaa suustaan. Maija istuutui sängynlaidalle, heilutteli siinä tomuisia jalkojaan, niisti nenäänsä, tuontuostakin pyyhkien silmiään. Äkkiä hän hypähti pystyyn ja tarttui Ailin käsi-varteen.

— Kuule, mennään ruispellolle, sidotaan tähkiä ja poimitaan sitten yhdeksää lajia kukkia — ei puutarhakukkia — pannaan sitten ne ja viidenpennin raha pään alle yöksi. Uni, jota silloin näemme, merkitsee jotakin ...

Aili seisoi ikkunassa. Malla täti käveli vielä puutarhassa. Hermostuneesti pöyhi Maija ompelukoria.

— Pitääkö sen olla silkkilankaa? kysyi hän kuiskaten. — Punaista ja vihreää minä löysin, mutta mustaa ja sinistä en saa käsiini. Eiköhän villalanka kelpaa? ... Saa kelvata

Hän pisti Ailin käsiin sakset ja langanpäitä, niin astuivat he pihan poikki, jossa ruusut tuoksuivat, ulos portista, ja hyppäsivät ojan yli pientareelle. Helmojaan suojellen astuivat he ruispellon laitaan. Ei kuulunut muuta kuin ruisrääkän yksitoikkoinen ääni.

— Nyt emme saa puhua mitään ennenkuin aamulla, sanoi Aili. — Muuten tämä ei vaikuta mitään.

Maijan innostus oli tarttunut häneen.

Hetken kuluttua laski Maija käden huulilleen ja sanoi juhlallisesti:

— Minä alan.

Yhdeksän leikattua ja erivärisillä langanpätkillä sidottua tähkää jäi rukiin laitaan, kun tytöt äänettöminä kiihuhtivat takaisin kotiin. Päästyään vuoteisiinsa kuulivat he Eeron ja Pekan palaavan kokkokalliolta.

Aili ei voinut nukkua. Hänen huuliaan poltti ja sydän tuntui olevan särkymäisillään omiin lyönteihinsä. Hän nousi sängystään ja istuutui ikkunalle, joka oli auki. Järvellä ja nurmikoilla lepäsi hieno sumu, ruusupensaat olivat kuin kohollaan valkeaa pumpulia. Häntä värisytti yön ilma, joka esteettömästi pääsi valumaan pitkin jäseniä. Äkkiä näki hän jotakin, joka sai veret hänen suo-

nissaan hyytymään: ruusupensaitten takaa kohosi valkea olento, kuin henki ... ! Hän pakeni vuoteeseensa ja tarttui raamattuun, joka oli tuolilla hänen vieressään.

— Minä olen hullu! sanoi hän itselleen. — En saa sillä tavalla antautua mielikuvitukseni valtaan

Ja todella rauhoittuneena hän paneutui levolle. Mutta sydämen lyönnit eivät vaienneet. Samassa kuuli hän eteisen oven hiljaa käyvän, avainta väännettiin. Miltei äänettömät askeleet likenivät ja melulla tartuttiin heidän huoneensa lukkoon. Aili hypähti istualleen ja tuijotti kauhistuneena oveen, Maija pisti esiin päätään peiton alta. Äskenen pitkä valkea henki astui heitä vastaan. Kimakka huuto kahdesta kurkusta herätti samassa koko talon. Eero ja Pekka kysyivät huoneestaan mitä oli tapahtunut... Mutta nauraen seisoivat Malla täti kalpeitten tyttöjen edessä, lattialla jalkainsa juuressa valkea lakana.

— Hullut tytöt, oikeinko te säikähditte? Enhän minä olisi tullut, jollen olisi ollut siitä aivan varma, että vielä olette valveilla, juuri kun näin Ailin ikkunassa... Tulin tuomaan teille sulhasia!

Hän laski molempien tyttöjen käsiin kuusi pientä paperikääröä, otti tarkan selon siitä ettei pelästys ollut »lapsia» vahingoittanut ja läksi sitten nukkumaan. Maija, toinnuttuaan kauhistuksestaan, oivalsi heti asian. Hän kääntyi vakavana Ailin puoleen, laski sormen huulilleen ja avasi juhlallisesti ensimmäisen käärön. Mutta siihen loppui hänen vaitiolonsa: hän heittäytyi hurjasti Ailin rintaa vastaan, hypisteli lippuja käsissään ja riemuitsi:

— Näetkö minkä nimen minä sain! Katso tänne, lue itse: ylioppilas Eero Wahlfelt! Aili, näetkö? Minä sain sen heti kuudesta. Etkö luule, että se jotakin merkitsee?

— Ehkä ... ! Mutta nyt sinä puhuit!

Maija vetäytyi kiireesti peitteen alle, käänteli hetkisen ja oli pian unessa. Aili ei nukkunut. Maija oli hänkin rakastunut Eeroon, nyt hän sen ymmärsi. Mutta Eero oli jo toisen oma, Ailin oma.

Aili oli Maijalta kadehtinut kaikkea tähänasti... Nyt oli Maijan vuoro kadehtia ... Maija raukka!

parin päivän perästä läksi Eero Kaarilasta. Kun nuoret palasivat, saatettuaan häntä jonkin matkaa, ja Maija eteisessä näki tyhjänä sijan, missä hänen polkupyöränsä oli seisonut, niin purskahti hän itkuun — jälkeenpäin hän kyllä häpesi kyyneleitään ja selitti rikan lentäneen silmään. Saatuaan luvan, että hän syksyllä pääsisi yhteiskouluun, alkoi hän lukea ja Eero unohtui. Aili sensijaan ikävöi häntä, usein tuskallisestikin.

Olen vain ylioppilas, eihän minulla ole mitään varmaa, oli hän sanonut Ailille.

Niin niin, älä mitään lupaa, älä mihinkään sitoudu. Luotan sinuun kuitenkin! oli Aili siihen vastannut.

He eivät kenellekään maininneet rakkaudestaan, ei äidillekään. Aili ei tahtonut, hänestä olisi ollut liian vaikeaa, jos hänen sielunsa noin kokonaan olisi tullut paljastetuksi. Ainoastaan harvoin kirjoitti hänelle Eero, jottei se herättäisi epäluuloa. Ja usein olivat hänen kirjeensä koko perheelle yhteiset.

Elokuun viime päivinä läksi Maija Helsinkiin. Pitäjän paras ompelijatar oli korjannut hänelle Emma rouvan uuden sadetakin. Siten oli äiti päässyt vaatekappaleesta, jonka muodikkaisuuteen hän ei koskaan olisi tottunut, ja tytär saanut sydämeltään huolen, jota vanha, muodittomaksi käynyt sadetakki hänelle tuotti. Hän suoritti onnellisesti tutkinnon ja pääsi yhteiskoulun kahdeksannelle luokalle.

V

Kaarilassa oli kaikki painunut vanhaan uomaan. Aili pani kuntoon vaatteitaan Helsingin matkaa varten. Hän teki sen samalla tunteella, jolla morsian valmistelee myötäjäisiään. Välillä jäi hän haaveksien katselemaan puutarhaan, jossa lehdet kellastuivat, tai aurinkoa, joka päivä päivältä yhä kalpeampana meni mailleen, tai taivasta, josta vettä tuli kaatamalla.

Syksy on yksinäisen maaseudun asujaimille surullinen vuodenaika. Sillä talvikin antaa toivoa, se lupaa kevättä. Mutta mitä on syksyllä luvattavana? Sen lämpöinen päivä, sen kirkas taivas ovat vain katoavan kesän jää-

hyväistervehdys. Tuho tuijottaa metsästä, jonka kirjavuutta aurinko kultaa. Viimeiset hyväilynsä antaa aalto rannoille... Talvi tulee ja kuolema, siinä syksyn lohdutus.

Aililla oli kyllä tällä kertaa toinenkin lohdutus: eihän hän viettäisi syksyä yksinäisyydessä, menisihän hän Helsinkiin. Jokainen kirje kutsui sinne, iloa lupailen. Mutta omituista: tämä kaikki teki hänet levottomaksi, hän kaipasi entistä haikeaa syksyistä mielialaansa ja tuli hetkiä, jolloin hän piti velvollisuutenaan luopua koko retkestä. Hän olisi epäilemättä sen tehnytkin, jollei Eero olisi ollut Helsingissä.

Vuoden sato oli tullut niukka, alkukesä oli ollut kuiva, heinänteon aikaan taas sateisia ilmoja, ja halla oli vahingoittanut osan kauroista. Ailiin koski nähdä Pekan huolestuneet kasvot, hän tunsu tarvetta lohduttaa häntä ja osoittaa hänelle rakkautta. Sentähden hän usein tekeytyi iloiseksi, laski leikkiä ja houkutteli Pekan kanssaan kävelemään. Pekka välistä ihmetteli sisarensa hilpeyttä, mutta selitti sen sitten luonnolliseksi seuraukseksi odotetusta Helsinginmatkasta. Kauniina päivinä tekivät he pitkiä kävelyretkiä. Pekka oli päättänyt perinpohjin tutustua Kaarilan metsiin ja maihin. Ja Aili oli mielellään mukana. He eivät puhuneet paljon, kävivät enimmäkseen ääneti, molemmat ajatellen omia ajatuksiaan, kunnes jänis pelästyneenä hypähti heidän ohitsensa tien poikki, tai suuri metso pyrähti lentoon puusta tien laidassa. Silloin heille tuli puheenaihetta.

— Tännepä pitääkin ottaa pyssy mukaan, sanoi Pekka.

— Pyssy! huudahti Aili. — Silloin minä jään kotiin! Pelkään pyssyjä.

— Älä ole niin lapsellinen! Ei siinä mitään vaaraa ole. Tiedäthän, että minä olen varovainen.

— En minä sitä ... mutta se laukaus on niin ilkeä ja sitten se, että kaunis lintu putoaa maahan ...!

Pekan piirteet totistuivat äkkiä. Sen huomatessaan Aili kiireesti hymähti ja löi kaikki leikiksi.

— Ei ei, ota sinä vaan pyssy! Minä kyllä pian totun. Linnunpaisti on hirveän hyvää. Ja olisinpa kovin iloisani, jos kerran ampuisit valkean sulan syksyhattuuni!

Mutta ilmat muuttuivat sateisiksi ja heidän yhteiset

retkensä yhä harvenivat. Sitäpaitsi antoivat matkavalmistukset Ailille työtä ja Pekka korjaili vuoden satoa aittoihin.

Eräänä päivänä oli oltu riihellä. Pekka oli ainoastaan aterioiden aikoina näyttäytynyt, Emma rouva oli kirjunnut ja Aili nuoren ompelijattaren kanssa neulonut. Istuessaan tavallisella paikallaan ikkunan ääressä, näki hän jyväkuorman tulevan aitalle. Hän heitti silloin työnsä ja riensi ulos ojentaakseen hevoselle leipäpalasta. Sade oli lakannut ja taivas kirkastunut. Vesilampareissa kiilui kellertävä iltarusko. Pekka nosteli säkkejä rengin avuksi. He olivat molemmat yhtä jauhoiset, jolleivät juuri yhtä paksussa riihitomussa. Sauna lämpisi: savu tulvi tikerästi hajuten ulos ovesta, jonka saranoiden väliin oli pistetty koivuinen halko, jotta se pysyisi auki. Aili kuuli rengin kertovan jotakin sairaasta.

— Kuka on sairaana? kysyi hän.

— Ka Seppälän vaimohan se.

— Eikä mies virkkanut siitä mitään ennenkuin iltpäivällä, lisäsi siihen Pekka.

— Jo se syömätiellä sentään sanoi, että pitäisi tästä lähteä katsomaan vieläkö se akka on hengissä, kun oli niin kipeänä lähtiessä ...

— No onko hän nyt sitten kotona? kysyi Aili.

— On. Tietysti lähetin hänet paikalla kun kuulin vaimon sairaudesta.

— Mikä sitä sitten vaivaa? Ja pitäisikö hakea tohtoria?

— Sanoi koko ruumista polttavan eikä maittavan minikään, ei kahvinkaan ... Mutta ei huolivan tohtorista, eikä suvaitsevan siitä puhuttavankaan. Ja mitähän tuo tohtori: jos on kuollakseen, niin kuolee.

Aili tunsu poskipäittänsä kylmenevän.

— Ei sitä niin saa ajatella! Kyllä rohdot auttavat. Minä koetan mennä kipeän luo, ehkä voisin edes jotakin tehdä.

Tämän sanottuaan läksi Aili sisään. Emma rouva ymmärsi valmistaa lääkkeitä kaikkia Kaarilan alueella ilmaantuvia tauteja varten. Sekoitukseen kuului aina samoja aineita, ainoastaan niiden määrä vaihteli. Juuri kun Ailin erään palvelijattaren kanssa piti lähteä niitä

viemään, ilmoitti Pekka tahtovansa mennä häntä saattamaan, sentään sillä ehdolla, että saunassa säästettäisiin löylyä kunnes hän tulisi takaisin.

Pekka kantoi tavaroita, Aili, huivi päässä ja Emma rouvan saappaat jalassa, asteli hänen rinnallaan. Metsään tultua kapeni polku niin, että piti kävellä perätysten. Maa oli aivan mustana, jollei tie olisi märkyyttään välkkynyt, olisi ollut mahdoton nähdä. Heikosti rapisivat vesikarpalot pudotessaan oksilta. Tuontuostakin jompikumpi sisaruksista vahingossa astui vesilätäkköön. Ahon laidasta saattoi nähdä kuun puoliskon ja torpan huoneet mäellä suuren riippukoivun alla. Hautuneitten lehvien haju saunasta tunki ulos, ikkunasta tuikki valo. Tuvassa joka oli pimeänä, parkui lapsi.

— Väet ovat saunassa, virkkoi Pekka, — jää sinä lapsen luo, niin minä menen heitä etsimään.

Aili haki päretikun ja puhalsi hehkuvista hiilistä tulta. Vuoteen vieressä riippui nuorilla kattoon kiinnitettynä pärekoppa, josta ryysyinen lapsi liikutteli käsiään häntä vastaan.

— Ville, Ville, pikkuinen Ville, älä itke, katso kunnista sormusta! ... Ole kiltti poika! Pian tulevat saunasta äiti ja isä.

Aluksi lapsi kuunteli, mutta nähdessään Ailin vieraat kasvot rupesi se parkumaan. Turhaan Aili kehtoa liikkutteli, turhaan lohdutteli ja hyvitti. Onneksi tulivat väet samassa saunasta. Sairas oli pyörtynyt kuumuuteen.

— Pelkäsin käsiini kuolevan! päivitteli isäntä. — Jollei herra olisi tullut hätään, niin miten olisinkaan noiden lasten avulla tullut toimeen.

Vähitellen saatiin sairass heräämään. Naapurista nourettiin vaimo, jolle Aili antoi tarpeellisia neuvoja. Luvaten huomenna palata, poistuivat herrasväet.

Kotona odotti katettu illallispöytä. Pekka oli suoraa päätä rientänyt saunaan ja sillaikaa kertoi Aili heidän retkestään. Ompelijatar oli vetänyt märät saappaat hänen jalastaan ja odotti silminnähävällä malttamattomuudella, että hän lopettaisi. Heti paikalla kun hän lakasi kertomasta virkkoi tyttö:

— Neiti, puku on valmiina tuolilla neidin kamarissa! Aili ei, kumma kyllä, ilostunut, vaikka hän pitkin päi-

vää jo edeltäkäsini oli riemuinnut kauniista uudesta puvustaan. Hänen piti oikein panna parastaan näyttääkseen kiitollisuutta tytölle, joka otsansa hiessä kaiken päivää oli ommellut.

Illallisen jälkeen asettui Pekka salin nojatuoliin. Kuu loisti sisään, muodostaen leveän valovyön lattian poikki. Hiiskumaton hiljaisuus vallitsi koko talossa.

— Pulu, tule laulamaan! sanoi Pekka äkkiä.

Hän ei pitkiin aikoihin ollut käyttänyt tuota lapsuuden ajan hyväilynimeä. Aili hymähti sen kuullessaan. Hän istutui soittokoneen ääreen, keskelle valoa ja kosketteli kieliä. Vihdoin alkoi hän veisata ehtoovirttä.

— Täällä tulee kovin tyhjää, kun sinä lähdet, lausui Emma rouva sanoessaan hänelle hyvää yötä. — Älä ole kauan!

Ja kiihkeästi pusersi hän Ailin rintaansa vastaan.

— En, äiti. Luulen, että olen liiaksi maalaislapsi voidakseni viihtyä muualla kuin Kaarilassa.

Kuu loisti suoraan hänen huoneeseensa. Ikkunan ääreen hän seisahtui, katsellen puutarhaa, joka lepäsi maidonkarvaisessa hohteessa.

— Eero, Eero, ainoa mitä enää kaipaam, tule luokseni ja näe miten onnellinen olen! ... Katso, sellainen työ, jota tänään olen saanut tehdä, se on ainoa, joka ihmis sydäntä tyydyttää... Hyvä Jumala, jos nyt saisin kuolla ...

Hän sulki kätensä ristiin ja rukoili Eeron puolesta, äidin, Pekan, Maijan, itsensä, koko maailman puolesta.

— Jäädä tänne ainiaaksi, ei milloinkaan pyrkiä maailmalle, ei haluta lisää oppia, ei kaivata iloja ... saneli Aili itsekseen. Voidakseni rakastaa, tiedän tarpeeksi ja se se sentään on ainoa, joka elämässä pysyy ...

Lampun sytytettyään näki hän tuolilla uuden pukunsa. Se oli keveää sinertävää kangasta, koristettu valkoisilla pitseillä ja hopeankarvaisella soljella, joka kiinnitti vyön.

Seuraavana päivänä tuli posti. »Hyvä olisi», kirjoitti Eero, »jos maanantaina voisit tulla kaupunkiin. Tiistaina on nimittäin Y. L:n konsertti ja keskiviikkona on harjoitus arpajaisiin, jossa sinuakin ehkä jo tarvitaan. — Sanat eivät voi lausua, millä kiihkolla sinua odotan.

Saanko siis todellakin taas nähdä sinun puhtaat, jalot piirteesi, silittää hiuksiasi, sulkea sinut syliini! ... Riennä aika, riennä! Lainaa linnulta siivet ja kanno syliini morsiameni, ihana Ailini...!»

Tulisen viinin lailla sanat valuivat Ailin suoniin, hänen poskilleen nousi kuuma puna ja sydän löi kuuluvasti. Hänen täytyi rauhoittua ennenkuin hän läksi ruokasaliin viemään Maijan kirjettä, joka oli ollut Eeron kirjeen sisässä.

Oli sovittu, että Aili noin neljä viikkoa viipyisi Helsingissä. Sinä aikana ehtisi hän huvitella ja hiukan oppiakin, käydä läpi jonkun ompelukurssin tai jotakin selaista.

Kirje Eerolta oli pannut hänet kuumetilaan. Kesken työtään piti hänen nousta sitä lukemaan. »Ethän vain ole masurkkaa unohtanut? Muista, että sen tanssimme yhdessä. Täällä on viime päivinä ollut niin kylmä, näyttää siltä kuin tulisi lunta. Silloin panemme toimeen rekiretken: kokoonnumme ylioppilastalolle ja ajamme Alppilaan tanssimaan!»

Miten oli? Kunhan ei masurkka todellakin olisi joutunut unohduksiin! Aili ei ollut sitä tanssinut siitä kuin Eero läksi. Hän meni ja otti pari askelta lattialla, mutta se tuntui luonnottomalta ja hullulta. Hän häpesi itseään. Onneksi ei kukaan ollut sitä nähnyt.

Iltapäivällä veti häntä vastustamaton ikävä metsään. Oli tyyni, kolkko ilma. Lehdet, jotka vielä eilen olivat vaatettaneet metsää, peittivät nyt maan, kahisten jalkain alla. Pilviä oli paksussa, ikäänkuin päällekkäin monin kerroin, toiset mustia kuin savu höyryveturin piipusta, toiset kolean keltaisia tai harmahtavia. Likellä taivaan rantaa riippui raskas musta lohkar. Sykkivin sydämin asteli Aili lehtipeitettä pitkin. Puut suhisivat hiljaa.

Miksi kohtelette minua niin kylmästi? kuiskasi Aili ja seisahtui.

Mikset tyydy meihin, miksi olet meidät hyljännyt? kuuli hän metsästä vastauksena.

Niin, miksi? kysyi hän huoaten itseltään, voimatta antaa vastausta.

Kun hän saapui ahon laitaan, minne Seppälän huoneet näkyivät, päätti hän mennä kysymään, miten

emäntä voi. Aurinko oli tullut esiin mustan pilvilohka-reen alta. Siitä lankesi keltainen valaistus alastomalle metsälle ja huoneille, joiden ikkunat kiilsivät kuin tulesa. Pohjasta päin tulla löyhytteli parvi valkeita, myöhästyneitä muuttolintuja. Ne lensivät pitkässä rivissä, liikuttaen hitaasti siipiään. Samassa näki Aili metsän laidassa miehen joka tähtäsi pyssyään niitä kohti. Se oli Pekka. Ailin mieleen muistui syksyhattu, josta puuttui sulka. Sitäkö hän, Pekkakin ajatteli, siksikö hän pyssyinsä nosti? Ailissa jäähmettyi veri. Hän jäi kankeana tuijottamaan lintuparvea, jonka höyheniä aurinko kultasi. Hän ei saanut huudetuksi, hän odotti vain hetkeä, jolloin luoti sattuisi valkeaan siipeen ... Mutta sitä ei tullut. Linnut lensivät humisten hänen päänsä päälle ja katosivat. Metsämiehen kädestä oli pyssy vaipunut. Keskellä ahoa hän kohtasi Ailin.

— Menetkö Seppälään? sanoi hän. — Kuulin ohiastuessani tuvassa veisattavan virttä ja kysyin Nikolta, joka hakkasi puita, mitä sairaalle kuului. Sanoi olevan yhtäläisenä.

Virsi loppui juuri heidän astuessaan tupaan. Pari naista naapurista istui vuoteen ääressä, lapset pysyttelivät hiljaa nurkassa.

— Ehkä vain sanotte Vilelle, voiwiki sairas heikolla äänellä, — ettei se lähde pappia hakemaan. Ei tätä enää kauan kestä.

— Mutta jos sinun sielusi vielä halajaa yhteyttä Vapahtajan kanssa, niin ...

— Kyllähän sitäkin ... Mutta vielä enemmän minä noitten lasten tähden. Kuolinhetkellä sitä tulee mieleen kaikenlaisia. Olisin pyytänyt oikein pappia pitämään niistä huolta. Mutta kun te tulitte, Aili neiti ja te hyvä herra, niin ehkä te ... Jumala itse se kai teidät lähettikin ... !

Hän nosti Ailia kohti polttavan kätensä ja loi häneen kiiltävän katseen.

— Mutta ehkä te tahtoisitte pappia, yritteli Aili.

— Enhän minä muusta kuin noista lapsista, kun ne ovat kaikki tulleet niin pahantapaisia. En minä niitä ole osannut kasvattaa, Jumala sen minulle anteeksi antakoon! ... Mihinkähän joutunevat orporaukat... ! Voi-

han se sisareni aluksi tulla tänne ja eihän se Villekään niin vanha ole, ettei akkaa saisi ja tarpeenhan se on emäntä talossa. Kunhan saisi vaan hyvän, paremman kuin minä, että osaisi kasvattaa lapset... !

Hän viittasi luokseen likinnä seisovia lapsia ja painoi niitä hellästi vastaan.

— Olkaa vain huoleti, sanoi Pekka äänellä, joka jo tyyneydellään rauhoitti. — Pitäähän se isättömien isä teidänkin lapsistanne huolta. Ja niin kauan kuin me Kaarilassa pysymme, pidämme heitä silmällä ja toimitamme heitä kouluun.

— Palkitkoon sen teille, herra kulta, hyvä Isä!

— No niin, sanoi muuan naisista, — nyt voit rauhassa kuolla!

Ääneti astelivat sisarukset Kaarilaan. Kyenteli lunta, harvaan, kovina sirpaleina. Ailin mielessä risteilivät tunteet. Hän olisi voinut ääneen huutaa, niin hänen sydäntänsä vihloi...

— Itketkö, Aili? kysäsi Pekka äkkiä hiljaa.

— En, vastasi Aili jyrkästi. — Mikset ampunut sitä joutsenta, vaikka pyssysi jo tähtäsi?

Hän tarttui tuohon kysymykseen kuin hukkuva oljenkorteen, sillä hän pelkäsi Pekan ymmärtäneen hänen mielentilansa. Ja kuitenkin hän haluamalla halusi jollekin paljastaa ahdistuksensa. Mutta miten hän itse asiassa olisi sen tehnyt? ... Sillä se mikä häntä oikeastaan kidutti, eihän se ollut vaikutus kuolevasta... jospa se olisikin ollut sitä ... ! Se olisi rauhoittanut...

— Ajatteletko sinä todellakin hattuasasi? sanoi Pekka hetken vaiettuaan. — Ei, tiedän, ettet sitä voi ajatella.

— Miksen voisi?

Aili nauroi kuivaa, kovaa naurua.

— Siksi, että tulemme kuolevan luota.

— Mutta minähän olen matkalla Helsinkiin ...

Hän säpsähti ja katkaisi puheensa, sillä hän oli ollut sanomaisillaan: »sulhastani tervehtimään» ... Oikein hän pelästyi, kun sen huomasi.

— Sinä näit itse, sanoi Pekka vakavana, — miten joutsenet lensivät auringon laskua kohti. Ne olivat niin kauniit, etten voinut laukaista ...

Hän lakkasi keskellä lausettaan, ikäänkuin hän olisi hävennyt avomielisyyttään.

— Sitäkö sinä ajattelit? pääsi Aililta harvaan. — Pekka, oletko sinä veljeni? ... Ei, tiedätkö, minä pelkään sinua ... !

Hetkisen he katselivat toisiinsa pitkään ja säikähtyneesti, sitten eivät he enää sanoneet mitään.

Kun Aili seuraavana päivänä läheni Seppälää, kuuli hän raitilla veisattavan ja näki ihmisjonon hiljaa liikuvan riihtä kohti. ... Kuollutta siinä kannettiin.

Vainajan vuode oli tuotu pihaan, vaatteita oli levitetty aidalle. Suuremmat lapset itkivät, pienemmät joivat kahvia tuvassa.

— Hyvä on, lapseni, sanoi Emma rouva, Ailin tultua kotiin, — että joksikin aikaa pääset pois täältä. Kaikki tämä on sinua niin tärisyttänyt. Kunhan et sairastuisi!

— En, en minä, kunhan vain tietäisin, etteivät ne lapset mitään kärsi. ... Me kun Pekan kanssa lupasimme, että pidämme niistä huolta.

— Mutta vainajan sisarhan tulee niitä hoitamaan ... !

— En tiedä, olen sittenkin niin levoton!

Päivä päivältä hänen levottomuutensa kasvoi. »Mitä sinä menet, maalaistyttö, sinne missä ei sinua kukaan kaipaa, pois täältä, missä sinua rakastetaan?» kuuli hän äänen ikäänkuin ulkopuoleltaan. »Eero kaipaa!» huusi hän vastaan ja riensi lukemaan Eeron kirjettä. »Saanko siis todellakin taas nähdä sinun puhtaat, jalot kasvosi, silittää hiuksiasi, sulkea sinut syliini! ... Riennä aika, riennä! Lainaa linnulta siivet ja kanna syliini morsiameni, ihana Ailini... !» Eivätkö ne sanat sisällä rakkautta, eivätkö kaipausta! Voiko enempää pyytää? Ja hän hymyili ja levitti käsivartensa kuvaa vastaan, jolla oli nuo rakkaat verhotut silmät. »Eero, oma armaani, minä tulen! Me tanssimme yhdessä, me ajelemme yhdessä!» Mutta samassa näki hän edessään kuolevan vaimon ja lapset, jotka pysyttelivät nurkassa ... Hän näki koko Kaarilan metsän, jota tuuli taivutteli. Se lauloi hänen korvaansa surumielistä säveltä... Hän näki auringon laskevan ja joutsenparven rientävän etelää kohti. Pekka korotti pyssynsä valkeaa lintua ampuakseen, mutta se oli niin kaunis ettei hän voinut! ... Aili

heittäytyi permannolle ja itki. Tunteet raatelivat häntä, hänen mieltään repieli... Mitä hän tahtoi, miksi hän kärsi, mikä hänen oli? ... Hänhän menisi arpajaisiin, jotka pidettäisiin kansansivistyksen hyväksi syrjäisillä seuduilla, juuri sellaisten seutujen kuin Kaarila... Entä ... kuka tiesi jos tuloista jaettaisiin jotakin hänenkin kotiseudulleen, ehkä Kaarilan kansakoulusta tulisi mahdollisuus ... ! Hän sävähti äkkiä ylös lattialta ja pyyhki kasvonsa. Tuossa viime ajatuksessa oli suuri lohdutus.

Kun hän päivää ennen lähtöään hämärissä läksi kävelemään, oli hän jossakin määrin rauhoittunut. Seppälän emäntä oli saatettu haudata ja hänen sisarensa oli saapunut taloutta hoitamaan. Aili oli iltapäivällä järjestänyt vaatteensa ja tavaransa, ajatukset olivat olleet tässä työssä. Ilmassa tuntui raikas talvinen tuoksu, lunta oli tullut niin runsaasti että ajettiin reellä ja järvi oli mennyt jäähän. Tienhaarasta pujahti äkkiä esiin nainen. Hänen yllään oli maalaisräätälin malliin tehty sadetakki ja päässä paksu kukillinen villahuivi.

— Olka, huudahti Aili, — iltaa! Vihdoin sinut näkee! Nyt käännytään Kaarilaan kahville!

— Kiitoksia vaan ... Taloonhan minä oikeastaan olin tulossa, mutta kun tapasin teidät tässä niin...

— Se sopii erinomaisesti, niin minä saan seuraa kotiin... Sinua ei olekaan pitkiin aikoihin näkynyt. Kerrottavan vain olen kuullut, että se Niemelän Olka niin on laihtunut ja kalvennut!

Tyttö hieraisi kylmästä punertavia käsiään ja äkkiä vetäen huivin silmilleen, virkkoi hän miltei ärtyneesti:

— Mitähän niitten puheista!

— No niin, sanoi Aili. — Parastahan oli, että sinä purit koko kaupat, kosket häntä rakastanut. Naimisiin ei pidä mennä muuta kuin rakkaudesta.

Hänen ääneensä tuli hellä sointu ja itsekseen hymyillen asteli hän hetkisen ajan. Hän ajatteli Eeroa, Eeron kauniita silmiä, hänen lämmintä hymyään.

— Niin, virkkoi samassa Olka hänen vieressään, — jos saa sen, jota rakastaa.

Hänen äänessään oli jotakin, joka paikalla herätti Ailin

ajatuksista. Hän ikäänkuin säpsähti, hän ei tietänyt miksi.

— Kuinka niin, Olka kulta? Mitä sinä tarkoitat?

Olka ei vastannut, vaikka Aili pari kertaa uudisti kysymyksensä. Lumi jalkain alla narisi. Metsä humisi hiljaa. Äkkiä Olka seisahtui.

— Tulee jo pimeä, sanoi hän. — Ehkä minä tässä saan neidille sanoa asiani, niin ehdin kotiin lypsynajaksi...

— Niinkuin et sinä ennen olisi löytänyt kotiin pimeällä, puheli Aili leikillisesti, — ja niinkuin ei Niemelässä olisi muita lypsäjiä ...

— Kiitoksia vaan ... Kyllä minä nyt... Ja pianhan se minun asiani onkin sanottu. Enhän minä muuta kuin sitä, että äiti ja minä ja kaikki meidän väkemme lähettämme terveisiä oikein paljon sinne Helsinkiin, Maija neidille ja tohtorille ja tohtorinnalle ... ja kaikille ...

Viime sanat lausui hän ikäänkuin haparoiden, joidenkin muiden sanojen asemasta, joita hän alussa oli tarkoittanut.

— Kiitoksia vaan, kyllä niitä menee, sanoi Aili.

Äkkiä välähti hänen päähänsä ajatus. Silmänräpäyksessä muistui hänen mieleensä pari piirrettä Olkan silmissä, kun he joskus olivat puhelleet Eerosta. Ja kerran, kun Aili oli lausunut hänelle terveiset, jotka Eero kirjeessään oli lähettänyt, kuinka Olka omituisesti oli punastunut! Aili ei silloin ollut sitä ajatellut, mutta nyt hän äkkiä teki johtopäätöksiä.

— No entä maisterille, enkö hänelle saa viedäkään? kysäisi hän.

— Maisterille! pääsi Olkalta hätäisesti, — kyllä tietystikin paljon terveisiä ... Jos hän vielä muistaa meitä metsäkyläläisiä...

— Kuinka ei muistaisi! sanoi Aili.

Mutta samassa ojensi Olka hänelle päättäväisesti kätensä ja alkoi poistua kiirein askelin.

Aili jäi sanattomana tuijottamaan hänen jälkeensä. Oliko Eero, se viehättävä Eero, pannut pyörälle Olkan pään? Aili tunsu vaistomaisesti, että niin oli. Olka, hänen lapsuutensa leikkiveri, Olka, josta hän aina niin paljon oli pitänyt!

Ristiriitaisten tunteiden valtaamana saapui hän kotiin.

Ruokasalin uunissa oli tulta, Jalo tuijotti liekkiin ja Mirri makasi uunilla. Lamppukin valaisi paikatun kupunsa takaa niinkuin tavallisesti, mutta saksalaisia kuvalehtiä ja äidin silmälaseja ei ollut pöydällä. Sen sijaan oli kaikkialla koppia ja matkalaukkuja. Äiti oli valmistanut suuret määrät leipää lähetettäväksi Helsinkiin.

Aili ei koko yönä saanut unta silmiinsä. Ajatukset risteilivät sinne tänne. Olka sukelsi tuontuostakin hänen silmiensä eteen. Milloin tapasi hän itsensä itkien pyytämässä häneltä anteeksi, milloin vakuuttamassa, että hän piti velvollisuutenaan vapaaehtoisesti luopua Eerosta ... Kello kolmelta hän nousi. Silloin paloi salissa jo kynttilä ja pöydällä olivat hänen lakkinsa ja takkinsa matkajärjestyksessä.

Miten monta monituista kertaa hän oli tuntenut sitä mielialaa, joka kuului tällaisiin varhaisiin aamuihin, kun joku Kaarilasta matkusti junalle! Vilu jäsenissä oli hän noussut keskeltä makeinta untaan ja muiden juodessa kahvia tehnyt voileipiä matkaevääksi, taistellen voin kanssa, joka juuri tuotuna kellarikylmästä ei tahtonut levitä leivälle, joka taas tavallisesti oli aivan tuoretta... Miten kummalliselta tuntuikaan itse olla sinä, joka aikoi matkalle ... !

Aili itki kuumat kyyneleet Mirrin turkkiin, odottaessaan äitiä maitokamarista. Samassa tuli Pekkakin. Hän laski sadanmarkan rahan Ailin eteen ja kysyi:

— Riittääköhän tämä? Jos nyt puute tulisi niin kirjoita, minä koetan sitten saada irti enemmän.

— Kuinka ei riittäisi! Tällä sinä jo olisit saanut paljon heinänsiemeniä ...

Aili hymyili kyyneltensä seasta ja otti esiin kukkaronsa.

— Odota Pulu, minä annan sinulle paremman kukkaron! Tuohan on niin vanha ja ruma.

— Älä sitä soimaa, se on uskollisesti palvellut minua koko elämäni ajan.

Pekka asetti itse rahat uuteen, suureen kukkaroonsa ja Ailin juodessa kahvia köytti Emma rouva kiinni koppia ja varoitti häntä astumasta pois muilla asemilla kuin Riihimäellä ja liikkumasta mihinkään junan kulkiessa.

Kun hän onnellisesti oli saanut ylleen kaikki turkit, lähdettiin portaille, josta lyhdyn valo lankesi odottavalle reelle ja lumelle. Emma rouva tarkasti rekeä ja alkoi järjestää peittoja ja mättää pois heiniä.

— Te ette koskaan opi panemaan rekeä kuntoon, torui hän rengille. — Kuka tuollaisella heinäkasalla saattaisi istua! No nyt!

Aili nousi rekeen. Siinä hän vielä moneen kertaan suuteli äitiä ja Pekkaa. Vihdoin renki läjähytti ohjasperiä, aisakello alkoi soida ja naristen läksi reki liikkeelle. Pekka seurasi kannaksilla.

— Jumalan haltuun! kuului vielä Emma rouvan ääni.

Huurteinen metsä siinsi hämäränä. Lumisina lepäsivät maat. Taivaalla ei näkynyt ainoaa tähteä, ei valon sädettä. Pekka piti kättään Ailin olkapäällä.

— Pääsitte lähtemään hyvään aikaan, sanoi hän rengille. — Ei ole mitään kiirettä. Hyvästi, Pulu, lisäsi hän hetken vaiettuaan.

— Pekka, rakas veljeni, hyvästi! Tule vielä niin että sinut näen!

Pekka kiepahti istumaan reen laidalle. Hänen karvalakkinsa ja viiksensä olivat huurteessa. Huivien sisästä kohtasivat häntä Ailin kyyneleiset silmät.

VI

Juna pysähtyi pitkään viheltäen. Ihmiset törmäsivät ovia kohti ja virran viemänä joutui Aili taivasalle, josta kylmä ulkoilma lehahti häntä vastaan. Yhtenä ainoana äänenä kuuli hän ympärillään huudahduksia, naurua, kärryjen vierinää. Ja tätä ääntä pyrki tukahduttamaan toinen vieläkin suurempi ääni: tärisevä melu kadulta. Ihmisvirta tuli katoksen alle, jota suuret sähköpallo valaisivat. Siinä se liikkui edestakaisin: naisia, herroja, muodikkaissa puvuissa, siellä täällä joku huivipää, tuossa venäläinen upseeri rouvineen, jonka vaatteista levisi väkevä hajuveden lemu ja ääneti kuin aave hyörivässä kansanjoukossa kävelemässä kirjavapukuinen, töyhtölakkinen santarmi.

Jolleivät he ole saaneet kirjettä, jolleivät ole vastassa? tuli Ailin mieleen.

Hän oli vasta hetken seisonut asemasillalla, kun tämä ajatus lensi hänen päähänsä. Turvattomuuden tunne valtasi hänet. Käsivarrellaan kotikutoinen kirjava huivi ja koppa, jossa oli sokerikakku ja muita arkoja leivoksia, alkoi hän astua eteenpäin, tietämättä minne mennä. Silloin kohtasi hänen korvaansa tuttu ääni: »täällä hän on, täällä hän on!» Maija karkasi hänen kaulaansa, riisti kopan hänen käsivarreltaan ja Eeron lämmin käsi puserui hänen kätensä ympäri.

— Tervetuloa Helsinkiin!

Ensin hän ei nähnyt muuta kuin Eeron hymyilyn ja ruskeat silmät, mutta sitten huomasi hän hänen päässään korkean mustan hatun, joka teki hänet niin vieraan näköiseksi.

— Pelästyin jo ettette olisi saaneet kirjettäni... !

— Ei, kyllä se ajoissa tuli... Minä varkein läksin lauluharjoituksesta ... Harjoittavat paraikaa talolla huomiseen konserttiin ...

He astuivat valaistujen asemahuoneiden läpi, sälyttivät tavarat ajurin viereen ja istuutuivat kaikki kolme rattaille, Aili Maijan syliin. Taivas oli raskaassa pilvessä, korkeina kohosivat kivimuurit, kaasulyhtyjen pieninä tuikkiessa alhaalta. Torilla oli melu niin suuri, ettei voinut erottaa omaa ääntään. Voimiensa takaa huusi Maija selittääkseen Allille, millä kadulla oltiin ja mistä milloinkin mentiin.

— Täällä ajetaan vielä rattaila! ihmetteli Aili.

— Pysyköön vain lumi poissa, huusi siihen Maija, — niin saan käyttää polkupyörää. Olen sillä joka päivä ajanut kouluun.

Suuren, valkoisen kivitalon eteen seisahduttiin. Portaat olivat leveät ja kirkkaasti valaistut. Seinillä oli maalattuja koristuksia ja käsipuut kiilsivät. Kolme porasta kerrassaan hyppäsi Maija toiseen kerrokseen ja soitti ovikelloa. Tohtori Wahlfelt, kookas kaunis mies, jonka ohimoilla ensimmäiset harmaat hiukset alkoivat näyttäytyä, avasi itse oven ja eteisessä riensi vastaan Lyydi rouva, molemmat hellästi sulkeakseen syliinsä Ailin. Nauloissa riippui joukko päällysvaatteita ja peili-

pöydällä oli hattuja. Eero kantoi palvelustytön kanssa sisään Ailin tavarat.

— Ole nyt aivan kuin kotonasi, Aili kulta, kehoitti rouva Wahlfelt vieläkin, viedessään sisään tyttöä.

Eteiseen näkyi valaistu huonerivi: kiiltäviä permantoja, kauniisti paperoituja seiniä, maalauksilla koristettuja kattoja. Tohtorin kamari oli salin vierellä, kirjahyllyt näyttivät täyttävän kaikki sen seinät. Salissa seisoi kukkaryhmän keskellä Takasen »Aino», flyygelin kansi oli auki, seinillä tauluja, huonekalujen selustoille oli heiteltä ommeltuja koristeita. Siellä täällä seisoj pienellä pöydällä vaasi tai valokuva. Kaitaista mattoa myöten he astuivat huoneeseen, jonka ovea punaiset uutimet varjostivat. Se oli valaistu punertavalla valaistuksella ja tyttöäniä kaikui tulijaa vastaan.

— Hilda, tuo sisään teekeittiö, huusi rouva Wahlfelt astuessaan ruokasalin oven ohitse ja kääntyi sitten Ailin puoleen: — sinun kai on hyvin nälkä, mutta ensin täytyy saada tyydyttää näiden nuorten uteliaisuus. Katso, he ovat täällä valmistamassa arpajaisvoittojaan ja pukujaan.

Lyydi rouva silitti hymyillen Ailin hiuksia ja siirsi ovi-verhot syrjään. Se oli pieni huone, jonka permannolla askeleet eivät kuuluneet. Palmu varjosti naisen kirjoituspöytää. Sohvapöydällä oli huiskinhaiskin jos jonkinlaisia käsitöitä, kirjavia lankoja, pätkiä silkkikankaista, tekokukkia... Korkea, punaisella silkkivarjostimella peitetty lamppu valaisi.

— Tässä nyt pyydän esitellä neiti Aili Wahlfeltin.

Joukko nuoria tyttöjä nousi ojentamaan hänelle kättä ja rouva Wahlfelt lausui joukon nimiä. Polttava puna poskilla kumarsi Aili toisille ja niiasi niille, jotka näyttivät vanhemmilta. Hän tiesi, että hän sen teki kómpe lösti, hän tiesi, että heidän täytyi hänelle nauraa, ja häntä ujostutti sanomattomasti. He olivat muodikkaissa, hienoissa puvuissa, hänen sininen leninkinsä mahtoi niiden rinnalla näyttää suorastaan hullunkuriselta. Mieluimmin olisi hän painunut maan alle. Neiti Manteren nimeä mainitessa heräsi hänen uteliaisuutensa. Se oli solakka, kaunisvartaloine nainen, jonka nuortea iho, vaalea tukka ja viisaat silmät saivat unohtamaan piirteiden epä-

säännöllisyyden. Tumma puku sujui hänen ympärillään kuin suomukset kalan selässä. Kirjava silkkisolmu piteli kaulusta kiinni leuan alla.

— Hauska tutustua teihin, sanoi hän. — Serkkunne on teistä niin paljon kertonut.

Ja samalla vilkaisi hän Eeroon, joka juuri astui huoneeseen. Tyttöjen kasvot hymyilivät häntä vastaan. Aili jäi rouva Wahlfeltin viereen seisomaan.

— No, onko hauska nyt tulla Helsinkiin?

— On, kovin hauska.

— Siellä maalla on kai täysi talvi?

— Kyllä. Reellä minä tulin asemalle.

— Tulettehan sitten auttamaan meitä kuvaelmiin?

— Mielelläni, jos vaan kelpaan!

— Kauniit tytöt aina kelpaavat! naurahti neiti Mantere ja lisäsi samassa: — no Eero, miten laulu kävi?

— No kyllähän se jo . . . Se ballaadi vain; se ei tahdo mennä puhtaasti.

Neiti Tuokko nousi samassa, otti likeiseltä pöydältä kimpun pitkiä silkkinauhuja ja heilutteli niitä Eeron edessä.

— Kaunista, kaunista! huudahti Eero kohteliaasti kumartaen ja tarttuen nauhoihin. — Katso Aili, nämä näet huomenna konsertissa marsalkkain yllä.

Muuan neideistä pujottautui esiin pöydän takaa ja seisautui rouva Wahlfeltin eteen.

— Täti kulta, sanoi hän, — mitä kaikkia minun pukuuni nyt oikein kuuluu?

— Sinä olet vedenneitoja, eikö niin? . . . Hiukset hajalle, valkea puku, paljaat käsivarret, kaula paljas ja paljon, paljon lummekukkia!

Hän tarttui kukkakimppuun, joka oli pöydällä ja asetti sen tytön vaaleille hiuksille.

— Entä minä, täti kulta?

— Sinä olet kukkasia? — rouva Wahlfelt vei käden hänen leukansa alle ja tarkasti siinä hänen somia kasvojaan ja tummia hiuksiaan. — Vihreä harsopuku niinkuin kaikilla kukkasilla, vihreät silkkikengät, hiukset hajalla . . . Eivätköhän tummat orvokit sopisi, sanokaa? Luulen, että tummat orvokit olkapäillä, rinnalla ja pitkin vyötäisiä olisivat kauniit.

Kyllä, kyllä, kaikui ympäriltä. — Ja hiuksissa samettinen suuri orvonkukka!

— Ja Ellistä tulee vaaleanpunainen ruusu! Ruusuja pitkin koko pukua ...

— Minä pelkään koko iltaa. Aloimme niin myöhään harjoittaa tanssia emmekä ensinkään vielä osaa ...

— Kyllä me opimme...! Huomennahan on harjoitus kello viisi?

— Se on hyvä, niin ehdimme konserttiin!

— Täti, mutta mitä minä teen, kun silmääni tulee näärännäppy? Se on jo aivan paisunut...

— Kiitä onneasi, että se nyt jo tulee ...! Se on sitten jo siksi poissa. Haudo silmää kuumalla maidolla.

— Ja liotetulla vehnäleivällä ... Mutta kun minun kurkkuni tuntuu kipeältä ja pitäisi laulaa...!

He puhuivat kaikki sekaisin, kukin korottaen ääntään ja alkoivat panna kokoon käsitöitään.

— Mutta mistä kummasta ne vihreät kengät saadaan?

— Päälyystä jotkut tohvelit vihreällä silkillä. Tule meille niin näytän omani!

— Jaa, se on fiksua...!

Eero oli jäänyt oven ääreen, huolimattomasti nojaten pieleen. Aili oli joutunut hänen viereensä. Äkkiä seisoi neiti Mantere heidän edessään.

— No, ensi kertaako tämä pikku neiti todellakin on Helsingissä?

— Niin ...!

— Eero! — hän lausui sanansa veitikkamaisella hymyllä: — en sitä ikinä anna sinulle anteeksi, ettet ruvennut parikseni tarantellaan! Se on niin ilkeä se, se herra ...! Kaikki sanovat, että sinä sen olisit tanssinut niin erinomaisesti.

— Hän tekee sen yhtä hyvin, vastasi Eero, — tiedät-hän että minulla on luvut ja ulkomaanmatka ja...

— Muita tekosyitä ...! Ei tiedätkö, minä sen sinulle vielä kosten ...!

Hän katosi nauraen muiden tyttöjen joukkoon. Maija tarttui Ailin käsivarteen ja vei hänet ruokasaliin, jossa tekeittiö jo höyrysi. Eero seurasi heitä.

— Jää sinä vain sinne, sinua ei yhtään tarvita täällä, sanoi Maija ärtyisenä ja sulki ovet hänen edestään.

— Salli minun toki syödä, sillä — suo anteeksi — olen hyvin nälissäni!

Epäillen päästi Maija hänet huoneeseen. Istuuduttiin pöytään, Maija kaatoi teetä ja Eero tarjosi Ailille leipää. Vieraat kuuluivat sanovan hyvästi ja askeleet likenivät eteistä.

— Kunhan jo menisivätkin, kuiskasi Maija. — Mutta pojat, pojat! muisti hän äkkiä, — sinähän et vielä ole nähnyt poikia! Jussi, Aarne ... ! Tänne, pian ... !

Hän juoksi kyökkiin ja katosi porraskäytävään, josta vei ovi poikien kamariin. Sitä hän nyrkillään koputti.

Aili ja Eero olivat kahden. Aili oli painanut alas silmänsä, kumpikaan ei saanut sanaa suustaan. Eeron katse lepäsi tytön kasvoilla. Se sulatti kuin aurinko jotakin hankea, se poltti. Vieraat olivat salissa, tytöt kuuluivat nauravan. Aili nosti silmänsä, ne olivat täynnä kyyneliä. Hetkeksi hän vajotti ne Eeron syvään, verhottuun katseeseen. Häneltä unohtui koti, vieras ympäristö, kaikki ...

Eero ojensi hänelle pöydän alitse kätensä, mutta veti sen samassa takaisin. Ovi narahti: kynnykselle ilmestyi neiti Mantere.

— Häiritsenkö? kysyi hän hymyillen.

Eero pyyhkäsi servietillä huuliaan, Aili yskähti.

— Et, et vähääkään. Tule vain tänne pitämään meille seuraa. En tiedä miksi Maija sulki ovet... Tietysti ettemme me häiritsisi herrasväkeä!

— Pojat veikaleet jo nukkuvat! sanoi Maija tullessaan kyökistä ja lisäsi samassa neiti Mantereelle: — ehkä neidin vielä on nälkä!

— Ei, tulin vain tätä pikku neitiä katsomaan!

Hän nojasi Eeron tuoliin ja katseli Ailia.

— Serkkuni on väsynyt, selitti Eero, — hän on ollut matkalla kello kolmesta asti.

Kuullessaan muiden vieraiden lähtevän, ojensi Sohvi kiireesti kätensä Ailille ja Eerolle. Oversa hän vielä kääntyi kysymään:

— Tuletko huomenna tunnille?

— Tuskin, vastasi Eero. — Tahdon Ailille näyttää Helsingiä.

Eero meni saattamaan häntä eteiseen.

— Mokomakin inhoittava ihminen! puhkesi Maija

puhumaan. — Huomasitko millä äänellä hän sanoi: »hauska nähdä teitä! Serkkunne on niin paljon teistä puhunut!» Se oli kerrassaan imelää! Minua vain hämmästyttää, ettei hän tänään puhunut ranskaa!

— Mitä sinulla sitten on häntä vastaan? yritti Aili sanoa. — Hänhän on niin miellyttävä ...

— Hän miellyttävä! Mene nyt suohon. Hän on pahin vanhanpiianalku mitä maa päälläns' kantaa. Tuon Eeronkin hän pilaa, hakkailee häntä ja kantaa hänelle ranskalaisia romaaneja ... Ovat muka yhdessä ottavinaan ranskalaisia puhelutunteja. Odota vain, saat nähdä.

— Maija, Maija, puolusti rouva Wahlfelt, saatettuaan tytöt ulos, — sinä taas liioittelet. Sohvi on hyvä tyttö, pohjaltaan oikein kelpo tyttö, vaikka hänellä on hiukan omituinen tapa. Hänen äitinsä on kuollut aivan aikaiseen ja isä, rakennusmestari, ei ole kyennyt häntä ohjaamaan. Hän on, tyttö raukka, itse kasvattanut itsensä... Mutta nyt Aili, kerrot sinä uutisia Kaarilasta!

Tohtori, Lyydi rouva, Eero ja Maija istuutuivat kaikki hänen ympärilleen. Ja hän kertoi. Sitten avattiin kopat ja leivokset levitettiin pöydälle.

— Voi voi sitä Emmaa, päivitteli Lyydi, — kyllä hän osaa laittaa!

— Äiti käski sentään sanoa, ettei leipominen oikein onnistunut...

— Älähän nyt, kun kaikki on niin erinomaista!

Aili nukkui Maijan pienessä huoneessa kyökin takana. Se oli oikea koulutytön huone: pöydällä sinisellä paperilla päällystettyjä kirjoja, seinällä lukujärjestys, karttiiniin pistettyinä kuivuneita kukkakimppuja ja kotiljonkirusetteja. Riisuutuessaan Ailin vieläkin piti kertoa Kaarilasta ja sitten kertoi vuorostaan Maija. Hän soimasi Eeroa. Eero oli käynyt ylpeäksi ja itserakkaaksi. Ei hän ollut ensinkään sellainen kuin kesällä Kaarilassa. Mutta se oli tyttöjen syy, varsinkin neiti Manteren. Ja kyllä ne »hyväntekeväiset tarkoitukset» Eerolle olivat hyvin turmiolliset. Eihän hän muuta ehtinyt kuin esiintyä kuvaelmissa ja johtaa franseesseja.

— Muuten, jatkoi Maija, kun molemmat tytöt jo olivat sāngyissään ja valkea oli sammutettu: — voin sinulle uskoa — mutta muista ettet siitä kerro muille, — että

viime kesänä vähän ikäänkuin olin hassahtunut tuohon Eeroon. Oikein se on hullua, kun nyt sitä ajattelen. Mutta olinhan sellainen lapsi... Nyt, kun joka päivä painiskelemme poikien kanssa, ei sellainen tietysti voi tulla kysymyksenkään. En heistä piittaa mitään!

Maijan nukuttua valvoi Aili pitkän aikaa.

Minäkö, ajatteli hän, — sitten olen hänet saanut, Eeron, josta kaikki pitävät? Kuinka se on mahdollista, kuinka hän minua saattaa rakastaa?

Lumisateen läpi katseli hän seuraavana päivänä pääkaupunkia. Yöllä oli tullut niin paljon lunta, että maa oli valkeanan. Ajuritkin olivat ottaneet reet ja kulukset, vaikka katukivi vielä tuntui. Mutta lunta tuli lakkaamatta, suurina hiutaleina. Katupojat liukuivat reuhaten alas käytäviä, siellä täällä oltiin lumisotasilla ja joku pieni palleroinen, jota palvelustyttö veti kelkassa, piti suutaan auki antaakseen lumihiihtaleiden langeta kielelle. Aili oli kyllä kuvitellut pääkaupungin vaikuttavan suurenmoisemmalta, mutta hauska oli kaikissa tapauksissa Eeron rinnalla astella katuja, pysähtyä ikkunoihin ja tervehtiä tuttavien, joille Eeron yhtämittaa piti nostaa lakkiaan.

Päivälliseksi kokoontuivat kaikki kotiin: tohtori, pojat ja Maija tulivat koulusta, Lyydi rouva ompeluseurasta. Jokaisella oli silloin kertomista, ainoastaan telefonin soitto katkaisi tuontuostakin iloisen puhelun. Syötyään pani tohtori levolle, Lyydi rouva neuvotteli ompelijattaren kanssa uudesta puvustaan, pojat sahasivat kamarissaan joululahjoja. Maija ei ihmeenkään vuoksi heittänyt Eeroa ja Ailia kahden, he istuivat Lyydi rouvan pienessä huoneessa salin takana.

— Joko osaat huomiset läksyt? kysyi Eero päästäkseen Maijasta eroon.

— En toki ole ehtinyt kirjaakaan avata! Kellohan on vasta neljä, ärjäisi Maija.

— Arvelin vain, jos konserttiin aiot... !

— Aion kyllä, mutta siitä minä itse pidän huolen. Mene sinä vain, minä tahdon tulla Ailin kanssa.

Samassa saattoi kadulta erottaa kumeara torventoitotusta. Maija heristeli korviaan ja riensi ikkunaan.

— Tulipalo! huudahti hän, juoksi sitä tietään eteiseen, otti päällysvaatteet ja kiirehti kadulle.

Hetkisen perästä kuuluivat pojatkin etsivän lakkejaan ja menevän samaa tietä. Eero sulki hiljaa ovet, istuutui Ailin viereen sohvaan ja taivutti hänen päänsä olkapää-tään vastaan.

— Enfin seuls! Oikein minä siunaan tuota tuli-paloa.

Sitten he olivat sanattomina pitkän aikaa.

— Olen kertonut isälle ja äidille, virkkoi Eero hiljaa.

— Oletko!

Aili punastui ja peitti kasvot käsillään.

— He tulivat niin iloisiksi. Eiköhän meidän pitäisi kirjoittaa siitä Kaarilaankin?

— Ehkä kyllä! Mutta ei sanota kelienkään toiselle ...

— Ei, ei... Sinä pelkää, että tahdon sitä ilmoittaa. Älä luule! Pidämme suloisen salaisuutemme aivan omanamme. Olemme niin varovaiset, ettei kukaan aavista...

Huoneessa jo hämärsi. Punaiset seinät, koko lattian peittävä matto, punaiset huonekalut, kaikki sulautui epä-määräiseksi pehmeudeksi. Ainoastaan kirjoituspöytä, joka syrjittäin seisoi ikkunan alla, oli vielä valossa. Palmu levitti jättiläislehtensä kauas huoneeseen.

— Olen niin hullu, sanoi Aili hiljaa, — että pelkään ihmisten osanottoa ... ! Minä oikein kärsin kun ajattelen, että meitä onniteltaisiin ... ! Pelkään sinun vanhempiasikin, puhumattakaan äidistä ja Pekasta.

— Tiesin sen, siksi pyysinkin etteivät isä ja äiti mitään mainitse. Ja jos tahdot, kirjoitan minä Kaarilaan ...

— Ehkä minä nyt sentään itse ... Äidin olisi paha mieli. Sinä panet sitten omakätisen tervehdyksen. Teemme sen jo tänään, eikö totta?

Eeron äiti kysyi salista saisiko hän tulla sisään. Hän kiinnitti Ailin rintaan kimpun valkeita kukkia ja suuteli häntä hellästi.

Meluten kopistivat Maija ja pojat ylös kyökinportaita.

— Se ei ollut mitään vaarallista, tiesivät he, — se saatiin paikalla sammumaan! Uudin vain oli syttynyt palamaan ja paikalla piti hälyttää kokoon palokunta.

Iltapäiväkahvia juodessa saapui Sohvi. Käteltyään kaikkia laski hän pöydälle nidotun kirjan ja istuutui

tohtorin ja Maijan väliin vastapäätä Ailia ja Eeroa. Hiljalleen päästään auki päällystakkinsa nappeja katseli hän hymyillen ympärilleen.

— Voitteko aavistaa, mitä tänään olen tehnyt? Ollut lumisilla kuin vallaton koulupoika. Meitä käveli muutamia tyttöjä kadulla, näin lumen niin pehmeästi asettuneen jollekin kaidepuulle, koppasin sitä siitä kouraani ja heitin tyttöjä niskaan ... Tietysti piti heidän kostaa ja niin oli sota valmis.

— Sekaantuiko poliisi asiaan? kysyi tohtori hymyillen.

— Ei sentään. No kuinka Helsinki miellyttää Aili neitiä?

— Hauska täällä on, sanoi Aili punastuen.

Hän ei itsekään tietänyt, miksi hän punastui.

— Ehkä Aili neidillä olisi halua huomenna ottaa osaa ompeluseuraamme? Te tunnette jo kaikki, jotka siihen kuuluvat.

— Kiitos, jollen vain häiritse!

— Häiritse! Tietysti emme sitten teitä pyytäisi... Ehkä Eero on niin rakastettava ja saattaa serkkunsa meille... Matti tulisi siitä hyvin iloiseksi — paitsi tietysti meitä kaikkia muita!

Maija selaili kirjaa, jonka Sohvi oli laskenut pöydälle. Se oli ranskankielinen. Kannella oli hämähäkin kuva ja laiha nainen, jonka ympärille hämähäkki punoi verkkoaan.

— Se kirja ei ole Maijan ikäisille, huomautti Sohvi, vetäen huuliaan hiukan taapäin. — Toin sen Eeroa varten. Harvinaisen intressantti kirja! Tiedätkö, kuinka mademoiselle emme sinua tänään kyseli. »Et monsieur Wahlfelt, qu'est-ce qu'il fait aujourd'hui?» — Minä selitin, että sievälle maalaisserkkellesi näytät kaupunkia.

Eero nousi ja katsoi kelloa. Hymy leikki hänen huulillaan, hänen katseensa liukui Ailiin ja Ailista Sohviin. Maija oli julmistuneen näköisenä siirtänyt kirjan pöydän toiselle puolelle. Aili katsahti siihen arasti, ikäänkuin uskaltamatta siihen koskea. Eero vei kirjan huoneeseensa.

— Niin, valitettavasti minun nyt pitää lähteä! sanoi hän sitten.

— Sepä hauska, niin saan seuraa, huudahti heti Sohvi.

Eeron vetäessä ylleen päällystakkia seisoi hän nojaten oven pieleen ja kieritteli kädessään suurta pehmeää kaulustansa. Hän sattui seisomaan juuri Ailin päällystakin vieressä. Se oli epämuodikas ja haaltunut. Aili huomasi sen äkkiä.

— Hohhoh, nyt sitä taas mennään tanssimaan, huohti Sohvi.

— Onko se niin ikävää? uskalsi Aili kysyä.

— No on totisesti! Kun ihminen jo on käynyt näin vanhaksi...

— Mutta miksi neiti sitten tanssii? Eikö olisi nuorempia?

Sohvi heitti häneen pitkän, epäilevän katseen, mutta ei huomannut hänen kasvoillaan vähääkään ilkeyttä. Ne olivat tyynet ja viattomat niinkuin hänen äänensäkin oli ollut. »Joko olet sinä hyvin tyhmä, tai...» ajatteli Sohvi, lopettamatta lausettaan. Hän kohautti olkapäitään ja päästi nahkakauluksen valumaan käsistään.

— *Que c'est drôle!* huudahti hän nauraen Lyydi rouvalle. — Täti kulta auttaa minua selittämään, miksi minä, vanhapiika tanssin, enkä jätä sellaisia asioita nuoremille... Johtokunnan rouvat ovat pakottaneet, vastoin kieltoani, vastoin kaikkia ponnistuksiani! Hyvä tarkoitus...

Lyydi rouva laski kätensä hänen olkapäälleen.

— Siksi, selitti hän Ailille, — että Sohvi tanssii niin hyvin. Meidän suomenmielisissä piireissämme on harva, joka vetää hänelle vertoja...

Sohvi ei enää puuttunut tähän aiheeseen, katseli vain hymyillen ja ikäänkuin nautinnolla Ailia, joka oli valahantanut tulipunaiseksi. Sitten hän kääntyi Lyydi rouvan puoleen:

— Täti näyttää niin väsyneeltä!

— Päänsärkyä vain. Mutta siihen olen niin tottunut. Menkää te nyt edellä. Kyllä minä heti tulen.

Tohtori raoitti huoneensa ovea.

— Minä en muuta pyydä, kuin että koko puuha olisi ohitse, sanoi hän.

— Mutta Eemil, oma rakkaani, kuinka voit niin

puhua! Sellainen tarkoitus! Täytyyhän sitä hiukan uhrautuakin.

— No niin, niin! Ja nyt menen minä vihkoja korjamaan. Ja sitten, Aili, lähdemme yhdessä konserttiin, eikä niin.

Pian oli talossa hiljaista. Lyydi rouva oli mennyt tanssiharjoitukseen, pojat olivat tuoneet kotiin pihlajanmarjoja ja hautoelivat niitä lumessa. Maija koetti lukea läksyjään, mutta häiritsi tuontuostakin Ailia, joka hänen pöytänsä ääressä kirjoitti kirjettä kotiin. Hän hermostui siinä perinpohjin ja repi rikki pari arkkia ennenkuin sai kirjeen valmiiksi. Hehkuvin poskin liimasi hän juuri kiinni koteloa, kun tohtori tuli sanomaan, että oli aika lähteä konserttiin.

Suloista oli tulla ulos, lunta sateli taivaalta, joka näytti miltei tummansiniseltä. Ensi kulmasta ottivat he hevosien. Reki kiiti keveästi, kulkuset soivat, ainoastaan siellä täällä rasahti kiinni kivitykseen. Ihmisvirran mukana nousivat he yliopiston juhlallisia portaita, pilarien välitse juhlasaliin, jossa penkkirivit jo olivat täynnä. Aili oli siis nyt yliopistossa, jota hän aina suurimmalla kunnioituksen, miltei hartauden tunteella oli ajatellut. Tunteeseen sekaantui kuitenkin tällä hetkellä jotakin muutakin: hän ujosteli epämuodikasta takkiaa ja tarttui Maijan käsivarteen päästäkseen ikäänkuin hänen turvissaan livahtamaan läpi salin, jossa kaikki tuntuivat häntä katsovan. Heidän piti astua alas asti, vastapäätä lavaa, jonka yläpuolella riippui sininen, kirjaeltu silkki-lippu.

Katsellessaan yleisöä, jonka rivit taajenemistaan taajenivat, unohti hän yhä enemmän itsensä, ja kun salaperäisen taiteilijahuoneen ovi vihdoinkin aukeni päästääkseen saliin juhlapukuisen nuorisjoukon, niin puhkesi hän yleisön kanssa innostuneesti taputtamaan käsiään. Eero oli eturivissä.

Mikäpä viehkeämmin virittää nuoren naisen tunteita kuin laulava nuori ylioppilasjoukko! Aili tunsikin sinä iltana laulua kuunnellessaan vastakaipun kaikkiin niihin uljaisiin ajatuksiin, joita hänellä aina Helsingistä oli ollut. Helsinki oli sittenkin sydän, jonka lyönnistä eli koko maa, polttopiste, jossa yhtyi kaikki mitä oli suurta

ja kaunista Suomessa. Hän ei ollut pettynyt. Ihanaa oli olla Helsingissä, ihana oli tuo laulava joukko. Hän ei siinä rakastanut yksin Eeroa, hän rakasti kaikkia laulajia, jok'ainoa heistä.

— Maija, kuiskasi hän väliajalla, — miksei heille ole annettu kukkia? Se olisi ollut tyttöjen tehtävä. Oi etten ennen sitä ajatellut! Ruusuhan heillä kaikilla olisi pitänyt olla rinnassa!

— Se on totta! Ruusu pitää toimittaa ensi konserttiin. Näetkö tuon pitkän herran tuossa, se on runoilija Laine.

Runoilija Laine! Juuri häntä Aili aina sellaisella nautinnolla oli lukenut. Ehdottomasti tuli hän huudahtaneeksi hänen nimensä ja niin ääneen, että ympärillä olevat kummastuneina kääntyivät häneen katsomaan. Laulu laululta kasvoi innostus salissa ja ohjelman loputtua kokoonnuttiin lavan ympärille ja taputettiin siinä kunnes laulajajoukko oli laulanut väsyksiin asti ja vahtimestarit jo alkoivat sammuttaa kaasuja. Ohi astuessaan Eero näki Ailin ja hymyili hänelle. Tyttö oli yliluonnollisen onnellinen, hän rakasti, hän jumaloi Eeroa, koko laulajajoukkoa.

Ulkona oli lumisade lakannut. Eheä valkeus lepäsi katoilla, ilma tuntui tuoksuvan puhtautta. Kulkuset kilisivät, iloisina hajosivat ihmiset yliopistolta. Tuontuostakin helähti nauru, joku viskasi toista lumipallolla, joku luisteli alas liukasta katukäytävää. Taivas oli syvän sininen, ilma raikas ja tyyni, olematta kylmä.

Äkkiä kajahti marssin sävel: lippu etunenässä astui laulajajoukko ylioppilastaloa kohti. Ja sinne saavuttua pysähtyi se laulamaan. Kuulijakunta asettui Henrikin esplanadin puiden alle, laulun loputtua raikuivat kättentaputukset. Täällä puiden alla tapasivat Wahlfeltit useita tuttavias, Ailille esiteltiin joukko henkilöitä, joiden nimet hän sanomalehdistä milloin missäkin yhteydessä oli nähnyt. Laulajien vihdoinkin vetäydyttyä ylioppilastalon sisäpuolelle, huomasi hän seisovansa neiti Manteren ja herra Laineen välissä. Silminnähtävästi huvitettuinakin näkivät he maalaistytön hämmästyksen.

— Niin, sanoi neiti Mantere, — te olette nyt ihan meidän hallussamme. Kaikki muut ovat menneet kotiin.

Hän kierteli harmaata kaulustansa ja hymyili niin,

että valkeat hampaat paljastuivat. Herra Laine kumarsi ja alkoi selittää:

— Tohtorinna Wahlfelt oli väsynyt ja siksi läksi her-rasväki pois. Minulle uskottiin tehtävä saattaa teidät kotiin, olen siitä erittäin onnellinen ...

— Mutta entä Eero, serkkuni, joko hänkin meni?

— Eero! — neiti Mantere nauroi ääneen, — hän tietysti katosi sisään tuosta ovesta. Laulajat pitävät nyt jälki-istuntonsa. Hohhoh, ei Eero tule kotiin ennenkuin aamulla.

— Eikö? kuului samassa ja heidän edessään seisoi Eero.

Aili tarttui hänen käteensä, niin hän ilostui. Eero kävi hiukan hämilleen, mutta jatkoi samassa:

— Olen teitä kovasti etsinyt.

— Tahdotko tällä.sanoa, ettet ollenkaan enää menisi talolle? kysyi Sohvi.

— Ainakin nyt ensin saatan kotiin Ailin.

— Älä sinä tunkeudu minun aloilleni! Minä olen toimekseni saanut ja pyhästi luvannut saattaa neiti Wahlfeltin enkä voi sanaani syödä. Voithan sinä sensijaan mennä Sohvi neidin kanssa, niin ei hänen tarvitse vaivautua ...

— Vaivautua, niin, tässä kauniissa yössä, joka on kuin lempiville luotu, sanoi Sohvi viehkeästi, pieni iva äänessään. — »Voi sitä onnetonta! Kun ei se tiedä kenen ottaa, kun ei se tiedä kenen ottaa.» Valitse nyt Eero, tässä on tiehaara.

Hän seisahtui kadunkulmaan kaasulyhdyn alle ja leikkitteli pehmeällä kaulakoristeellaan.

— Mutta, ehdotteli Aili, — jos kaikki ensin saattaisimme kotiin neiti Manteren ja herrat sitten olisivat hyvät ja saattaisivat minut. . .

Ehdotus hyväksyttiin. Alussa astuivat kaikki neljä rinnan, mutta sitten jakaantuivat he kulkemaan kaksittain, Eero ja Sohvi edellä, puhuen ranskaa, Aili ja runoilija perässä. Herra Laine oli niin suomalaisen talonpojan näköinen, että korkea silkkihattu ikäänkuin ivalla näytti komeilevan hänen päässään. Hän veteli sikaristaan pitkiä savuja, kyseli Aililta kaikenlaista ja virkkoi tuontuostakin:

— Oikein hauska kuulla teidän kertovan! Te tuotte tänne elähtäneeseen pääkaupunkiin raittiita henkäyksiä suoraan maan sydäimestä.

Saatettuaan Ailin kotiin, palasi Eero ylioppilastalolle. Seuraavana aamuna nukkui hän kauan ja tavatessaan Ailin, alkoi hän paikalla:

— No Aili, sinä olet jo hankkinut itsellesi kaksi ihailijaa. Mantere oli vallan hämmästyksissään sinun »järkevästä mielipiteistäsi» eikä Laine löytänyt sanoja, joilla selittää suloasi. Olin jo huomauttamaisillani: »älkää nostako häneen silmiänne! Se tyttö on jo viety!»

Viime sanat hän kuiskasi. Hänen silmissään oli tänään jotakin väsyntä. Aili punastui.

— Ja minä, sanoi hän, — melkein tahtoisin neiti Mantereelle kertoa, miten on: pelkään että hän on sinuun rakastunut...

Eero purskahti nauruun.

— Olisit sanonut että mahdollisesti joku noista toisista tytöistä, mutta ei Sohvi! Sohvi nyt osaisi rakastua! Hän laskee leikkiä, se on hänen tapansa. Me olemme hyvät toverit, en häntä naisena pidäkään . . . !

VII

Kuin siivillä kiiti aika, tapahtumat ajoivat toisiaan takaa. Ainoa päivä sisälsi niitä enemmän kuin kokonainen vuosi Kaarilassa. Aili tottui siihen pian, niinkuin hän tottui pitämään kauniina niitä naismuotien äärimmäisyyksiä, jotka alussa olivat hänestä näyttäneet niin hirveän rumilta. Hänen käytöksensä varmistui, osaksi tietäen, osaksi tietämättään omisti hän itselleen piirteitä niiden henkilöiden ulkonaisesta käytöksestä, jotka hänestä tuntuivat hienoilta. Maalainen luonnollisuus ei silti kadonnut. Hänen esiintymisensä oli ujoa ja vapaata yhtaikaa. Naiset, varsinkin nuoret pitivät häntä kokehtina, herrat sensijaan viehättävänä.

Wahlfeltien koti oli miellyttävä. Mahdotonta oli olla siellä viihtymättä. Kaikki pitivät tohtorista, oppilaat, ystävät, tuttavat. Hän oli aina tasainen ja ystävällinen ja laski mielellään leikkiä, jossa ei ollut ilkeyttä eikä

pilkkaa. Ailin hän usein otti polvelleen, keinutteli häntä siinä ja puheli: »jää sinä tänne minun tytökseni, tuo Lyydi-tätikin kun aina puuhaa kaupungilla.» Ja kun Maija silloin loi häneen katseen ikäänkuin kysyäkseen, eikö setä sitten ensinkään välittänyt hänestä, niin tohtori pujotti kätensä tytön tukkasängen läpi ja virkkoi: »olet, olet kyllä sinäkin herttainen, mutta tuo tukka ei ensinkään anna niin kotoista tunnelmaa kuin tämä!» Ja siinä hän tarttui Ailin vaaleaan palmikkoon ja punnitsi sitä kädessään. Tämä oli pieni pistos Maijalle, joka oli pannut kaikki voimansa liikkeelle säilyttääkseen tukansa lyhyenä.

Totta oli, että rouva Wahlfelt paljon »puuhasi kaupungilla». Hän kuului naisyhdistykseen, eläinsuojeluyhdistykseen ja kaikenlaisiin hyväntekeväisyysyhdistyksiin. Ei ollut sitä yritystä suomenmielisissä piireissä, jossa ei hän olisi ollut välttämätön, ei niitä arpajaisia, ei ilta-huveja, joille ei hänen poissaolonsa olisi ollut korvaamaton vahinko. Hänen tottunut silmänsä, hänen taitava kätensä, erinomainen aisti, energia — ne saivat aikaan enemmän kuin kymmenen tavallisen naisen kyvyt yhteensä. Sentähden tuskin jäi montakaan iltaa kuukaudessa, jolloin hän sai elää kokonaan kotiaan varten. Häntä tarvittiin kaikkialla. Mutta harvoin hän väsyi, harvoin hermostui, aina hän oli valmis auttamaan. Silti ei hän laiminlyönyt kotiaan. Kaikki oli erinomaisessa järjestyksessä, eikä kankeutta tai painoa tuntunut missään. Aamulla kävi rouva itse torilla keittäjättärensä kanssa, aina hän ennen ateriala tarkasti ruokapöydän ja kurkisteli itse kattiloihin. Hän parsi ja paikkasi miehensä ja poikiensa vaatteet. Hän oli kun olikin niitä ihmisiä, jotka saavat aikaan. Paitsi sitä, että hän jokaisiin arpajaisiin valmisti komean voiton, ompeli hän kaikenlaisia pieniä koristeita, jotka sohville ja pöydille laskettuina tekivät hänen kotinsa hauskan näköiseksi... Ja kuinka herttainen ja rakastavainen hän saattoi olla omaisilleen! Kuinka pehmeästi hän hiipi miehensä kirjoituspöydän ääreen, silitti hänen otsaansa ja asetti hänen eteensä kukkakimpun, jonka hän kaupungilta oli tuonut tuliaisiksi! Hämärän hetkinä istuutui hän usein soitokoneen ääreen, huusi pojat laulamaan ja lauloi itse hei-

dän mukanaan, vaikka hän tosin viime aikoina oli kadottanut paljon äänensä tuoreudesta. Mutta kaunis hän oli vieläkin ja niin nuoren näköinen, että paremmin olisi luullut häntä lastensa vanhemmaksi sisareksi kuin äidiksi.

Rouva Wahlfelt piti nuorten seurasta. Oli aina joukko nuoria naisia ja herroja, jotka nauttivat hänen erityistä suosiotaan. Hän ei heitä valikoimalla valinnut, vaan satumalta he joissakin iltahuveissa tai kokouksissa olivat joutuneet puheisiin ja huomanneet sopivansa yhteen. Rouva Wahlfelt pyysi heidät luokseen — ja niin oli liitto tehty. Se ehkä ei ollut erittäin pitkäikäinen, sillä jäsenet hajaantuivat vähitellen eri haaroille maailmaa, mikä mihinkin toimeen, mutta varmaa on, että jokainen iloisimpien muistelmiensa joukkoon laski ne hetket, jotka oli viettänyt »klikissä», joksi ystävykset piiriään nimitivät.

»Klikki» joka tähän aikaan seurusteli Wahlfeltilla oli vetänyt yhtä köyttä jo neljän lukukauden aikana. Se oli saanut oman leimansa, sillä oli omat lausepartensa ja sanantapansa, joita eivät muut ymmärtäneet. Asianomaisille oli niissä muistoja, joille täytyi makeasti nauraa, jotka sisälsivät salaisia viittauksia jne. Ystävykset kohtasivat miltei joka päivä: milloin sattumalta kadulla kävelyaikana, milloin teatterissa väliajoilla. Usein olivat he edeltäkäsien päättäneet tavata populäärissä, tai siellä, tai siellä, mistä lähdettäisiin kävelemään...

Luonteet tässä piirissä olivat sangen erilaiset. Valona naisten joukossa oli muuan neiti, joka suomenteli ja hoiti jotakin pankkivirkaa. Neiti Mantere edusti sukkeluutta, hänelläkin oli pieni toimi, mutta se ei sentään häntä estänyt hoitamasta isänsä taloutta ja omia huvejaan. Neiti Tuokko oli itse runollisuus, hän kävi jatko-opistoa, kirjoitti somia runoja ja hyviä aineita, lauloi sievästi, soitti pianoa ja esiintyi kauniin ulkomuotonsa vuoksi usein kuvaelmissa. Muut naisista olivat vähäpätöisemmät. Herroissakin oli aika hauskoja. Puhumattaakaan Eerosta, johon kaikki klikin naiset vuorotellen olivat rakastuneet, oli runoilija Laine, joka seitsemäntoista vanhana, kaukaisesta maaseutukaupungista oli tullut ylioppilaaksi ja heti senjälkeen herättänyt huomiota

runokokoelmalla. Arvostelijat olivat tässä esikoiskokoelmassa luulleet löytävänsä tosi-runoilijan tuntomerkit. Nyt oli Laine viidettä vuottaan ylioppilaana, oli ehtinyt väsyä ja elähtää. Hänen seuraavat kirjailijatuotteensa eivät olleet pitäneet mitä ensi kokoelma lupasi. Joku ilkeä kieli sentähden olikin ruvennut kutsumaan häntä »runoilija-surkioksi». Hänen täydellinen vastakohtansa oli maisteri Mantere, Sohvin veli, joka tavattoman mallikelpoisuutensa tähden »yritytti tulla niin äiteläksi, että hän olisi ollut potkittava koko joukosta pois», niinkuin Sohvi sanoi. Se olisi tapahtunutkin, jollei Matti itse asiassa olisi ollut niin hauska ja reipas, että pelkästään hänen terve naurunsa jo oli tullut seuralle rakkaaksi.

Hän ei vähääkään muistuttanut sisartaan, ei ulkomuodoltaan enempää kuin luonteeltaankaan. Hän oli raittiusmies ja liikkui työväenpiireissä. Isän, rakennusmestarin mielipiteet ja pojan ihmisystävällinen katsantokanta olivat usein ristiriitaiset. Yllyttäjäksi ja sosialistiksi oli isä häntä monasti nimittänyt.

Vielä kuului klikkiin eräs senaattorinpoika, Eeron luokkatoveri, joka luki lakitiedettä, sekä muuan kylmäverinen lääkärinalku, jonka suurin ilo oli kauhistuttaa klikin naisia pöyristyttävillä jutuilla »aasiksesta». Olihan sitäpaitsi usein mukana muitakin hyviä tuttavvia, seuran varsinaisten jäsenten veljiä, sisaria jne. Ja sillä tavalla joutui Ailikin joukkoon.

Eeron kanssa ei hän saanut olla paljoakaan, sillä olisi-han se voinut herättää epäluuloa. Sohvi neiti sitäpaitsi tavallisesti otti Eeron haltuunsa ja alkoi puhuttaa hänellä ranskaa. Sillaikaa Laine ja Mantere kilvan kiistelivät Ailista. Laine väitti verensä nuortuvan, kun hän kuuli »noita terveitä, murteellisia lauseparsia» — Aili käytti todellakin osaksi kotimurrettaan, Mantere taas vaihtoi Ailin kanssa mielipiteitä ja vakuutti, ettei hän koskaan ollut tavannut naista, joka niin paljon oli ajatellut.

Ailista oli hauskaa. Hän oli saanut uuden päällystakin ja uuden lakin, hän tiesi että ne häntä pukivat. Hänen astellessaan kadulla oli tapahtunut, että joku oli kääntynyt katsomaan taakseen ja huudahtanut: »siinä se oli palmikko!» Tai: »soma tyttö!» Tämä kaikki ei voinut olla tekemättä Ailiin mieluisaa vaikutusta. Nyt tuntui

siltä, että Laine ja Mantere häneen rakastuvat. Helsingissä oli kuin olikin aika hauskaa!

Ainoa mitä hän pelkäsi oli, että Eero ... Kunhan ei taas tuo Sohvi olisi häneen rakastunut! Joskus tekivät muutkin viittauksia siihen suuntaan, mutta Sohvi purskahti suureen nauruun ja sanoi:

— Hävetkää toki! Tiedättehän, että minä aikoja sitten olen kahlannut »linjan» yli. Sovin Eerolle jo äidiksi. Minähän jään vanhaksipiiaksi! Äh, miehet ovat kaikki ikävää joukkoa, minä nyt heistä huolisin!

Ja niin hän nauroi niin, että tasainen hammasrivi paljastui ja loi Eeroon veitikkamaisen katseen. Puna hänen poskillaan oli silloin kauniimpi kuin milloinkaan.

Ailia hän kohteli hyvin suojelevasti ja äidillisesti. Hän oli antanut hänelle hyväilynimen »pikku Aili», kunnes kerran Eero huomautti, että Ailia Kaarilassa kutsuttiin toisella hyväilynimellä.

— Kuule, mikä se nyt olikaan? kysäisi hän.

Aili punastui korviin saakka.

— En minä muista, sanoi hän vältellen.

— Pala tai Pula tai... mikä kumma se nyt olikaan? uteli Eero.

Seura sattui silloin olemaan koolla eräässä kahvilassa. Oli ajeltu Töölön lahden ympäri ja poikettu teetä juomaan.

— Pulu se oli, tunnusti Aili vihdoin. — Veljeni minua kutsuu sillä tavalla ... !

— Pulu, Pulu, mistä se tulee? kyselivät kaikki.

— Ei se ole mitään, sellainen tehty sana vain.

Ailiin koski omituisesti kun hän kuuli tuon Pekan antaman hyväilynimen tässä ympäristössä. Mutta samassa sattui hän katsahtamaan peiliin vastapäätä: hän näki kasvonsa hehkuvan, silmänsä loistavan ja hiuksensa kähertyvän kulmille. Maisteri Manteren katse seurasi häntä — senkin hän näki peilistä ... Herra Laine nousi.

— Pulun malja! Meidän täytyy juoda Pulun malja!

Hän viittasi palvelijalle ja teki tilauksen. Nauru ja leikkipuheet kävivät yhä vilkkaammiksi. Pienessä jääpalasilla täytetyssä hopeaämpärissä kannettiin pöydälle kaksi korkeaa pulloa. Matti korjasi silmälasejaan ja jäi niihin tuijottamaan.

— Oletko hullu, veliseni, sai hän kuiskaten sanotuksi,
— samppanjaako sinä tilasit?

— Samppanjaa! huudahti Aili säpsähtäen. — Onko tuo samppanjaa?

Hänen kätensä ojentui pulloja kohti ja silmät selälleen tuijotti hän Matti Mantereeseen. Ilme hänen kasvoillaan oli niin hämmästyntynyt, että kaikkien katseet kysyen kääntyivät häneen.

— On, hymyili Laine.

— Hienointa ranskalaista samppanjaa!

— Niinhän sinä irvistät, lapsi kulta, kuin jos söisit mädännyttä omenaa! sanoi Sohvi.

— Ei... mutta, kun en koskaan ennen ole nähnyt samppanjaa!

Kaikki purskahtivat nauruun.

— Ja millä kankealla äänellä se tuli! naurahti Sohvi taasen.

— Olen erittäin onnellinen, että minun on suotu tutustuttaa teidät luonnon jaloimpaan nesteeseen! puhui Laine hymyillen.

— Eikö se ole kaunista! Oo, kuinka se helmeilee lasissa!

— Pulun malja! Eläköön Pulu!

Lasit kilahtivat vastatusten. Matti raittiusmiehenä ei juonut. Ikäänkuin peläten vei Aili lasin huulilleen.

— No, miltä maistuu?

— Onhan se hyvää...

— Tuskinhan sinä maistoitkaan. Enemmän Aili, pannaan pohjaan asti. Onneksesi!

Se oli Eero, hymyillen hän helisti serkkunsa kanssa.

— Siitä onkin kauan kun viimeksi olen juonut samppanjaa. Oikein maistuu hyvältä! sanoi Sohvi.

— Kerran eläessäni, alkoi hänen veljensä, — minä sitä maistoin, mutta ei se minusta ollut mitään erinomaista, varsinkaan kalliiseen hintaansa nähden. Minusta...

— Sinä ainainen raittiussaarnaaja! — Laine löi häntä olkapäälle. — Minä tässä hiljan juotin seurahuoneen varieteen kauniita tyttöjä — ja kyllä he jaksoivatkin juoda...!

— Ja siitä sinä kehtaat puhua! Minusta se on suorastaan ...

— Soh, soh Matti! Terve!

Lasit kilahtivat, ilo yleni ylenemistään. Mieliala saavutti vihdoinkin sellaisen nousun, että Ailille keskellä öistä esplanadia annettiin — masurkkaharjoitus.

Hän oli tuskin ehtinyt nukkua, kun hän heräsi johonkin suloiseen tunteeseen. Hän ei aluksi tietänyt, oliko se unta vai kuuluiko se todellisuuteen: hänen ympärillään laulettiin. Samassa sävähti Maija unestaan, ryntäsi puolihorroksissa ikkunaan ja työnsi uudinta syrjään.

— Serenaadi, serenaadi! huusi hän. — Pihassa lauletaan.

Aili nousi istumaan. Hänen sydämensä löi kuuluvasti.

— Se on sinulle, jatkoi Maija. — Laita toki tulta ikkunaan!

— Mutta jollei se olekaan meille...! En minä uskalla.

Molemmat tytöt seisoivat yöllisissä puvuissaan keskellä lattiaa, iloiten ja epäillen, tarkoittiko laulu todellakin heitä.

— Se on meille, se on meille! riemuitsi Aili äkkiä.

Hän oli tuntenut Eeron äänen.

— Sinulle se on, eikä meille, kuiskasi Maija.

Molemmat alkoivat nyt hurjasti häärätä huoneessa, löytääkseen tulitikkuja. Juuri kun niitä tarvittiin, ei niitä tietysti ollut! Maija kaatoi kiireessään vesilasin ja alkoi vaikeroida, että jos se menikin hänen saksan vihkonsa päälle ... Pihassa seisoivat kahdeksan herraa. Yö oli tähtikirkas ja leuto. Tytöt eivät voineet olla tuontuostakin kurkistamatta uudinten taakse. Vihdoinkin löytyivät tulitikut ja ikkunoihin sytytettiin kynttilät. Palvelus-tytöt olivat avanneet porstuan ikkunan, laulu kuului aivan selvänä sisään. Äänettöminä tytöt kuuntelivat sängyissään.

Aavistamaton onnellisuuden tunne oli vallannut Ailin. Hän oli siirtynyt ikäänkuin satumaailman ihmeelliseen piiriin. Laulun kauneus, tähtikirkas yö, koko maailman ihanuus kuului hänelle. Kaiku kannatti säveliä kauas ... Kunhan olisi saanut liukua niiden mukaan, haihtua pois niinkuin laulun soinnut, nukkua uneen eikä milloinkaan enää herätä ...

Klikin kesken kutsuttiin häntä senjälkeen aivan yleisesti Puluksi ja Pulu-neidiksi. Aili vastusteli ja koetti syyttää nimeä rumaksi.

— Eihän se ole kuin soma ja herttainen, niinkuin sinä itsekin, lohdutteli Elli.

Heistä oli Ellin kanssa tullut hyvät ystävät. Elli vei hänet mukaansa kouluun, esitti hänet tovereilleen, kutsui hänet jatko-opiston konventtiin, jopa otti hänet mukaansa yliopistoon kuuntelemaan luentoja suomalaisesta kirjallisuushistoriasta. Elli pistäytyi tavallisesti hakemaan Ailia ja kävellessään he juttelivat. Muutamassa päivässä oli Elli uskonut Ailille' koko elämäntarinansa. Aili tiesi kutka häntä olivat liehitelleet ja kutka kosineet. Niitä oli koko joukko, sekä pappeja että maalikkoja, ja Elli oli sentään Ailia nuorempi.

— Niinhän sinä puhut, hymähti Elli eräänä iltana, kun he Kaivopuistosta astelivat kotiin päin, — ikäänkuin ei sinua koskaan olisi liehitelty.

— Ei olekaan, sanoi Aili miltei alakuloisesti ja ikäänkuin häveten.

— Mitä? Ei liehitelty! ... Ei, sitä en usko!

— Ei, se on totta. Kuka minua sitten olisi! Olenhan viettänyt koko elämäni Kaarilassa, eikä siellä ole kuin veljeni.

— Mutta pitäjän herrat?

Aili punastui.

— No, onhan tohtori taitanut hiukan, mutta...

— No katso nyt, enkö arvannut. Kuinka se muuten olisi voinut olla mahdollista. Niin soma tyttö kuin sinä ... Kosiko hän?

— Ei, ei! Ei se niin pitkälle mennyt... Se on sellainen ikäloppu mies, joka rakastuu kaikkiin naisiin, pukeutuu vaaleisiin, pistää kukan rintaansa ja luulee näyttävänsä vastustamattomalta... Äh, en häntä kärsi... Sanotaan hänen eläneenkin niin huonosti...

— Vai sellainen ... sanoi Elli. — Olen minäkin ker-
ran tuntenut sellaisen ...

Elli astui hetken äänettömänä. Sitten hän nosti päätään. Aili näki hänen kasvoillaan kummallisen, haaveellisen hymyn.

— Mutta sinä et tiedä, jatkoi hän sitten, — kuka se minun varsinainen rakkauteni on ollut.

Hän puhui kuiskaten. Oli jo pimeä. Sensijaan, että olisivat menneet kotiin, olivat tytöt kääntyneet rantaan, siellä paloi vain harvassa lyhtyjä. Lumisen lahden takaa häämötti jotakin mustaa: se oli lehdetön metsä. Harva ihminen vain tuli vastaan.

— Olin häneen tutustunut jo koulutyttönä, sanoi Elli. — Hän saatteli minut kotiin, lähetti kukkia syntymäpäivikseni ja tuli noutamaan minua kävelyille. Ensimmäisenä ylioppilasvuonna — voi sitäkin aurinkoista aikaa! — olimme yhdessä joka päivä. Rakastin häntä, olin varma hänen rakkaudesta, vaikk'ei hän sanoin ollut ilmaissut mitään ...

Aili odotti jännityksellä, tuontuostakin luoden katseen ystävättäreensä.

— Koulu loppui, minun piti lähteä maalle. Olimme viime iltaa yhdessä. Hyvästi jättäessään hän — suuteli minua...

Ailin silmiin herui kyyneliä. Hän pusersi Ellin kättä.

— Hän kirjoitti minulle koko kesän, mutta sitten alkoivat kirjeet kulkea hitaammin. Vihdoin ne lakkasivat kokonaan... Kun kahden vuoden kuluttua tulin takaisin Helsinkiin, liehitteli hän toista, mutta minä, minä en ollut voinut unohtaa...

— Mutta mitä hän sanoi, kun sinut näki... ?

— Mitä hän sanoi? Oli ystävällinen, kohteli niinkuin ei mitään olisi ollut. Emme koskaan ole koskettaneet menneisyyteen.

— Sinä olet siis usein puhunut hänen kanssaan?

— Olen, olen, usein...

— Ja sinä olet tyynesti voinut häntä kohdata, vaikka hän on sinut pettänyt.

— On pitänyt tottua. Minä en ole ainoa...

— Voiko siihen sitten yleensä tottua... ?

Äänettöminä tytöt seisoivat ja tuijottivat pimeään maisemaan. Joku mies, joka kömpi esiin telineiden takaa, sai heidät säpsähtämään ja kääntymään kaupunkiin päin.

— En sitä itsekään ymmärrä, mutta niin se on... Minä kohtaan hänet joka päivä, me puhelemme kuin

hyvät tutut, laskemme leikkiä... Hän liehittelee toisia, näen hänen heittävän yhden toisensa perästä, ottaakseen uuden. Välistä tuntuu siltä, että minä se olenkin, josta hän pitää, vaikk'ei hän mitään sano... Hän katsoo minuun niin omituisesti... Mutta minä, minä häntä odotan, minä häntä rakastan. Sano Aili, sano, eikö tämä ole surkeaa!

Elli purskahti itkuun.

— Sinä kohtaat hänet joka päivä, sanot... Kuka ... ?

Sanat tukahtuivat Ailin kurkkuun. Hän kysyi itseltään kiireesti keitä Elli joka päivä kohtasi. Hänen tietääkseen ei muita kuin heidän klikkinsä herroja. Mutta kuka se heistä olisi ollut? Äänettöminä tytöt saapuivat Ailin kotiportille.

— Tahdotko tietää kuka se on? sanoi Elli.

— Jos sinä tahdot sen minulle uskoa!

— Mutta se ehkä koskee sinuun ... ?

— Kuinka niin? kysyi Aili pelästyneenä. — Ei, ei, sano nyt vain.

— Eero, kuului hiljaa Ellin huulilta.

Ailissa tuntui kaikki kangistuvan. Hänen rintaansa nousi suuri ruumiillinen tuska, joka hetkeksi vei häneltä kaikki ajatukset. Kun Elli huolestuneena rupesi kysymään, mikä hänen oli, tuli hän vihdoin järkiinsä.

— Voi sinua raukkaa! sai hän sanotuksi. — Etkö tule meille?

— Ei kiitos, en minä nyt voi.

Aili pusersi hänen kättänsä ja jäi hetkeksi katselemaan hänen jälkeensä. Sitten hän avasi oven valaistuun porraskäytävään. Oli kuin suuren rajuilman humu olisi ollut likenemässä häntä ja myrskyn keskeltä soi hänen korviinsa: sinun ainoasi livahtaa tiehensä... tiehensä, valuu sormiesi lomitse kuin vesi... ! Aili painautui seinää vastaan ja pusersi kätensä povelleen.

Samassa kaikui porraskäytävästä askelia. Aili karkasi ylös toiseen kerrokseen ja soitti. Tohtori itse avasi. Eteiseen näkyi punertavassa valaistuksessaan pieni huone salin takana, aivan samanlaisena kuin sinä iltana jolloin Aili oli tullut. Kuului ääniä, naurua... Salin keinutuolessa istui Eero ja Sohvi seisoi hänen vieressään. Hän oli pehmeänharmaassa puvussa, kirjava liina kaulassa.

— Pulu, pikku Pulu! huudahti hän ja juoksi Ailia vastaan, — tule auttamaan minua . . . Tämä Eero, senkin jörö, ei tahdo tanssia kanssani tarantellaa! Nyt on varsinainen tanssija sairastunut eikä sitä opi muut kuin Eero, joka sen osaa . . . Pyydä sinäkin Pulu . . . !

— Tietäähän Eero mitä tekee, sanoi Aili väkinäisesti hymyillen.

Sohvin kädet, jotka olivat levänneet hänen olkapäillään valuivat alas. Hän ojensihe suoraksi, katsoi Ailiin pitkään ja sanoi nauraen:

— Kas . . . kas . . . sitä pikku neitiä!

Aili punastui. Sohvin sanat häntä sekä nolasivat että suututtivat.

— Ajattelen vain, ettei Eerolla ehkä ole aikaa . . . koetti hän selittää.

— Niinkuin en minä tuntisi Eeroa ja tietäisi, mihin hänellä on aikaa! nauroi Sohvi. — Ja sinä luulet, sinä pikkuinen Pulu, että hän suuriakin tutkimuksia saa aikaan näinä päivinä ennen arpajaisia! . . . Sinä erehdyt, jos niin luulet . . . jollei miehessä aivan viimeisinä aikoina ole tapahtunut erinomaisia muutoksia.

— Anna ajatusaikaa huomiseen! pyysi Eero.

— Saat, jos vastauksesi tulee myöntävä!

Suuri kiire vallitsi talossa: arpajaisvoittoja viimeisteltiin, pukuja koeteltiin ja neulottiin. Rouva Wahlfelt kulki edestakaisin, neuvoen ja ohjaten kaikille ystävällisesti hymyillen. Ei ollut aikaa laiskotteluun, Ailikin sai käsiinsä työn, ja hän kävi sen kimppuun oikein nautinnolla. Hetkiseksi tuli tohtori sisään, teki jonkin kysymyksen, ihaili valmistuksia ja katosi sitten huoneeseensa.

Vieraiden mentyä istuivat Eero ja Aili niinkuin tavallisesti illoin pienessä punaisessa huoneessa salin takana. Lamput olivat jo sammutetut paitsi eteisessä, josta lankei viisto valo aina heihin asti. He istuivat käsityksin. Eero koetti vetää Ailia lähemmä, mutta hän asettui rasakaasti nojaamaan sohvan tyynyille.

— Olen iloissani, sanoi Eero, — kun koko tämä kiire on ohitse!

— Aiotko tanssia tarantellan? kysyi Aili hetken vaietuaan.

— En tiedä. Ei tee ensinkään mieleni, mutta vaikea

on kieltääkin, kun sen satun osaamaan ja toinen tuskin kunnollisesti ehtii sen oppia. Lisäksi tämä hyväntekeväinen tarkoitus ... Mitä sinä ajattelet asiasta?

— Niin se kai on ...

— Sinua väsyttää, armaani. Paina pääsi rinnalleni ja nuku siihen! Pian voimme odottaa kirjettä Kaarilasta ...

— Niin, kahden päivän perästä.

Aili oli levoton. Tuntui siltä, että hänen velvollisuutensa on luopua Eerosta, koska kerran Elli häntä rakastaa. Mutta jos hän on lakannut Elliä rakastamasta ja nyt rakastaa Ailia? Vaan entä jos hän lakkaa rakastamasta Ailiakin ... ?

— Kuule, mitä sinä pidät Ellistä? kysyi hän äkkiä.

— Ellistä? Kuinka niin? ... Oli aika jolloin hänestä pidin oikein paljon, mutta sittemmin ... Siirappia, siirappia liian paljon ... No, onhan hän silti hyvä tyttö.

— Entä Sohvista?

— Viisas tyttö. Ja hauska siitä, että hänen kanssaan voi puhua mistä tahansa. Miksi sitä kysyt?

— Muuten vain tuli mieleeni.

Aili painautui Eeroa vastaan ja tarttui hänen käteensä ikäänkuin pidättääkseen häntä tässä. Hän oli kysymäisillään, mitä se oli, josta Sohvin kanssa saattoi puhua, mutta ei saanut sanoja lausutuiksi. Hän sulki silmänsä. Himmeänä lepäsi valo hänen kasvoillaan. Eero silitti hänen hiuksiaan ja kuiskasi hänen korvaansa rakkauden sanoja.

— Eero, pidätkö minusta? Miksi pidät minusta?

— Sitä et kysyisi, jos tietäisit miten kaunis sinä olet.

— Siksikö sinä pidät minusta? Siksi vain?

— Sinä olet niin hyvä.

Eero painoi tytön huulille suudelman, mutta Aili nosti silmänsä ja alkoi kiivaasti:

— Ei, minä en ole hyvä, tiedäthän sen. Älä pidä minusta hyvyyden tähden, sitten et kauankaan saa pitää ...

— Vai enkö ... ! Eero sanoi sen hymyillen, äänellä, jolla lapselle laverrellaan. — No, en minä osaa sitä asiaa määritellä, suloinen sinä vain olet!

Ja hän suuteli häntä kiihkeästi, huulille, silmille, niskaan.

Aili unohtui siihen niinkuin kissa nukkuu, kun sitä silitellään. Hän lepäsi ajatuksettomana, onnellisena. Hän näki vain loisteen Eeron silmistä, kuuli hänen äänensä, tuns i hänen lämpönsä.

Arpajaiset näyttivät onnistuvan erinomaisesti. Voittoa tuli tulvimalla. Niitä oli Wahlfeltin sali aivan täynnä, yksi toistaan komeampi. Heti suurukselta olivat Lyydi rouva ja Eero lähteneet seurahuoneelle järjestämään ja kun Aili hiukan myöhemmin sinne saapui, liikkui siellä ihmisiä edestakaisin, kiireesti, kasvoilla iloinen jännitys. Suuri sali oli tyhjä, siellä täällä lepäsi tuolilla päällystakki tai istui pari henkeä. Orkesteri soitti, lavalla harjoiteltiin paraikaa tanssia. Eero ja Sohvi näkyivät olevan parit... Aili riensi sivuhuoneeseen, josta kuului ääniä. Siellä järjesteltiin voittoja, kaksi herraa seisoi rappujen nenässä ripustamassa telineille mattoja, peitteitä, kirjavia, muhkeita korutavaroita, mihin pantiin kipsinen kuva, mihin rehevälehtinen kukka, mihin ripustettiin taulu... Nuoret naiset häärivät mukana. Kaikilla oli kiire. Ilolla tervehdittiin Ailin tuloa ja Matti Mantere pyysi paikalla häntä auttamaan itseään. Hänelle oli annettu tehtäväksi koristaa joulukuusi, joka tarvittiin erääseen kuvaelmaan. Aili kapusi tuolille, Mantere seisoi pöydällä, ja siinä he nauraen ja puhellen ripustivat »enkelinhiuksia» ja muita koristuksia kuusen oksille. Matti oli suorastaan vallattomalla tuulella. Ja Ailin mieli olisi epäilemättä ollut yhtä kevyt ja huoleton, jollei Eero olisi ollut tanssimassa tuota tarantellaa. Se vaivasi häntä, vaikka hän koettamalla koetti olla sitä ajattelematta.

Orkesteri soitti, tanssijat lavalla tekivät siroja hyppyä, useat olivat jo puvuissakin. Palvelustytöt, jotka olivat tulleet tuomaan rouviensa keraamia voittoja, pysähtyivät ovensuuhun katselemaan. Ihmisiä tuli ja meni lakkaamatta. Äkkiä seisoi Ailin edessä köyhän näköinen, keski-ikäinen nainen, hartioillaan harmaa saali. Hän niiasi ja kysyi ujostellen:

— Missäs täällä otetaan vastaan voittoja niihin suomalaisiin sivistysarpajaisiin?

— Kyllä se on täällä!

Mantere kiiruhti pois ja palasi hetkisen kuluttua takaisin Lyydi rouvan kanssa, joka ystävällisesti tervehti naista.

— Tässä olisi pikkuinen lisä, sanoi tämä, vetäen hui vinsa alta esiin karkean käden ja laskien rouva Wahlfeltin käteen kymmenen markan setelin.

— Keneltä tämä on?

Rouva Wahlfeltin kasvot seurasivat ystävällisellä hymyllä naisen liikkeitä.

— Kyllä se on minulta, virkkoi tämä ujosti.

— Kiitos, kiitos! sanoi Lyydi rouva, tarttuen molemmiin käsin naisen käteen. — Kuka te olettekaan jos sallitte minun kysyä?

— Pesijänähän minä täällä Helsingissä———Olen jo ollut toistakymmentä vuotta... Mutta olen kotoisin sieltä Savosta ja kun sanovat näitä arpajaisia pidettävän Savon sivistyttämiseksi, ja kun on niitä omaisia siellä Savossa...

Naisen ja rouva Wahlfeltin ympärille oli kokoontunut piiri nuoria neitosia ja herroja, jotka hartaudella seurasivat kohtausta. Useat heistä tahtoivat painaa naisen kättä ja rouva Wahlfelt saattoi hänet ovelle asti, liiketuksen kyynel silmässään palatakseen huoneeseen, jossa rouvat olivat työssä. Kun hän sitten kertoi tapauksen, herätti se yleistä myötätuntoa ja iloa ja ehdottomasti käänsivät kaikki päätään katsomaan likaista seteliä Lyydi rouvan kädessä, jonka köyhä nainen varmaankin uhraten oli luovuttanut kotiseutunsa sivistyttämiseksi.

Hiukan myöhemmin saapui seurahuoneelle pari sanomalehtimiestä saamaan tietoja ohjelmasta. Lyydi rouva selitteli heille kohteliaasti kaikki mitä he tahtoivat tietää ja antoi jalomielisesti muiden rouvien lähteä kotiin päivällisille. Pitihän jonkun jäädä ottamaan vastaan voittoja. Saattoihan hänkin jäädä! Aili kyllä toimittaisi emännänvirkaa kotona. Hän suuteli Ailia otsalle, antoi hänelle muutamia ohjeita ja lähetti hänen kanssaan tuhansia terveisiä kotiin.

Aililla ja Sohvilla oli osaksi sama matka, he läksivät siis yhdessä. Sohvi oli erinomaisella tuulella, nauroi, veikeili ja laski leikkiä. Äkkiä kävi hän tarkkaavaiseksi ja iski silmänsä naiseen, joka, yllään avara turkki, asteli

heidän edellään. Hän liikkui hitaasti, lakki oli sidottu vaalealla harsolla. Sohvin kasvoille vetäytyi omituinen hymy.

— Vahinko, ettei Eero nyt ole täällä, sanoi hän. — Näkisi vanhan henttunsa.

— Missä? Tuo neitikö? kysyi Aili.

Sohvi purskahti nauruun.

— Neiti? Ei, niin hullusti eivät sentään asiat ole. Rouva hän on, miehensä laillinen vaimo. Toukokuussa, sillaikaa kuin Eero oli Kaarilassa, olivat häät... Sinä punastut, pikkuinen Pulu...

— Enhän, yritti Aili, — mitä syytä minulla olisi?

Mutta siitä huolimatta olivat Sohvin sanat ajaneet veren hänen poskilleen.

— Tyttö rakastui jo koulussa ja jonkin aikaa oli Erokin pahasti pikiintynyt. Mutta sitten hän hänet heitti. Tyttö käveli kalpein poskin vuoden ja kaksi. Mutta kun näki, ettei se auttanut, niin meni toiselle miehelle, itseään kahtakymmentä vuotta vanhemmalle. Rakkaudesta tietysti ei puhettakaan, mutta koti kuuluu olevan komea, eikä puutetta mitään.

Nainen vastasi Sohvin tervehdykseen sanattomana nyökäyttäen päätään. Hän näytti aivan nuorelta, somat, punaposkiset kasvot ja lahea vaalea tukka.

— Niin, niin, jatkoi Sohvi, kun he olivat päässeet hänestä kappaleen matkan päähän, — hän ei ole ainoa kukkanen, jonka lehdillä perhonen Eero hetkisen on suvainnut viivähtää... Eero on erinomainen toveri, herttainen ja hyväsydäminen poika — mutta sitä tyttöä en minä onnittele, joka hänelle lähtee vaimoksi!

Hän hymyili ja loi Ailiin tutkivan katseen. Aili tunsii, että nyt hän tahtoo hänet urkkia pohjia myöten.

— Minä päinvastoin luulen, että Eero saattaa tehdä hyvinkin onnelliseksi sen naisen, johon hän kerran oikein todenteolla rakastuu, koetti hän tyynesti sanoa. — Onhan hän vielä niin nuori.

Sohvi katsoi häneen läpitunkevasti ja jatkoi:

— Hyvä on uskoa hyvää ... ! Mutta minä puhun vain kokemuksesta ... Eero on kyllä kerran minullekin vannonut iäistä rakkautta, mutta se ei estä häntä ehkä tänä-

kin hetkenä olemasta kihloissa toisen kanssa!... Minä en silti mene hirteen! Nauran hänelle vasten silmiä.

Ja hän rupesi hyräilemään tarantellan säveltä, ojensi kiireesti Ailille kätensä ja poikkesi omalle kadulleen. Aili kuuli hänen vielä mennessäänkin nauravan.

Hän inhosi häntä. Kuinka hänen naurunsa, koko hänen käytöksensä oh raakaa ja sydämetöntä! Mutta varma oli, ettei hän antaisi Sohvin sanojen itseensä vaikuttaa. Hän rakasti Eeroa, hän oli varma Eeron rakkaudesta.

VIII

Ovi naisten pukuhuoneeseen avautui ja sisään astui rouva Wahlfelt, yllään pitseillä koristettu musta silkkipuku, rinnalla kimppu eläviä ruusuja.

Keskellä lattiaa oli pitkä pöytä ja pitkin huoneen syrjiä kulki samanlaisia pöytiä. Seinillä riippui päällysvaatteita, turkkeja ja huiveja sellainen määrä, että minä hetkenä tahansa saattoi odottaa naulojen sortuvan. Niiden päälle oli kuitenkin vielä ripustettu keveitä, vaaleita tanssipukuja, ja mikä ei mitenkään ollut mahtunut sinne, se oli kiinnitetty oven kääkään tai muualle, missä vain oli jonkinlainen hakanen tai naula. Pöydät olivat kohollaan peilejä, toalettitarpeita, saksia, kampoja, maalarasioita, tekokukkia, pitsejä, silkkiharsoja. Lattialla oli huiskinhaiskin tanssi- ja päällyskenkiä, koppia, lippaita, laatikoita. Ja näiden tarpeiden ympärillä hääri tulisessa kiireessä ja tungoksessa, joka hetki lankeamaisillaan lattialle sullottuihin esineisiin, muutama kymmenkunta nuorta naista, toisiaan tuuppien, mikä hapset hajalla, mikä hiuksiaan kähertäen, mikä peilin edessä maalaten poskiaan. Toiset taas istuivat pöydän ääressä äänettöminä ja tahdottomina, antaen avuliasten rouvien tai asianymmärtäväisten neitien koristaa itseään mielensä mukaan. Joku tuli myöhään, riisti miltei epätoivoisassa kiireessä yltään vaatteet, pukeutuakseen toisiin ja antautuakseen maalattavaksi. Sitä myöten kuin esiintyjät valmistuivat, saivat he nousta pöydälle seinän vieressä, ollakseen tieltä poissa. Siinä heitä jo seisoj tusinallinen. Ilmavissa, siroissa puvuissaan, paljain kauloin ja käsi-

varsin, hiukset hajalla ja hohtavin poskin olivat he aivan kuin vahanuket, joille taitava tehdas on antanut liikkuvat jäsenet. Tyyninä ja tyytyväisinä katselivat he allaan kuhisevaa muurahaispesää, tuontuostakin naurahdellen tai puhellen keskenään.

— Jokohan kohta saamme antaa orkesterille merkin? kysyi rouva Wahlfelt, luoden tarkastavan katseen ympäri huonetta.

— Ei vielä! Kyllä, kyllä! Kohta, kohta! kaikui vastaukseksi mitä erilaisimmissa äänilajeissa.

Rouva Wahlfelt loi kysyvän katseen tummaihoiseen, vanhanpuoleiseen naiseen, joka hiki otsassa ja ärtyneen näköisenä maalaili tyttöjä ja antoi vastauksia niihin tuhansiin kysymyksiin, joita sateli hänen ympärillään.

— Mitä sinä arvelet, Hilma kulta?

»Hilma kulta» antoi suostumuksensa ja rouva Wahlfelt riensi pois. Oven avautuessa käyttivät tytöt tilaisuutta kurkistaakseen saliin, joka oli täpösen täynnä juhlapukuista yleisöä.

Pian kuului leveä sävel, orkesterin ensimmäinen. Ja samalla kiihtyi kiire naisten pukuhuoneessa ylimmilleen. Juostiin, huudettiin, loukkaannuttiin, unohdettiin — kaikki samassa silmänräpäyksessä.

— Voi kuinka väsyttää, sanoivat Aili ja Elli toisilleen.

He olivat olleet ensimmäisiä valmistuneita, joten he jo kauan olivat katselleet kiirettä.

— Miltä minä näytän?

— Kaunis olet! Entä minä?

— Hyvin, hyvin kaikki. Voi kuinka väsyttää ja palelee!

Aili pusersi Ellin käsiä ja yritteli hiukan liikkua, mutta silloin rupesi pöytä niin tärisemään, että huuto pääsi kaikilta, jotka sillä seisoivat odottamassa.

— Ensimmäinen kuvaelma sisään! komensi Hilma neiti.

Tytöt juosta sipsuttelivat takateitä pimeän käytävän läpi ahtaalle näyttämölle, missä herroja jo oli odottamassa ja tunnettu taiteilija alkoi järjestää heitä kuvaelmaksiksi.

Esirippu nousi... laski. Käsien pauke pääsi valloilleen. Yleisö vaati ja sai kuvaelman uudestaan. Jo seurasi toinen ja kolmas. Kaikki onnistui erinomaisesti ja

kaikki piti esittää toistamiseen. Jo ensi väliajalla myytiin arvat loppuun. Ja ohjelman yhä jatkuessa kasvoi mieltymys, kunnes esiripun laskettua viimeisen kerran, käsien taputuksesta ei tahtonut tulla loppua.

Entistään suurempi sekamelska vallitsi nyt naisten pukuhuoneessa. Piti hieroa pois maali kasvoista ja pukeutua. Lyydi rouva oli auttamassa tyttöjään, mutta kun hän vihdoinkin Ailin kanssa astui saliin, oli tanssi jo alkanut. Väentungoksen läpi suuntasi Eero askeleensa suoraan heitä kohti ja vei Ailin tanssiin. Hän piti häntä lujasti kiinni, kannattaen häntä miltei ilmassa. Kiiltävä lattia oli heidän jalkainsa alla ja heidän ympärillään soivat valssin sävelet.

— Kuinka sinä olit kaunis kuvaelmassa! kuiskasi Eero.

— Olinko! Kuinka on hauskaa tanssia.

He tekivät neljä kierrosta salin ympäri ja kun he hengästyneinä taukosivat, kumarsi Ailille toinen herra, joka jo näkyi seisoneen odottamassa. Sitten seurasi kolmas ja neljäs. Tyttö heittäytyi yhdeltä toiselle, levähtäen ainoastaan silloin, kun ei väentungoksen tähden päästy kuin hiljaa eteenpäin, sitten hän taas kiiti hurjassa lennossa pitkin sileää permantoa.

— Voi, miten äärettömän hauskaa on tanssia!

Hän lausui sen nuorelle herralle, joka vasta oli hänelle esitelty ja jonka nimeä hän ei edes ollut kuullut.

— Niin on minustakin! Mutta eikö neitiä väsyttä. Olette aivan hengästynyt. Jos menisimme ja söisimme annoksen jäätelöä.

— Olkoon menneeksi!

Hän tarjosi käsivartensa. He saivat pienen pöydän ravintolahuoneessa. Aili löyhytteli viuhkallaan, jonka reunassa oli untuvapäärmä ja heittäytyi huolimattomasti nojatuoliin. Lyydi rouvan ripustaessa viuhkaa hänen vyölleen, oli hän epäillyt, osaisiko hän sitä käyttää, mutta luonto näkyi opettaneen! He puhuivat kuvaelmista ja söivät jäätelöä.

— Jaa tiedättekö, minulla ei vielä koskaan ole ollut niin hauskaa kuin tänään! huudahti Aili äkkiä.

— Todellako! Kuinka niin?

— En ole koskaan vielä tanssinut niinkuin tänään ...

Minä rakastan tanssia . . . Enkö saisi pyytää teitä . . . anteeksi, ehkette tahtoisi . . .

— Mitä? Kuinka sanoitte?

— Ei, ei, ei se ollut mitään.

Aili peitti viuhkalla kasvonsa. Ainoastaan silmät, otsa ja hiukset näkyivät valkean untuvareunan takaa.

— Mutta neiti, hyvä neiti, sanokaa se!

— Te nauratte minulle!

— En, en totisesti. Vakuutan, että olen hyvin onnellinen, jos jotakin voin tehdä hyväksenne.

Aili nousi, laski raskaasti toisen kätensä pöydälle, hypisteli toisella kukkia rinnallaan, katsoi ujosti hymyillessään eteensä ja sanoi:

— Tanssikaa kanssani vielä kerran! Te tanssitte niin hyvin.

— Miten mielelläni, neiti!

Hän kilisti palvelijan paikalle ja tarjosi Ailille käsi-vartensa. Ovessa oli tungos niin suuri etteivät he heti päässeet saliin. Aili katsahti sattumalta taakseen ja näki silloin eräässä salin kulmassa koko klikin koolla. Sohvi ja Eero puhelivat kiihkeästi ja katsoivat häneen. He olivat istuneet aivan hänen likeisyydessään, vaikkei hän ollut heitä huomannut. Seuraavana hetkenä hän jo kiitisileällä lattialla, sävelten soidessa, ajattelematta mitään muuta kuin hetkeä, jossa eli.

— Te ette varmaankaan ole helsinkiläinen . . . ?

— En! Maalta minä olen, vastasi ylioppilas hymyillen.

Hengästyttyään pahanpäiväisesti jäi Aili vihdoinkin Lyydi rouvan viereen siihen kaukaiseen kulmaan salia, missä rouvat puhellen ja tanssia katsellen pysyttelivät.

— Täältäkö siis vihdoinkin löydän Pulu neidin, kuului äkkiä Matti Manteren ääni. — Olen ainakin kolme kertaa yrittänyt pyytää teitä tanssiin, mutta olette ollut niin »ylösoitettu».

— Oletteko? Niin, minä olen tanssinut paljon. On ollut niin mainion hauskaa.

— Oletteko jo kuullut, että muuan, joka tahtoo pysyä tuntemattomana, on lahjoittanut arpajaiskassaan kymmenen tuhatta markkaa!

— Mitä te sanotte? Kymmenen tuhatta! Yksi ainoa henkilö!

— Niin, se oli jalomielinen lahjoitus. Nyt saattaa todellakin ruveta ajattelemaan »Savon sivistyttämistä», niinkuin tuo pesijätär sanoi.

Ailin päähän välähti äkkiä tuuma.

— Kuulkaa, sitten ei myöskään ole liikaa, jos minun syrjäisen kotini tulevalle koululle lahjoitatte jonkin satasen. Sanokaa, luuletteko, että se käy?

— En varmaan tiedä, mutta eiköhän. Koetetaan ja eletään toivossa.... Ettehän unohda, että lupasitte minulle toisen franseesin ... !

— En, en mitenkään.

Ensimmäisen franseesin soitto helähti samassa. Laine ja Aili saivat hyvät paikat ja istuutuivat odottamaan rivien järjestymistä. Ihmisiä käveli edestakaisin, jokainen koetti etsiä paikkaa. Laineen silmät olivat puoli-umnessa, hän nojasi huolimattomasti eteensä, hymy huu-lilla. Eero ja Sohvi, jotka samassa sattuiivat astumaan sivutse, pysähtyivät hetkeksi heidän eteensä.

— Näyttää siltä, naurahti Eero, — kuin aikoisit nuk-kua pois koko maailmasta ...

— Tai ehkä sinä, lisäsi hiukan pisteliäästi Sohvi, — teet psykologisia havaintoja.

— Joko olette kuulleet tuosta suuresta lahjoituksesta?

— Aikoja sitten!

Laine haukotteli. Franseesi alkoi, Eero sitä johti. Kuinka hän oli hienon näköinen frakkipuvussa ja val-keissa hansikkaissaan! Ja kuinka hellästi Sohvi painau-tui häntä vastaan, kun he tanssivat. Ailin silmät seu-rasivat heitä vaistomaisesti. Kumarruksella, joka tavoit-teli maailmanmiehen tapaa, johdatti Laine Ailia. Musii-kin pauhinasta kuuli hän äänen lausuvan:

— Toinen antoi kymmenen, toinen kymmenentuhatta markkaa. Siitä ei liene eri mieliä, kenen lahja on suu-rempi, vai kuinka, Pulu neiti? »Ja moni rikas pani pal-jon. Niin tuli myöskin köyhä leski ja pani kaksi ropoa. Minä sanon teille jne.»

Viime sanat kaikuivat tanssin pyörteessä. Hän piteli Ailia käsissään ja kiidätti häntä kuin höyhentä.

— Olettepa te hyvin lukenut Testamenttinne, sanoi Aili.

Hänen poskensa paloivat ja silmistä loisti. Samassa

kysyttiin jotakin hänen takanaan. Muuan herra ojensi hänelle mustaa samettinauhaa — hänen palmikkonauhaansa, joka oli irtaantunut ja pudonnut. Aili kumarsi ja hymyili hänelle kiitokseksi. Hetkisen kuluttua hän taas oli istumassa, viuhkaansa löyhytellen ja liikuttaen jalkansa kärkeä tahdin mukaan.

— Niin, niin, alkoi Laine hitaasti, — tässä sitä nyt tanssitaan kokoon rahaa — olin sanomaisillani hätääkär-siville, tarkoitan tietysti — sydänmaitten sivistyttämiseksi.

Aili totistui ja jäi häneen tuijottamaan.

— Kuinka te voitte olla noin sydämetön?

— Miten niin? Samallahan voisitte pitää koko puuhaa sydämettömänä. Ja se on sentään vuotanut sulasta ihmisrakkaudesta.

— Mikä tuuma? Tämä tanssiko?

— Nämä arpajaiset tietysti.

— Niin, nämä arpajaiset, mutta ei tanssi. Se on pelkkää huvituksen halua. Sillä ja ihmisrakkaudella ei ole mitään yhteistä.

— Minä vakuutan, ettei se ole mitään mahdotonta. Kuinka monta monituista kertaa olenkaan mennyt ilta-miin ilman vähintäkään huvituksenhalua, vain siksi, että ne ovat olleet hyväätekevää tarkoitusta varten, ja olen tahtonut antaa roponi.

— Olisitte voinut antaa roponne ilmankin.

Laine kohautti olkapäitään.

— Jos olisikin joku tuhatmarkkanen antaa, niin sen sillä tavalla antaisikin ... mutta niissä varoissa en minä ole.

— Mutta jos te luovutatte roponne ja sijaan saatte noiden iltahuvien ohjelman ja tanssin niin ettehan te itse asiassa ole mitään antanut.

— Minä olen uhrautunut hyvän tarkoituksen takia, sillä muuten en totisesti olisi viitsinyt mennä noihin niinsanottuihin huveihin.

Tanssi vei heidät pyörteeseensä. Mutta Ailin mieleen oli tullut jotakin raskasta. »Nyt siis tanssitaan kokoon varoja sydänmaan sivistyttämiseksi», kuuli hän yhtämit-taa korvissaan. Mitä yhteistä on sydänmaalla, joka par-aikaa hankiensa peitossa nukkuu rauhan unta ja tällä

loistavalla seuralla, jossa hymyillään ja iloitaan? Sydänmaan hyväksikö täällä muka hymyillään, sydänmaan hyväksikö tanssitaan? Aili purskahti kovaan nauruun.

— Niinhän te miltei nauratte, huomautti Laine, nostaten häntä hiukan koholleen maasta ja vieden hänet paikalleen, — niinkuin ajatellaan luurankojen nauravan.

— Kas vaan, sanoi Aili, — ettepä näy olevan niinkään huono ihmistuntija.

— Mutta vakuutan teille, ettei se ensinkään teitä pue. Teidän kasvonne ovat luodut hymyilemään.

— Vai niin luulette! Mutta jos vakuutan teille, että hymy itse asiassa on minulle jotakin hyvin vierasta...

— Niin en usko teitä ...

Tanssin jälkeen vetäytyi Aili salin nurkkaan kasvien suojaan, jotka koristivat voitonäyttelyä. Hän näki siitä koko huoneen valomerenä, permannon, joka kiilsii, vaaleapukuiset naiset, herrat juhla-aatteissa. Viereisestä huoneesta kuului lasien kilinää ja humua ... Hän jäi tuijottamaan pilariin salin syrjällä ...

Ja hänen eteensä nousi toinen kuva: Kaarila, jossa nyt nukutaan. Lumi peittää vedet ja maat. On niin hiljaista. Yksin metsä huokaa... Oi äiti, oi Pekka! ... Tuolla on Seppälä mäen päällä ... työ, leivättömyys, äidittömät lapset... Lieneekö se täti heille hyvä? Ehkä soimaa ja lyö, ehkei rakkaudella neuvo pahantapaisia... Mitä on tullut Olkasta, joka jäi itkemään? Miksi hän itki? Eeroonko hän todellakin oli ollut rakastunut? ... Tutut kasvot sukelsivat esiin, muistivat mieleen rengit, piiat, torpparit ja heidän perheensä, vaivaistalo köyhiin, kerjäläiset, mustalaiset... Ainainen työ, ainainen huoli, ainainen taistelu leipäpalasesta, ei aikaa ajatella mitään muuta, kieltämykset, kärsimykset, kuolema, unohdus ... yksinäisyyden iäinen kaiho ...

Lehteriltä remahti tanssisävel. Aili säpsähti ja palasi nykyisyyteen. Mitkä vastakohdat! Korvia särkevinä epäsointuina kohtasivat ne juuri hänen sydäntään, vihloen kuin terävät veitset. Kyynelet tulvivat hänen silmiinsä. Hän puri kokoon huulensa ja kiiruhti naisten pukuhuoneeseen. Vaistomaisesti vältti hän koppia ja laatikkoja, jotka olivat lattialla. Onneksi eivät naiset, jotka peilin edessä häärasivät, olleet tuttuja. Aili pel-

käsi tuttuja. Hän oli nukkunut pitkää unta, nyt seurasi herääminen. Hän oli langennut taivaastaan niinkuin aina ennen. Tällä kertaa oli uni ollut sikeämpää kuin milloinkaan ennen, herääminenkin oli voimakkaampi entistään. Hän kuuli, että se mitä nyt soitettiin oli masurkkaa, — se kauan suunniteltu masurkka! Hänen oli mahdoton sitä tanssia. Hän otti kiireesti ylleen päällysvaatteet ja riensi ulos syrjätieta, alas pimeitä portaita, jotka johtivat valaistuun porraskäytävään. Siinä luuli hän kuulleensa nimeään lausuttavan ja askelten ajavan itseään takaa... Mutta hän ei kääntynyt katsomaan taakseen. Hänellä oli se tunne, että jos hän sen tekee, niin hän muuttuu suolapatsaaksi. Hän veti vain huivia silmilleen, kyynelät tulvivat tulvimalla, turhaan koetti hän ponnistaa vastaan. Lihava ovenvartija loi häneen kummastuneen katseen, avatessaan hänelle ovea.

Suloinen kylmä siveli hänen polttavia kasvojaan. Hän ei tehnyt selkoa itselleen, minnepäin hän meni. Hän vain riensi, puoleksi juoksemalla, ikäänkuin takaa-ajajaa pakoon. Olisipa nyt ollut metsä, johon olisi voinut mennä, heittäytyä hankeen, itkeä siinä ja antaa tuulen lohduttaa! ... Mutta hän ei tuntenut kaupunkia niin hyvin, että hän olisi tietänyt missäpäin metsä oli. Ja tuskinpa olisikaan voinut lohduttaa muu kuin kodin metsä! Hänet valtasi sellainen ikävä, että hän ääneen valitti.

Askelia kuului hänen takanaan, pitkä herra seurasi häntä. Hän pelästyi ja alkoi astua kiireemmin. Herra astui perässä ja jo puhutteli.

— Älkää pelätkö ... Aili neiti...

Aili tunsii äänen ja seisahtui, tunsii jo miehenkin, se oli Matti Mantere. Hänen tulonsa vaikutti kuin poliisin lähettämä kylmä vesisade paloruiskusta keskelle kapiinaan nousseiden kaupunkilaisten joukkoa. Aili havaitsi äkkiä koko hulluuden pakoretkessään.

— Enkö saa teitä saattaa... ? On näet vähän vaarallista naisen astua yksin keskellä yötä.

— Kuinka te tiesitte tulla?

— Satuinkin onneksi näkemään, kun astuitte alas portaita. Eiköhän olisi parasta, että kääntyisimme takaisin ... Omaisenne voivat tulla levottomiksi.

— Olkaa te hyvä, viekää heille sana, että olen mennyt kotiin. Minun ei enää tee mieleni tanssia, en voi tulla sinne ...

— Meidän täytyy silloin kääntyä aivan toiseen suuntaan, sillä ettehan te täälläpäin asu.

He astelivat ääneti. Lumi narisi jalkain alla. Aili tuontuostakin nyyhkähti.

— Pulu neiti, teitä on varmaan joku loukannut?

— Ei, ei, ei kukaan.

Matti lausui arveluja sinne tänne. Hänen käytöksensä oh niin hienotunteista ja luottamusta herättävää, että Aili vihdoinkin rupesi tunnustamaan.

— Noita samoja asioita olen minäkin usein ajatellut, sanoi Mantere. — Oli aika, jolloin tahdoin nousta taistelemaan kaikkea tuota räikeää ristiriitaa vastaan, joka meitä kohtaa joka askeleella. Mutta sittemmin olen huomannut, että sen niin täytyy olla...

— Mutta jos kerran hyvään tarkoitukseen tahtoo jotakin antaa, niin miksei sitä voi antaa sellaisenaan? Pitääkö sen välttämättömästi käydä tanssihuvien kautta? Ne voisivat olla erikseen ja sillä tavalla aivan oikeutetut. Kunhan ei niillä vain olisi mitään tekemistä hyväntekeväisyyden ja ihmisrakkauden kanssa.

— Mutta iltamat ja arpajaiset ovat osoittautuneet tehokkaimmiksi keinoiksi ihmisrakkauden palveluksessa.

— Se on hirveää sentään!

— Eihän mikään ole täydellistä tässä maailmassa. Pääasia on, että tarvitsevat saavat apua.

He vaipuivat ajatuksiin ja ottivat hetken perästä asian uudestaan puheeksi. Mutta vastaus oli aina sama epä-määräinen, tyydyttämätön. Aili tuli kotiin, hiipi vuoteeseensa ja jatkoi ajattelemistaan.

Mistä tulivat hänelle kaikki nuo tunteet, joista eivät muut mitään tietäneet? Kun Jumala hänet loi, niin loiko hän hänet pitämään muista huolta, tappamaan omia taipumuksiaan, elämään ja uhrautumaan muiden hyväksi?

Jos hän hymyili, niin varastiko hän siltä, jolla oli niin paljon suruja, ettei hän voinut hymyillä? Eikö hän saanut tuntea iloa, kun oli olemassa sellaisia, jotka itkivät? Pitikö hänen riisua vaate päältänsä ja antaa se sille, jota

paleli? Ja kun oli kerjäläisiä, jotka kalvoivat leipäpalaa, niin saiko hän syödä herkkua?

Ja vihdoin: oliko se itserakkautta, jos hän luuli Jumalan määränneen juuri hänet pitämään huolta lähimmäisestään? Oliko se itsekidutusta? Oliko se velvollisuuksien etsimistä, joita ei oltu hänelle tarkoitettu?

Hän oli joskus yrittänyt puhua tästä kaikesta Eerolle. Eero oli naurahtanut, silittänyt hiuksia hänen otsaltaan ja sanonut: »pois pilvet onnemme taivaalta!» Siinä ei Eero häntä ymmärtänyt. Se oli hänelle kaikista vaikeinta!

Hän ei ollut ummistanut silmiään, kun parin tunnin perästä setä ja täti palasivat kotiin. Lyydi rouva raotti kynttilä kädessä ovea tyttöjen huoneeseen, mutta luuli molempien nukkuvan ja poistui.

Ailin mieleen nousivat kaikki nuo mietteet, mitkä yksinäisyydessä maalla olivat syntyneet, ne haarautuivat ja johtivat loppumattomiin. Siitä saattoi tulla aivan hulluksi! Vihdoin hänelle selveni, että hänen täytyy lähteä Kaarilaan, elää elämänsä sen kansalle, antaa sille koko rakkautensa. Tämä tuli hänelle ikäänkuin tukevaksi pohjaksi jalkain alle, luodoksi aavassa meressä, johon hän kahlautui kiinni. Se rauhoitti... Hän alkoi ajatella kotimetsää ja lahtea, jonka aallot sousivat rantaan ... Mutta samassa muistui taaskin mieleen Eero, hänen sulhasensa, Eero jota hän rakasti ...

Hän vaipui vihdoin uneen ja heräsi vasta kun Maija läksi kouluun ... Eerohan menee ulkomaille. Hän, Aili, odottaa vielä pari viikkoa Helsingissä ja palaa sitten kotiin. Kotiin! Riemulla tuo sana täytti hänen mielensä. Pelkkä ajatus siitä jo rauhoitti. Hän oli jo aivan tyynenä, kun Lyydi rouva tuli huoneeseen ja toi hänelle sanomalehden.

— No lapseni, pelkäsimme jo että olit tullut kipeäksi. Kuinka sinä saatöitkaan lähteä yksin menemään, keskellä yötä, kenellekään sanomatta?!

— Anteeksi, rakas täti! minun mieleeni johtui Kaarila ja kaikki siellä kotona. Tuli niin vaikea olla, en tiedä oikein miksi, että minun piti lähteä pois ... en ajatellut, että olisi vaarallista mennä yksin. Anteeksi... !

— No hyvä on, lapseni. Tahdotko lukea . . . täällä on pitkä kertomus eilisillasta.

Aili otti lehden.

»Eiliset arpajaiset antoivat taaskin todistuksen siitä, mitä pääkaupungin suomenmielinen yleisö saa aikaan, kun on kysymyksessä jalo tarkoitus. Eilisilta muodostui isänmaallisen innostuksen juhlahetkeksi, joka ei hevillä poistu läsnäolleen mielestä.» Sitten alkoi itse kuvaus, tarkasti tehtiin selkoa kuvaelmista ja lueteltiin toimikuntaan kuuluneiden ja esiintyjien nimet... Siinä Aili tuli uteliaaksi ja silmäili kiireesti nimiä, kunnes tuli omaansa ... Se toi empimättä hymyn hänen huulilleen. Hänen nimensä painettuna... Miten kauan hän olikaan halunnut sitä! ...

Keskellä tätä mielialaa tuotiin hänelle kirje, jonka päällekirjoitus oli Emma rouvan tuttua käsialaa. Hän joutui nyt aivan toisenlaisen ilon valtaan. Oikein hän hikoili, kun ei heti saanut koteloa auki ja repi vihdoin postimerkinkin — vaikka pyhästi oli pojille luvannut tarkkaan koota postimerkit.

Emma rouvan kirje toi liikutuksen kyöneleet hänen silmiinsä. Hän onnitteli Ailia hellästi, toivottaen Jumalan kaikkivaltiaan siunausta ... Kaarilassa kulki kaikki entiseen tapaan. Tyhjää vaan oli ollut. Jalo oli ensi päivinä kuljeskellut niin rauhattomana ja Mirrikin oli näyttänyt etsivän. Mutta he iloitsivat kaikki siitä, että hänellä, Aililla nyt oli hauskaa... Ja jotta hän saisi oppia enemmän ja nauttia nuoruudestaan, olivat he Pekan kanssa päättäneet, että hän saisi jäädä Helsinkiin. Pekka siitä likemmin kirjoittaisi... Emma rouva lopetti ajatuksissaan painamalla syliinsä Ailin ja lähettämällä Eerolle lämpimimmät terveisensä.

Sitä suuremmaksi käy siellä kotona ilo, kun kirjoitan, että tulen, että tahdon tulla! ajatteli Aili ja otti Pekan kirjeen.

»Rakas Aili! Samalla kun sydämellisesti sinua onnitelen sen uutisen johdosta, josta kirjoitit, — Ailin täytyi nauraa: tuo juhlallisuus oli niin Pekan tapaista! — niin pyydän ilmoittaa, että on parasta ettet nyt Kaarilaan palaakaan, vaan jäät Helsinkiin. Lähetän sinulle kuukausittain 50 à 60 mk. Ehkä voit hankkia jotakin

pientä ansiota, niin että tulet toimeen. Pyydän ettet koeta mitään muutosta tehdä tähän ohjelmaan. Pekka.»

Ailin ajatus seisahtui. Kirje sisälsi selvän kiellon. Mitä se merkitsi, mitä oli tapahtunut? Hiki nousi hänen otsalleen ja pisaroi hänen käsistään. Oliko Pekka tullut hulluksi? Mitä hän luuli Ailin Helsingissä tekevän kauemmin kuin oli aiottu? — Hän nousi kiireesti ja alkoi pukeutua. Hän kirjoittaa paikalla, että hän aikoo tulla jo parin viikon perästä, tai vaikkapa heti... »On paras ettet palaakaan» ... Onko se kosto siitä, että hän keväällä niin väkisinikin tahtoi...? Suuttumus ja suru taistelivat hänen mielessään, kunnes ei jäänyt sijaa kuin äärettömälle hyljättyyden tunteelle: hänhän kadottaa äidin, Pekan, kodin, Kaarilan, jota hän rakastaa enemmän kuin mitään muuta maailmassa!

Hän vaipui pitkäkseen vuoteelle ja puhkesi itkemään.

IX

Muutamia päiviä arpajaisten jälkeen olivat klikin työt koolla Sohvi Manteren luona. Oli juotu ensimmäinen kahvikuppi, joulutyöt olivat levällään pöydällä ja puhe liikkui arpajaisissa, kenelle se tai se voitto oli joutunut, kenen kanssa se tai se oli tanssinut, mitä se tai se oli sanonut ym. sellaisessa. Rakennusmestarikin oli käynyt tervehtimässä tyttärensä vieraita, istunut nojatuolissa, vetänyt sauhun sikaristaan ja lausunut mielipiteensä hänkin.

— Mutta miksei Pulua kuulu? kysäisi joku vihdoin.

Sohvi, joka juuri toimitti sisään lisää kahvia, hymyili merkitsevästi ja virkkoi:

— Hänellä on syynsä, hänellä on päänsärkyä, telefonoi Lyydi-täti aamupäivällä. Voinhan vielä kysyä.

Hän meni telefoniin, soitti ja kysyi osaaottavalla äänellä, miten »pikku Pulu» jaksoi, seuraavassa hetkessä seuralle ilmoittaakseen vastauksen: Aili kiittää kutsusta ja pyytää lausua tuhannet terveisensä. Ikävä kyllä hänellä yhä on päänsärkyä, joten hän ei voi tulla.

— Mutta kuulkaa, mikä häneen tuli arpajaisissa! Minulle kerrottiin, että hän ääneen itkien, hiukset hajalla

ja ilman päällysvaatteita olisi juossut kadulle . . . joku olisi häntä kovin loukannut, josta hän suuttui.

— Niin, sanottiin että se olisi ollut Laine, mutta ei Laine itse mitään siitä tietänyt, sanoi kaikessa sovussa tanssineensa hänen kanssaan franseesin. Mikähän sen tytön päähän pistikään!

— Oikku tietysti. Minä nyt tiedän asian aivan tarkkaan, sillä Mattihan onneksi sattui olemaan eteisessä, kun hän riensi alas portaita, ja kiirehti karkulaisen perään.

— Menikö hän todellakin ilman päällysvaatteita talvipakkaseen?

— Meni, ja itkenyt hän oli aivan ääneen. Matilla oli ollut aika työ hänestä, ennenkuin sai hänet kotiin...

— No kuinka niin? Tahtoiko hän ehkä juosta avantoon.

— Jotakin sinnepäin se oli ollut.

— Kuka olisi luullut sitä! Sellaisena kyyhkysenä hän tuli maalta, niin vaatimattomana sinisessä puolivillassa. Ja nyt osaa jo panna toimeen tällaisia murhenäytelmiä.

— Hyvä näyttelijättären alku!

— Kyllä hän pitkin iltaa käyttäytyi niin... niin vähän *comme il faut* kuin suinkin. Ettekö huomaneet, millä tavalla hän puhutteli herroja... Pää kallessaan hän hymyili, nauroi ja näytteli valkeita hampaitaan... Minä ihmettelen, että tati niin sokeasti sitä tyttöä ihailee. Olisinpa minä hänen sijassaan, niin totisesti sanoisin hänelle, mikä käy laatuun, mikä ei.

— Etteköhän sentään tuomitse liian ankarasti? yritteli Elli puolustaa. — Se on hänessä ehkä luontoa.

— Luontoa! Odotahan kun kerron. Hän istuu tuossa kavaljeerinsa, nuoren ylioppilaan kanssa, syövät jäätelöä. »Tiedätekö, minulla ei vielä koskaan ole ollut niin hauskaa kuin tänään!» Ylioppilas kysyy ihastuneena, mikä siihen saattaa olla syynä — ja tyttö heittää päätänsä taapäin kuin vallaton, hemmoteltu lapsi ja vastaa — että hän on tanssinut niin paljon, hän rakastaa tanssia... »Ettekö te tahtois... anteeksi ei, ei, ei, se ei ollut mitään...» Hän katselee viuhkansa takaa ylioppilasraukkaa, joka kysyy ja kysyy, saamatta muuta vastausta kuin: »te nauratte jos minä sen sanon!» tai »ei,

se ei ollut mitään!» kunnes vihdoin tulee totuus: »ettekö olisi niin hyvä ja tanssisi kanssani? Te tanssitte niin viehättävästi!» Luontoa, luontoako tämä on? Lienee lupa kysyä.

— Hän on koketti, älä puolustakaan! Hyvin koketti.

— Voi olla ...

— Ja kummoiseen välikäteen Eero jäi! Hän sanoi jo kauan sitten pyytäneensä serkkunsa masurkkaan. Ja niinkuin te jokainen tiedätte, niin masurkkaahan armollisen neidin päähän on tyrkytetty sekä sopivissa että sopimattomissa tilaisuuksissa. Ja nyt äkkiä, kun Eero etsii daamiaan, niin ei tätä ole missään... Yleinen etsintä ja kysyntä, kunnes Matti tulee rauhoittamaan sillä tiedolla, että asianomainen on — karannut! Vakuutan, että Eero kävi noloksi.

— Mutta Eero käyttäytyi sentään hyvin maltillisesti, — minusta hänen tapansa tässä tilaisuudessa juuri selvimmin osoittaa, ettei hänen ja Pulun välillä voi olla mitään — ei lentänyt ulos kadulle, vaan pyysi Sohvin tanssiin ja jätti rauhallisesti koko asian Matin käsiin.

— Matilta meni se masurkka! Tapasin tänään Eeron kadulla ja hän näytti huonolta. Mikähän siinä oikein on? ... Minä luulen vaanivani, että siinä sittenkin on ollut jokin rakkausjuttu, joka on mennyt rikki!

— Mutta hauskaa olisi tietää, mitä täti ja setä sanoivat Pululle tuon karkaamisen johdosta. Eiköhän hän sentään saanut jonkinlaista läksytystä!

— Tiedänhän minä, huudahti Sohvi, — täti kertoi minulle kaikki tyyni. Setä oli ollut pahoillaan, hän oli ottanut armollisen neidin kahdenkesken kanssaan ja luultavasti torunut. Mutta täti — tunnemmehan hänet! — hän kunnioittaa liiaksi yksilöllisyyttä ja sen omituisuuksia voidakseen kurittaa pahantapaisia lapsia. Eero taas sanoi, ettei hän rupea sortamaan kenenkään vapautta. Hän ei edes vaadi serkultaan selitystä siihen, miksei hän tanssinut hänen kanssaan tuota surullisen kuuluisaa masurkkaa. »Hänellä on tietysti syynsä, jollen minä niitä voikaan ymmärtää!»

— Kuulkaa työt, telefonoidaan Eero tänne!

— Saatte nähdä, ettei hän tule. Hän elää nykyään niin kokonaan siinä ulkomaanmatkassaan ja syyttää

vain »tutkintojaan ja lukujaan», niinkuin se Kaarilan neiti sanoo.

— Pannaan Matti telefoniin! Hän saa sanoa, että hän tarvitsee Eeroa!

— Mutta kun ei Matti ole kotona!

— No, sano sinä, että Matti kääsee Eeroa!

Tytöt nauroivat keppostaan ja hiljenivät vasta kun Sohvi kilisti telefonikelloa. Silloin he kaikki uteliaassa odotuksessa riensivät kuuntelemaan. Sohvi puhui vakavalla äänellä, sanoi veljensä välttämättömästi tarvitsevan Eeroa. Eero ei ole kotona! Istuu kirjastossa. Kuinka ikävä! Mutta tytöt lohduttautuivat pian. Sohvi kantoi pöydälle maljan, kukkurallaan hedelmiä, ja keskustelu alkoi. Jonkin ajan se viipyi teatterissa ja viimeksi esityksessä kappaleessa. Sitten se palasi takaisin Ailiin.

— Mutta, mutta, teidän olisi pitänyt nähdä mimmoiseksi sen Pulun naama muuttui, kun me kerran kävelimme yhdessä ja silloin kohtasimme Alma Liljebergin komeassa väljässä turkissaan. Ja kun minä sanoin: nyt pitäisi Eeron olla täällä näkemässä entisen henttunsa! Voi sun ... !

Tytöt tulivat siihen johtopäätökseen, että Aili todellakin oli ehtinyt hyvin pitkälle mielistelemisen taidossa. Miten hän olikin osannut näytellä vaatimatonta maalaislasta!

Vasta monen päivän perästä läksi Elli Ailia tervehtimään. Hänellä oli paha omatunto siitä, ettei hän ollut ystäväänsä puolustanut. Mutta tytöt olivat puhuneet niin vakuuttavasti, että hänen uskonsa oli ruvennut horjumaan.

Hän tapasi Ailin tohtorin kirjoituspöydän ääressä kirjoittamassa. Hänen poskensa hehkuivat ikäänkuin raskuudesta ja paperille piirtyi selvää, jollei kaunistakaan käsialaa.

— Mitä kummaa sinä kirjoitat? huudahti Elli empi-mättä.

Aili kohotti hymyillen päätään ja ojensi Ellille kätensä. Ilme hänen kasvoillaan oli kummallisen päätäväinen.

— Näytettä käsialastani! Katso, olen kyllästynyt laiskanpäiviin ja aion ruveta tekemään työtä ... Sain hiljan

kirjeen kotoa, jossa minulle luvataan, että vielä kauan saan viipyä Helsingissä. Tietysti minulla pitää olla joku toimi... Ja setä on jo puhunut erään pankin herrojen kanssa, että siellä saisin pienen viran. Mutta tahtovat tietysti nähdä käsialani. Ja minä koetan tietysti esiintyä edukseni mikäli mahdollista. Sentähden tässä nyt hikoilen.

Tohtori Wahlfeltin välityksellä Aili todellakin pääsi pankkiin, aluksi tietysti vain harjoittelijaksi ilman palkkaa. Tietysti hänen myöskin täytyi ottaa kurssi kirjanpidossa. Jonkin ajan perästä oli hänellä toiveita saada varma virka, vieläpä hyvä. Sohvi vakuutti, että Ailin kaikesta tästä oli kiittäminen ulkomuotoaan. Tirehtööri tahtoi mielellään pankkiinsa kauniita tyttöjä — se oli tunnettu asia. Pulu saattoi iloita, sillä siinä virassa oli ylenemisen ja palkankorotusten varaa.

Ailin tunteet olivat itse asiassa sangen ristiriitaiset. Koko yritys oli hätäkeino, johon hän oli ryhtynyt vasta viimeisessä tingassa, sitten kun hänen yhä uudistuneisiin kysymyksiinsä, miksei hän saa Kaarilaan palata, oli tullut jyrkkä kiello. Tuntuihan taas toiselta puolen suloiselta saada vakinaista työtä ja omia tuloja. Ja jonkinlainen ylpeys yllytti häntä näyttämään, että hän kyllä omillaankin tulee toimeen. Ensimmäinen käynti pankissa sentään vei häneltä kaiken itseluoton ja lannisti hänet kokonaan. Kuva, joka pankista, hänen tulevasta toimipaikastaan painui hänen mieleensä, oli suorastaan vastenmielinen.

Korkea, laaja huone, jonka ovia avasivat univormuihin puetut, kankeat vahtimestarit. Nuo viralliset karsinat ja rautaristikot pulpetteineen, suurine kirjoineen... kuinka niissä mahtoikaan olla paljon numeroja ja kauniilla, säännöllisellä käsialalla kirjoitettuja papereja! Hän tunsu silmiään särkevän ja päättään huimaavan jo pelkästään tuota ajatellessa. Ja sitten nuo neidit, jotka juhlallisina seisoivat tai istuivat osastoissaan, sähkölampujen valaistessa vihreän kuvun läpi...! Kuinka he olivat samanlaiset, aivan kuin samaan kaavaan valetut! Kasvot saattoivat erota toisistaan, mutta ilme oli kaikissa sama kankea, virallinen. Yksin puku ja koko käytöskin olivat käyneet kaavamaisiksi. Heistä oli

kadonnut kaikki yksilöllisyys. Heissä ei ollut enää mitään omaa. He olivat tulleet koneiksi pankkinsa palveluksessa.

Ja siksi tulisi hän, Ailikin!

Hän näki itsensä jo istumassa pulpetin ääressä, hiukset kierrettyinä muodikkaaseen solmuun niskassa ja yllään kireä, arvokas, uusimuotinen puku, niinkuin noilla muillakin ... kädessä kynä ja edessään suuri, suuri kirja, täynnä numeroja ja viivoittimella tehtyjä viivoja. Ja hänen käsialansakin olisi yhtä säännöllinen ja siro kuin noiden muidenkin, kasvojen ilme yhtä virallinen ja kankea ... Ja sitä kestäisi kesät talvet ilman muuta vaihtelua kuin silloin tällöin tanssiaiset, konsertti tai illanvietto ... Ja yksilöllisyytensä menettämistä vastaan ei edes auttanut taistella. Piti alistua, velvollisuus oli tulla hyväksi koneeksi pankkinsa palveluksessa... Mikä uljas elämäntehtävä!

Ja siihen hän oli vaihtanut vapautensa, rikkaan elämänsä Kaarilassa!

Aili kärsi sanomattomasti, eikä hän voinut kelienkään uskoa huoltaan: olihan hän itse tätä tahtonut ja suurella vaivalla oli setä toimittanut hänelle tuon toimen.

Aika kului hitaasti, varsinkin alussa. Eeroa näki hän harvoin. Sillä aamulla, kun hän läksi pankkiin tai tunneilleen, oli Eero tuskin noussut, ja päivällistunnilla ei ollut montakaan hetkeä juttelemiseen. Illalla taas, kun Aili tuli kotiin, väsytti häntä kovasti. Klikin seurassa oli hän enää ani harvoin. Ja kun hän oli ollut, tuli hänelle aina mielipahaa. Tytöt näyttivät häntä miltei vainoavan, varsinkin Sohvi... joka yhtämittaa pisteli ja teki viitauksia Ailin suhteesta serkkuunsa. Eero kyllä vakuutti, ettei se ollut kuin leikkiä, mutta Aili ei päässyt epäluulostaan. Sentähden pysytteli hän kotona niin paljon kuin suinkin, hän ompeli joululahjoja. Eerolle teki hän komeaa matkahihnua. Erityisellä ilolla valmisti hän niitä lahjoja, joita aikoi lähettää Kaarilaan.

Muuten ei hän millään ilolla ajatellut joulun tuloa. Ja ennen, kuinka hän oli laskenut viikot ja päivät! Mutta Helsinkiin hän jäisi jouluksi — viettäisi ensimmäisen joulunsa kaupungissa. Loma-aika pankista oli aivan lyhyt — jotapaitsi ei kotoa sanallakaan oltu kutsuttu tulemaan. Emma rouva kyllä kirjoitti mitä hellimpiä

kirjeitä, mutta ei koskaan sanonut: tule! Ja Pekka vai-
keni itsepintaisesti. Kipeä katkeruus nousi Ailin rin-
taan, kun hän vain Kaarilaa ajatteli. Ikipäiviksi hän sen
oli kadottanut... Eeron tähden! Jos hän olisi ollut
Eerosta varma... mutta hän ei häneen luottanut!
Hänestä tuntui usein siltä kuin Eero minä hetkenä
tahansa olisi ollut valmis hänestä luopumaan. Aililla ei
tosin ollut mitään sitovaa syytä epäilykseensä. Se oli
vain tunne, sillä Eero oli rakastavainen ja hyvä niinä
lyhyinä hetkinä, jolloin he olivat yhdessä. Välistä sen-
tään aukeni heidän välilleen ikäänkuin juopa, ja se
tapahtui juuri silloin, kun he vaihtoivat sisäisimpiä aja-
tuksiaan. Ani harvoin siihen tuli tilaisuutta.

— Päästä pois näistä pienistä oloista, tästä poroporva-
rillisesta, tukahuttavasta ympäristöstä! huudahti Eero
kerrankin ja hänen silmänsä loistivat. — Oo, kuinka
minä välistä nauran näitä raukkamaisia puuhia ja har-
rastuksia...! Ja itse he luulevat, että heidän työnsä on
niin tärkeää, että maailma menisi nurin, jolleivät he
hyörisi. Niinkuin hyttyset kuvittelisivat, että aurinko
lakkaa loistamasta, jolleivät ne tanssi sen säteissä. Pik-
kusieluja, oikeita pikkusieluja...!

— Oi Eero, puhui Aili innoissaan, — juuri sama tunne
minullakin on näistä kaupunkilaisista. Koko tässä elä-
mässä on jotakin niin tyhjää. Toista on maalla...

— Maalla! Pientä siellä on, pientä, vielä pienempää
kuin täällä. Ainainen raataminen ja tuo alhainen tais-
telu leipäpalasesta. Voiko ajatella mitään sen raaempaa,
eläimellisempää! Pelkkä ajatus siitä painaa rintaani niin,
että tuskin saatan hengittää.

Eero painoi kädet rinnalleen ja teki liikkeen ikäänkuin
hän olisi ollut tukahtumaisillaan. Aili oli jäänyt häneen
tuijottamaan.

— Mutta viihdyithän itse niin hyvin maalla, yritti
hän sanoa.

— Niin, se on totta, Kaarilassa oli kaunista. Mutta
olen sitten paljon lukenut, paljon kehittynyt. En tiedä,
tyydyttäisikö elämä siellä minua enää. Tuskinpa. Olen
kyllästynyt elämään kahleissa. Tahdon ylöspäin, ylös-
päin, vapauteen, sinne missä ilma on läpikuultavaa ja
tuoksuvaa. Tahdon mitata tieteen ja taiteen salaisuudet,

tahdon oppia tuntemaan ihmiselämän ääret. Minä tahdon kerrankin tuntea ja nauttia »Übermenschin» tapaan.

Hänen sanansa vuotivat intohimoisena tulvana, silmät säteilivät ja käsi harhaili ilmassa ikäänkuin hän olisi tahtonut tavoitella jotakin. Liikkumattomana istui Aili hänen vieressään. Hänestä tuntui siltä kuin sydän olisi lakannut sykkimästä. Hetkisen vallitsi hiljaisuus. Eero näkyi unohtaneen hänen läsnäolonsa. Sitten hän ikäänkuin heräsi, sivalsi kiihkeästi kädellään Ailin hiuksia ja virkkoi:

— Miksi sinä vaikenet? Sano! Mitä sinä ajattelet?

Aili veti syvältä henkeään ja sanoi hiljaa:

— Sinä tiedät, että minä koko sydämelläni rakastan maaseutua ja sen pieniä oloja ...

— Loukkasinko sinua? Suo anteeksi! Sen tein tahtomattani. Sinä et minua nyt ymmärrä. Mutta odotahan, minä nostan sinut käsivarsilleni, minä vien sinut pois, pois kauas! Tulee aika, jolloin sinä ajattelet niinkuin minä.

Aili ei siihen sanonut mitään. Mutta suuri ahdistus oli hänet vallannut. Hän rakasti Eeroa ja tunsu samalla, että ero heidän välillään ennen tai myöhemmin tulisi tapahtumaan. Tosin tuo tunne pian laimeni, jopa hänen kokonaan unohti, kun Eero taas hellänä ja lämpimänä veti hänet syliinsä. Mutta yksinäisyydessä ja yön unettomina hetkinä se sukelsi esiin kuin aave häntä kiduttamaan ja kammottamaan.

Muutamia päiviä ennen jouluaattoja tuli Eero illalla noutamaan Ailia pankista. Hän aivan säteili ilosta.

— Arvi Svahn on palannut ulkomailta! Ilmanko minulla koko päivän on ollut se tunne, että tänään tapahtuu jotakin hyvää. Rientäkäämme kotiin, hän tulee illalla meille. Siinä sinä oikein saat tutustua mieheen.

Kiireesti Eero auttoi päällystakin hänen ylleen ja tarttui hänen käsivarteensa. Hän miltei kantoi hänet alas ne muutamit portaat, jotka veivät kadulle.

— Kummallista, sanoi Aili, — että juuri tänä aamuna tädin kanssa hänestä puhelimme.

— Mitä te puhuitte hänestä?

— Ei mitään oikeastaan. Täti vain sanoi, ettei kenel-

läkään ole ollut niin suurta vaikutusvaltaa sinuun kuin hänellä.

— Niin, se on totta. Niin oli silloin ...

He ottivat ajurin ja Eero käski ajamaan hyvää kyytiä. Hän kietoi kovasti käsivartensa Ailin ympäri ja huoautti tuontuostakin. Sellaisessa mielentilassa ei Aili vielä ollut häntä nähnyt.

— Puhu, kultaseni, puhu minullekin, pyysi Aili hiljaa.

Eero pusersi häntä likemmä itseään ja huudahti ikäänkuin ylivuotavan elämän ilon valtaamana:

— Ymmärrätkö, että on tunteita, joita ei voi pukea sanoihin? Ymmärrät... minä tiedän sen, minä tunnen sen ... Mutta jos nyt koettaisin antaa tunteilleni jonkinlaisen muodon, niin sanoisin ... että. siitä asti kuin puhelin Arvin kanssa, on kuin vereni olisivat yhtyneet elämän suureen valtasuoneen, on kuin keuhkoihini olisin saanut hengittää suuren maailman ilmaa... Jos sinä aavistaisit miten ihanaa se on!

Hänen äänensä vapisi. Hän oli ikäänkuin juovuksissa. Ja vaistomaisesti asettui Aili hänen mielentilaansa: häntä rupesi pyörryttämään. Eero nosti hänet reestä ja he kii-rehtivät ylös portaita.

Kaikki huoneet olivat jo valaistut niinkuin aina vieraita odottaessa ja Lyydi rouva järjesteli ruokasalissa hedelmiä maljaan. Eero istuutui hänen viereensä pöydän ääreen, otti kartan ja rupesi tekemään matkasuunnitelmia. Sillaikaa pukeutui Aili huoneessaan. Siellä tuntui tyhjältä, sillä Maija oli aamulla matkustanut kotiin. Tänä iltana olisi klikki koolla viimeisen kerran ennen joulua.

Vieraat saapuivatkin pian ja ryhmittyivät salin pehmeisiin kulmiin. Mutta illan sankaria, vasta ulkomailta palannutta Arvi Svahnia saatiin kauan odottaa. Vihdoin hän tuli, puettuna hienoon visiittipukuun.

Koko seurue ryhmittyi hänen ympärilleen, hänelle sateli kysymyksiä, jokainen koetti sanoa jotakin ja jollakin lailla herättää hänen huomiotaan. Hän oli kaunis mies, hänen silmänsä näyttivät voivan lävistää sen esineen, johon ne tähtäytyivät. Hänen ikäänsä olisi voinut määritellä 20—30 vuodeksi, mutta ei sen tarkemmin. Erittäin miellyttävä oli hänen äänensä. »Niinkuin musiikkia», ajattelivat tytöt itsekseen. Ja hän omisti

taidon pukea ajatuksensa mitä sujuvimpaan, hauskimpaan muotoon.

Hänelle oli tehty mitä erilaisimpia kysymyksiä, kun Sohvi Mantere kysyi:

— Ovatko Italian naiset todellakin niin kauniita kuin kerrotaan?

Aili oli ainoa, joka ei ollut tehnyt mitään kysymystä mutta hän oli tarkasti kuunnellut ja seurannut Svahnin liikkeitä. Eerossa oli paljon, joka muistutti häntä, varsinkin juuri kertomistavassa.

— Italian naiset kauniitko? Kyllä — ainakin pohjoismaalaisen mielestä. Puhumatta heidän kasvoistaan, silmistään ja hiuksistaan, niin on heidän liikkeissään jotakin niin sulavaa ja heidän tapansa pukeutua niin sopuisointuisa ... Muistuu esimerkiksi mieleeni kerran Venetsiassa. Kävelin erään kanavan vartta ja poikkesin syrjäkadulle, yhdelle noista kujista, jotka ovat niin kaitaiset, että ikkunasta kadun toisella puolen saattaa ojentaa kädet ikkunaan toisella puolella. Ovilla oli myymälätelttoja, kynnyksillä leikki lapsia ja ikkunoihin oli ripustettu risaisia vaatteita kuivamaan. Äkkiä pujahti eteeni tyttö lyhyessä punaisessa hameessa, jalassa pienoinen suippee kenkä. Hän oli vielä keskenkasvuinen, vartalo vasta kehittymäisillään... mutta hänen muotojensa siroutta, hänen liikkeidensä suloa, kun hän livahti eteeni ja tarjoutui näyttämään tietä minulle. »Minne aiotte? Minä tunnen kaupungin perinpohjin», puuhaili hän. Annoin hänen tulla. Astelimme rinnan, hän yhtämittaa kertoen, kysellen ja selitellen... Hänen piirteidensä hienoutta, hänen hiustensa pehmeyttä, hänen niskansa, kaulansa ja käsivartensa kaarevuutta... ! Kyllä hän oli kaunis. Ja hänen risaiset vaatteensa olivat omiaan, jos mahdollista, kohottamaan tenhoa hänessä ...

Svahn vaikenä hetkeksi ja jatkoi sitten:

— Niin, kyllä minä teitä varoitan, hyvät herrat, jos lähдете niille maille, joilta minä vasta palaan, ettette kahlehti sydäntänne tänne kotiin — sillä vaikeaksi käy pysyminen uskollisena ... ! Ethän sinä, Eero, vain ole mennyt kihlautumaan ... ? Minä varoitan sinua! Sinne etelään pitää lähteä aivan vapaana!

Hänen läpitukevat silmänsä kiintyivät Eeroon, ja

hienosti hymyillen antoi hän katseensa kiertää naisesta naiseen. Sohvi purskahti suureen nauruun, Elli punastui, mutta Aili kävi kalpeaksi kuin vaate. Hän olisi tahtonut nousta ja lähteä pois, mutta hän ei päässyt paikalta: selittämätön pakko kahlehti hänet, ja hänen silmänsä riippuivat ikäänkuin käskystä puhujan silmäterässä, joka kiilui kuin kytevä hiili.

— Anteeksi, arvoisat neidit, jatkoi Arvi samassa, rakastettavasti hymyillen, — tämä oli vain leikkiä! Unohdan, että olemme pohjolassa, jossa kihlaukset ja avioliitot vielä ovat säilyttäneet koko pyhyytensä ja puhautautensa ... Minä puolestani annan täyden kunnioitukseni ja tunnustukseni pohjoismaalaiselle vilpittömyydelle, mutta silti kehoittaisin jokaista nuorta miestä v a p a a n a lähtemään etelään!

Hänen loistava silmäteränsä etsi Eeron silmiä ja kääntyi sitten Ailiin. Outo hiljaisuus vallitsi salissa, kaikki seurasivat Arvi Svahnin sanoja ja eleitä. Mieliala uhkasi jo tulla juhlalliseksi, kun äkkiä kyökinpuolelta alkoi kuulua kova tepastus: pojat palasivat luistinradalta. Hilpeys pääsi taas valloilleen. Aika unohtui ja vasta puoliyön jälkeen erottiin.

Eero läksi Arvia saattamaan. Hän oli siksi kiihtyneessä mielentilassa, ettei unta ollut nyt ajattelemisenkaan. Lisäksi hänellä oli niin paljon kyseltävää, niin paljon tiedusteltavaa.

Heidän erottuaan muista, pisti Arvi tutunomaisesti kätensä Eeron kainaloon ja lausui:

— Kas niin, vanha veikko, nyt sitä ollaan aivan kuin entisinä aikoina.

Ja he astelivat verkalleen katukäytävää, jolta lunta oli lapioitu korkeihin läjiin molemmin puolin, ja tulivat puistoon. Oli tähtikirkas, hiljainen yö.

— Tiedätkö, lausui Arvi äkkiä, — että serkkusi, tuo kaunis, kalpea tyttö sinua rakastaa?

— Kuinka en tietäisi, vastasi Eero iloisesti, — kun olemme kihloissa. Kas, miten tarkka silmä sinulla on! Se on vielä salaisuus. Sinulle aioin sentään kyllä sen ilmoittaa.

Arvi ei näyttänyt ensinkään hämmästyvän.

— Sitä minä juuri pelkäsin, sanoi hän hitaasti.

— Pelkäsit? Eikö Aili sinua miellytä? Minä vakuutan sinulle, että hän on yhtä hyvä kuin hän on kaunis, ja yhtä syvämielinen kuin lahjakas. Vai päästätkö jotakin siitä, että hän puhuu niin vähän? Kas sekin hänessä minusta on verraton avu, ettei hän lörpöttele niinkuin muut naiset. Hän onkin kaikissa suhteissa epätavallinen, häntä täytyy oppia tuntemaan. Vasta sitten hän ikäänkuin avautuu.

— En epäile sanojasi, en vähääkään, alkoi Arvi taas. — Ja kuitenkin kehoittaisin sinua vapaana lähtemään etelään! Voithan sinä silti pysyä hänelle uskollisena, jos kohta rikot tuon siteen. Etkö ymmärrä, että siinä on aivan toinen tunne, kun ilman minkäänlaisia kahleita lentää suoraan suureen, suureen maailmaan. Koeta ajatella ... !

Seurasi pitkä hiljaisuus, jolloin ei kuulunut muuta kuin heidän askeltensa narina lumisella tiellä.

— Ymmärrän, pääsi Eerolta vihdoin kiihkeästi.

— Ja toiseksi: kuinka usein käykin niin, että jommankumman kihlatun kierrellessä maailmaa ja toisen viruessa kotona pienissä, ahtaissa oloissa, näköpiirit ja katsantokannat aivan eriävät ja heidän lopulta on mahdollon ymmärtää toisiaan. Silloin rikkoutuu liitto kuitenkin ... Ja se on sitä vaikeampaa, kun molemmat silloin ovat taistelleet pysyäkseen uskollisina, ja sitten huomanneet, että taistelu kaikista heidän ponnistuksistaan huolimatta, sittenkin on ollut turha... Minä ajattelen tuota kalpeaa pohjolaista tyttöä, joka syvämielisyysdessään varmaankin on koko lailla raskasmielinen — miten hän kärsisikään, jos hän sinun palatessasi huomaisikin, että hänen unelmansa särkyvät kuin lasi... Mutta älä pahastu, vanha veikko, itsehän sinä tyttösi tunnet. Eihän tämä ole kuin ystävän neuvo ...

Sillaikaa vääntelihe Aili vuoteellansa. Hän ei uskaltanut sammuttaa tulta, sillä hän pelkäsi pimeyttä. Tuntoi siltä, että hän näkee jonkun aaveen, jos tulee pimeä. Hän pusersi kätensä ristiin ja koetti rukoilla, mutta tuontuostakin pysähtyi hän kuuntelemaan oman sydämensä lyöntejä.

Sammuta tuli, Aili, sanoi hän itselleen. Sitten nukut. Älä ole hullu, eihän täällä ole mitään pelkäämistä.

Ja hän nosti kätensä, painoi tulitikkulaatikolla sammuksiin kynttilän liekin ja painautui peitteen alle... Hän rukoili jo loppuun isämeidän rukouksen ... mutta taas kuuluivat sydämen lyönnit säännöllisinä ja jykevinä kuin vasaran iskut. Joku toinen mahtoi olla huoneessa, ne eivät voineet olla hänen oman sydämensä tykintää ... Hänen silmänsä olivat kiinni, mutta hän näki sittenkin, näki vastoin tahtoaan jonkun kiiluvan, tumman silmän, joka tähtäsi hänen silmäteräänsä... Pitkä mies seisoi hänen vuoteensa ääressä ja katseli häneen vilkkumatta ...

»Sinä olet kahleena, joka estät häntä nauttimasta maailman vapautta, sinä olet kivenä, joka riiput hänen siivissään. Ymmärrä velvollisuutesi ja anna hänelle takaisin kultainen vapaus! Sillä etelään pitää lähteä aivan vapaana, aivan, aivan vapaana!»

Hänen äänensä oli sointuva ja kaunis, mutta Ailin korvissa se kaikui ontolta ja hirveältä. Hän lepäsi siinä voimatta liikahtaa, rinnallaan paino, joka esti häntä hengittämästä.

»Teetkö sen?» kuuli hän taas. — »Lupaatko?»

Hän olisi tahtonut vastata olevansa valmis vaikka mihin, mutta huulet olivat kankeat kuin kuolleella.

»Lupaatko?»

Hänen hampaansa kolahtivat vastatusten ja äärimmäisellä tahtonsa voimalla sai hän silmänsä auki ... Pimeä tuijotti häntä vastaan, mies oli poissa, hiljaisuus ympärillä. Mutta koko hänen ruumiinsa oli kylmässä hiessä.

Se oli-ollut vain painajainen. Mutta unta ei kuulunut sittenkään. Ja hänen ajatuksiaan jatkui aamun koihin asti.

— Tule, lapseni, kertomaan, miten nyt on? sanoi tohtori aamulla, kun hän astui ruokasaliin, ja veti hänet hellästi polvelleen. — Se pankki ja nuo tunnit rasittavat sinua, pelkään minä.

— Ei setä kulta, kyllä se menee. Alan jo tottua, vaikka se alussa oli vaikeaa, kun kaikki oli uutta...

— Onneksi nyt tulee edes vähän joululomaa, lisäsi

Lyydi rouva hymyillen. — Silloin sinun pitää vain syödä, nukkua ja olla aivan levossa...

Joululoma tuli. Mutta Aili ei syönyt eikä nukkunut. Ei hänellä myöskään ollut lepoa. Hänen suhteensa Eeroon oli käynyt yhä omituisemmaksi. Eero oli jo suorittanut pois kaikki työnsä ja valmisteli nyt yksinomaan ulkomaanmatkaansa. He pakenivat niinkuin ennenkin, punaiseen sohvaan Lyydi rouvan kamarissa, he istuivat siinä käsitysten, kaulatusten. Mutta heidän välillään oli juopa, jonka mainitsemista he karttoivat ikäänkuin salaisesta sopimuksesta. Aili ei tahtonut avata hänelle sydäntään: Eero ei kuitenkaan olisi häntä ymmärtänyt. Sen hän jo monesti oli huomannut. Silloinkin kun hän oli koettanut hänelle selittää tunteitaan tuona arpajaisiltana, oli hän vain silittänyt hänen hiuksiaan ja sanonut: »Jumala varjelkoon minua tahtomasta sortaa vapautasi». Arvi S vannin nimeä eivät he koskaan maininneet. Vihdoin kävi tuo epävarmuuden tila Ailille niin sietämättömäksi, että hän päätti käydä siihen käsiksi, maksoi mitä maksoi.

Oli ensimmäinen joulupäivä. Hämärä oli jo tullut ja hiljaisuus vallitsi talossa. Kaikki olivat lähteneet kirkkoon. Eero ja Aili istuivat kahden Lyydi rouvan huoneessa.

— Kuule Eero ... meidän välimme ei ole suora, alkoi Aili. — Sinä lähdet parin päivän perästä ... Emmehän toki sillä tavalla voi erota.

Eero sivalsi kädellä otsaansa ja loi häneen pelästyneen katseen.

— Kuinka niin?

— Olethan sinä itsekin sen tuntenut, mitä sitä salaisit...

Aili puhui tyynellä, kovalla äänellä, ikäänkuin tunnotonna kaikelle. Hän veti kätensä Eeron kädestä ja nojauti raskaasti sohvan selustaan ...

— Ehkä se on niinkuin ystäväsi Svahn sanoo, että vapaana pitää lähteä etelään... Etkö ole ajatellut sitä?

— Aili, etkö enää rakasta minua? Mistä nuo ajatukset ... ?

Aili naurahti.

— Enkö rakasta sinua? kysyi hän hiljaa ja huusi

samassa: — en! Voi, rakastan! ... Mutta niitä on niin monta muuta, jotka sekä ovat rakastaneet että vielä rakastavat sinua. Enhän minä olisi ainoa enkä ensimmäinen! Se ei kuitenkaan ole syy, jonka tähden annan sinulle takaisin vapautesi. Rinnassani on ikäänkuin käsikijä, jota minun täytyy totella. Se on tunne, jota en voi selittää.

Eero purskahti itkuun ja lankesi polvilleen. Hän kietoi käsivartensa Ailin polvien ympäri ja kätki kasvonsa hänen helmaansa. Siinä hän itki kauan, hurjasti ja rai-voten, ikäänkuin itkeäkseen elämän ruumiistaan. Aili istui ääneti, hiljaa silitellen hänen hiuksiaan. Hän ei milloinkaan ollut nähnyt Eeron itkevän. Se häntä tyyn-nytti, omituisesti nivelien.

— Minun on nyt niin kevyt ollakseni, alkoi hän hitaasti ja ikäänkuin itsekseen. — Miksen ole tätä teh-nyt jo ennen, miksi olen kantanut hartioillani tuota raskasta taakkaa ... ? Olen kärsinyt sanomattomasti ... Mutta olen sen kaiken ansainnut, siksi etten tyytynyt hyvään kotiini, kauniiseen Kaarilaani, joka minua, vie-rasta lasta, on vaalinut kuin omaansa koko elämäni ajan ... Voi minua, että vaihdoin sen pois, kotimetsäni, kotijärveni, kansani kärsimyksineen ja iloineen, sydän-maani suuren yksinäisyyden! ... Niin, minä olen tämän kaiken ansainnut!

Eero pusertui häntä likemmä ja painoi polttavat kas-vonsa hänen käsiänsä vastaan.

— Puhu Aili, puhu enemmän, sai hän nyyhkytyksil-tään lausutuksi.

Ja Aili alkoi hetken kuluttua:

— Luulen todellakin niinkuin sinä sanot, että toiset ovat syntyneet elämään pienissä oloissa, toiset vaikutta-maan suurissa. Minä kuulun noihin ensinmainittuihin ... Muistatko, kun kerran olimme kävelemässä Kiutun mäessä, sanoit sinä minulle, että omistan avaimen luon-non salaisuuksien valtakuntaan. Ja minä vastasin ylpeil-len: niin, minä sen omistan ja se onkin ainoa aarteeni. En silloin itsekään käsittänyt, mitä sanoin, vasta jäl-keenpäin olen oppinut sen ymmärtämään... Se on tuo avain, joka sitoo minut maaseutuun, sillä ilman luontoa en voi elää. Nестeeni kuivuvat, minä kulun tyhjäksi,

jollen saa olla luonnon yhteydessä ... En tiedä, ymmär-
rätkö minua ... Sinä suutelet kättäni... Voi, se on niin
suloista, suutele vielä kerran ... Kiitos!

Ailin kyyneleet alkoivat vierä. Syntyi pitkä hiljai-
suus ennenkuin hän jatkoi:

— En voi sanoin lausua, miten elämä täällä kaupun-
gissa on minusta tyhjää, tyhjää ... En sano, että se sitä
itse asiassa on — mutta minulle se on tyhjää! Tääl-
lähän on paljon kauniita, jaloja pyrintöjä, täällä tehdään
paljon työtä. Minä tunnustan sen kaiken oikeaksi, minä
ymmärrän, että sen niin täytyy olla, minä kunnioitan
kaikkea oppia, tiedettä ja taidetta, jolla täällä Helsin-
gissä on kotipaikka — mutta minä tunnen, etten minä
tänne kuulu. — Minä olen ikävä, raskas luonne, joka
väsyttän koko ympäristöni ainaisella valittamisellani ja
kärsivillä kasvoillani. Mutta minä en voi sitä voittaa,
sillä minä en voi olla itkemättä, kun tiedän kansani
siellä kotona kärsivän. Maalla, sydänmaissa, pienissä
oloissa, siellä on työalani. Minun täytyy saada antautua
rakastamaan, uhrautua, elää muille ja unohtaa itseni...
Sinä Eero, olet kultaperhonen, sinä voit nauttia elämästä
ja iloita iloisten kanssa. Me olemme toistemme täydelliset
vastakohdat ja meillä on epäilemättä molemmilla
tehtävämme maailmassa. Sinä vaikutat suuresti, levität
iloa iloisten joukkoon, minä toivon voivani lohduttaa
surullisia ... Meitä tarvitaan molempia. Sanotaan kyllä,
että vastakkaiset luonteet muka sopivat yhteen. Voi olla.
Mutta me kaksi, me emme sovi toisillemme. Sinun täy-
tyy saada liidellä yläilmoissa — minun vaipua kivenä
maahan ... Minkä me sille mahdamme ... Voi Eero,
pidätkö minua hulluna ... ? Olen varma siitä, että moni
pitäisi... ! Ethän naura minua?

— Kuinka voisin, Aili? lausui Eero vakavasti, miltei
juhlallisesti. — Sillä niin totisesti kuin tänä hetkenä, en
ole vielä milloinkaan tuntenut.

Uudella kiihkolla painoi Eero kyyneltyneet kasvonsa
Ailin helmaan ja pusersi hänen käsiään rintaansa vas-
taan.

— Niin, Eero, kultani, sulje minut syliisi, rakasta
minua!... Voi, miten tässä on hyvä ... Tulen sitten
aina muistamaan tätä aikaa, rakkauteni lyhyttä unel-

maa... Kiitos kaikesta Eero ... ja anna minulle kaikki anteeksi!

Huoneessa oli jo aivan pimeä. Hiljaisuutta ei rikkonut risahduskaan. He istuivat äänettöminä. Ailin silmät painuivat umpeen. Pitkän ajan kuluttua hän heräsi niin kuin unesta.

— Eero, kuiskasi hän, — sano, mitä ajattelet?

Eero ei heti vastannut. Hän veti raskaasti henkeään ja virkkoi vihdoinkin ikäänkuin vaivoin:

— Olet oikeassa Aili, meidän täytyy erota... En tiedä, mistä se johtuu, mutta minäkin tunnen rinnassani tuon käskijän, jota minun täytyy totella.

Aili säpsähti. Hänen mielensä pimeni äkkiä pilkkosen pimeäksi. Itsehän hän oli keskustelun alkanut, vapaaehtoisestihan hän oli Eerosta luopunut. Mutta nyt kun hän häneltä kuuli, että hän suostui, tuntui hänen rinnassaan siltä kuin jotakin olisi särkynyt.

— Minä tiedän, jatkoi Eero, — etten ketään ole rakastanut enkä ketään tule rakastamaan niin puhtaasti kuin sinua, Aili. Mutta... niin, miten sen sanoisin!

— Ei, ei, kuiskasi Aili kiihkeästi, — ei sinun tarvitse selittää. Minä ymmärrän sinut. Mene vapaana etelään! Se on kai paras. Ja minä! ... Minun täytyy nöyrtyä ... Ah, se ei ole niinkään helppoa! Minun täytyy kirjoittaa kotiin ... kertoa, että unelma on lopussa... pyytää anteeksi, rukoilla että saan palata kotiin niinkuin tuhlaajapoika ... Ei vielä tänään ... Vasta sitten kun sinä olet poissa. Minun täytyy. Minulla ei ole muuta neuvoa.

Hänen äänensä katkesi. Ylenpalttisten tunteidensa valtaamana sortui hän sohvalle.

— Aili, Aili, armaani, pääsi Eerolta tukahutetusti, — anna anteeksi. Voi miten paljon kärsimyksiä olen sinulle tuottanut!

X

Eeron lähdettyä tuntui Ailista siltä kuin elämä olisi seisahtunut. Hän ei enää kyennyt kärsimäänsäkään. Kylmä kolkkous oli hänen ympärillään, ilo, onni ja nuoruus iäksi mennyttä. Hän ei toivonut elämältä mitään.

Lääkäri kehoitti häntä lähtemään maalle. Mutta Kaarilaan ei hän saattanut mennä ja miten olisi hän muualla saanut aikansa kulumaan, ypöyksin synkkine ajatuksi-neen. Helsingissä oli sentään määrätty työ. Samaa työtä, jota hän kerran oli inhonnut, siunasi hän nyt, sillä se haihdutti hänen tunteitaan, se väsytti. Jota enemmän työtä oli ollut päivällä, sitä tervetulleempi oli hänelle ilta, sitä makeampaa oli hänen unensa.

Illat hänelle olivatkin juhlahetkiä. Hän sai silloin olla yksin, ihmiset eivät kyselleet, eikä hänen tarvinnut hilitä itseään eikä näytellä. Se oli sanomaton huojennus. Hänen ajatuksensa olivat silloin ikäänkuin kokonaan poissa, ristiriidat vain kaukaista unta. Hän laskeutui pehmeään vuoteeseensa, nautti hiljaisuudesta ympärillään ja nukkui. Ja kun hän aamulla heräsi ja ajatus taas rupesti toimimaan, niin näki hän edessään elämänsä uran loppumattoman suorana ja pitkänä viivana, niinkuin yksinäinen kulkija talvella ajaessaan järven selkää katselee edessään olevaa viittatietä: jää on sileää, hiljaista juoksua tekee hevonen, ei tule ketään vastaan, maisema ympärillä on valkeanharmaa, tyyni ja puhdas . . .

Mutta kevään mukana rupesti hänen rauhansa horjumaan. Hänet valtasi ääretön koti-ikävä. Jota valoisammiksi päivät kävivät ja jota enemmän hanki suli, sitä enemmän se kasvoi, vaikka hän taisteli sitä vastaan. Vihdoin päätti hän kirjoittaa äidille ja Pekalle, kertoa kaikki ja pyytää, että he ottaisivat hänet takaisin kotiin.

Ja odottaessaan vastausta kirjeeseensä, oli kuin valonsäde olisi tunkeutunut hänen elämäänsä: hänen rinnassaan alkoi kyteä toivon kipinä.

Hän ei kuitenkaan saanut kirjeeseensä vastausta. Äiti kyllä kirjoitti, mutta muista asioista, ja Pekka vaiken i tsepintaisesti. Tämä kaikki oli aivan selittämätöntä, Aili ei ymmärtänyt, miten hän sen käsittäisi. Hän raivostui, vimmastui ja kävi yhä alakuloisemmaksi ja levottomammaksi. Varsinkin niinä päivinä, jolloin postin piti tulla Kaarilasta, oli odotus aivan sietämätöntä. Tavallisesti hän silloin huusi Maijan luokseen ja rupesti häneltä kyselemään, millaista Kaarilassa oli ollut jouluaikana. Heistä oli Maijan kanssa tullut erinomaisen hyvät ystävät.

Niin oli Aili yhtenäkin iltapäivänä pitkän aikaa levän-

nyt sohvalle heidän huoneessaan, miettien, mitä tämä kaikki saattoi tietää.

Oli kirkas kevätilta. Avoimesta ikkunasta tunki huoneeseen raikas, viileä ilma. Pihasta kuului naurua ja lasten ääniä. Aili nousi, likeni ikkunaa ja huusi Maijaa nimeltä.

— No? tuli vastaukseksi.

Ja hetkisen perästä seiso i Maija hänen edessään punaposkisena ja reippaana.

— Saivat minut houkutelluksi kanssaan palloa lyömään, selitti hän nauraen ja lisäsi sitten nuhtelevasti: — Kuulehan Aili, joko sinä nyt taas ajattelet sitä kirjettä? Saat nähdä että se tulee!

— Niin, jospa tulisi! ... Mutta sitä sinä jo niin monta kertaa turhaan olet ennustanut. Ei, minä en ymmärrä tätä! ... Nyt minä olen sen asian päättänyt: minä kirjoitan ensi postissa ja ilmoitan, että minä tulen Kaarilaan kaikista heidän kielloistaan huolimatta. Tahdon heidät nähdä omin silmin, ajakoot sitten pois, jos ...

— No niin, sehän on kaikista viisainta. Eiväthän he sinua poiskaan voi ajaa... Nämä ovat Pekan vehkeitä. Äiti sinua kovasti ikävöi, mutta tiedäthän, että hän sokeasti tottelee Pekkaa, jos Pekka oikein rupeaa jotakin tahtomaan. Ja tässä suhteessa oli hän aivan järkähtämätön ...

— Sanot että Pekka oli muuttunut?

— Sanon, sillä muuttunut hän oli. Oli laihtunut ja antanut partansa kasvaa. Näytti niin vanhalta — tai oikeastaan miehekkäältä. Yleensä hän oli kaunistunut aika lailla.

— Mutta mieleltäänkin?

— Kyllä hän oli mieleltäänkin muuttunut, mutta ei edukseen. Hän oli kaikki päivät synkkä kuin ukkospilvi, puheli vielä vähemmän kuin ennen eikä milloinkaan laskenut kuivaa leikkiään. Äiti sanoi hänen olevan sinulle silmittömästi suutuksissa. Mutta mitä sinä siitä: joka syyttä suuttuu, se lahjatta leppy.

— Hän ei syyttä ole minulle suutuksissa! huohti Aili.

— Älä hulluttele, pitihän sinun päästä Helsinkiin!

— Oliko hän todellakin tilannut Runebergin ja Shakespearen teokset?

— Sano nyt muuta! Äkkiä ruvennut kiihkeästi rakastamaan kirjallisuutta ja pitämään Heinen kuvaa pöydällä.

Maija purskahti nauruun ja hypähti kevyellä ponnistuksella sängyn päädylle istumaan.

— Jaa, jaa ne läksyt, muisti hän äkkiä, pisti sormet tukansäнкensä läpi ja laskeusi takaisin lattialle.

Hetkisen hän siinä seiso i vakavana tuijottaen eteensä, mutta heilautti sitten käsivarsiaan, valoisan hymyn valuessa kasvoille. — Mutta vuoden päästä! Silloin ei ole pitkä matka valkeaan lakkiin!

— Sinä onnellinen! sanoi Aili hiljaa ja laski käte nsä hänen kaulaansa.

— Älä sinä turhia! Yhtä onnellinen sinä olet!

Ja Maija otti häntä kiinni vyötäisistä ja nosti hänet hyvän kappaleen ylös lattiasta.

Vielä samana iltana kirjoitti Aili Kaarilaan, että hän nyt aikoo jättää Helsingin ja tulla kotiin. Viikon päästä loppuvat hänen tuntinsa ja hiukan myöhemmin saattaa hän päästä vapaaksi pankista. Hän tulee kaikista kielloista huolimatta. »Ajakaa sitten pois jos tahdotte.»

Tähän kirjeeseen tuli Pekalta seuraava vastaus oikein sisäänkirjoitetussa kirjeessä.

»Olet kauan saanut odottaa vastausta kirjeeseesi huhtikuun 8 p:ltä. En ole voinut sinulle ennen kirjoittaa, sillä minun on pitänyt miettiä, mitä kirjoittaisin.

Ymmärrän täydellisesti, ettet viihdy kaupungissa. Sill sen mielestä, joka on maalla kasvanut, on kaupunkielä mässä aina jotakin tyhjää ja pintapuolista. Mielelläni sanoisin »tervetuloa» jo äidinkin tähden, joka koko talven on sinua ikävöinyt. Mutta minun täytyy olla suora. Saat sitten itse päättää, tuletko vai etkö.

Hämmästy t varmaankin kovasti, mutta asian laita on se, että jo kauan olen rakastanut sinua en yksin sisare nani. Pelkäsin matkaasi Helsinkiin, sillä minä arvasin, kuinka kävisi. Kun sitten kirjoitit kihlauksestasi, niin ilostuinhan minä toiselta puolen onnestasi, vaikka taas toiselta puolen tunsin, että minun onneni siitä sai kuoliniskun. Se oli vaikea aika. Minun olisi ollut mahdollonta silloin nähdä sinua täällä kotona. Sentähden kiel sin sinua tulemasta. Tiedän, että se oli pahasti tehty,

mutta ihminen on itsekäs, en saanut tunnettani voiteksi, vaikka kuinka taistelinkin vastaan. Voit ehkä suoda minulle anteeksi, jos tiedät, että minä juuri niihin aikoihin suuresti kärsin.

Olen kauan epäillyt, sanoisinko sinulle tätä kaikkea nyt, kun ei sydämeni haava vielä ole ehtinyt mennä umpeen. Mutta sinä pakotat itse minut siihen. Täytyyhän minun olla suora.

Sinä kysyt, enkö tahdo sinua toverikseni. »Me suunnittelisimme yhdessä viljelyksiä, kävelisimme metsissä ja soutelisimme järveä niinkuin entisinä aikoina. Me toimittaisimme Kaarilan alueelle koulun — se kävisi helpommin nyt, kun saamme muutaman sadan arpajaiskomitealta —, me koettaisimme tehdä Kaarilan kansan onnelliseksi.» Sinä lausut sanoillasi toivomuksia, jotka minullekin ovat mitä rakkaimpia. Mutta minä olen niitä luonteita, jotka tahtovat kaikki tai ei mitään. En voi tyytyä sinuun sisarena. Miehenä ja vaimona meidän yhdessä täytyy uhrata elämämme Kaarilalle, tai täytyy jommankumman meistä ikipäiviksi luopua Kaarilasta.

Nyt tiedät kaikki. Voit itse päättää mitä teet. Jos luulet, että voit minua rakastaa, niin kirjoita ja määrää päivä jolloin tulet, niin olen sinua vastassa asemalla.

Pekka.»

Aili oli kuin pilvistä pudonneena. Hänen täytyi nauraa. Pekka hänen miehekseen, hän Pekan vaimoksi! Sellaista mahdollisuutta ei hän ollut tullut ajatelleeksi. Hänen piti itseltään kysyä, näkikö hän unta vai elikö hän todellisuudessa. Pekka kirjoittaa hänelle kosimakirjeen! Jotakin niin sanomattoman hullua!

Kului pari päivää ennenkuin hän tottui pitämään tuota kummallista asiaa mahdollisuutena. Ja seuraavat päivät hän käveli kuin unissaan. Välistä olivat ajatukset aivan sekaisin, hänen täytyi koota kaikki voimansa ennenkuin hän pääsi takaisin järkiinsä.

Miten Pekka, tuo umpimielinen luonne, olikaan mahanut kärsiä! Aili kärsi hänen kanssaan, kun hän vain sitä ajatteli. Hänen mielensä kävi yhä vakavammaksi ja surullisemmaksi. Hänen oli Pekkaa niin sanomattoman sääli.

Hän siirsi vastauksensa päivästä päivään ja pakeni

yksinäisyyteen ajattelemaan. Vihdoin tuli taas päivä, jolloin posti läksi Kaarilaan ja hän tunsu, että hänen piti tehdä päätös.

Hän ei ollut nukkunut koko yönä, ja heti pankista päästyään kiirehti hän kävelemään kaupungin syrjällä olevaan puistoon. Kevät oli tullut tavattoman nopeasti. Oli lämmin päivä, kaduilla vilisi vaaleisiin puettuja herroja ja naisia keveissä kesähatuissa. Puistossa vihannoivat nurmikot, vanhat puut olivat hiirenkorvalla, kiiltävänä lepäsi laaksossa lampi ja tyynenä uiskenteli pinnalla joutsen, antaen valkean kuvansa päilyä veden kalvossa. Aleneva aurinko valoi hohdettaan ilmaan, joka tuoksui.

Aili valitsi syrjäiset polut ja likeni etäisimpiä kumpuja. Kuinka Pekka oli mahtanut kärsiä, Pekka, hänen veljensä ... Hän oli häntä jo kauan rakastanut. Ehkä jo lapsena, kun he yhdessä leikkivät.

Totta oli, että he silloin olivat olleet erottamattomat ystävät. Yhdessä he olivat myyrineet hiekkaläjillä, leiponeet savikakkuja ja keksineet jos jonkinlaisia leikkejä. Miten monesti Pekka oli ottanut hänet syliinsä ja kanniskellut häntä, kun hän väsyi... Kuinka Pekka aina oli pitänyt hänen puoliaan ja suojellut häntä, jos mahdollinen vaara uhkasi!

Aili istuutui penkille, antoi katseensa liidellä pitkin vihannoivia nurmia ja muisteli entisiä aikoja. Pienet tapaukset, joita ei hän milloinkaan ennen ollut huomannut, johtuivat nyt hänen mieleensä ... Kuinka kerran isä oli aikonut lähteä kirkolle ja ottaa Pekan mukaansa, mutta Pekka oli ruvennut itkemään ja sanonut, ettei hän lähde, jollei Aili pääse ... Ja liikutettuna poikasen pyynnöistä oli isä todellakin ottanut Ailin mukaan. He olivat sitten Pekan kanssa istuneet isän kääsien takana.

Kerran kesällä ... Oli juhannusaatto ja talo oli koristeltu lehvillä. Iltapäivällä tuli vieraita, muiden muassa muuan kauppias, joka tavallisesti toi mukanaan tuliaisia lapsille. Aili ja Pekka olivat vieneet vieraansa tupaan, jonka permannolle oli levitetty tuoreita heiniä, ja siellä he nyt piehtaroiivat, nakerrellen kauppiaan tuomia vesirinkelejä ... Pekka oli sinä päivänä saanut uudet saappaat ja Aililla oli uusi, sinisenkirjava pumpulihame...

He rupesivat leikkimään panttileikkiä. Tuli sitten sellainen tapaus, että Pekan panttinsa lunastukseksi piti ajaa ulos tuvasta kaikki ihmiset siinä järjestyksessä, jossa hän heistä piti — nimittäin jättää sen viimeiseksi, josta hän piti enimmin . . . Pekka joutui suuresti hämilleen, mutta malttoi mielensä ja ajoi ensin suurella melulla ulos piian, joka sattumalta oli tullut tupaan. Sitten sai lähteä Maija, joka oli joukosta nuorin ja joka oikeastaan armosta oli otettu koko leikkiin. Kaikista viimeksi lähemmään määrättiin Aili . . .

Hänen täytyi hymyillä läpikäydessään noita muistoja. Ne olivat niin kirkkaat ja heleät. . . Sittemmin oli heidän välinsä kyllä muuttunut. Pekka oli ollut paljon poissa. Aili oli sulkeutunut itseensä ja käynyt maailmalle katkeraksi. Hän oli ruvennut kaipaamaan pois Kaarilasta.

Sitten oli Eero tullut, Eero, joka nyt vapaana asteli etelässä! Aili ajatteli häntä tyynesti, tuntematta tuskaa tai surua. Kummallista, miten pian hän olikaan saattanut hänestä luopua! Mutta synä oli se, että kaipausta maalle niin kokonaan oli täyttänyt hänen rintansa. Hänessä ei ollut sijaa millekään muulle.

Kuinka hyvin hän ymmärsi Pekan!

Mutta tulla hänen morsiamekseen, hänen vaimokseen! Päätöksen täytyi pian tapahtua.

Hänen rintansa täytti outo tuska, tunne, jonka hän kerran ennen oli tuntenut — eräänä syysiltana, kun hän Seppälän aholla oli kohdannut Pekan . . . Oli syksy, lehdet rapisivat puista. . . joutsenparvi liiteli heidän päitensä päällitse ja aurinko kultasi valkeat siivet. Ympärillä oli sydänmaan suuri yksinäisyys. Silloin olivat heidän sielunsa koskettaneet toisiaan. Aili oli pelästynyt. »Pekka, oletko veljeni?» oli hän huudahtanut. Hän muisti sen niin selvään. Ja nyt hän myöskin sen ymmärsi.

Kihlautua Pekkaan — se on kihlautua Kaarilaan, sydänmaahan, yksinäisyyteen, kihlautua työhön, huoleen, kansaan suruineen ja iloineen...

Aili säpsähti ja sulki kätensä ristiin. Kylmä väre pöyristytti hänen ruumistaan, selittämätön juhlallisuuden tunne hänet valtasi.

Hän pyyhkäisi kiireesti pois kyynelen poskeltaan, nousi ja alkoi hitaasti astella eteenpäin.

— Auta minua Jumala, sano minulle, mitä minun tulee tehdä!

Hän tunsi, että jos hän luopuu Kaarilasta ja Pekasta, niin hänen mieleensä jää kamala tyhjyys. Hän ei viihdy missään muualla kuin Kaarilassa, häntä ei kukaan muu ymmärrä kuin Pekka, tuo hyvä, luotettava ja puhdas-sydäminen Pekka...! Ehkä tämä, mitä hän nyt tuntee, onkin rakkautta.

Tunnin kuluttua lähtee juna. Kirje voi vielä ehtiä.

Kiireesti Aili alkoi astua kaupunkia kohti. Hän meni suoraan rautatieasemalle, hankki paperiarkin, kirjekuoren ja lyijykynän ja kirjoitti, nojaten ikkunanpieleen:

»Kiitos kaikesta! Minä tulen. Ole lauantai-iltana vastassani asemalla. Aili.»

Hän liimasi hermostuneesti kiinni kirjekuoren ja riensi kirjelaatikolle. Vielä siinä hänet valtasi epäily ja hänen piti koota ajatuksensa:

Enhän ole kevytmielinen, tiedänhän että tämä on ainoa, joka minua voi tyydyttää. Auta Jumala, että Pekakin tulisi onnelliseksi!

Kirje putosi laatikkoon.

Oli kuin kivi olisi langennut Ailin sydämeltä. Hänen rintaansa laskeutui tyyni, turvallinen tunne, rauha, jota ei hän milloinkaan ollut tuntenut. Hänellekin saattoi varmaan vielä olla iloa ja onnea maailmassa. Nyt hän sen tunsi.

KAKSI RAKKAUTTA

E n s i m m ä i n e n painos ilmestyi 1898

I

Varsinainen ohjelma oli jo loppunut.

Salissa vallitsi tukahuttava kuumuus ja yhä uutta lämpöä hohti kattokruunu, joka korkeudestaan valaisi keskilattialla liehuvia tanssivia paria.

Salin kulmaan oli kokoontunut joukko herroja ja naisia. He istuivat piirissä, kasvot kääntyneinä tanssi-viin päin, mutta huomio tähdättynä vallan toisaalle. Keskipisteenä heidän joukossaan oli nuori oppinut Vitold Dargis, joka vasta oli saapunut Helsinkiin. Häntä tar koittivat naisten hymyilyt, häntä seurasivat katseillaan herrat. Hän oli kookas, harteava mies, puettuna hienoon frakkipukuun.

— Suokaa anteeksi, keskeytti äkkiä keskustelun muuan naisista saksankielellä, — me olemme täällä riitaantuneet, minä ja ystävättäreni, siitä, mitä kansallisuutta te oikeastaan olette. Oletteko virolainen vaiko saksalainen, puolalainen vaiko venäläinen? Joku väitti teitä unkarilaiseksikin . . .

Dargiksen vakaville kasvoille lensi hetkeksi hymy, puoleksi ivallinen, puoleksi kohtelias.

— Olen liettualainen, sanoi hän. — Ette, hyvä rouva, ehkä koskaan ole kuullut puhuttavankaan sennimisestä kansasta.

— Olen, olen toki, ovathan liettualaiset mainitut maantieteessä. Mutta kun te puhutte kaikkia kieliä yhtä hyvin.

— Me pienet kansat suuren keisarikunnan sisäpuolella olemme pakotetut oppimaan useita kieliä.

— Ette toki unkaria ja viroa...

— Emme, paitsi silloin, kun vapaasta tahdosta sen teemme.

— Mutta mitä hyötyä teillä saattaa olla näistä kaukaisista kielistä?

— Tahdoin oppia tuntemaan kansat, jotka niitä puhuvat.

— Omituista! Ja Helsinkiin olette tullut vartavasten oppiaksenne suomea?

— Niin, aion jonkin aikaa oleskella Helsingissä, jonkin aikaa maaseudulla.

— Mutta sitten ei meidän oikeastaan pitäisi puhua teille muuta kuin suomea?

Taaskin tuli hänen kasvoihinsa tuo puoleksi kohtelias, puoleksi ivallinen ilme.

— Käytän suurimmalla kiitollisuudella hyväkseni ystävällistä ehdotustanne, sanoi hän kumartaen, — mutta arvelen sentään, että näin alussa panisin kärsivällisyytenne liian kovan koetuksen alaiseksi. Ensi työkseni tulen hankkimaan itselleni opettajan ja sitten...

— Oliko teillä ennestään tuttuja Suomessa?

— Persoonallisesti tunsin ainoastaan maisteri Vuorion. Me tutustuimme kolme vuotta sitten Unkarissa ja kamppailimme silloin useita kuukausia yhdessä. Nimeltä kyllä tunsin useita suomalaisia.

— Liettua! huudahti muuan naisista. — Kuinka se kuuluu intresantilta. Mutta eikö Liettua oikeastaan ole samaa kuin Puola?

— Ei, neiti. Liettuan suhde Puolaan oli sama kuin Suomen suhde Ruotsiin.

— Koska te oikeastaan tulitte tänne Helsinkiin?

— Tänään aamulla.

— Ja viivyttekö kauankin?

— Ehkä kokonaisen vuoden. Olen aikonut...

— Kokonaisen vuoden! Sepä hauskaa. Sitten toivottavasti saamme nähdä teidät usein luonamme ...

Siinä useat toisetkin rouvat riensivät lausumaan samaa toivomusta, vakuuttaen, että heillä puhuu nuoriso pelkkää suomea.

Samassa astui tanssivien joukosta esiin kaksi naista, käsi kädessä. He olivat sekä pukujen yhtäläisyydestä että kasvojen piirteistä päättäen sisarukset. Toinen oli hennompi, mutta kasvopiirteiltään kehittyneempi. Toinen näytti aivan nuorelta. Hän oli vaaleatukkainen, sini-

silmäinen kaunotar, ja alaspainunein silmin, poskilla polttava puna, seisahtui hän Dargiksen eteen.

— Herra Dargis, lausui vanhempi sisar hymyillen, — saanko esittää teille sisareni, neiti Ekmarkin.

Dargis nousi ja teki kohteliaan kumarruksen. Nuori neiti tervehti kömpelösti, puoleksi niiaten, puoleksi kumartaen.

— No, sanohan nyt asiasi, Agnes, kehoitti vanhempi sisar, yhä pidellen hänen kättään.

Agnes katseli hämillään eteensä, sanoja tavoitellen. Vaistomaisesti vei hän käden päälaelleen, missä hiukset olivat suurena mättäänä.

— Te ette saa nauraa minulle, lausui hän vihdoin kuiskaten, — minä en ikinä olisi tullut sitä kysymään, jollei ystävättäreni olisi niin kovasti pyytänyt... Hän väitti etten uskaltaisi, ja minä tahdoin näyttää, että...

— Minä niin mielelläni autan teitä, jos vain voin, sanoi Dargis vakavasti.

— Niin, katsokaa ... katsokaa, ennen, kun olimme lapsia, minä ja ystävättäreni, niin oli meillä tapana koota muistoomme eräs lause niin monella kielellä kuin suinkin. Nyt minä tahtoisin tietää, miten se kuuluu teidän kielellänne...

Hän oli puhunut kiihkeästi ja katsellut Dargista suoraan kasvoihin. Äkkiä hän vaikenä ja silmät painuivat maahan. Polttava puna oli peittänyt hänen kasvonsa.

— Ja mikä lause se sitten on? kysyi Dargis vihdoin, kun tyttö yhä vaikenä.

— »Minä rakastan sinua!»

Agnes ojentui suoraksi ja loi Dargikseen katseen, joka ilmaisi, että hän oli valmis ottamaan vastaan minkä nuhdesaarnan tahansa. Mutta sitä ei tullut. Ulkomaa-lainen herra ei edes nauranut.

— Vai on täällä Suomessakin se tapa, sanoi hän tyyneästi. — Meilläkin usein nuoret tytöt haluavat oppia tuon lauseen niin monella kielellä kuin suinkin.

Dargis mainitsi lauseen omalla kielellään ja Agnes toisti sen pariin kertaan.

— Kiitoksia tuhansia! huudahti hän sitten. — Nyt minun pian täytyy se kirjoittaa, ettei se unohdu...

Ja hän oli jo livahtamaisillaan tanssivien joukkoon, kun Dargis hänet pidätti.

— Joko te sitten tiedätte sen puolaksi?

— Kyllä, jollen sitä ehkä jo äännä väärin. Ennen, kun isä eli, oleskeli eräs hänen puolalainen tuttavansa maatilallamme Arrakoskella, ja hän sen minulle opetti jo silloin.

— No varmaan te sitten äännätte sen oikein ...

— Mene nyt ystävättärellesi ilmoittamaan lauseesi ennenkuin sen unohdat, kehoitti vanhempi sisar.

— Niin, hyvänen aika, kuinka se nyt olikaan? huuhahti Agnes hämillään. — Elina, muistatko sinä?

— En, kuinka minä muistaisin! Sinun kai täytyy pyytää, että herra Dargis on ystävällinen ja vielä kerran...

— Sangen mielelläni, keskeytti hänet Dargis hymyillen.

Ja kun Agnes sitten oli saanut lauseen päähänsä, riensi hän pois miltei juoksujalan ja katosi tanssivien joukkoon.

Elina rouva istuutui Dargiksen viereen.

— Siskoni on niin kovin lapsellinen, selitti hän. — Mutta hän onkin kaiken ikänsä elänyt maalla, ainoastaan pari kertaa käynyt täällä Helsingissä. Luulenpa että hän tänään on ensimmäisissä suuremmissa tanssiaisissaan. Ja sitäpaitsi ovat hänen hiuksensa tänään ensi kerran kierretyt ylös niinkuin täysikasvaneilla. Se tietysti tekee hänet hiukan tottumattomaksi uuteen arvoonsa.

Mutta liettualainen lause kierteli suusta suuhun ja naiset ihailivat sanojen kauneutta.

— Aivan kuin musiikkia! huomautti joku.

— Ettekö sanelisi meille hiukan enemmän?

Hetken mietittyään lausui Dargis runopätkän ja käänsi sen saksaksi. Se herätti suurta ihastusta.

— Se mahtaa olla ihana maa se Liettua!

— Ja runollinen maa!

— Teillä on kai paljon kansanlauluja! Minusta tuntuu siltä kuin teidän kielenne vasta laulaessa oikein pääsisi oikeuksiinsa.

— Aivan kuin italiankieli!

— Ei se taas minusta laisinkaan muistuta italiaa, huomautti muuan herroista. — Mieluummin sitten saksaa. — Eipä ollenkaan. Minä melkein olisin sitä mieltä, että siinä on jotakin joka muistuttaa vanhaa latinaa.

— Ette ole niinkään väärässä, sanoi Dargis. — Siinä on todellakin päätteitä ja ääniä, jotka ensi hetkessä ovat latinan kaltaiset.

— En siis ollut niinkään väärässä, kun vertasin lietuaa italiaan. Italia ja latinahan ovat likeistä...

— Herra Dargis, lausui Elina Vuorio äkkiä, — ettekö tahtoisi hiukan tanssia. Saanko minä kunnian?

Naiset katsahtivat toisiinsa, toiset hymähtivät, toiset näyttivät loukkaantuneilta. Elina oli muutta mutkitta katkaissut heidän keskustelunsa! Hänellä oli kuin olikin ne omat pienet päähänpistonsa!

— Kunhan minä vain uskaltaisin, kuului Dargis lausuvan, taluttaessaan häntä keskilattialle päin.

Ja naurahtaen vastasi Elina:

— Uskaliaisuus on tässä minun puolellani! Tiedänhän kyllä, että tulette tanssitaidon luvatuilta mailta. Tietysti me jäykät suomalaiset teidän silmissänne hypimme kuin sammakot. Mutta tahdoin pyytää teitä, jotta tutustuisitte oloihimme, yksin tansseihimmekin, ja tuntisitte olevanne kuin kotona.

— Olen hyvin kiitollinen.

— Minä uskallan ottaa kaikenlaisia oikeuksia teidän suhteenne, jatkoi Elina ja loi häneen ystävällisen, melkeinpä suojelevan katseen, — sillä olemmehan me teidän ensimmäiset suomalaiset tuttavanne, ja koska tänään Yrjön kehoituksesta, kesken väsymystänne, tulitte tänne iltamaan, niin pidän mieluisana velvollisuutena valvoa, ettei teidän tule hyvin ikävä...

— Kaukana siitä, hyvä rouva...

— Tiedättekö, minun on teitä oikein sääli, puhui Elina hetkisen kuluttua. — Olette niin monta kertaa saanut vastata kysymyksiin: »koska tulitte Helsinkiin?» »Kauanko viivytte?» »Miten Helsinki teitä miellyttää?» jne. Mutta kuulkaa, ehkä hiukan odottaisimme, nyt on tanssi kiivaimmillaan. Jos hetkisen juttelisimme, kunnes tulee tilaa...

Dargis tarjosi hänelle käsivartensa ja vei hänet syrjemmälle.

— Minä olen niin tottunut siihen, vastasi hän, — että minun aina, kun tulen uuteen kaupunkiin, on vastattava noihin kysymyksiin.

— »Aina kun tulen uuteen kaupunkiin!» Se kuuluu komealta. Vai olette te todellakin matkustanut niin paljon. Minä kadehdin teitä!

Dargis kertoi sitten matkoistaan ja johtui puhumaan kotimaansa luonnosta. Aiotun tanssin he kokonaan unohitivat. Kun maisteri Vuorio vihdoin tuli Elinaa hakemaan, tapasi hän heidät väittelemässä.

— Kuule nyt Yrjö, huudahti Elina jo miestänsä vastaan, — kun herra Dargis tahtoo minua suomenkielenopettajakseen. Uskallanko minä nyt siksi ruveta?

— Mikset! sanoi Yrjö tyynesti. — Eihän tässä tule kysymykseen kuin käytännöllinen harjoitus, ja osaathan sinä suomea.

— Osaan kyllä. Mutta en tiedä, miksi se minusta tuntuu niin mahdottomalta.

— Annathan sinä muillekin tunteja.

— Mutta he eivät ole oppineita. Pelkään että joku ylioppilas teitä paremmin opettaisi.

— Olen aivan varma siitä, että te sen teette erinomaisesti. Enkö siis saa pitää asiaa päätettynä?

— Tietysti minulla ei ole mitään sitä vastaan, kunhan ette vain itse tulisi katumaan kauppojanne.

— Huomenna kun tulette meille, sanoi Yrjö päättäväisesti, — niin saamme likemmin puhua asiasta.

He rupesivat sitten Yrjön kanssa uusimaan muistojaan Unkarista, miten he olivat juoneet tulista viiniä ja kuunnelleet mustalaismusiikkia.

— Ja muistattekko, kun meidän piti ottaa oppikurssi csardasissa.

— Te opitte sen vallan helposti, mutta minä tietysti olin mahdoton. Se oli ensimmäinen onnistumaton koe. Sittenmin en enää ole koettanut.

— Yrjö! huudahti Elina, — vai olet sinä yrittänyt tanssia.

Yrjö punastui.

— Kuulethan, että se oli ensimmäinen koe. Tämä herra Dargis minut siihen houkutteli.

Dargis seurasi katseellaan tanssivia. Elina huomasi, että hän erityisesti tarkasti yhtä paria.

— Meikäläiset eivät tanssi hyvin, sitä kai katselette, sanoi hän nauraen. — Minä en laisinkaan loukkaannu, jos sen suoraan myönnätte.

— Minä katselin päinvastoin sitä, että muutamat tanssivat oikein hyvin. Esimerkiksi sisarenne ja myöskin tuo herra, joka hänen kanssaan nyt tannssii.

— Se on hyvä ystävämme, tohtori Kunnas. Ettekö vielä häntä tunne? Minäpä esittelen hänet teille.....

— Lahjakas mies, jatkoi Yrjö, — etevimpiä historioitsijoitamme, paljon matkustellut ulkomailla.

— Ja kirjoittaa paraikaa suurempaa teosta, lisäsi Elina. — Lähtee kai piakkoin maalle, saadakseen olla rauhassa.

— Vai niin, sanoi Dargis, yhä antaen silmiensä seurata tanssivaa paria.

Mutta kun tanssi loppui, nouti Elina sisarensa ja Kunnaksen paikalle.

— Erittäin hauska tutustua teihin, sanoi Kunnas, tehdessään kohteliainta kumarrustaan. — Koska te olette tullut Helsinkiin?

Elina purskahti nauruun.

— Älä nyt, Kaarle, rupea tekemään noita kysymyksiä: »koska tulitte?, kuinka kauan viivytte?» Herra Dargis on tänään jo kymmeniä kertoja saanut niihin vastata.

— Pyydän anteeksi, sanoi Kunnas, — mutta minua todellakin huvittaisi tietää, miten kauan me saamme ilon pitää teitä luonamme.

— Kyllä olen aikonut viipyä ehkä koko vuoden. Tahaisin kirjoittaa teoksen Suomen oloista ja luonnosta. Sitä sentään Europassa niin vähän tunnetaan ja se on sääli.

— Mutta, huomautti Yrjö, — olisikohan oikeastaan niin suotavaa, että meitä tunnettaisiin, turistitulva vain vetäytyisi tänne meille ...

— Pienille kansoille on aina edullista, että niitä tunnetaan, sanoi Dargis.

Hän seisoi selinpäin valoon, joten hänen kasvonsa jäivät varjoon. Hänessä oli jotakin pidätettyä ja punnit-

tua, miltei salaperäistä. Sisarukset seisoivat käsitysten ja katselivat häneen. Elina ajatteli hiukan levottomana, että kuinka hän nyt häntä osaa opettaa, samalla iloiten siitä, että hän opettajakseen oli pyytännyt juuri häntä. Agnes tuijotti häneen hämmästellä, mistä hän oli saanut rohkeutta mennä häneltä kysymään tuota liettualaista lausetta. Kunnas katseli vuorotellen sisaruksiin, vuorotellen ulkomaalaiseen.

— Neiti, kääntyi hän äkkiä Agnesin puoleen, — eikö siellä teilläpäin olisi rauhallista talonpoikaistaloa, jossa saisi asua? Jos lähtisin täältä Helsingistä töineni päivineni...

Agnes katsahti häneen hiukan hajamielisenä.

— Kyllähän siellä rauhallista on, melkeinpä liiaksikin. Eikä asunnosta puutetta ole. Luulenpa että meiltäkin saisi...

— Mutta saattaisitko sinä asettua niin kauaksi Helsingistä? sanoi Elina. — Sanoithan tarvitsevasi kirjastoa.

— Minä laskin leikkiä, hymähti Kunnas, — tai oikeammin sanoen: minä tuuditin itseäni unelmaan, jonka niin mielelläni tahtoisin vaihtaa todellisuuteen. Niin, kunhan kerran pääsisinkin pois täältä Helsingistä, oikein maalle...!

— Meillä on itsekullakin unelmamme, lausui Elina. Hänen kasvonsa olivat äkkiä vetäytyneet vakaviksi ja äänessä oli surumielinen sointu. — Minäkin tässä yöt päivät uneksin Arrakoskesta. Mahtaisinko tulla onnellisemmaksi, jos sen saisinkin! ... Sinä, Kaarle, nyt et varmaankaan viihtyisi maalla, sinä joka olet täydellinen helsinkiläinen. Mutta kuulkaa, tämä aihe tekee minut surumieliseksi. Ja nyt ollaan sentään tansseissa. Kaarle, ole niin ystävällinen ja tanssi kerran kanssani, sitten lähdemme kotiin.

He eivät olleet päässeet alkuunkaan, kun näkivät Dargiksen pyytävän Agnesia tanssiin.

— Kas, huudahti Elina hämmästyneenä, — hän tanssii kuin olisivat meidän tanssimme hänelle vanhastaan tutut!

— On kai vanha, tottunut tanssimestari!

— Näyttääkö hän sinusta siltä?

— Miksei!

Kierroksen tanssittuaan palasivat he paikoilleen, äänettöminä seuratakseen Agnesia ja ulkomaalaista. Dargis näytti miltei kannattavan häntä käsivarsillaan, niin kevyesti hän tanssi. He eivät palanneet paikoilleen, vaan katosivat ravintolan puolelle.

— Kuka hän oikeastaan on? virkkoi Kunnas äkkiä.

— Kuka? Tarkoitatko Dargista? ... Hän on talonpojan poika Liettuasta, on kai isältään saanut hiukan periä, lukenut ylioppilaaksi ja matkustelee nyt pitkin maailmaa oppiakseen sitä tuntemaan. Varsinkin huvittavat häntä pienet kansat. Hän kuuluu kirjoittaneen paljon ja osaa kaikkia kieliä. Muuta en tiedä ...

— No onhan sitä siinäkin! Mutta eikö teidän pitänyt lähteä kotiin?

— Näyt tahtovan meistä päästä! naurahti Elina. — Olet oikeassa. Agnesin pitää aikaiseen matkustaa. Mene, ole hyvä, pyytämään häntä tänne.

Tuskin oli Elina jäänyt yksin, kun rouva Peltonen, pitkä, kalpea nainen kallisarvoisessa silkkipuvussa, tuli hänen luokseen.

— Elina, virkkoi hän hiljaa, äänessä nöyrä sointu, ikäänkuin hän olisi tahtonut pyytää anteeksi jotakin.

Elinan kasvoille nousi kuin pilvi. Hän oli häntä karttanut kaiken iltaa, paeten heti kun vain oli nähnyt hänen likenevän, ja nyt hän sittenkin oli saanut hänet käsiinsä.

— Elina, uudisti rouva Peltonen, — olen tahtonut puhutella sinua koko illan, mutta en koskaan ole saanut siihen tilaisuutta. Olen sinua seurannut, sinä olet niin kaunis tuossa vaaleassa puvussasi, kaulan kaarevuus, pehmeät hiukset, silmien syvä ilme, kaikki...

Elinan kasvoille oli noussut puna. Hän pakotti itsensä hymyilemään ja katkaisi malttamattomalla liikkeellä kiusallisen ylistyksen.

— Olemme juuri aikeessa lähteä kotiin.

— Mutta koska sinua saisi tavata? Tahtoisin puhua kanssasi.

— Koska tahansa. Olenhan miltei aina kotona.

— Minä tiedän sen, koska sinua niin harvoin näkee kaupungilla. Mutta sinulla on paljon tunteja?

— Kyllä. Koko aamupäivän olen kiinni, paitsi yhtenä ainoana viikonpäivänä, nimittäin juuri huomenna. Mutta

esimerkiksi kello viisi iltapäivällä olen kyllä tavattavissa kotona.

— Saisinko sitten tulla ehkä jo huomenna?

— Kyllä. Tervetuloa vain.

Ilostuen huomasi Elina miehensä ja sisarensa Kunnaksen ja Dargiksen seurassa likenevän. Hän lausui nopeaan hyvästi rouva Peltoselle ja astui tulevia vastaan.

— Sisarenne matkustaa jo huomenaamuna pois, lausui Dargis. — Ja minä luulin, että hän vielä viipyisi Helsingissä.

— Ei, valitettavasti, vastasi Elina. — Hän asuu setämme luona ja he tahtovat häntä kotiin.

Mutta Agnes astui rukoilevin katsein sisarensa eteen ja alkoi pyytää:

— Enkö minä vielä hetkeksi saisi jäädä tänne? Olen jo pyydetty kolmanteen franseesiin ja se tanssitaan aivan heti...

— Mutta kuinka jaksat huomenna nousta?

— Onhan minulla maalla aikaa levätä.

— Mutta kuinka sinä pääset kotiin?

— Kyllä minä nyt jollakin lailla...

— Kunnas kyllä saattaa hänet kotiin, sanoi Yrjö. — Antaa nuorten tanssia niin kauan kuin voivat.

— Minäkin teen sen hyvin mielelläni, ehdotteli Dargis, — jos ...

— Kyllä täällä pidetään huoli neiti Ekmarkista, keskeytti Kunnas hiukan malttamattomasti.

Agnes riensi tanssiin. Yrjö ja Elina sanoivat Dargikselle hyvästi ja läksivät.

Suloiselta tuntui päästä ulkoilmaan.

Oli ensimmäisten syyspakkasten öitä. Suurena purjehti kuu taivaalla, joka oli kirkas ja sininen. Ei ollut vielä lunta, mutta katukivet, puoleksi lehdettömät puut ja nurmikot olivat kuurassa.

Elina kääri turkkia ympärilleen ja hengitti syvältä. Mikä hänen oli? Miksi sydän löi ja hermot tykkivät? Niin kävi aina, kun hän rouva Peltosen näki. Miksei hän sitten voinut unohtaa niinkuin muut ihmiset? Miksi heräsivät paikalla muistot? Eikö niiden jo ollut aika kalveta ja kuihtua? Johan Aksel, hänen ainoa veljensä, viisi vuotta oli levännyt haudassaan.

Aksel, hänen kaunis, uljas veljensä oli nostanut tuon Veeran hänen puolisivistyneistä oloistaan rinnalleen, he olivat eläneet avioliitossa viisi onnellista vuotta. Ja tuskin vuotta Akselin kuoleman jälkeen riistää leski yltään surupuvun ja menee uusiin naimisiin...

Sen olisi vielä voinut ymmärtää, jollei olisi ollut lapsia, mutta olihan Akselilla kaksi poikaa. Elina aivan raivostui, kun hän rupesi sitä ajattelemaan... Hänen veljensä, joka oli ollut oikea miehisen voiman ja kauneuden ihanne, vanhan sivistyssuvun jälkeläinen! Ja sitten tuo menee ja ottaa Peltosen, miehen joka on Peltosen kantapäästä kiireeseen asti!

Mitä saattoi rouva Peltosella olla — Elina ei enää voinut ajatella häntä nimellä Veera, jota hän ennen oli käyttänyt — sanomista hänelle, Elinalle?

Hän oli viime aikoina ollut tavallista hermostuneempi ja herkempi vaikutuksille. Ja viime sunnuntain lehdistä oli hän sattumalta lukenut ilmoituksen, joka oli saattanut hänet kuumetilaan: Arrakoski, hänen kotitalonsa ilmoitettiin myytäväksi julkisella huutokaupalla.

Kuinka hän oli kärsinyt, kun se isän kuoleman jälkeen oli täytynyt myydä, kuinka häntä oli hävettänyt, kun muistojen pyhittämät paikat olivat joutuneet vieraisiin käsiin. Nyt oli tilaisuus saattaa kaikki entiselleen, valloittaa pyhä hauta raakalaisten käsistä. Sen täytyy tapahtua... Mutta miten?

Hänen ajatuksensa karkasi tuontuostakin tutulle seudulle, tietä ikivanhan koivukujan halki puistoon, jossa teitä kulki ristiin rastiin ja jonka lehdoissa oli lahoavia, salaperäisiä huvihuoneita. Siellä ja sillalla koskenniskassa, mitä unohtumattomia hetkiä olikaan eletty! Taaskin saada asua tutussa rakennuksessa, jonka sokkeloista tarina tiesi kertoa mitä kummallisimpia asioita, ja yläkerran parvekkeelta katsella puistoa ja koskea kuutamoyössä! Taaskin hallita taloa, tuntea sen maaperä omakseen!

Mutta miten?

Sekä hän että hänen miehensä ovat epäkäytännöllistä väkeä. Heidän velkansa nousevat kymmeniin tuhansiin eikä heillä ole vakinaisia tuloja...

Hän oli miettinyt päänsä halki, hylännyt suunnitel-

man ja hankkinut toisen, särkenyt unelman ja rakentanut uuden. Hän oli neuvotellut tuttujen kanssa ja kirjoittanut sedälleen, jonka luona hän ja hänen sisarensa olivat kasvaneet. Mutta kaikki olivat selittäneet Arrakosken ostamisen uhkarohkeaksi teoksi sille, jolla ei ollut irtonaista pääomaa uhrata. Mutta viimeinen omistaja oli hävittänyt kaiken metsän ja laiminlyönyt viljelykset. Arrakosken täytyi kulkea vanhojen sukutilojen surulista tietä, siihen täytyi alistua.

»Ostetaan pois!» oli Yrjö päättäväisesti sanonut.

»Millä?» kysyi Elina epätoivoissaan.

»Velalla tietysti! Kyllä maatila aina kannattaa, kun se hyvin hoidetaan.»

»Kuka sitä hyvin hoitaa, kun itse asumme kaupungissa?»

»Hyvä pehtori, ja kesällä olemme siellä itse!»

»Mutta sinähän matkustat ulkomaille ensi kesänä.»

»Älä nyt ole huolissasi! Ennenkuin tiedätkään, on Arrakoski meidän!»

Elina oli taasen vaistomaisesti ruvennut toivomaan, vaikka järki jyrkästi vastusti kaikkea toivoa. Ja niin oli hän koko viime viikon taistellut toivon ja epätoivon välillä.

Entä jos äärettömällä säästäväisyydellä saisi aikaan jotakin! Jos hän heittäisi soittonsa, rupeaisi käyttämään vanhoja, muodittomiksi käyneitä vaatteitaan eikä ostaisi uusia ... Jos hän ottaisi lisää oppilaita ...

Mutta ne olivat sittenkin vain naisen pieniä keinoja. Niillä ei ostettaisi Arrakoskea!

Elinasta tuntui tukahduttavalta, kun hän näitä ajatteli. Hänen sydämensä ikäänkuin pusertui kokoon. Hän avasi turkkiaan ja antoi öisen ilman virrata ohuen tanssipukunsa läpi.

Ympärillä oli niin hiljaista. Kunhan sydänkin vaike nisi valittamasta.

Äkkiä huomasi hän, että heidän edessään asteli kolme pitkää, mustaa varjoa kadulla, jota kuu valaisi. Heitähän oli kolme! Ja samassa tuo kolmas häntä puhutteli.

— Miksi Elina rouva tänään suvaitsee olla niin kovin vaitelias?

Elina säpsähti.

— Kaarle Kunnas! Kuinka olet täällä? Kuka nyt saat-
taa kotiin Agnesin?

— Salli minun ensin saattaa kotiin teidät. Menen sit-
ten takaisin juhlaan ja saatan ilolla kotiin ihanan siskosi
— kunhan hän on tarpeekseen tanssinut.

— Mikä päähänpisto nyt oli tulla kesken pois?

— Se vain, että tahdoin hengittää raikasta ilmaa.
Mutta mikä sinua vaivaa, Elina rouva?

— Niin, huomautti Yrjökin, — sinä olet sangen
vakavana.

Elina vaikenä hetkisen selvittääkseen ajatuksiaan.

— Minä olenkin ajatellut vakavia asioita.

— Tanssiaisista tullessa? sanoi Kunnas, kääntäen pää-
tään ja hymähtäen.

— Niin.

— No ... eikö uusi puku kaunistanut? Vai mikä oli
niin vakavaa?

— Minä olen muun muassa koettanut selittää itselleni:
voiko mies tai nainen, joka on rakastanut aviopuolisoaan,
tämän kuoltua mennä uusiin naimisiin, sanoi Elina,
ikäänkuin ei hän olisi huomannut Kunnaksen viime
sanoja.

— Soo, sanoi Kunnas venytellen.

— Että sinä, Elinaiseni, nyt niitä mietit! nuhteli Yrjö
hellästi.

— Rakkaus on iäinen, huomautti Kunnas kuivasti, —
esineet vain vaihtelevat.

— Voit todellakin sanoa, sinä vanha kyynikko, joka
mielelläsi suutelet kaunista naista, mutta et milloinkaan
ole tuntenut vivahdustakaan uskollisesta rakkaudesta...
Yrjö, sano jotakin sinäkin!

Elina tarttui miehensä käsivarteen ikäänkuin apua
pyytääkseen, ja loi häneen pitkän katseen.

— Tiedäthän sinä minun mielipiteeni. Enhän koskaan
ole suosinut toista avioliittoa.

— Te olette idealisteja, suuria lapsia, puhui nauraen
tohtori. — Te ette tunne elämää. Mies minun iässäni
ajattelee toisin, hän on katsellut syvemmälle ihmissydä-
meen. Kuinka ei nuori leski, olkoon hän sitten mies tai
nainen, menisi naimisiin?

Elina nauroi hermostuneesti. Kuu paistoi suoraan

hänen kasvoihinsa. Leveäröytäinen hattu varjosti hänen otsaansa, mutta silmät naulautuivat tohtoriin.

— Vastaa sinä miehistä, mutta älä mene naisia tuomitsemaan. Nainen, joka on rakastanut ensimmäistä miestänsä, ei koskaan mene uusiin naimisiin.

— Oo, Elina rouva, hän menee, jos hän on kaunis ja nuori! Uskallanpa väittää, että sinä itse ...

— Minä! huudahti Elina ja polki jalkaansa maahan, — herkeä jo! Uskallatko katsoa minua silmiin tällaisen solvauksen jälkeen?

Ja Elina asettui hänen eteensä, oikaisi itsensä suoraksi ja nosti päätään. Kuuvalo virtasi hänen kasvoilleen. Tohtori teki syvän kumarruksen ja laski käden sydämelleen.

— Jumala varjelkoon minua kuutamoyönä katselemasta kaunista naista silmiin. Se on vaarallista!

Elina punastui ja purskahti nauruun.

— Oikean aseenn valitsit: imartelu vaikuttaa aina naiseen. Tietysti en voi sinuun edes suuttua, sinä vanha veitikka! Hyvää yötä nyt! Ja riennä kiireesti Agnesin luo ja tuo hänet kunnialla kotiin.

He erosivat. Yrjö ja Elina astelivat pihan perälle. Siellä oli kalliolla pieni puurakennus, jossa he asuivat ja jota tuttavien kesken kutsuttiin Vuoriolaksi. Seinävarilla kasvoi pensaita. Kuurassa niiden oksilla kimmelsi kuuvalo.

Jo eteisessä huokui heitä vastaan puurakennuksen kodikas lämmin. Huoneissa vallitsi salaperäinen hämärä ja sinne tänne seinille ja permannolle oli kuuvalo muodostanut valo viivoja.

He eivät vielä menneet levolle. Yrjö veti yllleen työtakkinsa ja pian asteli Elina pehmeissä jalkineissa ja väljässä yöviitassa edestakaisin, huoneesta huoneeseen, koettaen saada aikaan järjestystä ajatuksissansa.

Äkkiä johtui hänen mieleensä työ, jonka hän oli laiminlyönyt. Ja jottei se enää unohtuisi, nouti hän paikalla makuuhuoneen pöydältä pitkän, kaitaisen kirjan ja hiipi miehensä työhuoneeseen.

Yrjö istui kirjoituspöytänsä ääressä, keskellä kirjojaan ja papereitaan, syventyneenä työhönsä. Elina pysähtyi katsomaan häneen. Juuri tuollaisena, tuossa oppineessa

ympäristössä hän häntä niin rakasti! Kun lamppu vihreän varjostimen alta valaisi hänen kalpeita, laihoja kasvojaan, korkeaa, älykästä otsaa, luisevaa profiilia, tummaa, lyhyeksi leikattua tukkaa ja tuota valkeaa kättä, joka oli hento kuin naisella... Elina likeni, tarttui käteen ja suuteli sitä. Yrjö ei irroittanut silmiään kirjasta edessään, mutta alkoi hitaasti ja ikäänkuin vaistomaisesti silitellä vaimonsa päätä.

— Yrjö, kuiskasi Elina, — tahtoisin kirjoittaa muistiin, mitä meiltä meni tänä iltana... Ettei unohdu! lisäsi hän, ikäänkuin anteeksi pyytäen.

Yrjö selaili hyvän aikaa kirjaansa, Elina luuli jo, ettei hän ollut kysymystä kuullut, kun hän vihdoin virkkoi:

— Ei kai mennyt muuta kuin piletteihin kahdeksan markkaa.

— Ja ajuri edestakaisin. Etkö ostanut arpoja?

— Tosiaankin. Ostin kahdellakymmenellä markalla. Hyvä tarkoitus velvoittaa.

— Sitten pääsymaksu sivuhuoneisiin.

— Se oli markka.

— Siis meiltä molemmilta kaksi. Entä illallinen?

— Odotahan: viisi viisikymmentä juomarahoineen päivineen. Ja siinä se onkin kaikki.

Elinan kasvoille oli noussut punaa. Hetkisen hän mykkänä tuijotti eteensä. Sitten hän hiljaa jätti huoneen.

Saamme tehdä paljon työtä, ennenkuin tämäkin ilta tulee maksetuksi, ajatteli hän itsekseen ja alkoi taasen astella huoneesta huoneeseen. Hän oli jo niin kauan ollut levoton eikä hän kenellekään voinut uskoa huoliaan. Yrjö kirjoitti väitöskirjaansa, häntä ei saanut häiritä, eikä Elinalla ollut yhtään läheistä ystävätärtä.

Entä jos olisi istuutunut soittamaan! Mutta ei, ei tällaisella mielellä, kun oli pää täynnä rahaa ja rahahuolia.

Hänen aivoissaan risteili tuhansia ajatuksia. Hän ajatteli sekä Arrakoskea että entistä kälyään rouva Peltosta, Yrjön henkivakuutusta ja korkoja, jotka olivat maksettavat kuukauden lopulla... Onneksi olivat rahat huomenna lankeavaan vekseliin valmiina talossa.

Huolet olivat aikojen kuluessa muodostaneet hänen rintaansa ikäänkuin kerän, joka suurenemistaan suureni.

Kun olisi saanut jollekin puhua, tuntui niin sietämättömältä olla näin yksin!

Hän oli seisahtunut työhuoneen kynnykselle ja katseli siitä miehensä tyyniä kasvoja.

Hän on onnellinen, häntä eivät huolet paina! mietti hän itsekseen.

— Yrjö, lausui hän sitten ääneen ja astui likemmä. Ja hymyillen laski hän kätensä hänen hiuksilleen ja kuiskasi: — tahtoisitko tehdä minulle suuren ilon...? No niin. Anna minun käydä maksamassa huominen vekseli.

— Saat mielelläsi.

— Kiitos, armaani. Onhan se kahdeksansataa?

— Eipä suinkaan kuin seitsemänsataa, virkkoi Yrjö, nostaen päätään.

Elina etsi muistiinpanokirjan. Hyvän aika! Sielläkin oli seitsemänsataa. Hän oli nähtävästi erehtynyt. Mikä erinomainen erehdys. Aivan kuin olisi lahjan saanut! Ja tyyntyneempänä astui hän saliin, jossa soitto-koneen kansi jo oli auki.

Hän rakasti soittokonettaan. Siihen liittyivät hänen nuoruutensa unelmat ja haaveilut ja se se viime aikoina oli ollut hänen ainoa uskottunsa. Hellävaroen laski hän kätensä koskettimille ja alkoi niitä painaa. Ja vaistomaisesti vaivuttautui hän aikaisimman nuoruutensa tunnelmiin, unohti ympäristönsä ja huolensa ja säilytti nykyisyydestä ainoastaan kuutamoyön ...

Puutarha, hiljainen suhina puissa, jotka ovat täydessä lehdessä. Outoja varjoja kaikkialla, kiiltomatoja nurmessa. Tuontuostakin vaeltaa kuun yli pilvi, päästäen revelmistään valoa mustaan maahan ja metsään. Tuulenhenki tulee hiljaa, panee helpeiset heinät suhisemaan ja lehtiverkot soimaan... Niin oudosti, niin omituisesti ... Mikä on tuo läpikuultava olento, joka on kuin ilmaa eikä kuitenkaan ole ilmaa, jolla on niin loistavat silmät ja joka itkee kuutamoyössä ja miksi hän liehuttelee harsoaan ...? Hänen rinnalleen saapuu toisia samanlaisia olentoja. Pian on lehto täynnä valkeita, läpikuultavia henkiä, jotka käsivarsillaan kantavat harsoja soiden sumusta. He sitovat niillä toisiansa kiinni puihin, he kahlehtivat toisensa siihen ikiajoiksi. He itkevät ja valittavat...

Kuu loistaa heleästi. Elina rouva koskettelee kieliä ja katselee mietteissään henkien hiljaista liikuntaa.

Hänen rintansa on tuo lehto laulavine puineen ja hänen sielunsa lapsia ovat nuo, jotka liikuttelevat sumuharsoja ja itkevät... Itkekää, lapset, itkekää kokoon suuri meri.

Hänen kätensä vaipuvat alas ja pää painuu soittokoneen laittaa vastaan. Siitä tapaa hänet Yrjö aikoessaan lähteä levolle. Hän ottaa häntä hellästi vyötäisistä ja taluttaa pois.

Kuule Elinaiseni, sano mitä sielussasi nyt liikkuu.

— En tiedä itsekään, Yrjö ...

— Se Veerako sinua niin hermostutti?

— Niin, juuri hän. En ymmärrä, miksen voi siihen tottua, että hän oli Akselille uskon!

— Elinaiseni, sinun pitää koettaa ymmärtää häntä. Ehkä hän...

— En voi enkä tahdo ymmärtää, Yrjö ...

— Sinä ajattelet niinkuin vanhat intialaiset, jotka polttivat lesken samalla roviolla kuin hänen miehensä ruumiin.

Elina jäi ajatuksissaan tuijottamaan eteensä.

— Se oli kaunis tapa! huudahti hän äkkiä lämpimästi.
— Jos sinä kuolisit, tahtoisin minä palaa kanssasi.

— Kiitos vain, armaani! Mutta emme nyt puhu kuolemasta, kun olemme nuoret ja koko elämä on edessämme.

Elina purskahti äkkiä itkuun. Kuva, jonka hän ensi kertaa kuullessaan intialaisten vanhasta tavasta oli luonut itselleen, oli tällä hetkellä tullut kumman eläväksi hänen silmissään. Hän näki jonkun miehen ruumiin käärittynä valkeisiin vaatteisiin ja polvillaan sen edessä mustaan hunnutetun nuoren lesken. Ja ympärillä oli olkia ja risuja ja silmänräpäyksessä kaikki hulmahti liekkiin ja ...

— No mutta Elinaiseni, lohdutteli Yrjö hellästi, — lähde levolle, sinä olet väsynyt.

No oliko hauskaa? kysyi Elina aamulla herätettyään Agnesin, ja istuutui hänen vuoteensa laidalle.

— Niin äärettömän hauskaa! Et usko kuinka paljon sain tanssia, niin paljon kuin ikinä tahdoin, ja kuitenkin tuntui siltä, että olisin tahtonut vielä enemmän. Se vain oli ikävää, että tohtori Kunnas minulle loukkaantui. Kyllä me lopulta sovimme, mutta hän katosi koko tanssiaisista pitkäksi aikaa, en ymmärrä missä hän olikaan.

— Hän saattoi meidät kotiin, sanoi tahtovansa hengittää raikasta ilmaa..

— Ehkei hän sitten niin vaarallisesti loukkaantunutkaan. Tiedätkö, kun hän oli saattanut minut kotiin asti, niin hän pyysi, että antaisin hänelle kukan, joka oli ollut rinnallani.

— Ja sinä annoit?

— Annoin. Eikö minun ehkä olisi pitänyt antaa?

— Saatoithan aivan hyvin sen tehdä, jos tahdoit.

— En minä niin erikoisesti tahtonutkaan, mutta...

Agnes nousi istualleen ja rupesti kiertämään hiuksiaan solmuun päälaelleen.

— Kenestä sinä nyt enimmin pidit? sanoi Elina. — Tarkoitin kuka tanssi parhaiten?

— Jaa... siellä oli niin monta! ja Agnes luetteli joukon nimiä ja lisäsi vihdoin: — Kunnas tanssii hankin hyvin ja sitten se liettualainen! Hän tanssii taivaallisesti... Mutta kuule, olikohan se sopimatonta, että minä häneltä kysyin tuota lausetta?

— No ei, lapseni. Kyllä hän ymmärsi, minkätähden tahdoit saada sen tietää.

— Hän on niin omituinen! huudahti Agnes hetken kuluttua. — Minä häntä melkein pelkäsin ... Mies joka on nähnyt koko maailman ja puhuu niin monta kieltä!

— Mutta nyt sinun täytyy pukeutua, kello on niin paljon.

Elina aikoi nousta sängynlaidalta, mutta samassa kietoi Agnes kätensä hänen kaulaansa ja purskahti itkuun.

— Elina, rakas sisko, minun tulee sinua niin ikävä! Et usko, kuinka sinua rakastan. Enemmän kuin kaikkea yhteensä koko maailmassa!

Elinankin silmät kyyneltyivät.

— Sinä tulet kohta takaisin ja sitten saat ottaa laulutunteja.

— Voi, en minä pääse niin pian! Kuka minua nyt säestääkään, kun sinusta eroan!

— Sinun täytyy itsesi oppia... Mutta nouse nyt...

— Elina! huudahti tyttö ja hymy lensi hänen kasvoilleen, — kunhan olisin saanut olla täällä vielä edes yksissä, yksissä ainoissa tanssiaisissa! Mutta minä en saa. Ja kuluu varmaan vuosi ennenkuin pääsen takaisin.

Saatettuaan sisarensa asemalle rupesi Elina järjestämään kotiaan. Kaikki olikin nurin, he olivat illalla pukeutuneet sellaisessa kiireessä. Hän otti esiin ommellut koristeensa ja levitti niitä pöydille ja tuoleille. Kodin piti esiintyä edukseen, kun lisäksi tuo ulkomaalainen tulisi sen katon alle. Onneksi sattui olemaan juuri se ainoa viikon päivä, jolloin ei hänellä ollut ainoatakaan tuntia.

Dargis tuli täsmälleen kello kaksitoista ja avosylin otti Yrjö hänet vastaan. Pian olivat he vaipuneet muistoihinsa, kysymykset ja vastaukset seurasivat toisiaan taukoamatta ja Elina istui mykkänä kuulijana, iloisesti hymyillen miehensä innostukselle.

— Mutta kertokaa toki itsestännekin, virkkoi Dargis vihdoin. — Joko herrasväki kauankin on ollut naimisissa?

— Ei sitä enää muistakaan...

— Ohoh, Yrjö, sanoi Elina, — muistat kai, että tulee kahdeksan vuotta juuri näinä päivinä.

— Muistan, muistan. Leikkiähän minä... Ja te — tai ehkä hyvään suomalaiseen tapaan sinuttelisimme toisiamme —, oletko sinä jo suurenkin perheen isä?

— En suuremman kuin silloinkaan, kun tapasimme. Päinvastoin, koska isäni senjälkeen on kuollut.

— Vai, vai niin. Mutta nyt sinun pitää mennä naimisiin. Ota nyt täältä Suomesta tyttö mukaasi!

Dargis naurahti.

— Ensinnä tarvitsisin sentään ystävällisiä neuvoja, mistä saisin sopivan asunnon...

Elina tiesi aivan likeisyydessä tuttavan perheen, jolla

oli huone vapaana. Ehkä sentään täysihoito olisi ollut parempi...

— Mutta jos sinä söisit päivällistä meillä? ehdotteli Yrjö. — Silloin saisimme aterioiden jälkeen jutella suomea.

— Olisin ylen kiitollinen, kunhan vain en häiritsisi sinua, sinä kun juuri kirjoitat...

— Et laisinkaan. Täytyyhän minunkin hiukan levätä, vaikka työtä tosin tulee vähän, tässä kun noilla kiroituilla tunneilla pitää elättää henkeään.

Elina oli käynyt polttavan punaiseksi.

— Niin mielelläni kuin tahtoisinkin nähdä teidät meillä syömässä päivällistä, niin täytyy minun neuvoa teitä syömään muualla. Me olemme perin vaatimatonta väkeä ja minä olen hyvin huono emäntä. Se on totta, vaikka sen itse sanon.

— Hyvä rouva, yritti Dargis, — jollei ole muuta syytä...

— Mutta jos pyydämme herra Dargista tänään päivälliselle kanssamme, niin hän näkee miten me elämme, ehdotteli Yrjö.

— Olen aivan varma siitä, että herra Dargis pelästyy ...

Asia oli kun olikin päätetty ja kahvia juotua lähdettiin kaupungille. Yrjöllä oli tunti, Dargis tahtoi käydä hotellissaan katsomassa oliko tullut kirjeitä, ja Elinan piti tehdä ostoksia. Ensi kulmassa erosi heistä Yrjö.

Muukalainen herra oli pitkä, harteava mies. Hänen hiuksensa olivat vaaleat, samoin tuuheat viiksetkin, mutta kulmakarvat ja silmäripset olivat tummat. Eritäin kaunis oli hänen korkea, valkea otsansa. Ilme kasvoissa ja koko esiintymisessä teki voimakkaan, miltei tuiman vaikutuksen.

Astellessaan hänen rinnallaan ja selitellessään hänelle merkellisimpiä rakennuksia, ehti Elina saada hänestä sen käsityksen, että hän mahtaa olla tavattoman väkevä.

— Onkohan tässä pankkia likeisyydessä? kysyi ulkomaalainen äkkiä. — Minun pitäisi vaihtaa rahaa.

— Pankkia? toisti Elina. — On kyllä likellä. Sinne juuri minullakin on asiaa.

— Menettekö nostamaan rahaa? sanoi Dargis hymyillen.

— En. Maksamaan minä menen.

Kultanappinen vahtimestari avasi heille oven ja vakavana asteli Elina luukulle, jossa tiesi vekselejä lunastettavan. Hän levitti siihen seitsemän sadanmarkan seteliä ja ihaili, pankkineidin etsiessä vekseliä, niitä puhtaita, uusia rahoja, jotka suurissa läjissä lepäsivät pöydillä aidakkeen takana.

— Tämä on kahdeksansataa, huomautti neiti.

Hän sai pari kertaa uudistaa lauseensa, ennenkuin Elina hänet ymmärsi.

— Se ei ole mahdollista, yritti hän. — Olisinko voinut niin erehtyä? Mutta kai minä sittenkin olen! Onhan pankki vielä auki, jotta ehdin kotiin hakemaan lisää?

Hän loi ympärilleen pelästyneen katseen. Kunhan ei vain tuo liettualainen olisi huomannut... Tuossapa hän jo suuntasi askeleensa suoraan tänne ja kysyi, oliko rouva saanut asiansa toimitetuksi... Elina riuhtaisi itsensä äkkiä irti alakuloisuudesta, joka oli hänet vallannut, naurahti uhmamielisesti ja virkkoi äänellä, jonka onnistui tekemään huolettomaksi:

— Huomaan ottaneeni liian vähän rahaa mukaani. Emme me naiset kelpaa raha-asioita hoitamaan!

— No mutta enkö minä saisi tarjota palvelustani, sanoi Dargis. — Paljonko te tarvitsette?

— Kiitos vain, ehdinhän aivan hyvin käydä kotona noutamassa...

— Mutta olisihan se turhaa, koska minulla juuri satuu olemaan...

Ja samassa oli hän vetänyt esiin lompakkonsa ja levittänyt sen Elinan eteen.

Elina tunsu kätensä vapisevan, kun hän tuon vieraan miehen lompakosta otti punertavaa seteliä. Puolipyöräyksissä tuli hän kadulle, kasvoillaan luonnoton hymy. Onneksi Dargis heti pankin edustalla hänestä erosi. Ja helpotukselta tuntui, ettei Yrjö ollut kotona... Hän hiipi makuuhuoneeseen ja heittäytyi sohvalle itkemään.

Hänet oli taasen vallannut sellainen ääretön turvatomuuden tunne. Tuon vieraan miehen oli nyt heti pitänyt saada nähdä hänet koko hänen kurjuutensa alasto-

muudessa...! Kuinka hän inhosi rahoja ja velkoja! Ei ole pelkkää tarua, kun sanotaan, että avioliittoon tarvitaan muutakin kuin rakkautta: tarvitaan leipää! Sillä leipähuolet turmelevat suurenkin onnen ja velkakuorman kantaminen kalvaa rakkautta. Hän tunsu huolten kerän taaskin kasvavan rinnassaan, niinkuin lumipallo kasvaa, kun sitä kieritetään vereksellä lumikentällä.

— Mitä on tapahtunut? huudahti Yrjö pelästyneenä, tavatessaan vaimonsa itkemässä. — Sano Jumalan nimessä.

Hän sai tehdä kysymyksensä moneen kertaan.

— Sinä annoit minulle seitsemänsataa ja vekseli oli kahdeksansataa! pääsi Elinalta vihdoon.

Yrjö hämmästyti suuresti.

— No mitä sinä teit? Jäikö vekseli maksamatta?

— Herra Dargis tarjoutui lainaamaan.

— No, sepä erinomaista! Kas, miten saatoinkaan erehtyä! Vai tarjoutui hän lainaamaan, tuo kunnan mies. Miten sinä selitit hänelle asian?

Elina pyyhkäsi itkettyneitä kasvojaan ja loi mieheensä leimuavan silmäyksen.

— Sanoin huolimattomuudessani ottaneeni liian vähän rahaa mukaani.

— Syytit itseäsi, armaani, vaikka syy on minun. Mutta odotahan, kyllä minä sen kaiken korjaan.

— Kuinka? leimahti Elina taasen ja hänen kyyneleensä kuivuivat kokonaan.

— Sanon että syy oli minun, puhui Yrjö tyynellä äänellään ja silitti vaimonsa hiuksia.

— Et, et, et, sitä et saa sanoa! huusi Elina. — Muistat sano.

— Rauhoitu toki! Miksen saisi sanoa?

— Etkö ymmärrä, etten minä vieraalle ihmiselle tahdo näyttää, ettei mieheni pidä asioistaan parempaa huolta. Luulkoon mieluummin minusta pahaa, sen kärsin tuhat kertaa kernaammin... Ja mene sinä nyt ja hanki nuo rahat, että paikalla saamme hänelle maksaa...

Yrjö seiso i pitkän aikaa ääneti, hajamielisenä katsellen, kuinka Elina valeli kasvojaan vedellä.

— Sinä unohdat, sanoi hän vihdoon, — että minä ja

Vitold Dargis olemme vanhat tutut. Ei tätä asiaa nyt kannata ottaa niin traagilliselta kannalta!

Vieras palasi heti kello kolmen jälkeen. Keskustelu aterian aikana liikkui Liettuan oloissa ja Dargis kertoi. Ne olivat surullisia, kamalia asioita. Elina kuunteli yhtenä korvana, kasvoilla kankea hämmästyksen ilme. Olihan hän ennenkin kuullut tästä kaikesta, mutta ikäänkuin kauempaa. Tämä mies oli itse nähnyt ja kokenut kaikki, mistä kertoi. Ja kertoessa nousi hänen poskilleen verta, kasvoihin tuli kova, katkera ilme ja silmät leimahtelivat. Hänessä oli hetkellisesti jotakin miltei raakaa. Äkkiä laski hän suuren kouransa otsalleen, sivalsi voimakkaalla liikkeellä hiuksia taaksepäin ja virkkoi äänellä, joka oli aivan muuttunut:

— Jättäkäämme tämä aihe, miksi minä siihen pala-sinkin ... Arvoisa rouva ...

Hän ei lopettanut lausettaan, vaan jäi Elinaan katso-maan: hänen silmänsä olivat täynnä kyyneliä.

— Arvoisa rouva, toisti hän sitten sanansa, — olen päivälliseen hyvin tyytyväinen. Se melkein muistuttaa niitä aterioita, joita äitini valmistaa.

Herrojen juodessa kahvia ja keskustellessa valtiolli-sista asioista, istuutui Elina soittamaan.

Häntä hävetti, kun hän ajatteli pieniä huoliaan ja kyyneleitään, jotka niin herkästi olivat valmiit valu-maan. Mitä ovat yksityisten surut kokonaisen kansal-lisen surun rinnalla! Oli jo hämärä, kun Yrjö tuli hänen luokseen saliin.

— Elinaiseni, pidä nyt seuraa herra Dargikselle. Hän jää vielä hetkeksi tänne.

— Yrjö, mihin sinä menet? kuiskasi Elina, — älä jätä minua!

— Tuntihan minulla... Tiedätkö, veli Dargis, on se naiseen miehen elämä sentään toista kuin poikamiehenä olo. Tee sinäkin siitä loppu ...

— Kunhan herrasväki tahtoisı auttaa minua niissä-kin huolissa, sanoi Dargis pimeästä, jossa hänet saattoi erottaa vain jonakin pitkänä haamuna.

Yrjön mentyä syntyi pieni hiljaisuus. Dargis istui yksin salissa ja Elina oli etsimässä tulitikkuja.

— Aiotteko särkeä kauniin hämärän? kysyi Dargis hänen palatessaan.

— Vai pidättekö tekin hämärästä? vastasi Elina, heitti tulitikut pöydälle ja istuutui vastapäätä vierastaan.

Syntyi pitkä vaitiolo.

— Noo, virkkoi Dargis vihdoin, äänellä, jossa oli omituinen sointu ja ikäänkuin jatkaakseen: mitä nyt tehdään?

Elina joutui hämilleen. Hän tunsu, että hänen nyt tulisi pitää seuraa tuolle herralle suurmaailman naisten tavoin, kun he vieraineen viettävät hämyn hetkeä pienessä salongissaan.

— Pidättekö musiikista? sai hän vihdoin sanotuksi.

— Pidän, arvoisa rouva.

— Soitatte ehkä tai laulatte?

— En kumpakaan. Tai laulan tosin, mutta vain omaksi huvikseni. Vaan koska te oikeastaan ehditte soittaa, kun annatte kielitunteja? Ja luulen sentään huomanneeni, että olette soittanut aika paljon.

— Olenhan minä. Isäni eläessä sain oppia, hän tahtoi jo lähettää minut ulkomaille konservatorioon, mutta sitten hän kuoli, jouduimme setämme luo, minä ja sisareni. Kävin kyllä jonkin aikaa musiikkiopistoa, mutta sitten jouduin naimisiin ja opintoni jäivät.

— Miksi niin? kysyi Dargis ja katseli häntä hymyillen.

— Ei ollut aikaa eikä varaa, sanoi Elina nauraen.

— Aikaa? venytteli Dargis. — Lapsetko veivät kaiken ajan?

— Ei, mutta muut kotityöt.

Dargis oli asettanut kyynärpäänsä pöydälle ja tuijotti Elinaan, pää käsien varassa.

Eikö hän ymmärrä, että tuollainen asento on epäkohtelias? ajatteli Elina itsekseen. Vai tahtooko hän tahallaan minua loukata?

— Seurustelemiseen ja huveihin myöskin menee aikaa, huomautti Dargis hetken perästä ivansekaisella äänellä.

— No, ei paljon. Seurusteleminen ei meitä kumpakaan huvita, olemme enimmäkseen kotona. Mutta kertoisitte nyt minulle jotakin kotimaastanne.

Dargis loi häneen pitkän, epäilevän katseen ja alkoi sitten, antaen ensin lyhyitä, ylimalkaisia vastauksia Elinan kysymyksiin, mutta sitten lämpenemistään lämmeten. Hän kertoi kansan tavoista, oloista, lauluista, kirjallisuudesta, ja Elina kuunteli, enimmäkseen sanattomana. Ainoastaan ilme hänen kasvoissaan todisti, että hän kuunteli. Pimeään tottuneina saattoivat he erottaa jo toistensa kasvot.

— Tahdotte kuulla kodistani... Olette hyvin ystävällinen... Laakson liepeellä, kirkon alla seisoo vanha, valkeaksi maalattu olkikattoinen talo. Siinä minä synnyin, siinä minä kasvin. Ikkunoihin ja pihamaalle näkyi joki ja sen hiekkarannoilla, narskuvien näkinkenkien joukossa kuluivat lapsuuteni päivät... Isä oli talonpoika, äiti käyttää kansan pukua ja kieltä.

Hän lakkasi puhumasta, ikäänkuin odottaen, että Elina jotakin sanoisi. Kun hän yhä vaikenä, jatkoi Dargis:

— Ensimmäiset muistoni liittyvät suureen kastanjaan talon pihalla ja neitsyt Maarian kuvaan tienristeyksessä. Sen eteen lankesin viisivuotiaana poikana polvilleni, kun isoisääni kahleissa kuljetettiin Siperiaan... Ei! Taas-kin joudun noihin surullisiin muistoihin!

Ja hän sivalsi kädellä otsaansa, ikäänkuin pyyhkäisäkseen kaiken pahan olemattomaksi.

— Mutta mistä sitten puhua, kun ei muuta ole! Ker- tokaa te. Teidän elämässänne epäilemättä on ollut paljon valoa ja päivänpaistetta.

Elina ei heti voinut päästä tunnelmasta, jonka Dargiksen kertomus hänessä oli herättänyt.

— Olette oikeassa, sanoi hän sitten, — minun elämässäni on ollut paljon valoa. Oli tosin varjojakin, mutta valoon verraten olivat ne pienet. Olen onnellinen, sillä minä rakastan ja minua rakastetaan... Kunhan vain saisin pelastaa syntymäkotini joutumasta vieraiden käsiin!

— Ehkä saatte...

— En, en koskaan! Kuukauden perästä myydään Arrakoski, enkä sitten enää tahdo sitä ajatella.

He vaikenivat molemmat. Mutta hiljaisuus ei ollut kiusallinen, se ikäänkuin hyväili.

— Hyvä rouva, virkkoi Dargis vihdoin ja nousi, — olen aivan unohtanut ajan kulun. Kiitoksia paljon ja hyvästi huomiseen asti.

— Joko menette? sanoi Elina hiljaa, nousi ja ojensi hänelle kätensä.

Ennenkuin hän ehti ajatellakaan, oli Dargis vienyt sen huulilleen.

— Olettepa... te ulkomaalaiset... tavattoman koheteliaita. Emme me jäykät suomalaiset...

He astuivat valaistuun eteiseen ja hämärän mieliala haihtui.

Mutta Dargiksen mentyä seiso Elina kauan pimeässä salissa, miettien mitä oikeastaan oli tapahtunut. Tuo suuri, komea ulkomaalainen hänen kanssaan siellä oli viettänyt hämyä hetkeä. Ei muuta. Kun Yrjö palasi kotiin, kysyi hän häneltä kymmeniä asioita Dargiksesta. Yrjö kertoi, mutta ei Elina saanut selville sitä mitä hän tahtoi tietää. Mitä hän sitten oikeastaan tahtoi tietää?

Hän ei ymmärtänyt mikä tuo Dargis oikeastaan oli. Hänessä oli toiselta puolen omituista raakaa voimaa, toiselta puolen jotakin niin kummallisen viehkeää.

Miksi hän oli suudellut hänen kättään?

— Se on ulkomailla yleinen tapa, selitti Yrjö.

— Suutelitko sinäkin naisten käsiä, kun kävit ulkomailla?

— Suutelin kai joskus, sanoi Yrjö nauraen. — Mutta mitä sinä nyt tätä ihmettelet! Onhan sinun kättäsi ennenkin suudeltu.

Ja Yrjö luutteli, että silloin ja silloin ja silloin.

— Kas etten muista, sanoi Elina hajamielisenä, — Hän on niin omituinen tuo ystäväsi. Minä häntä niin säälin, hän kun on niin onnettoman kansan lapsi.

III

Samana iltana, juuri kun hän oli syventynyt soittoon, herätti palvelustyttö Mari hänet ilmoittamalla, että Veera rouva ja pikku Akseli odottavat eteisessä.

Hyvänen aika! Hän oli kokonaan unohtanut, että rouva Peltonen oli luvannut tulla.

Hänen ensi ajatuksensa oli lähettää Mari sanomaan, ettei hän ole kotona. Mutta samassa hän muisti, että hänen soittonsa tietysti oli kuulunut. Ja hänen vielä neuvottomana seisoessaan soittokoneen vieressä, karkasi häntä vastaan pieni poika, avosylin, punaposkisena, vaaleat kutrit häilyen hartioilla.

— Täti, täti, hyvää päivää. Mikset sinä ole käynyt meillä?

Elina laskeutui polvilleen pojan eteen, joka oli seisahdunut lampun kirkkaaseen valoon, sulki hänet hellästi syliinsä ja jäi sanattomana häneen katsomaan. Se oli harvinaisen kaunis lapsi.

— Täti, mikset ole käynyt meillä? uudisti poika kysymyksensä. — Isä ja Olavi ja Siiri ja Elvi käskevät sanomaan sinulle terveisiä ja että nyt pian tulisit.

Lapsen toinen käsi lämpimine punaisine kintaineen lepäsi Elinan olkapäällä. Sen katse kiersi ympäri huonetta ja pysähtyi vihdoin suuriin hirvensarviin ruokasalin seinällä.

— Täti mitä nuo on?

Mutta kun ei kysymykseen nytkään tullut vastausta, katsahti poika arasti polvistuvaan tätiinsä ja sanoi:

— Miksi sinä itket? Akki menee kotiin!

Silloin tarttui Elina hänen käsiinsä ja painoi hänet rintaansa vastaan.

— Et sinä kotiin saa mennä, kun kerrankin olet tullut tätiä katsomaan!

Ja nyt vasta huomasi Elina ovensuussa kälynsä, tervehti häntä melkein sydämellisesti ja rupesi riisumaan päällystakkia veljenpoikansa yltä.

— Täti on niin iloissaan, puheli hän, tuontuostakin suudellen pojan ruusuisia poskia, — kun taas saa nähdä oman pikku Akkinsa. Sinä olet niin kovasti kasvanut. Täti ei enää ollut tuntea... Mitä sinne Olaville kuu-luu? ... Voi voi, vai on Olavi ollut kipeänä eikä pääse ulos ... Mitä täti nyt sinulle oikein näyttäisikään? ... Ole niin hyvä ja istu, Veera. Saanko tarjota sinulle kahvia, tai ehkä mieluummin teetä?

Ja nopeasti riensi hän ruokasaliin antamaan palvelijattarelle käskyä ja palasi samassa takaisin kädessä lautasellinen omenia.

Hän oli hämillään, hän ei oikein tietänyt mistä puhua kälylleen. Ei hän myöskään tahtonut antaa Veeran alkaa, sillä hän pelkäsi hänen aikovan kajota heidän yhteisiin muistoihinsa. Hän koetti tekeytyä niin iloiseksi ja huolettomaksi kuin suinkin, heittäytyi vallattomasti istumaan suurelle karhuntaljalle, joka oli lattialla salin kulmassa ja veti Akin mukaansa. Vähitellen siirsi Veera tuolinsa heidän läheisyyteensä.

Veera Peltonen oli pitkä, solakka nainen ja kantoi komeaa, hienoista villakankaista tehtyä suomalaista kansallispukua. Hän ei enää ollut nuori, mutta kasvot olivat miellyttävät ja varsinkin olivat hänen suuret, ruskeat silmänsä ilmeikkäät.

— Vai on Olavi ollut sairaana, puheli Elina hajamielisesti, kiertäen Akin kiharoita sormiensa ympäri.

Ja sitten he jatkoivat keskusteluaan tuulesta, ilmasta ja kesän vietosta.

— Elina, virkkoi Veera vihdoinkin, — minulla olisi sinulle pyyntö.

— No? sanoi Elina säpsähtäen.

— Se, että rupeaisit minulle malliksi.

— Minä malliksi? Mihin?

Veera siirtyi hänen viereensä karhuntaljalle ja alkoi hiljaa puhua:

— Katso, minä tahtoisin maalata kaksi taulua. Toista kutsuisin »suruksi», toista »iloksi». Toisen maalaisin seuraavalla tavalla: nuori tyttö tanssipuvussa, käherretty hiukset, paljas kaula, paljaat käsivarret, huulilla huoleton hymy, ympärillä kotiljonkiruusukkeita ja kukkasia, kädessä naamio... Toisen maalaisin näin: nainen mustassa sileässä puvussa, sileäksi kammattu tukka, kalpeat kasvot, katse tähdättynä jonnekin hyvin kauas ... ja siinä katseessa täytyisi kuvastua kaikki... käsissä murattiköynnöstä, josta hän punoo seppeltä ...

Veera oli puhuessaan lämmennyt ja riistänyt Elinan mukaansa.

— Mihin sitten tahtoisit minua, iloon vaiko suruun?

— Molempiin? Tahtoisin niihin saman henkilön enkä tiedä ketään, jonka piirteet niin herkästi vaihtuisivat.

Elina jäi mettimään. Asia häntä huvitti, hän oli jo unohtamaisillaan kaunansa rouva Peltosta kohtaan.

— Täti, keskeytti hänet samassa pikku Akki, —
osaatko sinä leikkiä hevosta?

— Osaanko minä? huudahti Elina, kiinnittäen silmänsä lapsen kasvoihin, jotka niin paljon muistuttivat rakastettua veljeä. — Koetetaanpa! Haetaan suitset, kuka rupeaa hevoseksi?

— Akki on hevonen!

He hypähtivät molemmat ylös karhuntaljalta ja hetkisen kuluttua kiertelivät he huoneesta huoneeseen, varsinkin juosten ympäri ruokasalin pyöreän pöydän. Äkkiä heitti Elina käsistään ohjakset ja piiloutui oven taakse. Lapsi etsi ja etsi ja kun he vihdoinkin löysivät toisensa, huudahtivat molemmat ilosta.

— Veera, virkkoi Elina äkkiä, pyyhkien otsaansa, — anna sinä minulle tämä Akki! Sinullahan on niin monta lasta.

Veera nauroi.

— Niin todellakin, jatkoi Elina innostuneena ja veti pojan syliinsä. — Enhän minä yleensä lapsia kärsi, mutta sinusta minä pidän, lieneekö sitten siksi, että olet niin isäsi näköinen. Tulisitko sinä, Akki, tädin pojaksi?

— Tulisin, jos täti aina leikkisi hevosta kanssani.

— Leikkisin, leikkisin, tietysti joka päivä!

Siihen ei lapsi vastannut mitään, vaan jäi miettiväisenä katselemaan eteensä. Elina ei voinut riistää silmiään hänen kasvoistaan. Valtaavina yrittivät jo muistot täyttää hänen mielensä, kun Veera äkkiä katkaisi hänen ajatustensa kulun:

— Mutta Elina, sinä et vastannut kysymykseeni.

— Mihin kysymykseen? ... Niin tosiaan. Rupeaisinhan minä mielelläni modelliksesi, mutta minulla ei ole aikaa. Ja löydäthän sinä sopivampiakin.

Veera silmäili häneen hetkisen melkein rukoilevasti.

— Rakas Elina, virkkoi hän sitten, — se ei ole sitä, ettei sinulla olisi aikaa, mutta sinä et tahdo. Ethän ole vuosikausiin käynyt luonani. Minä odotin, että sinä toki edes lasten tähden ...

Elinan kasvoihin oli äkkiä tullut kova, kankea ilme.

— Pitäisihän sinun tietää, miksi minun nykyään on vaikea tulla ainoan veljeni vaimon ja lasten kotiin ...

— No mutta eikö sinun hyvä sydämesi nyt helly anta-

maan anteeksi, jos mielestäsi olisinkin rikkonut? Eikö nyt aika tasoi ta ja tuo unohdusta?

— Toisille näkyy tuovan hyvinkin pian. Minä en, sen pahempi, kuulu niihin.

Hetkisen katseli Veera surullisena ja neuvottomana eteensä. Hänen poskilleen oli noussut hehkua.

— Ihmiset ovat niin erilaiset, kuiskasi hän sitten ja laski kätensä Elinan olkapäälle. — Älkää tuomitko, ettei teitä tuomittaisi. Minä olen niin monesti tahtonut sinulle selittää kaikki, mutta sinä et ole tahtonut kuunnella.

— Enkä tahdo nytkään, sanoi Elina, ikäänkuin peläten kiusausta. — Mitä se siitä paranee! Tehtyä ei saa teke-mättömäksi.

— Mutta että edes ymmärtäisit. Anna minun nyt ker-ran puhua suoraan. Rakas Elina... ja Veera tarttui hänen käteensä, ikäänkuin estääkseen häntä nousemasta.

— Katso, meitä naisia on kahta laatua: naisellisia, hyviä naisia, jotka, jos he joutuvat naimisiin, tekevät miehensä ja kotinsa onnelliseksi ja kasvattavat hyviä lapsia. Toisin sanoen: todellisia naisia, jotka täyttävät naisen todellisen tarkoituksen — tai jolleivät joudu nai-misiin, pyhittävät elämänsä jollekin hyvälle tarkoituk-selle, tulevat sairaanhoitajatariksi tai elävät jonkun sukulaisen kodissa, nauttien sen perheonnesta ja kutoen sukkia sen lapsille. Tai epänaissellisia naisia: joko nerok-kaita, kevyitä, tai suorastaan miesmäisiä naisia. Nuo nerokkaat, jos he pääsevät kehittymään, tulevat hyviksi taiteilijatariksi, kevyet elävät perhosten lailla, liehuvat huvista huviin, joutuvat joko huonoille teille tai naimi-siin, mutta tulevat miltei joka tapauksessa itse onnetto-miksi ja saattavat muita onnettomuuteen. Miesmäisistä naisista en tahdo puhua, sillä he ovat luonnottomia. Mihin luokkaan kukin kuulumme, sen tiedämme kai itse...

Elina tuijotti kankeasti eteensä. Hän aavisti vaisto-maisesti olevansa samaa mieltä Veeran kanssa, mutta sitä ei hän tahtonut myöntää.

— Sinä ehkä tiedät, sanoi hän, koettaen lyödä koko keskustelun leikiksi, — mutta minä kai kuulunen johon-kin väliluokkaan, joka on sekoitus kaikista.

— Et, et, et, sinulla on taiteilija veressä ...

— Kuulun siis toisin sanoen neroihin!

Elina purskahti nauruun.

— Sinusta olisi varmaankin tullut hyvä taiteilija.

Hetkisen vaikenivat molemmat, sitten alkoi Veera taas:

— Kuuntele minua vielä levollisesti. Kun minä jäin leskeksi, tuntui elämäni aivan toivottomalta...

— Kuinka saatat puhua sillä tavalla! leimahti Elina.

— Jäiväthän sinulle lapset!

— Niin, jos olisin ollut noita naisellisia, hyviä naisia, niin olisin tyytynyt siihen, mutta minä olin tottunut tuntemaan rinnallani miehen, joka täydensi vajavuuttani, jolta ammensin voimia ja vaikutuksia, sillä itsessäni olin itselleni riittämätön, puolikas. Etkö ymmärrä minua?

Elina oli lyyhistynyt kokoon, hän istui kädet silmillä, huojuttaen ruumistaan edestakaisin.

— Että sinä saatoit, että sinä saatoit! pääsi häneltä tukahdutettuna huudahduksena.

— Etkö käsitä, että jäin kuin pursi tuuliajolle. Olisin tahtonut kuolla... Ja ensimmäisen toivottomuuden laimennuttua valtasi minut ääretön ikävä. Olisin antanut mitä tahansa, kun olisin saanut uskoa huoleni jollekin. Mutta kenen olisin saattanut tehdä uskotukseni? Naisellinen, hyvä nainen olisi korkeintaan voinut itkeä kanssani, mutta ei hän olisi minua ymmärtänyt. Minä turvauduin miehiin — ja rakastuin. Alussa se minua kammotti, mutta sitten... niin, minä tottelin luonnon ääntä ja menin avioliittoon. Olen onnellinen, olen saanut itselleni toverin ja lapsillani on hyvä kasvattaja ja isä. Nyt tiedät kaikki.

Veera vaikeni, odottaen että Elina jotakin sanoisi, mutta hän pysyi ääneti. Keskustelu oli hänelle ollut kiusallinen. Hetken aikana hän jo oli tuntenut jotakin myötätunnon tapaista, mutta kun Veera sitten oli selittänyt olevansa onnellinen, ja mennessään uuteen avioliittoon tahtoneensa tehdä Akselin lapsetkin onnellisiksi, kovettui hänen sydämensä ja pahat sanat pyörivät hänen huulillaan. Hän ei kuitenkaan saanut niitä lausutuiksi, sillä Veera katseli häntä kuin armoa anoen. Hän kääntyi hänestä pois, hän ei tahtonut katsoa kälyään silmiin. Silloin näki hän pikku Akin nukkuneen viereensä. Lapsi

lepäsi pää karhun pehmeällä päällä, kutrit valuneina punottaville poskille.

— Voi lasta, hän väsyi, virkkoi Veera. — Tulimme koko matkan jalkaisin ...

Yhdessä nostivat he hänet mukavampaan asentoon ja Elina peitti hänet liinasella.

— Oletko minua ymmärtänyt? kysyi Veera vihdoin.

— Olen, vastasi Elina, — enkä sinua enää tuomitse. Mutta surulliselta tuntuu ajatella, että ihmisluonto niin pian unohtaa.

— Usko minua: se on meidän onnemme, sillä muuten emme saisi tehdä muuta kuin itkeä!

He siirtyivät vähitellen muihin asioihin, juttelivat Arrakoskesta, Elinan tunteista ja oppilaista. Mutta erotessa oli heidän suhteensa suorempi ja hellempi ja hyvästi jättäessä syleilivät he toisiaan sydämellisesti.

— Sinä tulet siis aivan varmaan? sanoi Veera vielä ovella.

— Kiitos, kyllä.

— Tervetuloa!

Elina ei vuosikausiin ollut käynyt Veeran luona. Kun Vuoriolaiset maaseutukaupungista, missä Yrjö pari vuotta oh ollut virkaatekeväenä opettajana, muuttivat Helsinkiin, oli Veera jo mennyt uusiin naimisiin. Vain pojat Akki ja Olavi olivat jonkun kerran käyneet Eli-naa tervehtimässä.

Syökkivin sydämin astui hän tuttuun taloon, mutta paljon se oli muuttunut. Tuskin sitä olisi samaksi tuntenut.

Veera otti hänet suurella sydämellisyydellä vastaan ja Akki karkasi jo eteisessä hänen kaulaansa. Salissa juosta sipsutteli Olavi, ensin hiukan ujostellen, mutta sitten hänkin kietoen kätensä tädin kaulaan. Se oli hento lapsi, silläkin oli kauniit piirteet, vaikkei läheskään niinkuin vanhemmalla veljellä. Tämä tuli enemmän äitiinsä. Elina ehti heti vaistomaisesti tuntea, että hän enemmän rakasti vanhempaa.

Veera toi nyt sisään molemmat nuoremmat lapsensa, Siirin ja Elvin. Elinalta pääsi ehdottomasti huudahdus, kun hän veljenpojista käänsi katseensa pieniin Peltosiin.

— Ei mutta, Veera, mitä terveitä, mitä suomalaisia olentoja.

He olivat todella kuin itse suomalaisuus ja terveys. Lihavia, tanakoita, valkotukkaisia, sinisilmäisiä, tyyniä ja levollisia. Elina ei voinut kuin ihmetellä. Heissä ja vanhemmissa lapsissa ei ollut vähääkään yhtäläisyyttä. Muuten oli koti aistikkaasti sisustettu: seinät täynnä suomalaisten taiteilijain tauluja, paljon kasveja, huonekalut suomalaista kuosia ja kunniasijalla keskiseinällä riippui kantele.

Ruokasali oli täydellinen suomalainen tupa: seinähirret peittämättömät, suuri avoin liesi, vanhanaikainen pohjalainen seinäkello, joka käydä raksutti, ja keskellä lattiaa maalaamaton puupöytä, tehty yhdestä ainoasta leveästä tukintyvestä.

— Me saimme tuon pöydän suurella vaivalla, selitti Veera, — Antin kotipuolelta. Nuo tuollaiset pöydät kulkevat oikeastaan perintönä suvusta sukuun. Nyt vien sinut pyhäkköön.

Atelieeri oli ruokasalin takana.

— Täällä ei tosin vallitse erittäin »hyvä järjestys», selitti Veera hymyillen ja viittasi ympärilleen.

Hän oli oikeassa. »Hyvä järjestys» sieltä kokonaan puuttui. Seinillä riippui ja nurkkiin oli asetettu joukko puolivalmiita tai vasta aloitettuja kankaita, lattialla oli staflioja ja muita telineitä, pöydillä ja tuoleilla talttoja, värilaatikkoja ja rääsyjä, jotka olivat tahritut väriin. Sen kankaan eteen, joka juuri oli tekeillä, pysähtyi Veera, valaisten sitä lampulla.

— Se ei ole valmis, mutta ehkä siitä jo voi saada käsityksen.

Taulu ei ollut suuri. Se kuvasi taiteilijan työpajaa. Keskellä lattiaa seisoivat modellit: kaunis nuori tyttö, jonka yläruumis oli alaston ja joka hampaattensa välissä piteli punaista ruusua, kädet vyötäisillä, kasvoilla huoleton hymy, ilkkuva katse suunnattuna toiseen modelliin, joka seisoi häntä vastapäätä: luuranko, hampaisaan piippu...

— Aion antaa sille nimen »Virkaveljet», selitti Veera. — Se tulee ehkä näyttelyyn.

— Kuinka se on omituinen, sanoi Elina. — Se tekee

ehdottomasti vaikutuksen ... Mutta Veera, puhkesi hän samassa puhumaan, kun Veera oli näytellyt hänelle sekä valmiita että puolivalmiita töitään, — sinusta on tullut huomattava taiteilija ilman että maailma siitä mitään tietää.

— Kyllä siitä tiedetään, vaikket sinä tiedä, kun et vuosikausiin ole käynyt meillä.

— Mutta mikset koskaan ole pannut mitään näytteille?

— En ole tuntenut minkäänlaista tarvetta. Opettajani Münchenissä kyllä kehoitti, mutta miksi sen oikeastaan olisin tehnyt? ... Mikä minua enimmäkseen ilahuttaa on, että lapsissani huomaan taipumuksia maalaustaiteeseen. Tehköt he sen, mitä en minä ole voinut tehdä. Tahdotko nähdä!

Veera vei Elinan matalan maalaustelineen ääreen huoneen kulmassa.

— Tuon on Akki maalannut.

— Akki! huudahti Elina ja sulki syliinsä pojan, joka ylpeänä seisoi kuvan vieressä.

Taulu kuvasi punatulkkuja pihlajan oksalla.

— Täti, se ei vielä ole luonnon mukaan, mutta pian minä saan ruveta maalaamaan oikein oikeita lintuja... Tahtooko täti nähdä värilaatikkoni ja pensselini?

Elina seurasi sanatonna, voimatta riistää silmiään pojan viehättävistä kasvoista.

— Täällähän me yhdessä maalailemme Akin kanssa, puheli Veera, siirrellen telineitä syrjään tehdäkseen tilaa. — Sehän noissa lapsissa on niin suuri lohdutus, että saattaa toivoa heidän tekevän synnyinmaalle sen, mitä eivät vanhemmat ole voineet.

Elina asteli kuin lumotussa linnassa. Veeran mieliala oli riistänyt hänet mukaansa. Tämä oli komea koti, sopusointuisa, kaunis koti, aivan toinen kuin muinoin hänen veljensä aikana. Siinä oli jotakin niin eheää, valoisaa, onnellista, alkaen sisustuksesta emäntään, joka kauniissa suomalaisessa puvussaan taloa johti.

— Tämä suomalaisuus on kokonaan Antin ansio, puheli Veera taas. — Hän on luonut kodin uudeksi, sillä hän on kasvattanut minut naiseksi... Alussa tuntui minusta mahdottomalta kotikielenä ruveta käyttämään

suomea. Nyt olen tullut niin radikaaliksi, etten tuntisi olevani kotona, jollen käyttäisi suomalaista pukua. Tässä eheydessä on jotakin tavattoman suloista. Ainoa, joka vielä häiritsee, on nimeni, mutta sitä en sentään taida ruveta muuttamaan, lisäsi hän hymyillen.

Tupaan he sitten istuutuivat juttelemaan. Takassa leimuilivat koivuiset halot, muuta valaistusta ei ollut. Tuontuostakin kohenteli Veera roviaa pitkällä hangolla.

Isännän mukana tuli taloon kankea mieliala, vaikka jokainen teki parastaan sitä haihduttaakseen ja pysyäkseen iloisena. Hetken kuluttua lausui Elina jäähyväiset.

— Ethän pahastu, sanoi hän vielä ovesta Veeralle, — etten suostu pyyntöösi. Se on minulle itsellenikin vaikeaa, sillä tämän kaiken nähtyä olisi minun todellakin tehnyt mieli. Mutta ymmärräthän, etten ehdi, kun tuo ulkomaalainenkin nyt syö meillä päivällistä ... Hän on kyllä vaatimaton, mutta kuitenkin ...

— Minun täytyy valitettavasti sinut ymmärtää, vastasi Veera hymyillen.

He suutelivat toisiaan vielä kerran. Sitten läksi Elina.

Hitaasti asteli hän kotia kohti. Oli tyyni, kylmä ilta. Lunta tosin ei vielä langennut, mutta maa oli roudassa ja pilvet riippuivat raskaina taivaanlaidassa.

Hän elää ehyttä elämää, Veera, ehkä ehyempää kuin ennen. Ja kuitenkin elivät he Akselin kanssa näennäisesti mitä täydellisimmässä onnessa. Veera oli mieheensä niin kiintynyt, että hän miltei mustasukkaisen kiihkolla häntä vartioi. Ja vuoden hänen kuolemansa jälkeen on hän valmis lahjoittamaan hellyytensä yhtä eheänä toiselle.

Miten se on mahdollista? Eikö hän sittenkään ehkä koskaan rakastanut Akselia? Tai voiko nainen rakastua kahdesti?

Onko hänen uskollisuutensa pelkkä unelma? Voiko hän, kadottamatta kunnioitusta itseään kohtaan, olla ensi lemmelleen uskon?

Jos niin on, tekivät vanhat intialaiset viisaasti polttaessaan lesken hänen miesvainajansa roviolla!

Elina Vuorio oli kahdeksan vuotta ollut naimisissa, ensi nuoruus oli jo jäänyt hänen taakseen, mutta vuodet eivät olleet häneen vaikuttaneet: Elina rouva näytti yhä vielä sangen nuorelta.

Hänellä oli solakka vartalo, pienet kädet ja jalat, säännölliset kasvot. Matalaa otsaa kaarsi paksu ruskeahtava tukka, poskipäiden ja leuan kaarevuus oli siro, profiili voimakas, silmät siniset, milloin vaaleammat, milloin tummemmat, joskus miltei mustat. Ihonväri oli tavallisesti kalpea, mutta muuttui vilkastuessa helakaksi punaksi poskille ja huulille. Kunnas oli kerran sanonut hänen huulistaan, että ne toimittavat samaa virkaa kuin hevosella korvat: hänen huulillaan kuvastui jokainen hänen mielialansa pieninkin vivahdus. Niillä väreili nauraessa hyvä, lapsellinen ilme, niissä oli milloin katkeruutta, milloin ilkeää ivaa, ylenkatsetta, sääliä, iloa, tuskaa. Löytyy kasvoja, jotka ovat kauniit, mutta jotka pian unohtuvat. Elinan kasvot painuivat mieleen niine ilmeineen, joita ne kulloinkin olivat tulkinneet.

Tuttavat olivat vakuutetut, että Elina rouva näyttelijättärenä olisi onnistunut aika hyvin, tai että hänestä pianotaiteilijattarena olisi tullut jotakin harvinaista. Hänestä ei kuitenkaan ollut tullut kumpaakaan, hän oli jäänyt miehensä vaimoksi. Joskus muistutettiin, että Elina rouva saattaisi olla vähemmän turhamainen — aina hän esiintyy uusissa puvuissa ja valitsee itsepintaisesti valkeita ja mustia värejä, jota ei saata leimata muuksi kuin haluksi herättää huomiota. Mutta samassa selitettiin toiselta taholta, että toki jokaisella on lupa pitää oma makunsa ja että Elina rouva pukeutuu kauniisti aivan erityisistä — isänmaallisista syistä —: hänen periaatteensa mukaan pitäisi suomalaisen intelligensin yleensä pukeutua aistikkaasti. Saatetaan muistuttaa, että ulkonaiset asiat ovat turhat, mutta tunnustetaan silti, että ulkonaisuus ja sisäisyys sittenkin täydentävät toisiaan ja että niiden tulee pyrkiä sopusuhtaisuuteen. Siisti puku antaa varmuutta ja herättää kunnioitusta.

— No mutta tuo etevä rouvahan kuuluu olevan hyvä

perheenemäntäkin? saattoi joku kysyä, joka ei vielä tuntenut Elina rouvaa kuin nimeltä.

— On erinomainen.

— Mutta kovin kehuvat koketiksi. Sanovat talossa myötäänsä kulkevan nuoria herroja, jotka häntä liehuttelevat.

— Siinä suhteessa ei todellakaan voi Elinaa puolustaa. Hän on herrojen seurassa liian vapaa. Mutta hän selittää asian sillä tavalla, että hän naituna naisena saattaa esiintyä kuinka tahtoo. Hän on muka »palovakutettu», hänellä ei ole mitään vaaraa.

— Mutta mitä hänen miehensä sanoo?

— Hän ei koskaan kiellä Elinalta mitään. Hän luottaa häneen täydellisesti.

— He rakastavat toisiaan?

— Kovasti.

— Onko heillä lapsia?

— Ei ole. Siinä suhteessa Elina kyllä on hiukan luonnon: hän kiittää Jumalaa siitä, ettei hänellä ole lapsia.

Rouvat pudistelivat päätään ja hymyilivät surumielisesti.

— Hän arvelee, että niistä olisi vaivaa ja siinä hän epäilemättä on oikeassa.

— Mutta ei niitä silti antaisi pois!

Saattaa syntyä hetken hiljaisuus.

— Mutta miksei hän käy yhdistyksessä?

— Väittää ettei hänellä ole aikaa. Eikä hän pidä suurista seuroista. Meitä on muutamia rouvia, jotka tuontuostakin kokoonnumme lukemaan ja juttelemaan, lisäksi se rouva, joka sillä hetkellä puhui, salaviihkää iloissaan siitä, että heitä oli niin muutamia ja että juuri hän kuului tuohon suljettuun seuraan, johon ei toinen kuulunut.

— Teillä on hauskaa?

— Äärettömän hauskaa.

— Mutta itsekästä on sulkeutua noin erilleen yhdistyksestä, joka sentään on syntynyt hyväntekeväää tarkoitusta varten, varsinkin jos ihmisellä on kykyä, niinkuin rouva Vuoriolla.

— Mutta meidän pieni seuramme ompelee köyhien hyväksi. Ja me keskustelemme aina hyödyllisistä asioista, emme panettele toisia emmekä juorua . . . Usein

Elina soittaa ja lukee meille jotakin ääneen. Kuinka hyvin hän lukee, kuulisit vain. Kyllä hän on lahjakas nainen!

Niin juttelivat hänen tuttavansa ja ystävättärensä, luullen tuntevansa hänet perinpohjin. Tosin eivät he useinkaan olleet tilaisuudessa seurustelemaan hänen kanssaan, sillä Vuoriolaiset asuivat kaukana ja Elina kävi harvoin vieraissa. Jos häntä taas kotoa haki, niin hän usein oli poissa ja jos telefonoi, niin ei saanut vastausta. Palvelustyttö ilmoitti tavallisesti vieraalle, joka oli tullut Elinaa tervehtimään, että hän on mennyt kävelemään.

— Mutta ehkä odottaisin, jos hän pian tulisi kotiin, saattoi vieras ehdottaa.

— Jaa, sitä minä en voi sanoa, taitaa vain viipyä pitemmältäkin.

— Mutta lepään ainakin hiukan, tänne kun on niin pitkä matka.

Vieras astui saliin ja silmäili hetkisen jotakin kuvateosta pöydällä, katsahti sitten nuotteihin, jotka olivat avoimina telineillään — tietysti joku Beethovenin sonaatti —, huomasi sitten, ettei kannattanut odottaa ja läksi. Mutta todellinen asiain tila oli seuraava:

Elina oli Yrjön mentyä järjestellyt kirjahyllyään ja saanut käsiinsä »Shakespearen draamoja». Ja niitä hän oli ruvennut selailemaan, ensin lukien hiljaa, mutta sitten ääneen. Hän oli innostunut Kleopatran osaan, jonka jo tunsu miltei ulkoa, hän kärsi juuri kuningattaren mustasukkaisuuden tuskia, kun — kello eteisessä soi.

Se herätti hänet kuin toiseen maailmaan, hän pelästyi ensi hetkessä niin ettei ymmärtänyt, mitä tehdä. Seuraavassa hän käsitti: tulee vieraita! Kirja levällään juoksi hän kyökkiin, näki palvelustytön pyyhkivän käsiään mennäkseen avaamaan ja kuiskasi hänelle kiihkeästi: »Mari, Mari, minä en ole kotona! En voi... Mari ymmärtää, en ole sillä mielellä... En voi olla kotona!» Mari ymmärsi, hän oli palvellut Vuoriolla monta vuotta. Ja kuunnellessaan vieraan ja Marin keskustelua, painautui rouva kyökin kaukaisimpaan nurkkaan, sulki silmänsä ja peitti kirjalla kasvonsa, jotka olivat polttavassa punassa. Hän häpesi niin sanomattomasti ja katui

kaikesta sydäimestään, mutta ei kehdannut mennä peräyttämäänkään sanojaan ja tunnustamaan valehdelleensa. Kun Mari palasi kyökkiin ilmoittamaan, että vieras salissa odottaa rouvan kotiintuloa, niin Elina jo päätti noutaa päällysvaatteensa ja kiirehtiä ulos kyökin tietä, sitten tullakseen takaisin kadun puolelta. Mutta hänen olisi silloin pitänyt astua aivan salin ikkunoiden alitse! Ei siis ollut muuta neuvoa kuin odottaa siinä kiltisti. Kun vieras sitten vihdoinkin oli lähtenyt, hiipi Elina saliin, hiljaa kuin rikoksellinen. Ei hän enää voinut jatkaa lukemistaan, sillä mieliala oli mennyt. Sen rangaistuksen hän hyvin ansaitsi. Kunhan hän edes nyt olisi viisastunut, kunhan tämä olisi viimeinen kerta! Sillä sellaista oli sattunut monasti, vaikk'ei kukaan sitä aavistanut.

Eräänä päivänä oli joku Elinan ystävättäristä saanut vihiä hänen Shakespeare-innostuksestaan ja pian liikkui kaupungilla huhu, että Elina Vuorio aikoo antautua teatteriin... Toiselta puolen pidettiin luonnollisena, että hänen taipumuksensa pyrkivät oikeuksiinsa, toiselta puolen ihmeteltiin, että hän, joka elää niin onnellisessa avioliitossa, ajattelee sellaisia, ja että mies sen sallii... Joku luuli tietävänsä, että Elina tekee tämänkin pelkästä isänmaallisuudesta, hän on aina valittanut, että niin harvat sivistyneet antautuvat teatteriin... Mutta juuri kun kysymystä pohdittiin tuttavien kesken ja kun joku jo oli yrittänyt soittaa Vuoriolle kysyäkseen, paljonko huhussa oli perää, luettiin sanomalehdissä ensi sivulla, lihavasti painettu ilmoitus: »opetusta suomen-, ranskan- ja saksankielessä antaa rouva Elina Vuorio», jne. Hyvänen aika sitä naista, kaikkeen se ehtii ja kaikkia se keksii! Teatterijuttu oli siis ollut tuulesta temmattu huhu! Mutta miksei hän ruvennut antamaan soittotunteja? Olisi toki luullut, että se ala oli häntä lähempänä.

Elina itse oli lukenut ilmoituksen mielessään miltei sankarittaren tunteet. Sillä hänen oli pitänyt perinpohjin voittaa itsensä, ennenkuin sai vastenmielisyytensä kaikkea pedagogintointia vastaan lannistetuksi.

Viikon kuluttua tiesi koko tuttavapiiri ja sen tuttava-piiri, että Elina Vuoriolla oli kymmenen oppilasta, ja

niihin liittyi pian eräs »ulkomaalainen». Kukaan ei siis voinut ihmetellä, että hän yhä harvemmin näyttäytyi tuttaviansa parissa. Hänellä oli aina kiire ja kun häneltä kysyttiin, miten hän jaksoi ja eikö työ häntä rasittanut, niin hän nauraen vastasi:

— Ei vähääkään, ainakaan tähän asti. Olen oikein tyytyväinen, on niin hauska, kun on vakainaista työtä.

Hän sitä itsekin ihmetteli, mutta opettaminen oli oikein hauskaa. Sinä päivänä, jolloin hänellä oli yksi ainoa tunti, hän oikein ikävöi tätä tuntia. Mutta sen hän antoikin Dargikselle, ja Dargista olisi kuka tahansa ilokseen opettanut, niin intresantti ihminen hän oli ja niin hauskaa oli jutella hänen kanssaan. Parin viikon kuluttua puhui hän jo suomea, käyttäen saksaa ainoastaan poikkeustiloissa.

Hän oli täydellisesti kotiutunut Vuoriolassa, tunsu joka komeron talossa ja tuli joskus Yrjön kanssa kyökiin katsomaan, mitä tarjottaisiin päivälliseksi. Usein Elina heiltä kysyi, mitä ruokaa he huomiseksi tahtovat, mutta siinä suhteessa syntyi tavallisesti eri mieliä ja Elina oli nauraa kuollakseen, kun herrat tästä tärkeästä asiasta väittelivät.

Sunnuntaisin tekivät he kaikki kolme pitkiä kävelyretkiä kaupungin ulkopuolelle. Vitold johti retkikuntaa kartan avulla, sillä vaikka olivatkin helsinkiläisiä, eivät Yrjö ja Elina tunteneet seutuja.

Kerrankin olivat he astelleet kaukana Alppilan takana, kulkeneet metsäisiä polkuja ja saapuneet korkeimmalle huipulle, josta näkyi koko kaupunki. Siihen he sanatomina olivat seisahtuneet. Aurinko laski ja taivaalle jäi veripunainen pilviryhmä, jonka hohde punaili meren lahtia, alastonta metsää, kallioita ja kaupunkia.

— Miksi Elina rouva on niin kalpea? huomautti Vitold äkkiä.

— Sinua palelee? kysyi Yrjö huolestuneena ja kietoi käsivartensa vaimonsa ympärille.

Mutta ennenkuin Elina oli ehtinyt vastatakaan, oli Dargis riisunut päällystakin yltään, päättäväisesti tarttunut Elinan käteen ja tuupannut sen hihasta sisään.

— Hyvänen aika, ettehän te päällystakitta voi tulla

toimeen iltakylmässä . . . Vielä vilustutte ja kuolette ja minusta tulee teidän murhaajanne...

Dargis nauroi:

— Rauhoittukaa, rauhoittukaa! Voin lohduttaa teitä sillä tiedolla, että minä monta kertaa luistinjäällä olen pudonnut avantoon, tai on jää murtunut allani ja päästyäni ylös olen jatkanut matkaani samoissa märeissä vaatteissa, tulematta kipeäksi.

Vasta kun he hyvän aikaa olivat hypelleet kiveltä kivellet ja Elinan poskille oli noussut heleä puna, suostui hän ottamaan takaisin takkinsa. Sillä kertaa eivät he olleetkaan löytää kotiin. He sotkeutuivat notkojen väliin, kiipeilivät ylös kallioseiniä ja joutuivat äkkiä sellaiselle harjulle, etteivät päässeetkään eteenpäin. Ei ollut muuta neuvoa kuin palata takaisin kaupunkiin samaa tietä kuin oli tultu.

Elina nautti äärettömästi noista yhteisistä retkistä. Kun he joskus kahden Yrjön kanssa olivat olleet pitimmillä kävelyillä, niin hän aina oli pelännyt, milloin juopuneita, milloin vihaisia koiria, milloin mitäkin hulluuksia, mutta Dargiksen seurassa oli niin turvallista. Hän piti huolta heistä molemmista.

Dargis oli voittanut kaikkien helsinkiläisten sydämet. Kilvan häntä kutsuttiin perheisiin, milloin päivällisille, milloin illanviettoihin. Ainoa joka ei hänestä pitänyt, oli Kunnas, Vuoriolaisten vanha ystävä.

— En kärsi ihmisiä, joita kaikki liehakoivat, selitti hän harmistuneena Elinalle. — Teillekään ei enää koskaan voi tulla, jollei hän jo ennestään ole siellä.

— Niinkuin ei meillä olisi tilaa teille molemmille, nauroi Eina, jota Kunnaksen närkästys huvitti. — Eihän Dargis koskaan tule meille ennenkuin kello kaksi, jolloin meillä on tunti.

— Sitä ennen on myöskin tunti.

— Tietysti, sillä silloin tulevat muut oppilaani...

— No niin, siinähan se on: aina on tunti ja kun ei ole, niin on ulkomaalainen teillä.

Kunnas oleskeli maalla Helsingin likeisyydessä, mutta kävi pari kertaa viikossa kaupungissa. Vuoriolle ei hän enää tullut ilman erityistä kutsua. Ja koska hänen tavalisesta piti lähteä iltajunalla, niin oli päivällisaika ainoa,

jolloin häntä saattoi pyytää. Ja silloin oli Dargiskin Vuoriolla. Kunnas esiintyi hänen seurassaan tavattoman kohteliaana, mutta hänen käytöksessään oli jotakin väkinäistä ja pidätettyä.

Hauskaa oli Elinasta nähdä nuo kolme yhdessä: Yrjön kirkassilmäisenä, hyvänä, hiukan hajamielisenä ja oppineena, Kaarlen kohteliaana, vilkkaana, viikset hyvin hoidettuina, yllään puku joka oli uusinta muotia, ja Dargiksen tyynenä, rotevana, päätä pitempänä noita muita, silmissä omituinen verhottu loisto.

— Mitä sinulla oikeastaan on häntä vastaan? kysyi Elina Kaarlelta, joskus heidän jäätyään kahdenkesken.

— Johan olen sanonut, etten kärsi ihmisiä, joita kaikki liehakoivat. Minä pidän enimmäkseen sellaisista, joista eivät muut pidä.

— Mutta pidäthän toki Yrjöstä ja minusta, vaikka meistä muutkin pitävät.

— Te olette silti — ainakin sinä — ihmisiä, joita ei ymmärretä, sillä jos ymmärrettäisiin, niin ei pidettäisi.

— Kiitoksia kohteliaisuudesta. No mutta entä Yrjö, eikö häntäkään ymmärretä?

— Yrjöstä en tahdo puhua, hän on hyvä lapsi, hänestä täytyy kaikkien pitää.

— Mutta minä tahtoisin tietää, millä Dargiksen oikeastaan on onnistunut raivostuttaa sinut, hyväluontoisen ja kiltin miehen. Sillä sano mitä tahansa: tekosyyn sinä tässä tuot esille... Vai olisiko hän ehkä iskenyt silmänsä johonkin sinun mielitiettyysi?

— On kyllä, eikä yhteen vaan useampaankin.

— No nyt minä ymmärrän! huudahti Elina, — sehän on päivänselvää, ettet voi kärsiä sellaista miestä, joka sinulle on niin perin vaarallinen.

Kunnas loi häneen pitkän katseen.

— Varo, ettei hän käy itsellesi vaaralliseksi!

— Mitä tarkoitat? Minulle vaaralliseksi, minulle, naiselle, joka olen naimisissa miehen kanssa, jota rakastan? Tarkoitatko että rakastuisin? Silloinhan hän olisi vaarallinen ei yksin Helsingin nuorille tytöille, vaan kaikille Helsingin rouville ja luonnollisesti myöskin heidän miehilleen. Siis tuollainen suuri yleinen vihollinen,

niinkuin ruttotauti ja muut maanvaivat, lohikäärme, jolla on kymmenen päätä ...

Ja Elina purskahti suureen nauruun, hän nauroi niin että kyyneleet tulivat silmiin. Mutta Kunnas silmäili totisena eteensä.

V

Helsinkiläisellä, jos hän tahtoo pysyä kelpo kansalaisena, on paljon velvollisuuksia. Hänen täytyy vuokrata asemansa mukainen asunto ja esiintyä puvussa, joka on suomalaisen intelligenssin edustajan arvoinen, hänen täytyy kuulua viiteen, kuuteen yhdistykseen, ostaa ja lukea uusi suomalainen kirjallisuus, nähdä jokainen premieeri teatterissa, käydä konserteissa, kansallisissa iltoissa ja arpajaisissa, syödä ja juoda etevien suomalaisten kunniaksi, kun he viettävät merkkipäiviään, ja juhlia ulkomaalaisia suuruuksia, kun he käynnillään kunnioittavat Suomea. Sitäpaitsi seurata maailmankirjallisuutta.

Nämä velvollisuudet ovat sangen mieluisat sille, jolla on vastaavat tulot, mutta kun on velkoja eikä tuloja ja kuitenkin pitäisi ja tahtoisivat seurata hyvän kansalaisen sisäistä ääntä ... ?

Helsinkiin oli hiljan saapunut kuuluisa ulkomaalainen ja useat kaupunkilaiset olivat päättäneet hänen kunniakseen toimeenpanna »yksinkertaisen illanvieton». Kello puoli kahdeksan oli määrä kokoontua Kämppiin.

Kunnas tuli säntilleen kello seitsemän noutamaan Yrjöä.

Elina ilmoitti hänelle jo ovesta, ettei Yrjö ole terve.

— Mikä sinua vaivaa? huomautti Kaarle astuessaan Yrjön työhuoneeseen. — Näytätpä sangen hyvinvoivalta.

— On tässä niin kivistänyt päätäni...

— Niin, ehätti Elina sanomaan, — ei Yrjö ole terve, hänen täytyy säästää voimiaan. Väitöskirja ja...

— Olkaamme järkevät! virkkoi Yrjö, nousten sohvalta, jolla oli ollut pitkänään. — Katso, Elinaiseni, enhän kuitenkin nyt jaksaisi tehdä työtä ...

— Mutta lepäisit!

— No, ei häntä siellä rasiteta, puuttui Kunnas nau-

raen puheeseen. — Sinä häntä täällä niin hemmottelet, ettei hän kohta olekaan mies, vaan nainen. Jos minä oikein ymmärrän Elina rouvan, niin on se pieni itsekäs ikävä joka uhkaa. Mutta sellaisiin pitää vaimon toki aikoinaan tottua. Olettehan te nyt jo olleet vuosikausia naimisissa! Ja tiedätkö, Elina rouva, meillä suomalaisilla on velvollisuuksia, jos mielimme saada maamme tunnetuksi ulkomailla.

— Mutta ensimmäinen velvollisuus on toki hankkia varma taloudellinen asema, jotta pääsee elämästä toisten kustannuksella...

— Soh, siihenkö sitä taas tultiin! Se nainen, se nainen, se kuultaa läpi kaikkialla. Se tekee kärpäsestä hevosen. Niinkuin tämä nyt veisi niin paljon!

— Parikymmentä markkaa vähintään, sitäpaitsi koko illan. Ja näitä »yksinkertaisia illanviettoja» on viime aikoina ollut yhtämittaa. Eihän Yrjö ole viettänyt iltaa kahden minun kanssani pitkiin aikoihin...

— Mutta minä tulen aikaiseen kotiin.

— Älä mene, kun minä pyydän. Jos rakastat minua, niin jää kotiin. Olen tänään niin levoton. Tuntuu siltä kuin jotakin tapahtuisi.

— Niinhän sinusta aina tuntuu, kun olen menossa kaupungille, sanoi Yrjö hymyillen ja veti Elinan polvelle.

— Mutta kello on pian puoli kahdeksan, huomautti Kunnas, — ja isäntien pitää toki olla paikalla ennennäköisemmin vieras saapuu.

— Tulen, tulen paikalla, sanoi Yrjö, — heitän vain toisen takin ylleni. Kas ettei Dargis vielä ole tullut.

— Tuleeko hänkin? sanoi Kunnas.

Elina ei vastannut mitään. Hän seisoi keskellä lattiaa, jäykästi tuijottaen eteensä. Kunnas katseli häntä nauruaan pidätellen.

— Ole järkevä, Elina rouva, virkkoi hän puoleksi nuhdellen, puoleksi lohduttaen. — Pitäähän naisen tällaiseen tottua. Jos minä olisin naimisissa, niin kyllä kasvattaisin eukkoni niin, ettei hän hiiskahtaisi, vaikka joka aamu tulisin kotiin kello kuusi.

— Ja vaikka silloin ehkä olisit aivan päihtyneenä,

koetti Elina laskea leikkiä. — Mutta tiedä, etten minä viettäisi hetkeäkään sellaisen miehen talossa.

— Voit puhua, kun olet saanut niin hyvän miehen kuin Yrjö on. Mutta juuri tuntien hänen mallikelpoisuutensa, pitäisi sinun antaa hänen olla vapaudessaan, eikä ahdistaa häntä. Ymmärräthän sinä, ettei mies voi istua kotiin kahlehdittuna kuin vanha erakko.

Elina asteli edestakaisin lattialla, hermostuneesti hypistellen nenäliinaansa. Yrjön palatessa huoneeseen, jäi hän rukoellen häneen katsomaan.

— Sinä olet hermostunut, Elinaiseni, virkkoi Yrjö hellästi. — Mutta, lisäsi hän samassa veitikkamaisesti ja nyökäytti salaperäisesti päätään, — sinä et tiedä, minkä odottamattoman ilon sinulle valmistan. Minä teen sinut vielä aivan terveeksi... Mutta kuulehan, minulla ei ole kuin viisikymmentä penniä, etköhän sinä kohtuullista prosenttia vastaan lainaisi minulle pariakymmentä markkaa?

Hän levitti kukkaronsa Elinan eteen ja purskahti huolettomaan nauruun.

Elina puri huulensa kokoon ja jännitti kaikki voimansa pysyäkseen levollisena. Hän otti taskusta kukkaronsa ja ojensi sen Yrjölle, mutta ei puhunut sanaakaan.

— Kiitos, sanoi Yrjö, — emme enää huoli odottaa, vaan tulkoon Dargis perässä. Ja älä nyt ole levoton, oma Elinaiseni, vaan mene kiltisti nukkumaan. Koetan tulla kotiin jo kello kaksitoista.

Elina ei vastannut, hänen täytyi koota koko tahtonsa estääkseen kyyneliä tulemasta silmiin. Mutta kun ovi oli lisahtanut lukkoon heidän jälkeensä ja heidän äänensä olivat lakanneet kuulumasta, silloin raukesi koko hänen mielenmalttinsa, hän kaatui pitkäkseen salin lattialle ja purskahti itkuun. Hän itki hurjasti, toivotomasti, näkemättä edessään minkäänlaista valon kipinää. Pitkien aikojen mielikarvaudet purkautuivat kyyneltulvaksi, hän väänteli käsiään, itki rajusti, muistamatta ja lopulta ajattelematta mitään, kunnes vain hermot takoivat, korvissa suhisi ja pää kävi niin raskaaksi, että tuntui mahdottomalta sitä korottaa. Eikä hän tie-

tänyt, miten kauan jo oli siinä itkenyt, kun hän äkkiä kuuli nimeään mainittavan.

Hän kääntyi ja avasi silmänsä.

Dargis seiso i hänen edessään.

— Elina rouva, mikä teidän on?

Elina peitti kasvot käsillään, Dargis irroitti ne hiljaa, koetti nostaa häntä ylös ja vei hänen kätensä huulilleen. Elina sävähti äkkiä seisoalleen, oli kuin hänen suonsensa olisivat täyttyneet tulella.

— Mitä te itkette? toisti Dargis hiljaa.

— Huoliani, joita en enää jaksa kantaa.

Ja taas hän purskahti itkuun.

Dargis tuki häntä, pidellen kiinni hänen molemmista käsistään ja tuijottaen hänen kasvoihinsa, joiden väreet vavahtelivat.

Dargiksenkin rinnassa oli alkanut aaltoilla ja myrskytä.

Oliko kevät palannut, oliko tullut takaisin hänen ensi nuoruutensa ja sen ylenpalttinen voima? Rinta oli vuosikausia ollut jäässä, hän oli luullut sen jäätyneen pohjaa myöten, hän oli ajatellut kivettyneensä tunnottomaksi. Ja nyt äkkiä olivat veret kuumenneet, jänteet jännistyneet, joka solussa alkanut pulputa elämä!

Tunne valtasi hänet mahtavana riemuna, niinkuin kevätmyrsky, joka yhdellä iskulla luo järvestä jäät, kun aurinko on saanut paistaa niihin.

Ja niinkuin järvenpinta pitkän talven jäljeltä katselee aurinkoa, niin katseli Dargis nyt naista, joka paistavana kuin päivä seiso i hänen edessään. Siinä oli nyt hänen silmiensä alla vastaus kaikkiin kysymyksiin, selitys kaikkiin ongelmoihiin, viihdytys kaikista tuskista. Hän oli sitä etsinyt vuosikausia, hän oli, löytämättä, ajanut sitä takaa maailman ääristä, hän oli vihdo i luullut, ettei hän sitä mistään saa.

— Miksi minä olen niin onneton, miksi olen niin yksin? pääsi Elinalta tuskallisena huudahduksena.

Hän piteli kovasti kiinni Dargiksen kädestä, ikäänkuin peläten kaatuvansa, jos sen päästäisi. Kun hän vihdo i korotti silmänsä ja kohtasi nuo toiset silmät, jotka kuin meren syvyytenä häneen katselivat, niin alkoi tuskallinen ilme hänen kasvoiltaan kadota ja kyyneleet lak-

kasivat vuotamasta. Koko hänen muotonsa suli hymyksi ja kuiskaten hän virkkoi:

— Ettekö lähdekään pois, vaan jäätte tänne?

— Jään, kuiskasi Dargis ja hänen äänensä vapisi.

Elina tuijotti hänen silmiinsä, jäsentä liikahtamatta. Kaikki hänen ajatuksensa katkesivat, koko hänen tuskansa haihtui. Ikäänkuin muuri asettui menneisyyden eteen, hän ei muistanut mitään. Oli kuin hän sinä hetkenä olisi syntynyt maailmaan alkamaan elämää. Ja elämän herätessä versoi hänen rintaansa kuin kevät puhkeavine puineen, tuoksuvine nurmineen. Hän oli ikäänkuin jossakin korkealla, läpikuultavassa ilmassa, itse valoisana, läpikuultavana olentona. Ja kun hän liikahti, tunsu hän astelevansa kevyesti kuin pilven laittaa pitkin. Hän katseli mieheen kuin ihmeeseen, josta hänellä ei ole ollut aavistusta ja joka ensi kerran ilmestyy hänen eteensä. Kuinka hän oli kaunis! Mikä tukka, mikä otsa, mikä poski! Ja silmät, silmät!

— Vitold Dargis! lausui Elina hiljaa ja laski kätensä hänen päälaelleen.

Mutta silloin särkyi sulku, jota mies vaistomaisesti oli rakentanut. Hän nousi niin peloittavan suureksi ja ihanaksi, katseli häneen katseella, joka poltti ja nosti hänet käsivarsilleen ikäänkuin hän olisi ollut höyhen.

Silloin Elina heräsi, hänen ajatuksensa palasi, lumous katosi, nykyisyys ja menneisyys astuivat hänen eteensä räikeän alastomina: hän oli miehensä kodissa, vieraan miehen sylissä! Voimanponnistuksella riuhtaisi hän itsensä irti ja pakeni huoneen toiseen päähän ikäänkuin pelastusta hakien.

Järkikin oli palannut, kaikki oli hänelle äkkiä selvennyt, mutta aika tuntui astelevan merkillisen pitkin askelin: hän eli hetkessä kokonaisia vuosia. Mitä... mitä tämä merkitsikään?

Hänen täytyi kädellään sipaista otsaansa, käsivarttaan, sillä hän ei tuntenut omaa itseään. Varmaankin olivat hänen kasvonsa vanhentuneet ja hiukset käyneet harmaiksi... Tai ehkä hän oli hyvin nuori, nuorempi — ja myöskin kauniimpi — kuin koskaan ennen ...

— Elina rouva, virkkoi Dargis, — tulkaa tänne.

Elina pelkäsi eikä liikahtanut paikalta. Hänellä oli se

vaistomainen tunne, että jos hän menee, niin tapahtuu jotakin kauheaa. Seuraavassa hetkessä tarttui kuitenkin Dargis voimakkaasti hänen ranteeseensa, ja tahdottomana seurasi hän häntä ja istui sohvaan hänen viereensä. Hän oli ikäänkuin lamauksissa, hän ei voinut tehdä itselleen tiliä menettelystään ja samalla hän selvästi tunsu rinnassaan omituista tuskaa. Vihdoin uskalsi hän katsoa ylös ja kun hän oli nähnyt Dargiksen loistavat silmät ja kasvot, joissa vielä kuvastui kova taistelu ja mielenliikutus, laskeutui hänen rintaansa rauha. Tuntui siltä että hän voi viettää siinä koko elämänsä ajan, kaipaamatta mitään, ikävöimättä mihinkään, kunhan vain saa katsella tuota suurta, luisevaa kättä, joka on hänen kätensä ympärillä.

Mutta äkkiä kävi hän taas levottomaksi ja kysymys, joka oli syntynyt ikäänkuin hänen aavistustaan vastustamaan, puhkesi esiin hänen huuliltaan.

— Voiko, virkkoi hän kiihkeästi, — nainen rakastaa kahdesti? Voiko esimerkiksi leski miehensä kuoleman jälkeen mennä uusiin naimisiin, jos hän on rakastanut miestänsä?

Hän tunsu kuinka koura hänen ranteensa ympärillä vavahti.

— Voi! vastasi Dargis hiljaa.

— Mutta voiko mies sitten rakastaa naista, joka jo on kuulunut toiselle? puhui Elina yhä kiihtyneemmällä äänellä.

— Voi!

— Ei, ei, ei! Se ei ole mahdollista! Ihminen ei voi olla todelliselle rakkaudelleen uskoton eikä mies rakastua naiseen, joka on ollut naimisissa. Sellaisen avioliiton solmii joko kyllästyminen yksinoloon, jonkinlainen mieto ystävyys tai ulkonaiset edut.

— Ei, sanoi Dargis, — ihmissydän ei kysy sellaisia, kun hetki tulee ...

— Mutta se on kauheaa, keskeytti hänet Elina, — sitä vastaan pitäisi kynsin kourin taistella.

Dargis painoi käden otsalleen ja puri kokoon huulensa.

— Olen aivan samaa mieltä, sanoi hän vihdoin, — mutta kaikkia teorioja ei käytännössä voi toteuttaa. Rakkaus ei tottele mitään lakeja, se tulee kuin varas yöllä.

— Niinkö luulette? kysyi Elina tavuja venytellen ja jäi häneen tuijottamaan.

Äkkiä hän nousi, ojentui suoraksi, asettui Dargiksen eteen, tarttui hänen käsiinsä ja ravisti niitä ikäänkuin herättääkseen häntä unesta.

— Kuka te olette, mitä te olette? kirkaisi hän. — Sanokaa, sanokaa!

Mutta silloin mies taas nousi, likeni, levitti sylinsä... Hän sai kiinni Elinan käden ja suuteli sitä kuumiin, kostein huulin ...

Elina riuhtaisi itsensä irti ja pakeni huoneen toiseen päähän.

Ei, ei!

Hän lankeaa, hän lankeaa, sillä hänen rakkautensa horjuu. Rakkauskään ei siis ole iäinen, ja naisen uskolisuus on kuin vaahto meren aalloilla. Voi ihmissydämen kurjuutta, voi maailman pahuutta! Onko enää mitään joka pysyy?

Ja Elina purskahti epätoivoisesti itkemään, ei yksin omaa rikostaan, vaan ikäänkuin hän hartioillaan olisi tuntenut koko naissuvun syntitaakan.

Dargis oli vaipunut tuolille, pää käsien varassa. Nähdessään Elinan taasen sortuvan lattialle, astui hän hänen luokseen ja nosti hänet ylös.

— Elina, älkää itkekö, pyysi hän. — Miksi te itkette? Minä olen teitä loukannut, minä sen tiedän, minä en millään voi puolustautua, ainoastaan pyytää anteeksi ja lähteä ...

Mutta Elina yhä itki. Äkkiä hän molemmin käsin tarttui hiuksiinsa, hänen teki mieli repiä niitä.

— Kaikki antaisin, pusersi hän esiin hampaidensa välitse, — jos saisin sen tunteen tuntemattomaksi.

Dargis elostui äkkiä. Jeesus, Maaria, oliko se mahdollista? Hänet valtasi hurja tunne, ilon- ja pelonsekainen epävarmuus. Hänen täytyi saada tietää ... !

— Minkä tunteen? kuiskasi hän henkeään pidätellen ja pusersi Elinan kättä.

— En saa, en uskalla, en tahdo sanoa!

Dargis miltei viskasi hänet menemään, niin hän riemastui. Mutta seuraavana hetkenä hän taas piteli hänen kättään.

— Onko se totta, Elina rouva? Sanokaa...

— Voi, kunhan olisikin valhetta, luulottelua, unta! kuiskasi Elina ikäänkuin itsekseen.

Dargis jäi häneen tuijottamaan, kasvoilla harras ilme, melkein kuin hän olisi rukoillut. Mutta samassa hänelle selveni: tähän on mielettömyyttä, mahdottomuutta, rikosta! Pois täältä täytyy paeta, niin kauas kuin suinkin, pois tämän kodin lämmöstä, pois aurinkonsa kirkkaudesta!

Samassa likeni Elina ja ojensi kätensä ikäänkuin häntä koskettaakseen. Miksi olikin hänen otsansa niin valkea, miksi...

Mutta ei! Eihän hän saa ... !

— Vitold Dargis, äänsi hän surullisesti, — on jo yö. Teidän täytyy lähteä.

Dargis paljasti kasvonsa ja ravisti päätään niinkuin hän olisi tahtonut päästä jostakin pahasta.

— Olette oikeassa!

Elina vaipui katsomaan häneen. Hänen katseensa riisti häneltä kaikki aseet, vei häneltä koko tajunnan. Hän ei tietänyt, näkikö hän unta vai elikö hän todellisuudessa. Varmaankin oli kaikki unta, vai oliko hän tullut hulluksi?

— Elina rouva, kuiskasi Dargis ja sipaisi kädellä otsaansa, — te pelkätte minua.

— Niin, minä pelkään.

Dargis asteli pari kertaa levottomasti läpi huoneen.

— Peto minä olen, virkkoi hän kolkosti, — enkä ihminen. Ja kuitenkin olen vuosikausia koettanut tappaa sen itsestäni... Älkää peljätkö, Elina rouva. Olemmehan me molemmat rehellisiä ihmisiä. »Emme voi estää lintuja lentämästä päämme päällä, mutta voimme katsoa, etteivät ne sinne rakentele pesiään.»

— Minä olen tämän kaiken ansainnut, lausui Elina tyyntyneempänä, — sillä olen aina ollut niin valmis tuomitsemaan ihmisiä, jotka toisen kerran menevät avioliittoon. Hyvää yötä.

Hetkiseksi jäivät he toisiinsa katsomaan. »Älkää sentään vielä menkö», tahtoi toinen lausua, ja toisen huulilla olivat sanat: »älkää vielä karkoittako minua luotanne», mutta kumpikin vaiken, ja Dargis läksi.

Jäätyään yksin tuli Elina saliin, ojensi kätensä lampun valoa kohti ja painoi huulensa siihen, missä hänen suudelmansa vielä poltti ihoa.

Hän oli ylenpalttisen onnellinen — hän ei voinut sille mitään! Oli niin suloista ajatella noita kasvoja, jotka hän tänään ensi kerran oli nähnyt. Hänestä tuntui siltä, että hän vasta tänään oli oppinut tuntemaan miehen. Kuinka hän lähes kolmattakymmentä vuotta onkaan voinut elää maailmassa tutustumatta ainoaankaan mieheen!

Ja ajatus katkesi ja toinen tuli sijaan: nainen, nainen, sinä hyvien vanhempiesi tytär, sinä miehesi vihitty vaimo, mille tielle olet joutunut! Olet rikollisin langenneitten joukossa! Kirous sinulle ja koko nais-suvulle ...

— Hyvä Jumala, armahda minua! pusertui hänen rinnastaan esiin ja hän väänteli käsiään ja jatkoi yksinpuheluaan, katkonaisesti kuiskaten.

— Minä tunnustan sinulle suuren syntini: minä kannan sydämessäni luvatonta rakkautta! Minä en tiedä, mistä se on tullut, sillä minä en ole sitä tahtonut. Ota se pois, Jumala, puhdista minut, tee minut lumivalkeaksi, onhan sinulla kaikki valta.

— Hän on niin kaunis, hän on niin suuri! Kuka voi sillä tavalla pusertaa kättä kuin hän, kuka niin voimakkaasti nostaa syliinsä, kuka niin varjella vaaroista kuin hän? Kuka on niin paljon kärsinyt, kuka kieltäytynyt, kuka taistellut, kuka voittanut niin paljon kuin hän... Hänen kouransa on niin luja, hänen rintansa on niin voimakas ... Hän saattaa hymyillä niin kovaa hymyä, ja toisen kerran — kuinka hän saattaakin sulaa lempeäksi! Nähdä sellaisen miehen itkevän, se mahtaisi olla autuutta! Mutta hän ei voi itkeä, hän voittaa aina kyyneleensä ...

— Yrjö, Yrjö, Jumalan tähden tule kotiin! Etkö tunne, missä lienetkin, että vaimosi on uskon! Tule valvomaan omaasi, ettei hän luisu käsistäsi...

— Yrjö, hyvä Yrjö, joka olet niin uskollinen, niin lempeä, joka minua tarvitset, niinkuin lapsi tarvitsee äitiään ... tule kotiin! Eikö valitukseni kuulu luoksesi, etkö, jos sielusi minua rakastaa, tunne että sinua tänä hetkenä tarvitsen paremmin kuin koskaan ennen ...

— Jos Vitold olisi isäni! Silloin saisin vapaasti heittäytyä hänen voimakkaaseen syliinsä ... Tai jos hän olisi poikani, poikani, oma lapseni! ... Hän tukisi minua, hän hoivaisi ... ! Sellaisen pojan jos saisin, miten mielelläni kärsisin kaiken, jota tähän saakka olen kammonut...

— Tai jos olisinkin vielä nuori tyttö ja näkisin hänet ja rakastuisin ja hän tulisi omakseni... !

— Mene pois minun tyköäni saatana! Minä rakastan Yrjöä, jolle olen luvannut ja antanut nuoruuteni rakkauden. Hänelle minä tahdon pysyä uskollisena! Yrjö, Yrjö, riennä luoksesi!

Ja äännellen viime sanoja itsekseen karkasi Elina eteiseen, varmana siitä, että Yrjö tulee. Mutta eteinen oli pimeä ja tyhjä ja Elina sortui oven eteen.

Hän oli siinä pitkän aikaa kuin tajuttomana, voimatta ajatella ja vain painaen otsaansa oven kovaan pieleen. Kellon lyödessä kaksitoista heräsi hän kuin unesta.

— Nyt tulee Yrjö, hän lupasi tulla kello kaksitoista!

Elina kuunteli henkeä pidätellen. Ketään ei tullut.

Entä jos hänelle on tapahtunut jotakin! Hän on saatanut sairastua siellä illallisilla. He eivät lähetä häntä kotiin jotteivät pelästyttäisi vaimoa, vaan vievät sairashuoneeseen ... Tai jos hän on kuollut kadulle, niin he nostavat hänet rattaille, vievät pois ja huomenna lue-taan sanomalehdistä, että ... !

— Minä olen sen kaiken ansainnut!

— Jumala, Jumala, miten voisin sovittaa, miten katua ... !

Hän ei vielä ollut päässyt tästä ajatuksesta, kun Yrjö tuli.

— Elinaiseni, kaunokaiseni, olet itkenyt! kuiskasi hän hellästi. — En voinut päästä aikaisemmin. Ihan salaa läksin. Kovasti minulle suuttuivat, kun yritinkään poistua.

Elina pakotti hymyn huulilleen ja läksi kynttilä kädessä makuuhuoneeseen.

— On se sentään suloista, puhui Yrjö taas, — kun on oma koti, ja oma vaimo, joka odottaa! Sinä minun hyvä toverini, oma Elinaiseni ... !

Elinaa vapisutti. Yrjö yritti ottaa hänet syliinsä, mutta hän vaipui maahan hänen jalkainsa juureen. Hän ei uskaltanut katsoa häntä silmiin.

— Istu polvelleni, rakkaani...

Mutta yhä syvemmälle lyyhistyi Elina. Yrjö painui hänen puoleensa ja nosti hänet ylös.

Kuinka toisin hän, Vitold, oli sen tehnyt! Hänen voimakas käsivartensa, se se juuri oli Elinan onnettomuus!

VI

Dargis ei lähtenyt kotiin, hänelle olisi ollut mahdollonta sulkeutua huoneeseensa. Hänessä raivosi toivoton riemu, polttava, miltei fyysillinen tuska.

Pois, ulkopuolelle kaupungin, meren rannalle, missä saattaa hengittää, missä ilma on jäähdyttävää ja raikasta!

Hän elää siis vielä. Tunne ei ole kuollut, sydän ei ole kivettynyt, hän kykenee rakastamaan!

Mereltä päin puhalsi kylmä viima. Lahden pohjukka oli jo jäässä.

Dargis avasi päällystakkinsa ja sen alla olevan takin, avasipa vielä liivit. Hän olisi tahtonut paljastaa koko palavan rintansa.

Kerran nuorena poikana oli hän rakastanut välittömästi ja vilpittömästi. Mutta sitten oli tullut aika, jolloin rakkaus täytyi riistää rinnasta juuria myöten.

Hänen mielelleen koitti talvi, tuli halla niin kova, että elämä näytti ikipäiviksi jäätyneen. Kaikki kävi hänelle välinpitämättömäksi, ainoastaan velvollisuudentunteesta hän toimi. Rauhaa hän ei saanut missään. Hän ei enää viihtynyt kotona, hän kierteli maailmaa reppu selässä, milloin meritse, milloin maitse. Välistä valtasi hänet halu antautua ruumiilliseen työhön, jotta se tukahuttaisi hengen tuskan. Hän vaelsi silloin johonkin merikaupunkiin ja lastasi laivoja, tai tarjoutui työhön jollekin maatilanomistajalle ja kaivoi hänen vainioilleen oja. Mutta kun kasvot olivat tarpeeksi ruskettuneet tai parroittuneet, kädet käyneet koviksi ja känsäisiksi ja sääs-

töä kertynyt jonkin verran, niin läksi hän parturin luo, hankki kaupungin hienoimman näköiseltä räätälistä vaatteet ja antautui, taaskin vaihtuneena herraksi, istumaan kirjastoissa ja harrastamaan tieteitä. Ja opittuaan maan kielen ja saatuaan selville maan olot, palasi hän kotiin, ikävöivän äidin luo. Hän otti nyt osaa nuorison huveihin, innostui suremaan ja kärsimään maansa tilaa, korjasi puutarhan aidan, joka oli mennyt rikki, hiekoitti äidin kanssa käytävät, leikkasi elonkorjuujuhlassa kyläläisten rinnalla ja voitti kaikkien sydämet.

— Sinä onnen suosikki, sanoivat tuttavat, — kyllä me sinua kadehdimme! Kylläpä sinä olet saanut nähdä maailmaa!

Hän hymyili hiukan surumielisesti. He eivät aavistaneet, miten tyhjää hänen sisässään oli!

Eikä aikaakaan, kun hän taas kierteli maailmalla.

Hän katseli etelän tummia kaunottaria, hän näki pohjan sinisilmäiset immet. Hän haki ylhäisten ja sivistyneiden piiristä, hän meni tahallaan alhaisen ja »kado-tettujen» pariin. Intohimon naiset saattoivat hänessä herättää, jopa niin valtavan, että kaikki voimat tarvittiin sitä tukahuttamaan, mutta rakkautta eivät he saaneet heräämään. Se mahtoi olla kuollut, niinkuin etelän kasvi kuolee, kun se istutetaan pohjan maaperään ja kohtaa pohjan talven.

Hän ei muuta pyytänyt kuin saada tietää, kykenikö hän rakastamaan, vai oliko rakastamisen voima kokonaan kuivunut hänestä.

Joka kerta kun hän kävi kotona, näki hän äitinsä katseessa kysymyksen: koska tuot kanssasi miniän? Naimisissa olevat veljet ja sisaret hankkivat hänelle usein tilaisuutta tutustua miellyttäviin nuoriin tyttöihin. Ja ainoa naimaton sisar, jonka kanssa hän lapsena oli rakennellut tuulentupia, etteivät he kumpikaan menisi naimisiin, vaan asuisivat yhdessä, hänkin huomautti hänelle hymyillen, että kyllä hän uhrautuu: Vitold saa mennä naimisiin!

Ei! Hän varmaan ei enää voinut rakastaa!

Niin tuli hän Helsinkiin, näki, että se oli pieni, uuden-aikainen kaupunki, siistiytyi hiukan hotellissaan, otti ovenvartijalta selvää ainoan persoonallisen tuttavansa,

maisteri Vuorion osotteesta ja läksi kartta kädessä talvaltamaan hänen luokseen.

Hän kuuli jo pihaan pianonsoittoa. Hänen painettuaan ovikelloa lakkasi soitto ja nuori nainen, nähtävästi sama, joka oli soittanut, tuli avaamaan. Hän oli yksinkertaisessa mustassa puvussa, kaulassa leveä, valkea pitsikaulus. Silmät olivat ilmehikkäät, kasvot kalpeat, hiukset pehmeät. Hän liikkui notkeasti, ehkä hiukan hermostuneesti, ja puhui miellyttävällä äänellä. Äkkiä vetäytyi hänen poskilleen puna, Dargis käsitti sen johtuvan siitä, että hän huomasi olevansa tekemisissä ulkomaalaisen kanssa. Entistä kohteliaammin kehoitti hän häntä astumaan sisään.

Hänen miehensä oli tosin vielä kotona, mutta valitettavasti piti hänen heti lähteä tunnille. Mutta he kehoittivat häntä toki pian tulemaan takaisin.

Äkkiä vilkastuivat rouvan kasvot, hän kertoi, että tänä iltana oli suuret hovit, siellä saisi vieras nähdä koko suomalaisen yleisön koolla. Hän, rouva Vuorio, hänen miehensä ja sisarensa aikoivat myös sinne ...

Vai oli hänellä sisar ... Mahtoiko olla nuori ja kaunis ... mahtoiko olla sisarensa näköinen?

Rouva istui pyöreälle tuolille flyygelin ääreen, selinpäin soittokoneeseen, ja hypisteli siinä elfenluista pape-riveistä, jonka kärjen hän tuontuostakin pisti huultensa väliin.

Hänen jalkansa oli punakirjavalla matolla, se näkyi melkein nilkkaan saakka ja hän liikutteli sitä yhtämittaa, ikäänkuin tahtia lyöden.

Huonekaluista ei paljonkaan saattanut päättää perheen oloista. Ne olivat osaksi vanhaa kaunista tavaraa, ikkunoiden alla oli suuria kasveja.

Miehensä lähtiessä pyyhkäisi rouva kädellään hänen päällystakkinsa samettista kaulusta, johon nähtävästi oli tullut tomua.

Dargis huomasi tämän kaiken vaistomaisesti.

Hän odotti tavallista uteliaampana iltaa ja hämmästeli itse, millä varmuudella hän kertoi aikovansa viipyä Suomessa kokonaisen vuoden. Sillä eihän hän ollut päättänyt mitään varmaa. Mutta ehkä täällä saattaisi viihtyä ...

Rouva Vuorion sisar oli viehättävä tyttö!

Oikein vahinko, että hänen niin pian piti matkustaa pois.

Olikohan hän muuten sisarensa kaltainen? Elina rouva oli lämminverinen nainen. Joka päivä osoitti hänestä uusia puolia ja jota enemmän hänen kasvojaan katseli, sitä kauniimmiksi ne kävivät. Oli nautinto nähdä häntä, kun hän innostui kertomaan jostakin. Ja kerrassaan ihmeellinen hän oli ollut, kun Dargis oliertonut synnyinmaastaan ja hänen silmänsä olivat kyyneiltyneet!

Dargis tutustui kaupunkiin ja kotiutui siinä, hän järjesti itselleen työtä ja syventyi siihen. Tuontuostakin tapasi hän itsensä kuitenkin liikkumattomana tuijottamassa eteensä: hänhän katseli rouva Vuoriota, hänhän näki hänet ilmielävänä.

Mahtoiko Agnes neiti olla hänen kaltaisensa?

Hän alkoi viihtyä yhä paremmin, hänen mielensä kävi tyynemmäksi kuin se pitkiin aikoihin oli ollut. Ja samalla alkoi hänen rauhaansa kalvaa omituinen ikävä... Mitä kummaa tämä oli?

Eräänä iltana piti hänen mennä ravintolaan... Paljon mieluummin olisi hän istunut Vuoriolassa kuuntele-massa soittoa. Siellä oli niin kodikasta ja lämmintä.

Sykkivin sydämin painoi hän kelloa. Palvelija avasi oven ja ilmoitti, että herrat kai jo olivat lähteneet. Rouva luultavasti oli salissa...

Vain hetkisen hän viipyy, sanoo hänelle vain hyvää iltaa...

Salin pöydällä paloi Yrjön työlamppu, muuten oli huone puolihämärässä. Permannolla pitkänään, puku kiertyneenä tiukasti ruumiin ympärille, oli Elina rouva. Hänen hiuksensa olivat epäjärjestyksessä, kasvot painuneina käsiin. Koko hänen olentonsa hytki itkussa ja tuontuostakin tunki hänen huuliltaan tuskallinen nyhykytys.

Dargis tunsu ikäänkuin kadottaneensa maaperän jalkainsa alta, veri syöksyi hänen sydämeensä. Nainen, hänen naisensa, siinä avuttomana itki hänen jalkainsa juuressa.

Hän painui hänen puoleensa, näki helakan punan

hänen kasvoillaan, tunsu hänen sykkivien suontensa kuumuuden . . .

Ja sinä hetkenä hän tiesi, ettei kyky rakastaa ollut hänestä kuollut!

Mutta samassa hän myös tiesi, että se jota hän rakasti, oli toisen vaimo.

Kylmä tuuli hiveli omituisesti. Pitkän aikaa hän harhaili pitkin rantaa ja läksi sitten kotiin. Mutta unta ei kuulunut. Riemu ja tuska taistelivat hänessä, kysymykset ajoivat toisiaan takaa. Vasta aamulla hän nukkui, herätäkseen tavalliseen aikaan.

Eilisilta oli nyt kuin unta! Hänen piti kysymällä kysyä itseltään, mitä oli tapahtunut. Ja kuitenkin oli hänessä nyt jotakin uutta, jotakin jota ei ollut eilen ollut. Se oli omituinen varmuus . . . ja samalla epävarmuus.

Hän koetti ryhtyä työhönsä entiseen tapaan, mutta ajatus palasi aina naiseen, joka itkien oli maannut hänen jalkainsa juuressa. Hän rakasti häntä! Kunhan päivälisaika likenisi!

Mutta jota likemmäksi se tuli, sitä selvemmin hän huomasi, ettei hän tänään saa eikä voi mennä Vuorionlaan. Hän ei saa puhua sinne edes telefonitsekaan. Ja niin hän kirjoitti nimikortilleen muutaman sanan. Vaikea oli sitä lähettää. Hänen oli niin ikävä, tuntui niin tyhjältä . . .

Ei! Tämä tällainen pehmeämielisyys ei käy. Ero tästä täytyy tulla tavalla tai toisella. Mutta miten? Lähteäkö pois ja jättää työ, juuri kun siihen on päässyt kiinni?

Hän ei voinut päästä asiasta selvyyteen. Hän mietti ja mietti. Vihdoin hän nousi nojatuolista, johon oli heittäytynyt ja sytytti lampun.

Koputettiin oveen.

Se oli Yrjö.

— Oikein minun kesken kiireeni piti tulla katsomaan mikä sinua vaivaa, sanoi hän. — Mikset tullut päiväliselle?

Dargis vei hänet sohvaan, istuutui hänen viereensä ja tarjosi hänelle paperossia.

— Ei sopinut, sanoi hän.

— Kiitos, virkkoi Yrjö, — poltan mielummin sikaarin, kävin nimittäin juuri ostamassa — ja annan sinullekin. Nämä ovat todellakin hyviä Sikaareja ... Koetapa. Meidän oli sinua oikein ikävä. Sinä viihdytät Elinankin mieltä, hän kun viime aikoina on ollut niin hemostunut.

— Minä luulen, sanoi Dargis, — että olisi hyvä, jos hän hiukan pääsisi maalle.

— Sitähän minäkin aina hänelle sanon. Mutta hän on ottanut niin paljon oppilaita ja väittää nyt, ettei hän pääse heidän tähtensä.

— Hänellä on ehdottomasti liian paljon työtä. Olen tässä juuri ajatellut, että edes minun pitäisi lakata ottamasta jokapäiväistä tuntiani... Varmaan sekin häntä hermostuttaa, että käyn teillä syömässä ...

— Älähän nyt! huudahti Yrjö. — Sehän on meille virkistys, tiedäthän sen.

He vaikenivat hetkeksi molemmat. Yrjö näytti oikein huolestuneelta.

— Se oli nyt taas se, että eilen olin poissa! jatkoi hän. — Eihän sitä voi välttää! Koetin kyllä tulla aikaiseen kotiin, mutta hän oli jo ehtinyt hermostua.

— Ehkä sinun pitäisi kysyä lääkäriltä?

— Lääkäri sanoo myöskin, että olisi hyvä mennä maalle.

— Mutta sitten sinun pitää ryhtyä asiaan oikein todenteolla.

Yrjö piteli kädessään sikaaria, johon oli syntynyt pitkä, harmaa karsi, ja tuijotti mieltiväisenä eteensä. Dargis istui liikkumattomana hänen vieressään. Nythän pelastus oli löydetty! Hehän eroavat, jos Elina lähtee maalle! Tietysti kyllä koko Helsinki samalla menettää sisältönsä.

— Kyllä minä tiedän, sanoi Yrjö vihdoin, — mikä hänelle olisi hyvä. Olen sitä ajatellut yöt päivät.

— No? kysyi Dargis.

— Mutta siihen tarvitaan rahaa ...

— Sano veikkonen!

Yrjö naurahti.

— Sinä lausut sanasi sellaisella itsetietoisuudella, kuin olisit mikäkin pohatta, jolle vain tarvitsee lausua toivomuksensa niin ne jo täyttyvät!

— Mistä sinä tiedät, vaikka olisinkin! Sainhan minä hiljan periä pienen summan ...

— Niinhän sinä kerroit... Olisipa joku, joka minullekin sellaisen lahjoittaisi!

— Mutta sanohan nyt, mihin sen tarvitsisit!

— Katso, Elinan kotitalo Arrakoski...

— On myytävänä, keskeytti hänet Dargis äänellä, joka ilmaisi, että jokin äkkiä alkoi selvetä hänelle.

— Niin. Ja minä luulen, että hänen hermostumisensa suureksi osaksi johtuu siitä. Hän on nimittäin hyvin kiintynyt Arrakoskeen. Se on todellakin erittäin kaunis talo, tosin viime aikoina huonosti hoidettu, mutta saat-taisi silti tulla kannattavaksi.

Dargis oli käynyt tarkkaavaiseksi.

— Sinä tahtoisit ostaa Arrakosken ...

— Niin, veliseni. Minä tiedän, että Elina niin ilostuisi. Hänen elämässään tapahtuisi kuin käännekohta. Arrakoskella hän paranisi, siellä hän viihtyisi...

Hänen äänensä oli lämmennyt ja silmät loistivat. Dargis ei voinut kääntää katsettaan hänestä. Tuota miestä hän ei saata pettää. Olisipa se joku toinen — mutta ei tuota perin rehellistä ja hyvää miestä! Hän tunsu häntä kohtaan entistä suurempaa kunnioitusta, melkeinpä veljellistä rakkautta.

— Oletko ottanut selvää kauppaehdoista? kysyi hän.

— Olen. Me olemme tässä viime viikkoina Elinan sedän, kapteeni Ekmarkin kanssa olleet kirjevaihdossa tästä asiasta. Hän sen johdosta jo kävikin Arrakoskella.

— No?

— Hän ei, sen pahempi, kehoittanut ostamaan taloa, mutta lupasi mennä takuuseen, jos jostakin saisin irti rahaa ... Mutta helkkarissa, mitä kello on?

Hän laski kiireesti sikaarinpätjän kädestään ja veti esiin kellonsa. Sitten hän leikillisellä äänellä jatkoi:

— Mitä, jos sinä lainaisit minulle rahaa?

Omituinen ajatustulva oli vienyt Dargiksen kuin pyörteeseen. Hän olisi empimättä paikalla luvannut suostua auttamaan tuota kelpo miestä hänen huolissaan. Mutta mitä Elina sanoisi, jos saisi tietää?

— Paljonko siihen tarvittaisiin? kysyi hän.

— Parikymmentä tuhatta vain. Talohan ei enää ole

suuri . . . Mutta ei, älä toki, veli kulta, ota tätä asiaa todeksi! Leikkiähän minä laskin! Sillähän tavalla sinä tulisit ikäänkuin sidotuksi Suomeen. Ja tarvitaanhan sinua kotimaassasikin.

— Tulisitko toimeen parilla kymmenellä tuhannella? kysyi Dargis, kiinnittämättä huomiota hänen viime sanoihinsa.

— Niin setä arveli. Loput saisi kiinnitetyksi. Mutta, huudahti Yrjö äkkiä ja hänen kasvonsa ikäänkuin kirkastuivat, — jos ostaisimme Arrakosken yhdessä? Eikö maanviljelys sinua huvita? . . . Ei, ei, veli Dargis, jatkoi hän samassa, — minä lasken leikkiä! . . . Ja nyt on kello jo niin paljon . . .

Yrjö nousi, mutta Dargis jäi liikkumattomana sohvaan istumaan.

— Äitini ja sisareni tähden, puhui hän ikäänkuin itsekseen, — en voi asettua Suomeen. Mutta parikymmentä tuhatta kyllä saat lainaksi.

Yrjö tarttui hänen käteensä ja rupesi nauramaan.

— En minä tahdo viekoitella sinua lupauksiin, joita ehkä saisit katua, sanoi hän sitten lämpimästi. — Ajattellaan nyt ensin asiaa. Ja kuule, tule nyt pian meille. Ehkä jo tänä iltana sopisi?

— Minä en koskaan ole ymmärtänyt panna rahoihin sitä arvoa, jonka saituri niille antaa, lausui Dargis hymyillen, — varsinkaan näille, joita en itse ole ansainnut . . . Mutta kuule, jos meidän kaupoistamme jotakin tulisi, niin älä huoli rouvallesi mainita, että minä olen ollut niissä osallinen.

Yrjö kääntyi takaisin huoneeseen päin ja veti oven kiinni. Hän oli jo ollut lähtemäisillään.

— Vai olet sinäkin huomannut, sanoi hän, — että Elina raha-asioissa on vähän arka. Olisit nähnyt, miten hän oli onneton silloin, kun sinä hänelle lainasit tuon satamarkkasen . . . Silloin pankissa! . . . Mutta en luule, että hän enää loukkaantuisi! Hän pitää sinusta niin paljon, että hän varmaan päinvastoin ilostuisi.

— Ehkä. Mutta vierashan minä sentään olen. Lupaa, ettei kukaan saa siitä tietää.

— Tuohon käteen.

Yrjö läksi, Dargis sytytti tulitikun valaistakseen por-

taita, sillä kaasu ei vielä ollut sytytetty. Yrjö kääntyi vielä kerran taakseen, nyökäytti päätään ja hymyili. Dargis jäi hetkiseksi kuuntelemaan hänen askeltensa kaikua kivisissä holveissa. Sitten hän meni huoneeseensa.

Olisipa se ollut toinen mies, niin hän olisi tuntenut vihaavansa häntä. Nyt kääntyivät kaikki hänen syytöksensä kärjet häntä itseään vastaan.

Hän päätti ehdottomasti luopua Elinasta. Ei sanalla, ei katseella hän enää häneen puutu. Ainoa ilo minkä hän voi suoda itselleen, on auttaa Vuoriolaisia, molempia, Arrakosken omistamiseen. Siinäkin tunteessa oli sentään lohdutuksensa.

Hänen mieleensä laskeutui omituinen, surumielinen onni, hän oli niin tyyni, että miltei tuntui siltä kuin hän kaiken ikänsä olisi saattanut levollisena istua Yrjön ja Elinan kodissa katselemassa heidän onneaan.

Näinkö piti käydä? Kyvyn rakastaa hän oli saanut takaisin, mutta rakastaa hän ei saanut!

VII

— En pääse hänestä vapaaksi, en saa häntä ajatuksestani, olen kahleissa. Hän on mielessäni kun nukun, häntä muistan ensinnä kun herään. Kaikki kodissa muistuttaa häntä, tuossa on hän istunut, tuossa seisonut, tuossa nostanut minut käsivarsilleen. Mieheni katselee minua lempeästi, hyväilee hellästi. Minä poloinen näen vain sen toisen, kaipaen vain sitä toista! Miksi piti hänen sattua minun tielleni, miksi tulla minun rauhaani häiritsemään? Siksikö että huomaisin, ettei tässä maailmassa voi luottaa mihinkään, ei rakkauteenkaan eikä uskollisuuteen?

Näitä mietti Elina, levottomasti astellen edestakaisin huoneissa. Hän ei ollut saanut unta. Varhain oli hän sentähden noussut ja ruvennut järjestämään pikkutavaroita hyllyillä ja pöydillä. Hän teki sen koneentapaisesti, tuontuostakin jäaden miettimään.

Hän oli tavannut Dargiksen miltei joka päivä, he olivat joskus jääneet kahdenkeskenkin. Mutta he eivät

sanallakaan olleet koskeneet siihen, mitä tuona yhtenä iltana oli tapahtunut.

Näin sen tietysti piti olla! Mutta vaikeaa se oli. Kunnan edes henkisesti olisi saanut uskoutua hänelle ja saada hänen luottamuksensa.

Elinan oli vallannut sanomaton halu saada avata hänelle koko sydämensä, kertoa sekä menneisyyden että nykyisyyden tapahtumat. Hän oli jo eräänä päivänä vanhasta kätköstä vetänyt esiin päiväkirjansa, merkinnyt siitä pääkohdat ja päättänyt antaa sen Vitoldille. Sitten oli hän kuitenkin hillinnyt halunsa ja heittänyt vihon takaisin laatikkoon.

— Jospa hän lähtisi pois eikä ikinä palaisi, äänteli hän hiljaa itsekseen ja pysähtyi katselemaan ulos ikkunasta. — Tai kun minä voisin paeta jonnekin, kauas, kauas pois. Ehkä silloin unohtaisin!

Hän ei ollut ehtinyt ajatella ajatustaan loppuun, kun telefoni soi.

Jollei hän ennestään olisi ollut niin levoton, niin olisi hän epäilemättä pelästynyt. Näin varhain ei heille yleensä kukaan soittanut.

Se oli Dargis.

— Minun pitäisi saada tavata teitä, puhui hän nopeasti, — sillä minun täytyy aamujunalla lähteä kotiin Liettuaan. Sain yöllä sähkösanoman. Voinko tulla nyt heti?

— Voitte tietysti, mutta Jumalan tähden, mitä on tapahtunut?

— Saamme sitten puhua, kun tulen.

Elina jäi hätäntyneenä seisomaan keskelle lattiaa. Hän menee siis eikä ehkä koskaan palaa ... Mutta mitä, mitä siellä on tapahtunut?

Hän sai ajatuksensa järjestymään sen verran, että herätti palvelijan ja käski keittää kahvia. Sitten hän henkeä pidätellen asettui ikkunaan odottamaan Dargista.

— Mitä on tapahtunut? kysyi hän häneltä jo ovelta.

— Enkö pelästyttänyt teitä, kun niin aikaiseen soitin?

— Ette, olin jo kauan ollut ylhäällä. Mutta mitä ... ?

— Äitini on sairaana ja tahtoo minua tavata.

Dargis oli tavallista kalpeampi ja hänen äänessään oli jotakin pidätettyä ja ikäänkuin hiljaista.

— Tämä ei ollut minulle odottamatonta, jatkoi hän hetken kuluttua, — sillä siitä asti kun isä kuoli on äiti ollut heikkona. Tavallisesti käy niin, että kun tuollaisesta onnellisesta vanhasta pariskunnasta toinen kaatuu, niin kaatuu toinenkin.

Elina ei saanut sanaa suustaan. Hän taisteli kyyneliä vastaan. Hänen teki mieli tarttua Vitoldin käteen, mutta sensijaan liitti hän omat kätensä yhteen ja pusersi niitä kovasti.

— Te ette varmaankaan enää palaa! virkkoi hän hiljaa, vapisevin äänin.

— Se riippuu siitä, miten asiat siellä kotona kääntyvät. Vaikeahan minun on täältä lähteä. Työni on kesken ja...

Hän ei lopettanut lausettaan.

— Ette varmaankaan palaa! pääsi Elinalta katkonaisesti.

Hänet valtasi äkkiä suuri riemu. Tuntui siltä, että koska he nyt näkevät toisensa viimeisen kerran, niin hän saa puhua suoraan. Sillä muutoin jäisi hänen sydämmelleen kuin kivi, joka siinä painaisi koko elämän ajan. Hänen täytyy saada puhua...!

— Vai teenkö minä väärin? äänsi hän samassa ja hymy katosi hänen huuliltaan.

Dargis oli ääneti seurannut hänen kasvojensa ilmeitä.

— Mikä on oikein, mikä väärin? huudahti hän. — Meitä on kielletty katsomasta toisen vaimoon, mutta meille on samalla annettu lupa rakastaa.

Hän iski Elinaan silmänsä ikäänkuin upottaakseen hänet sielunsa syvyyksiin, mutta vei sitten vain kätensä silmilleen ja hengitti syvältä.

— Vitold Dargis, kuiskasi Elina, — sydämeni on niin täynnä, tahtoisin puhua, mutta en löydä sanoja!

— Ne tulevat tavallisesti sitten, kun on myöhäistä.

Kalliit hetket kuluivat. He tunsivat sen ja seisoivat huulet pusertuneina kiinni.

— Kuulkaa, alkoi Elina vihdoin, — minä tahtoisin antaa teille jotakin muistoksi. Saankohan ...?

Dargis vaikenä hetkisen.

— Antakaa, sanoi hän sitten, — menenhän pois!

Elina oli jo ottanut pari askelta, mutta pysähtyi puoli-tiessä ja virkkoi:

— Ei se ole minkään arvoista . . . ehkette siitä ensinkään välitä . . .

— Antakaa . . . ! keskeytti hänet Vitold surullisesti hymyillen.

Elina nouti vihkosen, päiväkirjansa, ja seisahtui kasvot hehkuen Dargiksen eteen.

— Siinä ovat elämäni aikaisemmat vaiheet. Olen merkinnyt tärkeimmät kohdat, jottei teidän tarvitsisi lukea kaikkea . . .

Dargis keskeytti hänet pienellä huudahduksella, tarttui hänen käteensä ja suuteli sitä.

— Ja polttakaa se sitten, kun olette lukenut... Lupaattehan!

— Lupaan!

He jäivät sanattomina toisiinsa katselemaan. Elina oli paennut kappaleen matkan päähän ikäänkuin pelastuakseen kiusauksesta.

— Kuulkaa, kuiskasi hän hetken perästä, — sanokaa minulle vielä ennenkuin eroamme yksi asia . . .

Hän pysähtyi, hänen oli vaikea saada esiin sanat:

— Mitä äitinne sanoisi jos tietäisi, että minä olen olemassa?

Dargis tarttui hänen käteensä ja puristi sitä kovasti.

— Hän kai itkisi niinkuin hän voisi iloita, jos morsiamenani saisin viedä teidät mukaani.

Elina kävi molemmin käsin kiinni päähänsä.

— Elina rouva, oletteko kipeä? huudahti Dargis levottomana. — Suokaa anteeksi, minä pelästyttän teidät kuoliaaksi! . . . Kuinka te hymyilette kauniisti! . . . Ei! huudahti hän samassa, kädet pusertuivat nyrkeiksi ja hän astui pari askelta eteenpäin ennenkuin taasen tyyntyneempänä saattoi jatkaa: — muistan kuinka äitini itki, kun kihlatultani sain kirjeen, ettei hän minua enää rakasta.

Elinan hämmästynyt silmäys katkaisi hänen sanansa. Hetkisen vaikenivat molemmat.

— Oletteko ollut kihloissa?

— Olen.

Elina elostui äkkiä ja alkoi kiihkeästi kuiskata:

— Älkää kertoko, älkää kertoko! Antakaa minun sanoa, kummoiseksi häntä kuvittelen . . . Vaalea, pehmeä, iloinen, kaunis tyttö, hiukan kevyt ja kevytmielinen . . .

— Mistä saatoitte sen arvata? kysyi Dargis kummas-tuneena.

— Jollei hän olisi ollut sellainen, niin olisitte tietysti nyt naimisissa!

— Niin, sellainen hän oli, kotikyläni kaunein tyttö. Menimme liian aikaiseen kihloihin, hän ei jaksanut minua odottaa, kun olin poissa yliopistossa. Kotiin palat-tua sain hänen kirjeensä. Äitini suri! Minulle koitti vaikea aika, kadotin luottamuksen itseeni ja maailmaan, tulin lopulta aivan tylsäksi, luulin etten ikinä enää voisi rakastaa. Uskokaa minua: se tila oli pahempi epätoivoa. Te, Elina rouva, vasta minut siitä herätitte. Nyt tiedän, että sydämeni vielä elää.

Elina oli peittänyt kasvot käsillään.

— Voi teitä, voi minua, voi äiti raukkaanne!

Hän lyyhistyi maahan. Dargis nosti hänet ylös ja tarttui hänen molempiin käsiinsä.

— Nyt teidän täytyy herättää Yrjö, virkkoi hän. — Hyvästi Elina rouva.

Elina ei mennyt saattamaan häntä junalle. Yrjö meni yksin ja toi häneltä terveisiä.

Elinasta tuntui siltä kuin elämä olisi seisahtunut, kuin koko hänen olemassaolonsa tästälähin olisi ollut tyhjää. Vaivoin sai hän aamiaispöydässä säilytetyksi näennäisen levollisuutensa, koneentapaisesti soitti hän tavanmukai-set sormiharjoituksensa. Sitten kävi hänelle sietämättö-mäksi näytellä ja hän otti ylleen päällysvaatteet ja riensi kadulle.

Oli harmaa hämärä päivä. Pilvet näyttivät riippuvan tavallista likempänä maata, kuivaa lunta tulla tuhuutti tiheään. Tuontuostakin puhalsi vihuri, pannen lumen liikkumaan kauniissa kiehkuroissa.

Kadut olivat melkein tyhjät. Joku myöhästynyt, vir-sikirja kädessä, kiirehti vielä kirkkoon; kapakan eteen oli pysähtynyt joukko miehiä, ja siistinnäköinen käsi-

työläisperhe sunnuntaitamineissaan kammerssi lapsilau-
moineen eteenpäin kadun yli käytävälle.

Elina asteli kiireesti, hiljaa nyyhkyttäen itsekseen. Ulkoilma teki hyvää. Päästyään pois kaupungista istuutui hän penkille meren rannalla. Maa oli roudassa, lumi alkoi jo peittää sen pinnan, mutta meri aaltoili yhä vapaana, loiskuen laituria vastaan, joka oli paksun jääkuoren peitossa. Kivien väliin rannalle oli jäänytynyt vaahtoa. Vastaisilta niemiltä ja saarilta näkyi alastonta metsää.

Elina veti turkkia kireämmälle ympärilleen.

— Jää sinne kotimaahasi, Vitold, äänteli hän soinnuttomasti, — äläkä koskaan palaa! Se on varmaan viisainta, siten säästät itseltäsi ja minulta paljon tuskaa ja paljon onnea. Kumpaakin! Mutta mikä on tämän kaiken tarkoitus? Vain kiduttaminenko ja kiusaaminen? Vai ... olisitko sinä ikiviisas ja kaikkietävä nähnyt, miten tulee käymään: että Yrjö kuolee ...

Hän jatkoi kuin ulkopuolelta itseään, jonkun kaa-
mean pakon alaisena:

— Minä olen sitä aina pelännyt, nyt en pelkää ...

— Niin, hän kuolee. Tulee tuskan öitä niinkuin silloin, kun isä kuoli. Minun täytyy nähdä hänen kituvan ja kärsivän, kylmenevän. Minun täytyy nostaa hänet mustaan kirstuun ja kantaa hänet hautaan ... Ruumis-
vaunu edellä, kirstu kukkien peitossa, ystävät ja tuttavat pitkässä jonossa, minä itse siinä ensimmäisenä, kalpeana, väsyneenä, suruharso ympärilläni... Kirstu ha-
utaan ja siinä hän, joka sai ensi rakkauteni ja nuoruuteni. Hauta peittoon ja minä yksin autioon kotiin ...

— Niin veristä tietäkö minun onneni täytyy kulkea? Enkö voi saada häntä omakseni, jollei Yrjö, mieheni, hyvä mieheni, kuole? Hänen hautansa päällitsekö minun onneni täytyy kulkea?

— Niin. Ei ole muuta keinoa. Vitold nostaa minut syliinsä ja vie minut kauas pois, isänmaahansa...

— Mutta tulemmeko me onnellisiksi... ?

— Jumala, Jumala! Mistä nämä ajatukset? Nyt minä olen murhannut mieheni ja oman sieluni rauhan! Pois, murhaaja, elävien joukosta, sinä olet ihmiskunnalle vaarallinen!

Elina karkasi ylös istualtaan ja likeni laituria, joka oli jääkuoren peitossa. Hänen kasvonsa olivat vääntyneet, hampaat pureutuivat toisiinsa ja silmät loistivat.

— Tehdäkö loppu kaikesta ja viskautua tuonne kylmään veteen?

— Jumala, varjele minua! Olen jo murhannut mieheni, tekisinkö vielä itsemurhan!

Hän pysähtyi päättäväisenä ja sivalsi kädellä otsaansa.

— Ei, mieheni elää vielä. Minä Elina, minä palaan kotiin, minä tuhlaan hänelle hellyyttä — vielä on aikaa sovittaa.

Hän alkoi tyyntyneempänä astua kaupunkia kohti. Lunta tuli yhä, maa oli pian valkeana. Johan olikin lumen aika, joulukuu jo käsissä.

Äkkiä kohtasi Elinan korvaa virrenveisuu ja kun hän nosti silmänsä, huomasi hän seisovansa kirkon edessä.

Niin, oli aika, jolloin hän kirkosta oli ammentanut voimaa ja viihdytystä. Se oli onnellinen aika, mielessä asui rauha ja omatunto oli puhdas ... Kun saisikin sen takaisin!

Hän jäi yhä seisomaan ja kuunteli. Veisaaminen loppui, urut soivat hiljaa. Nyt siellä varmaan rukoiltiin.

Elina alkoi astua ylös portaita. Vaistomaisesti sulkeutuivat hänen kätensä ristiin.

— Armahda vielä, nuoruuteni Jumala, kun repaleisenä, särkyneenä, köyhänä astun temppeleisi!

Hän tuli kirkkoon, jossa juuri alettiin veisata loppuvirttä. Lämmin ilma ja haju märistä vaatteista lehahti häntä vastaan.

Hän vaipui penkin päähän ja heltyi hiljaa itkemään, tuontuostakin soperellen: Jumala, armahda minua! Kun hän sitten katsoi ylös, näki hän pääkäytävän täynnä rippiväkeä ja kaksi pappia alttarilla. Ja urut alkoivat soittaa »oo Jumalan karitsa, joka pois otat maailman synnit».

Hän yhtyi kansanjoukkoon, joka likeni alttaria ja rukoili palavasti... Piti odottaa kunnes ensimmäinen pöytä tyhjentyisi. Lihava eukko tuuppasi häntä tieltään, hän joutui nuoren miehen viereen, joka oli risaisissa vaatteissa ja jonka huuli oli halki. Hän koetti vaistomaisesti päästä alttarin päätä kohti, josta luuli papin

alkavan jakaa pyhää sakramenttia, mutta siellä ei enää ollut tilaa, hänen täytyi joutua tuon risaisen nuoren miehen viereen . . . Hän tunsu häntä kohtaan omituista vastenmielisyyttä. Ja sentään oli hänen repaleisuutensa aivan ulkonaista, Elina itse oli rikki sisältä . . . Hänen huulensa olivat rohtuneet ja ruvella. Ja hän juo kalkista ensin, Elina sitten . . . Elinan piti juuri polvistua, mutta samassa hän vielä epäröi. Silloin tuuppasi toinen hänet tieltään, hän hoippui alas käytävälle, kulki kansanjoukon läpi, jätti kirkon ja riensi kotiin.

Yrjöltä hänen piti pyytää anteeksi, Yrjöä vastaan hän oli rikkonut! Sitten soisi kyllä Jumalakin anteeksi. . .

Kotiin päästyään heittäytyi hän miehensä jaikain juureen ja itki epätoivoissaan.

— Armaani, mikä sinun on? kyseli Yrjö levottomasti ja talutti hänet sohvalle lepäämään.

— Minä kuvittelin, että sinä kuolit ja minun tuli niin vaikea olla, kun ajattelin, miten usein olen rikkonut sinua vastaan.

— Ethän ole, Elinaiseni!

— Olen, olen, enemmän kuin tiedät! Ajatuksilla, sanoilla, töillä! Voitko suoda anteeksi?

— Tiedäthän sen! Kaikki mitä olet rikkonut ja mitä tulet rikkomaan, kaikki on unohdettua ja anteeksi annettua!

— Yrjö, mutta voitko, vaikket tiedä mitä kaikkea olen tehnyt, antaa anteeksi?

— Et voi tehdä niin suurta rikosta, etten antaisi sitä anteeksi.

Elina peitti hänen kätensä suudelmillaan ja nöyrä kiitollisuus täytti hänen sydämensä.

VIII

Oli kirkas, syksyinen päivä.

Kalpeana, väsyneenä, silmien alla tummat varjot, astui Dargis syntymäkotinsa kynnykselle. Hän hengitti siinä hetkisen raikasta, aurinkoista ilmaa ja asteli sitten läpi puutarhan, jonka nurmikot vilkkuivat keltaisen lehtipeiton alta ja jossa ruusupensaat tekivät nuppua,

ikäänkuin kevättä odotellen. Syys oli aikoja sitten tullut ja syksyn kanssa kuolema majailemaan taloon.

Hän ei viikkokauteen ollut ummistanut silmiään, mutta hän ei tuntenut väsymystä. Hermot olivat yhä vieläkin pingoituksessa, rintaa painoi kuin vuoren raskaus, silmien lähteet tuntuivat kuivuneen.

Hän asteli kastanjoiden ohi, jotka surullisesti oikoiivat oksiaan taivasta kohti, sivutse vanhan lahonneen ristin, joka tiepuolella odotti kaatumistaan ja tuli rantaan, kirkkaan, juoksevan veden varrelle. Siinä hän riisuutui, heittäytyi veteen ja puhaltui uimaan keskelle jokea.

Mieli virkistyi, voimat tuntuivat palaavan. Tyyntyneempänä tuli hän kotiin, jossa kuolema vieraili.

Siellä oli niin hiljaista, sisar asteli äänetönnä ja keittiössäkin askarreltiin melkein kuulumattomasti. Hän jäi hetkeksi hyväilemään sisarensa itkettyneitä kasvoja, meni sitten huoneeseensa ja vaipui raskaaseen vaihtoon. »Kun voisit edes itkeä, se keventäisi», oli sisar sanonut. Mutta hän ei voinut itkeä, hän ei koskaan ollut sitä voinut.

Syntymäkotini oli tyhjänä, isä poissa, äiti poissa, sisaret ja veljet hajalla maailmalla.

Vähitellen muistui hänen mieleensä Suomi, jonne hän oli luvannut kirjoittaa. Nyt hän päätti sen tehdä. Tähän asti ei ollut aikaa eikä mieltä mihinkään.

Olisipa hän nyt ollut täällä, ollut hänen morsiamenaan! Pehmeät kädet olisivat silitelleet otsaa, ehkäpä hän olisi voinut itkeäkin, pää painuneena hänen rintaansa vastaan!

Nyt muistui hänen mieleensä mustakantinen vihko, päiväkirja, joka vielä oli lukematta. Hän otti sen laatikosta, jonne tullessaan oli laskenut matkatavaransa, istuutui ikkunan ääreen ja avasi vihon.

Käsiala oli selvää, siroa tytön käsialaa, sellaista joka täydellisesti tyydyttää kaunokirjoitusopettajattaren vaatimukset.

Eilen oli isän syntymäpäivä. Se oli hyvin valoisa päivä, en tahdo sitä unohtaa, en koskaan.

Akselin toverit Gunnar Segerskjöld ja Carl von Holt saapuivat jo viikko sitten. Kauniita nuoria poikia ja niin hienoja! Minä ensin heitä hiukan ujostelin ja täti piti meitä silmällä, sen huomasin. Hän tuli esimerkiksi aina verannalle istumaan, kun me kävelimme puistossa ja lähetti usein Agnesin minua hakemaan, jos hetkeksi istuuduimme huvihuoneeseen ja siten katosimme hänen näkyvistään. Mutta ratsastusretkillemme ei hän jaksanut seurata eikä hän myöskään tullut koskenniskaan, kun menimme onkimaan lohia. Ja varmaan hän myöskin huomasi, ettei ollut niin vaarallista jättää meitä yksin, tai ehkäpä valmistukset isän syntymäpäiväksi veivät hänen aikansa, mutta loppuviikosta emme enää häntä nähneet muulloin kuin aterioiden aikana. Tätä en sano hyvälle tädilleni miksikään moitteeksi! Päinvastoin tiedän, että hän pelkästä rakkaudesta meitä vartioitsee. Mutta enhän minä olisi nuori tyttö, eikä hän vanha täti, jollen minä siinä suhteessa koettaisi häntä hiukan harmittaa ja hän minua vartioida!

Koko viikko kului ihanana humuna. Olimme päättäneet viettää isän syntymäpäivän niin juhlallisesti kuin suinkin. Pojat kirjoittivat runon ja minä sävelsin sen.

Viimeisenä yönä emme ensinkään nukkuneet. Me vain koristimme pihaa ja puistoa, jotta kaikki olisi valmiina, kun isä heräisi. Olen varma siitä, että hän kyllä kuuli, kuinka me puuhasimme, mutta hienotunteisuudessaan ei hän sanonut mitään, piti vain uutimiaan alhaalla ja oli nukkuvinaan.

Kello viiden aikana herätimme hänet laululla. Silloin oli kaikki järjestyksessä: kukkia pöydillä, äidin kuvan ympärillä isän työhuoneessa valkea seppele, kahvipöytä ruokasalissa katettuna ja koristettuna, kyökkikamari järjestettynä väen kestittämistä varten, ja avoimista ikkunoista virtaili sisään ihana kesäinen ilma, löyhytelten uutimia. Puiston käytäviin oli ripustettu kirjavia lyhtyjä, verannan pilarit olivat köynnöksillä koristetut ja yhteen kulmaan olimme sammaleista tehneet mät-

tään, jonka vihreään olimme pistäneet kukkia muodostamaan isän nimikirjaimet.

Emme olleet päässeet laulumme loppuun, kun hän astui ulos huoneestaan, valmiiksi puettuna. (Varmaan hän jo oli alkanut pukeutua ennenkuin rupesimme laulamaan, vaikkei hän sitä myöntänyt.) Hän sulki meidät kaikki syliinsä ja me joimme kahvia mitä iloisimman mielialan vallitessa. Mutta kun isä sitten oli mennyt huoneeseensa ja minä hiivin sinne hänelle sanomaan, että väki jo on kokoontunut kyökkikamariin, niin tapasin hänet seisomassa äidin kuvan edessä ja hänen huulensa vavahtelivat. Minä tulin hämilleni, sillä en ollut tottunut näkemään isää mielenliikutuksissa, ja aioin juuri livahtaa tieheni, kun hän kutsui minua.

— Tule hänen kaltaisekseen, sanoi hän. — Hän oli hyvä ihminen.

Isän ääni oli niin juhlallinen että kyyneleet tulivat silmiini. Olisin tahtonut heittäytyä hänen syliinsä, sillä hän oli niin kaunis, tuo roteva, ryhdikäs mies harmaine napsineen, loistavine silmineen. Mutta tiesin, ettei isä pidä sellaisesta ja sanattomina me astuimme kyökkikamariin, jossa rengit ja piiat juhlapukuisina, kukkia käsissä, odottivat.

Vihdoin tuli ilta. Minulla oli yllä valkea puku ja valkea helminauha kaulassa. Koristin pukuni vaaleanpunaisilla ruusuilla ja pistin pari nuppua hiuksiini.

Vieraita saapui paljon enemmän kuin olimme voineet odottaakaan. Gunnar ja Carl olivat jo edeltäkäsikin pyytäneet minua franseeseihin, molemmat olisivat tahtoneet toiseen, mutta tietysti en voinut luvata sitä kuin yhdelle ja Carl joka oli ensiksi pyytänyt, sen sai ja Gunnarin kanssa tanssin ensimmäisen.

Oli hauskaa, äärettömän hauskaa. En ole koskaan tanssinut niin paljon. Tietysti piti minun välillä soittaa. Valitsin Chopinin ass-dur valssin ja valoin koko sieluni sormieni päihin. Tiesin että soitin hyvin. Kuinka en olisi tehnyt sitä, tunsinhan nuorten sydänten ympärilläni sykkivän lempeä ja avoimista ikkunoista virtaavan sisään kesäyön tuoksuvan viileyden paljaalle kaulalleni ja käsivarsilleni. Minä hurmaannuin itse ja minä hurmasin muut. Minun piti soittaa yhä enemmän ja

enemmän ja kun vihdoin päivän koitto alkoi voittaa lamppujen valon ja minä nousin ja kohtasin kuulijoit-
teni katseet, niin tuntui siltä kuin en olisi astellut täällä maailmassa, vaan liidellyt kukkatarhoissa, hellien käsien
nostellessa kukasta kukkaan.

Vanha kenraali Blume, joka paljon on oleskellut Pari-
sissa ja Pietarissa tuli erityisesti minua kiittämään ja
kysyi missä olin saanut musikaalisen kasvatukseni. Ker-
roin hänelle, että kun äiti sairaana oleskeli kylpypai-
kassa Dresdenin likellä, minä olin hänen mukanaan ja
silloin nautin erään erittäin eteväksi tunnetun opetta-
jan johtoa.

— Se kuuluu kyllä, sanoi vanha herra, — sinun pitäisi
vain päästä sinne takaisin. Vastaapa nyt vielä kysy-
mykseen, jota tosin ei pitäisi naisille tehdä, mutta joka
ei sinulle vielä liene vastenmielinen: kuinka vanha olet?

— Kuudentoista.

— Lapsi vielä! sanoi hän taas hymyillen. — Soita
vielä pari vuotta ja sinä hurmaat maailman.

Ja hän meni suoraan isän luo ja minä näin, että he
keskustelivat minusta.

Mutta minä tanssin, tanssin. Kun toinen heitti, niin
toinen otti. Minä liitelin kevyenä kuin höyhen. Väki
läksi jo päivätyöhönsä, kun vielä neljännen franseesin
promenaadi tapahtui puutarhan kasteisilla käytävillä.

Kun osa vieraista oli lähtenyt ja toiset olivat panneet
levolle, seisoin vielä kauan verannalla, katsellen puist-
on käytäviä ja kuunnellen kosken kohinaa. Olin itse-
kin varma siitä että todella olin taiteilijattareksi luotu,
maailmaa hurmaamaan.

7. 7. illalla.

Tänään keskustelimme Gunnarin kanssa musiikista,
sillä Gunnar on musikaalinen. Hän on jo kolme vuotta
käynyt musiikkiopistoa, vahinko vain, ettei hänen viu-
lunsa ole mukana. Hän kysyi minulta, mistä säveltä-
jästä enimmäkseen pidän. »Beethovenista», vastasin empi-
mättä. Hän sanoi pitävänsä Wagnerista.

Kuinka minä voisin pitää Wagnerista, kun en häntä
tunne! Enhän ole kuullut häntä kuin muutaman ker-
ran ja silloin en häntä ymmärtänyt. Ei, Beethoven on

minun säveltäjäni, minun puolijumalani! Ja hänen ciss-moll-sonaattinsa maailman musiikin mestarituote, samalla tavalla kuin Göthen Faust kirjallisuudessa.

Suuresti rakastan myöskin Schumannia. Hänessä ei ole Beethovenin voimaa, mutta hänessä on enemmän intohimoa, tuskaa. Minä tunnen, kun häntä soitan, että hän on mahtanut paljon kärsiä, ehkä enemmän kuin kukaan muu säveltäjä. Minun täytyy usein itkeä hänen kanssaan, niin ääretön ahdistus ilmenee hänen sävellyksissään. Monesti minun on täytynyt lakata häntä soittamasta ja siirtyä Bachiin. Se oli kuin viileä kylpy kesäkuumalla tai kuin laskentotunti rendez-vous'n jälkeen.

Mendelssohn mahtoi elää onnellisena ihmisenä täällä maan päällä, siltä minusta tuntuu. Mutta Chopin, Chopin!

Jos saisin astua sävelmestarien olympoon, niin Chopiniin ensinnä rakastuisin. Olen varma siitä, ettei kukaan niin välittömästi, niin tulisesti kuin hän voisi painaa minua rintaansa vastaan. Mutta pelkään, että hän pian minut unohtaisi ja rakastuisi toiseen. Mutta se joka rakaudelleen pysyisi uskollisena, olisi Schumann. Hänen kanssaan tahtoisin elää ja kärsiä! ... Bachin tahtoisin mielelläni isäkseni ja Schubertista tahtoisin ylpeillä veljenäni. Mendelssohnin haluaisin hyväksi kummisedäkseeni, joka tuontuostakin antaisi minulle kauniin lahjan.

Ajattelen Beethovenin musiikin ciss-mollissa, Bach käy f- tai b-duurissa, Mendelssohn e-mollissa, Weber e-duurissa. Mutta tästä kaikesta minun pitää puhua Gunnarin kanssa. Tahdon tietää, kuinka hän on ajatellut asiat.

Flyygelini mahtaa pian tulla mustasukkaiseksi päiväkirjalleni, sillä minua hämmästyttää tuontuostakin kirjoittamisen halu. Mutta olenhan tänään viettänyt kuusi tuntia soittokoneeni ääressä ja syksystä, kun pääsen ulkomaille, uhraan musiikille kaiken aikani. Niin, sinne ei ole pitkä aika enää!

Minun on koko päivän pitänyt ajatella äitiä, sillä onhan tänään hänen kuolinpäivänsä.

Että ihminen voi olla niin hyvä kuin hän oli! En muista kertaakaan, jolloin hän olisi kiivastunut tai lau-

sunut kenellekään pahaa sanaa! Aina tuo taivaallisen tyyni hymy huulilla, aina lempeänä, valmiina auttamaan, rakastamaan jokaista kanssaihmistä, aina valmiina sovittamaan ja ymmärtämään. Enkä muista hänen koskaan valittaneen, vaikka hän kaksi vuotta vietti vuoteen omana. Vain joskus hämärän hetkenä, kun luuli olevansa yksin, hän itki. Minähän tuotin hänelle välistä kyyneliä.

— Lapseni, sanoi hän kerran, — sinulla on kova luonto, sinä saat vielä paljon kärsiä maailmassa!

En luule, että äiti pitäisi siitä, että tulen taiteilijattareksi, vaikka hän kyllä itse toimitti minut tuon hyvän opettajan johdettavaksi. Hän tarkoitti, että soittaisin vain kodin iloksi.

Äiti armas, minkä minä sille mahdan, että olen niin toisenlainen kuin sinä! Minä olen kiihkeä, nautinnonhimoinen, ilkeä olento, isäni tytär. Agnesista ehkä tulee äidin tyttö, ainakin vanha Leena niin sanoo. Mutta minulla on »kova luonto». Saanen ehkä todellakin kärsiä maailmassa!

21. 7.

Välistä tulen sille tuulelle, että näen kaikki sävelissä: järven läikyntä, koski joka pauhaa, metsä, linnut, vuoret, laaksot, kaikki on minulle musiikkia. Toisen kerran taas kuulen kaikki äänilajeissa: portti joka narahtaa, lammas joka määkii, koira joka haukahtaa, metallipala joka kolahtaa kiveen, kaikki narisee, määkii, haukkuu ja kolahtaa korvissani eri äänilajeissa ja kun menen pianon ääreen koettamaan, onko korvani ollut oikeassa, niin ei se ole erehtynyt hiuskarvankaan vertaa.

Edellinen tunne on suloinen, mutta jälkimmäinen kiduttaa. Olisipa hauska tietää, tuntevatko kaikki ihmiset tällä tavalla, vai onko tämä sekä onni että onnettomuus erityisesti annettu minulle.

25. 7.

Minä tiedän aivan hyvin, että he kaikki ylpeilevät minusta, alkaen isästä, joka sentään koettaa sitä huolellisesti peittää, jotten tulisi itserakkaaksi. Aina kun on vieraita ja muut jo ovat kokoontuneet salonkiin, eikä minua kuulu, lähettää hän Agnesin minua noutamaan ja

minä näen hänen katseestaan, kun astun sisään, että hän olisi valmis jokaiselle selittämään: »tämä on tyttäreni, Elinani, Arrakosken ja koko suvun helmi».

Minun hyvä, minun uljas isäni, kuinka häntä rakastan! Enemmän kuin mitään muuta maailmassa.

Niin, isä ylpeilee minusta, mutta hänellä on muitakin tarkoituksia, kun hän minulle antaa niin huolellisen kasvatuksen. Hän on suomenmielinen ja hän tahtoo vaikuttaa siihen suuntaan, että suomenmielisestä intelligensistä tulisi oikea hienosto. Siinä se on. Siksi on Arrakoskelle nyt perustettu oma kansakoulu ja siksi aikoo isä ruveta seurustelemaan talonpoikaisnuorison kanssa, jotta se oppisi ihmisten tapoja. Olen melkein iloissani, että joudun pois, sillä ... Se on väärin, minä sen tiedän, mutta minkä sille mahdan, etten voi tuosta puolivillasta pitää!

Varmaan kuitenkin kerran koittaa aika, jolloin koko Suomen kansa on kulttuurin läpitunkema ja jolloin meillä on hienosto, joka vetää vertoja Euroopan sivistyskansojen hienostolle. Silloin jalostuvat täällä meilläkin tavat ja sivistys lyö leimansa yksin kasvonpiirteisiinkin. Eikä suomalainen enää ole tshudi ulospistävine poskipäineen, vaan eurooppalainen.

Aksel on kielikysymyksessä aivan toista mieltä kuin isä. Hän on esi-isiensä poika, ruotsinmielinen. Tiedän että isä sitä suree, sillä Aksel on kyky, joka suomalaisuuden asian hyväksi voisi tehdä paljon.

Jota likemmä lähtöaika tulee, sitä vaikeampi minun on erota Arrakoskesta. Nyt vasta käsitän, miten rakas tämä koti minulle on.

Minä rakastan tätä satavuotista, sammaltunutta rakennusta taitettuine kattoineen, pienine ikkunoineen ja mataloine huoneineen, rakastan puiston käytäviä ja huvihuoneita, rakastan koskea, jonka kohinaan olen nukkunut nuoruuteni öinä.

Mutta ei! Tämä ala, tunteen ala kuuluu soittokoneelleni. Johan päiväkirja, järkevä ystäväni, nauraisi, jos täyttäisin sen sivut ikävälläni.

Tänään tuli taloon kummallinen kirje. Minä sen otin vastaan muun postin mukana, mutta en huomannut, että siinä olisi ollut mitään merkillistä, suuri sinetti vain takana. Olin soittamassa, kun isä astui sisään ja kysyi Akselia. Minä pelästyin, sellainen ilme oli isän kasvoissa. Karkasin hänen luokseen, tahdoin kysyä... Hän keskeytti minut sanoilla:

— Minun pitää paikalla lähteä kaupunkiin. Pyydä tatiä toimittamaan matkalaukku kuntoon. Voin vielä ehtiä junaan.

Ja hän läksi, lausumatta sanaakaan selitykseksi. Seisoin yläkerran parvekkeella ja katselin hänen jälkeensä. Kerran hän kääntyi, rengin avatessa väliporttia. En tiedä, näkikö hän minut, mutta luulen että hän näki.

Olen niin levoton, tuntuu niin painostavalta. En tiedä, mitä uskoa. Sanomalehdistäkö hän luki jotakin, joka määräsi hänen matkansa, vai se kirjekö tämän teki? Ruokasalissa istuu tati itkemässä, hän pelkää, että tämä kaikki tietää pahaa, hän on muka nähnyt unta käärmeistä ja päivänpaisteisista kentistä.

Miksei edes Akselia kuulu kotiin?

Ja tämän piti tapahtua juuri nyt, kun lähtöni on käsissä...

Että maailma vielä seisoo paikallaan, että elämää vielä jatkuu, että minä vielä olen olemassa, että voin ajatella! Sitä ihmettelen kaiken sen perästä, mitä on tapahtunut.

En voi soittaa, sillä en tahdo häiritä hänen untaan. Hän nukkuu tuolla työhuoneessaan, kuusten keskellä, jäiden ympäröimänä.

Isäni, isäni, isäni poissa, kuollut!

Jospa saisin kuolla minäkin!

Kaikki on ohi. Hän on poissa talostaan, haudassa. Siitä on jo kokonainen viikko, mutta en ole kyennyt mihinkään. Soittokone on seisonut mykkänä ja mykkänä on ollut oma sydämeni. Toivoin jo, että olisin tullut tylsäksi, tunnottomaksi. Mutta huomaa että

vielä elän, että voin tuntea ja ajatella. Soittaa en saata enää koskaan, en hymyillä, en iloita. Olen kadottanut kaikki, paitsi kykyni kärsiä. Olisinpa menettänyt senkin!

Mutta nyt ensi tylsyyden mentyä tulevat takaisin muistot ja minä saan kärsiä kaikki uudestaan.

Hän palasi kaupungista jo sairaana, sillä hän oli kylmettynyt, mutta hän kävi ylhäällä koko päivän ja oli näennäisesti entisellään. Illalla hän minulle sanoi, että ulkomaanmatkani oli siirrettävä viikkoa tuonnemmaksi. En siitä voinut kuin ilostua, sillä ero kodista oli muutenkin ruvennut minua painamaan. Yöllä hän ei nukkunut ja aamulla hän oli kovassa kuumeessa. Tahdoimme lähettää noutamaan lääkäriä, mutta hän kielsi. Sinä päivänä pyydettiin pehtori vielä hänen huoneeseensa ja itse hän määräsi, miten riihiminen oli järjestettävä.

Voi isä, isä! Minä näen sinut niin selvään sellaisena kuin sinä pitkävartisissa saappaissa astuit sisään, takki kireästi kiinnitettynä, leveäröytäinen hattu hiuksillasi, jotka kulmilta alkoivat harmaantua. Ei ole mahdollista, isä, että meidät heität! Sinä tulet terveeksi, sinä palaat luoksemme! Minä lupaan tulla niin hyväksi, lupaan kaikessa noudattaa tahtoasi...

Mutta voi, isä, sinä et tule! Eikö kyyneleeni, eikö tuskani, eikö rukoukseni voi palauttaa sinua luoksemme? Eikö mikään auta!

Ei...

Se viimeinen yö ... ! Lääkäri oli lähtenyt pois illalla, oltuaan koko päivän Arrakoskella, ja koska isä hetkeksi tuntui ikäänkuin levollisemmalta, läksi Aksel nukkumaan ja minä otin tyynyn ja paneuduin pitkäksi matolle vuoteen ääreen. Mutta en saanut unta. Isän syvä hengitys soi korvissani ja yön hiljaisuus kammotti. Minä nousin, asetuin polvilleni vuoteen viereen ja katsohdin yölampun himmeässä valossa isäni kasvoja. Niissä oli kamalan tuskan ilme. Mitään niin kärsivää en ole nähnyt. Hän hengitti syvään ja läähättäen, mutta silmät olivat ummessa, en tietänyt oliko hän valveilla vai nukuiko hän. Minut valtasi sellainen kauhu, etten käsittänyt mitä tehdä. Juostako Akselia ja tatiä hakemaan? Mutta jos hän kuolee sillävälin. Tarttuako hänen käteensä ... ? Mutta jos tuo äkkiarvaamaton kosketus

tappaa hänet. Huutaako apua? Mutta jos se hänet pelästyttää. Minulle tuli hätä, äärimmäinen hätä ja minä väänsin käteni ristiin ja rupesin rukoilemaan. En tiedä, mistä sain sanoja, mutta palavana tulvana niitä virtaili huuliltani.

En tiedä kuinka kauan sitä kesti. Minusta oli jo kulu-
nut iäisyys, kun avasin silmäni ja kuiskeena lausuttu
rukoukseni katkesi. Näin edessäni isäni kasvot aivan
rauhallisina, hänen silmänsä loistivat, niistä oli kadon-
nut kaikki kärsimys ... Hän laski kätensä ikäänkuin
väsyneesti päälaelleeni. Minut valtasi omituinen tunne.
Toiselta puolen toivon tunne hänen parantumisestaan,
toiselta puolen pelko, sillä aavistin hänen kasvojensa
kirkkauden jo kuuluvan toiseen maailmaan.

— Jatka, lapseni, sanoi hän.

Ja minä rukoilin, kyynelteni tulvana valuessa isän
polttavalle kädelle.

Hetken perästä palasivat hänen tuskansa ja hän alkoi
hauraalla. En voinut häntä enää katsella, vaan karka-
sin Akselin luo, herätin hänet ja lähetimme kiireesti
noutamaan lääkäriä.

Niitä pitkiä, kamalia hetkiä! Nähdä hänen siinä kär-
sivän, nähdä kuoleman vaanivan saalistaan, voimatta
mitään tehdä! ... Tuontuostakin tuli hourailujen väliin
valoisia hetkiä. Ja äkkiä hän katseellaan pyysi meidät
molemmat luokseen ja puhui:

— Lapset, en enää kauan saa viipyä luonanne. Minun
täytyy tavata setä. Lähettäkää pian häntä noutamaan.
Rakkaat lapset...

Hän oli puhunut niin selvällä äänellä, mutta nyt ääni
katkesi ja tuskat palasivat. Eikä aikaakaan, niin kuo-
linkamppaus alkoi.

Minä näen hänet alati selvästi edessäni, nuo rakkaat
piirteet vääntyneinä, huulet sinisinä, silmät nurin ... Ja
vihdoin niiden viimeisen välähdyksen, kun katse kat-
kesi, kun silmän valo sammui, särkyi.

Isä, isä, onko se totta, vai onko se unta? Se ei voi olla
totta...

Niin ajattelin koko sen ajan, jolloin hän lepäsi vuo-
teessaan, vaikkakin kylmänä ja kankeana. Vasta sitten

kun musta kirstu tuotiin, käsitin, mitä oli tapahtunut: että hän on poissa, että hänet muutetaan talosta...

Voi isäni, isäni!

Aksel on nyt ainoa joka minulle on jäänyt. Me olemme liittyneet likelle toisiamme ja kannamme suruamme yhdessä.

En vieläkään voi soittaa. Talossa on niin hiljaista. Ja sitten kaikki muistuttaa häntä.

Pitääkö uniin todellakin uskoa?

Lokakuun viime päivänä.

Minä vihaan koko maailmaa ja etenkin itseäni.

Miksen saa menettää järkeäni, tulla hulluksi? Se olisi paljon onnellisempaa kuin kärsiä ja kitua, lakkaamatta, kaikissa mahdollisissa äänilajeissa.

Minä ajattelen mielipuolen tilaa suurena onnena. Hän on itse asiassa päässyt kaikista kärsimyksistään, sillä hän on päässyt ajatuksistaan. Anna hänelle ruokaa, kohtele häntä ystävällisesti ja hän tyytyy.

Kuinka hyvin minä ymmärrän toivottoman rakkauten tunteet. Sillä sen helvetintuskia kärsin yöt, päivät.

Miksi minä sieluuni sain soiton lahjan, kun minulta otettiin mahdollisuus sen kehittämiseen? Miksei köyhyys ja muu onnettomuus kohdannut minua silloin, kun rakkauteni taiteeseen vielä lepäsi kehdoissaan? Se olisi tukahtunut sinne ja minä olisin kasvanut niinkuin tavalliset ihmiset tavalliseksi ihmiseksi.

En ole kuukauteen avannut soittokonettani, en edes pyyhkinyt tomua sen koskettimilta, en voi sitä nähdä, en ajatella. Minä sitä vihaan yhtä paljon kuin ennen rakastin.

Tämä yksinäisyys täällä maalla, tämä epävarmuus, ne tappavat ihmisen vähitellen. Samaan tapaan kidutettiin ennenmuinoin rikoksesta epäiltyjä kuoliaaksi asettamalla heidät seisomaan sellaiseen paikkaan, jossa pisaroittain tippui vettä pääläelle, seisomaan tuntikausittani, päivittäin, kunnes vesipisarat kuluttivat pois päänahan, vasaroivat aivoja ja ...

Arrakoski täytyy myydä, me hajaannumme isiemme

pesästä kuin linnunpoikaset kaikkiin ilmansuuntiin. Nyt vasta ymmärrän, mitä sukutila muistoinen merkitsee. Keveämmällä mielellä sen antaisin, kun saisin viedä mukaani edes kappaleen maata, jonka omaiset ja rakkaat ovat viljelleet. Mutta en saa. Kaikki, kaikki jää vieraiden käsiin.

Setä on luvannut ottaa meidät luokseen, minut ja Agnesin. Armoleipää syömään . . .

»Käymme sitten keväällä yhdessä rippikoulun», kirjoittaa Alma serkku. »Minä siitä ajasta toivon niin paljon. Äiti sanoo, että sen tulee luoda meidän elämämme kokonaan uudeksi.» Niinkö luulette, täti ja serkku! Te ette tiedä, että minulla on kova luonto. Ei sitä niinkään luoda.

Jo jouluksi lähdemme Arrakoskelta. Mitä pikemmin, sitä parempi, koska sen kuitenkin täytyy tapahtua.

Juhannuspäivän iltana.

Tätä valon päivää, tätä autuuden päivää, jolloin olen löytänyt Herran! Tätä ääretöntä rauhaa, joka seuraa syntien anteeksisaamista. Mitään näin taivaallista en ole voinut uneksia. Kaikki kärsimykset tulevat sen rinnalla pieniksi, mitkään ponnistukset sen voittamiseksi eivät ole vaikeat.

Hän on voimakas, minun uusi, suuri Herrani, sillä hän on taivuttanut kovan luontoni, hän on pessyt minut lumivalkeaksi kaikesta synnistä, hän on avannut minun silmäni näkemään koko luomakunnan ihanuuden. Kaikkeaa katselen nyt uudessa valossa: kukkanen kedolla, taivaan lintu, sade joka lankeaa, järven aalto, kaikki saarnaa minulle taivaallisen isäni voimaa ja hyvyyttä. Ja oman elämäni kulku, isäni, äitini kuolema, kaikki todistaa minulle, että Jumala koko ajan, hamaan tähän päivään asti, on minua johdattanut ja rakkaudella kasvattanut. Hänen on täytynyt käyttää kovia keinoja, hänen on täytynyt riistää minulta paljon, joka oli minulle rakasta, mutta vähemmällä ei kova luontoni olisi taipunut ja nyt kiitän häntä kaikesta.

Kuinka pienet ovat maailman huolet ja elämän tuska sen kirkkauden rinnalla, jota Jumalan rauha tarjoaa. Oi voimakas, armollinen Herrani, varjele heikkoa las-

tasi elämän tiellä, tue kun horjun, ota minulta kaikki mikä sinusta erottaa ja kirkastu minulle päivä päivä välttä, kunnes kerran saan nähdä sinut kasvoista kasvoihin. Amen.

Heinäkuun 4 p.

Päiväkirjani on jonkun aikaa levännyt, sillä flyygeliini on taas sydämessäni päässyt entisiin oikeuksiinsa. Soitan joka päivä, en enää tullakseni taiteilijattareksi, sillä tiedän, että se olisi suuri synty — ei niin että se itsessään olisi synty, mutta se toisi mukanaan niin paljon kiusauksia, että olisi Jumalan kiusaamista, jos niihin heittäytyisi —, vaan huvikseni ja mahdollisesti tulevaisuudessa voidakseni ansaita.

Suurta surua minulle tuottaa Aksel. Hän kävi täällä, mutta ei viipynyt kuin viikon, sillä hän piti minua niin muuttuneena, ettei hän enää viihtynyt seurassani. Näin sen jo heti ensi päivänä.

Olimme, me tytöt, astuneet häntä vastaan maantielle ja ilosta paisui rintani, kun näin hänen valkean lakkinsa kohoavan mäen päälle. Hän oli niin miehistynyt entisestään, käynyt vielä kookkaammaksi ja kauniimmaksi ja muistutti entistä enemmän isää. En voinut olla itkemättä, kun hän voimakkain käsin sulki minut syliinsä. Mutta ensimmäisten tervehdysten perästä rupesi hän mittaamaan minua silmillään. Hän oli tottunut näkemään minut pitseissä ja koristuksissa ja surupuvussaniakin eleganttina ja sirona. Nyt oli ylläni sileä musta puku ilman ainoatakaan ryppyä.

— Siskoni, sanoi hän nauraen, sinähän olet kuin nunnna!

Minä tunsin punan nousevan poskilleni. Kiusaus voitti minut: en kehdannut sanoa hänelle, että kauniit puvut kuuluivat sieluni kadotuksen aikaan. Mutta seuraavassa hetkessä huomasin tekeväni syntiä ja vastasin vakavasti: »Olen alkanut uutta elämää». Hän siirtyi paikalla toiseen puheaiheeseen, mutta sittemmin keskustelimme kahdenkesken asiasta. Hän oli aivan taipumaton. Mutta minä rukoilen, rukoilen lakkaamatta, että Jumala taivuttaisi rakkaan veljeni mielen. Ja varmaankin hän sen vielä tekee.

5 p. marraskuuta.

Olen ollut Helsingissä muutamia viikkoja. Musiikkiopisto antaa paljon työtä ja minä viihdyn erinomaisen hyvin.

Mutta samalla pelkään. On kuin mustan pukuni kanssa jumalanpelkoni alkaisi poistua. Minä rukoilen kyllä, minä käyn joka sunnuntai kirkossa, minä luen joka päivä uutta testamenttia, mutta rukouksessani ei ole henkeä, kirkossa minun tulee uni ja kun luen raamat-tuani, tapaam monesti ajatukseni liikkumassa maailman ilokentillä. Minun pitäisi tätä itkeä, surra, mutta minä en sure, olen tylsistynyt.

Tai en edes sitä, sillä muuten olen varsin virkku: kaikki entiset taipumukseni ovat heränneet, tiedän, että olen lahjakas, olen voittanut opettajani suosion ja toveri-
neni kateuden. Tämä mielialani ei ole hyvä, minun pitäisi taistella sitä vastaan, minun pitäisi jättää kaikki ja mennä maalle, paeta pois pääkaupungin viettelyksistä ...

Olen sitäpaitsi huomannut itsessäni uuden taipumuksen: halun ruveta näyttelijättäreksi. Olisikohan syntiä, jos rupeaisin? Itsessään ei, sillä taide ei voi olla syntiä. Ja kuitenkin on minulle sanottu, ettei näyttelijä voi olla tosikristitty, että esimerkiksi Jenny Lind, kun hän heräsi, heti lakkasi esiintymästä.

Minä tanssin niin mielelläni. Onko tanssi syntiä?

Itse saarnasin viime talven sitä vastaan, mutta nyt tekee mieleni tanssiin. Onko se väärin? Ja tanssihalun mukana seuraa halu pukeutua hyvin.

Jumala, Jumala, auta minua!

Aksel kihloissa! Minä vimmastuin, kun sen kuulin. Minun olisi pitänyt iloita, mutta minä suutuin, minä tulin surulliseksi. Vasta sinä hetkenä tunsin, mitä hän, ainoa veljeni, minulle on. On kummallista, että ihminen vasta kadottaessaan omistamansa, tuntee mitä hän omisti. Niin oli kotinikin, Arrakosken. Vasta nyt osaan sitä itkeä! Ja vasta nyt tunnen, miten veljeäni rakastan. Hän astuu sieluni silmän eteen niin uljaana, niin kauniina, niin voimakkaana ... Ihmiset sanovat minua hulluksi, kun suren hänen kihlaustaan, minun pitäisi muka iloita,

sillä saanhan veljeni morsiamesta sisaren. Mutta minä vihaan jokaista, joka asettuu minun ja Akselin väliin...

Oi Jumalani, Jumalani, mihin olen joutunut, miten voin näin puhua!

Se on se kova luonto, johon eivät pienet pysty. Paljon, paljon kai vielä saanen kärsiä.

Minun oikeastaan ei pitäisi kirjoittaa, sillä sävellänhän juuri, näen, ajattelen kaikki sävelissä. Se tuottaa yhtä aikaa suurta nautintoa ja suurta tuskaa. »Kaikki mikä syntyy, syntyy tuskalla», sanoi minulle tänään opettajani, kun juttelimme. Hän oli oikeassa.

No niin. Minun piti puhua Veerasta, Akselin morsiamesta. Minun täytyy tunnustaa, että pidin hänestä. Hän ei ole kaunotar, mutta hän maalailee, käy hyvin puettuna ja tuntuu originellilta. Sitäpaitsi on hän rikas, omistaa kauniin huvilan Kaivopuistossa. Ja tuntuu hyvin rakastuneelta. Ja samaten tuntuu Aksel. Tulkooot he onnellisiksi. Onhan minulla taiteeni. Ja ehkä vähitellen voin oppia rakastamaan Veeraa.

Nyt piste perään ja kynä pois. Minä en tahdo kirjoittaa, en edes päiväkirjaani, sillä se hajoittaa voimiani. Ja minä tahdon eheästi antautua musiikille. En kirjoita, en pitkiin, pitkiin aikoihin; en, ennenkuin minulle tapahtuu jotakin oikein erinomaista.

Joulukuun 2 p.

Eihän se itse asiassa ole mitään kummallista, että minä musiikki-illassa näen herran, joka hänkin suvaitsee katsoa minuun. Se on tapahtunut monta kertaa. Eikä tämä suinkaan millään lailla eronnut tavallisista ihmisistä. Olenhan ennenkin nähnyt hentoja, tummia, hajamielisen ja hermostuneen näköisiä herroja. Mutta tämä teki minuun vaikutuksen, en tiedä millä ja miksi. Minun piti Akselilta kysyä, tunteeke hän häntä tai tietääkö hän kuka hän on. Ja Aksel pani silmälasit nenälleen ja saatuaan selville, ketä tarkoitin, vastasi:

— Se on ylioppilas Vuorio, erittäin lahjakkaaksi tunnettu mies, tietysti fennomaani, niinkuin nimestäkin kuuluu.

Ja Veera lisäsi siihen tuntevansa hänet, ja kehui häntä.

Satuttiin sitten yhdessä menemään ulos ja Veera esitti hänet minulle. Kun hetkisen ajan oli astuttu yhdessä, ehdottelee Veera, joka tietysti tahtoi olla kahdenkesken Akselin kanssa, että hän saattaisi minut kotiin. Minua harmitti ja minä olisin tahtonut ajaa, mutta hevosta ei ollut saatavissa. Ja niin täytyi minun sallia, että hän minut saattoi.

Juttelimme ulkomaanmatkoista. Hän on jo ehtinyt olla pitemmän aikaa ulkomailla, vaikka tuntuu aivan nuorelta. Olisi tehnyt mieleni kysyä, miten vanha hän sitten on, mutta en puhunut mitään. Hän oli äärettömän kohtelias, mutta omituisen hajamieliselä ja kömpelöllä tavalla, joka minua huvitti, sillä en ennen ole sitä tavannut herroissa. Minä lämpenin lopulta siinä määrin, että olisin suonut matkan kestävän kauemminkin.

Jälkeenpäin olen suututellut kaikkia mitä sanoin. Ihminen ei koskaan voi olla tarpeeksi varovainen.

Jouluk. 27 p.

Vuosi kallistuu loppuansa kohti. On yö ja koko talo nukkuu, hän, sulhaseni tuolla viereisessä huoneessa. Niin, minä olen kihloissa, olen antanut pois itseni.

En voi nukkua, eteeni astuu koko mennyt vuosi vaiheineen. Olen kadottanut Akselin. Hän retkeilee paria aikaa nuoren rouvansa kanssa etelässä, olen vapaaehtoisesti luopunut taiteesta, minä, joka soitollani aioin voittaa koko maailman. Hän, sulhaseni, on sama, jonka marraskuussa ensi kerran näin, ventovieras mies. Mutta rakkaus ei näy mitään kysyvän, se tulee kuin varas yöllä ja tuo mukaansa ääretöntä onnea, ääretöntä tuskaa.

Miksi minä rakastuin häneen, juuri häneen? Hän ei ensinkään vastaa sitä miesihannetta, jonka hamasta aikaisimmasta nuoruudesta olen kuvitellut omakseni. Hän on pieni ja hento ja minä uneksin aina suurta, voimakasta miestä, sellaista kuin isä ja Aksel. Mutta minä rakastan häntä niin, että hänen tähtensä olen valmis vaikka mihin. Olen mustasukkainen, olen mieletön, olen kuin hullu . . . Jumala, Jumala, mihin minä joudun?

Herrani Kristus!

Auta minua ja vapahda minut, kun kurjana, särkyneenä astun eteesi! Ole sinä minulle isänä, äitinä, veljenä, ystävänä, kaikkena mitä maailmalta pyydän ja mitä ei maailma minulle antaa taida. Mihin minä menen, jollen saa tulla sinun luoksesi? Sinulla ovat iankaikkisen elämän sanat.

Minä niin pelkään, sillä olen huomannut, että sinun kuvasi on katoamaisillaan mielestäni. Oi viivy, Herrani! Minä tiedän, ettei syy ole sinun vaan minun. Mutta se on onnettomuuteni, jos sinut menetän. Kun sinut omistan, niin olen onnellinen, kaikki minulle menestyy, myötä- ja vastoinkäymisissä, kaikissa elämän käännteissä tunnen taivaallisen isäni johdon ja minä viheriöitsen, niinkuin puu vesiojain varsilla. Minä olen niin voimakas, tahtoni hallitsee tunteet, taisteluni voittaa kiusaukset ja lankeemukseni annat sinä armosta anteeksi. Herrani, Herrani, ilman sinua jään tyhjäksi, turvattomaksi, kahlehdituksi. Auta minua ja armahda!

Sano minulle, Herrani, mitä minä oikeastaan tahdon, mitä tarkoittavat kaihoni tunteet? Miksi sinä annoit minulle niitä niin paljon? Sinä tahdoit asettaa ne kaikki palvelukseesi, kehittämään iäisyyselämää minussa ja valtakunnassasi maan päällä. Voi, jospa minä voisin kulkea sinun tietäsi, voi jospa taitaisin voittaa taistelut ja niin kerran periä sinun rauhasi.

Miten tähdet välkkyvät uudenvuoden yössä! Mene levolle, Elina, ja uneksi rakkaudestasi ja onnestasi. Jumalan silmä valvoo . . .

Tammik. 21 p.

Herrani! Taas pakenen luoksesi, kun rintaani repii eikä kukaan minua ymmärrä, en minä itsekään. Ei ole minulla missään rauhaa, en saa mistään lohdutusta. Ei siksi, että olemme erossa, hän Helsingissä, minä maalla; ei siksi, että minä häntä niin sanomattomasti ikävöin. Vaan siksi, ettemme toisiamme ymmärrä. Me olemme niin erilaiset. Minä rakastan häntä, sen tiedän. Mutta olenko onnellinen?

Miten olisin yksin, jollei Sinua, Jumala olisi.

Kaikki on niin pientä, niin tukahduttavaa ja ahdasta.

Minun ikäväni vain on niin suuri ja rajaton, että se on rintani särkeä . . .

Miten sinä, Kristus, sentään olet vapaa kaikesta pienestä, kaikesta epäjalosta, kun et ollenkaan muutu, vaikka ihmismieli kiertele ja kaartelee ja etsii onnea maailman eri iloista, jotka eivät onnea taida antaa. Sinä vain suurena, tyynenä seuraat ja johdat — ja rakastat.

Ymmärrä, Herra, minun hajanaiset lauseeni, ymmärrä, että viimeinen tahtoni kipinä tunnustaa sinut valtiaaksi, kuninkaaksi, vapahtajaksi. Ota tahtoni kipinä, se on sinun.

Kunpa ei tämä haluni joskus kasvaisi niin suureksi, että minä heitän kaikki voittaakseni maailman ja hurmatakseni ihmiskunnan — vain saadakseni myötätuntoisuutta...

Voi tätä kohtalon leikkiä, voi minua lastua, jota tuulet laineilla heiluttelevat, viimein heittääkseen teräviä kalionkielekkeitä vastaan! Kun olisin saanut hiljalleen särkyä tai hetkessä palaa poroksi... En tiedä mitä tahdon ja kuitenkin on minulla tuhansia haluja, tuhansia tunteita, jotka uhkaavat järkeäni.

Hyväntekijä, ihmisystävä, jolla on rinnassasi sääliä, tule luokseni ja sammuta tyynellä sanalla rintani tuli. Tai tee minulle mitä nyt pyydän — älä hämmästy: vie minut tanssiin! Pue minut keveään pukuun, levitä hiukseni hajalle, anna minulle suuri lattia ja pane minut sille tanssimaan, aivan yksin. Vartaloni on nuori, norjat ovat jäseneni, kevyt on jalka. Kun saisinkin taivuttaa notkeuttani, kun saisinkin koettaa siivekkyyttäni! Olen tähän asti tappanut halujani, mutta nyt sulku auki, irti haluni! Tahdon villahahtuvana tanssia, lumihiihtaleena liidellä. Ihan yksin. Ei saa kenkään tuntea, miten väräjä vartaloni, miten sydämeni vavahtelee. Tahdon tanssia, tanssia, raivossa pyöriä!

Jumalani, jota kerran palvelin, missä sinä olet? Sinä näet, että kärsin. Voi, auta minua!

Kun saisin tuskieni lievennykseksi tanssia tai näyttellä, riistää katsojat kanssani kärsimään, sensijaan että nyt yksin itken!

Miksen sitten rupea näyttelijättäreksi? Menestyksestäni olen varma.

On niin ahdasta hengittää, on kuin vuori painamassa rintaani. Tahtoisin särkeä kaikki kahleet, repiä yksin tämän paperinkin, kurjan päiväkirjani, joka on minulle tuottanut lievennystä niin monena hetkenä.

Jeesus Kristus, mitä sinä minusta ajattelet? Voi Herra, tule tänne, anna minulle kätesi, tue minua, sillä minä näännyn ja lankean . . . Ymmärrä, suuri Jumalani, minut ilman sanoja . . . Minä niin pelkään. Mitä? Onhan minulla kaikki, on mieheni rakkaus . . .

Mieheni, kuka, mikä hän on? Enkö olekaan vapaa? Olenko kahlehdittu mieheen?

Olen, Jumalan kiitos, minun ei tarvitse hakea ja hapuilla. Hän on minun.

Väsyttää. Onkin jo myöhäinen yö. Tule, unen hyvä hengetär ja vie minut viileille maillesi. Äsken poskeani poltti. Nyt se on kylmä.

Voi nuori sydän, mitä sinä tahdot?

Siihen loppui vihko.

Dargis painoi sen kiinni, kätki kasvot käsiinsä ja painui pöytää vastaan.

Vihdoin hän nousi ja astui salin läpi pieneen kamaariin, jossa kaikki niin muistutti äitiä. Ikkuna oli peitetty lakanalla, hämärä oli jo laskeutunut maille.

Hän likeni vuodetta ja nosti hiljaa valkeaa vaatetta . . .

Siinä lepäsi hänen äitinsä, kasvoilla kalman kalpeus, mutta huulilla autuas hymy . . .

Vitold silmäili häntä kauan. Vihdoin vaipui hän polvilleen vuoteen ääreen, painoi päänsä laitaa vastaan ja purskahti itkuun.

IX

— Missä sinun ulkomaalaisesi on, kun ei häntä enää missään näe? kysyivät tuttavat Elinalta.

— Hänen piti, ikävä kyllä, lähteä kotiin, sillä hänen äitinsä sairastui.

— Sepä surullista! No tiedätkö, miten siellä nyt jaksetaan?

— En ensinkään, sillä emme ole saaneet mitään tietoja... Täällä on tuntunut oikein tyhjältä ja ikävältä, olimme jo niin ehtineet tottua herra Dargikseen!

Elina ihmettelee itsekin, millä helppoudella, miltei välinpitämättömyydellä hän saattaa hänestä puhella. Ja yksinäisyyden hetkinä on hänen sentään häntä niin ikävä, ettei hän käsitä, miten tulla toimeen. Monasti tuntuu hänestä siltä, että hän menehtyy, hän tulee hulluksi, jollei saa häntä tavata, hänelle huojentaa tunteidensa taakkaa.

Hän elää itse asiassa kummallista elämää. Toinen puoli hänestä on rouva Vuoriona, vaimona, joka entistä huolellisemmin ja hellemmin koettaa täyttää kodin velvollisuudet ja joka kourin kynsin painaa alas toista. Tämä toinen, rouva Dargis, nostaa päätään yksinäisyyden hetkinä, niinkuin keskiyön hiljaisuudessa vainajan rauhaton henki nousee leijailemaan hautausmaalle. Välistä hän tulee arkana, nöyränä, kietoo hellästi kädet tuon toisen, rouva Vuorion, kaulaan, ikäänkuin anteeksi pyytäen. Toisen kerran hän tulee väkevänä, uhkaavana, vaatien oikeuksiaan, kalpa kädessä. Silloin hän polkee jalkansa hänen rinnalleen, iskee kyntensä hänen kaulasuoniensa ympäri ja tahtoo tukahduttaa hänet. Ja noista molemmista on tullut yksi ja sama olento: kiihkeä, rakastava nainen, Elina, joka ei voi elää ilman lemmittyään.

Levottomana astelee hän edestakaisin huoneissa. Ei ole hänelle missään rauhaa.

Kerran hän hädässään asettuu kirjoituspöytänsä ääreen ja kirjoittaa, kynän lentäessä pitkin paperin pintaa.

»Minun on niin kylmä, niin nälkä, niin sanomattoman ikävä.

Olisittepa täällä! Jospa ei minun koskaan tarvitsisi teistä erota! Te olette minulle elämä, lämpö, kaikki!

Miksen nauttinut, kun olisin saanut, miksen edes huijanne koskettanut? Minä vain pelkäsin. Kuinka sitä nyt kadun, kun kuluttavassa ikävässä teitä ajattelen. Minä kärsin, mutta en kuitenkaan teistä luopuisi, en tahtoisikaan tehtyä tekemättömäksi.

En ymmärrä, miten voin elää. Minussa herää halu rikkoa kaikki kahleet saadakseni teidät omistaa.»

Hän lopettaa. Yrjö voi minä hetkenä hyvänsä tulla kotiin, kiireesti siis kirje koteloon . . . Miksi hän pelkää Yrjön tuloa, toimiiko hän salaa, tekeekö hän jotakin, josta ei voi miehensä edessä vastata? Hyi, häntä kurjaa, uskotonta vaimoa!

Kirje särkyy palasiksi hänen käsissään, hän sytyttää palaset tuleen ja viskaa tuhan uuniin. Mutta muutaman tunnin kuluttua istuu hän taasen kynä kädessä.

»Minä kirjoitan teille, jota yhä rakastan, vaikken saisi, kirjoitan, sillä muuten sydämeni murtuu. Minä tunnen, että te minut ymmärtäisitte, jos nyt olisitte täällä . . . Ah, en uskalla, en uskalla sitä lausua.

Sanon itselleni, että nyt hän kuolee, oma mieheni, sillä retkellä, jolle hän läksi. . . Voi minua silloin, sillä olen hänestä vihassa eronnut! Jospa saisin lopettaa päiväni, hukuttaa henkeni kaiken, syöstä suoraan sinne, missä kurjuus on saavuttanut huippunsa, missä epätoivo on rajaton!

Minä tunsin ennen Jumalan. Olin hänen lapsensa. Nyt olen lakannut sitä olemasta, mutta olenko onnellinen? En, enkä ole sitä ollut siitä lähtien kuin rukous huuliltani sammui . . .

Parin päivän kuluttua hän jatkaa:

»Kuinka ajat ovat muuttuneet! Ennen kun mieheni illalla läksi toverien seuraan, kuinka olin onneton! Nyt toivon että hän viipyisi, jotta saisin olla yksin tunteineni.

Minun sydämessäni asuu niin kaunis tunne: se on rakkaus, jota minun tulisi vihata, mutta jota en voi vihata.

Sinä armahimpani! Enhän tuntisi elämää, jollen tuntisi sinua. Minä rakastan häntä, johon olen vihitty, mutta rakastan häntä kuin lasta, en niinkuin miestä. Sinä uljas mies, sinä miesten mies, minä olin sylissäsi kuin höyhen, sinä nostit minut käsivarrellesi, niinkuin olisin ollut liinainen huntu. . .

Minä tiedän, että teen syntiä. Mene pois minun tyköäni, kiusaaja. Tule mieheni, vihittyni! Sinä sittenkin sait minulta nuoruuteni. Tahdon rientää sinua vastaan, olla niin hellä, niin hyvä. . . Ehkä tuolla jo tuletkin!

Kiiruhdan eteiseen ja jään sinne seisomaan. Kuu loistaa, ikkunaan on syntynyt himmeä jääharso, tuuli ulvoo, täristyttää taloa, läiskyyttää ovia ja vinkuu nurkissa. Pilvet kiitävät. Minä rakastan juuri tällaista ilmaa. Viipykää poissa, molemmat mieheni, tahdon olla yksin ja katsella kuuta, jonka säteet kimmeltävät ikkunaruudun jäätähtösissä. Kääriydy jäinen harso sydämeni ympäri, tule halla ikipäiviksi asumaan rintaani...

Niin, minun on kylmä. Mutta on hyvä niin. Minä en ikävöi miestäni enkä häntä, en ketään...

Jo lyö keskiyön hetki, aaveitten ja peikkojen hetki. Kuinka on suloista olla yksin! ... Mutta minä pelkään, että hän pian tulee... Ethän, myrsky, vain häntä vahingoita, ethän loukkaa, annathan hänen onnellisesti saapua kotiin! ... Miksi olen niin levoton tietäessäni että hän on ulkona tässä ilmassa? Rakastanko häntä sitenkin, vai paha omatuntoko pusertaa esiin pelon? Kuka sinut tuntee, nainen, sinä oikkujen ja ...?»

Samassa kuulee hän avainta pistettävän avainreikään. Yrjö tulee! Hän repii kirjeen rikki ja rientää hymyillen miestänsä vastaan.

Ei, hänen täytyy muuttua, katua ja koettaa sovittaa! Tämä ei käy.

Ja tehden lujan päätöksen laskeutuu hän levolle. Mutta seuraavana päivänä hän taas kirjoittaa:

»Ei ole minulla missään rauhaa, olen repaleina, olen rikki. Pitääkö olla näin? Jokainen hakee eheyttä, pitääkö minun sieluni haavan lakkaamatta vuotaa verta? Minä näen sinun kuvasi kaikkialla, minä tiedän, miten lämmintä olisi luonasi. Pitääkö minun paleltua?»

Aamulla, siihen aikaan jolloin postinkuljettaja jakaa kirjeitä, elää hän kauheassa jännityksessä. Hän ei voi tehdä työtä, hän säpsähtää jokaista ääntä, hän toivoo ja pelkää. Mutta entä jos Yrjö pyytää odotettua kirjettä luettavakseen, tai jos hän ilman muuta avaa kirjeen... Mitä tulee Elinasta silloin? Hän ei moneen päivään uskalla mennä ulos paitsi silloin, kun hän tietää Yrjön olevan poissa. Ja kotiin palatessa vapisee hän ajatellessaan, että jos Yrjö sattumalta onkin tullut kotiin aikaisemmin, nähnyt kirjeen ja lukenut sen... Ja Elina

kuvittelee jo, että hän tapaa hänet suremassa uskotonta vaimoaan.

Joulu likenee nopein askelin, Agnes saapuu jo Helsinkiin viettämään joulua sisarensa luona.

Hän laulaa kauniisti ja Elina säestää häntä.

Elina alkaa taas soittaa. Se tyynnyttää. Jospa ei Dargis ikinä palaisi!

Kunnas on ottanut takaisin entiset oikeutensa talossa. Hän on nyt jokapäiväinen vieras ja rakastuu Agnesiin korvia myöten. Omituista kyllä ei Elina sitä huomaa. Hän ajattelee niin paljon itseään, ettei ajatuksia riitä muille.

Jouluviikolla oli Elinan syntymäpäivä. Agnes oli varhain aamulla herättänyt hänet laululla, ja hiukan myöhemmällä oli Veeralta ja Kunnakselta tullut kukkasia. Elina olisi mieluummin suonut, ettei kukaan olisi häntä muistanut. Hän karttoi niin paljon kuin suinkin ihmisten seuraa ja koetti lohduttautua sillä, etteivät ihmiset näin joulun edellä ehdi käydä syntymäpäivillä. Mutta jo alkoi telefoni soida ja tuttava toisensa perästä onniteli kysyen, ottaako rouva vastaan vai onko tunteja. Ei, ei ollut tunteja, oppilaat olivat jo kaikki joululomalla. Tietysti jokainen oli hyvin tervetullut.

Veera, Akki ja Olavi tulivat ennen muita jo varhain aamupäivällä. Veera oli leiponut sokerikakun, Akki maalannut pienen kuvan ja Olavi omakätisesti kutonut jonkinlaisen kappaleen punaisesta villalangasta.

Elina leikki poikien kanssa hevosta, he olivat sekä piilosilla että sokkosilla ja telmivät niin, että Veera vihdoin huomasi tarpeelliseksi kehoittaa heitä lakkaamaan.

— Älä toki noiden lapsien tähden laiminlyö muita vieraitasi, sanoi hän hymyillen. — Jättäkää nyt täti rauhaan, lapset!

— He tulevat vasta myöhemmin, naurahti Elina. — Mene sinä, Agnes kulta, leipuriin hakemaan kahvileipää!

Hän leikki ja nauroi peittääkseen tunteitaan, sillä hän pelkäsi, että jos hän totistuu ja Veera rupeaa hänelle puhumaan, niin hän terävällä silmällään näkee kaikki, mitä hänessä liikkuu. Jonkin aikaa Veera häntä tyy-

nesti katseli, mutta ei aikaakaan, kun hän houkutteli hänet viereensä istumaan.

— Elina, sanoi hän, — sinulla pitäisi olla lapsia.

Elina purskahti suureen nauruun.

— Jumala varjelkoon! Onko se niin hauskaa?

— Meille naisille on se suorastaan elämä.

— Ajattele, minä olen niin epämaisellinen, että suorastaan pelkään lapsia.

— Ethän, koska kerran noin voit leikkiä noiden poikain kanssa. Ajattele, jos ne olisivat omiasi!

— Niin, jos saisin heidät noin suurina! Mutta pieniä lapsia, rumia, punaisia olentoja... Ei! Veera hyvä, koska sinä oikeastaan olet ruvennut noin naiselliseksi? Sanoistasi voisi tulla siihen johtopäätökseen ettet olekaan mitään muuta kuin äiti. »Kinder, Kirche, Küche» ...

— Mitään muuta kuin äiti! äänsi Veera, surumielisesti hymyillen. — Eikö sitä sitten ole siinä! Oli aika, jolloin halveksin sellaista. Nyt ihailen. Ei ole naiselle toista niin suurta onnea kuin olla ehyesti ja kokonaan äitinä, suuren lapsiparven äitinä.

Elina pakotti huulilleen hymyn ja seurasi hajamielisenä poikia, jotka katselivat kuvakirjaa.

— Jota enemmän minä luovun kaikista ulkonaisista velvollisuuksista, jatkoi Veera, — ja elän kodilleni ja lapsilleni, sitä onnellisemmaksi tulen. Minä kehitän nykyään esimerkiksi taiteellisia lahjojani ja henkielmääni vain voidakseni antaa heille. Etkö ymmärrä minua, Elina, etkö käsitä että se on onnea?

Hymy katosi Elinan huulilta.

— Katso, sanoi hän, — ihmiset ovat niin erilaisia ja naiset voi jakaa kahteen luokkaan: naisellisiin ja epämaisellisiin. Sinä näyt kuuluvan edellisiin, minä kuulun jälkimmäisiin. Itse tämän kaiken minulle hiljan selitit.

— Niin, mutta minäkin olin ennen tuollainen epämaisellinen. Antti vasta osasi kasvattaa minut naiseksi...

Elinan silmissä leimahti. Hän säpsähti omaa ajatustaan.

— Sinä et ehkä rakastanut Akselia?

Sanattomana jäi Veera häneen katsomaan. Mutta

Elina loi katseensa maahan. Hän ei uskaltanut katsoa Veeraa silmiin.

— Rakastin, sanoi Veera, — mutta aivan toisella tavalla kuin nyt. Antin rakkaus vasta herätti minussa naisen.

Elina kätki kasvot käsiinsä. Sitten hän äkkiä, ikäänkuin voimanponnistuksella riuhtaisihe irti mielialastaan, nousi ja rupesi nauraen kattamaan kahvipöytää. Ja samassa tuli jo vieraita. Pian oli Vuoriolan saliin kokoontunut kymmenkunta henkeä, naisia ja herroja, ja heidän kanssaan tuli taloon täydellinen syntymäpäivämieliala: pöydillä naisten käsitöitä, kahvikuppeja, hedelmäveitsiä, lautasia ja tähteitä sokerileivoksista, ilmassa tupakansavua ja tuoksua valkeista, korkeista tuberoosoista.

Keskusteltiin viime premieeristä, joulukirjallisuudesta ja muista päivän kuulumisista. Elinan piti soittaa ja Agnesin laulaa.

Heidän vielä ollessaan soittokoneen ääressä toi joku kirjelaatikosta kirjeen. Sen nähdessään herkesi Elina soittamasta. Kirje ei ollut osoitettu hänelle vaan Yrjölle, mutta hän tunsipaikalla Dargiksen käsialan, olihan hän niin monasti korjannut hänen suomalaisia kirjoituksiaan.

— Kas, huudahti Yrjö, — Dargikselta! No vihdoinkin se kirjoittaa!

— Kuule, luetaan toiste, pyysi Elina, tarttuen hänen käsiinsä, jotka juuri olivat kuorta avaamassa. — On epäkohteliasta nyt, kun meillä on vieraita!

Hänen katseensa rukoili ja posket punoittivat, mutta Yrjö kääntyi muutta mutkitta vieraiden puoleen:

— Suotteko, hyvät herrasväet, anteeksi, jos kiireesti silmäilen tämän kirjeen läpi?

Tietysti he soivat, sillä tunsivathan he kaikki Dargiksen ja olivat uteliaisuudella odottaneet tietoja hänestä.

Elina asettui Yrjön taakse, silmäillen kirjeeseen hänen olkapäänsä sivutse. Mutta tuskin oli Yrjö sen avannut, ennenkuin hän taittoi sen takaisin kiinni ja kuiskaten käski Elinaa pitämään vieraille seuraa. Omaan huoneeseensa hän sitten meni lukemaan.

— Kas vaan, naurahti Elina, — me emme sittenkään

saaneet kuulla uutisia Liettuasta! Kuinka äärettömästi minä pidän kukkasista!

Hän seisahtui sohvapöydän eteen ja rupesi ihailemaan kukkasia, tuontuostakin hengittäen sieraimiinsa niiden tuoksua.

— Minusta nuo valkeat melkein saattavat ihmisille päänsärkyä, huomautti Kunnas kuivasti. — Palaako liettualainen?

— En tiedä ensinkään! Saammepa nyt kuulla.

— Minusta, alkoi muuan naisista, — olisi hiukan omistuista, jos hän jäisi sille retkelle juuri nyt, kun sai työnsä alkuun täällä.

— Ei, jatkoi toinen, — kyllä hän palaa, sillä hän kertoi jo kustantajan kanssa tehneensä kaupat. Teoksen pitää kevääksi valmistua. Me olemme perinpohjin keskustelleet tästä asiasta.

— Sinä näyt tietävän enemmän kuin muut. Mutta minun käsitykseni mukaan hänen tulonsa riippuu siitä, miten äidin laita on.

— Kuinka niin? Jos äiti paranee, niin hän tulee, jos taas kuolee, niin hänellä on vielä enemmän syytä tulla! Mitä Agnes arvelee?

Agnes punastui odottamatonta kysymystä, mutta loi kirkkaat silmänsä viattomasti puhujattareen ja lausui vakavasti:

— Minähän en ole nähnyt häntä kuin kerran, mutta tahtoisin häneen tutustua, Elina ja Yrjö kun niin kovasti häntä kehuvat!

— Mutta mitä arvelet: tuleeko hän?

— En tiedä!

— Eikö Agnes ole nähnyt Dargista kuin kerran? Se ei ole mahdollista!

— On! En ole häntä nähnyt kuin silloin iltamassa.

— Niin, selitti Elina, — Agnes läksi seuraavana aamuna ja kun hän nyt palasi, oli herra Dargis jo poissa. ..

Hän oli käynyt merkillisen levolliseksi. Ensin kun kirje tuli, oli hänen sydäntään hiukan vihlaissut, mutta sittemmin oli hän aivan levollisesti kuunnellut vieraiden keskustelua. Se häntä itseäänkin hämmästytti.

- Mutta mihin se Yrjö jäi? sanoi vihdoin Veera, joka pitkän aikaa oli istunut vaipuneena käsityönsä ääreen.
- Tulen, tulen! vastasi Yrjön ääni ja seuraavana hetkenä oli hän jo huoneessa.
- Dargiksen äiti oli kuollut. Lyhyen hiljaisuuden jälkeen alkoi vilkas keskustelu.
- Ohhoh poika raukkaa! Hän taisi hellästi rakastaa äitiään ... joku siitä mainitsi!
- Oliko hän kauan sairaana?
- Olihan hän jo ollut muutamia kuukausia vuoteen omana.
- Kai hän ehti perille ennenkuin äiti kuoli?
- Kyllä. Äiti eli vielä viikon hänen tulonsa jälkeen.
- No palaako hän Suomeen?
- Kyllä, mutta vasta joulun jälkeen.
- Mitä hän muuta kertoo sieltä?
- Ei juuri mitään ...
- Tottahan toki jotakin, olihan se pitkä kirje!
- Sanoo vain, miten tyhjältä siellä tuntuu ja että hänen on mahdotonta siellä olla ...
- Sen käsittää!
- Sitten tahtois joku yhtiö ostaa hänen kotitalonsa hyvästä hinnasta ...
- Möisipä pois koko roskan ja muuttaisi tänne Suomeen.
- Niin, niinkuin muut liettualaiset muuttavat Amerikkaan odottamaan parempia aikoja!
- Ei, selitti Yrjö, — hänellä on siellä naimaton sisar, jota hän ei tahdo jättää. Hän tulee vain täksi talveksi, kirjoittamaan kirjaansa.
- Kun vieraat vihdoin olivat lähteneet, pyysi Elina Yrjöltä Vitoldin kirjettä.
- Johan sinä kuulit kaikki, mitä siinä oli, sanoi Yrjö.
- Mutta minä tahtoisin sen nähdä! Miten hän kirjoittaa äitinsä kuolemasta?
- Hän mainitsee siitä vain aivan lyhyesti. Minä kerroin jo kaikki.
- Mutta miksen minä saa kirjettä nähdä?
- Osaatpa sinä olla utelias! sanoi Yrjö nauraen.
- Olenhan minä ennen saanut nähdä sinun kirjeesi.

Rupeatko sinä nyt salaamaan minulta jotakin? Sedän kirjettäkään et näyttänyt!

— Mutta anna nyt minunkin joskus pitää pienet salaisuuteni. Saat sinä ne kyllä aikoinasi tietää!

— Koska? Kuule Yrjö, minä olen levoton, mitä on tapahtunut?

Elina oli käynyt aivan kalpeaksi. Olikohan Dargis kirjoittanut heidän suhteestaan? Ei, ei, se ei ollut mahdollista!

— Yrjö, virkkoi hän taas, — oletko pahoillasi minulle? Sano, sano!

Yrjö purskahti suureen nauruun ja sulki hänet syliinsä.

— Minua huvittaa nähdä sinut noin uteliaana! Sinä-hän teet oikein »totellisen naisen» vaikutuksen.

— Sinä raaskit minua tässä kiduttaa!

— Kidu nyt, rakkaani, sitä suurempi on sitten ilosi!

— Iloni? Onko varma, etten tule itkemään?

— No on! Äläkä nyt enempää kysele! ...

Yrjö silitti kädellään hänen tukkaansa ja työnsi hänet hymyillen ulos työhuoneestaan.

Elina jäi seisomaan keskelle salin lattiaa.

— Hän palaa siis! Se on suloista. Sitten hänen pitää minulle kertoa, mitä hän on kirjoittanut. En häntä enää pelkääkään, sillä olen tyyntynyt täydellisesti. En häntä rakasta: tämä mieto, tyyni tunne on ystävyyttä!

— Hänen äitinsä on siis kuollut!

Ja vaistomaisesti rupesi Elina ajattelemaan omien vanhempiansa kuolemaa ja ääretöntä tyhjyyttä, joka oli vallinnut Arrakoskella, kun isä oli viety hautaan. Kyyneleet tulivat hänen silmiinsä ja tarve lohduttaa täytti sydämen. Hän päätti kirjoittaa Vitoldille ja istuutui paikalla kirjoituspöytänsä ääreen.

»Rakas ystävä!

Niin selvänä nousevat eteeni päivät Arrakoskella, kun ensin äitini ja sitten isäni kuoli. Minä niin täydellisesti saatan eläytyä teidän mielialaanne ...

Kuinka kieli sentään on köyhä! Kun istuuduin tähän, tuntui siltä kuin minulla olisi ollut niin paljon teille sanomista. Ja nyt en löydä sanoja.»

— Rouva, keskeytti hänet Mari ruokasalin ovelta, — ruoka jäähtyy!

— Hyvä, vastasi Elina ja jatkoi:

»Tervetuloa takaisin Suomeen. Saatatte aivan huoletti tuUa!»

Siinä hän hetkeksi jäi miettimään. Olikohan Vitold kieltänyt Yrjöä näyttämästä kirjettä? Siinä tapauksessa ei hänen pitänyt udella, sillä Vitold tiesi, mikä hänelle oli hyvä. Hän luotti häneen täydellisesti.

Mutta hän oli joutunut omituisen tymeälle, kuivalle mielelle eikä tahtonut löytää jatkoa kirjeeseensä.

»Tänne meille ei kuulu mitään erinomaista», kirjoitti hän vihdoin. »Sisareni on meillä, olemme kaikki terveinä. Toivotamme teille hyvää joulujuhlaa.

Tervehdin sekä teitä että sisartanne lämpimästi.

Ystävyydellä

Elina Vuorio.»

Hän sulki kirjeen kuoreen, kirjoitti päällekirjoituksen, vieläpä liimasi valmiiksi postimerkin. Tämän kirjeen hän ainakin saattoi lähettää!

Ja Yrjön lähtiessä kaupungille pisti hän sen hänen käteensä ja pyysi häntä heittämään kirjelaatikkoon.

X

Yrjö ja Agnes olivat olleet ostamassa joulukuusta. He olivat valinneet kauneimman koko torilta, ottaneet kaksi miestä kantamaan ja toivat sen nyt riemusaatossa kotiin.

Elina oli paraikaa kyökissä leipomassa, kun heidän iloiset äänensä alkoivat kuulua pihasta.

— Mihinkä se nyt pannaan? kysyivät miehet.

— Eiköhän viedä suoraan sisään, ehdotteli Yrjö.

— Mutta kun se on näin jäinen ja luminen.

— Pitäisi viedä jonnekin sulamaan.

— Ehkä pyykkitupaan, sanoi Agnes. — Arrakoskella aina ennen veimme joulukuusen tupaan sulamaan.

— Kysytään rouvalta, huomautti Yrjö vihdoin.

Hän juoksi innoissaan kuin koulupoika likemmä taloa, koppasi maasta lunta ja nakkasi pallon ikkunaan.

— Mihin kuusen saa panna sulamaan?

— Hyvänen aika, kuinka se on suuri! huusi Elina ruudun takaa. — Se ei varmaankaan mahdu sisään.

Hän tuli portaille, suuri esiliina vyöllä, kädet jauhoissa ja käsivarret paljaina kyynärpäihin asti.

— Eikö se ole kaunis? ylpeili Yrjö.

— On, mutta niin suuri! puhui Elina hymyillen.

— Sanoinhan minä, ehätti Agne väliin, — että se on liian suuri.

— Mutta kaunis! sanoi Yrjö.

— Ehkä on paras viedä se puukellariin, neuvoi Elina vihdoin.

Yrjön innostus oli aivan liikuttava. Hän oli hankkinut kuuseen helyjä ja makeisia, hän oli ollut mukana jäjestelemässä huoneita. Tuontuostakin tuli hän kyökiin katsomaan kuinka sisarukset leipoivat tai tekivät muita jouluvalmistuksia, ja koko ajan oli hänen kasvoillaan omituinen odotuksen ja onnellisuuden ilme, niinkuin lapsella, kun sen on vaikea olla ilmaisematta joulusalaisuuksiaan.

Itse hän sitten jouluaattona vaivalloisesti kuljetti sisään kuusen.

Siitä oli sahattava pois kyynärän verta! Omin käsin Yrjö toimitti sahauksen ja itse hän tahtoi koristaa puun. Korkeintaan saivat Agnes ja Elina sitoa langanpäitä omenonihin ja muihin makeisiin, joita oli ripustettava oksille. Yrjö uhrasi joulupuun koristamiseen koko päivänsä. Ja tuontuostakin huusi hän joko Elinaa tai Agnesia tai Maria katsomaan, »eikö se nyt tule muhkeaksi!»

Vihdoin oli kaikki järjestyksessä, joka huone valaistu, kaikki talonväet juhlapuvuissa.

Agnesin pyynnöstä veisattiin virsi.

Se toi mieliin omituisen hartauden. Oli kuin heijastus lapsuudenajoista olisi langennut taloon.

— Minä olen käynyt vanhaksi, mietti Elina itseksensä, koettaen tekeytyä niin tyytyväisen näköiseksi kuin suinkin, — enhän enää voi mistään iloita!

Koti tuntui hänestä tavallista tyhjemmältä ja tuik-kiva joulukuusi teki miltei surullisen vaikutuksen.

Hän oli ommellut Yrjölle kauniin keinutuolimaton ja vihreän silkkityynyn. Agnes oli valmistanut koko jou-kon pikkutavaraa. Lahjojen mukana hilpeni mielialakin, varsinkin kun Yrjön antimet tulivat esille, sillä hän oli sepittänyt niihin hullunkurisia värssyjä.

Äkkiä soi kello eteisessä.

Suinpäin karkasivat kaikki avaamaan. Hyvä olikin että he menivät joukolla, sillä pelästynyt olisi varmaan yksinäinen. Sieltä tuli kaksi tonttua tulipunaisissa vaatteissa, punaiset lakit päässä, kantaen välissään päre-koppaa. Ja perässä asteli Veera rouva hymyillen, silmät loistaen innostuksesta. Kuin yhdestä suusta pääsi nyt seitsemän hengen kurkusta ilohuutoja, naurua, kysy-myksiä. Tontut karkasivat sylistä syliin, hyppelivät ja vinkuivat, tahtomatta esiintyä ihmisäänellä, kunnes Veera rouva ilmoitti, että tontut kyllä osaavat puhua.

Ilo ja riemu oli äkkiä täyttänyt talon suojat. Joulukuusen ympärillä leikittiin ja pöytien ääressä nauret-tiin ja pajateltiin.

Mutta Elinaan vaikutti kaikki surullisesti. Hän kyllä hymyili muiden mukana, mutta kyyneleet olivat joka hetki tunkemaisillaan silmiin.

Hän oli juuri nostanut Akin syliinsä jotta poika ulot-tuisi ottamaan kuusesta konvehtia, joka häntä erityisesti miellytti, kun Yrjö astui huoneeseen, kädessään pieni kukkavihko.

— Elina, virkkoi hän hymyillen, — tässä on minun lahjani sinulle.

Elina päästi pojan sylistään, tarttui kukkavihkoon ja vei sen kasvoilleen. Silloin putosi lehtien välistä pieni, valkea kortti. Akki ojensi sen hänelle.

»Täten lahjoitetaan Elinalle hänen rakas Arrakos-kensa.»

Elina jäi sanattomana tuijottamaan kirjoitusta, ikään-kuin ei hän olisi sitä ymmärtänyt.

— Niin, niin, virkkoi Yrjö ja sulki hänet syliinsä, — Arrakoski on taas sinun. Se se nyt oli se minun salai-suuteni!

— Arrakoski minun! äänteli Elina moneen kertaan,

ensin miltei pelästyen ja sitten alkaen hymyillä, ikäänkuin hän jo puoleksi olisi käsittänyt onneansa. — Onko se totta? Koko Arrakoski, puisto, huvihuoneet, joki, laiturit, kaikki?

Mutta odottamatta vastausta kysymyksiinsä, karkasi hän Yrjön luo, heittäysi hänen syliinsä, vuorotellen nauri ja huudahteli ja purskahti vihdoin itkuun.

He iloitsivat kaikki hänen kanssaan, Agnes oli hänkin haltioissaan ja Veera tuli häntä hellästi suutelemaan.

— Akki, Akki ja pikku Olli, huudahti Elina, ottaen pojat syliinsä, — tiedätekö, kun Arrakoski — tiedätekö mikä Arrakoski on? Se on se maatila, jossa isä ...

— Tiedämmehän me Arrakosken, jossa oli paljon kauniita hevosia ja vaunuja ja oikeita peltoja...

— Ja jossa ongittiin lohia, lisäsi Olavi.

— Niin, juuri niin. Se on nyt meidän. Ja ensi kesänä tulette te kaikki sinne! Täti lähettää vaunut vastaan asemalle...

— Saanko minä ajaa... ?

— Saat, saat...

— Ja ratsastaa?

— Saat, saat. Mutta mennään nyt Marille kertomaan! ... Ei Yrjö! keskeytti hän äkkiä, — tämä ei ole totta. Sinun täytyy kertoa minulle, miten se on tapahtunut!

Hetkisen perästä tahtoi Veera lähteä. Ajuri odotti pihassa ja kotiinkin jo ...

— Odottaako ajuri pihassa? huudahti Elina. — Voietten minä tietänyt! Hänen täytyy saada teetä! Odotatethan sen verran! Onhan jouluaatto!

Ja juoksujalan läksi hän pihaan, nouti sisään ajurin ja kestitti häntä parhaan taitonsa mukaan.

— Syökö teidän hevosenne sokeria, juolahti äkkiä hänen päähänsä. — Vaiko leipää? ... Minä olen tänään saanut niin suuren lahjan, selitti hän sitten. — Mieheni on ostanut takaisin syntymäkotini, suuren maatilan kaukana täältä ... Mari hyvä, mene tarjoamaan tämän ajurin hevoselle sokeria ja leipää. Ja teidän lapsillenne panen vähän konvehtia — onhan teillä lapsia? ... No, minä panen sitten neljä, niin on kaksi kummallekin!

Koko ilta kului iloisessa humussa ja tulevaisuussuun-

nitelmia tehdessä. Elina olisi heti joulunpyhinä tahtonut lähteä taloa katsomaan, mutta Yrjö arveli, että on paras antaa entisien asujainten ensin lähteä pois. Heille oli suotu kuukauden muuttoaika. Paikkakunnan lehdessä oli kyllä ollut uutinen kaupasta ja Yrjö oli pahasti pelännyt, että pääkaupungin lehdetkin ottaisivat sen palstoillensa. Silloinhan Elina olisi saanut tietää asian ennen aikojaan.

— Minä, joka en koskaan lue sanomalehtiä!

— Käännätithän sinä niistä välistä oppilaillasi! Ja olisihan joku tuttava voinut kertoa.

— Kyllä sinun tuumasi vain täydellisesti onnistui, sillä minä en tietänyt mistään!

Yrjön piti kertoa kaikki kauppaa koskevat yksityisseikat ja Elina siunaili vuoroin häntä vuoroin setäänsä ja kaikkia muita ihmisiä, jotka olivat olleet osallisina tekemään häntä näin onnelliseksi!

Äkkiä juolahti hänen päähänsä kysymys ja välinpitämättömällä äänellä, ikäänkuin ohimennen hän lausui:

— Kuule, oliko sillä Dargiksen kirjeellä, joka tuli minun syntymäpäivänäni mitään yhteyttä tämän asian kanssa?

Yrjö vaikenä hetkisen ja Elina luki jo hänen kasvoistaan vastauksen kysymykseensä.

— Kyllä. Hän siinä mainitsi jotakin Arrakoskesta. Ymmärrät siis nyt, miksen tahtonut hänen kirjettään näyttää.

— Ymmärrän, ymmärrän, hymyili Elina, kokonaan tyytyväisenä.

Uudenvuoden jälkeen saapui Dargis Helsinkiin. Yrjö oli häntä vastassa asemalla ja pyysi hänet suoraan päätä Vuoriolaan teetä juomaan.

Hän oli siis nyt täällä, vaikka hän satoja kertoja oli sanonut itselleen: »heitä mieluummin työsi kesken, älä mene»! Mutta elämä kotonakin oli tuntunut niin mahdolltomalta. Helsinki oli sinne tuikkinut kuin vilkkumajakka aavalle merelle. Hän oli tullut niin vaatimattomaksi, hän ei pyytänyt Elinalta mitään, hän tyytyi pienimpäänkin ystävällisyyteen.

Sitäpaitsi oli hän varmaankin tyyntynyt, Elinan kirjekin jo yksin oli hänet täydellisesti jäähdyttänyt.

— Sinä et aavista, kertoi Yrjö, — miten iloiseksi hän tuli, kun sai tiedon Arrakosken ostosta.

— Sehän oli hauskaa!

— Enkä minä kertonut sinun avustasi, vaikka mieleni niin kovasti teki. . .

— Sehän oli niin vähäpätöinen asia, eihän siitä kannata. . .

— Mutta sinä olet laihtunut, veliseni, todellakin!

— Talvi ei ole päässyt täällä ensinkään pitemmälle kuin siellä meillääkään, huomautti Dargis hetken kuluttua.

— Jo täällä jouluna ajettiin reellä, sanoi Yrjö, — mutta sitten tuli taas sateita.

Kadut olivat iljängolla. Vuoriolan ikkunoiden alla kiilteli jäätikkö punertavassa valossa, sillä uutimet eivät olleet alhaalla.

— Kävele varovaisesti, kehoitti Yrjö, — täällä on niin kovin liukasta.

Dargis pakotti itsensä pysymään tyynenä. Pelkästään tieto siitä, että hän saa Elinan nähdä, oli täyttänyt hänen rintansa sanomattomalla riemulla.

Agnes tuli avaamaan ovea.

— Tervetuloa, sanoi hän ikäänkuin hiukan ujostellen ja huusi sitten kyökkiin päin: — Elina, Elina, he ovat jo täällä!

Elina viipyi. Vihdoin hän tuli, posket hehkuvina ja ojentaen Dargikselle jääkylmän kätensä.

— Tervetuloa . . . Te olette hiukan laihtunut.

— Olen ehkä nyt matkan jäljestä väsynyt, mutta sisareni kyllä koetti minua siellä kotona hoitaa.

— Kai te tiedätte sen suuren uutisen, alkoi Elina kun oli asetuttu teepöytään, — että Arrakoski on meidän!

— Kirjoittihan Yrjö siitä. Minä hyvin ilostuin.

— Tiedänhän minä, että siitä tulee paljon huolta, jatkoi Elina tyynellä, järkevällä äänellä, — mutta hauskaa se kuitenkin on!

— Huolet hiiteen! huudahti Yrjö. — Viikon perästä on Arrakoskella veronkanto ja silloin menet sinä Elina

sinne . . . Voit käsittää, veli Dargis, että hänelle on ollut vaikeaa näin kauan pysyä poissa Arrakoskelta.

— Eikö Elina rouva vielä ole käynyt siellä?

— Me arvelimme, vastasi Elina, — että olisi paras odottaa, kunnes entiset omistajat olisivat muuttaneet. Setä siellä kyllä on käynyt antamassa tarpeellisia määräyksiä . . . Minä jään sinne ehkä koko talveksi.

— Sitä minä nyt en usko, virkkoi Yrjö nauraen, — sillä kyllä sinulle siellä kävisi yksinäiseksi.

— Ja sinulle täällä! sanoi Agnes leikillisesti.

— Minä kyllä aina tulen toimeen, mutta Elinasta olen levoton. Kuule, veli Dargis, olin aikonut pyytää sinua lähtemään hänen kanssaan edes muutamaksi päiväksi...

— Mutta entä sinä itse? sanoi Dargis.

— Enhän minä pääse! Koulut ovat juuri alkaneet...

— Mutta entä neiti Ekmark?

— Minä käyn täällä musiikkiopistoa ja sekin on juuri alkanut...

— Älä nyt, Yrjö, huomautti Elina hymyillen, — rupea kiusaamaan herra Dargista, heti kun hän on tänne päässyt. Aikaahan hänellekin työ!

— En minä senvuoksi, sanoi Dargis mielenliikutustaan hilliten. — Tietysti minä mielelläni, jos Elina rouva vain tahtoo ottaa minut mukaansa. Ajattelin vain...

Yrjö purskahti nauruun.

— Tepä olette juhlalliset! Dargis veikkoseni, mene nyt sinä vain, saathan siten tutustua Suomeen ja onhan minulla monta syytä toivoa, että näkisit Arrakosken... Tarkoitin, että olet kuullut siitä niin paljon puhuttavan ja olemmehan jo tulleet ystäviksi, lisäsi hän hymysuin.

— Tietysti minä mielelläni...

— No niin, se on siis päätetty asia! On parempi, ettei Elina ole yksin, ainakin alussa.

— Olkoon menneeksi, mietti Elina. — Sillä retkellä ainakin voin näyttää, mihin kykenen. Ääneen hän lausui: — Olen kiitollinen, jos tulette, herra Dargis.

Ja tämän päätöksen jälkeen tuli mieliala teepöydässä vapaaksi ja hilpeäksi.

XI

Elina seisoo Yrjön ja Vitoldin välillä ja Yrjö pitelee häntä kädestä.

— Enhän ole levoton, virkkaa hän hellästi, — kun uskon sinut Dargiksen haltuun. Mutta ole sentään varovainen! Lupaa se minulle!

Samassa kuuluu kolmas soitto, Yrjö sulkee hänet syliinsä ja suutelee häntä. Dargis, joka jo on vaunusillalla, ojentaa hänelle kätensä ja auttaa hänet vaunuun. He näkevät vielä ikkunasta vilahdukselta Yrjön ihmisjoukossa, sitten kiihtyy junan vauhti ja rakennukset, vainiot ja metsät alkavat tyynesti liukua heidän ohitsensa.

He istuvat toisessa luokassa, toistensa vieressä, enimmäkseen ääneti, mutta silloin tällöin tehden vähäpätöisen kysymyksen. Kiskot vingahtelevat, veturi puhkaa. Matkustavia ei ole paljon ja heidän on onnistunut saada viimeinen penkki omaan haltuunsa, joten he ovat melkein kuin yksin.

He ovat matkalla Arrakoskelle, jossa huomenna on veronkanto. Ekmarkien vanhalle palvelijalle, Leenalle, on lähetetty sanaa, että hän lämmittäisi huoneet.

Elina istuu sohvankulmassa kuin ujo nuori tyttö, tuskin uskaltaen katsahtaa matkatoveriinsa, ja kun hän joskus sattuu kohtaamaan hänen katseensa, punastuu hän korvia myöten. Dargis on iloisella tuulella, hän kertoo pienestä seikkailusta viime matkallaan, nauraa itse ja houkuttelee Elinankin nauramaan.

He ovat lähteneet matkalle tekemättä mitään päätöksiä ja rakentamatta mitään varustuksia. He ovat pelotta antautuneet mielialansa valtaan, sillä heidän tunteensa ovat tyynet ja lämpimät, ilman tuskaa ja rajua riemua.

Riihimäellä syövät he päivällistä. Vitold maksaa molempien puolesta ja saattaa Elinan takaisin vaunuun, puoleksi nostaen hänet ylös portaita. Ja taas kiitävät maisemat heidän ohitsensa. On jo täysi talvi, korkeina kohoavat kinokset tienvarsilla ja asemilla seisovat maa-laisukot turkeissaan, tyynesti tuijottaen junaa ja imien piippunysiään.

— Minä ihailen tätä suomalaista tyyneyttä! huudahtaa Dargis tuontuostakin. — Se on suurenmoista! Katsokaa nyt tuotakin miestä: se on varmaankin kymmenen minuuttia seisonut tuossa, jäsentä liikahtamatta. Luulisi hänen siihen ihan kivettyneen!

Ja Dargis seuraa häntä sellaisella tarkkuudella, että Elina jo luulee, ettei hän mitään muuta muistaisikaan. Silloin hän salavihkaa uskaltaa luoda häneen silmäyksen, katsella tuota hempeää poskea ja hiuksia, jotka kähertyvät niskassa ...

Oi, Elina on erehtynyt, hänen tunteensa ei ole tyyntynyt, sama se on kuin ennen, ehkä vain kiihkeämpi, kuumempi! Hän tuntee äkkiä rinnassaan kuin pistoksen ja vetäytyy pelästyneenä vaunun kulmaan. Voi, jospa ei hän olisi lähtenyt tälle matkalle!

Dargis on jo moneen kertaan ehtinyt ajaa luotaan saman tunteen, kun se vaistomaisesti on yrittänyt nousta hänen mieleensä. Hän ei tahdo ajatella menneisyyttä, onhan hän sen jo haudannut ja istuuhan hän tässä naisen rinnalla, jota kohtaan hän tahtoo tuntea ainoastaan ystävyyttä!

Elinan poskilla on heleä puna, silmät ovat maahan tähdätyt ja kasvojen ilmeessä on jotakin pidätettyä ja ikäänkuin oudon henkistä. Dargis huumaantuu äkkiä, unohtaa kaiken ympärillään, tarttuu hänen käsiinsä ja peittää ne suudelmilla.

— Miksi, miksi, kuiskaa Elina, hänkin kokonaan ulkopuolella äskeisen tyyneytensä, — olemme me tuomitut aina kärsimään? Me saattaisimme sentään olla niin onnelliset!

— Niin saattaisimme! puhuu Dargis kiihkeästi. — Mutta, jatkaa hän samassa ja uusi ilme kirkastaa hänen kasvonsa, — olkaamme onnelliset! Unohtakaamme menneisyys, ajatelkaamme ainoastaan nykyisyyttä, joka antaa meidän olla kaksin. Olkaamme onnelliset, vaikkapa vain tämän ainoan kerran eläessämme!

Hän suutelee uudestaan ja uudestaan Elinan kättä, ja painaa sitä rintaansa vastaan. Elina ei vedä sitä pois, hän ei tee vastarintaa. Miksi aina taistella, miksi aina kärsiä? Tunne on heille tullut ulkoapäin, he ovat voimiansa takaa koettaneet sitä tappaa — se ei ole heille

onnistunut, ihminen ei jaksa taistella luonnonvoimia vastaan!

Ja Elinan kasvoihin tulee tyyni, onnellinen ilme ja hän hymyilee matkatoverilleen.

Lyhyt talvipäivä jo alkaa hämärtää, kun he nousevat junasta, ajaakseen kestikievariin, jonne on parin kilometrin matka asemalta. Dargis nostaa Elinan rekeen, kietoo turkin hänen ympärilleen ja peittää hänet huolellisesti.

Elinassa heräävät muistot, hän ei moneen vuoteen ole kulkenut näillä mailla. Paljon on kyllä muuttunut, uutta on rakennettu sijaan ja silloiset uudet asumukset ovat rappeutuneet ja vanhenneet. He saavat pienen kiihkereen reen ja ohuet vällyt, mutta eihän ilmakaan ole kylmä. Hevonen on virkku ja kyytipoika iloinen velikulta, joka juoksee jokaisessa ylämaassa ja laulaa alamaissä. Elina antaa hänelle karamellia ja kysyy, kuka seurakunnassa on pappina.

Dargiksen kanssa puhuu hän saksaa. Jota etemmäksi tullaan, sitä tutummaksi käy hänelle tie, sitä enemmän herää hänelle muistoja.

— Tässä mäessä kun kerran ajoimme isän ja Akselin kanssa, pillastuivat hevoset. Olisi voinut käydä hyvinkin hullusti, jollei isä olisi saanut kiinni ohjaksista... Hän oli niin voimakas mies, minun isäni. Teissä on jotakin, joka muistuttaa häntä, vaikkette yhtään olekaan hänen näköisensä ... Ja tuolla aholla näin kerran suden, oikean elävän suden. Oletteko te koskaan nähnyt susia?

— Eläintarhoissa, en muualla.

Metsä humisee hiljaa, alastomat puunoksat erottautuvat koleanharmaata taivasta vastaan. Kyytipoika on väsynyt laulamaan ja vaikenee, vähän väliä kehoittaen hevosta kiiruhtamaan.

Pian näkyy jo mäen päällä kestikievari. Se on samassa rakennuksessa kuin ennen, ainoastaan väri, joka ennen oli punainen, on nyt muuttunut joksikin vaaleammaksi, jota ei hämärässä saata erottaa. Koira haukkuu portilla ja nainen, paljain päin, juoksee vastapäätä olevasta rakennuksesta avaamaan ovea. Tyhjän kuistin läpi tullaan huoneeseen, joka, kun tuli on sytytetty kallellaan seisovaan kynttilään, näyttäytyy olevansa ääretön sali.

Kuinka siellä kaikki on Elinalle tuttua! On kuin entiset ajat ojentaisivat hänelle kättä. Taulut seinillä ovat samat kuin kymmenen vuotta sitten, hän tuntee ne kaikki ulkoa, onhan hän niin monta kertaa tutkinut niitä, kun täällä on pitänyt syöttää hevosta... Samat suuret keltaiset keinutuolit töröttävät lattialla, sama laaja uuni täyttää suuren osan keskiseinää, pöydällä on päiväkirja, kulunut kynä, mustepullo — jota ei koskaan saata ajatella muuten kuin puolillaan karpäsiä tai hämahäkinverkkoja. Kaikki on entisellään, ainoastaan murattiköynnös, joka ennen kiersi vain ikkunaa, on kasvanut niin, että se nyt vihannallaan peittää koko seinän.

Valtavina tunkeutuvat muistot Elinan mieleen. Hän on purskahtamaisillaan itkuun.

Samassa tulee tyttö ilmoittamaan, että hevonen vastikään palasi kyydistä, olisi hyvä kun se saisi tunnin ajan syödä.

»Herrasväki» suostuu tietysti odottamaan, Elina tilaa teetä ja käskee tekemään tulta uuniin. He vetävät pöydän tulen ääreen ja istuvat siinä punertavassa lämpimässä. Elina kertoo entisistä ajoista.

— Kuulkaa, puhkeaa hän vihdoin puhumaan, — ker tokaa nyt tekin jotakin! Te tiedätte koko minun elämäni historian ja minä saan tyytyä vain pieniin piirteisiin teistä.

Dargis vaikenee, ikäänkuin etsiäkseen langan päätä ja alkaa sitten:

— Minä olen lähtenyt aivan toisesta piiristä kuin te. Olen talonpojan poika... Ensimmäinen muistoni lapsuudenajoilta on, kun isoisäni, harmaahapsinen ukko vietiin Siperiaan. Muistan kuinka karkasin jumalanäidin kuvan eteen, joka seiso i tienristeyksessä ja lankesin polvilleni... Olin silloin viiden vuoden vanha... Sittemmin jouduin kouluun, tulin ylioppilaaksi, menin kihloihin, tein matkustuksia pitkin Eurooppaa, kihlauksen i purkautui, isä kuoli, näin — teidät... Siinä kaikki.

— Mutta yksityisseikkoineen ... Tahtoisin tietää äidistänne.

— Äidistäni! lausui Dargis omituisella hellyydellä. — Hän oli saattanut riisua päältään kaiken itsekkäisyyden, hänellä ei ollut mitään tarpeita, kaikki hän osasi uhrata

lastensa ja kanssaihmistensä hyväksi. Ja kesken suurta rakkauttaan saattoi hän olla niin ankara... Muistan kerran, kun pikkupoikana olin ottanut omenia naapurin puutarhasta ja tulin kotiin, niin sain äidiltä selkäsauvan. »Mene nyt paikalla viemään ne isännälle ja pyydä anteeksi», sanoi hän... Me tottelimme häntä täysikavaneina miehinäkin miltei kaikessa... Olisinpa saanut viedä teidät morsiamenani hänen luokseen, kuinka hän olisi teitä rakastanut!

Molemmat vaikenivat. Elinan silmään on tullut kyynel. Dargis nousee ja alkaa astella edestakaisin lattialla.

— Kertokaa minulle, pyytää Elina, — minkä näköinen äitinne oli!

— Hän oli pieni, hento nainen. Kuinka monesti otin hänet käsivarsilleni, kun hän väsyneenä tuli sisään askareistaan. Olettehan nähnyt hänen valokuvansa... Rakkaus häneen minua on varjellut elämän tiellä, sillä muuten olisin vaipunut, ties miten syvälle.

— Onnellinen äiti, kuiskaa Elina, — oi onnellinen äiti!

Hän painaa pään käsiinsä ja hengittää kiivaasti.

— Se on minun onnettomuuteni, jatkaa hän hetkisen kuluttua, — että minun kaikessa täytyy teitä ihaila ja kunnioittaa. Jos rakastaisin sokeasti ja te antaisitte aihetta kunnioitukseni horjumiseen, niin rakkautenikin pian menisi. Mutta nyt täytyy minun teihin kiintyä yhä enemmän, jota enemmän opin teitä tuntemaan! ... Enkö minä sitten rakasta Yrjöä? Rakastan! ... Vaan voiko nainen rakastaa kahta miestä yhtäikää?

He tuijottavat sanattomina hiilokseen ja painavat toistensa käsiä.

Hetkisen perästä tulee isäntä ilmoittamaan, että hevonen on valjaissa. Se on kaunis valkea hevonen, eikä Elina voi pidättää ihailun huudahdusta, kun hän sen näkee.

— Se onkin naimahevoseni, selittää isäntä. — En sitä tavallisesti pane kyytiin, paitsi kun kaikki muut hevoset jo ovat olleet... Varsinkin kun minun itse aina täytyy olla sitä ajamassa.

Hyvää vauhtia ajetaan läpi pimeän metsän. Kulkuset soittelevat, lumi narajaa. Puolentoista tunnin perästä ajetaan sisään Arrakosken rajaportista.

Pian alkavat Arrakosken pellot. Satavuotiset puut puistossa humisivat, kosken kohinakin jo rupesi kuulumaan ja ikkunoihin syttyi tulta. Läpi huoneiden asteli pieni, harmaja olento, liikkuen äänetönnä kuin henki. Hän avasi narisevan oven ja tuli, läähättävä kynttilä kädessä, portaille. Se oli vanha Leena.

— Yrjö, Yrjö, minä en voi sinua pettää, en hyljätä, sillä minun on sinua niin sääli ... !

Elina lausuu sanat itsekseen, astuessaan alas puukäytävää, joka on lapioitu auki. Hänen käsissään on Yrjön kirje, joka uhkuu hellyyttä ja kaipausta. »Nyt vasta näen, mitä minulle olet, Elinaiseni, kaunokaiseni, kun olet poissa! Olet elämää enempi, en saata tulla toimeen ilman sinua!»

— Niin, Yrjö, sinun sanasi kahlehtivat minut, sinun luottamuksesi tekee minulle mahdottomaksi pettää!

Hän tulee kosken partaalle. Siinä on vielä hänen isänsä rakennuttama laituri, siihen aikaan rakennettiin vahvaa! Puitteet ovat harmaat ja kuluneet, mutta saat-
taa vielä erottaa puuhun kaiverrettuja nimikirjaimia ja runonpätkiä.

Joen toisella puolen kohoaa korkeita, metsäisiä vaa-roja, kuuset ja petäjät nousevat lumen peitossa. Valkeiden rantojen välissä vierii vesi mustana, kylmänä, mutta koskenniskassa pyörielee se iloisesti hypellen kuin kie-huvassa kattilassa ja heittelee ympärilleen vaahtoa, joka jäätyy kivien väliin rannalla.

Elina näkee Dargiksen tulevan. Hän ei lähde häntä likemmä.

— Älkää seisoko siinä, sanoo Dargis, — laituri on rappeutunut.

Elina ei liikahda paikaltaan. Mitä siitä, jos se sär-kyisikin ja hän syöksyisi veteen. Hän kuolisi mielellään!

Dargis likenee kiirein askelin, tarttuu Elinan käteen ja taluttaa hänet pois laiturilta. He jäävät käsitysten seisomaan, katse tähdättynä koskeen.

— Olette oikeassa, alkaa Dargis vihdoin, — minun täytyy lähteä, sillä me olemme käyneet toisillemme vaarallisiksi.

Hän pusertaa kovasti hänen vasenta kättään, Elina

tuntee kuinka vihkisormus syöpyy lihan sisään. Se koskee ja samalla lieventää.

— Jos minä tietäisin, sanoo Dargis hetken kuluttua ja nauraa kovaa naurua, — olenko suuri sankari vaiko suuri — narri. Välistä minun täytyy ihailla sekä omaani että teidän hillitsemiskykyä, mutta välistä minä sitä inhoan. Sanon itselleni, ettei tunteemme ole oikea, koskei se ole välitön. Mutta se on kai kasvatuksemme vika — tai ansio.

— Kuinka moneen kertaan minä olenkaan nuo ajatukset ajatellut, puhuu Elina jäykästi. — Olette oikeassa, me olemme liian hyvin kasvatettuja, voidaksemme tuntea välittömästi niinkuin luonnonlapset!

Äänettöminä he silmäilevät koskeen, jonka vaahdot syöksyvät mustaan veteen. Laituriin on tarttunut tukinpää ja kun virta vierii sitä vastaan, kohoavat pärskeet niin korkeiksi, että ne heittäytyvät rannalle asti ja puitten oksiin.

— Olenko minä viettänyt kokonaista kaksi päivää teidän seurassanne? virkkaa Dargis. — Se aika tuntuu lyhyeltä unennäöltä vain! ... Voitteko, Elina rouva, antaa minulle anteeksi kaiken tuskan, jonka olen teille tuottanut?

Elina katselee häneen nuhdellen.

— Jollen olisi oppinut teitä tuntemaan, niin en olisi elänyt, sillä tunteideni runsaudesta kiitän teitä. Minä olen aina janonnut tunteita, paljon tunteita, kaikkia, sekä hyviä että pahoja ...

— Ja kuitenkin ette vielä ole kokenut sitä yhtä ja ainoaa... Vasta kun sen olette tuntenut, voitte sanoa eläneenne, sillä vasta se saa teidät unohtamaan itsenne.

Elina säpsähtää ja jää kalpeana tuijottamaan eteensä.

— Minun täytyy lähteä, Elina rouva, puhuu Dargis, — hevonen on pian valjaissa... Ja vielä viimeinen pyyntöni: minä niin mielelläni suutelisin teitä, kerran, edes otsalle, lisää hän hiljaa.

— Ei, ei, Jumalan tähden, hätääntyy Elina. — Te olette näinä päivinä omistanut koko henkeni. Älkäämme astuko henkisyystestä aistillisuuteen!

— Kaikki on henkistä sille joka rakastaa, ja minä tahdon ...

Hänen silmänsä säihkyvät, hän avaa sylinsä, mutta Elina pakenee. Hervottomina vaipuvat miehen käsivaret alas, tuntuu siltä kuin hän olisi riisunut yltään kaiken voimansa.

— Anteeksi! sopertaa hän ja astuu Elinaa likemmä,
— tämä tila tekee ihmisen hulluksi!

— Ymmärtäkää minut oikein! pyytää Elina ja ojentaa hänelle kätensä.

Sanattomina astelevat he ylös rannalta. He tuntevat molemmat, että ero heidän välillään nyt tapahtuu. Etäisyys ei tosin tule olemaan suuri, mutta henkisen yhteyden täytyy lakata.

Hyvästi jättäessä tempaa Dargis hänet syliinsä, pitää hänen hytkivää ruumistaan käsivarsillaan ja painaa hänen otsalleen suudelman.

— Jumalan haltuun!

Elina kuulee hänen askeltensa etenevän, kuulee kulusten alkavan soittaa, mutta ei voi liikahtaa paikalta: hän on kuin kivettyneenä. Tuleeko hänen vielä tämän jälkeen elää? Hän ei käsitä miten se on mahdollista!

Aika Arrakoskella käy hänelle sietämättömän pitkäksi, hänen pitäisi tehdä työtä ja järjestää, mutta hän ei muista mitään ja koko päivän häntä väsyttää, sillä yöt eivät tuo unta. Hänen täytyy päästä pois. Vaan minne? Hän ei tahtoisi Helsinkiin, sillä he ovat molemmat siellä... Mutta hän alkaa kuvitella, että Yrjö sairastuu, kuolee, ja mitä tulee hänestä, Elinasta, silloin? Hän ajattelee ja ajattelee. Hänen sisäinen elämänsä muodostuu helvetiksi, omantunnonvaivojen palavaksi kuiluksi...

Hänen täytyy rientää Yrjön luo!

Ja parin päivän perästä istuu hän jo junassa, matkalla Helsinkiin, kotiin.

Hän on sanomattoman levoton. Hän tietää, että kun hän näkee Vitoldin, niin koko hänen taitavasti kokoonpantu rakennuksensa alkaa horjua, hän unohtaa kaikki hyvät päätöksensä... Ja jos hän sen uskollisuutensa, mikä hänelle vielä on jäänyt, kadottaa, silloin on maa-perä hänen jalkainsa alta poissa, silloin hän seisoo pohjattomassa suossa... Ihminen pyrkii vaistomaisesti eheyteen: jollei hän saavuta onnea, niin hän hakee epä-

toivoa. Elinan täytyy saavuttaa onni täydellisessä uskollisuudessa!

Ja siihen ei löydy kuin yksi keino: se, että hän kadottaa Vitoldin, että Vitold rakastuu toiseen.

Agnesiin, joka on nuori, suloinen, puhdas! Olisiko se mahdotonta? Heidän täytyy oppia tuntemaan toisensa! He varmaan rakastuvat! Ja jos hän, Elina, sen saa aikaan, niin hän omantuntonsa alttarille on kantanut viimeisen uhrinsa, silloin hänen täytyy päästä ehyteen!

Yrjö ja Agnes ovat häntä vastassa asemalla ja kotona odottaa katettu illallispöytä höyryävine tekeittiöineen. Kaikki huoneet ovat valaistut, soittokoneen kansi on auki ja Elinan kirjoituspöydällä seisoo lemuava, valkea kukka. Heidän on ollut häntä niin ikävä, he ovat häntä niin odottaneet!

Seuraavana päivänä tapaa Elina Dargiksen.

Hän näkee, että hän taistelee pysyäkseen levollisena. Hän ei suutele hänen kättään, ei edes paina sitä, niin kuin ennen. He istuutuvat tavanmukaisille paikoilleen Vuoriolan salissa, mutta kumpikaan ei saa sanaa lausutuksi. Elinahan on päättänyt toimia määrätyn ohjelman mukaan, vasta oli hänelle aivan selvillä mitä hänen piti sanoa ja nyt on hän sen kokonaan unohtanut. Hän tuijottaa eteensä maahan, ikäänkuin toivoen maton kuvioista voivansa lukea, mistä alkaa.

— Tätä, virkkaa hän vihdoin kankeasti, — tätä ei voi jatkua. Minä olen toisen miehen vaimo ja tämä toinen on ystäväni. Hän tarvitsee minua, te sen tiedätte, ja minä häntä kunnioitan ja rakastan... Niin, rakastan, toistaa hän ikäänkuin itselleen vakuuttaakseen, että hän puhuu totta, — vaikka toisella tavalla kuin teitä. Minä olen hänet jo monesti ajatuksissani surmannut, vain saadakseni omistaa teidät, ja hän on sentään aina kohdellut minua suurimmalla hellyydellä... Minun täytyy pysyä hänelle uskollisena, minun täytyy ehyesti ja kokonaan olla hänen vaimonsa.

Hän nielee kyyneleet, jotka yrittävät alkaa valua ja puhkeaa taaskin puhumaan:

— Teidän täytyy rakastua toiseen! Eikö totta, te koettatte, teettehän sen?

— Koetan, koetan, sanoo Dargis katkerasti. — Ettekö

näe, että olen hyvällä alulla, enhän eilen tullut edes junalle vastaan! ... Minä en teitä enää rakasta. Te olette minulle se, joka aukaisitte suljetun tunteeni, ette mitään muuta! Olkaa huoleti, kyllä minä rakastun toiseen!

Hän nauraa omituista, luonnotonta naurua, joka miltei saa Elinan pelkäämään.

— Ei, ei noin! pyytää hän hellästi.

Silloin tarttuu Dargis hänen käsiinsä ja vie ne epätoivon kiihkolla huulilleen.

— Olkaa poissa minun näkyvistäni, alkaa hän sitten, — sillä teidän näkemisenne on minulle myrkkyä! Älkää antako minun kuulla ääntänne ... Elina, Elina!

Elina on purskahtanut itkuun ja vaipunut polvilleen maahan. Nyt se tapahtuu, nyt, nyt he eroavat ikipäiviksi ... !

— Hyvä, puhuu hän vihdoinkin katkonaisesti, — älkää tulko meille, minä lupaan välttää teitä minkä voin! ... Ja kuulkaa, te koetatte rakastua! Onhan suloisia, hyviä, nuoria tyttöjä ... !

— Mutta jolleivät he rakastu minuun?

— Rakastuvat aivan varmaan ja te tulette vielä niin onnelliseksi!

Ja kiihdyttämällä kiihdyttävät he toisensa sellaiseen innostukseen, että he miltei säpsähtävät, kun ovi avautuu ja Agnes tulee ilmoittamaan, että kahvi on valmista.

— Tule laulamaan, sisko! huudahtaa Elina, tarttuu Agnesin käsivarteen ja vie hänet soittokoneen ääreen.

Hetkisen selailee hän nuottivihkoa ja alkaa sitten säestää. Agnes on punastunut, hän ei tahtoisi sitä laulua, mutta Elina pysyy järkähtämättömänä ja vihdoinkin alkaa Agnes:

Ich kann's nicht fassen, nicht glauben,
Es hat ein Traum mich berückt,
Wie hätt' er doch unter Allen
Mich, Arme, erhöht und beglückt?
Mir war's er habe gesprochen:
Ich bin auf ewig dein,
Mir war's, ich träume noch immer,
Es kann ja nimmer so sein.
O lass im Traume mich sterben
Gewieget an seiner Brust,

Den seligen Tod mich schlürfen
In Thränen unendlicher Lust...
Ich kann's nicht fassen, nicht glauben,
Es hat ein Traum mich berückt...

Dargis ei enää syö päivällistä Vuoriolla eikä käy talossa kuin aivan harvoin. Kaupungilla luullaan, että he ovat riitaantuneet, ja arvellaan, että niin käy aina, kun ystävyys on ollut liian kuumaa. Mutta Elina rouva syyttää tuntejaan ja miehensä töitä. Soittoharjoitustensa tähden on Agnesin pitänyt muuttaa pois Vuoriolta.

Kerrotaan yleisesti, että Agnes ja Dargis olisivat kihloissa. Johan nyt vähemmälläkin! Tietysti Elina rouva on pannut liikkeelle kaikki voimansa saadakseen heidät suostumaan toisiinsa. Kunnaskaan ei ole ollut tiellä, hän kun oleskelee maalla.

Näyttää todellakin siltä kuin Agnes ja Vitold rakastaisivat toisiaan. He ajelevat yhdessä, hiihtelevät, luisetelevät, kävelevät yhdessä. Elina tuntee, säestäessään siskoaan, miten hänen esityksensä kypsymistään kypsyy ja miten paljon syvyyttä hän jo saa tekstiin. Hän näkee uuden ilmeen syntyvän sisarensa kasvoihin, hän tietää niin hyvin, mikä sen synnyttää: rakkaus.

Eräänä keväisenä iltana, kun Elina järjestelee miehensä tavaroita ulkomaanmatkaa varten, hiipii Agnes kyökin kautta hänen luokseen.

Hänen kasvojansa peittää valkea harso, mutta Elina näkee, että posket hohtavat ja silmät punoittavat kuin kyynelistä.

— Oletko yksin? kuiskaa Agnes.

— Olen, lapseni.

Ja Agnes riistää hatun päästään, lankeaa sisarensa kaulaan ja itkee, nauraa ja hymyilee sekaisin.

Elinan ei tarvitse kysyä, mikä hänen on. Hän tietää, että nyt se on tapahtunut, se mitä hän on tahtonut.

— Me olimme Eläintarhassa kävelemässä, minä ja Vitold, kertoo Agnes katkonaisin sanoin.

Ja samassa hän taasen purskahtaa itkuun ja puna leviää helakkana poskille.

Suudelmako hänen mieleensä muistui, ensi suudelma, jota ei hän, Elina, koskaan ottanut häneltä?

— Minä ymmärrän sinut, sanoo Elina hiljaa ja silit-
tää sisarensa kiharoita.

— Et käsitä, miten olen onnellinen!

— Käsitän, kultani. Tee hänetkin onnelliseksi!

Pian lähtee Yrjö ulkomaanmatkalleen ja sisarukset Arrakoskelle. Dargis jää Helsinkiin alkukesäksi, vielä käyttääkseen hyväkseen kirjastoja. Kesän ollessa kau-
neimmillaan lupaa hän saapua morsiamensa luo. Silloin
julkaistaan kihlaus suurissa sukukutsuissa Arrakoskella.
Elina tosin on koettanut niitä vastustaa, mutta Agnes
iloitsee niistä niin vilpittömästi, että hän vihdoin on
antanut suostumuksensa.

Hänelle ei itse asiassa mikään enää ole vaikeaa. Hänen
rintansa on jo jäätynyt, hän on jo kaikkeen tottunut.

XII

Kevät on ihanimmillaan, metsä hiirenkorvalla, ja
vasta auenneilla lehvillä välkkyä tuoksuva, pihkainen
mehu. Nurmet rehoittavat, ruis tekee tähkää, ensi kuk-
kaset ovat jo aukaisseet silmänsä. Ainoastaan vanhat
lehmukset ja vaahterat Arrakosken puistossa pysyvät
yhä vielä mustina, paljaina, hitaasti käärien auki ump-
pujaan auringossa.

Muuten on taloon palannut kuin uusi elämä, heijastus
entisestä loistosta. Puisto on laastu ja siistitty, umpeen
kasvaneet käytävät aukaistut ja hiekoitetut, vanhoja
huvihuoneita ja laitureja kosken rannalla on korjattu.
Jo kuuluu vanhasta talosta soittoa ja laulua, kaksi
nuorta naista ratsastelee likitienoon teillä, tai heloittavat
heidän vaaleat pukunsa puutarhasta. Vieraitakin alkaa
käydä. Vanha Leena on muuttanut entiseen kamariinsa
kyökin vieressä. Hänellä on nyt suuri sananvalta talossa.

Niin, entisyyttä on koetettu palauttaa, viikkokausia
on rouva hääriinyt puistossa ohjaamassa työväkeä. Vih-
doin pitää pehtori velvollisuutenaan huomauttaa, että
jos tämäntapaista parantamistyötä yhä jatketaan, niin
täytyy maanviljelyksen jäädä aivan takapajulle, ja se

on jo ennestään tarpeeksi laiminlyöty. Elina rouva heittää siis korjaustyönsä vähemmälle, mutta hän kärsii jokaisesta kannosta, joka on kukoistavan puun paikalla, jokaisesta istutuksesta joka on toisin kuin isän aikana. Ja kaikki on toisin, kaikki on rappeutunutta. Hän vimmastuu alussa niin, että hän päättää vaikkapa itse laittaa kuntoon koko puiston. Ja hän ryhtyy hentoine käsiin perkaamaan maata ja kitkemään rikkaruohoja. Hän on illalla siihen määrään väsynyt, että hän melkein kaatumalla kaatuu vuoteelleen. Ja kun hän aamulla herää, niin ei hän tunne käsiään omikseen: ne ovat paisuneet aivan kankeiksi, niillä on mahdoton soittaa!

Senjälkeen jää puutarhanhoito muille, mikäli aikaa riittää. Ihmisen täytyy tottua kaikkeen, siihenkin, että kotitalo säälimättä rappeutuu. Se on Elinalle vaikeaa. Agnesin on helpompi, sillä hänellä ei ole niin selviä muistoja isän ajoilta.

Kokematon Elina rouva on emäntänä talossa. Hänen kanssaan tulee pehtori neuvottelemaan töistä ja hänelle hän valittaa huoliaan, jollei taivas anna tarpeeksi sadetta ja päiväpaistetta, tai jos työmiehet ovat olleet huolimattomat. Onneksi on setä Arrakoskelle toimittanut pehtoriksi kunnon miehen. Mitä koko talonpidosta muuten tulisikaan! Sillä Elina rouva ei maanviljelyksestä ymmärrä mitään: ainoastaan sen hän käsittää, ettei hän saa tietämättömyyttään liiaksi näyttää, että hänen täytyy olla ymmärtävinään. Hän esiintyy siis suurella varovaisuudella ja näennäisellä varmuudella.

Mutta tämä kaikki tuntuu ikävältä, se ei sovi hänelle. Hän ei tule ajatelleeksi, että hänen tuolle ulkonaiselle huolenpidolle pitäisi olla kiitollinen, sillä haihduttaahan se hänen sairaan tunne-elämänsä kipua. Hän kaipaa tuskia, elämä tuntuu niin tyhjältä, niin köyhältä. Hänen on ikävä. Dargista vaiko Yrjöä? Molempiako, vai toistako enemmän? Ja kumpako?

Kun olisi edes joku, jonka kanssa saattaisi vaihtaa ajatuksia! Pitäjässä on nykyään pelkästään naisia. Ne jotka ovat jäljellä entisiltä ajoilta, ovat katkeria vanhojapiikoja, nuoremmat taas ovat itsetietoisia tyttöletukoita. Elina riitaantuu heti heidän kanssaan eikä sen koommin enää lähde heidän seuraansa.

Kesä kuluu hiljalleen, ilmat ovat ihanat ja luonto hymyilee. Sisarukset ovat paljon yhdessä. Heidän makuuhuoneensa ovat seinä seinässä ja ovi välillä on auki. Yhdessä he aamuisin lähtevät uimaan, yhdessä he ratsastavat, tekevät kävelyretkiä, lukevat. Yhdessä he malttamattomasti odottelevat kirjeitä, toinen mieheltään, toinen sulhaseltaan. Agnes kertoo Elinalle huolistaan ja onnestaan, Elina ei Agnesille koskaan mitään.

— Elina kultaseni, olet niin huolestuneen näköinen, sanoo Agnes välistä ja painautuu sisartaan likemmä. — Oletko levoton Yrjöstä? Kirjoittiko hän jotakin pahaa?

— Ei, hymähtää Elina, — hän on terve, kaikki on hyvin.

— Ja palaahan hän pian... Kuules, kuinka sinä käyttäydyit, kun olit kihloissa? kysyy Agnes äkkiä ja hymyilee kirkasta hymyä. Mutta jatkaa samassa, odottamatta vastausta: — onkohan kukaan ihminen ollut niin onnellinen kuin minä? Hän on niin kaunis, niin ihana! Kenellä on sellaiset silmät, kenellä sellainen hymy, kenellä niin väkevä käsivarsi! Onkohan hän muidenkin mielestä niin kaunis, vai rakkauteni silmäkö se vain kaikki niin kultaa? ... Elina, pidätkö sinäkin Yrjöä kauneimpana miehenä maailmassa?

Elinan mieleen muistuu kihlusaika, jolloin hän tuhansia kertoja kysyi itseltään: miksi rakastan häntä, tuota hentoa miestä, joka ei ensinkään vastaa sitä ihannetta, mikä minulla aina on ollut miehestä? Mutta hän nousee lähteäkseen muka johonkin työhön ja sanoo nauraen sisarelleen:

— Tietysti! Nainen pitää aina kauneimpana sitä miestä, jota hän rakastaa.

Mutta kun ilta tulee ja Agnes suorii hiuksiaan yläkeran parvekkeella, kun kaikki talossa jo nukkuvat, niin astelee Elina rouva hätäisesti alas puiston käytäviä. Hän pakenee maailmaa ja itseään. Hänen helmansa laahaavat kasteisessa nurmessa, hänen jalkansa polkevat kukkia.

— Niin, kuiskaa hän, — itke kyyneliä, ilta, valittakaa kanssani, nurmet ja maat! Kannan suurta huolta, tunnen sysimustaa tunnetta. Sen pitäisi minusta näyt-

tää samealta kuin terva, mutta minä imen sitä sieluuni kuin kukkasten lemuja.

Hänen huulensa liikkuvat hiljaa, silmät leimahtelevat ja käsivarret kohoavat taivasta kohti.

— Poistu luotani, kaunis tunne, katoa, verenkarvainen syntini! En enää tahdo kantaa taakkaasi, en lämmittellä lietesii ääressä... Enkö vielä ole tehnyt tarpeeksi? Vieläkö voin jotakin uhrata? Olen valmis kaikkeen, tahdon rikkoa kaikki siteet. Pois tyköäni, kiusaaja, siskoni sulhanen naisen tyköä, joka on naimisissa ystäväsi kanssa. Et toki uskaltane seurata minua Jumalan kirkkaaseen luontoon...!

Hän seisahtuu kosken rannalle ja jää katselemaan vaahtoja. Tyyninä, hiiskumattomin lehvin ylenevät ympärillä metsäiset kummut. Kosken alla tekee joki mutkan ja siellä, lahden pohjukassa, on tyyntä. Lumpeet päilyvät veden kalvossa ja uimahuone valkeine ovineen kertautuu syvässä. Rannalla hymyilee koivu ja siniset lemmenkukat.

— Niin hymyili kerran vastaani hänen rakkautensa, kun hän silmiini katsoi, kuin nyt kevätiltana taivas ja maa hymyilevät toisilleen... Kuva, kuva, enkö sinusta pääse? Mitä vielä on tekemättä? Pitääkö minun heittäytyä kosken kuohuun...?

Hän hypähtää laiturille ja, pitäen kiinni kaiteista, tuijottaa alas pärskeihin. Silloin tarttuu lämmin käsi hänen käteensä. Se on Agnes, joka on tullut häntä etsimään. Hän on niin levoton, hän pyytää, että Elina toki uskoisi hänelle, mikä hänen on. Ja hän vie hänet sisään, riisuu hänet, palmikoitsee hänen hiuksensa ja hoivaa häntä kuin lasta.

Arrakoskella on pesty ja siistitty, leivottu ja valmisteltu. Odotetaan paljon vieraita, koko suuri suku saapuu. Huoneita on koristettu ja puistoa järjestetty. Huomenna, huomenna tulee Vitold, Agnesin sulhanen! Mutta siitä eivät muut tiedä. Vasta illalla julkaistaan kihlaus.

— Minuun niin koskee, sanoo Agnes, — ettei Yrjö voi tulla. Sinäkään et nyt voi olla niin iloinen kuin jos

hän olisi täällä. Ehkä meidän sittenkin olisi pitänyt odottaa...

— Mutta kun hänen tulonsa on epävarma. Onhan parempi, että tämä tapahtuu nyt kesän ollessa kauneimmillaan.

Mitä pikemmin sitä parempi, ajattelee hän itsekseen ja valmistaa juhlaa aivan väsymättömänä. Sisarukset ovat paraikaa kuistilla sitomassa seppeleitä, kun portti puiston päässä narahtaa ja puukujaa alas ajaa likeisimmän kestikievarin liinaharja hevonen. Rattailla istuu vaaleapukuinen herra, päässä vaalea huopahattu, jota hän jo hyvän matkan päässä alkaa huiskuttaa. Elina kalpenee, hänen päähänsä lentää äkkiä ajatus, että entä jos se on Dargis, mutta seuraavassa hetkessä hän jo hänet tuntee ja rientää iloisesti alas portaita.

— Kaarle Kunnas, kunnon ystävä, no tervetuloa!

Ja hän pusertaa molemmin käsin hänen kättään ja vie hänet sisään, yhä pidellen hänen kättään.

— Mistä sinä tulet ja minne olet matkalla?

— Vartavasten herrasväkeä tervehtimään. Joko Yrjö on kotona?

— Ei ole vielä, me olemme olleet täällä koko kesän kahden Agnesin kanssa. Mutta sitä tervetullempi olet! Vartavasten meitä tervehtimään! Se on suurenmoinen todiste ystävydestäsi. Mitä minä saan sinulle tarjota? Ruokaa vaiko kahvia vaiko ... ?

— Kiitos, minun on todellakin nälkä!

Nyt vasta näkee hän Agnesin, joka on seisonut pilarin takana, suuren pärekopan peitossa. Hän tervehtii häntä melkein kömpelösti ja Agnes punastuu korviin saakka.

— Mutta ehkä ensin tahdot käydä uimassa? esittää Elina.

— Kiitos, se on erinomaista!

Ja Elinan lähtiessä noutamaan lakanaa, jää hän Agnesin kanssa kahden. He eivät kumpikaan löydä sanoja, tyttö punoo hermostuneesti kokoon vihantia puolanvarsia ja Kunnas huiskii kepillään.

— Te punotte seppeltä, sanoo hän vihdoin. — Onko jotkut merkkipäivät tulossa?

Agnes punastuu uudestaan ja, painaen silmänsä mahaan, vastaa hän epävarmasti:

— Odotamme tänne sukulaisia ja tahdomme vähän koristaa, jotta vanha talo näyttäisi hiukan ystävällisemmältä.

— Ehkä minäkin sitten saan auttaa?

Samassa tulee Elina, kädessään lakana ja uimahuoneen avain.

— Nyt sinä menet tätä käytävää, selittää hän, — käännyt sitten vasemmalle ja silloin näkyy jo uimahuone. Sillaikaa laitan minä kahvipöydän järjestykseen.

Kunnas luo häneen yhtä ihailevan kuin kiittollisen katseen.

— Sinä olet vain käynyt entistä kauniimmaksi, Elina rouva, hymähtää hän.

— Minä vanhenen, hyvä ystävä!

— Vuodetpa eivät näy sinuun pystyvän!

Elina naurahtaa veitikkamaisesti ja ehkä hiukan surumielisesti. Kunnaksen sanat tekevät hänelle merkillisen hyvää. Puna on heleänä hänen poskillaan, silmät loistavat. Hän tuntee äkkiä olevansa nuori ja sorja. Ja notkealla liikkeellä nostaa hän kättään poisorientävälle tervehdykseksi ja lähtee kyökkiin.

Hänen mielensä on käynyt oudon keveäksi. Hän ei tiedä miksi. On kuin hän olisi saanut toverin, jonkun joka häntä ymmärtää.

— Sisko, kuulee hän samassa viereltään ja näkee Agnesin tulleen huoneeseen. — Minä olen niin levoton, minä pelkään häntä ... Kuule, etkö sinä tahtoisit hänelle kertoa, että olen kihloissa.

Elina jää kankeana tuijottamaan eteensä.

— Luuletko, että Kunnas sinua rakastaa? kysyy hän kolkosti.

— En tiedä. Pelkään ...

Elinan hampaat pureutuvat kokoon. Hän ei siis suotta tuntenut jo ilmassa, että taloon oli saapunut onnettomuuskumppali!

No niin, se pitää hänelle ilmoittaa niin hienotunteisesti kuin suinkin. Ja kun siis on syöty ja Kunnas kyselee, mihin Agnes neiti on suvainnut kadota, niin Elina

kertoo, että hänellä on paljon tekemistä, hänellä kun huomenna on juhlapäivä . . .

— Arvaapa nyt mikä!

— Syntymäpäivä . . . ?

— Ei, eikä nimipäiväkään. Huomenna . . . No, koeta nyt arvata. Mitä nuorelle tytölle nyt voi parasta tapahtua?

Elina näki hänen kalpenevan ja pakottavan eräänlaisen hymyn kasvoilleen. Hän sanoo kuitenkin vain:

— En minä voi arvata.

— Voithan toki. Tietysti kihlaus aina nuorelle tytölle on suurin onni.

Kunnas vie käden otsalleen ja vaikenee. Hetken päästä hän nousee ja lähtee puutarhaan.

Elina näkee hänen rientävän syrjäkäytävälle.

Kuinka hyvin hän hänet ymmärtää! Hän unohtaa hetkeksi omat huolensa ja kärsii vain hänen kanssaan. Mutta hän alkaa viipyä poissa liian kauan. Elina ei saa ryhdytyksi mihinkään työhön, eikä hän myöskään tahতোisi mennä häntä häiritsemään. Vihdoin, kun pitkä puolitunti on kulunut eikä Kunnasta sittenkään kuulu, lähtee hän häntä hakemaan.

Hymyillen rakastettavinta hymyään ja tehden kohteliaimman kumarruksensa, kohtaa Kunnas hänet kahden käytävän risteyksessä.

— Minä onnittelen sinua, Elina rouva, ja koko sinun sukuasi sen perhetapahtuman johdosta, josta vasta kuulin. Sallitko ehkä minun esiinkantaa ihanalle sisarellesikin ilontunteeni sen johdosta, että hän nyt onnellisesti on arvottu sille, joka epäilemättä parhaimmin ansaitsee hänen sulonsa ja hempeytensä. Sillä . . .

— Voi vanha ystävä, keskeyttää Elina hänet surumielisesti, — älä tuolla tavalla!

— Millä sitten! huudahtaa Kunnas ja purskahtaa nauruun.

Elinasta tuntuu kamalalta kuulla hänen nauruaan. Jospa hän edes herjaisi ja soimaisi, mutta tuo ylimielinen katkeruus on hirveää. Nöyränä, äänettömänä jää Elina hänen eteensä seisomaan.

— Minä kiitän sinua, Elina, vilpittömästi, jatkaa Kunnas, — kaikesta huolenpidostasi!

— Voi, voi! vaikeroi Elina, — minä en tahallani ole tehnyt sinulle pahaa!

Hänelle on äkkiä paljastunut uusi rikos: hän on niin-sanotussa uhrautuvaisuudessaankin, velvollisuuksiensa täyttämisessä ollut itsekäs! Hän on oman etunsa tähden riistänyt Agnesin Kunnakselta.

— Minä en tietänyt, sopertaa Elina, — että rakastit siskoani!

— Onhan se niin hienoa ja intresanttia, ilkkuu Kunnas, kuuntelematta hänen sanojaan, — kun pääsee naimisiin ulkomaalaisen kanssa! ... Minä todella ihailen huolenpitoasi, Elina rouva!

Hetkisen kuluttua lausuu hän kohteliaat, viralliset jäähyväiset. Mutta taloon jättää hän painostavan mielialan.

— Hän oli tietysti pahoillaan, vastaa Elina vihdoin Agnesin kysymyksiin, — siitä, että sinä olet rakastunut Vitoldiin, etkä häneen. Hän varmaan luulee, että minä olisin jollakin lailla toimittanut teidät kihloihin, koska hän minuun käänsi ivansa kärjen.

— Luuleeko hän sitten, että rakkautta annetaan käskystä ja pakottamalla? leimahtaa Agnes puhumaan pyhällä vakaumuksella. — Nainen rakastuu ainoan kerran elässään, ei sattumalta keneen tahansa, vaan yhteen ainoaan, joka hänelle on määrätty maailman alusta... Minä sen vielä hänelle ilmoitan! Älä ole suruissasi, sisko, oma Elinani. Menen vaikka paikalla ja kirjoitan hänelle!

XIII

Nuoruutta, kukkia, vaaleita pukuja, soittoa, laulua näkevät ja kuulevat taaskin Arrakosken vanhat suojat. Morsian on viehättävä ja sulhanen komea, mutta ylinnä muita loistaa Elina rouva. Hän on yksinkertaisessa puvussaan kaikista kaunein, niin ilmehikkäinä ei ole kukaan vielä nähnyt hänen kasvojaan — hänen ikänsä ja arvonsa ehkä kuitenkin vaatisivat, ettei hän noin keimailisi.

— Mikä hänen on? kyselevät vanhat tädit, — hänhän

käyttäytyy aivan luonnottomasti. Eihän hän koskaan vielä ole ollut tuollainen. Mahtaneeko hän olla sairas?

— En minä huomaa hänessä mitään erinomaista, sanoo Agnes, joka ei muista eikä ajattele mitään muuta kuin onneaan.

— Emmekö saisi kuulia vähän musiikkia, ehdottelee Dargis ja taluttaa talon rouvan soittokoneen ääreen.

— Mitä herrasväki suvaitsee tahtoa? kysyy Elina, seisautuen kynttiläkruunun alle ja luoden säteilevät silmänsä parvekkeelle, jonne sulhanen ja morsian vasta ovat kadonneet. — Ehkä Chopiniä?

Ja vastausta odottamatta asettuu hän soittokoneen ääreen ja alkaa huimalla näppäryydellä soittaa Chopinin poloneesia. Mutta tuskin on hän päässyt alkuun, kun hän äkkiä kovalla, särisevällä akordilla lopettaa ja, kiertyen ympäri tuolilla, kääntyy vieraiden puoleen:

— Anteeksi, en näy muistavankaan!

Kuuntelematta niitä kohteliaisuuksia, joita hänen ympärillään lausutaan, kääntyy hän kuitenkin takaisin soittokoneen ääreen ja alkaa hitaasti ja juhlallisesti soittaa Chopinin surumarssia. Sen hän muistaa, siihen hän vaipuu ja sen hän soittaa loppuun. Mutta sitten tulee tavallinen valssi, hän soittaa sen koko voimallaan, improvisoi itse lisää ja nauraa soittaessaan. Mutta kestää hyvän aikaa ennenkuin kukaan rupeaa tanssimaan.

— Väsyttääkö? huutaa hän soittokoneen äärestä ja kääntää päätään.

Mutta puistossa, satavuotisten tammien alla astelevat sulhanen ja morsian käsi kädessä.

— Voitko luopua Arrakoskesta, koko synnyinmaastasi minun tähteni? kuiskaa sulhanen, painuen Agnesin puoleen.

— Kaikesta, kaikesta!

— Minä vien sinut syntymäkotiini Niemenin rannoilla, siellä me elämme erossa muusta maailmasta... Mutta sinun tulee kylmä, armaani, mennään sisään.

Dargis on aivan varma siitä, että hän rakastaa tuota valkeaa tyttöä, joka, myrtinoksa rinnallaan, astelee hänen vieressään. Hänen mielialaansa häiritsee tietysti nyt jonkin verran talon hermostunut rouva, mutta kunhan hän saa Agnesin kanssaan sinne kotiin!

Tanssi salissa on uudelleen alkanut ja Elina liehuu lattialla. Aurinko jo nousee ja väki menee työhönsä, kun hän hiestyneenä astuu ulos puutarhaan vievälle parvekkeelle. Nurmilla ja kukkalavoilla kiiltää kaste ja poutainen aurinko punaa puitten latvat.

Maantieltä alkaa kuulua kavioiden kapsetta. Sieltä tulee pieni poika hevosen selässä. Hän sitoo hevosen tikapuihin ja ottaa taskustaan kirjelijun.

Elina hätkähtää. Omituinen aavistus on hänet valannut. Hän astuu poikaa vastaan ja ottaa lipun hänen kädestään.

Se on sähkösanoma.

Hänen kätensä vapisevat niin, ettei hän saa sitä avatuksi. Hän tietää mistä se on, hän tietää, että se kutsuu häntä. Se mitä hän vielä ei tiedä, on, onko Yrjö sairastunut vai onko hän jo kuollut. Ja vavisten niin että hampaat kalisevat suussa, seisoo hän valkeassa puvussaan aamuauringon hohteessa, kasvoiltaan kalman kalpeana. Sulhanen ja morsiankin ovat saapuneet paikalle ja Agnesin hellästi hyväellessä hänen kättään, avaa Dargis sähkösanoman, joka on ranskankielinen, ja silmäilee sen läpi:

»Makaan sairaana Charité-hospitaalissa. Lähde heti matkaan. Vuorio.»

— Kuollutko? kirkaisee Elina ja tarttuu sähkösanomaan.

— Ei, ei, rauhoitu! Hän on sairastunut. . .

Ja Dargis lukee hänelle sähkösanoman.

Elina ei itke, hän ei valita, hänelle on heti selvänä, että viipymättä on ryhdyttävä toimeen. Välttämättömmimmät tavarat kokoon, rahaa, hevonen valjaisiin, passi, sitten laivaan!

Ettei hän vain tulisi myöhään! Miksei hän ole nähnyt unta tai varoittavaa näkyä, että olisi tietänyt aikaisemmin heittää tanssinsa? Ettei hän vain tulisi myöhään!

Dargis saattaa häntä Helsinkiin, toimittaakseen hänelle rahaa ja passin.

Elina on hyvin kalpea, silmissä palaa outo tuli ja tuontuostakin jää hän tuijottamaan eteensä, ikäänkuin ei hän kuuluisi tähän maailmaan.

Dargis koettaa olla häntä näkemättä, ajattelematta.

Hän tukahuttaa tunteensa, hän pakottaa omantuntonsa äänen vaikenemaan. Kunhan hän edes saisi puhua joistakin ulkonaisista, vähäpätöisistä asioista! Mutta neuvoja matkan varrelle on hän jo jakanut yllin kyllin. Elina on kuunnellut häntä hajamielisenä, ikäänkuin ei mikään liikuttaisi häntä.

Ja nyt ei häntä saata häiritä, hän katselee ikkunasta, piirteet jännityksessä, mutta silmissä harras loisto, ikäänkuin hän rukoilisi.

Pitkistä ajoista elää hänen rinnassaan eheä tunne, hän rakastaa Yrjöä, hän ikävöi häntä, hän on unohtanut kaiken muun.

— Jumala, armahda minua, älä ota minulta ainoaani! kuiskaa hän miltei liikuttamatta huuliaan ja kyyneleet alkavat valua alas poskia.

Dargis näkee mitä hänen sielussaan liikkuu ja soimaa itseään siitä, että hän katselee hänen pyhäkköönsä. Mutta samalla hän niin vilpittömästi iloitsee siitä, että Elina on päässyt eheyteen. Jumala, Jumala, anna hänen miehensä elää!

Hän saattaa Elinan laivaan. Pelottaa jättää hänet yksin.

— Kuinkahan sinä tulet toimeen? kysyy hän levottomasti.

— Ole huoleti, sanoo Elina ystävällisellä äänellä, — tarmoni ei koskaan ole ollut niin valveilla kuin tänään.

— Jumalan haltuun sitten!

Kadunkulmassa kääntyy Dargis katsomaan taakseen. Elina seisoo siinä mihin hän hänet jätti liikkumattomana kuin musta patsas. Hän ei voi erottaa kasvonpiirteitä, mutta sielunsa silmällä näkee hän edessään koko hänen olentonsa kaikkine vivahduksineen kuin heloittavana sateenkaarena.

Ja silloin hän tuntee: tuo nainen se on, joka hänen sydämensä vei, kaikki kalpenee hänen rinnallaan, hän, hän, eikä kukaan muu!

Hän on rakentanut taitavasti, muurannut kiven kiven päälle, uskotellut itseään ja muita. Hän on siihen määrään saattanut pettää itsensä, että hän nuorelle, rakkautta janoavalle tytölle on luvannut antaa jakamattoman rakkautensa.

Nyt raukeaa rakennus, hämähäkinverkkoa ovat olleet hänen siteensä, sumua, savua hänen lupauksensa! Mitäpä siitä, jos hän yksin saisikin kantaa rikoksensa seuraukset. Vaan hän otti särkyneeseen purteensa toisen, otti rakastavan nuoren tytön, ja hänen täytyy nyt kärsiä haaksirikko hänen kanssaan.

Hän olisi valmis mihin tahansa, kunhan saisi kootuksi kärsimykset omille hartioilleen, mutta astua tuon valkean tytön eteen ja sanoa hänelle: minä en voi antaa sinulle rakkauttani ... ! Heittää hänet, taitetun kukkasen lailla, tiepuoleen kuolemaan — kauheaa!

Elina varustautuu kaiken varalta. Hän on siitä varma, ettei hän tapaa Yrjöä elävien joukossa. Hän kuvittelee pahinta, hän näkee hänet jo ruumiina. Matkan pitkinä hetkinä on mielikuvituksella aikaa toimia. Ja se käyttääkin tilaisuutta hyväkseen, se ei heitä uhriaan yöllä eikä päivällä. Mutta mistä saaneekin ihminen joskus voimia: Elinaa ei väsytä, vaikkei hän nuku eikä syö. Hänen voimiensa lähde näkyy olevan loppumaton. Viime päivä on hänelle sentään melkein sietämätön. Varmuus mikä tahansa mielummin kuin epävarmuus, tuo häälyminen toivon ja epätoivon, taivaan ja maan välillä. Sillä itse asiassa hän vielä toivoo, vaikka hän jo luulee toivon kipinän sammuneen rinnastaan.

Asemalle on muuan Yrjön tuttavista saapunut häntä vastaanottamaan. Hän tuntee hänet valokuvasta ja hän hänelle ilmoittaa varmuuden.

Oi, hän on odottanut pahinta, hän on jo mielikuvituksessaan läpikäynyt kaikki mahdolliset kärsimykset, mutta näin vaikeaksi ei hän ole voinut sitä ajatella.

Ruumis makaa valkealla vuoteella maanalaisessa kellarissa. Posket ovat syvillä kuopilla, luut pistävät esiin kellertävän ihon alta, sinertävät silmäluomet ovat puoleksi painuneet silmille, joiden ilme on lasisen jäykkä.

Vaimo heittäytyy hänen ylleen, painaa hänet syliinsä, kuiskaa hänelle rakkautensa sanoja, tarttuu hänen käteensä, hakee hänen huuliaan ... Hän ei ole ehtinyt niitä löytää, kun hän käsittää syleilevänsä kuolemaa...

Kellarin kiviseinät kertovat hänen huutoaan ja tajuttomana nostaa hänet laupeudensisar lattialta.

Hän herää jo seuraavassa hetkessä.

Nyt vasta hän tietää, mitä kuolema on! Nuo huulet, jotka ovat häntä vastaan hymyilleet, tuo käsi, joka häntä on hyväillyt, tuo syli johon hän on sulkeutunut — kaikki on kylmennyttä! Hänen rakkaimpansa on ruumis, joka katselee häneen lasisella, katkenneella silmällä.

Sen silmän ilme on kamala. Se kahlehtii Elinan paikalle, se seuraa häntä, vaikka hän jo on jättänyt maanalaisen kellarin.

— Antakaa minun kuolla, antakaa minun kuolla, vaikei hän. — Minulla ei enää ole mitään elämässä! Jumala, armahda minua, ota minut luoksesi!

Sairaanhoitajatar koettaa häntä lohduttaa ja lääkäri antaa hänelle vahvistavaa lääkettä. He ovat hyvät ja ystävälliset, he kysyvät tahtooko hän viedä hänet mukaansa Suomeen, vai tännekö hänet haudataan. Ei tänne! Kyllä hän vie hänet mukaansa kotiin... Mutta se on kallista! Riittävätkö hänen rahansa? Hän levittää ne heidän eteensä pöydälle. Hänellä on paljon, paljon rahaa... Ne riittävät!

Kotimatka on omituinen. Hän on yksin eikä kuitenkaan yksin: hänen seurassaan on ruumis. Hän kulkee kuin unissaan, hermot jännityksessä, hyörivän ihmisjoukon keskellä. Hänen ympärillään nauretaan, puhellaan. Mutta nauru kaikuu hänen korvissaan valitukselta ja puhe on kuin itkua. Häneen ei mikään koske, hän on aivan tylsä, varjo ilman ruumista, rauhaton henki, jonka ainoana tehtävänä on vartioida, että junanmuutoksissa hänen suurta laatikkooaan kannettaisiin varovaisesti. Siinä on hänen kaikkensa, hän ei omista mitään muuta kuin nuo kaksi lasista, katkennutta silmää, jotka häntä lakkaamatta seuraavat...

Veera ja Agnes ovat kotirannassa vastassa, he ovat saaneet sähkösanoman. Dargis on poissa, mutta Elina ei sitä huomaa. He itkevät, kun ottavat häntä vastaan. Hänen silmiinsä ei tule kyyneltä. Hänen ensimmäinen kysymyksensä on, mahtaako sopia heti ryhtyä hankkimaan hautaa, ja hän valitseekin paikan vielä samana

iltana, paikan, jossa on sijaa kahdelle. Sillä siinä tah-too hänkin levätä.

Hänen täytyy saada kuolla nyt, Yrjön kanssa, niinkuin muinaiset Intian lesket! Hän on kuolemastaan niin varma, että hän kerran esittää, että he menisivät valit-semaan hänelle ruumisarkkua.

Mutta kuolema ei tule . . .

Kirkonkellot soivat, osakunta lippuineen kokoontuu, tuttavat tulevat pitkänä, mustana saattona. Kuinka monasti hän hengissä on elänyt läpi tämän kaiken, vaikkei hän ole voinut kuvitella sitä näin vaikeaksi.

Kauheinta on, kun arkku on laskettu hautaan ja multa alkaa sen peittää. Elina tahtoi heittäytyä perässä. Hän ei voi jäädä maan päälle yksin. Hautaan, hautaan Yrjön kanssa!

Mutta hän jää haudan partaalle, Agnes pitelee hänestä kiinni ja he vievät hänet autioon kotiin. Siellä saa hän itkunarmolahjan, hän itkee, itkee. Nyt tajuaa hän koko totuuden: hän on jäänyt orvoksi, kuolemakaan ei tahdo häntä armahtaa.

Vasta syksyllä hän saa tietää, että Agnesin ja Vitoldin kihlaus on purettu.

Sisarukset ovat lähteneet metsään poimimaan sieniä ennenkuin hallayöt alkavat. On märkä syyspäivä, sataa taivaan täydeltä ja tuuli ruhjoo kellastuneita puita. Tai-vas on raskaassa pilvessä, ei missään näy valonsädettä, yksin kivet kukoistavat kauneimmillaan, sillä sammal-peite kukkii, ja katajapensaat heloittavat hopeankarvai-ssessa hohteessa.

Agnes on jäänyt seisomaan puun juurelle ja Elina on heittäytynyt kivelle hänen viereensä. Sammal on mär-kää ja vettä varisee puista, mutta he eivät siitä välitä, sillä ovathan he jo ennestään kastuneet.

Äkkiä sattuu Elinan katse Agnesin käteen, joka ympä-röi kopan sankaa.

— Missä sinun sormuksesi on? kysyy hän hajamie-lisesti.

Agnes vaikenee hetkisen ja vastaa sitten hiljaa.

— Nyt vastako sen huomaat? Eihän minulla enää moneen aikaan ole ollut sormusta.

— Moneen aikaan ollut sormusta? toistaa Elina ja tuijottaa sisarensa ikäänkuin ei hän häntä käsittäisi.

— Sinä päivänä, jatkaa Agnes surumielisesti, — jolloin sinun sähkösanomasi Yrjön kuolemasta tuli, tunnusti Vitold minulle, että hän rakasti toista. . .

— Rakasti toista? ääntelee Elina itsekseen.

Äkkiä hän herää kuin unesta. Hänelle selvenee, miksi hänen sisarensa poski on niin kalpea ja laihtunut. Kuinka hän onkin voinut kulkea silmät ummessa kokonaisia viikkoja, kuukausia, ajattelematta muuta kuin itseään ja omia huoliaan?

Tai hän ei oikeastaan ole ajatellut mitään, hän on vain vaistomaisesti tuntenut, vuoroin äärettömän tuskan ja hyljättyyden tunnetta, vuoroin täydellistä lepoa, unohdusta, tylsyyttä.

Sanattomana tuijottaa hän Agnesiin pitkän aikaa, sitten tarttuu hän molemmin käsin päähänsä, ikäänkuin palauttaakseen järkeään.

— Voi minua onnetonta, mitä minä olen tehnyt! pääsee häneltä vihdoin kolkkona huudahduksena.

Sade valelee hänen kasvojaan ja mustaa pukua, joka väljänä sujuu hänen ympärillään.

— Voi minua, voi minua! toistelee hän lakkaamatta ja vääntelee käsiään. — Miten voin enää elää maan päällä, kun olen syössyt niin monen ihmisen onnettomuuteen! . . . Agnes, älä hyväile minua, sinulla olisi syytä minut kirotta, sillä minä hänet sinulta ryöstin. Etkö tiedä sitä?

— Tiedän, mutta sinä olet saanut kärsiä niin paljon!

Ja Agnes sulkee hänet syliinsä ja hyväilee häntä kuin sairasta lasta.

— Jollen olisi ollut niin kehittymätön, niin olisin kyllä itsestänikin käsittänyt asiain tilan. Mutta minä olin lapsi. Vasta sitten avautuivat silmäni ja minulle selveni sinunkin käytöksesi täällä Arrakoskella viime suvena. Minä käsitin, miksi koski aina veti sinua puoleensa. Sillä sitten kun olin antanut pois sormukseni, syttyi minussakin halu seisoa kosken partaalla, jopa heittäytymä keskelle kuohua . . .

— Niin, keskelle kosken kuohua! huudahtaa Elina äkkiä ja nousee.

Hän alkaa kiivaasti astella ylös kalliota, jonne Arrakoski näkyy. Leveänä, kohisevana, tulvillaan syyssateista vierii virta hänen edessään.

— Lähdetään kotiin, sanoo Agnes, pelästyen ilmettä sisarensa kasvoissa.

Käsityksin astelevat he siltaa kohti, joka vie toiselle puolelle jokea.

— Annatko sinä minulle todellakin anteeksi? kysyy Elina arasti.

— Rakas sisko, tiedäthän sen. Minä niin mielelläni suon teille, sinulle ja hänelle, sen onnen.

Elina säpsähtää.

— Sinä luulet, että onnesta minun ja hänen välillään vielä voisi jotakin tulla? Ei, ei, ei! ja tuhat kertaa ei! Minä en ole niitä naisia, jotka tekevät miehen onnelliseksi. Mistä minä tiedän, että eheästi voin rakastaa yhtä, minä, jolla on ollut kaksi rakkautta yhtäkaaa! Ei, ei! Olen siksi rehellinen, etten enää tahdo pettää . . . !

— Elina, rakas sisko, älä puhu tuolla tavalla! Te tullette onnellisiksi.

Mutta Elina karkaa hänen käsistään, juoksee sillan poikki ja seisahtuu vasta portaiden eteen. Hänen poskensa punoittavat ja hengitys kulkee sihisten.

Kuinka syksy jo onkin tehnyt tuhojaan! Märkinä, toisiinsa liimautuneina peittäivät keltaiset lehdet käyttävät, tuuli ruhjoo puita. Räikeänvärisinä kohoavat syyskukaset lavoiltaan keskellä hävitystä. Kuinka harmaalta, laholta näyttää Arrakosken päärakennuskin kattoineen, joka kasvaa sammalta! Rääkyen nousee varisparvi kau-rapellostasta puiston aidan takana. Se on vielä kuhilailla, mutta ruisvainiolla nousee jo kaunis oraanalku.

— Posti on tullut, ilmoittaa vanha palvelijatar hymyillen ovelta. — Ja niin paljon kirjeitä!

Hän on viime aikoina näytellyt päivänpaistetta talossa. Muut kaikki ovat olleet sumuna ja sateena.

Veri Elinan suonissa alkaa äkkiä polttaa: hänelle on kirje Dargikselta!

Hänen sydämensä sykkii kiivaasti. Hän on hetkessä muuttunut nuoreksi tytöksi, joka pakenee ylisille lukemaan kallisarvoista kirjettään. Hänelle selviää, ettei Vitold enää ole kihloissa eikä hän naimisissa!

Ensinnä putoaa kirjeen kuoresta murattiköynnöksen lehti. Elina ottaa sen käteensä ja vie sen likemmä kasvojaan. Se vielä tuoksuaa. Sitten lukee hän kirjeen.

»Suonet minun kysyä, miten Arrakoskella jaksetaan. Olen monasti aikonut kirjoittaa, mutta olen sen sitten jättänyt tekemättä.

Suuren ilon minulle valmistaisit, jos kirjoittaisit vaikkapa vain muutaman sanan.

Tuskinpa minun tarvitsee sinulle sanoa, että haluaisin sinua tavata. Saanko, Elina, tulla Suomeen, saanko?

Tämä lehti on äitini haudalta.

Tervehtien

V. D.»

Elinan kasvoilla on kirkas hymy ja kiihkeästi vie hän kirjeen huulilleen.

Agnes nukkuu kuin hyvä lapsi, hän on niin kaunis siinä tasaisesti hengittäessään, hiukset kultakehänä pään ympärillä, posket hehkuen, käsivarsi keveästi kiertyneenä niskan alle.

— Sinä tulet vielä onnelliseksi, mieltii Elina häntä katsellessaan. — Noin nukkuu puhdas omatunto ja viaton mieli. Nuku, nuku, sinä enkelien sisar keskellä myrsky-yötä!

Yö on todella hirveä. Kaikki tuulet ovat irroillaan, taivaan vesisäiliöt valautuvat tulvimalla maata kohti. Jumala varjelkoon sellaisena yönä merenkulkijoita ja yksinäisiä, kodittomia, joiden täytyy olla tiellä. Sillä sellaiset yöt tuottavat paljon haaksirikkoja.

Elinan mielessäkin käyvät aallot korkeina. Hän likee pöytää, jolla kynttilä seisoo, läähättäen ikkunasta tulevan vedon vaikutuksesta, ja alkaa lukea kirjettä, jonka vasta on kirjoittanut.

»Mikä sattuma, että juuri samana päivänä jolloin sain tietää, ettet enää ole kihloissa, kirjeesi tuli.

Minussa heräsivät eloon kaikki vanhat voimat. Minä olin kuin eläin, kun se nousee talviunestaan.

Ihmettelen itse, miten pian se kävi. Sillä minä olen ollut kuin kuollut, ruumis ilman sielua, joka on liikunut maan päällä. En käsitä miten minä, toivoton, äkkiä

rupesin toivomaan, miten musta maailma hetkessä avasi minulle valon lähteen. Niin, en käsitä. Ja kuitenkin: olenhan ennenkin nähnyt ihmeitä, ihmeitä sinun voimasi kautta, Vitold Dargis!

Minä rakastan sinua, mutta minä en vielä käsitä miten olisi mahdollista, että saisin sinut omistaa, ettei minun enää tarvitsisi vastustaa ja taistella. Jos olisin nuorempi, niin antautuisin taiteilijattareksi, mutta nyt se on myöhäistä. Sillä minua kammottaa mennä uuteen avioliittoon. Ja minä säälin sinua, ettet saisi nuorta tyttöä ja hänen ensi lempeään. Sinä tunnet minut: enhän ole hyvä, naisellinen nainen, enkä enää ole nuori.

Mutta toiselta puolen: tiedän, että kun sinut näen, niin nuoruuteni palaa!

Ajatukseni ovat niin sekaisin. Minun täytyy hetkeksi lähteä puistoon. Siellä on kolikko ilma, sataa ja tuulee. Kosken kohina kuuluu tänne saakka.»

Elina avaa varovasti parvekkeelle vievää ovea, mutta tuuli riuhtaisee sen auki, karkottaen hänet takaisin huoneeseen. Hän kietaisee huivin hartioidensa ympäri ja hiipii hiljaa alas portaita. Kukaan ei kuule hänen askeliaan, sillä tänä yönä ryskii ja vonkuu kaikkialla, hirsillä on äänensä ja nurkillla nuottinsa.

— Jumala, nuoruuteni Jumala, miksi heitit minut orvoksi maailmaan, miksi otit minulta mieheni, miksi johdatit minut tähän suureen kiusaukseen?

— Miksi herätit minussa halun tulla taiteilijattareksi, miksi annoit minulle lahjoja, kun et antanut mahdollisuutta niiden kehittämiseen?

— Miksi piti minun rakastua mieheen, jolle tulin uskottomaksi toisen tähden? Miksi näin tuon toisen vasta sitten, kun oli myöhäistä? Ja miksi, kun olin kaikkea koettanut uskollisuuteni säilyttämiseksi, minulta kuolee oma mieheni ja minä joudun kiusaukseen seurata luonnon kaikkivaltiasta ääntä?

— Pitääkö minun taistella sitä vastaan, vai tuleeko minun sitä seurata?

— Miksen saanut tulla mieheni hyväksi vaimoksi, lasteni ja hänen lastensa äidiksi? ... Minulta on kun onkin jäänyt tuntematta elon kukkasen tuoksu, vaikka kerskailin sillä, että olin omistanut kaikki tunteet, sekä

hyvät että pahat. Kaikki muut tosin olenkin tuntenut, yksinpä murhaajankin tunteet ja langenneiden naisten tunteet, mutta sitä yhtä ja ainoaa en koskaan kokenut. Enkä voi sanoa eläneeni, kun en ole tuntenut naisen täyttää, välitöntä ja alttiiksiantavaa tunnetta.

— Vai vieläkö minua odottaa sen suuri, uhrautuva onni? Vieläkö saan tulla äidiksi, uuden polven jatkajaksi, vieläkö saan tuntea täydellistä eheyttä?

— Vaikkapa sitten kuolisinkin, niinkuin etelän agavekasvi, joka vain kerran eläessään kukkii ja kukkimiseensa kuolee.

— Olla lapsen äitinä! Antaa sille henkeni parhain, laulaa sen kehdon ääressä kauneimmat ajatukseni, jättää sille perinnöksi kaiken hyvän, mitä olen tahtonut tehdä, enkä voinut. Lapseni, lapseni, kirkassilmäineä, viaton lapseni, sinä olisit tullut hyväksi, kelpo ihmiseksi ja minä olisin sinun kehtosi ääressä oppinut unohdamaan itseni ja rukoilemaan. Mutta sinun kehtosi ei koskaan liekkunut autiossa kodissa, sinun hymysi ei koskaan valaissut pimeitä suojiamme. Pimeää siellä oli ja autiota!

Elina on seisahtunut laiturille kosken rannalla. Pärske kastelee hänen kasvojaan, sade valelee hänen vaatteitaan. Vesi on noussut niin korkealle, että silta sen päällä huojuu.

Hänen mieleensä muistuu Veera ja hänen valoisa kotinsa. Ja Veera on sentään toista kertaa avioliitossa. Eikö se ole synty? Eikö hän ole ollut uskonon ensimmäiselle rakkaudelleen? Se intialaisten vanha tapa oli niin kaunis. Miksei hän, Elina, saanut kuolla Yrjön kanssa? Hän olisi kuollut niin mielellään. Nyt ei hän enää tahdo. Nyt kutsuu elämä.

Kuinka lautta horjuu, ryskii, kuinka se narisee liitteissään! Puut rannalla huojuvat, tuuli vinkuu, koski pauhaa. On kuin suuri kuoro laulaisi tai kuin äärettömät urut soittaisivat.

Elina lankeaa polvilleen ja tuijottaa, kädet ristissä puitteita vastaan, koskeen. Niin valkeina, pehmeinä vyöryvät siinä vaahdot kuin olisivat ne patjoja, jotka tarjoavat lepoa, ikuista unta, ehkäpä ainaista unohdusta.

Entä jos hän löytäisikin surmansa niiden sylissä, kuolisi tänä yönä?

— Jumala, Jumala, rukoilee Elina, painaen käsiänsä ristiin ja ummistaen silmiänsä, — armahda minua!

Kuinka ympärillä pauhaa, ryskää, vonkuu! Hän kadottaa tajuntansa, hän ei muista missä on, hän vain kuuntelee tuota suurta laulua ja tuntee kiikkuvansa ikäänkuin hän astuisi aaltojen harjoilla.

Ei aaltojen harjoilla, vaan hänen sylissään, hänen voimakkailla käsivarsillaan, silmä uponneena hänen silmänsä syvään.

Kuin paistavassa pilvessä näkee hän äkkiä edessään Vitoldin kuvan, mutta samassa hetkessä, jolloin hän silmänsä avaa, on kuva poissa.

— Jumalani, kirkaisee Elina, — pelasta minut Yrjölle, jos sinun tahtosi on, että pysyn hänelle uskollisena. Anna minun kuolla ja ole minulle armollinen! Isä meidän, joka olet taivaissa ...

Hän painaa päänsä kaidepuita vastaan, sulkee silmänsä ja kuvittelee, että lautta liikkuu ... Se liikenee jo putousta ...

Mutta kun hän silmänsä aukaisee, on kaikki entisellään: hän elää ja hengittää, lautta on paikallaan ja myrsky pauhaa ympärillä.

Jumalan kiitos, että hän elää, että maaperä vielä kovana tuntuu hänen jalkainsa alla. Jumala varmaan ei tahdo hänen kuolemaansa.

Ja kun hän tämän käsittää, täyttää hänen rintansa ääretön riemu. Hän avaa käsivartensa ikäänkuin syleiläkseen koko maailmaa, ja alkaa kiirein askelin rientää taloa kohti. Astellessaan lavan ohi taittaa hän kukkasen ja kiinnittää sen rinnalleen.

Agnes nukkuu yhä rauhallisesti, kynttilä vielä lähättää kirjoituspöydällä. Siihen asettuu Elina ja jatkaa kirjettään:

»Turhaa on meidän taistella tutkainta vastaan: luonto ottaa omansa. Tule, tule, tule! Lähetän sinulle tässä kukkasessa suudelmani.

Elinasi.»

Valkeissa vaatteissa, kukkaseppel hiuksillani riennän sinua vastaan, Vitold Dargis, sulhaseni, kaivattuni! Minä silitän tukkaasi, otsaasi, poskeasi, minä kiedon käsivarteni kaulaasi, minä upotan silmäni sinun silmiisi! Riennä aika, että pian saan kohdata oman armaani!

Elina ei saata panna levolle. Hän astelee edestakaisin oman huoneensa ja Agnesin huoneen väliä, seisahtuu tuontuostakin ikkunaan, heittäytyy sohvalle ja alkaa taaskin kävellä. Hänen rintansa on täyttänyt suuri riemu, sellainen joka on maassa, kun pitkien pimeiden jälkeen aurinko valaa sille kultiaan.

Mutta myrsky ulkona yhä kiihtyy. Se kiskoo kattoa niin että Elina odottaa sen minä hetkenä tahansa nousevan ilmaan. Mitäpä siitä! Raivotkoon vain tuuli, säestäköön se ihmisten riemulaulua, kiitäkööt pilvet, jouduttakoot ajan kulkua.

Mutta äkkiä Elina pysähtyy ja hänen ajatuksensakin tuntuu seisahtuvan. Sillä jostakin kuuluu kuin itkua.

Se ei voi olla mahdollista, sillä kuka itkisi tänä iloisena yönä? Se on kai myrsky, joka innoissaan vinkuu!

Ei! Se voi myöskin olla Agnes, hänen siskonsa.

Elina likenee hänen vuodettaan ja kuiskaa hänen nimeään.

— Miksi olet vielä valveilla? saa hän Agnesilta vastaukseksi.

— Miksi sinä itket? jatkaa Elina.

— Näin pahaa unta.

Agnes kohoutuu istualleen ja sivaltaa kädellä otsaansa ja silmiään.

— Siellä on niin hirveä myrsky, sanoo hän, — peloitako sinua nukkua?

Elina ei enää kuule hänen kysymystään. Hänen päähänsä on lentänyt ajatus, että ehkä Agneskin on ajatellut Vitoldia, ehkä hän hänestä on nähnyt unta, ehkä hän hänen tähtensä on itkenyt. Kirje, joka eilen tuli ja joka Elinan herätti talviunestaan, aukaisi tietysti Agnesinkin rinnassa arpeutuvaa haavaa. Kirje sai toisen sisaren itkemään, toisen iloitsemaan ...

— Mitä unta sinä näit? kysyy Elina kiihkeästi ja painuu sisarensa puoleen.

— En mitään erityistä. Tämä myrsky tekee minut levottomaksi.

Elina luulee hänen äänestään voivansa päättää, että hän häneltä salaa ajatuksensa. Hän suutelee sisartaan poskelle, joka on polttavan kuuma, ja lähtee levolle.

Mutta hänen riemunsa on poissa ja sijaan on tullut levottomuus. Agnesin kyyneleet ovat silmänräpäyksessä hänelle paljastaneet, kuka hän on: hän ei ole onnellinen morsian, joka valkeissa vaatteissa, kukkaseppelhiuksillaan saattaa mennä ylkäänsä vastaan — hän on leski, jonka mies vasta kolme kuukautta on nukkunut turpeen alla!

Yrjö, hänen hyvä miehensä, joka ei koskaan kohdellut häntä kuin suurimmalla hellyydellä, jonka hän petti, jonka hän jo ajatuksissaan surmasi, ennenkuin kuolema oli ehtinyt korjata hänet pois tieltä! Ehkä hän nyt korkeudestaan katselee tänne maailmaan, näkee vaimonsa mustan sielun ja itkee. Ja toinen, joka siellä valoisassa taivaassa hänen tähtensä suree, on Vitoldin äiti ... !

Elina heittelee vuoteellaan, hänet on vallannut epätoivon tuska. Hän näkee taasen selvästi edessään Yrjön ruumiin, nuo kellertävät kasvot ulkonevine luineen ja silmien lasisen, katkenneen ilmeen. Ja ruumiin taakse ilmestyy mies, joka on kaunis katsoa kuin itse elämä. Hän avaa häntä vastaan sylinsä ja kutsuu hymysuin morsiantaan. Elina unohtaa kaiken, onhan hän tuota syliä niin kauan ikävöinyt. Sinne, sinne!

Mutta heidän välillään on ruumis, jonka lasittunut katse kytkee Elinan paikalle ...

Hän karkaa ylös vuoteelta ja sytyttää tulta. Tuo pimeä ja myrsky tekevät ihmisen hulluksi! Mistä tämä kaikki nyt tuli, hän kun jo oli saavuttanut sellaisen rauhan? Hän oli tyyni ja tylsä, ajatukseton, tunteeton. Vitoldin kirje toi onnen ja tuskan, Vitoldhan ennenkin oli nostanut hänen ajatuksiinsa myrskyn. Luopuako hänestä, voittaako sillä lailla takaisin sielunsa rauhan? Mutta mitä silloin jää, mitä tehdä, mihin ryhtyä, millä täyttää elämän sanomaton tyhjiys? Miksei koski häntä niellyt, kun hän äsken tarjoutui sen kuohujen omaksi?

Jos hän heti aamulla kirjoittaisi Vitoldille toisen kirjeen ja kieltäisi häntä tulemasta, tekisikö hän sitten oikein, pääsisikö hän rauhaan? Hän päättää koettaa, ja liittäen kädet ristiin nukkuu hän itkuunsa.

Mutta aamulla on mieliala toinen. Myrsky on lakanut ja aurinko kultaa kirjavia metsiä. Maailma näyttää niin kauniilta, niin sopusointuisalta. Elina avaa oven parvekkeelle ja seisoo siinä pitkän aikaa, antaen viileän ilman hi veliä kasvojaan.

Hänen on sanomattoman ikävä. Hänen täytyy saada rakastaa, hän ei ilman rakkautta saata elää. Ja Vitold, yksin Vitold hänen ikävänsä voi viihdyttää.

Kirjoittaako hänelle kirje, ettei hänen pidä tulla? Mutta mistä saa Elina voimaa työntää luotaan ainoan, kauan kaihotun onnensa?

Hän astuu kirjoituspöydän luo ja alkaa etsiä kirjettä, jonka eilen kirjoitti. Hän muistaa jättäneensä sen esille, aivan päällimmäiseksi pöydälle, mutta nyt ei sitä löydy. Hän ei tahdo kysyä Agnesilta, vaan jatkaa etsimistään, vääntää nurin laatikot ja hakee joka paikan moneen kertaan. Vihdoin hänen täytyy kysyä sisareltaan.

Agnes on lähettänyt kirjeen postinkuljettajalle, kun tämä aamulla ajoi Arrakosken tiehaaran sivu!

Elina jää seisomaan ikäänkuin ukkosen nuoli olisi häneen sattunut. Vasta on hän epäillyt, miten menetellä, mutta nyt hänelle äkkiä on selvennyt, ettei kirjettä olisi pitänyt lähettää. Kun Vitold saa kirjeen, niin hän noudattaa kutsua ja tulee Arrakoskelle. Hänen ei pitäisi saapua sillä hänestä ja Elinasta ei koskaan voi tulla mies ja vaimo: heidän välillään on tapahtunut rikos!

Elina purskahtaa rajuun itkuun ja vaipuu lattialle.

— Siskoni, rakkaani, pyytää Agnes, silitellen hänen hiuksiaan ja koettaen nostaa häntä ylös, — miksi sinä itket, mikä sinun on? Usko toki minulle surusi, olenhan oma sisaresi!

— Voi Agnes, pääsee Elinalta vihdoin, — sitä kirjettä ei olisi pitänyt lähettää.

— Eikö? pelästyy Agnes. — En minä saattanut aavis-
taa muuta kuin että se oli lähetettävä, se kun niin valmiina oli siinä pöydällä, postimerkkikin kuoressa.

— Hän tulee, kun saa sen kirjeen!

— Mutta sittenhän kaikki on hyvin! sanoo Agnes ja hymy valuu hänen huulilleen.

— Ei, ei, hän ei saa tulla!

— Minä ymmärrän sinut, virkkaa Agnes rauhoittaen, — sinä et tahtoisi antaa hänen tulla tänne, sillä sinä pelkää, että se minuun koskisi. Mutta tiedätkö, minun suunnitelmani on jo valmis. Minä lähden siksi aikaa sedän luo, sillä minulla on sedälle tärkeää asiaa... Sinä katsot minuun niin kummastuneena, jatkaa hän nauraen, — mutta minulla on päässäni erinomaisia aiko- muksia: minä aion tässä ruveta oikein pitämään taloa. Ja sedän täytyy auttaa ja opettaa minua.

Elina on lakannut itkemästä ja katselee häneen pitkään.

— Koska sinun päähäsi tuli tuo ajatus? puhuu hän kiihkeästi. — Myönnä, että vasta Vitoldin kirje sen toi. Sentähden sinä yölläkin itkit!

Agnes punastuu ikäänkuin hänet olisi saatu kiinni rikoksesta.

— No niin, myöntää hän, — tulin ajatelleeksi aikaa, jolloin minun täytyy sinusta erota... Minun pitää hankkia itselleni työtä, sillä muutoin... Minunkin elämä- läni täytyy olla päämäärä.

— Koska sinä sitten minusta eroat? kysyy Elina ja luo sisarensa kummastuneen katseen.

Agnesin täytyy nauraa, niin omituisesti Elina häneen katsoo.

— Tietysti sitten, kun lähdet pois, Liettuaan.

— Niin tosiaan, huomaa Elina vihdoin, ikäänkuin hän nyt vasta käsittäisi sisarensa ajatusten juoksun. — Ja minkä sinä sitten aiot asettaa elämäsi päämääräksi?

Agnes johdattaa Elinan sohvaan viereensä. Koko hänen olentonsa on hymynä, hän näyttää täydellisen onnelliselta ja hänen äänessään on salaperäinen sointu, kun hän puhuu.

— Minä aion jäädä tänne Arrakoskelle ja pyhittää koko elämäni isäni maatilán hoidolle.

— Ja sinä luulet osaavasi?

— Setä saa auttaa minua. Kyllä minä opin.

— No niin, kunnes menet naimisiin.

Agnes painaa hetkeksi silmänsä maahan ja vastaa hiukan väkinäisesti hymyillen:

— En mene!

— Mistä sinä sen tiedät?

— Tiedänhän minä! Olenhan jo kerran rakastanut. Mutta emme enää puhu siitä. Kuule nyt eteenpäin ... Minä laitan kuntoon puiston ja pellot ja kun te sitten tulette tänne käymään, niin on kaikki sinua ottamassa vastaan samassa kunnossa kuin isän aikana...

— Agnes, virkkaa Elina pelästyneenä, — mutta sinä olet nuori, sinä et voi viihtyä täällä!

Agnes käy äkkiä vakavaksi.

— Minun täytyy ruveta tekemään työtä, olla niin ahkera, etten ehdi ajatella itseäni. Sillä sitä olen tähän asti tehnyt, olen ollut hyvin itsekäs ... Mutta nyt, lisää hän hiljaa — tahdon koettaa elää niinkuin Kristus eli, tahdon rakastaa kaikkia ihmisiä, auttaa köyhiä, sairaita ...

Kyyneleet ovat väkisinkin tunkeneet hänen silmiinsä, hän pyyhkii ne kiireesti pois.

— Mutta Agnes, virkkaa Elina, — sinustahan tulee tuollainen äreä, katkera nainen, jommoisia pitäjä jo on täynnä.

— Ei, Jumalan avulla minusta ei tule äreä eikä katkera!

Hetkisen vaikenevat he molemmat. Agnes seisoo hymyillen keskellä kirkasta auringonpaistetta, Elina tuijottaa synkästi eteensä.

— No, virkkaa Agnes, etkö luule, että tulen onnelliseksi? Vieläkö kadut, että lähetit kirjeen?

— Agnes, Agnes, parkaisee Elina ja tarttuu rukoillen hänen käsiinsä. — Ota minut mukaasi, anna minun astella rinnallasi, älä päästä minua pois täältä! Minä en Vitoldin vaimona voi tulla onnelliseksi enkä tehdä häntä onnelliseksi. Meidän välillämme on tapahtunut rikos ja minkä ihminen kylvää, sen hän myös saa niittää. Minä en voi elää työttömyydessä enkä ajatellen yksin itseäni. Sinä olet osoittanut minulle oikean tien, anna minun kulkea sitä kanssasi, auta minua, että oppisin unohtamaan itseni!

Agnes on sulkenut hänet syliinsä ja silittää rauhoittaen hänen polttavaa otsaansa.

— Jumala yksin voi sen tehdä, sanoo hän hiljaa. — Etsikäämme häntä ja me olemme hänet löytävät!

Silloin oli ilta, kaikki uinaili salaperäisessä hämärässä, lumi peitti pehmeänä maat.

Nyt on aamu, ensi hallan kääriliina lepää nurmikoilla, kallioilla, teillä, joille lehto on varistellut vaatteitaan. Koivujen kelta, mäntyjen vihreä ja pihlajain puna ker-tautuu lammen pinnalla, jota pitkin sumu vaappuu, sinertävänä kuin savu. Ei ääntä, ei liikettä, ei edes huokausta metsästä tai järveltä.

Dargis on seisahtunut saman kestikievarin portaille, jossa hän kerran viime talvena Elinan kanssa odotti hevosta. Hän on tullut junalla, matkustanut läpi yön ja aikoo nyt Arrakoskelle. Sähkösanomalla on hän ilmoittanut Elinalle tulonsa.

— Voiko isäntä taas antaa minulle naimahevosensa? sanoo hän, pistäen kättä isännälle, joka piippu hampaissa astuu pihan poikki. — Vieläkö isäntä minut muistaa?

— Muistanpa kyllä. Viime talvenahan maisteri tästä matkusti Arrakosken rouvan kanssa. Siltäkin on mies sitten kuollut. Sinne kuoli ulkomaille. Vai kaiketi maisteri siitä jo on kuullut.

— Olen kyllä. Kai talossa on hevosia kotosalla?

— Kaikkihan ne nyt ovat tallissa, mutta jos silti antaisin valkean, koska kerran sillä viime talvenakin kuljitte, ja poikakin jo osaa sitä ajaa.

— Vai jo osaa poika!

— Osaa kyllä. Vuos vanhan vanhentaa, kaks lapsen kasvattaa.

Pian oli hevonen valjaissa ja hyvää kyytiä lähdetään ajamaan.

Dargis sanelee itselleen, että hän nyt ehyesti ja kokonaan saa antautua ilonsa valtaan, sillä nythän hän saavuttaa onnen, jota vuosikausia on etsinyt. Mutta hän ei ehyesti saata iloita, hän on omituisen levoton.

Elinan kirjeen tultua valtasi hänet suuri, mahtava riemu. Hän sai tuskin odotetuksi iltaa, jolloin laiva läksi. Hän tapasi tiellä tuttavvia ja jutteli heidän kans-

saan, mutta hänen mielensä oli koko ajan häävalmistuksissa. Hän suunnitteli jo valmiiksi matkan, jonka he tekisivät: jonkin aikaa he oleskelisivat hänen vanhassa kodissaan, sitten he kävisivät tervehtimässä sukulaisia ... Olisipa äiti vain elänyt, että olisi saanut nähdä poikansa onnen.

Mutta jota etemmäksi matka joutui, sitä mahdottomammalta rupesi hänestä näyttämään onnen saavuttaminen, sitä arvottomammalta tuntui hän omissa silmissään. Välistä juolahti hänen mieleensä ajatus, että hän on varas, joka menee ryöstämään toisen omaa... Mutta hän painoi alas ajatuksen, hän sanoi itselleen, että hän rehellisesti on taistellut tunnetta vastaan silloin kun se oli luvaton. Nyt se on tullut luvalliseksi ja hänen ilonsakin niinmuodoin oikeutetuksi.

Aurinko loistaa lempeästi, kuura kimmeltelee sulaessaan, valkean hevosen harja liehuu.

Missä tapaa hän Elinan? Joko hän on noussut, joko odottaa häntä? Ei, hän varmaan luulee hänen saapuvan vasta päiväjunalla. Hän edellyttää, että hän Pietarissa on viettänyt yönsä. Mutta eihän hän ole malttanut viivytellä. Kun ihminen vuosikausia on janonnut onneaan, ei hän raaski antaa pois hetkeäkään.

Taas nähdä nuo rakkaat piirteet, hyväillä häntä, tietää, että saa viedä hänet kokonaan omakseen! Ajatus huumaa äärettömyydellään ...

Mutta ennenkuin hän tietääkään nousee sen rinnalle toinen, epämääräinen, tuskallinen tunne, aavistus siitä, ettei hän koskaan saavuta onneaan ...

Hän kiristää ohjaksia ja täyttä ravia lähtee herkkä hevonen juoksemaan ylös mäkeä.

Harjalle päästyä se hetkeksi hiljentää vauhtiaan. Aurinko loistaa täydellä terällä, kullaten metsän kirjavuutta ja sammalten peittämää kallioseinää. Laaksossa mäen alla on varjoa, sieltä ei kuura vielä ole sulanut, maa on siellä valkeanaan. Tienviertä astelee siellä nainen, yllään musta puku.

Dargis tuntee hänet heti. Se on Elina.

On kuin sähkö karkaisi hänen suoniinsa, tai huumaus veisi hänet keskelle pyörrettään.

Hän pidättää hevosen, käskee poikaa ajamaan taloon

ja siellä odottamaan kunnes hän tulee, hän tahtoo kävellä jalkaisin, koska näkee, että Arrakosken rouvakin on aamukävelyllä.

Poika hypähtää ketterästi etupenkille istumaan, läiskäyttää hiukkasen ohjasperillä ja iloisesti livistää hevonen alas mäkeä, silmänräpäyksessä kadoten näkyvistä.

He seisovat vastatusten, silmä silmään vaipuneena, vapisevin huulin.

Mutta syli ei avaudu sylille, povi ei painu povellet, silmäys yksin heidät yhteen liittää ja samassa silmäyksessä on jotakin, joka heidät erottaa.

Elinan omituinen, arka katse on lamauttanut Vitoldin. Kaikki mitä hän tuntee, syöksyy silmään ja suuntautuu Elinaan, mutta hän ei saa kättään liikahtamaan.

— Oletko minua odottanut? kysyy hän vihdoinkin, päästäkseen kiusallisesta tylsyydestä.

— Olen, vastaa Elina hiljaa, äänellä, joka Dargiksen korvissa soi kuin kuolinkello. — En nukkunut koko yönä, sillä tiesin sinun olevan matkalla, jatkaa Elina, — enkä saanut rauhaa ennenkuin pääsin tielle, sinua vastaan.

Dargis tuijottaa häneen kuin ihmeeseen. Se on hänen Elinansa, hänen unelmiensa morsian, mutta mitä hänessä on, joka jäätää ja tappaa, jota hän ei ymmärrä? Dargis tarttuu hänen käsiinsä ja pusertaa niitä ikäänkuin herättääkseen hänet elämään. Silloin leimahtaa Elinan silmissä entinen tuli, puna syöksyy poskille ja Vitold tuntee, että hän taas on lihaa ja verta, hänen ikävöity, rakastettu naisensa! Hän avaa jo sylinsä, hän on ottamaisillaan omansa, mutta silmänräpäyksessä on nainen taas muuttunut elottomaksi, sammuneeksi...

— Jumalan tähden, Elina, puhkeaa Vitold tuskallisesti puhumaan, — selitä minulle, tai teet sinä minut hulluksi!

Elina painaa kädet rintaansa vastaan, ummistaa silmänsä ja vetää syvältä henkeään, ikäänkuin valmistautuakseen astumaan mestauslavalle.

— Tule tänne kalliolle istumaan, sanoo hän hiljaa ja avaa silmänsä, joiden terä on ihmeellisen loistava. — Minä kerron sinulle kaikki.

Ja kun he ovat istuutuneet, alkaa Elina:

— Kun sinun kirjeesi tuli, sytyin minä täyteen liekkiin. Minä rakastin eheämmin kuin koskaan eläessäni. Myrsky lauloi kanssani riemulaulua, kosken pauhina säesti iloani. Ja tänä onneni suurena yönä kirjoitin sinulle kirjeen, jossa pyysin sinua tulemaan.

Dargis on likennyt häntä, heittäytynyt polvilleen hänen eteensä ja kätkenyt pään hänen helmaansa. Elinan käsi lepää hänen hiuksillaan ja, taistellen mielenliikutusta vastaan, hän jatkaa:

— Mutta sinä samana yönä astui eteeni koko mennyt elämäni, sain elää uudestaan onneni ja tuskani, sain nähdä mieheni kuolleenä ... Hänen kasvonsa olivat niin kalpeat, luut pistivät esiin kellertävän ihon alta, hän oli niin kylmä, kun tahdoin heittäytyä hänen syliinsä, hänessä oli maan haju... Mutta kamalinta oli nähdä hänen silmänsä, nuo lasiset, särkyneet silmät. Ne kahlehtivat minut paikalle, ne seurasivat minua koko kotimatkan ja vielä viikkokausia jälkeenpäin ... Olin niistä juuri päässyt, kun kirjeesi tuli... Niin selvästi näin taas hänet edessäni. Ja äkkiä astui hänen taakseen minun elävä, lämmin lemmittyni, Vitold Dargis ... Hän ojensi vastaan sylinsä ja hymyili minulle, minä tahdoin rientää hänen syliinsä... Silloin huomasimme molemmat ... että meidän välillämme oli ruumis!

Viime sanat kirkaisee Elina kauhistuneena ja purskahtaa itkuun. Dargis on noussut. Päättään pidellen molemmin käsin nojaa hän puuta vastaan.

— Yrjö oli minulle niin hyvä, jatkaa Elina, — sinä tiedät, millä rakkaudella hän kohteli kaikkia ihmisiä. Me petimme hänet, vaikka emme tahtoneet, mutta rikos Pysyy rikoksena, hänen ruumiinsa tulee aina, aina olemaan välillämme.

Dargis seisoo kuin kivettyneenä. Nyt hän tietää, että Elina hänelle on kuollut!

— Minä olen itkenyt, minä olen tuskissani väännellyt, kuulee hän taas tuon sammuvan äänen puhuvan, — minä olen rukoillut kuolemaa, jottei minun tarvitsisi sinulle tätä sanoa, sillä ... rakastanhan minä sinua vieläkin!

Viime sanat ovat kuin nyyhkytys, hehku, joka leimahtaa mustuvasta hiiloksesta.

— Minusta tuntuu siltä kuin sinun kanssasi kadottaisin kaiken, kaiken. Hauta olisi minulle parempi kuin elämä... Sinä varmaankin tunnet samaa. Mutta me emme saa kuolla. Meidän täytyy jäädä elämään. Se on ehkä minulle hyväkin, sillä minä voin mahdollisesti tulla toisenlaiseksi. Tähän asti en ole ollut hyvä. Itsekäs olen ollut, en milloinkaan ajatellut kuin omaa etuani. Kun voisin, kun voisinkin muuttua... !

— Meillä, minulla ja Agnesilla, jatkaa hän hetken kuluttua levollisemmin, — on tällainen suunnitelma: me jäämme Arrakoskelle, koetamme maksaa velat ja saada talon kuntoon...

Hetkisen he molemmat vaikenevat. Elina nousee ja astuu Dargiksen eteen.

— Entä sinä? kysyy hän hiljaa.

Dargis kääntää häntä kohti kasvonsa, joihin mielenliikutus näyttää ikäänkuin uurtaneen ryppyjä.

— Minullakin, sanoo hän, — on sisar ja syntymäkot.

Elina tarttuu hänen käteensä ja pusertaa sitä lujasti.

Ääneti astelevat he Arrakoskelle.

Hetken päästä ajaa Dargis pois. Hän jättää nyt Arrakosken ainiaaksi.

MAILA TALVION KOOTUT TEOKSET

Eri osien sisällys on seuraava:

I osa

Haapaniemen keinu — Nähtyä ja tunnettua — Aili
— Kaksi rakkautta.

II osa

Kansan seassa — Pimeänpirtin hävitys — Juha
Joutsia — Muuan äiti.

III osa

Louhilinna — Tähtien alla.

IV osa

Puheita — Kirjava keto — Hämähäkki — Elämän
leikki — Valkea huvila.

V osa

Suomesta pois — Kauppaneuvoksen kuoltua —
Eri teitä — Anna Sarkoila — Elinan häät — Kun
meidän kaivosta vesi loppuu — Talonhuijari —
Huhtikuun-Manta — Lempiäniemen tyttäret —
Viimeinen laiva.

VI osa

Yölintu — Niniven lapset — Elämän kasvot.

VII osa

Kultainen lyyra — Silmä yössä — Näkymätön
kirjanpitäjä — Yötä ja aamua.

VIII osa

Kurjet — Kihlasormus.

IX osa

Kirkonkello — Opin sauna.

X osa

Sydämet — Hiljentykäämme — Ne 45 000.

XI osa

Itämeren tytär.

XII osa

Linnoituksen iloiset rouvat — Lokakuun morsian
— Terveisiä.

XIII osa

Ruma Ankanpoikanen — Juhlavalkeat — Rukkaset
ja kukkaset.

TÄMÄ KIRJA
ON LAINATTU
SATAKUNTALAISEN
OSAKUNNAN
KIRJASTOSTA

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET

I

